

BIG BAZAAR
Grocery, Sweets & Catering
*Fresh Vegetables Every Thursday
*Book your catering now.
Baljinder S. Ben
Ph: 317-640-2400
Like our Facebook page:
BigBazaarIndianGrocery
5425 E. Thompson Rd., Indianapolis IN 46237

Mela
INDIAN RESTAURANT • PUB
ਮੇਲਾ ਰੈਸਟੋਰੈਂਟ ਦਾ ਖਾਣਾ ਇਕ ਵਾਰ ਖਾਓਗੇ, ਵਾਰ ਵਾਰ ਆਓਗੇ
Baljinder S. Ben
Ph: 317-869-2400

22KT GOLD ANTIQUE JEWELRY
Regal Jewels
773-262-4377 BUY OR ORDER ONLINE 773-517-8574
www.RegalJewels.com

Buying/Selling in Michigan
All types of Residential & Commercial properties. Gas Stations, Liquor Stores, Hotels, Plazas, Truck Terminals etc.
Raj S. Shergill
Broker
5820 N Canton Center Rd, Suite 145
734-751-4455 (Cell)
Rajsshergill@yahoo.com

Twenty-Fifth Year of Publication

ਮਿਡਵੇਸਟ ਐਡੀਸ਼ਨ

Price 50¢

Email: punjabtimes1@gmail.com

ਸ਼ਿਕਾਗੋ, ਸੈਨ ਫਰਾਂਸਿਸਕੋ ਅਤੇ ਨਿਊ ਯਾਰਕ ਤੋਂ ਇਕੋ ਸਮੇਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਹਫ਼ਤਾਵਾਰ

ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼

Punjab Times, Vol 25, Issue 31; August 3, 2024

20451 N. Plum Grove Rd., Palatine, IL 60074

Ph: 847-359-0746, Fax: 847-705-9388

ਸੁਖਬੀਰ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਛੱਡਣ ਦੇ ਰੌਅ 'ਚ ਨਹੀਂ

ਕੇਸਰੀ ਦੀ ਥਾਂ
ਸੁਰਮਈ ਤੇ ਬਸੰਤੀ
ਨਿਸ਼ਾਨ ਸਾਹਿਬ

ਬਾਗੀ ਧੜੇ ਖਿਲਾਫ ਅਨੁਸ਼ਾਸਨੀ ਕਾਰਵਾਈ; ਬਾਗੀ ਆਗੂ ਪਾਰਟੀ ਵਿਚੋਂ ਕੱਢੇ

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ: ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਵਿਚ ਅੰਦਰੂਨੀ ਕਲੇਸ਼ ਹੋਰ ਉਲਝ ਗਿਆ ਹੈ। ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਨੇ ਸੁਖਬੀਰ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਉਥੇ ਉਗਲ ਚੁੱਕਣ ਵਾਲੇ ਬਾਗੀ ਧੜੇ ਖਿਲਾਫ ਅਨੁਸ਼ਾਸਨੀ ਕਾਰਵਾਈ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਦਲ ਨੇ ਸੁਖਬੀਰ ਖਿਲਾਫ ਆਵਾਜ਼ ਚੁੱਕਣ ਵਾਲੇ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਸੀਨੀਅਰ ਆਗੂਆਂ ਨੂੰ ਪਾਰਟੀ ਵਿਚੋਂ ਕੱਢ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਨੇ ਗੁਰਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਵਡਾਲਾ, ਜਗੀਰ ਕੌਰ, ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਚੰਦਮਾਜਰਾ, ਪਰਮਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਢੀਂਡਸਾ, ਸਿਕੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮਲੂਕਾ, ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਰੱਖੜਾ, ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਠੇਕੇਦਾਰ ਅਤੇ ਚਰਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਬਰਾੜ ਨੂੰ ਪਾਰਟੀ ਦੀ ਮੁਢਲੀ ਮੈਂਬਰਸ਼ਿਪ ਤੋਂ ਖਾਰਜ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਆਗੂਆਂ ਉਤੇ ਦੋਸ਼ ਲਾਏ ਗਏ ਹਨ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵੱਲੋਂ ਲਗਾਤਾਰ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਅਕਸ ਨੂੰ ਢਾਅ ਲਾਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਉਪਰੋਕਤ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ 7 ਵੱਖ-ਵੱਖ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਹਲਕਿਆਂ ਦੇ ਮੌਜੂਦਾ ਹਲਕਾ ਇੰਚਾਰਜਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਤੁਰੰਤ ਪੁਛਾਵ ਤੋਂ ਹਲਕਾ ਇੰਚਾਰਜ ਦੇ ਅਹੁਦੇ ਤੋਂ ਹਟਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸੁਖਬੀਰ ਧੜੇ ਨੇ ਪਾਰਟੀ ਦੀ ਕੋਰ ਕਮੇਟੀ ਭੰਗ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਇਧਰ, ਬਾਗੀ ਧੜੇ ਨੇ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੀ 'ਹੋਂਦ ਬਚਾਉਣ' ਲਈ ਅਕਾਲੀ ਸੁਧਾਰ ਲਹਿਰ

ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਵੱਡਾ ਹੁੰਗਾਰਾ ਵੀ ਮਿਲ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਅਕਾਲੀਆਂ ਦੇ ਬਾਗੀ ਧੜੇ ਵੱਲੋਂ 13 ਮੈਂਬਰੀ ਪ੍ਰਜੀਡੀਅਮ ਦਾ ਐਲਾਨ ਵੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਬਾਗੀ ਧੜੇ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ

ਅਸੀਂ ਸੁਖਬੀਰ ਦੇ ਗੁਲਾਮ ਨਹੀਂ: ਢੀਂਡਸਾ

ਸੰਗਰੂਰ: ਪਰਮਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਢੀਂਡਸਾ ਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਉਹ ਸੁਖਬੀਰ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਦੇ ਗੁਲਾਮ ਨਹੀਂ। ਉਹ ਪਾਰਟੀ ਦੀ ਮਜ਼ਬੂਤੀ ਲਈ ਹੀ ਸੁਧਾਰ ਲਹਿਰ ਚਲਾ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਤੋਂ ਵੀ ਸਰਟੀਫਿਕੇਟ ਲੈਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ। ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਸੁਖਬੀਰ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਨੂੰ ਕਈ ਵਾਰ ਨਕਾਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਪਰ ਸੁਖਬੀਰ ਆਪਹੁਦੇ ਫੈਸਲੇ ਲੈ ਕੇ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੀ ਪਿੱਠ ਵਿਚ ਲਗਾਤਾਰ ਛੁਰਾ ਮਾਰ ਰਹੇ ਹਨ।

ਕਿ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਸੁਧਾਰ ਲਹਿਰ ਦਾ ਮਨੋਰਥ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਅਜਿਹਾ ਏਜੰਡਾ ਲੈ ਕੇ ਜਾਣਾ ਹੈ ਜੋ ਸਮੁੱਚੇ ਪੰਥ ਅਤੇ ਸੰਗਤ ਅੱਗੇ ਸੁਹਿਰਦ ਸਿੱਖ ਲੀਡਰਸ਼ਿਪ ਖੜ੍ਹੀ ਕਰ ਸਕੇ ਤੇ ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਦਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਮੁੜ ਹਾਸਲ ਹੋ ਸਕੇ।
(ਬਾਕੀ ਸਫਾ 6 'ਤੇ)

ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ: ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਸਾਰੀਆਂ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਕਮੇਟੀਆਂ, ਸਿੰਘ ਸਭਾਵਾਂ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਦੇ ਨਾਂ ਪੱਤਰ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਹੈ ਜਿਸ ਰਾਹੀਂ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਵਿਚ ਲੱਗੇ ਨਿਸ਼ਾਨ ਸਾਹਿਬ ਸੁਰਮਈ (ਨੀਲੇ) ਜਾਂ ਬਸੰਤੀ (ਪੀਲੇ) ਰੰਗ ਦੇ ਹੋਣਗੇ।

ਬੀਤੇ 15 ਜੁਲਾਈ ਨੂੰ ਪੰਜ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੀ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਹੋਈ ਮੀਟਿੰਗ ਦੌਰਾਨ ਨਿਸ਼ਾਨ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਰੰਗਾਂ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਉਲਝਣ ਦੇ ਸਬੰਧੀ ਮਤਾ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਨੂੰ ਪ੍ਰਵਾਨਿਤ ਸਿੱਖ ਰਹਿਤ ਮਰਿਆਦਾ
(ਬਾਕੀ ਸਫਾ 6 'ਤੇ)

ਘਰ ਦੀ ਵਿਕਰੀ ਅਤੇ ਖਰੀਦ ਲਈ ਅੱਜ ਹੀ ਕਾਲ ਕਰੋ
Buying or Selling Home?
Contact **PRADEEP SINGH**
COLDWELL BANKER REALTY

847-322-5832
ishowhomes@yahoo.com
1501 E Woodfield Rd Ste 113E, Schaumburg 60173

SCAN TO BEGIN YOUR HOME SEARCH

India Palace Restaurant And Banquet Hall

Best Price Wholesale
Ph: 630-400-0996
Lakhvir S. Johal
Ph: 317-709-7800

Restaurant-Fine Indian Cuisine
(Ph: 317-298-0773)

Banquet Hall Available Up to 550 People
Amber Carmel Ph: 317-580-0828

Amber Indianapolis Ph: 317-578-4400

Royal, Indianapolis, 317-893-2633

Desi Bazar Grocery Store Restaurant, Ph: 317-888-2040

Desi Bazar Indianapolis, Ph: 317-709-7800

Singh Auto Group

3983 ST RD 38E
Lafayette, IN 47905
Ph: 765-607-1300
www.singhautosgroup.com

University Motors
3312 Klondike Rd, West Lafayette, IN 47906
Ph: 765-497-1100
www.universitymotors1.com

Serving Indian American community over 30 years in Midwest for their auto needs.
ਕੋਈ ਵੀ ਗੱਡੀ ਖਰੀਦਣ ਜਾਂ ਵੇਚਣ ਲਈ ਕਾਲ ਕਰੋ:
Jaspal S. Ghotra: 765-337-5151

RESTAURANT SUPPLY WHOLESALER

ਉੱਚ ਕੁਆਲਿਟੀ ਦੇ ਭਾਂਡਿਆਂ, ਪਤੀਲੇ, ਕੁੱਕਵੇਅਰ, ਸਰਵਵੇਅਰ, ਕਮਰਸ਼ੀਅਲ ਜੂਸਰ, ਐਸਪਰੈਸੋ ਮਸ਼ੀਨਾਂ ਅਤੇ ਰੈਸਟੋਰੈਂਟ ਸਪਲਾਈ ਲਈ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਮਾਨ ਲਈ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਸੰਪਰਕ ਕਰੋ:

Prag International RAVI KAPOOR CEO
1125 Howard Street, Elk Grove Village, IL 60007
Ph: 847-979-5970, 847-979-5990, 847-228-0150, pragint@aol.com

Regal Jewels
773-262-4377 www.RegalJewels.com

LITTLE INDIA CHICAGO
2625 W. Devon Ave. Chicago, IL 60659
www.RegalJewels.com
PH: 773-262-4377 WA: 773-517-0574

Banquet
Chairman

Federation of Indian Associations FIA-CHICAGO 501 (C)(3) IL

Amarbir Singh Ghoman
Harsharan Singh Ghoman

CELEBRATES

FIA 15TH ANNIVERSARY

**STAR AWARDS NIGHT
WITH INDIA'S
INDEPENDENCE DAY**

VENUE:

808 South Route 59, Naperville, IL 60540

Ticket: \$75, \$150

Meet & Greet: \$250 & VIP

JAYA PRADA

LEGENDARY BOLLYWOOD SUPERSTAR
SPECIAL GUEST OF HONOR

16th August, 2024

At 07:00pm

MARKETING & MEDIA PARTNER

Sparsh Shah - Motivational Speaker

For More Details, Please Contact:

SUNIL SHAH
847-309-4462

PRATIBHA JAIRATH
630-222-1248

NEIL KHOT
847-340-0123

VINITA GULABANI
630-915-0658

Ameriprise
Financial
Ami Financial Group
A private wealth advisory practice of
Ameriprise Financial Services, Inc.
800.333.7800
3085 Riverchase Dr., Suite 204
Germantown, TN 38878
ameriprisefinancial.com

**PINKY & DINESH
THAKKAR**

**ASHIMA
WASHINGTON**

**Crossroads
Animal Hospital**
DR. BHUPINDER BERI -- 815-609-5444
PLAINFIELD VETERINARIAN | CROSSROADS ANIMAL HOSPITAL

**SUGA BUILDERS
& CONSTRUCTION**
COMMERCIAL & RESIDENTIAL
JASBIR SUGA 708-715-1734

**Manish &
Shailja Gandhi**

**PHOTOGRAPHY
RAMESH PUNATAR
USA FILM PRODUCTIONS**
847-770-7722

ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼ ਵਿਚ ਇਸਤਿਹਾਰ ਦੇਣ ਲਈ ਸੰਪਰਕ ਕਰੋ:

847-359-0746

To Advertise In Punjab Times

Call: 847-359-0746

E-mail: punjabtimes1@gmail.com

ਰੈਸਟੋਰੈਂਟ ਸਟਾਫ਼ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ
ਹਿਊਸਟਨ (ਟੈਕਸਸ) ਵਿਚ ਭਾਰਤੀ ਰੈਸਟੋਰੈਂਟ
ਲਈ ਮਿਠਾਈਆਂ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲੇ ਕਾਰੀਗਰ
(ਹਲਵਾਈ), ਕੁੱਕ ਅਤੇ ਹੈਲਪਰ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।

ਚੰਗੀ ਤਨਖਾਹ ਅਤੇ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ
ਸੰਪਰਕ ਕਰੋ

ਮੁਖਤਿਆਰ ਸਿੰਘ, ਫੋਨ: 713-884-9547

ਮੁਖਦੇਵ ਸਿੰਘ, ਫੋਨ: 832-724-1635

29-40

WEATHER XPERTS, INC.

ਹੀਟ ਅਤੇ ਏਅਰ ਕੰਡੀਸ਼ਨਰ ਲਗਵਾਉਣ ਅਤੇ ਠੀਕ
ਕਰਵਾਉਣ ਲਈ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਸੰਪਰਕ ਕਰੋ।

* ਅਸੀਂ ਹੀਟ ਅਤੇ ਕੂਲਿੰਗ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹਰ ਸਮੱਸਿਆ ਦਾ ਹੱਲ ਕਰਦੇ ਹਾਂ।

* ਵਧੀਆ ਸੇਵਾਵਾਂ ਲਈ ਮਸ਼ਹੂਰ

* ਪਿਛਲੇ ਵੀਹ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਕੁੱਕ ਅਤੇ ਲੇਕ ਕਾਊਂਟੀ ਵਿਚ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦੇ ਰਹੇ ਹਾਂ।

Call: BRIAN STREET Owner/President

847-255-2665

SUPER TRAVEL

847-676-9090, 773-465-5566

E-mail: supertravel2003@live.com

Lowest Fares With Excellent Service

United Airlines
British AirwaysFor Emergency
Call anytime at
847-436-9010

EARLY BIRD SALE!!!!

Etihad, Air India,
KLM, Lufthansa,
Delta, Qatar Airlines.Domestic fares
available**UMA TRAVELS**2541 W. Devon Ave.,
Chicago, IL 60659For Delhi Amritsar-Bombay Ahmedabad,
Hydrabad-Madras

Call For Special Sale Fares

Call: 773-338-5603

Matrimonials**ਲੜਕੀ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ**

Arora family seeks a compatible match for their 32 years, 5'11" handsome turbaned son. Boy has done Masters (Data science and Analytics) from University of Illinois Urbana Champaign & working as a Software engineer in reputed company in Chicago. He is willing to relocate within United States. He is on H1B visa and green card (I-140) is under process. Cast no bar. Please Contact us at +1 2176488985 (Call/ WhatsApp), +91 9289886133 (whatsapp) or Email at: tejveeraroras@gmail.com

30-33

Ahluwalia family seeks a compatible match for their 37 years, 5'8" handsome turbaned son. Boy has done Post graduate & working as an IT engineer in reputed company near New York. His Green card is under process. IT professional preferred. Please Contact us at +1 3158496562, 91 8860131363 (whatsapp) or Email at: richiewalia@gmail.com

28-31

Khatri Sikh family residing in USA looking for a compatible Sikh match from USA, Canada or India for their US citizen Turbaned son, 1984 born, 5'10", never married, BS & MS (USA), working as an Engineer in North Carolina. Caste no bar. Serious enquiries only. Please contact us with complete details and picture at WhatsApp +1-630-290-1375 or sanjogmatri27@gmail.com

27-30

Ramgarhia Family seeks a suitable match for their USA Born and Raised 30 year 5'6.5" Gursikh Boy, PhD. Girl should be Gursikh and educated. Caste no bar. If you are interested please call us at 224-422-4773.

25-28

ਅਮਰੀਕਾ ਵਿਚ ਵੈਲ ਸੈਟਲਡ ਗੁਰਸਿੱਖ ਪਰਿਵਾਰ ਆਪਣੇ well qualified ਅੰਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀ ਲੜਕੇ, ਉਮਰ 36 ਸਾਲ, ਕੋਚ 5'11" ਅਮਰੀਕਾ ਤੋਂ masters ਡਿਗਰੀ ਹੋਲਡਰ, Software Engineering Product Manager ਦੀ ਵਧੀਆ ਜੋੜ ਕਰਦਾ ਹੈ। Well settled, San Francisco Bay Area, USA ਵਿਚ ਆਪਣਾ ਘਰ ਹੈ ਅਤੇ innocent issueless divorcee ਹੈ, ਲੜਕੇ ਲਈ ਅਮਰੀਕਾ/ਕੈਨੇਡਾ ਤੋਂ ਗੁਰਸਿੱਖ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀ, ਪੜ੍ਹੀ ਲਿਖੀ, ਸੋਹਣੀ, ਪਰਿਵਾਰਕ ਲੜਕੀ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਮੇਰਿਜ਼ ਬਿਊਰੋ ਵਾਲੇ ਮੁਆਫ਼ ਕਰਨ। ਵਧੇਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਲਈ ਕਾਲ ਕਰੋ: +1 510-281-7065/what's app on +91 9899379442 or E-mail: cjsingh55@gmail.com

25-28

Jatt Sikh family seeks a suitable match in the USA/Canada for their Amritdhari boy (work permit in Canada), 30, 5'11" tall, residing in Surrey. Please contact: 98768-65849

24-27

Saini family (Belongs to Hoshiarpur) looking for a suitable match for their 28, 5'5" son, Masters in Bio tech. Boy is Working as Research professional in Stanford University. Please call to his Uncle at: 510-557-6988

23-26

ਲੜਕੇ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ

Jat Sikh family seeks a comparable match from a progressive family for their 32-year-old, 5'7", US-born daughter. Her background is in chemical engineering, and she is currently a department manager at a Fortune 500 multinational corporation. She lives in Chicago with her two dogs. Please contact with details at surjitkaur1937@outlook.com or 312-380-2714.

27-30

ਅਮਰੀਕਾ ਵਿਚ ਪੱਕੀ (ਸਿਟੀਜ਼ਨਸ਼ਿਪ ਅਪਲਾਈ) ਅੰਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀ ਲੜਕੀ, ਉਮਰ 41 ਸਾਲ, 5'3", ਲਈ ਅਮਰੀਕਾ ਵਿਚ ਕੱਚੇ/ਪੱਕੇ, ਬਿਨਾ ਪੇਪਰਜ਼ ਤੋਂ ਰਹਿ ਰਹੇ, ਐੱਚ 1 ਵੀਜ਼ਾ ਹੋਲਡਰ ਉਮਰ ਲਗਭਗ 38-45 ਵਿਚਕਾਰ ਹੋਵੇ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀ ਜਾਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਜਲਦੀ ਛਕ ਸਕਦਾ ਹੋਵੇ ਲੜਕੇ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਜਾਤੀ ਬੰਧਨ ਨਹੀਂ। ਚਾਹਵਾਨ ਸੰਪਰਕ ਕਰਨ: +1 734 968 1195 (ਨਿਊਯਾਰਕ ਟਾਈਮ ਅਨੁਸਾਰ) ਜਾਂ +91 788885 22328 'ਤੇ ਬਾਇਓਡਾਟਾ ਫੋਟੋ ਸਮੇਤ ਭੇਜਣ।

27-30

Jatt Sikh family seeks a suitable match for their divorced girl (no kids) 32, 5'6" tall. Working as a journalist in a prominent newspaper. Please contact: +91-70093-82989

Gursikh Rajput Kanda family seeks a suitable match in USA for their convent educated MBBS Doctor daughter, October 1989 born 5'4". Younger sister is also a Doctor. Please call us at: 98150-66773 or text message our Whatsapp no. 224-392-6613.

Ramgarhia Sikh family seeks a suitable match in USA for their USA Citizen well settled daughter, August 1990 born in Ludhiana 5'2", residing in Michigan (Canton). Working as a Nursing Assitant in University of Michigan Hospital. Please call us at : +17348001448 or Email:binnumunday@gmail.com

17-20

ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਨੀਤੀ ਆਯੋਗ ਦੀ ਮੀਟਿੰਗ ਦਾ ਬਾਈਕਾਟ ਕੀਤਾ

ਜਲੰਧਰ: ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਨਰਿੰਦਰ ਮੋਦੀ ਵੱਲੋਂ ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ ਵਿਖੇ ਨੀਤੀ ਆਯੋਗ ਦੀ ਮੀਟਿੰਗ ਦਾ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਬਾਈਕਾਟ ਕੀਤਾ। ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਭਗਵੰਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਦੇਸ਼ ਪ੍ਰਤੀ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਯੋਗਦਾਨ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਕੇਂਦਰੀ ਬਜਟ ਵਿਚ ਸੂਬੇ ਨੂੰ ਅਣਗੌਲਿਆ ਕੀਤਾ ਜਾਣ ਖਿਲਾਫ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੇਂਦਰੀ ਬਜਟ ਨੂੰ 'ਕੁਰਸੀ ਬਚਾਓ ਬਜਟ' ਕਰਾਰ ਦਿੰਦਿਆਂ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ 'ਤੇ ਗੈਰ-ਭਾਜਪਾ ਸ਼ਾਸਿਤ ਸੂਬਿਆਂ ਨਾਲ ਸਿਆਸੀ ਖਾਰ ਖਾਣ ਦਾ ਦੋਸ਼ ਲਾਇਆ।

ਭਗਵੰਤ ਮਾਨ ਨੇ ਅਫਸੋਸ ਜ਼ਾਹਿਰ ਕੀਤਾ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਅੰਨਦਾਤਾ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਬਜਟ ਵਿਚ ਨਜ਼ਰਅੰਦਾਜ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਵਿੱਤ ਮੰਤਰੀ ਨਿਰਮਲਾ ਸੀਤਾਰਮਨ ਵੱਲੋਂ 80 ਕਰੋੜ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਰਾਸ਼ਨ ਦੇਣ ਸਬੰਧੀ ਐਲਾਨ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਨੇ ਇਸ ਗੱਲ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ 532 ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਲੰਮੀ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸਰਹੱਦ ਲੱਗਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਹਮੇਸ਼ਾ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਹਿੱਤਾਂ ਲਈ ਖੜ੍ਹਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਫਿਰ ਵੀ

ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਸਤਕਾਂ ਜਾਮ ਕਰ ਕੇ ਸੂਬੇ 'ਤੇ ਬੋਝ ਪਾਇਆ ਹੈ। ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਨੇ ਦੀਨਾਨਗਰ ਅਤੇ ਪਠਾਨਕੋਟ ਹਮਲਿਆਂ ਦੌਰਾਨ ਫੌਜੀ ਬਲ ਭੇਜਣ ਲਈ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਲਗਾਏ 7.5 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੇ ਵਿੱਤੀ ਬੋਝ ਨੂੰ ਮੁਆਫ਼ ਕਰਨ ਸਬੰਧੀ ਆਪਣੇ ਯਤਨਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਚੇਤੇ ਕੀਤਾ।

ਉਧਰ, ਪੱਛਮੀ ਬੰਗਾਲ ਦੀ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਮਮਤਾ ਬੈਨਰਜੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਨਰਿੰਦਰ ਮੋਦੀ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠ ਹੋਈ ਨੀਤੀ ਆਯੋਗ ਦੀ ਮੀਟਿੰਗ ਨੂੰ ਵਿਚਾਲੇ ਹੀ ਛੱਡ ਕੇ ਬਾਹਰ ਆ ਗਈ। ਮਮਤਾ ਨੇ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਭਾਸ਼ਣ ਦੇ ਅੱਧ-ਵਿਚਾਲੇ ਹੀ ਰੋਕ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਜਦਕਿ ਉਹ

ਮਮਤਾ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਵਿਹਾਰ ਪ੍ਰਵਾਨ ਨਹੀਂ: ਕਾਂਗਰਸ

ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ: ਕਾਂਗਰਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਨੀਤੀ ਆਯੋਗ ਦੀ ਮੀਟਿੰਗ 'ਚ ਪੱਛਮੀ ਬੰਗਾਲ ਦੀ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਮਮਤਾ ਬੈਨਰਜੀ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਵਿਹਾਰ ਮਨਜ਼ੂਰ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਕਾਂਗਰਸ ਨੇ ਦੋਸ਼ ਲਾਇਆ ਕਿ ਨੀਤੀ ਆਯੋਗ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਨਰਿੰਦਰ ਮੋਦੀ ਦੇ 'ਹਮਾਇਤੀ' ਵਜੋਂ ਕੰਮ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕਾਂਗਰਸ ਜਨਰਲ ਸਕੱਤਰ ਜੈਰਾਮ ਰਮੇਸ਼ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਨੀਤੀ ਆਯੋਗ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ 10 ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਅਤੇ ਇਹ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਦਫ਼ਤਰ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। 'ਨੀਤੀ ਆਯੋਗ ਗੈਰ-ਜੈਵਿਕ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਦੇ ਹਮਾਇਤੀ ਵਜੋਂ ਕੰਮ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ।'

ਮੀਟਿੰਗ 'ਚ ਵਿਰੋਧੀ ਧਿਰ ਵੱਲੋਂ ਇਕਲੌਤੀ ਨੁਮਾਇੰਦਾ ਸੀ। ਉਂਜ਼ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਮਮਤਾ ਦੇ ਦਾਅਵੇ ਨੂੰ ਨਕਾਰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਭਾਸ਼ਣ ਲਈ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸਮਾਂ ਖ਼ਤਮ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਨੀਤੀ ਆਯੋਗ ਦੀ ਮੀਟਿੰਗ 'ਚ 'ਇੰਡੀਆ' ਗੱਠਜੋੜ ਦੇ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀਆਂ ਐਮ.ਕੇ. ਸਟਾਲਿਨ (ਤਾਮਿਲਨਾਡੂ), ਪਿਨਰਾਈ ਵਿਜਯਨ (ਕੇਰਲ), ਭਗਵੰਤ ਸਿੰਘ ਮਾਨ (ਪੰਜਾਬ), ਸਿਧਾਰਥੀਆ (ਕਰਨਾਟਕ), ਸੁਖਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸੁੱਖੂ (ਹਿਮਾਚਲ ਪ੍ਰਦੇਸ਼), ਰੇਵੰਤ ਰੈਡੀ (ਤਿਲਗਾਨਾ) ਅਤੇ ਹੇਮੰਤ ਸੋਰੇਨ (ਝਾਰਖੰਡ) ਨੇ ਹਿੱਸਾ ਨਹੀਂ ਲਿਆ। ਵਿਰੋਧੀ

ਧਿਰਾਂ ਨੇ ਦੋਸ਼ ਲਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੂਬਿਆਂ ਨੂੰ ਬਜਟ 'ਚ ਅਣਗੌਲਿਆ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਤ੍ਰਿਣਮੂਲ ਕਾਂਗਰਸ ਸੁਪਰੀਮੋ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜਦੋਂ ਉਹ ਮੀਟਿੰਗ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ ਤਾਂ ਪੰਜ ਮਿੰਟ ਬਾਅਦ ਹੀ ਉਸ ਦਾ ਮਾਈਕਰੋਫੋਨ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਜਦਕਿ ਹੋਰ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀਆਂ ਨੂੰ ਲੰਮੇ ਸਮੇਂ ਲਈ ਬੋਲਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਮੀਟਿੰਗ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਆ ਕੇ ਪੱਤਰਕਾਰਾਂ ਨਾਲ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰਦਿਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ, 'ਇਹ ਅਪਮਾਨਜਨਕ ਹੈ। ਮੈਂ ਅੱਗੇ ਤੋਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਮੀਟਿੰਗ 'ਚ ਸ਼ਾਮਲ ਨਹੀਂ ਹੋਵਾਂਗੀ।'

ਬਜਟ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਬੇਗਾਨਗੀ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਕਰਵਾਇਆ: ਮੀਤ

ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ: 'ਆਪ' ਦੇ ਸੰਸਦ ਮੈਂਬਰ ਗੁਰਮੀਤ ਸਿੰਘ ਮੀਤ ਹੇਅਰ ਨੇ ਕੇਂਦਰੀ ਬਜਟ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ 'ਬੇਗਾਨਗੀ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ' ਕਰਵਾਉਣ ਵਾਲਾ ਕਰਾਰ ਦਿੰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਸ ਵਿਚ ਸੂਬੇ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੀਆਂ ਦੇਸ਼ ਪ੍ਰਤੀ ਮਹਾਨ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਨੂੰ ਮਿੱਟੀ ਵਿਚ ਰੋਲ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਰਕਾਰ 'ਤੇ ਤਿੱਖਾ ਵਿਅੰਗ ਕਰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਬਜਟ 'ਚ ਦਾ ਵਿਕਾਸ, ਬਾਕੀ ਸਭ ਦਾ ਸੱਤਿਆਨਾਸ' ਹੈ। ਲੋਕ ਸਭਾ 'ਚ ਬਜਟ 'ਤੇ ਬਹਿਸ ਵਿਚ ਹਿੱਸਾ

ਸਾਹਨੀ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਲਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਗ੍ਰਾਂਟ ਮੰਗੀ

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ: ਰਾਜ ਸਭਾ 'ਚ ਬਜਟ 'ਤੇ ਬਹਿਸ 'ਚ ਹਿੱਸਾ ਲੈਂਦਿਆਂ ਡਾ. ਵਿਕਰਮਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸਾਹਨੀ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਲਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਗ੍ਰਾਂਟ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ, "ਬਜਟ ਵਿਚ ਕੁਝ ਰਾਜਾਂ ਲਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤੇ ਗਏ ਪਰ ਇਹ ਦੇਖ ਕੇ ਨਿਰਾਸ਼ਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਦੇਸ਼ ਦੀਆਂ ਖੁਰਾਕ, ਸੁਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਸਰਹੱਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲੇ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।"

ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਅਣਡਿੱਠ ਕੀਤਾ: ਹਰਸਿਮਰਤ

ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ: ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੀ ਬਠਿੰਡਾ ਤੋਂ ਲੋਕ ਸਭਾ ਮੈਂਬਰ ਹਰਸਿਮਰਤ ਕੌਰ ਬਾਦਲ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਕੇਂਦਰੀ ਬਜਟ ਵਿਚ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਣਡਿੱਠ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਬਜਟ 'ਤੇ ਬਹਿਸ 'ਚ ਹਿੱਸਾ ਲੈਂਦਿਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਸਵਾਮੀਨਾਥਨ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀਆਂ ਸਿਫਾਰਸ਼ਾਂ ਮੁਤਾਬਕ ਫ਼ਸਲਾਂ 'ਤੇ ਐਮ.ਐਸ.ਪੀ. ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਹ 'ਸਰਕਾਰ ਬਚਾਓ ਬਜਟ' ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਕਿਸਾਨਾਂ, ਗਰੀਬਾਂ, ਔਰਤਾਂ ਅਤੇ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨਾਲ ਵਿਤਕਰਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਲੈਂਦਿਆਂ ਮੀਤ ਹੇਅਰ ਨੇ ਸਖ਼ਤ ਲਹਿਜ਼ੇ ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਕਿ ਬਜਟ ਦੀ ਕਾਪੀ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਅਜਿਹਾ ਮਹਿਸੂਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਪੰਜਾਬ ਇਸ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹੀ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੇਂਦਰ ਨੂੰ ਸਵਾਲ ਕਰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਨੂੰ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਹੀ ਜਵਾਬ ਦੇ ਦਿਓ ਕਿ ਉਹ ਪੰਜਾਬ

ਨਾਲ ਏਨੀ ਨਫ਼ਰਤ ਕਿਉਂ ਕਰਦੇ ਹਨ। 'ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੇ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਭੁੱਖਮਰੀ ਵਿਚੋਂ ਕੱਢਿਆ ਅਤੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਰਾਖੀ ਲਈ ਸਾਡੇ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੇ ਜਾਨਾਂ ਕੁਰਬਾਨ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਪਰ ਸਾਨੂੰ ਸਨਮਾਨ ਦੇਣ ਦੀ ਬਜਾਏ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਬੇਗਾਨਗੀ ਵਾਲਾ ਵਤੀਰਾ ਅਪਣਾ ਰਹੀ ਹੈ।'

ਕੇਂਦਰ ਨੇ ਜਾਣ-ਬੁੱਝ ਕੇ ਇਕ ਹਜ਼ਾਰ ਕਰੋੜ ਦੇ ਫੰਡ ਰੋਕੇ: ਭਗਵੰਤ ਮਾਨ

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ: ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਭਗਵੰਤ ਮਾਨ ਨੇ ਸੂਬੇ ਵਿਚ ਸਿਹਤ ਸਹੂਲਤਾਂ ਦੇ ਮੁੱਦੇ ਸਬੰਧੀ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ 'ਤੇ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਸੇਧਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਭਾਜਪਾ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਜਾਣ-ਬੁੱਝ ਕੇ ਕੋਮੀ ਸਿਹਤ ਮਿਸ਼ਨ ਤਹਿਤ ਸੂਬੇ ਦੇ ਇਕ ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੇ ਫੰਡ ਰੋਕ ਰੱਖੇ ਹਨ ਤਾਂ ਜੋ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਨੂੰ ਮਿਆਰੀ ਸਿਹਤ ਸੇਵਾਵਾਂ ਤੋਂ ਵਾਂਝਾ ਰੱਖਿਆ ਜਾ ਸਕੇ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਸਥਿਤ ਆਪਣੀ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਤੋਂ ਸਿਹਤ ਮੰਤਰੀ ਡਾ. ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਮੌਜੂਦਗੀ ਵਿਚ 58 ਹਾਈਟੈੱਕ ਐਂਬੂਲੈਂਸਾਂ ਨੂੰ ਹਰੀ ਝੰਡੀ ਦਿਖਾ ਕੇ ਰਵਾਨਾ ਕਰਨ ਮਗਰੋਂ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹੁਣ ਕੁੱਲ 325 ਐਂਬੂਲੈਂਸਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਲਈ ਉਪਲਬਧ ਰਹਿਣਗੀਆਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਤਿ-ਆਧੁਨਿਕ ਐਂਬੂਲੈਂਸਾਂ ਰਾਹੀਂ ਸ਼ਹਿਰੀ ਖੇਤਰ ਦੇ ਲੋੜਵੰਦ ਮਰੀਜ਼ਾਂ ਤੱਕ 15 ਮਿੰਟ ਅਤੇ ਪੇਂਡੂ ਖੇਤਰ ਦੇ ਮਰੀਜ਼ਾਂ ਤੱਕ 20 ਮਿੰਟ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਈ ਜਾਵੇਗੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ

ਵੱਲੋਂ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਬਹਾਨੇ ਗੈਰ-ਭਾਜਪਾ ਸਰਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਤੰਗ-ਪ੍ਰੇਸ਼ਾਨ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਹਿਤ ਕੇਂਦਰੀ ਬਜਟ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਣਗੌਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਜਾਣ-ਬੁੱਝ ਕੇ ਪੰਜਾਬ ਨਾਲ ਮਤਰੇਆ ਸਲੂਕ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਆਜ਼ਾਦ ਕਰਾਉਣ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਅਨਾਜ ਉਤਪਾਦਨ ਵਿਚ ਆਤਮ-ਨਿਰਭਰ ਬਣਾਉਣ ਅਤੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਏਕਤਾ, ਅਖੰਡਤਾ ਤੇ ਪ੍ਰਭੂਸੱਤਾ ਦੀ ਰਾਖੀ ਲਈ ਪੰਜਾਬ ਨੇ ਅਹਿਮ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਕੇਂਦਰੀ ਬਜਟ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਣਗੌਲਿਆ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਇਸ ਧੌਕੇਸਾਹੀ ਨੂੰ ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਭਗਵੰਤ ਮਾਨ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਮੌਜੂਦਾ ਸਮੇਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪੈਕੇਜ ਦੇਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਨੀਤੀ ਆਯੋਗ ਦੀਆਂ ਮੀਟਿੰਗਾਂ ਅਰਥਹੀਣ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਇੱਥੇ ਸੂਬਿਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਮੁੱਦਿਆਂ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਣ ਲਈ ਉਚਿਤ ਸਮਾਂ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਕਾਰਨ ਇਸ ਵਾਰ ਨੀਤੀ ਆਯੋਗ ਦੀ ਮੀਟਿੰਗ ਦਾ ਬਾਈਕਾਟ ਕੀਤਾ।

ਕੈਨੇਡਾ ਹਾਦਸੇ ਵਿਚ ਤਿੰਨ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੀ ਮੌਤ

ਪਟਿਆਲਾ: ਕੈਨੇਡਾ ਦੇ ਮਾਊਂਟਨ ਸਿਟੀ ਵਿਚ ਇਕ ਸੜਕ ਹਾਦਸੇ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਤਿੰਨ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੀ ਮੌਤ ਹੋ ਗਈ। ਮਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਵਿਚ ਲੁਧਿਆਣਾ ਦੇ ਮਲੋਦ ਪਿੰਡ ਦੇ ਦੋ ਚਚੇਰੇ ਭੈਣ-ਭਰਾ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਹਰਮਨ ਸੋਮਲ (23) ਅਤੇ ਨਵਜੋਤ ਸੋਮਲ (19) ਵਜੋਂ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਸ ਹਾਦਸੇ ਵਿਚ ਸੰਗਰੂਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦੇ ਸਮਾਣਾ ਦੀ ਰਹਿਣ ਵਾਲੀ ਰਸ਼ਮਦੀਪ ਕੌਰ (23) ਦੀ ਵੀ ਮੌਤ ਹੋ ਗਈ। ਰਸ਼ਮਦੀਪ

ਕੌਰ ਦੇ ਚਾਚਾ ਚਮਕੌਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਇਹ ਸਾਰੇ ਮਾਊਂਟਨ ਸਿਟੀ ਵਿਚ ਆਪਣੀਆਂ ਪੀਆਰ ਫਾਈਲਾਂ ਜਮ੍ਹਾਂ ਕਰਾ ਕੇ ਟੈਕਸੀ ਰਾਹੀਂ ਵਾਪਸ ਆ ਰਹੇ ਸਨ ਜਦੋਂ ਕਾਰ ਦਾ ਇਕ ਟਾਇਰ ਫਟ ਗਿਆ ਅਤੇ ਗੱਡੀ ਪਲਟ ਗਈ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਤਿੰਨੋਂ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੀ ਮੌਤ ਹੋ ਗਈ, ਜਦਕਿ ਟੈਕਸੀ ਡਰਾਈਵਰ ਘਟਨਾ ਵਿਚ ਵਾਲ-ਵਾਲ ਬਚ ਗਿਆ। ਰਸ਼ਮਦੀਪ ਕੌਰ ਚਾਰ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਕੈਨੇਡਾ ਗਈ ਸੀ।

ਅੰਮ੍ਰਿਤਪਾਲ ਸਿੰਘ ਦੀ ਨਜ਼ਰਬੰਦੀ ਅਣਐਲਾਨੀ ਐਮਰਜੈਂਸੀ: ਚੰਨੀ

ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ: ਕਾਂਗਰਸ ਆਗੂ ਚਰਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਚੰਨੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਐਨ.ਐਸ.ਏ. ਤਹਿਤ ਇਕ ਚੁਣੇ ਹੋਏ ਸੰਸਦ ਮੈਂਬਰ ਦੀ ਨਜ਼ਰਬੰਦੀ ਕੇਂਦਰ ਵੱਲੋਂ 'ਅਣਐਲਾਨੀ ਐਮਰਜੈਂਸੀ' ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਸੀ।

ਭਾਜਪਾ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਬੰਦ ਸਿੱਖ ਪ੍ਰਚਾਰਕ ਅੰਮ੍ਰਿਤਪਾਲ ਸਿੰਘ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਸਾਬਕਾ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਨੇ ਲੋਕ ਸਭਾ ਚੋਣਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ, 'ਇਹ

ਵੀ ਇਕ ਐਮਰਜੈਂਸੀ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਲੋਕਾਂ ਵੱਲੋਂ ਚੁਣੇ ਗਏ ਇਕ ਸੰਸਦ ਮੈਂਬਰ ਨੂੰ ਐਨ.ਐਸ.ਏ. (ਕੌਮੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਐਕਟ) ਤਹਿਤ ਹਿਰਾਸਤ ਵਿਚ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।

ਉਹ ਇੱਥੇ (ਸੰਸਦ ਵਿਚ) ਆਪਣੇ ਹਲਕੇ ਬਾਰੇ ਬੋਲਣ ਤੋਂ ਅਸਮਰੱਥ ਹੈ, ਇਹ ਵੀ ਐਮਰਜੈਂਸੀ ਹੈ।' ਕਾਂਗਰਸ ਨੇ ਚੰਨੀ ਦੇ ਇਸ ਬਿਆਨ ਤੋਂ ਪੱਲਾ ਝਾੜ ਲਿਆ ਹੈ।

ਕਿਸਾਨਾਂ 'ਤੇ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਪੁਰਸਕਾਰ ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਭਖਿਆ

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ: ਕਾਂਗਰਸ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਸੀਨੀਅਰ ਆਗੂ ਤੇ ਵਿਰੋਧੀ ਧਿਰ ਦੇ ਨੇਤਾ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਬਾਜਵਾ ਨੇ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦਰੋਪਦੀ ਮੁਰਮੂ ਨੂੰ ਪੱਤਰ ਲਿਖਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਪੱਤਰ ਰਾਹੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਹਰਿਆਣਾ ਦੇ ਡੀ.ਜੀ.ਪੀ. ਵੱਲੋਂ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ੰਕੂ ਤੇ ਖਨੌਰੀ ਬਾਰਡਰ 'ਤੇ ਰੋਕਣ ਵਾਲੇ ਪੁਲਿਸ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਬਹਾਦਰੀ ਪੁਰਸਕਾਰ ਦੇਣ ਦੀਆਂ ਸਿਫਾਰਸ਼ਾਂ ਰੱਦ ਕਰਨ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਹੈ।

ਸ਼੍ਰੀ ਬਾਜਵਾ ਨੇ ਪੱਤਰ 'ਚ ਲਿਖਿਆ ਕਿ ਇਹ ਪੁਰਸਕਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪੁਲਿਸ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਲਈ ਤਜਵੀਜ਼ ਕੀਤੇ

ਗਏ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ 'ਤੇ ਸ਼ੰਕੂ ਅਤੇ ਖਨੌਰੀ ਬਾਰਡਰ

'ਤੇ ਸ਼ਾਂਤਮਈ ਵਿਰੋਧ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਦੌਰਾਨ ਕਿਸਾਨਾਂ 'ਤੇ ਅੰਨ੍ਹੇਵਾਹ ਗੋਲੀਆਂ ਚਲਾਉਣ ਦੇ ਹੁਕਮ ਦੇਣ ਦਾ ਦੋਸ਼ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਹਰਿਆਣਾ ਪੁਲਿਸ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਲਈ ਬਹਾਦਰੀ ਪੁਰਸਕਾਰ ਦੀਆਂ ਸਿਫਾਰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਨ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਸ਼੍ਰੀ ਬਾਜਵਾ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹਰਿਆਣਾ ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਸ਼ਾਂਤਮਈ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਕਰ ਰਹੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਰਾਖੀ ਕਰਨ ਦੀ ਥਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਤਾਕਤ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ, ਜਿਸ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਨੌਜਵਾਨ ਕਿਸਾਨ ਸ਼ੁਭਕਰਨ ਸਿੰਘ ਦੀ ਮੌਤ ਹੋ ਗਈ ਅਤੇ ਸ਼ੰਕੂ ਤੇ ਖਨੌਰੀ ਬਾਰਡਰ 'ਤੇ ਅੰਦੋਲਨਕਾਰੀ ਕਿਸਾਨ ਵੀ ਜ਼ਖ਼ਮੀ ਹੋ ਗਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੋਸ਼ ਲਾਇਆ ਕਿ ਹਰਿਆਣਾ ਪੁਲਿਸ

ਐਮ.ਐਸ.ਪੀ. ਦੀ ਕਾਨੂੰਨੀ ਗਾਰੰਟੀ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦਾ ਹੱਕ: ਰਾਹੁਲ

ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ: ਕਾਂਗਰਸ ਆਗੂ ਤੇ ਵਿਰੋਧੀ ਧਿਰ ਦੇ ਆਗੂ ਰਾਹੁਲ ਗਾਂਧੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਐਮ.ਐਸ.ਪੀ. ਦੀ ਕਾਨੂੰਨੀ ਗਾਰੰਟੀ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ ਤੇ 'ਇੰਡੀਆ' ਗੱਠਜੋੜ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਏਗਾ ਕਿ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੱਕ ਮਿਲਣ। ਗਾਂਧੀ ਨੇ ਸੰਸਦ ਭਵਨ ਦੇ ਅਹਾਤੇ ਵਿਚਲੇ ਆਪਣੇ ਦਫ਼ਤਰ ਵਿਚ ਸੰਯੁਕਤ ਕਿਸਾਨ ਮੋਰਚਾ (ਗੈਰ-ਸਿਆਸੀ) ਅਤੇ ਕਿਸਾਨ ਮਜ਼ਦੂਰ ਮੋਰਚਾ ਦੇ 12 ਮੈਂਬਰੀ ਵਫ਼ਦ ਨਾਲ ਮੁਲਾਕਾਤ ਕੀਤੀ। ਗਾਂਧੀ ਨੇ ਕਿਸਾਨ ਆਗੂਆਂ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਹੁਣ ਤੱਕ ਦੀ ਸਮੀਖਿਆ ਤੋਂ ਸਾਫ਼ ਹੈ ਕਿ ਐਮ.ਐਸ.ਪੀ. ਦੀ ਕਾਨੂੰਨੀ ਗਾਰੰਟੀ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਨੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨਾਲ ਧੌਕੇਸਾਹੀ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਝੂਠੇ ਕੇਸ ਦਰਜ ਕੀਤੇ ਸਨ।

ਵਿਰੋਧੀ ਧਿਰ ਦੇ ਆਗੂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਕਤ ਪੁਲਿਸ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਬਹਾਦਰੀ ਪੁਰਸਕਾਰਾਂ ਲਈ ਹਰਿਆਣਾ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਚੱਲ

ਰਹੀ ਨਿਆਇਕ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਵਿਚ ਸਿੱਧੀ ਦਖਲਅੰਦਾਜ਼ੀ ਸਾਬਤ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਹਰਿਆਣਾ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਅਜਿਹੇ ਰਵੱਈਏ ਕਰ ਕੇ ਹਰਿਆਣਾ ਪੁਲਿਸ ਤੋਂ ਨਿਰਪੱਖ ਜਾਂਚ ਦੀ ਉਮੀਦ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ।

ਸੁਖਬੀਰ ਨੇ ਜਥੇਦਾਰ ਨੂੰ ਬੰਦ ਲਿਫਾਫੇ ਵਿਚ ਸਪਸ਼ਟੀਕਰਨ ਸੌਂਪਿਆ

ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ : ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸੁਖਬੀਰ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਇਥੇ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਅੱਗੇ ਪੇਸ਼ ਹੋਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਆਪਣਾ ਸਪਸ਼ਟੀਕਰਨ ਬੰਦ ਲਿਫਾਫੇ ਵਿਚ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਦੇ ਜਥੇਦਾਰ ਗਿਆਨੀ ਰਘਬੀਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਸੌਂਪਿਆ। ਜਥੇਦਾਰ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਸ ਸਪਸ਼ਟੀਕਰਨ ਨੂੰ ਪੰਜ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੀ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿਚ ਵਿਚਾਰਨ ਉਪਰੰਤ ਅਗਲੀ ਕਾਰਵਾਈ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਹਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਧਾਮੀ ਨੇ ਵੀ ਆਪਣਾ ਸਪਸ਼ਟੀਕਰਨ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਵਿਖੇ ਸੌਂਪ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਪੰਜ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੀ 15 ਜੁਲਾਈ ਨੂੰ ਹੋਈ ਬੈਠਕ ਵਿਚ ਜਥੇਦਾਰ ਗਿਆਨੀ ਰਘਬੀਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸੁਖਬੀਰ ਸਿੰਘ

ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੇ ਸੀਨੀਅਰ ਆਗੂ ਡਾ. ਦਲਜੀਤ ਸਿੰਘ ਚੀਮਾ, ਬਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਭੁੰਦਤ, ਮਹੇਸ਼ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਗਰੇਵਾਲ ਤੇ ਹੋਰ ਹਾਜ਼ਰ ਸਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਵਿਖੇ ਮੱਥਾ ਟੇਕਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਮੀਡੀਆ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕਰਨ ਤੋਂ ਸੰਕੋਚ ਕੀਤਾ। ਜਥੇਦਾਰ ਗਿਆਨੀ ਰਘਬੀਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਸੁਖਬੀਰ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਵੱਲੋਂ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸਪਸ਼ਟੀਕਰਨ ਮਿਲ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਪੰਜ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੀ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿਚ ਵਿਚਾਰਨ ਉਪਰੰਤ ਅਗਲੇਰੀ ਕਾਰਵਾਈ ਹੋਵੇਗੀ। ਦੱਸਣਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੇ ਨਾਰਾਜ਼ ਧੜੇ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਆਗੂਆਂ ਬੀਬੀ ਜਗੀਰ ਕੌਰ, ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਚੰਦਮਾਜਰਾ, ਪਰਮਿੰਦਰ

ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਖਿਲਾਫ ਦੋਸ਼ ਇਹ ਸਨ...

ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ: ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਖਿਲਾਫ ਦੋਸ਼ ਹਨ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਡੇਰਾ ਸਿਰਸਾ ਮੁਖੀ ਨੂੰ ਮਾਫ ਕਰਨ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਦੀ ਪ੍ਰੋਤਸਾਹਨ ਕਰਦਿਆਂ ਲਗਭਗ 90 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦੇ ਇਸਤਿਹਾਰ ਮੀਡੀਆ ਵਿਚ ਦਿੱਤੇ ਸਨ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਸੰਗਤ ਰੋਹ ਦੇ ਕਾਰਨ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਦੇ ਜਥੇਦਾਰ ਨੂੰ ਡੇਰਾ ਸਿਰਸਾ ਨੂੰ ਮਾਫੀ ਦੇਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਵਾਪਸ ਲੈਣਾ ਪਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ 90 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦੀ ਖਰਚ ਕੀਤੀ ਰਕਮ ਨਾਲ ਗੁਰੂ ਦੀ ਗੋਲਕ ਉਤੇ ਵਾਧੂ ਬੋਝ ਪਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ।

ਸਿੰਘ ਢੀਡਸਾ ਤੇ ਹੋਰਨਾਂ ਨੇ ਪਹਿਲੀ ਜੁਲਾਈ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਵਿਖੇ ਇਕ ਪੱਤਰ ਦੇ ਕੇ ਖਿਮਾ ਯਾਚਨਾ ਦੀ ਅਪੀਲ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਇਸ ਪੱਤਰ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੋਸ਼ ਲਾਇਆ ਸੀ ਕਿ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਵੇਲੇ ਅਕਾਲੀ ਸਰਕਾਰ ਕੋਲੋਂ ਵੱਡੀਆਂ ਭੁੱਲਾਂ ਤੇ ਗਲਤੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਉਹ ਵੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਭੁੱਲਾਂ ਅਤੇ ਗਲਤੀਆਂ ਦਾ ਬੋਝ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਸ ਪੱਤਰ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸੁਖਬੀਰ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ 'ਤੇ ਚਾਰ ਅਹਿਮ ਦੋਸ਼ ਲਾਏ ਸਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਸਲਾਬਤਪੁਰਾ ਕੇਸ ਵਿਚ ਡੇਰਾ ਮੁਖੀ ਖਿਲਾਫ ਕਾਰਵਾਈ ਦੀ ਥਾਂ ਦਰਜ ਕੇਸ ਵਾਪਸ ਲੈਣਾ, 2015 ਵਿਚ ਹੋਈਆਂ ਬੇਅਦਬੀਆਂ

ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਸਰਕਾਰ ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਖਿਲਾਫ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਨ ਵਿਚ ਅਸਫਲ ਰਹੀ, ਡੇਰਾ ਸਿਰਸਾ ਮੁਖੀ ਨੂੰ ਮਾਫ ਕਰਵਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵ ਵਰਤਣਾ ਅਤੇ ਸੁਮੇਧ ਸੈਣੀ ਨੂੰ ਡੀ.ਜੀ.ਪੀ. ਬਣਾਉਣਾ ਤੇ ਹੋਰ ਸ਼ਾਮਲ ਸੀ। ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਇਸ ਵੇਲੇ ਅੰਦਰੂਨੀ ਸੰਕਟ ਨਾਲ ਜੂਝ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਨਾਰਾਜ਼ ਧਿਰ ਵੱਲੋਂ ਸੁਖਬੀਰ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਨੂੰ ਪ੍ਰਧਾਨ ਦਾ ਅਹੁਦਾ ਛੱਡਣ ਦੀ ਵੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਉਧਰ, ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਵੱਲੋਂ ਪ੍ਰਧਾਨ ਹਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਧਾਮੀ ਨੇ ਵੀ ਬੰਦ ਲਿਫਾਫਾ ਸਪਸ਼ਟੀਕਰਨ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਮੌਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਗਰੇਵਾਲ, ਅਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਪੱਖੋਕੇ ਅਤੇ ਸਕੱਤਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਮੌਜੂਦ ਸਨ।

ਨਵੀਂ ਪੀੜ੍ਹੀ ਨੂੰ ਪੰਥਕ ਇਤਿਹਾਸ ਤੋਂ ਜਾਣੂ ਕਰਵਾਓ: ਚੰਦਮਾਜਰਾ

ਪਟਿਆਲਾ: ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੇ ਸੀਨੀਅਰ ਮੀਤ ਪ੍ਰਧਾਨ ਅਤੇ ਸਾਬਕਾ ਸੰਸਦ ਮੈਂਬਰ ਪ੍ਰੋ. ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਚੰਦਮਾਜਰਾ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਕਾਲੀ ਸੁਧਾਰ ਲਹਿਰ ਸੈਮੀਨਾਰਾਂ ਰਾਹੀਂ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਲਈ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਆਗੂਆਂ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਬਾਰੇ ਨਵੀਂ ਪੀੜ੍ਹੀ ਨੂੰ ਜਾਣੂ ਕਰਵਾਏਗੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਇਸ ਲੜੀ ਤਹਿਤ 5 ਅਗਸਤ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾ ਸੈਮੀਨਾਰ ਮੱਥਣ ਸ਼ਾਹ ਲੁਬਾਣਾ ਆਡੀਟੋਰੀਅਮ, ਸੈਕਟਰ-30 ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ 'ਚ ਕਰਵਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਸ ਸੈਮੀਨਾਰ ਵਿਚ ਡਾ. ਬਲਕਾਰ ਸਿੰਘ, ਗੁਰਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਵਾਲੀਆ, ਪ੍ਰੋ. ਆਸ਼ਾ ਸਿੰਘ, ਮਾਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮਾਲੀ, ਪੱਤਰਕਾਰ ਹਮੀਰ ਸਿੰਘ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਰਹੇ ਹਨ। ਪ੍ਰੋ. ਚੰਦਮਾਜਰਾ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਇਸ ਸੈਮੀਨਾਰ ਵਿਚ ਸਿੱਖ ਸਿਆਸਤ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਬਾਰੇ ਪਰਚੇ ਪੜ੍ਹੇ ਜਾਣਗੇ।

ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਤੋਂ ਅਮਰੀਕਾ ਤੇ ਕੈਨੇਡਾ ਲਈ ਸਿੱਧੀਆਂ ਉਡਾਣਾਂ ਦੀ ਮੰਗ

ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ: 'ਆਪ' ਦੇ ਰਾਜ ਸਭਾ ਮੈਂਬਰ ਵਿਕਰਮ ਸਾਹਨੀ ਵੱਲੋਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਅਤੇ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਹਵਾਈ ਅੱਡਿਆਂ ਤੋਂ ਬਰਤਾਨੀਆ ਅਤੇ ਕੈਨੇਡਾ ਲਈ ਸਿੱਧੀਆਂ ਉਡਾਣਾਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨ ਦਾ ਮੁੱਦਾ ਸਦਨ ਵਿਚ ਉਠਾਉਣ ਤੋਂ ਇਕ ਦਿਨ ਬਾਅਦ ਸਾਬਕਾ ਭਾਰਤੀ ਕ੍ਰਿਕਟਰ ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ ਤੇ 'ਆਪ' ਦੇ ਰਾਜ ਸਭਾ ਮੈਂਬਰ ਨੇ ਗੁਰੂ ਨਗਰੀ ਵਿਚ ਹਵਾਈ ਅੱਡੇ ਦਾ ਵਿਸਥਾਰ ਕਰਨ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਏਜੰਸੀ ਨਾਲ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ, 'ਅਸੀਂ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਦੇਸ਼ ਭਰ ਵਿਚ ਹਵਾਈ ਅੱਡੇ ਬਣਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦਾ ਹਵਾਈ ਅੱਡਾ ਛੋਟਾ ਹੈ

ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਵਿਸਥਾਰ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਇਸ ਵੇਲੇ ਇੱਥੋਂ ਇਕ ਜਾਂ ਦੋ ਕੌਮਾਂਤਰੀ ਉਡਾਣਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ

ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਘਰੇਲੂ ਉਡਾਣਾਂ ਹੀ ਚਲਦੀਆਂ ਹਨ। ਅਸੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਉੱਥੋਂ ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਜ ਅਤੇ

ਕੈਨੇਡਾ ਲਈ ਵੀ ਸਿੱਧੀਆਂ ਉਡਾਣਾਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਣ।' ਹਰਭਜਨ ਨੇ ਕਿਹਾ, 'ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਲੋਕ ਕੈਨੇਡਾ ਜਾਂ ਅਮਰੀਕਾ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਜੇਕਰ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਅਮਰੀਕਾ ਜਾਂ ਕੈਨੇਡਾ ਲਈ ਸਿੱਧੀ ਉਡਾਣ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਨਾਲ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਕਾਫੀ ਖਰਚਾ ਬਚੇਗਾ। ਲੋਕ ਹੁਣ ਪਹਿਲਾਂ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਦਿੱਲੀ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਵਾਧੂ ਸਫਰ ਅਤੇ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਕਾਰਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਖਰਚਾ ਵੱਧ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅਜਿਹੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿਚ ਜੇਕਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਹਵਾਈ ਅੱਡੇ ਦਾ ਵਿਸਥਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਡਾਣਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਧਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਵੱਡੀ ਸਹੂਲਤ ਹੋਵੇਗੀ।

ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਤੇ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ ਸਮਾਗਮਾਂ ਦੀ ਸਮੀਖਿਆ

ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ: ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਵੱਲੋਂ ਗੁਰੂਆਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਸ਼ਤਾਬਦੀ ਸਮਾਗਮਾਂ ਸਬੰਧੀ ਰੂਪ-ਰੇਖਾ ਨੂੰ ਅੰਤਿਮ ਰੂਪ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਤਹਿਤ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਦੇ ਗੁਰਤਾਗੋਂਦੀ ਦਿਵਸ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਦੇ ਜੋਤੀ-ਜੋਤਿ ਦਿਵਸ ਦੇ 450 ਸਾਲਾ ਸਮਾਗਮ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਗੋਇੰਦਵਾਲ ਵਿਚ ਕਰਵਾਉਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਨਗਰ ਕੀਰਤਨ ਤੇ ਸੈਮੀਨਾਰ ਵੀ ਕਰਵਾਏ ਜਾਣਗੇ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਮਾਰਸ਼ਲ ਆਰਟ ਗਤਕਾ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਹੋਣਗੇ।

ਸ਼ਤਾਬਦੀ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸੇਵੀਨਰ ਵੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਸ਼ਤਾਬਦੀ ਸਮਾਗਮਾਂ ਲਈ ਬਣਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸਬ-

ਕਮੇਟੀਆਂ ਦੀ ਇਥੇ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਐਡਵੋਕੇਟ ਹਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਧਾਮੀ ਦੀ ਅਗਵਾਈ 'ਚ ਸਾਂਝੀ ਮੀਟਿੰਗ ਹੋਈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਸਮਾਗਮਾਂ ਦੀਆਂ ਤਿਆਰੀਆਂ ਦੀ ਸਮੀਖਿਆ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਹਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਧਾਮੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਸ਼ਤਾਬਦੀਆਂ ਨੂੰ ਪੰਥਕ ਪ੍ਰੰਪਰਾਵਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਖਾਲਸਾਈ ਜਾਹੋ-ਜਲਾਲ ਨਾਲ ਮਨਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਸ ਸਬੰਧੀ 13 ਤੇ 14 ਸਤੰਬਰ ਨੂੰ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸ੍ਰੀ ਮੰਜੀ ਸਾਹਿਬ ਦੀਵਾਨ ਹਾਲ ਵਿਚ ਸਮਾਗਮ ਕੀਤੇ ਜਾਣਗੇ ਜਦੋਂਕਿ 15 ਤੋਂ 18 ਸਤੰਬਰ ਤੱਕ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸ੍ਰੀ ਗੋਇੰਦਵਾਲ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਸ਼ਤਾਬਦੀ ਦੇ ਮੁੱਖ ਸਮਾਗਮ ਹੋਣਗੇ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸ਼ਤਾਬਦੀ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸੰਨ੍ਹ ਸਾਹਿਬ ਬਾਸਰਕੇ ਗਿੱਲਾਂ ਵਿਚ 31 ਅਗਸਤ ਨੂੰ ਕੀਰਤਨ ਦਰਬਾਰ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਇਕ ਸਤੰਬਰ ਨੂੰ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਦੇ ਭੋਗ ਉਪਰੰਤ ਵਿਸ਼ਾਲ ਨਗਰ ਕੀਰਤਨ ਆਰੰਭ ਹੋ ਕੇ ਸ੍ਰੀ ਗੋਇੰਦਵਾਲ ਸਾਹਿਬ ਪੁੱਜੇਗਾ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ 6 ਸਤੰਬਰ ਨੂੰ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਡੇਰਾ ਸਾਹਿਬ ਲੁਹਾਰ (ਤਰਨ ਤਾਰਨ) ਵਿਚ ਕੀਰਤਨ ਦਰਬਾਰ ਕਰਵਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ, 7 ਸਤੰਬਰ ਨੂੰ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸ੍ਰੀ ਚੌਹਲਾ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਨਗਰ ਕੀਰਤਨ ਆਰੰਭ ਹੋਵੇਗਾ, ਜੋ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਡੇਰਾ ਸਾਹਿਬ ਲੁਹਾਰ ਤੋਂ ਹੁੰਦਾ ਹੋਇਆ ਗੋਇੰਦਵਾਲ ਸਾਹਿਬ ਪਹੁੰਚੇਗਾ। ਸ਼ਤਾਬਦੀ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ ਖਾਲਸਾ ਕਾਲਜ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਤੇ ਖਡੂਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਸੈਮੀਨਾਰ ਵੀ ਕਰਵਾਏ ਜਾਣਗੇ।

ਜੀ.ਐਸ.ਟੀ. ਨਾਲ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਘਾਟਾ ਪਿਆ: ਚੀਮਾ

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ : ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਵਿੱਤ ਮੰਤਰੀ ਹਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਚੀਮਾ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸੂਬਾ ਸਰਕਾਰ ਨੇ 16ਵੇਂ ਵਿੱਤ ਕਮਿਸ਼ਨ ਅੱਗੇ ਸੂਬੇ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਲਈ ਟੀਚੇ, ਚੁਣੌਤੀਆਂ ਅਤੇ ਲੋੜਾਂ ਸਬੰਧੀ ਕੇਸ ਬਤੀ ਮਜ਼ਬੂਤੀ ਨਾਲ

ਨਾਲ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਵੱਡਾ ਵਿੱਤੀ ਘਾਟਾ ਪਿਆ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੇਂਦਰੀ ਵਿੱਤ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਜੇ ਪੁਰਾਣੀ ਵੈਟ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਮੌਜੂਦਾ ਸਮੇਂ ਚੱਲ ਰਹੀ ਹੁੰਦੀ ਤਾਂ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ 25,750 ਕਰੋੜ ਜੀ.ਐਸ.ਟੀ. ਦੇ

ਮੁਕਾਬਲੇ 45 ਹਜ਼ਾਰ ਕਰੋੜ ਤੋਂ ਵੱਧ ਦੀ ਕਮਾਈ ਹੋਣੀ ਸੀ। ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ 16ਵੇਂ ਵਿੱਤ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨਾਲ ਕੀਤੇ ਵਾਅਦਿਆਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਦਿਆਂ ਵਿੱਤ ਮੰਤਰੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ 'ਆਪ' ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਪੂੰਜੀਗਤ ਖਰਚਿਆਂ ਨੂੰ ਵਧਾ ਕੇ ਰਾਜ ਦੇ ਕੁੱਲ ਘਰੇਲੂ ਉਤਪਾਦ ਦਾ 1.5 ਫੀਸਦੀ ਕਰਨ, ਵਿਰਾਸਤ ਵਿਚ ਮਿਲੇ ਬਕਾਇਆ ਕਰਜ਼ੇ ਨੂੰ ਘਟਾਉਣ, ਮਾਲੀਆ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ, ਜੋ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਦੇਸ਼ ਦੀਆਂ ਔਸਤਨ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ ਤੋਂ ਵੱਧ ਹਨ, ਨੂੰ ਹੋਰ ਵਧਾਉਣ ਅਤੇ ਗ਼ੈਰ-ਤਰਕਸੰਗਤ ਖਰਚਿਆਂ ਨੂੰ ਤਰਕਸੰਗਤ ਕਰਨ ਦਾ ਵਾਅਦਾ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਸ੍ਰੀ ਚੀਮਾ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਕੇਂਦਰੀ ਵਿੱਤ ਕਮਿਸ਼ਨ ਕੋਲੋਂ ਸੂਬੇ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਫੰਡਾਂ ਲਈ 75,000 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ, ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀ ਖੁਸ਼ਹਾਲੀ ਅਤੇ ਆਮਦਨ ਵਿਚ ਵਾਧੇ ਵਾਸਤੇ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਅਤੇ ਫਸਲੀ ਵਿਭਿੰਨਤਾ ਲਈ 17,950 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ, ਪਰਾਲੀ ਸਾੜਨ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ ਅਤੇ ਬਦਲਵੇਂ ਪ੍ਰਬੰਧਾਂ ਲਈ 5025 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ, ਨਾਰਕੋ-ਅਤਿਵਾਦ ਅਤੇ ਨਸ਼ਿਆਂ ਦੀ ਅਲਾਮਤ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣ ਲਈ 8846 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ, ਉਦਯੋਗ (ਐਮ.ਐਸ.ਐਮ.ਈ.) ਨੂੰ ਸੁਰਜੀਤ ਕਰਨ ਲਈ 6000 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਅਤੇ ਸ਼ਹਿਰੀ ਸਥਾਨਕ ਇਕਾਈਆਂ ਲਈ 9426 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਨ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ।

ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਵਿੱਤ ਮੰਤਰੀ ਹਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਚੀਮਾ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਨਾਲ ਲੰਬੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਵਿਤਕਰਾ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਗੁਆਂਢੀ ਪਹਾੜੀ ਸੂਬਿਆਂ ਹਿਮਾਚਲ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਜੰਮੂ ਕਸ਼ਮੀਰ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸਨਅਤੀ ਪੈਕੇਜ ਦਿੱਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ, ਜਦਕਿ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਅਣਗੌਲਿਆਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਬ ਲਈ ਵੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸਨਅਤੀ ਪੈਕੇਜ ਦੇਣ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ।

ਭਗਵੰਤ ਮਾਨ ਨੇ ਜਲੰਧਰ ਜ਼ਿਮਨੀ ਚੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕੀਤਾ ਵਾਅਦਾ ਨਿਭਾਇਆ

ਜਲੰਧਰ: ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਭਗਵੰਤ ਮਾਨ ਜਲੰਧਰ ਪੁੱਜੇ ਅਤੇ ਕੀਤੇ ਵਾਅਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਉਹ ਦੋ ਦਿਨ ਇੱਥੋਂ ਹੀ ਕੰਮ ਕੀਤਾ। ਮਾਨ ਨੇ ਜ਼ਿਮਨੀ ਚੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦੋਆਬਾ ਅਤੇ ਮਾਝਾ ਖੇਤਰ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਸਹੂਲਤ ਲਈ ਜਲੰਧਰ ਵਿਚ ਦਫ਼ਤਰ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਚੋਣਾਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਇੱਥੋਂ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦਾ ਵਾਅਦਾ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਆਪਣਾ ਵਾਅਦਾ ਪੂਰਾ ਕਰਦਿਆਂ ਮਾਨ ਹਫ਼ਤੇ ਵਿਚ ਦੋ ਦਿਨ ਜਲੰਧਰ ਤੋਂ ਹੀ ਸਰਕਾਰ ਚਲਾਉਣਗੇ। ਪਹਿਲੇ ਦਿਨ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਨੇ ਜਲੰਧਰ ਵਿੱਚ 'ਆਪ' ਵਾਲੰਟੀਅਰਾਂ ਤੇ ਵਰਕਰਾਂ ਨਾਲ ਖਾਣਾ ਖਾਧਾ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜਲੰਧਰ ਪੱਛਮੀ ਜ਼ਿਮਨੀ ਚੋਣ 'ਚ ਇਤਿਹਾਸਕ ਜਿੱਤ ਲਈ ਵਧਾਈ ਦਿੱਤੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਾਰਟੀ ਸੁਪਰੀਮੋ ਅਰਵਿੰਦ ਕੇਜਰੀਵਾਲ ਵੱਲੋਂ ਵਰਕਰਾਂ ਦਾ ਧੰਨਵਾਦ ਕਰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਆਪਣੇ

ਵਾਲੰਟੀਅਰਾਂ ਦੀ ਇਸ ਕਾਮਯਾਬੀ ਦਾ ਜਸ਼ਨ ਮਨਾਇਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ੀਤਲ ਅੰਗੁਰਾਲ 'ਤੇ ਤਨਜ਼ ਕੱਸਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਬਰ ਰੱਖਣਾ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਜੇ ਲੋਕ ਲਾਲਚੀ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਪਰਮਾਤਮਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ, ਸਗੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਥਾਂ ਕਿਸੇ 'ਭਗਤ' ਨੂੰ ਦੇ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਭਗਵੰਤ ਮਾਨ ਨੇ 'ਆਪ' ਵਾਲੰਟੀਅਰਾਂ ਨੂੰ ਇਕਜੁੱਟ ਰਹਿਣ ਅਤੇ 'ਰੰਗਲਾ ਪੰਜਾਬ' ਲਈ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਰਹਿਣ ਦੀ ਅਪੀਲ ਕੀਤੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅੰਦਰੂਨੀ ਝਗੜੇ ਸਿਆਸੀ ਪਾਰਟੀਆਂ ਖ਼ਤਮ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਇਸ ਦੀ ਮਿਸਾਲ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਾਲੰਟੀਅਰਾਂ ਨੂੰ ਚਾਰ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਹਲਕਿਆਂ ਦੀਆਂ ਜ਼ਿਮਨੀ ਚੋਣਾਂ ਅਤੇ ਲੋਕਲ ਬਾਡੀਜ਼ ਦੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਲਈ ਤਿਆਰ ਰਹਿਣ ਲਈ ਵੀ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਕੀਤਾ।

Punjab Times
Established in 2000
25th Year in Publication

Published every Saturday
by **A B Publication Inc.**
20451 N Plum Grove Rd.
Palatine, IL 60074-2018
Ph:847-359-0746
Fax:847-705-9388

Email: punjabtimes1@gmail.com
www.punjabtimesusa.com

Founder Editor:
Amolak Singh Jammu
Astt. Editors:
Jaspreet Kaur
Amrit Pal Kaur

Photographer
Kamaljit Singh Virdi
Ph. 847-502-2703

Our Columnists
Gurbakhsh Singh Bhandal
Buta Singh
Tarlochan Singh Dupalpur

Corrpondents
California
Ashok Bhaura
Detroit, MI
Rajinder Syan
734-261-0936
New York
Iqbal S. Jabowalia
917-375-6395

Postmaster: Please send
address changes to Punjab Times,
20451 N. Plum Grove Rd., Palatine,
IL 60074

Distributed in:
California, Illinois, Indiana, Ohio,
Michigan, Wisconsin, Mississippi,
Iowa, Arkansas, Massachusetts,
Texas, Virginia, Nevada, Washington,
Oregon, Arizona, Georgia, Florida,
New York, New Jersey, Connecticut,
Oklahoma, Pennsylvania, Missouri,
Kentucky, Kansas.

ਡਾਕ ਰਾਹੀਂ ਪਰਚਾ ਮੰਗਵਾਉਣ ਲਈ
ਸਾਲਾਨਾ ਚੰਦਾ: 125 ਡਾਲਰ
ਪੰਜ ਸਾਲ ਲਈ: 475 ਡਾਲਰ

ਨੋਟ: ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼ ਵਿਚ ਛਪੇ ਲੇਖਾਂ ਵਿਚਲੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨਾਲ ਅਦਾਰਾ ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼ ਦਾ ਸਹਿਮਤ ਹੋਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਹ ਪਾਠਕਾਂ ਦੀ ਮਹਿਜ਼ ਜਾਣਕਾਰੀ ਹਿੱਤ ਛਾਪੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਹੀ ਜਾਂ ਗਲਤ ਹੋਣ ਬਾਰੇ ਫੈਸਲਾ ਪਾਠਕਾਂ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਹੈ।

ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼ ਵਿਚ ਛਪੇ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰਾਂ ਵਿਚ ਕੀਤੇ ਗਏ ਦਾਅਵਿਆਂ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਅਦਾਰਾ ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼ ਤਾਈਦ ਕਰਦਾ ਹੋਵੇ। ਪਾਠਕ ਕਿਸੇ ਵੀ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰ ਦੇ ਦਾਅਵਿਆਂ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਆਪ ਕਰ ਲੈਣ।

Disclaimer

The views expressed in the articles published in the columns of Punjab Times are that of their writers, and it is not implied that Punjab Times endorses them.

Sameway Punjab Times does not necessarily endorses the claims made in the advertisements published in Punjab Times.

All disputes subject to Chicago jurisdiction.

ਸਿੱਖਾਂ ਖਿਲਾਫ ਟਿਪਣੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਵਿਰੁੱਧ ਤੁਰੰਤ ਕਾਰਵਾਈ ਹੋਵੇ: ਧਾਮੀ

ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ: ਉੱਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਦੇ ਲਖੀਮਪੁਰ ਖੀਰੀ 'ਚ ਬੀਤੇ ਦਿਨੀਂ ਇਕ ਪੁਲਿਸ ਅਧਿਕਾਰੀ ਵੱਲੋਂ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਅੱਤਵਾਦੀ ਕਹਿ ਕੇ ਬੁਲਾਉਣ ਦੀ ਘਟਨਾ 'ਤੇ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਐਡਵੋਕੇਟ ਹਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਧਾਮੀ ਨੇ ਟਿੱਪਣੀ ਕਰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀਆਂ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਬਦੌਲਤ ਹੀ ਭਾਰਤ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉੱਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਦੀ ਸਰਕਾਰ

ਸਬੰਧਤ ਅਧਿਕਾਰੀ ਖਿਲਾਫ਼ ਸਖ਼ਤ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰੇ। ਐਡਵੋਕੇਟ ਧਾਮੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਿੱਖ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਹੀ ਸਰਬੱਤ ਦੇ ਭਲੇ ਦੀ ਕਾਮਨਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਕੁਦਰਤੀ ਆਫ਼ਤਾਂ ਸਮੇਂ ਸਿੱਖਾਂ ਵੱਲੋਂ ਨਿਭਾਈਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਨੇ ਸਲਾਹਿਆ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪਿਛਲੇ ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਭਾਰਤ ਅੰਦਰ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀਆਂ ਅਤੇ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਸਿੱਖਾਂ 'ਤੇ ਨਫ਼ਤਰੀ ਹਮਲੇ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਕੁਝ ਫਿਰਕੂ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਵਾਲੇ

ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਚੋਣਾਂ ਲਈ ਵੋਟਾਂ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਰੁਝਾਨ ਮੱਠਾ

ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ: ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਦੀਆਂ ਆਗਾਮੀ ਚੋਣਾਂ ਲਈ ਵੋਟਾਂ ਬਣਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਰਜਿਸਟਰੇਸ਼ਨ ਕਰਵਾਉਣ ਵਾਲੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਪਿਛਲੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਮੁਕਾਬਲੇ ਲਗਭਗ ਅੱਧੀ ਰਹਿ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਵੱਡਾ ਕਾਰਨ ਸਿੱਖਾਂ ਵਿਚ ਵੋਟਰ ਬਣਨ ਦਾ ਮੱਠਾ ਰੁਝਾਨ ਹੈ। ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਏ ਗਏ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਹੇਠ ਕਰਵਾਈਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਮੁੱਖ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਚੋਣਾਂ ਵੱਲੋਂ ਵੋਟਰਾਂ ਦੀ ਰਜਿਸਟਰੇਸ਼ਨ ਦੀ ਆਖ਼ਰੀ ਮਿਤੀ ਨੂੰ ਤਿੰਨ ਵਾਰ ਅੱਗੇ ਵਧਾਉਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, 25 ਜੁਲਾਈ ਤੱਕ ਕੁੱਲ ਰਜਿਸਟਰਡ ਵੋਟਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ 27.87 ਲੱਖ ਹੈ ਜਦੋਂਕਿ 2011 ਵਿਚ ਹੋਈਆਂ ਪਿਛਲੀਆਂ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਚੋਣਾਂ ਦੌਰਾਨ ਲਗਭਗ 52 ਲੱਖ ਵੋਟਰ ਸਨ। ਵੋਟਰਾਂ ਦੀ ਰਜਿਸਟਰੇਸ਼ਨ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ 21 ਅਕਤੂਬਰ, 2023 ਨੂੰ ਸ਼ੁਰੂ

ਹੋਈ ਸੀ ਅਤੇ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿਚ ਆਖ਼ਰੀ ਮਿਤੀ 15 ਨਵੰਬਰ 2023 ਸੀ। ਵੋਟਰਾਂ ਦੇ ਮੱਠੇ ਹੁੰਗਾਰੇ ਨੂੰ ਦੇਖਦੇ ਹੋਏ, ਇਸ ਸਬੰਧੀ ਤਰੀਕ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਵਧਾ ਕੇ 29 ਫਰਵਰੀ, 2024 ਅਤੇ ਫਿਰ 30 ਅਪਰੈਲ 2024 ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਅੰਤ ਵਿਚ ਹੁਣ ਆਖ਼ਰੀ ਮਿਤੀ 31 ਜੁਲਾਈ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਸਬੰਧੀ ਪੰਜਾਬ, ਹਿਮਾਚਲ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਤੋਂ 21 ਸਾਲ ਤੋਂ ਵੱਧ ਉਮਰ ਦੇ 'ਸਾਬਤ ਸੂਰਤ' ਸਿੱਖ ਵੋਟਰ ਬਣਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਪਤਿਤ ਸਿੱਖ ਵੋਟਰ ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਇਸੇ ਦੌਰਾਨ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਘਨਸ਼ਾਮ ਬੋਰੀ ਨੇ ਸਥਾਨਕ ਸਰਕਾਰਾਂ ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਕਰਮਚਾਰੀ ਓਕਾਰ ਸਿੰਘ ਕਲਰਕ ਵੱਲੋਂ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੀਆਂ ਵੋਟਾਂ ਲਈ ਵੋਟਰ ਰਜਿਸਟਰੇਸ਼ਨ ਕਰਨ ਵਿਚ ਕੀਤੀ ਲਾਪਰਵਾਹੀ ਕਾਰਨ ਉਸ ਨੂੰ ਮੁਅਤਲ ਕਰਨ ਲਈ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਸਥਾਨਕ ਸਰਕਾਰਾਂ ਵਿਭਾਗ ਨੂੰ ਸਿਫਾਰਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ।

ਸੁਖਬੀਰ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਛੱਡਣ ਦੇ ਚੌਂਅ ਵਿਚ ਨਹੀਂ

(ਪਹਿਲੇ ਸਫੇ ਦੀ ਬਾਕੀ)
ਇਸ ਮੌਕੇ ਸੁਖਬੀਰ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਨੂੰ ਸਲਾਹ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਦੀ ਨਬਜ਼ ਪਛਾਣਦਿਆਂ ਤਿਆਗੀ ਭਾਵਨਾ ਦਿਖਾਉਣ ਤੋਂ ਅਹੁਦੇ ਤੋਂ ਲਾਂਭੇ ਹੋ ਕੇ ਪੰਥ ਅਤੇ ਸਿੱਖੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨ। ਦੱਸ ਦਈਏ ਕਿ ਡੇਰਾ ਮੁਖੀ ਗੁਰਮੀਤ ਰਾਮ ਰਹੀਮ ਨੂੰ ਮੁਆਫ਼ੀ ਦਿਵਾਉਣ ਅਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਬੇਅਦਬੀ ਦੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਜਿਹੇ ਕਈ ਮੁੱਦਿਆਂ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੀ ਲੀਡਰਸ਼ਿਪ 'ਤੇ ਸੁਆਲ ਉਠਦੇ ਰਹੇ ਹਨ ਪਰ ਪਾਰਟੀ ਵੱਲੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮੁੱਦਿਆਂ ਨੂੰ ਅੱਖੋਂ ਪਰੋਖੇ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਅੰਦਰ ਅਕਾਲੀ ਲੀਡਰਸ਼ਿਪ ਦੀ ਭਰੋਸੇਯੋਗਤਾ ਖੁਰਨ ਲੱਗ ਪਈ ਅਤੇ ਪਾਰਟੀ ਨੂੰ ਚੋਣਾਂ ਵਿਚ ਵੱਡੀਆਂ ਹਾਰਾਂ ਦਾ ਮੂੰਹ ਦੇਖਣਾ ਪਿਆ।

ਪਿਛਲੇ ਦਿਨੀਂ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਅਕਾਲੀ ਆਗੂਆਂ ਨੇ ਸੁਖਬੀਰ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਖਿਲਾਫ ਆਵਾਜ਼ ਬੁਲੰਦ ਕਰਦਿਆਂ ਬੀਤੇ ਵਿਚ ਹੋਈਆਂ ਭੁੱਲਾਂ ਲਈ ਪਸ਼ਚਾਤਾਪ ਵਾਸਤੇ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ 'ਤੇ ਪੇਸ਼ ਹੋ ਕੇ ਪੱਤਰ ਸੌਂਪਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਜਿਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸੁਖਬੀਰ ਬਾਦਲ ਨੂੰ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਉੱਤੇ ਤਲਬ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਸੁਖਬੀਰ ਨੇ ਪਿਛਲੇ ਦਿਨੀਂ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਉੱਤੇ ਪੇਸ਼ ਹੋਏ ਕੇ ਬੰਦ ਲਿਫਾਫੇ ਵਿਚ ਆਪਣਾ ਸਪਸ਼ਟੀਕਰਨ ਸੌਂਪ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਹੁਣ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਦੇ ਜਥੇਦਾਰ ਰਘਬੀਰ ਸਿੰਘ ਹੋਰਨਾਂ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨਾਲ ਇਸ ਮੁਤੱਲਕ ਵਿਚਾਰ ਚਰਚਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਆਪਣਾ ਫੈਸਲਾ ਸੁਣਾਉਣਗੇ। ਸਮੁੱਚੇ ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਦੀਆਂ ਨਜ਼ਰਾਂ

ਇਸ ਵਕਤ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਵੱਲ ਲੱਗੀਆਂ ਰਹਿਣਗੀਆਂ ਕਿ ਉਹ ਪਿਛਲੇ ਕਈ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਸਿੱਖ ਰਾਜਨੀਤੀ ਨੂੰ ਅਸਰਅੰਦਾਜ਼ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਇਸ ਮੁੱਦੇ 'ਤੇ ਕੀ ਰੁਖ਼ ਅਖਤਿਆਰ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਧਰ, ਸੁਖਬੀਰ ਬਾਦਲ ਦੀਆਂ ਸਰਗਰਮੀਆਂ ਤੋਂ ਜਾਪ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕੀਮਤ ਉੱਤੇ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਛੱਡਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ। ਪਾਰਟੀ ਵਿਚ ਮੌਜੂਦਾ ਹਾਲਾਤ ਇਹ ਬਣ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਇਕ ਪਾਸੇ ਬਾਗੀ ਧੜਾ ਸੁਖਬੀਰ ਨੂੰ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਤੋਂ ਲਾਂਭੇ ਕਰਨ ਲਈ ਬਜ਼ਿਦ ਹੈ ਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਸੁਖਬੀਰ ਆਪਣੀ ਕੁਰਸੀ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਖੁੱਲ੍ਹ ਕੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਨਿੱਤਰ ਆਏ ਹਨ। ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦਾ ਬਾਗੀ ਧੜਾ ਝੁੰਦਾਂ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਸੁਖਬੀਰ ਬਾਦਲ ਸਣੇ ਪਾਰਟੀ

ਕੇਸਰੀ ਦੀ ਥਾਂ ਸੁਰਮਈ ਤੇ ਬਸੰਤੀ ਨਿਸ਼ਾਨ ਸਾਹਿਬ ਝੁਲਾਉਣ ਦੇ ਹੁਕਮ

(ਪਹਿਲੇ ਸਫੇ ਦੀ ਬਾਕੀ)
ਅਨੁਸਾਰ ਨਿਸ਼ਾਨ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਰੰਗਾਂ ਦੀ ਉਲਝਣ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਲਈ ਹਦਾਇਤ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਅਜੋਕੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਨਿਸ਼ਾਨ ਸਾਹਿਬ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਕੇਸਰੀ ਰੰਗ ਦੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜਦਕਿ ਨਿਹੰਗ ਸਮੂਹਾਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਛਾਉਣੀਆਂ ਵਿਚ ਨਿਸ਼ਾਨ ਸਾਹਿਬ ਸੁਰਮਈ ਰੰਗ ਦੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਦੋ ਨਿਸ਼ਾਨ ਸਾਹਿਬ ਜੋ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਕੰਪਲੈਕਸ ਵਿਚ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਦੇ ਨੇੜੇ ਗੁਰਦਵਾਰਾ ਝੰਡਾ ਬੁੰਗਾ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਰੰਗ ਵੀ ਕੇਸਰੀ ਹੈ। ਇਹ ਦੋਹਰੇ ਨਿਸ਼ਾਨ

ਲੋਕ ਅਜਿਹੀਆਂ ਹਰਕਤਾਂ ਕਰਕੇ ਸਮਾਜਿਕ ਭਾਈਚਾਰੇ ਨੂੰ ਵੀ ਸੱਟ ਮਾਰਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਦੇਸ਼ ਹਿੱਤ ਵਿਚ ਨਹੀਂ।

ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪੁਲਿਸ ਦਾ ਕੰਮ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਰਖਵਾਲੀ ਕਰਨਾ ਹੈ, ਪਰ ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਪੁਲਿਸ ਅਧਿਕਾਰੀ ਜਾਣ ਬੁੱਝ ਕੇ ਇੱਕ ਖਾਸ ਭਾਈਚਾਰੇ ਬਾਰੇ ਨਫ਼ਰਤੀ ਟਿੱਪਣੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਹੋਰ ਵੀ ਮੰਦਭਾਗਾ ਹੈ। ਐਡਵੋਕੇਟ ਧਾਮੀ ਨੇ ਉੱਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਦੇ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਤੋਂ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਕਿ ਸਿੱਖਾਂ ਖਿਲਾਫ਼ ਟਿੱਪਣੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਪੁਲਿਸ ਅਧਿਕਾਰੀ ਵਿਰੁੱਧ ਤੁਰਤ ਕਾਰਵਾਈ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਨਫ਼ਰਤੀ ਮਾਹੌਲ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਅਜਿਹੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਜਾਬਤੋਂ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਦੀ ਹਦਾਇਤ ਵੀ ਕੀਤੀ।

ਬੈਂਕ ਧੋਖਾਧੜੀ: ‘ਆਪ’ ਵਿਧਾਇਕ ਨੇ ਪਟੀਸ਼ਨ ਵਾਪਸ ਲਈ

ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ: ਪੰਜਾਬ ਦੇ ‘ਆਪ’ ਵਿਧਾਇਕ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਗੱਜਣਮਾਜਰਾ ਨੇ ਬੈਂਕ ਧੋਖਾਧੜੀ ਮਾਮਲੇ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਮਨੀ ਲਾਂਡਰਿੰਗ ਜਾਂਚ ਵਿਚ ਇਨਫੋਰਸਮੈਂਟ ਡਾਇਰੈਕਟੋਰੇਟ (ਈ.ਡੀ.) ਵੱਲੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗ੍ਰਿਫ਼ਤਾਰੀ ਤੇ ਰਿਮਾਂਡ ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੰਦੀ ਆਪਣੀ ਪਟੀਸ਼ਨ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ 'ਚੋਂ ਵਾਪਸ ਲੈ ਲਈ ਹੈ।

ਜਸਟਿਸ ਬੇਲਾ ਐੱਮ ਤ੍ਰਿਵੇਦੀ ਅਤੇ ਸਤੀਸ਼ ਚੰਦਰ ਸ਼ਰਮਾ ਦੀ ਬੈਂਚ ਨੇ ਵਿਧਾਇਕ ਗੱਜਣਮਾਜਰਾ ਦੇ ਵਕੀਲ ਦੀ ਪਟੀਸ਼ਨ ਵਾਪਸ ਲੈਣ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਦਿਆਂ ਉਸ ਨੂੰ ਜ਼ਮਾਨਤ ਵਾਸਤੇ ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਹਰਿਆਣਾ ਹਾਈ

ਗੈਂਗਸਟਰ ਲਾਰੈਂਸ ਦੀ ਪਟੀਸ਼ਨ ਰੱਦ

ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ: ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਨੇ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਬੰਦ ਗੈਂਗਸਟਰ ਲਾਰੈਂਸ ਬਿਸ਼ਨੋਈ ਦੀ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਹਰਿਆਣਾ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੰਦੀ ਪਟੀਸ਼ਨ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਟੀਵੀ ਚੈਨਲ ਨੂੰ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਦਿੱਤੀ ਇੰਟਰਵਿਊ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਉਸ ਖ਼ਿਲਾਫ਼ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਜਾਂਚ ਟੀਮ (ਸਿਟ) ਬਣਾਉਣ ਅਤੇ ਐਫ.ਆਈ.ਆਰ. ਦਰਜ ਕਰਨ ਦਾ ਆਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਜਸਟਿਸ ਬੇਲਾ ਐੱਮ ਤ੍ਰਿਵੇਦੀ ਅਤੇ ਜਸਟਿਸ ਐਸ.ਸੀ. ਸ਼ਰਮਾ ਦੀ ਬੈਂਚ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਹੁਕਮਾਂ ਵਿਚ ਦਖ਼ਲ ਦੇਣ ਦੇ ਪੱਖ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਬੈਂਚ ਨੇ ਕਿਹਾ, “ਇਸ ਦੀ ਜਾਂਚ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਜਾਂਚ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਹੈ। ਤੁਹਾਡੇ ਖ਼ਿਲਾਫ਼ 73 ਕੇਸ ਦਰਜ ਹਨ।” ਗੈਂਗਸਟਰ ਦੇ ਵਕੀਲ ਨੇ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਆਦੇਸ਼ ਦੇਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪੱਖ ਨਹੀਂ ਸੁਣਿਆ ਗਿਆ। ਸਿਖਰਲੀ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਗੈਂਗਸਟਰ ਨੂੰ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਜਾਣ ਲਈ ਕਿਹਾ।

ਕੋਰਟ ਜਾਣ ਦੀ ਛੋਟ ਦੇ ਦਿੱਤੀ। ਸਿਖਰਲੀ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਅਮਰਗੜ੍ਹ ਤੋਂ ਵਿਧਾਇਕ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਲੋਕ ਸਭਾ ਚੋਣਾਂ ਦੌਰਾਨ ਚੋਣ ਪ੍ਰਚਾਰ ਲਈ ਅੰਤਰਿਮ ਜ਼ਮਾਨਤ ਦੇਣ ਤੋਂ ਨਾਂਹ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਹਰਿਆਣਾ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਵੀ ਵਿਧਾਇਕ ਦੀ ਗ੍ਰਿਫ਼ਤਾਰੀ ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਪਟੀਸ਼ਨ ਇਹ ਕਹਿੰਦਿਆਂ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਵਿਚ ਕੁਝ ਵੀ ਗ਼ੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸੀ.ਬੀ.ਆਈ. ਨੇ 40 ਕਰੋੜ ਦੀ ਬੈਂਕ ਧੋਖਾਧੜੀ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਮਈ ਵਿਚ ਗੱਜਣਮਾਜਰਾ ਦੇ ਕਈ ਟਿਕਾਣਿਆਂ 'ਤੇ ਛਾਪੇ ਮਾਰੇ ਸਨ।

ਕੀਤਾ ਸੀ, ਇਸ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਦੋਹਾਂ ਪਾਰਟੀਆਂ ਨੂੰ 734 ਵੋਟਾਂ ਮਿਲੀਆਂ, ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦਾ ਬਾਗੀ ਧੜਾ 1242 ਵੋਟਾਂ ਲੈਣ ਵਿਚ ਸਫਲ ਰਿਹਾ। ਬਸਪਾ ਦਾ ਜਲੰਧਰ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਕਾਫੀ ਆਧਾਰ ਹੈ ਅਤੇ 734 ਵਿਚੋਂ ਜਿਆਦਾਤਰ ਵੋਟਾਂ ਇਸ ਪਾਰਟੀ (ਬਸਪਾ) ਦੀਆਂ ਹੋਣ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਜਿਸ ਪਿੱਛੋਂ ਸਵਾਲ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ ਜਿਸ ਪ੍ਰਧਾਨ (ਸੁਖਬੀਰ) ਦੇ ਆਖੇ 500 ਵੋਟਾਂ ਨਹੀਂ ਪਈਆਂ, ਉਸ ਨੂੰ ਕੁਰਸੀ ਦੇ ਬੈਠੇ ਰਹਿਣ ਦਾ ਹੱਕ ਹੈ? ਵਿਰੋਧੀ ਧਿਰਾਂ ਸਣੇ ਬਾਗੀ ਧੜੇ ਨੇ ਇਸ ਸਵਾਲ ਨੂੰ ਖੂਬ ਉਭਾਰਿਆ ਸੀ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਸੁਖਬੀਰ ਬਾਦਲ ਦੀ ਬਾਗੀਆਂ ਉੱਤੇ ਤਾਜ਼ਾ ਕਾਰਵਾਈ ਸਾਫ਼ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕੀਮਤ ਉੱਤੇ ਕੁਰਸੀ ਤੋਂ ਲਾਂਭੇ ਹੋਣ ਦੇ ਮੂਫ਼ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹਨ।

ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਰੰਗ ਤਬਦੀਲ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਹੈ, “ਇਸ ਦਾ ਇਹ ਮਤਲਬ ਨਹੀਂ ਕਿ ਇਹ ਭਗਵਾ ਰੰਗ ਦੇ ਵਿਰੋਧ ਵਿਚ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਬਾਰੇ ਇਹ ਬੇਲੋੜਾ ਵਿਵਾਦ ਖੜ੍ਹਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਨੂੰ ਅਪੀਲ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਕੁਝ ਨਵਾਂ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਸਗੋਂ ਸਿੱਖ ਰਹਿਤ ਮਰਿਆਦਾ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕੀਤੀ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਨਿਸ਼ਾਨ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਦੋ ਰੰਗਾਂ- ਸੁਰਮਈ (ਨੀਲਾ) ਅਤੇ ਬਸੰਤੀ (ਪੀਲਾ) ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਧਰਮ ਜਾਂ ਸੰਸਥਾ ਨਾਲ ਜੋੜ ਕੇ ਵਿਵਾਦ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ।”

ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼ ਦਾ ਆਨਰੇਰੀ ਸਲਾਹਕਾਰ ਬੋਰਡ

(ਡਾ.) ਨਵਦੀਪ ਕੌਰ
ਬਲਵਿੰਦਰ (ਨਿੱਕੀ) ਕੌਰ ਸੇਖੋਂ
ਜਸਬੀਰ ਕੌਰ ਢਿੱਲੋਂ
ਡਾ. ਇਨਕਲਾਬੀ ਥਾਂਦੀ
ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਗਰੇਵਾਲ
ਹਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਦਿਓਲ
ਡਾ. ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਬਸਰਾਨ
ਹਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸਾਹੀ

ਸਰਵਣ ਸਿੰਘ ਟਿਵਾਣਾ
ਜੈਦੇਵ ਸਿੰਘ ਭੱਠਲ
ਪਰਮਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਵਾਲੀਆ
ਡਾ. ਹਰਗੁਰਮੁਖਪਾਲ ਸਿੰਘ
ਡਾ. ਤੇਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮੰਡੇਰ
ਜਗਦੀਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਕਲੇਰ
ਰਘਬੀਰ ਸਿੰਘ ਘੁੰਨ
ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਦਰਤ

ਡਾ. ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਗਰੇਵਾਲ
ਗੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਜੌੜਾ
ਰਾਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਬੈਂਸ
ਮਨਦੀਪ ਸਿੰਘ ਭੂਰਾ
ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਸਿੰਘ ਮੁਲਤਾਨੀ
ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਸਪਰਿੰਗਫੀਲਡ
ਗੁਰਵੀਰ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ
ਜਸਕਰਨ ਸਿੰਘ ਧਾਲੀਵਾਲ

ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ (ਅਮਰ ਕਾਰਪੇਟ)
ਅੰਮ੍ਰਿਤਪਾਲ ਸਿੰਘ ਸੰਘਾ
ਭੁਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਧਾਲੀਵਾਲ
ਹਰਵਿੰਦਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਲੈਲ
ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਢੀਂਡਸਾ
ਸੁਖਮੇਲ ਸਿੰਘ ਅਟਵਾਲ
ਮੁਖਤਿਆਰ ਸਿੰਘ (ਹੈਪੀ ਹੀਰ)
ਅਮੋਲਕ ਸਿੰਘ ਗਾਖਲ
ਜਸਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ (ਜੱਸੀ) ਗਿੱਲ

PUNJABI CULTURAL SPORTS CLUB OF GRAND RAPIDS

RAUNAK MAAN X HARJIT HARMAN X GURNAM BHULLAR X G. SIDHU.

Live in

MICHIGAN

JYOTI SHARMA
(HOST)

SNACKS
& DINNER
WILL BE
PROVIDED

TIMING
6PM-10PM

FRIDAY, SEPT 6th 2024

FOREST HILLS FINE ARTS CENTER

600 FOREST HILL AVE SE GRAND RAPIDS, MI 49546

FOR MORE INFORMATION & SPONSORSHIP CALL

SHAMSHER SINGH - 616 808 7258 SATNAM SINGH - 616 717 1020

LADDI SINGH - 917 916 5496 GOLDY SINGH - 616 856 0233

Ramandeep
Moranwalla
GRAPHIC DESIGNER

SHAMSHER SINGH
(PRESIDENT)

SATNAM SINGH
(VICE PRESIDENT)

VIK SINGH
(TREASURE)

LADDI SINGH
(MEMBER)

GOLDY SINGH
(CHAIRMAN)

AJAY GROVER
(MEDIA ADVISOR)

DHARMAVIR MANN
(MEMBER)

INDERJIT SINGH
(MEMBER)

MANU BARIA
(MEMBER)

AMAN SINGH
(MEMBER)

PAWANPREET SINGH
(MEMBER)

HARBHAJ SINGH
(MEMBER)

MANINDERPAL SINGH
(MEMBER)

MANINDER GHOTRA
(MEMBER)

KULJEET SINGH
(MEMBER)

MANJEET SINGH
(MEMBER)

SAHIL
(MEMBER)

RAMAN
(MEMBER)

AMAN MULTANI
(MEMBER)

DAVINDER SINGH
(MEMBER)

SUKHINDER SINGH
(MEMBER)

SEAN CHABRA
(MEMBER)

KAMALJIT SINGH
(MEMBER)

RICKY BARIA
(MEMBER)

KEVIN SINGH
(MEMBER)

ਦੇਸ਼ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਨਿਕਲੇਗੀ ਪਹਿਲੀ ਨਹਿਰ

ਦੋਦਾ: ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਭਗਵੰਤ ਮਾਨ ਨੇ ਦੋਦਾ 'ਚ ਹਰੀਕੇ ਪੱਤਣ ਤੋਂ ਮਾਲਵਾ ਨਹਿਰ ਬਣਾਉਣ ਸਬੰਧੀ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਦਾ ਜਾਇਜ਼ਾ ਲਿਆ ਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਸ ਨਹਿਰ ਨਾਲ ਸੂਬੇ ਦੇ 62 ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਦੋ ਲੱਖ ਏਕੜ ਤੋਂ ਵੱਧ ਰਕਬੇ ਵਿਚਲੇ ਖੇਤਾਂ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਪੁੱਜੇਗਾ। ਇਸ ਮੌਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਾਦਲ ਪਰਿਵਾਰ ਨੂੰ ਨਿਸ਼ਾਨੇ 'ਤੇ ਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਸੁਖਵਿਲਾਸ ਸਬੰਧੀ ਕਾਗਜ਼ ਹਨ ਤੇ ਉਹ ਜਲਦੀ ਹੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜਨਤਕ ਕਰਨਗੇ।

ਪ੍ਰਾਪਤ ਜਾਣਕਾਰੀ ਅਨੁਸਾਰ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਭਗਵੰਤ ਮਾਨ ਨੇ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਦਾ ਜਾਇਜ਼ਾ ਲੈਣ ਮਗਰੋਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਹ ਪਹਿਲੀ ਨਹਿਰ ਬਣ ਰਹੀ ਹੈ ਜਿਸ 'ਤੇ 2300 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਖਰਚ ਕੀਤੇ ਜਾਣਗੇ। ਇਸ

ਮੁਸੇਵਾਲਾ ਕੇਸ: ਵਕੀਲਾਂ ਦੀ ਹੜਤਾਲ ਕਾਰਨ ਕੇਸ ਦੀ ਸੁਣਵਾਈ ਮੁਲਤਵੀ

ਮਾਨਸਾ: ਮਰਹੂਮ ਪੰਜਾਬੀ ਗਾਇਕ ਸਿੱਧੂ ਮੂਸੇਵਾਲਾ ਕਤਲ ਕੇਸ ਸਬੰਧੀ ਮਾਨਸਾ ਦੀ ਅਦਾਲਤ ਵਿਚ ਵੀਡੀਓ ਕਾਨਫਰੰਸ ਰਾਹੀਂ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਦੀ ਪੇਸ਼ੀ ਸੀ ਪਰ ਕੇਸ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਦੀਪਕ ਮੁੰਡੀ, ਕਪਿਲ ਪੰਡਿਤ, ਦੀਪਕ ਟੀਨੂ ਅਤੇ ਜੱਗੂ ਭਗਵਾਨਪੁਰੀਆ ਪ੍ਰੋਡਕਸ਼ਨ ਵਾਰੰਟ 'ਤੇ ਕਿਤੇ ਹੋਰ ਗਏ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਪੇਸ਼ ਨਾ ਹੋ ਸਕੇ।

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਬਾਰ ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ ਵੱਲੋਂ ਰਾਜ ਭਰ ਵਿਚ ਦਿੱਤੇ ਬੰਦ ਦੇ ਸੱਦੇ ਕਾਰਨ ਮੁਸੇਵਾਲਾ ਦੇ ਵਕੀਲ ਵੀ ਅਦਾਲਤ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਨਾ ਹੋ ਸਕੇ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਗਵਾਹੀਆਂ ਸਿਰੇ ਨਾ ਚੜ੍ਹ ਸਕੀਆਂ। ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਤੇ ਸੈਸ਼ਨ ਜੱਜ ਐਚ.ਐਸ. ਗਰੇਵਾਲ ਨੇ ਮਾਮਲੇ ਦੀ ਸੁਣਵਾਈ 16 ਅਗਸਤ 'ਤੇ ਪਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਪੇਸ਼ੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸਿੱਧੂ ਮੂਸੇਵਾਲਾ ਦੇ ਪਿਤਾ ਬਲਕੌਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਅਗਲੀ ਪੇਸ਼ੀ ਮੌਕੇ ਗਵਾਹ ਪੇਸ਼ ਹੋਣਗੇ ਕਿਉਂਕਿ ਵਕੀਲਾਂ ਦੀ ਹੜਤਾਲ ਕਾਰਨ ਅਦਾਲਤ ਵਿਚ ਕੇਸ ਦੀ ਸੁਣਵਾਈ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕੀ।

ਨਹਿਰ ਰਾਹੀਂ ਫਰੀਦਕੋਟ, ਸ੍ਰੀ ਮੁਕਤਸਰ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਫਾਜ਼ਿਲਕਾ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਦੇ 62 ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ 2 ਲੱਖ ਏਕੜ ਤੋਂ ਵੱਧ ਰਕਬੇ ਨੂੰ ਸਿੰਜਾਈ ਲਈ

ਨਹਿਰੀ ਪਾਣੀ ਮਿਲੇਗਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਇਹ ਨਹਿਰ 149 ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਲੰਮੀ, 50 ਫੁਟ ਚੌੜੀ ਤੇ ਸਾਢੇ 12 ਫੁਟ ਡੂੰਘੀ ਹੋਵੇਗੀ, ਜਿਸ ਰਾਹੀਂ

ਭਗਵੰਤ ਮਾਨ ਨੇ ਬਾਦਲ ਪਰਿਵਾਰ ਨੂੰ ਘੇਰਿਆ

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ: ਭਗਵੰਤ ਮਾਨ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜਦੋਂ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਖੂਨ-ਖਰਾਬੇ ਵਾਲਾ ਮਾਹੌਲ ਸੀ ਤਾਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨ ਦੇ ਨਾਮ 'ਤੇ ਵਿਦੇਸ਼ ਭੇਜਿਆ ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਸੂਬੇ ਵਿਚ ਸ਼ਾਂਤੀ ਹੋਈ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਲਿਆ ਕੇ ਉਪ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਬਣਾਇਆ। ਸੰਸਦ ਮੈਂਬਰ ਹਰਸਿਮਰਤ ਕੌਰ ਬਾਦਲ ਬਾਰੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਉਹ ਭਾਜਪਾ ਦੇ ਭਾਈਵਾਲ ਰਹੇ ਅਤੇ ਮੰਤਰੀ ਬਣੇ ਰਹੇ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਜਾਂ ਪਾਣੀਆਂ ਦਾ ਚੇਤਾ ਨਹੀਂ ਆਇਆ ਅਤੇ ਹੁਣ ਸੱਤਾ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਦੀ ਰਾਇਲਟੀ ਅਤੇ ਹੋਰ ਮਸਲੇ ਯਾਦ ਆ ਰਹੇ ਹਨ।

18000 ਕਿਊਸਿਕ ਪਾਣੀ ਆਵੇਗਾ। ਨਹਿਰ ਵਿਚ 500 ਮੋਘੇ ਹੋਣਗੇ ਤੇ ਇਹ ਨਹਿਰ ਤਿਆਰ ਹੋਣ ਨਾਲ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀਆਂ ਫਸਲਾਂ ਅਤੇ ਨਸਲਾਂ ਨੂੰ ਰਾਹਤ ਮਿਲੇਗੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਸ ਨਹਿਰ ਦਾ ਕੰਮ 40 ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਸੀ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਉਤੇ ਤਨਜ਼ ਕਸਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪੰਥ ਦੇ ਨਾਮ 'ਤੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਮੂਰਖ ਬਣਾਈ ਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਨਹਿਰੀ

ਪਾਣੀ ਦੀਆਂ ਕੱਸੀਆਂ ਤੇ ਮੋਘੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਖੇਤਾਂ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਖਤਮ ਹੋਏ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ 25 ਸਾਲ ਦੇ ਰਾਜ ਵਿਚ ਬਾਦਲਾਂ ਨੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਸ਼ੋਸ਼ਣ ਕੀਤਾ ਤੇ ਉੱਚੀਆਂ ਕੰਧਾਂ ਕੱਢ ਕੇ ਮਹਿਲ ਬਣਾਏ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਉਤੇ ਇਟਲੀ ਤੋਂ ਪੱਥਰ ਲਿਆ ਕੇ ਲਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਸੁਖਵਿਲਾਸ ਬਾਰੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਸ ਦੇ ਵੀ ਕਾਗਜ਼ ਕੱਢ ਲਏ ਹਨ ਤੇ ਜਲਦੀ ਸਾਰਾ ਕੁਝ ਜਨਤਕ ਕਰਨਗੇ।

ਭਗਵੰਤ ਮਾਨ ਵੱਲੋਂ ਹਰਿਆਣਾ 'ਚ ਚੋਣ ਰੈਲੀਆਂ ਦਾ ਸਿਲਸਲਾ ਸ਼ੁਰੂ

ਡੱਬਵਾਲੀ ਵਿਚ ਚੋਣ ਰੈਲੀ; ਬੇਰੁਜ਼ਗਾਰੀ ਤੇ ਅਗਨੀਵੀਰ ਮੁੱਦਿਆਂ 'ਤੇ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਘੇਰਨ ਦਾ ਯਤਨ

ਡੱਬਵਾਲੀ: ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਭਗਵੰਤ ਮਾਨ ਨੇ ਅਗਲੇ 15 ਦਿਨਾਂ ਦੌਰਾਨ 'ਆਪ' ਵੱਲੋਂ ਹਰਿਆਣਾ 'ਚ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਣ ਵਾਲੀਆਂ 45 ਰੈਲੀਆਂ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਡੱਬਵਾਲੀ ਵਿਚ ਇਕ ਚੋਣ ਰੈਲੀ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰਦਿਆਂ ਕੀਤੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਰੀਬ ਪੌਣਾ ਘੰਟਾ ਲੰਬੀ ਤਰਕੀਰ ਵਿਚ ਹਰਿਆਣਾ ਦੇ ਵੋਟਰਾਂ ਨੂੰ ਲੁਭਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ।

ਭਗਵੰਤ ਮਾਨ ਨੇ ਭਾਜਪਾ ਦੇ 'ਡਬਲ ਇੰਜਣ' ਜੁਮਲੇ ਉਤੇ ਤਨਜ਼ ਕਸਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹਰਿਆਣਾ ਵਿਚ ਭਾਜਪਾ ਦਾ ਇੰਜਣ (ਮਨੋਹਰ ਲਾਲ ਖੱਟਰ) ਐੱਧ ਵਿਚਾਲੇ ਖਰਾਬ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਹੁਣ ਨਵਾਂ ਇੰਜਣ (ਸਾਹਿਬ

ਸਿੰਘ ਸੈਣੀ) ਬਦਲ ਕੇ ਗੱਡੀ ਚਲਾਈ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਨਵੇਂ ਇੰਜਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਮੌਦੀ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਅਤੇ ਬੇਰੁਜ਼ਗਾਰੀ ਦੇ ਮੁੱਦੇ ਉਤੇ ਘੇਰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਗਨੀਵੀਰ ਦੀ 18 ਸਾਲ ਤੋਂ 22 ਸਾਲ ਉਮਰ ਤੱਕ ਨੌਕਰੀ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਨੌਜਵਾਨ ਵਰਗ ਨਾਲ ਸਿੱਧੇ ਤੌਰ ਉਤੇ ਖਿਲਵਾਤ ਹੈ। ਭਗਵੰਤ ਮਾਨ ਨੇ 43 ਹਜ਼ਾਰ ਨੌਕਰੀਆਂ ਦੇਣ ਦਾ ਵਾਅਦਾ ਕਰਦਿਆਂ ਆਖਿਆ ਕਿ ਡੱਬਵਾਲੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਬੇਗਾਨਾ ਇਲਾਕਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ

ਇਸ ਨਾਲ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਹੱਦ ਖਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੁੱਖ-ਤਰਲੀਫ਼ਾਂ ਅਤੇ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਸਾਂਝੀਆਂ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਪੰਜਾਬ, ਹਰਿਆਣਾ ਤੇ ਦਿੱਲੀ ਵਿਚ 'ਆਪ' ਦੀ ਸਾਂਝੀ ਸਰਕਾਰ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਵੋਟਾਂ ਦੀ ਅਪੀਲ ਕੀਤੀ। ਰੈਲੀ 'ਚ ਮੰਡੀ ਕਿਲਿਆਂਵਾਲੀ (ਲੰਬੀ

ਹਲਕੇ) ਦੀ ਪੁਰਾਣੀ ਸੀਵਰੇਜ ਸਮੱਸਿਆ ਤੇ ਬੰਦ ਰਜਿਸਟਰੀਆਂ ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਲੈ ਕੇ ਪੁੱਜੇ

ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਸੁਣਵਾਈ ਨਹੀਂ ਹੋਈ।

ਇਸ ਮੌਕੇ 'ਆਪ' ਸਿਰਸਾ ਲੋਕ ਸਭਾ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਅਤੇ ਰੈਲੀ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕੁਲਦੀਪ ਸਿੰਘ ਗਦਰਾਨਾ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਦਿੱਲੀ ਵਾਂਗ ਹਰਿਆਣਾ ਵਿਚ 'ਆਪ' ਦੀ ਇਨਕਲਾਬੀ ਸਰਕਾਰ ਸਥਾਪਤ ਹੋਣ ਦਾ ਮੁੱਢ ਬੱਝ ਗਿਆ ਹੈ। ਉਹ ਦਿਨ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਜਦੋਂ ਪੰਜਾਬ ਵਾਂਗ ਹਰਿਆਣਾ ਦੀ ਰਵਾਇਤੀ ਪਰਿਵਾਰ ਦੀ ਰਾਜਨੀਤੀ ਤੋਂ ਖਹਿਤਾ ਛੁੱਟ ਜਾਵੇਗਾ। ਭਗਵੰਤ ਮਾਨ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ 'ਆਪ' ਸਰਕਾਰ ਬਣਨ 'ਤੇ ਪਹਿਲਾਂ ਕੰਮ ਡੱਬਵਾਲੀ ਨੂੰ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।

'ਆਪ' ਵੱਲੋਂ ਜ਼ਿਮਨੀ ਚੋਣਾਂ ਲਈ ਹਲਕਾ ਇੰਚਾਰਜ ਨਿਯੁਕਤ

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ: ਆਮ ਆਦਮੀ ਪਾਰਟੀ (ਆਪ) ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਹੋਣ ਵਾਲੀਆਂ ਚਾਰ ਜ਼ਿਮਨੀ ਚੋਣਾਂ ਲਈ ਤਿਆਰੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। 'ਆਪ' ਨੇ ਚਾਰੋਂ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਹਲਕਿਆਂ ਦੇ ਇੰਚਾਰਜ ਤੇ ਸਹਿ ਇੰਚਾਰਜ ਨਿਯੁਕਤ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਪਾਰਟੀ ਨੇ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਹਲਕਾ ਡੇਰਾ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਦਾ ਇੰਚਾਰਜ ਕੈਬਨਿਟ ਮੰਤਰੀ ਕੁਲਦੀਪ ਸਿੰਘ ਧਾਲੀਵਾਲ ਤੇ ਸਹਿ ਇੰਚਾਰਜ ਵਿਧਾਇਕ ਅਮਨਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਸ਼ੈਰੀ ਕਲਸੀ ਨੂੰ ਲਗਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ।

ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਹਲਕਾ ਗਿੱਦੜਬਾਹਾ ਦਾ ਇੰਚਾਰਜ ਕੈਬਨਿਟ ਮੰਤਰੀ ਅਮਨ ਅਰੋੜਾ ਤੇ ਸਹਿ ਇੰਚਾਰਜ ਵਿਧਾਇਕ ਦਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਲਾਡੀ ਧੋਸ, ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਹਲਕਾ ਚੱਬੇਵਾਲ ਦਾ ਇੰਚਾਰਜ ਕੈਬਨਿਟ ਮੰਤਰੀ ਹਰਜੋਤ ਬੈਂਸ ਤੇ ਸਹਿ ਇੰਚਾਰਜ ਕਰਮਬੀਰ ਸਿੰਘ ਘੁੰਮਣ ਨੂੰ ਲਗਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ 'ਆਪ' ਨੇ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਹਲਕਾ ਬਰਨਾਲਾ ਦਾ ਇੰਚਾਰਜ ਸੰਸਦ ਮੈਂਬਰ ਗੁਰਮੀਤ ਸਿੰਘ ਮੀਤ ਹੋਅਰ ਤੇ ਸਹਿ ਇੰਚਾਰਜ ਕੈਬਨਿਟ ਮੰਤਰੀ ਚੇਤਨ ਸਿੰਘ ਜੌੜਾਮਾਜਰਾ ਨੂੰ ਲਗਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ।

ਬਠਿੰਡਾ: ਨਸ਼ੇ ਦੇ ਦੋਸ਼ਾਂ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰ ਰਹੇ ਬਰਖ਼ਾਸਤ ਡੀ.ਐਸ.ਪੀ. ਜਗਦੀਸ਼ ਸਿੰਘ ਭੋਲਾ ਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਪਿਤਾ ਬਲਸਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਸਸਕਾਰ ਲਈ ਕੇਂਦਰੀ ਜੇਲ੍ਹ ਬਠਿੰਡਾ ਤੋਂ ਪਿੰਡ ਰਾਏ ਕੇ ਕਲਾਂ ਜਾਣ ਲਈ ਅਦਾਲਤ ਵੱਲੋਂ ਕੁਝ

ਘੰਟਿਆਂ ਦੀ ਮੁਹਲਤ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਭੋਲਾ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਦੀ ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੇਹ ਨੂੰ ਅਗਨੀ ਦਿਖਾਈ। ਭੋਲਾ ਨੇ ਪਰਿਵਾਰ ਨਾਲ ਦੁੱਖ ਸਾਂਝਾ ਕੀਤਾ ਤੇ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰਾਂ ਨਾਲ ਵੀ ਮੁਲਾਕਾਤ ਕੀਤੀ। ਇਸ ਮੌਕੇ ਮੀਡੀਆ ਨਾਲ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰਦਿਆਂ ਜਗਦੀਸ਼ ਸਿੰਘ ਭੋਲਾ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹ ਸਿਆਸਤ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਕੋ ਕੇਸ ਵਿਚ ਨਾਮਜ਼ਦ ਹੋਰਨਾਂ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਮਾਨਤ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ ਪਰ ਉਸ ਨੂੰ ਜ਼ਮਾਨਤ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਰਹੀ, ਜਦਕਿ ਉਸ ਉੱਪਰ ਹੋਰ ਕੋਈ ਵੀ ਕੇਸ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਪੂਰੇ ਮਾਮਲੇ ਦੀ ਸੀ.ਬੀ.ਆਈ. ਜਾਂਚ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜੇ ਉਹ ਗਲਤ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਫਾਂਸੀ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ।

ਸਿਨਸਿਨੈਟੀ ਦੇ ਸਿੱਖ ਭਾਈਚਾਰੇ ਨੇ ਇੰਟਰਫੇਥ ਸਮਾਗਮ 'ਚ ਕੀਤੀ ਸ਼ਮੂਲੀਅਤ

ਸਿੱਖ ਧਰਮ 'ਚ ਸੇਵਾ ਅਤੇ ਲੰਗਰ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਸੰਬੰਧੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਸਾਂਝੀ ਕੀਤੀ

ਸਿਨਸਿਨੈਟੀ: ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸੋਸਾਇਟੀ ਆਫ ਗ੍ਰੇਟਰ ਸਿਨਸਿਨੈਟੀ ਅਤੇ ਡੇਟਨ ਤੋਂ ਸਿੱਖ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੇ ਸਿਨਸਿਨੈਟੀ, ਓਹਾਇਓ ਵਿਚ "ਦਿ ਐਪੀਸਕੋਪਲ ਚਰਚ ਆਫ ਦਿ ਰੀਡੀਮਰ" ਵਿਖੇ ਆਯੋਜਿਤ "ਇੰਟਰਫੇਥ ਕਨਵਰਸੇਸ਼ਨ ਐਂਡ ਕੁਜ਼ੀਨ" ਸਮਾਗਮ ਵਿਚ ਹਿੱਸਾ ਲਿਆ। ਇਸ ਇਕੱਠ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਧਾਰਮਿਕ ਪਿਛੋਕੜ ਵਾਲੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਖਾਣੇ 'ਤੇ ਇਕੱਠੇ ਕਰ ਕੇ ਆਪੋ ਆਪਣੇ ਧਰਮ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਸਾਂਝੀ ਕਰਨਾ ਸੀ। ਇਸ ਸਮਾਗਮ ਵਿਚ ਸਿੱਖ ਭਾਈਚਾਰੇ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਜਿਊਜ਼ ਕਮਿਊਨਿਟੀ ਕੌਂਸਲ, ਹਿੰਦੂ ਟੈਂਪਲ ਆਫ ਗ੍ਰੇਟਰ ਸਿਨਸਿਨੈਟੀ, ਇਸਲਾਮਿਕ ਸੈਂਟਰ ਆਫ ਗ੍ਰੇਟਰ ਸਿਨਸਿਨੈਟੀ, ਬਹਾਈ ਅਤੇ ਹੋਰ ਧਰਮਾਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਏ।

ਕਮਿਊਨਿਟੀ ਕਾਰਕੁਨ ਸਮੀਪ ਸਿੰਘ ਗੁਮਟਾਲਾ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਸਿੱਖ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੇ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੇ ਮੂਲ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਜਿਵੇਂ ਸੇਵਾ, ਕਿਰਤ ਕਰੋ, ਨਾਮ ਜਪੋ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ

ਬਾਰੇ ਦੱਸਿਆ। ਵੱਖ-ਵੱਖ ਧਰਮਾਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਖਾਣੇ ਦੇ ਟੋਬਲਾਂ 'ਤੇ ਇਕੱਠੇ ਬਿਠਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ ਤਾਂ ਜੋ ਉਹ ਇੱਕ-ਦੂਜੇ ਨਾਲ

ਮਿਹਰ ਕੌਰ ਨੇ ਵੀ ਹੋਰ ਧਰਮਾਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨਾਲ ਸਰਗਰਮੀ ਨਾਲ ਸ਼ਮੂਲੀਅਤ ਕੀਤੀ। 10ਵੀਂ ਜਮਾਤ ਦੀ ਵਿਦਿਆਰਥਣ ਮਿਹਰ ਕੌਰ

ਸਾਹਿਬ, ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਬਾਰੇ ਵੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੱਤੀ।

ਇਸ ਮੌਕੇ ਅਸੀਸ ਕੌਰ ਨੇ ਪ੍ਰਬੰਧਕਾਂ ਦਾ ਧੰਨਵਾਦ ਕੀਤਾ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਧਰਮਾਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇਕੱਠਾ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਧਰਮ ਤੋਂ ਹੋਰ ਪਰੰਪਰਾਵਾਂ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਸਾਂਝੀ ਕਰਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਦਿੱਤਾ।

ਸਿੱਖ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਵਿਚ ਡਾ: ਚਰਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਗੁਮਟਾਲਾ, ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਸਪਰਿੰਗਫੀਲਡ, ਹਰਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਰਸਪ੍ਰੀਤ ਕੌਰ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੇ ਮਹਿਮਾਨਾਂ ਨੇ ਚਰਚ ਵੀ ਦੇਖਿਆ ਜਿੱਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰੇਵ. ਮੈਲਾਨੀ ਸਲੇਨ ਨੇ ਚਰਚ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ, ਹਫ਼ਤਾਵਾਰੀ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮਾਂ 'ਚ ਬਾਈਬਲ ਤੋਂ ਦਿੱਤੇ ਜਾਂਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ਾਂ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੱਤੀ। ਗਿਆਨ ਭਰਪੂਰ ਵਿਚਾਰ-ਵਟਾਂਦਰੇ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੇ ਉੱਥੇ ਮੌਜੂਦ ਵਿਭਿੰਨ ਸਭਿਆਚਾਰਾਂ ਦੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਕਰਦਿਆਂ ਕਈ ਮੁਲਕਾਂ ਦੇ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਕਵਾਨਾਂ ਦਾ ਆਨੰਦ ਮਾਣਿਆ।

ਆਪਣੇ ਧਰਮ ਅਤੇ ਸਭਿਆਚਾਰ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਸਾਂਝੀ ਕਰ ਸਕਣ। ਹਾਈ ਸਕੂਲ ਅਤੇ ਕਾਲਜ 'ਚ ਪੜ੍ਹ ਰਹੇ ਸਿੱਖ ਨੌਜਵਾਨ ਕੀਰਤ ਸਿੰਘ, ਜਪਨੀਤ ਸਿੰਘ, ਮਾਨਿਤ ਸਿੰਘ, ਅਤੇ

ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਖਾਣੇ ਦੇ ਟੋਬਲ 'ਤੇ ਦੂਜੇ ਧਰਮਾਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸਿੱਖ ਧਰਮ 'ਚ ਸੇਵਾ ਅਤੇ ਲੰਗਰ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਸੰਬੰਧੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਸਾਂਝੀ ਕੀਤੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਰਬਾਰ

ਲੁਧਿਆਣਾ ਦੇ ਕਾਰੋਬਾਰੀ ਨੂੰ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਨੰਬਰ ਤੋਂ ਧਮਕੀ

ਲੁਧਿਆਣਾ: ਸਨਅਤੀ ਸ਼ਹਿਰ ਦੀ ਕੇਸਰ ਗੰਜ ਮੰਡੀ 'ਚ ਮਸਾਲੇ ਦਾ ਵਪਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਕਾਰੋਬਾਰੀ ਨੂੰ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਨੰਬਰ ਤੋਂ ਧਮਕੀ ਭਰਿਆ ਫੋਨ ਆਇਆ ਹੈ। ਫੋਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨੇ ਜਿਸ ਵਟਸਐਪ ਨੰਬਰ ਤੋਂ ਫੋਨ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਉਸ 'ਤੇ ਸਾਬਕਾ ਪੁਲਿਸ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਗੁਰਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ ਭੁੱਲਰ ਦੀ ਤਸਵੀਰ ਲਾਈ ਹੋਈ ਹੈ। ਵਪਾਰੀ ਨੂੰ ਫੋਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨੇ ਖੁਦ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਪੁਲਿਸ ਦਾ ਏ.ਐਸ.ਆਈ. ਗੁਰਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ ਦੱਸ ਕੇ ਵਪਾਰੀ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਦਾ ਲੜਕਾ ਨਸ਼ੇ ਦੀ ਖੋਪ ਸਣੇ ਫਤਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਵਪਾਰੀ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਫੋਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨੇ ਇਹ ਵੀ ਧਮਕੀਆਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਲੜਕੇ ਨੂੰ ਦੋ ਚੋਰਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰਨ ਦੇ ਦੋਸ਼ ਹੇਠ ਕਾਬੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਚੋਰਾਂ ਨੇ 10 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦੀ ਲੁੱਟ ਕੀਤੀ ਹੈ।

ਪੰਜਾਬੀ ਵਾਲੀਬਾਲ ਟੀਮ ਦੇ ਗਰੁੱਪ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੇ ਮਨਾਈ ਪਿਕਨਿਕ

ਸ਼ਿਕਾਗੋ: ਸਥਾਨਕ ਪੰਜਾਬੀ ਵਾਲੀਬਾਲ ਟੀਮ ਦੇ ਗਰੁੱਪ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੇ ਲੰਬੇ ਐਤਵਾਰ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੀ ਪਿਕਨਿਕ ਬਸੀ ਵੱਡੀ ਫਾਰੈਸਟ ਪ੍ਰੀਜ਼ਰਵ ਵਿਚ ਮਨਾਈ। ਇਸ ਪਿਕਨਿਕ ਵਿਚ ਵਾਹਵਾ ਗਿਣਤੀ 'ਚ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਸ਼ਿਰਕਤ ਕੀਤੀ। ਰੁਝੇਵਿਆਂ ਤੋਂ ਸਮਾਂ ਕੱਢ ਕੇ ਰਲ-ਮਿਲ ਕੇ ਪਿਕਨਿਕ ਮਨਾਉਣ ਦਾ ਵਧੀਆ ਮਾਹੌਲ ਬੱਝਾ ਸੀ। ਮਹਿਮਾਨਾਂ ਦੇ

ਕਲਾਕਾਰਾਂ ਦੀ ਚਰਚਾ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ ਤੇ ਕਿਸੇ ਕੋਲੋਂ ਵਿਚ ਜੰਮੀ ਮਹਿਫਿਲ ਵਿਚ ਵਤਨੋਂ ਦੂਰ ਦੇ ਦੁੱਖ-ਸੁੱਖ, ਪੰਜਾਬ ਤੇ ਘਰ ਦੀ ਯਾਦ ਬਾਰੇ ਯਾਰਾਂ ਦੋਸਤਾਂ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਵਲਵਲੇ ਸਾਂਝੇ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਕਿਧਰੇ ਪੰਜਾਬ ਦੀਆਂ ਅਲੋਪ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਕਈ ਖੇਡਾਂ ਜਿਵੇਂ ਸ਼ੱਕਰ-ਭਿੰਜੀ, ਲੁਣ-ਮਿਆਣੀ, ਖਿੱਦੋ-ਖੁੰਡੀ, ਕੁਕਾ-ਕਾਂਗੜੇ ਤੇ ਟਿਵਲਾ-ਟਿਵਲੀ ਆਦਿ ਬਾਰੇ ਚਿੰਤਾ ਜਤਾਈ ਜਾ ਰਹੀ ਸੀ।

ਵੇਲੇ ਜਦੋਂ ਇਕ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸੀਪ ਦੀ ਬਾਜ਼ੀ ਵਾਲੇ ਸਾਥੀ ਨੂੰ ਨਾਟਕੀ ਅੰਦਾਜ਼ ਵਿਚ ਕਿਹਾ “ਬਈ ਤੈਨੂੰ ਪੱਤੇ ਯਾਦ ਵੀ ਰਹਿੰਦੇ ਕਿ ਨਹੀਂ” “ਨਾ ਬਈ ਨਾ, ਆਹ ਨਹਿਲੇ ਦਹਿਲੇ, ਇਕੀ ਦੂਕੀ ਤਾਂ ਬਿਲਕੁਲ ਨਹੀਂ”। ਦੂਜਾ ਜਵਾਬ ਦਿੰਦਾ “ਤਾਂ ਹੀ ਤੂੰ ਇਹ ਬਲੇ ਪਏ 11 ਨੰਬਰ ਚੁਕੇ ਨਹੀਂ” ਪਹਿਲੇ ਨੇ ਇਤਰਾਜ਼ ਜ਼ਾਹਿਰ ਕੀਤਾ।

ਬੀ.ਏ. ਪਾਸ ਤੂੰ ਅੱਠਵੀਂ ਫੇਲ੍ਹ, ਚਮਕੀਲੇ ਦੇ ਗੀਤ, ਦੀਦਾਰ ਸੰਧੂ, ਸੁਰਿੰਦਰ ਕੌਰ, ਮੁਹੰਮਦ ਸਦੀਕ ਤੇ ਰਣਜੀਤ ਕੌਰ ਦੇ ਗਾਣੇ ਚੱਲ ਰਹੇ ਸਨ। ਪੰਜਾਬੀ ਸਭਿਆਚਾਰ ਨਾਲ ਓਤ-ਪੋਤ ਗੀਤ ‘ਤੇਰੀ ਮੇਰੀ ਨਹੀਂ ਨਿਭਣੀ’ ‘ਲਗਦੀ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਹੈ’ ‘ਵਾਰੀ ਵਾਰੀ ਰਹਾਂ ਚੁੰਮਦੀ ਤੇਰਾ ਹਥੇਲੀ ਤੇ ਨਾਂ ਲਿਖ ਕੇ’ ‘ਤੇਰੀ ਤਸਵੀਰ ਸੀਨੇ ਨਾਲ ਲਾਈ ਫਿਰਾਂ’ ‘ਮੁੜ ਮੁੜ ਯਾਦ ਸਤਾਵੇ ਪਿੰਡ ਦੀਆਂ

ਕੋਰਟ ਵਿਚ ਆ ਜਾਂਦਾ ਤੇ ਮਜ਼ਾਕੀਆ ਅੰਦਾਜ਼ ਵਿਚ ਕਹਿੰਦਾ “ਮੈਂ ਵੀ ਖੇਡਣਾ” ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਹੱਸ ਪੈਂਦੇ “ਕਹਿੰਦੇ ਹੁਣ ਅਗਲੀ ਗੇਮ ਵਿਚ” ਤਾਂ ਖੇਲ ਹੋਰ ਵੀ ਮਨੋਰੰਜਕ ਹੋ ਜਾਂਦਾ। ਖੇਡਾਂ, ਪਿਕਨਿਕ ਤੇ ਪਾਰਟੀਆਂ ਨੂੰ ਮੁਹੱਬਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਪਾਲ ਧਾਲੀਵਾਲ ਤੇ ਸਾਥੀ ਦਾ ਇਹ ਕਮਾਲ ਹੈ ਜਿਹੜੇ ਕੋਈ ਨਾ ਕੋਈ ਮਨੋਰੰਜਕ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਉਲੀਕ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਸਾਰੇ ਉਸਨੂੰ

ਚਿਹਰਿਆਂ ‘ਤੇ ਰੋਣਕਾਂ ਸਨ। ਇਕ-ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨ, ਆਪਣੇ ਹਾਣੀਆਂ ਨਾਲ ਮੇਲ ਮੁਲਾਕਾਤਾਂ, ਵੱਡੇ ਵਡੇਰਿਆਂ ਦੀਆਂ ਕਈ ਮਜ਼ੇਦਾਰ ਬਾਤਾਂ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਸਨ।

ਮਹਿਮਾਨਾਂ ਲਈ ਖਾਣੇ ਦਾ ਖਾਸ ਪ੍ਰਬੰਧ ਸੀ। ਇਸ ਦੌਰਾਨ ਮਹਿਮਾਨਾਂ ਨੇ ਮੱਛੀ ਦੇ ਪਕੌੜੇ, ਭਾਂਤ-ਭਾਂਤ ਦੇ ਤਲੇ-ਭੁੰਨੇ ਪਕਵਾਨ, ਦਰਜਨ ਫਲੇਵਰ ਦੇ ਚਿਪਸ, ਬਿਸਕਟ, ਕੇਕ, ਕੋਲਡ ਡ੍ਰਿੰਕਸ, ਜੂਸ, ਫਲ ਆਦਿ ਦਾ ਆਨੰਦ ਮਾਣਿਆ। ਜਾਇਕੇਦਾਰ ਫੋਲੇ, ਪਾਸਤਾ, ਸਲਾਦ ਆਦਿ ਕਾਫੀ ਖਾਣ-ਪੀਣ ਦਾ ਸਾਮਾਨ ਟੇਬਲਾਂ ‘ਤੇ ਸਜਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਚਾਹ ਦੇ ਸ਼ੌਕੀਨਾਂ ਲਈ ਚਾਹ-ਸਮੋਸੇ, ਪਕੌੜਿਆਂ, ਤੇ ਅਨੇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਸਵਾਦਿਸ਼ਟ ਚਟਣੀਆਂ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਸੀ। ਕਈ ਗਰੁੱਪ ਵਿਚ ਘੁੰਮਦੇ ਟਹਿਲਦੇ ਨਜ਼ਰੀ ਪੈਂਦੇ ਤੇ ਕੋਈ ਟੋਲੀਆਂ ਬਣਾ ਕੇ ਜੱਗ-ਜਹਾਨ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਵਿਚ ਮਸਰੂਫ ਸਨ। ਕਿਸੇ ਮਹਿਫਿਲ ਵਿਚ ਬੀਤੇ ਇਤਿਹਾਸ ਤੇ ਪੰਜਾਬ-ਰਾਜਨੀਤੀ ਦੀ ਗੱਲਾਂ ਫੇਲ ਕੇ ਗੱਲਾਂ ਨੂੰ ਬੋਝੂ ਲਿਸ਼ਕਾ ਕੇ, ਸੰਵਾਦ ਨੂੰ ਦਿਲਚਸਪ ਬਣਾ ਆਨੰਦ ਲਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਕੋਈ ਛੋਟੀ ਜਿਹੀ ਟੋਲੀ ਵਿਚ ਦੋਬੀ ਅਵਾਜ਼ ਵਿਚ ਨਿੱਕੀਆਂ-ਨਿੱਕੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਵਿਚ ਮਸਤ ਸੀ। ਕਿਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਫਿਲਮਾਂ ਤੇ

ਵੈਸੇ ਮਾਹੌਲ ਕਾਫੀ ਖੁੱਲ੍ਹਾ-ਫੁੱਲ੍ਹਾ ਸੀ। ਹਾਸਾ ਨੱਠਾ ਤੇ ਗੱਪ-ਗਿਆਨ ਵੀ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਸਾਉਣ ਮਹੀਨੇ ਦਾ ਮੌਸਮ, ਗੁਰਤ ਨੰਬਰ 15 ਦੇ ਹਰੇ ਭਰੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਦਰਖਤਾਂ ਨੂੰ ਚੀਰਦੀ ਹਲਕੀ ਹਲਕੀ ਧੁੱਪ ਦੀਆਂ ਕਿਰਣਾਂ ਨਾਲ ਕੁਦਰਤੀ ਨਜ਼ਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਤੱਕਣਾ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਲੱਗਦਾ ਸੀ। ਠੰਢੀ ਠੰਢੀ ਹਵਾ ਦੇ ਰੁਮਕਣ ਨਾਲ ਮਨ ਨੂੰ ਠੰਡਕ ਪਹੁੰਚ ਰਹੀ ਸੀ।

“ਆਓ ਜੀ ਚਾਹ ਪੀ ਲਓ, ਪਕੌੜੇ ਛਕ ਲਵੋ” ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਸੁਣਾਈ ਪੈਂਦੀ। ਚਾਹ ਦੀਆਂ ਗਲਾਸੀਆਂ ਲੈ ਕੇ ਤੇ ਹਰੇ-ਹਰੇ ਘਾਹ ‘ਤੇ ਡੱਠੇ ਬੈਠਾ ‘ਤੇ ਬੈਠ ਕੇ ਚੁਸਕੀਆਂ ਭਰਦੇ।

“ਕੋਈ ਕਹਿੰਦਾ ਬਈ ਫਲ-ਫਰੂਟ, ਪਕੌੜਿਆਂ ਦਾ ਲਗਪਗ ਪੂਰਾ ਡੂੰਘਾ ਛਕ ਲਿਆ, ਦੇਖੀ ਜਾਊ ਭਾਵੇਂ ਕੱਲ੍ਹ ਨੂੰ ਸੁਗਰ ਵਧ ਜਾਵੇ”। ਮਹਿਫਿਲ ਵਿਚ ਹਾਸੇ ਦਾ ਫੁਹਾਰਾ ਚੱਲ ਪੈਂਦਾ।

ਇਸ ਮੌਕੇ ਤਾਸ ਖੇਡਣ ਦੇ ਸ਼ੌਕੀਨਾਂ ਨੇ ਤਾਸ ਦੀਆਂ ਬਾਜ਼ੀਆਂ ਵੀ ਲਾਈਆਂ। ਤਾਸ ਖੇਡਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਢਾਣੀ ਦਾ ਨਜ਼ਾਰਾ ਵੀ ਕਿਸੇ ਪਿੰਡ ਦੀ ਸੱਬ ਨਾਲੋਂ ਘੱਟ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਸੀਪ ਦੀ ਬਾਜ਼ੀ ਚੱਲ ਰਹੀ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਾਰਤਾ ਹੱਦੋਂ ਵੱਧ ਦਿਲਚਸਪ ਲਗਦੀ। ਸੀਪ ਦੀ ਬਾਜ਼ੀ ਵਿਚ ਗਲਤੀ

“ਬਾਈ ਮੈਂ ਬੇਗਮ ਚੁਕਣੀ ਸੀ, ਦੁੱਕੀ ਦੀ ਸੀਪ ਲਗ ਜਾਣੀ ਸੀ”, “ਸੀਪ ਕਿਵੇਂ ਲਗਦੀ, ਆਹ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਵੀ ਬਲੇ ਪਿਆ”

“ਬਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਪੱਤਿਆਂ ਦੇ ਪਹਾਤ ਪਿੱਛੇ ਲੁਕਾ ਕੇ ਸੁੱਟਿਆ, ਮੈਂ ਤਕਿਆ ਨਹੀਂ, ਹੁਣ ਇਹ ਬੇਗਮ ਸਾਂਭ ਗਏ ਨੇ”

“ਅਜ ਆਤੀ ਮਤੱਕਣਾ ਗਲਤ ਹੋ ਗਿਆ” ਪਹਿਲੇ ਨੇ ਨਰਾਜ਼ਗੀ ਜ਼ਾਹਿਰ ਕੀਤੀ।

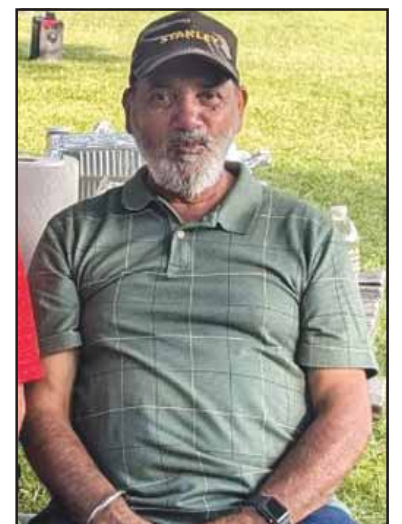
“ਬਾਈ ਤੂੰ ਗੁਸਾ ਨਾ ਕਰ, ਹੁਣ ਦੂਜਾ ਆਤੀ ਚੁਣ ਲੈ” ਪਹਿਲੇ ਨੇ ਮੁਸਕਰਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜੁਮਲਿਆਂ ਤੇ ਆਪਸੀ ਨੌਕ ਝੌਕ ਨੇ ਬਾਕੀਆਂ ਦੇ ਚਿਹਰੇ ‘ਤੇ ਮੁਸਕਾਰਾਹਟ ਲੈ ਆਉਂਦੀ।

ਬਾਕੀ ਪ੍ਰਬੰਧਕਾਂ ਨੇ ਮਨੋਰੰਜਨ ਲਈ ਸਪੀਕਰ ਡੀ.ਜੇ. ਦਾ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਕਰ ਰੱਖਿਆ ਸੀ।

ਯਮਲਾ ਜੱਟ ਦੇ ਗੀਤ ‘ਤੇਰੇ ਨੀ ਕਰਾਰਾਂ ਮੈਨੂੰ ਪੱਟਿਆ’, ਆਸਾ ਸਿੰਘ ਮਸਤਾਨਾ ਦੇ ਗੀਤ “ਬੱਲੇ ਨੀ ਪੰਜਾਬ ਦੀਏ ਸ਼ੇਰ ਬੱਚੀਏ, ਮੁਟਿਆਰੇ ਜਾਣਾ ਦੂਰ ਪਿਆ, ਕਾਲੀ ਤੇਰੀ ਗੁੱਤ ਤੇ ਪਰਾਂਦਾ ਤੇਰਾ ਲਾਲ ਨੀ, ਕਿੱਥੇ ਚੱਲੀ ਏਂ ਸਰ੍ਹੋਂ ਦਾ ਫੁੱਲ ਬਣ ਕੇ, ਕੁਝੀਏ ਬਦਾਮੀ ਰੰਗੀਏ”, ‘ਮੇਰੇ ਰੰਗ ‘ਤੇ ਦੁਪੱਟਾ ਕਿਹੜਾ ਸੱਜਦਾ, ਕੁਝੀਆਂ ਨੂੰ ਪੁੱਛਦੀ ਫਿਰਾਂ’, ‘ਨੀ ਮੱਸਿਆ ਮੈਂ ਚੱਲਿਆ’, ‘ਕਾਹਨੂੰ ਦੇਨੀ ਏਂ ਯੱਕੇ ਦਾ ਭਾਤਾ, ਬੋਤਾ ਲੈ ਜਾ ਮਿੱਤਰਾਂ ਦਾ’, ‘ਨੀ ਬਿੱਲੇ ਖਾ ਲੈ ਨਾਸ਼ਪਾਤੀਆਂ, ਨਿੱਤ-ਨਿੱਤ ਨਹੀਂ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਆਉਣਾ’, ‘ਨੱਕੇ ਮੋੜਦੀ ਝਾਂਜਰਾਂ ਵਾਲੀ, ਪਾਣੀ ‘ਚ ਪਿਆਰ ਘੋਲਦੀ’, ‘ਮੈਂ

ਗਲੀਆਂ ਦੀ’, ‘ਨਈਂ ਰੀਸਾਂ ਦੇਸ ਪੰਜਾਬ ਦੀਆਂ’ ‘ਰੰਗਲਾ ਪੰਜਾਬ ਸਾਡਾ’ ‘ਬੜਾ ਸਮਝਾਇਆ ਤੇਨੂੰ, ਸਮਝ ਨਾ ਆਇਆ’, ‘ਇਥੇ ਮੇਰੀ ਨੱਥ ਡਿੱਗ ਪਈ’, ‘ਆਪਾ ਦੋਵੇਂ ਰੁਸ ਬੈਠੋ’ ਆਦਿ ਸਪੀਕਰ ‘ਤੇ ਗੂੰਜਦੇ ਰਹੇ। ਮਾਹੌਲ ਵਿਚ ਜਿਥੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਬੀਟ ਦੇ ਗੀਤ-ਸੰਗੀਤ ਦਾ ਸਰੂਰ ਸੀ, ਉਥੇ ਦੇਸੀ ਬੀਟ ਦੇ ਗੀਤਾਂ ਦੀ ਮੌਜ-ਮਸਤੀ ਵਿਚ ਕਈਆਂ ਦਾ ਅੱਡੀ ਹਿਲਾਉਣ ਨੂੰ ਚਿੱਤ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਹਰ ਕੋਈ ਮੌਜ ਮਸਤੀ ਵਿਚ ਪਿਕਨਿਕ ਦਾ ਅਨੰਦ ਮਾਣ ਰਿਹਾ ਸੀ।

ਇਸ ਮੌਕੇ ਵਾਲੀਬਾਲ ਦੇ ਮੈਚ ਵੀ ਹੋਏ। ਭਾਵੇਂ ਇਹ ਟੀਮਾਂ ਆਏ ਮਹਿਮਾਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਮਿਲ ਕੇ ਬਣਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਸਨ, ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਖਿਡਾਰੀ ਪੂਰਾ ਤਾਣ ਲਾ ਕੇ ਮੈਚ ਜਿੱਤਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਇਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਵਾਲੀਬਾਲ ਰੋਕਣ ਤੇ ਚੰਗੀ ਵਾਲੀ ਸੁੱਟਣ ਦੇ ਗੁਰ ਦੱਸ ਰਹੇ ਸਨ। ਵਿਚ ਵਿਚਾਲੇ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਭਰੀ ਤਨਜ਼ ਵੀ ਕਰ ਦੇਂਦੇ “ਲੈ ਸੱਜਣਾਂ ਤੈਨੂੰ ਕਿਹਾ ਸੀ ਵਾਲੀ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਮਾਰਨੀ ਹੈ, ਤੂੰ ਆਪਣਾ ਬੰਦਾ ਹੀ ਭੰਨ ਸੁਟਿਆ”। “ਬਾਲ ਤਾਂ ਅਜੇ ਹਵਾ ਵਿਚ ਹੈ, ਤੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਨੈੱਟ ਵਿਚ ਜਾ ਵੱਜਾ”। ਤੇ ਜਦੋਂ ਵਿਰੋਧੀ ਟੀਮ ਦਾ ਖਿਡਾਰੀ ਪੁਆਇੰਟ ਗੁਆ ਦੇਂਦਾ ਤੇ ਕਹਿੰਦੇ “ਬਈ ਇਹ ਹੈ ਤਾਂ ਸਾਡਾ ਪਲੇਅਰ ਅਸੀਂ ਉਧਰੋਂ ਖਿਡਾ ਰਹੇ ਹਾਂ, ਤਾਂ ਹੀ ਸਾਡੀ ਫੇਵਰ ਕਰਦਾ ਤਾਂ ਉਹ ਖਿਡਾਰੀ ਸ਼ਰਮਿੰਦਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ। ਜਦੋਂ ਸਾਰੇ ਖੇਡ ਵਿਚ ਗੜ੍ਹਦ ਹੁੰਦੇ ਤਾਂ, ਪਤਾ ਹੀ ਨਾ ਲੱਗਦਾ ਕਿ ਕਦੋਂ ਉਹਲੇ ਵਿਚੋਂ ਮੈਚ ਵੇਖਦਾ ਬੋਨੂ ਸਿੰਘ ਅਚਾਨਕ ਵਾਲੀਬਾਲ

ਖਿੱਤੇ ਮੱਥੇ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਪਿਕਨਿਕ ਵਿਚ ਪਾਲ ਧਾਲੀਵਾਲ, ਕਰਮਬੀਰ ਸਿੰਘ, ਰਾਜਿੰਦਰ ਬਾਸੀ, ਹਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਧਾਲੀਵਾਲ, ਜਸਬੀਰ ਦਿਓਲ, ਬਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਕੁਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਚਾਹਲ, ਤਰਲੋਚਨ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ, ਧਰਮਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਬਾਨ, ਇੰਦਰਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਛਾਬੜਾ, ਬਲਦੇਵ ਗਿੱਲ, ਨਿਰਭੈ ਸਿੰਘ, ਕੇਹਰ ਸਿੰਘ, ਜੱਸਾ ਮਾਂਗਟ, ਹਰਇੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਬੱਬਲ ਵਰਮਾ, ਮਨਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਸੱਤੀ ਭੱਠਲ, ਹਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਦਿਓਲ, ਡਾ. ਗੁਰਮੁਖਪਾਲ ਸਿੰਘ, ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਢੀਡਸਾ, ਕੈਪਟਨ ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ, ਪ੍ਰਸਿਦਰ ਸਿੰਘ ਮਾਂਗਟ, ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਮਟਰੋਲਾ, ਬੋਨੇ ਸਿੰਘ, ਭਿੰਦਰ ਪੰਮਾ, ਯਾਦਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਗਰੇਵਾਲ, ਭੁਪਿੰਦਰ ਅਟਵਾਲ, ਇੰਦਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸੇਖੋਂ, ਸੁਖਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਦਲਜੀਤ ਸਿੰਘ, ਡਾ. ਬਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਧਾਲੀਵਾਲ, ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਧਾਲੀਵਾਲ, ਸਤਨਾਮ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ, ਆਦਿ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਏ। ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਮਿਲਵਾਕੀ ਵਾਲੇ ਸ਼ਹਿਰ ਕਨੋਸਾ ਤੋਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ ‘ਤੇ ਪਹੁੰਚੇ।

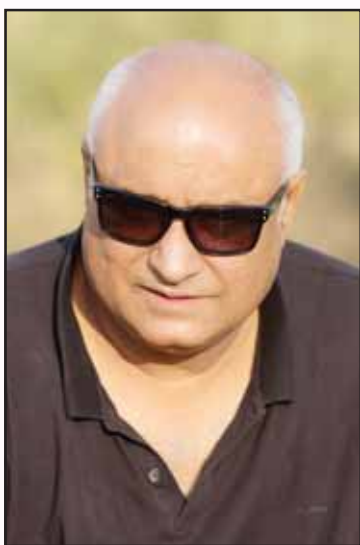
ਇਸ ਪਿਕਨਿਕ ਲਈ ਜਿੱਥੇ ਵਾਲੀਬਾਲ ਗਰੁੱਪ ਦੀ ਸਮੁੱਚੀ ਪ੍ਰਬੰਧਕੀ ਕਮੇਟੀ ਵਧਾਈ ਦੀ ਪਾਤਰ ਹੈ, ਉਥੇ ਸਮੁੱਚੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਮਿਊਨਿਟੀ ਦਾ ਵੀ ਧੰਨਵਾਦ ਕਰਨਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹਾਜ਼ਰੀ ਨੇ ਪਿਕਨਿਕ ਨੂੰ ਚਾਰ ਚੰਨ ਲਾਏ।

ਉਲੰਪਿਕ 'ਚ ਗੋਲਡ ਮੈਡਲ ਜਿੱਤਣ 'ਤੇ ਭਾਰਤੀ ਹਾਕੀ ਟੀਮ ਨੂੰ ਗਾਖਲ ਗਰੁੱਪ ਯੂ.ਐੱਸ.ਏ. ਤੇ ਗਾਖਲ ਪਰਿਵਾਰ ਦੇਵੇਗਾ 5 ਲੱਖ ਰੁਪਏ

ਨਵੀਂ ਪੀੜ੍ਹੀ ਨੂੰ ਖੇਡਾਂ ਨਾਲ ਜੋੜਨਾ ਸਾਡਾ ਮੁੱਖ ਮਕਸਦ: ਗਾਖਲ

ਕੈਲੀਫੋਰਨੀਆ (ਬਿਊਰੋ): ਗਾਖਲ ਗਰੁੱਪ ਯੂ.ਐੱਸ.ਏ. ਦੇ ਚੇਅਰਮੈਨ ਸ. ਅਮੋਲਕ ਸਿੰਘ ਗਾਖਲ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਭਾਰਤੀ ਹਾਕੀ ਟੀਮ ਉਲੰਪਿਕ ਖੇਡਾਂ ਵਿਚ ਵਧੀਆ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ ਤੇ ਮਾਣ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਪੰਜਾਬੀ ਖਿਡਾਰੀ ਖੇਡ ਰਹੇ ਹਨ। ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਸਾਡੇ ਪਰਿਵਾਰ ਲਈ ਮਾਣ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡਾ ਕਜ਼ਨ ਮਨਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ ਮਿੱਠਾਪੁਰ ਦੂਜੀ ਵਾਰ ਉਲੰਪਿਕ ਖੇਡ ਚਿਹਾ ਹੈ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਜੇਕਰ ਭਾਰਤੀ ਹਾਕੀ ਟੀਮ ਉਲੰਪਿਕ ਗੋਲਡ ਮੈਡਲ ਜਿੱਤਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਗਾਖਲ ਗਰੁੱਪ ਅਤੇ ਗਾਖਲ ਪਰਿਵਾਰ ਵਲੋਂ ਸੁਰਜੀਤ ਹਾਕੀ ਟੀਮ ਦੇ ਜਲੰਧਰ ਦੇ ਬਰਲਟਨ ਪਾਰਕ 'ਚ 29 ਅਕਤੂਬਰ, 2024 ਨੂੰ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਫਾਈਨਲ ਮੁਕਾਬਲੇ ਉਪਰੰਤ 5 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦਾ ਨਕਦ ਇਨਾਮ ਭੇਟ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਸੇ ਮੌਕੇ ਹੀ ਸੁਰਜੀਤ ਹਾਕੀ ਜਲੰਧਰ ਦੀ ਜੇਤੂ ਟੀਮ ਨੂੰ ਵੀ ਪਿਛਲੇ 16 ਸਾਲ ਵਾਂਗ 5.50 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਭੇਟ ਕੀਤੇ ਜਾਣਗੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਸੀਂ ਅਰਦਾਸ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਉਲੰਪਿਕ ਵਿਚ ਭਾਰਤੀ ਹਾਕੀ ਟੀਮ ਗੋਲਡ ਮੈਡਲ ਜਿੱਤੇ ਅਤੇ ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਇਨਾਮ ਭੇਟ ਕਰਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲੇ। ਇੱਥੇ

ਅਮੋਲਕ ਸਿੰਘ ਗਾਖਲ

ਵਰਣਨਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਗਾਖਲ ਗਰੁੱਪ ਨੇ 2008 'ਚ ਨਿਸ਼ਾਨੇਬਾਜ਼ੀ 'ਚ ਸੋਨ ਤਗਮਾ ਜੇਤੂ ਅਭਿਨਵ ਬਿੰਦਰਾ ਨੂੰ ਵੀ 11 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦਾ ਸਨਮਾਨ ਭੇਟ ਕੀਤਾ ਸੀ।

ਸ਼ੇਰ-ਏ-ਪੰਜਾਬ ਸਪੋਰਟਸ ਕਲੱਬ ਸ਼ਿਕਾਗੋ (ਮਿੱਡਵੈਸਟ) ਦੇ ਮੇਲੇ ਦੀਆਂ ਤਿਆਰੀਆਂ ਜ਼ੋਰਾਂ 'ਤੇ

ਸ਼ਿਕਾਗੋ: ਬੀਤੇ ਐਤਵਾਰ ਸ਼ੇਰ-ਏ-ਪੰਜਾਬ ਸਪੋਰਟਸ ਕਲੱਬ ਸ਼ਿਕਾਗੋ (ਮਿੱਡਵੈਸਟ) ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਲਖਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਵਲੋਂ ਕਲੱਬ ਦੇ ਬਾਕੀ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨਾਲ ਮੀਟਿੰਗ ਕੀਤੀ ਗਈ, ਜਿਸ ਵਿਚ 1 ਸਤੰਬਰ ਨੂੰ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਕਬੱਡੀ ਕੱਪ ਦੀਆਂ ਤਿਆਰੀਆਂ ਬਾਰੇ ਵਿਚਾਰ-ਵਟਾਂਦਰਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਇਹ ਖੇਡ ਮੇਲਾ ਬੱਸੀ ਵੱਡੇ ਸਾਊਥ, ਗਰੇਵ 5 ਐਲਕ ਗਰੇਵ ਵਿਲੇਜ ਵਿਚ ਹੋਵੇਗਾ, ਜਿਸ ਦੀਆਂ ਤਿਆਰੀਆਂ ਜ਼ੋਰਾਂ 'ਤੇ ਹਨ। ਸਵੇਰੇ 10:30 ਵਜੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਕੇ ਮੇਲਾ ਸ਼ਾਮ 6:30 ਵਜੇ ਤਕ ਚੱਲੇਗਾ, ਜਿਸ ਦੌਰਾਨ ਕਬੱਡੀ ਅਤੇ ਵਾਲੀਬਾਲ ਦੀਆਂ ਟੀਮਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਫਸਵੇਂ ਮੁਕਾਬਲੇ ਕਰਵਾਏ ਜਾਣਗੇ। ਰਸਾਕਸ਼ੀ ਲਈ ਇੰਡੀਆਨਾ ਦੀਆਂ 2 ਟੀਮਾਂ ਤਿਆਰ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਿਕਾਗੋ ਅਤੇ ਮਿਲਵਾਕੀ ਦੀਆਂ ਟੀਮਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਤਿਆਰ ਰਹਿਣ ਦਾ ਸੱਦਾ ਦਿੱਤਾ।

ਐਤਕੀਂ ਪੰਜਾਬੀ ਫਿਲਮ ਐਕਟਰ ਅਤੇ ਗਾਇਕ ਹਰਜੀਤ ਹਰਮਨ ਵੱਲੋਂ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਬੀਬੀਆਂ, ਬੱਚੀਆਂ ਅਤੇ

ਲਖਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰਧਾਨ

ਬੱਚਿਆਂ ਦੀਆਂ ਦੌੜਾਂ ਵੀ ਹੋਣਗੀਆਂ। ਇਹ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਸਮੂਹ ਸਭਿਆਚਾਰਕ, ਧਾਰਮਿਕ ਅਤੇ ਖੇਡ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗ ਨਾਲ ਕਰਵਾਇਆ

ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਪਰਿਵਾਰਕ ਮੇਲੇ ਵਿਚ ਆਪ ਸਭ ਨੂੰ ਪਰਿਵਾਰਕ ਸਮੇਤ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ ਦਾ ਸੱਦਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਲਈ ਕੋਈ ਟਿਕਟ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਪਾਰਕਿੰਗ, ਖਾਣਾ ਅਤੇ ਮਨੋਰੰਜਨ ਮੁਫਤ ਹੈ। ਹੋਰ ਜਾਣਕਾਰੀ ਲਈ ਪ੍ਰਧਾਨ ਲਖਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਫੋਨ ਨੰਬਰ 815-690-0941 'ਤੇ ਸੰਪਰਕ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਸ. ਜੈਰਾਮ ਸਿੰਘ ਕਾਹਲੋਂ ਦੇ ਸਹੁਰਾ ਸ. ਕੁਲਦੀਪ ਸਿੰਘ ਚੀਮਾ ਦਾ ਦੇਹਾਂਤ

ਸ਼ਿਕਾਗੋ: ਸਿੱਖ ਰਿਲੀਜੀਅਸ ਸੁਸਾਇਟੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪੈਲਾਟਾਈਨ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸ. ਜੈਰਾਮ ਸਿੰਘ ਕਾਹਲੋਂ ਦੇ ਸਹੁਰਾ ਸ. ਕੁਲਦੀਪ ਸਿੰਘ ਚੀਮਾ ਪਰਮਾਤਮਾ ਵਲੋਂ ਬਖਸ਼ੀ ਆਰਜਾ ਪੂਰੀ ਕਰ ਕੇ ਬੀਤੇ ਦਿਨੀਂ ਗੁਰੂ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਜਾ ਬਿਰਾਜੇ ਹਨ। ਉਹ 87 ਸਾਲ ਦੇ ਸਨ ਤੇ ਕਾਫੀ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਿਹਤ ਨਾਜ਼ੁਕ ਸੀ। ਉਹ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ ਦੇ ਪਿੰਡ ਕਾਲਾ ਅਫਗਾਨਾ ਦੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਸਨ ਤੇ ਸਾਲ 2004 ਤੋਂ ਸ਼ਿਕਾਗੋ ਵਿਚ ਹੀ ਰਹਿ ਰਹੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਤਨੀ ਸਰਦਾਰਨੀ ਸੁਰਿੰਦਰ ਕੌਰ ਵੀ 2022 'ਚ ਗੁਰੂ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਜਾ ਬਿਰਾਜੇ ਸਨ। ਉਹ ਆਪਣੇ ਪਿੱਛੇ ਪੁੱਤਰ ਜਸਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਚੀਮਾ, ਨੂੰ ਪਰਮਪ੍ਰੀਤ ਕੌਰ ਚੀਮਾ, ਧੀ ਮਨਜੀਤ ਕੌਰ ਰੰਧਾਵਾ, ਜਵਾਈ ਚਰਨ ਸਿੰਘ ਰੰਧਾਵਾ, ਧੀ ਸੁਖਜੀਤ ਕੌਰ ਕਾਹਲੋਂ, ਜਵਾਈ ਜੈਰਾਮ ਸਿੰਘ

ਕਾਹਲੋਂ ਅਤੇ ਲਾਡਲੇ ਪੋਤੇ-ਪੋਤੀਆਂ, ਦੋਹਰੇ ਦੋਹਤੀਆਂ ਦਾ ਭਰਿਆ ਪਰਿਵਾਰ ਛੱਡ ਗਏ ਹਨ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਸਕਾਰ ਸਨਿਚਰਵਾਰ, 3 ਅਗਸਤ ਨੂੰ ਦੁਪਹਿਰ 2:00 ਤੋਂ ਸ਼ਾਮ 4:00 ਵਜੇ ਤੱਕ ਡੇਵੋਨਪੋਰਟ ਫਿਊਨਰਲ ਹੋਮ 941 ਐੱਸ. ਓਲਡ ਰੈਡ ਰੋਡ ਲੋਕ ਜ਼ਿਊਰਿਖ (60047) ਵਿਖੇ ਹੋਵੇਗਾ ਉਪਰੰਤ ਪਾਠ ਦਾ ਭੋਗ ਅਤੇ ਅੰਤਿਮ ਅਰਦਾਸ ਪੈਲਾਟਾਈਨ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਸ਼ਾਮ 4:30 ਤੋਂ ਸ਼ਾਮ 6:30 ਵਜੇ ਤੱਕ ਹੋਵੇਗੀ।

ਪਰਿਵਾਰ ਨਾਲ ਦੁਖ ਸਾਂਝਾ ਕਰਨ ਜਾਂ ਹੋਰ ਜਾਣਕਾਰੀ ਲਈ ਜਸਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਚੀਮਾ ਨਾਲ ਫੋਨ: 224-281-8629 ਅਤੇ ਸੁਖਜੀਤ ਕੌਰ ਕਾਹਲੋਂ ਨਾਲ ਫੋਨ: 224-456-8101 'ਤੇ ਸੰਪਰਕ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਹਜ਼ਾਰ ਰਿਆਲ ਵਿਚ ਵੇਚੀ ਕੁੜੀ ਦੀ ਘਰ ਵਾਪਸੀ

ਜਲੰਧਰ: ਰਾਜ ਸਭਾ ਮੈਂਬਰ ਸੰਤ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਸੀਚੇਵਾਲ ਦੇ ਯਤਨਾਂ ਸਦਕਾ ਅਤੇ ਵਿਦੇਸ਼ ਮੰਤਰਾਲੇ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗ ਨਾਲ ਮਸਕਟ (ਓਮਾਨ) ਵਿਚ ਵੇਚੀ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਇਕ ਹੋਰ ਧੀ ਦੀ ਘਰ ਵਾਪਸੀ ਸੰਭਵ ਹੋਈ ਹੈ। ਨਿਰਮਲ ਕੁਟੀਆ ਸੁਲਤਾਨਪੁਰ ਲੋਧੀ ਮੇਰੇ ਤੋਂ ਆਪਣੇ ਪਰਿਵਾਰ ਨਾਲ ਆਈ ਪੀੜਤਾ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਹ ਗਰੀਬ ਪਰਿਵਾਰ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੈ ਅਤੇ ਘਰ ਦੀ ਗੁਰਬਤ ਕਾਰਨ ਓਮਾਨ ਗਈ ਸੀ। ਉਥੇ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਟਰੇਵਲ ਏਜੰਟ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਇਕ ਹਜ਼ਾਰ ਰਿਆਲ (ਭਾਰਤੀ ਕਰੰਸੀ ਮੁਤਾਬਕ ਦੋ ਲੱਖ ਰੁਪਏ) ਵਿਚ ਅਰਬੀ ਪਰਿਵਾਰ ਨੂੰ ਵੇਚ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਪੀੜਤਾ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ 7 ਸਤੰਬਰ, 2023 ਨੂੰ ਜਦੋਂ ਉਹ ਓਮਾਨ ਹਵਾਈ ਅੱਡੇ 'ਤੇ

ਉਤਰੀ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਲੈਣ ਆਏ ਵਿਅਕਤੀ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲੋਂ ਮੋਬਾਈਲ ਅਤੇ ਪਾਸਪੋਰਟ ਜ਼ਬਰਦਸਤੀ ਖੋਹ ਲਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਬਹੁ-ਮੰਜ਼ਲੀ ਇਮਾਰਤ ਦੇ ਦਫਤਰ ਵਿਚ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਪੀੜਤਾ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਸ ਨਾਲ ਉਥੇ ਇਕ ਕੀਨੀਆ ਦੀ ਲੜਕੀ ਵੀ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਵੀਜ਼ੇ ਦੀ ਮਿਆਦ ਸੀ, ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਤਾਂ ਟਰੇਵਲ ਏਜੰਟ ਨੇ ਉਸ ਦਾ ਪੂਰਾ ਖਿਆਲ ਰੱਖਿਆ ਪਰ ਜਿਉਂ ਹੀ ਉਸ ਦਾ ਵੀਜ਼ਾ ਖਤਮ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਉਸ 'ਤੇ ਦੁੱਖਾਂ ਦਾ ਪਹਾੜ ਟੁੱਟ ਪਿਆ। ਏਜੰਟ ਨੇ ਉਸ ਦੀ ਕੁੱਟਮਾਰ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਪੀੜਤਾ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਕੰਮ ਦੌਰਾਨ ਹੋਈ ਇਨਫੈਕਸ਼ਨ ਕਾਰਨ ਉਸ ਦੀ ਸਿਹਤ ਵਿਗੜ ਗਈ ਅਤੇ ਏਜੰਟ ਨੇ ਉਸ ਦਾ ਇਲਾਜ ਕਰਾਉਣ ਤੋਂ ਮਨ੍ਹਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।

Nanak Naam Chardi Kala Seva Society
NONPROFIT ORGANIZATION 501c3

13 presents the **PAKISTAN GURUDWARAS YATRA**
11 DAYS NOV 7TH - NOV 17TH, 2024

Come Join us to celebrate Thun Guru Nanak Dev Ji's 555th Parkash Purab on November 15th at Nankana Sahib

ORGANIZATION WILL ARRANGE
Flights • Visas • Security • Transportation
Excellent Hotels • Vegetarian Food
Shopping and so much more...

Travel Worry-Free, if you are coming from India to the Yatra, we will arrange the transportation from Jalandhar to the Wagah Border to your hotels in Pakistan and back to the Wagah Border.
HURRY BOOK YOUR TICKET TODAY before the ticket price goes up. We can also help arrange your ticket to Pakistan and or to India with our wholesale pricing vendor.

\$1313 USD (Excluding Ticket Price)

FOR BOOKING CALL TODAY **+1 (630) 414-1054** TOLL FREE **1-844-829-2040**
TEXT US VIA WHATSAPP **630-414-1054**
ASK ABOUT VISITING 2/5 TAKHT

YATRA INCLUDES
Gurudwara Janam Asthan Nankana Sahib | Gurudwara Patli Sahib
Gurudwara Tambu Sahib | Gurudwara Kiyara Sahib | Janam Asthan Bebe Nanki Ji | Gurudwara Mal Ji Sahib | Gurudwara Dera Sahib
Gurudwara Sri Darbar Sahib Kartarpur | Gurudwara Babe Di Ber Sialkot
Gurudwara Panja Sahib | Bhai Lalo Ji da Char | Janam Asthan Guru Ram Das Ji | Gurudwara Sacha Sauda | Gurudwara Bori Sahib & much more

Info@humanbeforereligion.org WWW.HUMANBEFORERELIGION.ORG

GoldenKey
LENDING

Grow your business with our Strategic
COMERCIAL LOAN SOLUTIONS

Partner with us for expert guidance and support
Contact Us at
317-620-4100
www.goldenkeylending.com

We speak your Language
English • ਪੰਜਾਬੀ • ਹਿੰਦੀ • اردو

325 S. College Avenue, Indianapolis, Indiana 46202
NMLS 147421

Sistar Mortgage
A Nationwide Lender

Over 2 Decades of experience providing high level servicing for new and experienced borrowers!

Residential and Commercial Loans
Available In Most States!

Special loan programs for:

- Jumbo Loans
- Self Employed and with a work permit
- Business loans with or without property

(734) 330-8859
balbir.grewal@sistarmortgage.com
balbirgrewal.sistarmortgage.com
http://www.nmlsconsumeraccess.org

Dhillon Travel Plaza
Dhillon Road Service
Interstate 40, exit 356, San Jon, NM

ਗਿੱਲ ਮੰਜ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ ਵਾਲੇ
ਪੰਜਾਬੀ ਢਾਬਾ

ਰੋਡ ਸਰਵਿਸ New & Used Tires
Oil Change

ਨਿਊ ਮੈਕਸੀਕੋ ਦੀ ਸਕੇਲ ਉਤੇ ਵੀ ਸਰਵਿਸ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ
Ph: 571-606-0829, 317-242-9936

ਹੁਣ ਸਾਬਕਾ ਫੌਜੀਆਂ ਨੇ ਅਗਨੀਵੀਰ ਯੋਜਨਾ ਉਤੇ ਸਵਾਲ ਚੁੱਕੇ

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ: ਅਗਨੀਵੀਰ ਭਰਤੀ ਯੋਜਨਾ ਦੇ ਮੁੱਦੇ ਉਤੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸਿਆਸੀ ਪਾਰਟੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਘੇਰੇ ਜਾਣ ਮਗਰੋਂ ਕੁਝ ਸਾਬਕਾ ਫੌਜੀ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੇ ਇਸ ਯੋਜਨਾ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਕੁਝ ਮਸਲੇ ਉਠਾਏ ਹਨ। ਕੁਝ ਸਾਬਕਾ ਸੈਨਿਕਾਂ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਅਗਨੀਵੀਰ ਭਰਤੀ ਯੋਜਨਾ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਗੇੜ ਅਜੇ ਮੁਕੰਮਲ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਇਸ ਦਾ ਪੂਰਾ ਅਸਰ ਦੇਖਿਆ ਜਾਣਾ ਅਜੇ ਬਾਕੀ ਹੈ ਜਦਕਿ ਕੁਝ ਸਾਬਕਾ ਸੈਨਿਕਾਂ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਯੋਜਨਾ ਦੀ ਪੂਰੀ ਸਮਰੱਥਾ ਦੇਖਣ ਲਈ ਇਸ ਦੀ ਮਿਆਦ 'ਚ ਵਾਧਾ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਮਾਈ ਭਾਗੋ ਆਰਮਡ ਫੋਰਸਿਜ਼ ਪ੍ਰੋਪਰੇਟਰੀ ਇੰਸਟੀਚਿਊਟ ਦੇ ਸਾਬਕਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਮੇਜਰ ਜਨਰਲ (ਸੇਵਾਮੁਕਤ) ਆਈ.ਪੀ. ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਕ ਫੌਜੀ ਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੁਨਰ ਵਿਕਸਿਤ ਕਰਨ, ਭਰੋਸਾ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਅਤੇ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹਾਲਾਤ ਵਿਚ ਟੀਮ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦੇ ਯੋਗ ਹੋਣ

ਲਈ ਇਕ ਨਿਰਧਾਰਤ ਸਮੇਂ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ, 'ਚਾਰ ਸਾਲ ਮਗਰੋਂ ਨੌਕਰੀ ਸਬੰਧੀ ਬੇਯਕੀਨੀ ਹੋਣਾ ਵੀ ਦੇ-ਧਾਰੀ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਜਾਂ ਤਾਂ ਵਿਅਕਤੀ ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਫਿਰ ਨੌਕਰੀ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।' ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਗਨੀਵੀਰ ਯੋਜਨਾ ਦਾ

ਪਹਿਲਾ ਗੇੜ ਅਜੇ ਪੂਰਾ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ। ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਦੀ ਪੂਰੀ ਸਮਰੱਥਾ ਦੇਖੀ ਜਾਣੀ ਅਜੇ ਬਾਕੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਹ ਵੀ ਕਿਹਾ ਕਿ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੁਰੱਖਿਆ ਹਾਲਾਤ ਨੂੰ ਦੇਖਦਿਆਂ ਉੱਚ ਪੱਧਰੀ ਫੌਜੀਆਂ ਵਾਲੀ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਿੱਖਿਅਤ ਤੇ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਸੁਰੱਖਿਆ ਫੋਰਸ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ

ਅਗਨੀਵੀਰ ਸਕੀਮ ਰੱਦ ਕਰਾਂਗੇ: ਅਖਿਲੇਸ਼

ਲਖਨਊ: ਸਮਾਜਵਾਦੀ ਪਾਰਟੀ (ਸਪਾ) ਮੁਖੀ ਅਖਿਲੇਸ਼ ਯਾਦਵ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਸੀਂ ਸੱਤਾ 'ਚ ਆਉਂਦਿਆਂ ਹੀ ਅਗਨੀਵੀਰ ਸਕੀਮ ਰੱਦ ਕਰ ਦੇਵਾਂਗੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਹ ਗੱਲ ਉੱਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਦੇ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਯੋਗੀ ਆਦਿਤਿਆਨਾਥ ਵੱਲੋਂ ਸੇਵਾਮੁਕਤ ਅਗਨੀਵੀਰਾਂ ਲਈ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕਰਨ ਦੇ ਇਕ ਦਿਨ ਬਾਅਦ ਆਖੀ ਹੈ। ਅਖਿਲੇਸ਼ ਨੇ ਲੋਕ ਸਭਾ ਚੋਣਾਂ ਲਈ ਪ੍ਰਚਾਰ ਦੌਰਾਨ ਵੀ ਇਹ ਵਾਅਦਾ ਦੁਹਰਾਇਆ ਸੀ ਕਿ ਜੇਕਰ 'ਇੰਡੀਆ' ਗੱਠਜੋੜ ਸੱਤਾ 'ਚ ਆਇਆ ਤਾਂ ਫੌਜ 'ਚ ਬੇੜੇ ਸਮੇਂ ਲਈ ਭਰਤੀ ਦੀ ਇਹ ਸਕੀਮ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ।

ਲੰਮੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਅਜ਼ਮਾਏ ਹੋਏ ਸਾਲਾਂ ਪੁਰਾਣੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਦੀ ਥਾਂ ਇਹ ਕੋਈ ਚੰਗਾ ਵਿਚਾਰ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸਾਬਕਾ ਫੌਜੀਆਂ ਅਨੁਸਾਰ ਇਸ ਸਮੇਂ ਸਾਲਾਨਾ 46 ਹਜ਼ਾਰ ਅਗਨੀਵੀਰਾਂ ਦੀ ਭਰਤੀ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਅਗਲੇ 4-5 ਸਾਲਾਂ 'ਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ 1.75 ਲੱਖ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ। ਅਗਲੇ 10-12 ਸਾਲਾਂ ਅੰਦਰ ਕੁੱਲ ਫੋਰਸ ਵਿਚ 66 ਫੀਸਦ ਹਿੱਸਾ ਅਗਨੀਵੀਰਾਂ ਦਾ ਹੋਵੇਗਾ।

ਸਿੱਖ ਰੈਜੀਮੈਂਟ ਸੈਂਟਰ ਦੇ ਸਾਬਕਾ ਕਮਾਂਡੈਂਟ ਬ੍ਰਿਗੇਡੀਅਰ (ਸੇਵਾਮੁਕਤ) ਆਈ.ਐਸ. ਗਾਖਲ ਨੇ ਕਿਹਾ, 'ਇਹ 66 ਫੀਸਦ ਹਿੱਸਾ ਫੋਰਸ ਨੂੰ ਚਲਾਏਗਾ।' ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ, 'ਅਗਨੀਵੀਰਾਂ ਦੀ ਸਿਖਲਾਈ ਕਰੀਬ ਛੇ ਮਹੀਨਿਆਂ ਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਰੰਗਰੂਟ ਨੂੰ ਨੌਂ ਮਹੀਨੇ ਦੀ ਮੁੱਢਲੀ ਸਿਖਲਾਈ ਤੋਂ ਲੰਘਣਾ ਪੈਂਦਾ ਸੀ। ਦੇ-ਤਿਨ ਸਾਲ ਬਾਅਦ ਉਹ ਫੌਜੀ ਵਜੋਂ ਵਿਕਸਿਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।'

ਪੰਜਾਬ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਪਰਵਾਸ ਰੋਕਣ ਲਈ ਕੇਰਲ ਮਾਡਲ ਅਪਣਾਏਗਾ

ਰਾਮਦਾਸ: ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਪਰਵਾਸੀ ਭਾਰਤੀ ਮਾਮਲਿਆਂ ਬਾਰੇ ਮੰਤਰੀ ਕੁਲਦੀਪ ਸਿੰਘ ਧਾਲੀਵਾਲ ਨੇ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਸੂਬਾ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਪਰਵਾਸ ਰੋਕਣ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਪਰਵਾਸੀ ਭਾਰਤੀਆਂ ਵਾਸਤੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਸਹੂਲਤਾਂ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਕੇਰਲਾ ਮਾਡਲ ਅਪਣਾਏਗਾ। ਇਹ ਐਲਾਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਆਪਣੇ ਕੇਰਲ ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਕੀਤਾ, ਜਿੱਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵੱਲੋਂ ਨੌਰਕਾ (ਨਾਨ-ਰੈਜ਼ੀਡੈਂਟ ਕੇਰਲਾਈਟਜ਼ ਅਫੇਅਰਜ਼) ਵਿਭਾਗ ਦੀਆਂ ਸਫਲ ਪਹਿਲਕਦਮੀਆਂ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

ਮਾਡਲ ਦੀ ਸਲਾਹ ਕੀਤੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਆਪਣੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਨੂੰ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਪਰਵਾਸ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਭਲਾਈ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਅਜਿਹੀਆਂ ਹੀ ਨੀਤੀਆਂ ਅਪਣਾਏਗਾ। ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਪਰਵਾਸ ਨੂੰ ਨਿਯਮਿਤ ਕਰਨ ਅਤੇ ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਨੂੰ ਸਹਾਇਤਾ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਨ ਲਈ ਨੌਰਕਾ ਵਾਂਗ ਇੱਕ ਸਮਰਪਿਤ ਏਜੰਸੀ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਕਰੇਗੀ। ਏਜੰਸੀ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਪਰਵਾਸ ਨੂੰ ਰੋਕਣ, ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਅਤੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਪਰਵਾਸ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨ, ਪਰਵਾਸੀ ਭਾਰਤੀਆਂ ਨੂੰ ਭਲਾਈ ਸੇਵਾਵਾਂ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਨ, ਹੁਨਰ ਵਿਕਾਸ ਅਤੇ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਦੇ ਮੌਕੇ ਵਧਾਉਣ 'ਤੇ ਧਿਆਨ ਕੇਂਦਰਿਤ ਕਰੇਗੀ।

ਜਲੰਧਰ: ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਭਗਵੰਤ ਸਿੰਘ ਮਾਨ ਨੇ ਮਾਝਾ ਤੇ ਦੋਆਬਾ ਦੇ ਸਿਵਲ ਅਤੇ ਪੁਲਿਸ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨਾਲ ਮੀਟਿੰਗ ਕਰ ਕੇ ਖੇਤਰ ਦੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਵਿਚ ਚੱਲ ਰਹੇ ਵਿਕਾਸ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟਾਂ ਦਾ ਜਾਇਜ਼ਾ ਲਿਆ। ਇਸ ਮੌਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਦੇ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਨੂੰ ਵਿਕਾਸ ਕਾਰਜਾਂ ਵਿਚ ਤੇਜ਼ੀ ਲਿਆਉਣ ਦੇ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤੇ ਹਨ।

ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਨੇ ਜਲੰਧਰ ਅਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਨੂੰ ਸਮਾਰਟ ਸਿਟੀ ਬਣਾਉਣ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਗਤੀ ਦੀ ਵੀ ਸਮੀਖਿਆ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟਾਂ ਦੀ ਗਤੀ ਵਿਚ ਕੋਈ ਰੁਕਾਵਟ ਨਾ ਆਉਣ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਦੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿੱਤੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਮਾਝੇ ਅਤੇ ਦੋਆਬੇ ਦੇ ਬਾਕੀ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਕਾਰਜਾਂ

ਬਾਰੇ ਵੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ। ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਵਿਕਾਸ ਕਾਰਜਾਂ ਵਿਚ ਫੰਡਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਕਮੀ ਨਹੀਂ ਆਉਣ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਭਗਵੰਤ ਸਿੰਘ ਮਾਨ ਨੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨਿਕ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਸਖ਼ਤ ਆਦੇਸ਼ ਦਿੱਤੇ ਕਿ ਦਫ਼ਤਰ ਵਿਚ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਹਰੇਕ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਗੱਲ ਸੁਣੀ ਜਾਵੇ ਅਤੇ

ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਦਫ਼ਤਰ ਪਹੁੰਚੇ ਹਰੇਕ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਸੁਣਵਾਈ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਦਫ਼ਤਰ ਨਾ ਛੱਡਿਆ ਜਾਵੇ।

ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਨੇ ਇਹ ਵੀ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸੂਬਾ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਤਰਜੀਹ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਦੇ ਦਫ਼ਤਰੀ ਕੰਮਕਾਜ ਨੂੰ ਪਹਿਲ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਨਿਬੇੜਨਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਖੱਜਲ-ਖੁਆਰੀ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਨਾ ਕਰਨਾ ਪਵੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਆਖਿਆ ਕਿ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਸੀ.ਐਮ. ਵਿਡੋ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ, ਜਿੱਥੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨਿਕ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਸਬੰਧਤ ਹਲਕੇ ਦੇ ਵਿਧਾਇਕ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਮਸਲੇ ਹੱਲ ਕਰਵਾਉਣ ਵਿੱਚ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਉਣਗੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪੱਧਰ ਦੇ ਮਸਲਿਆਂ ਦਾ ਮੌਕੇ 'ਤੇ ਹੀ ਹੱਲ ਕਰ ਲਿਆ ਜਾਵੇਗਾ।

ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਸਰਕਾਰ ਭਾਰਤੀ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਆਨ ਅਰਾਈਵਲ ਵੀਜ਼ਾ ਦੇਵੇ: ਸਰਨਾ

ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ: ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੀ ਦਿੱਲੀ ਇਕਾਈ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਪਰਮਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸਰਨਾ ਨੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਸਥਿਤ ਸ੍ਰੀ ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਹੋਰ ਇਤਿਹਾਸਕ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਲਈ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਪਰਵਾਸੀ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਆਨ ਅਰਾਈਵਲ ਵੀਜ਼ਾ ਦੇਣ ਦੇ ਪਾਕਿ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਫ਼ੈਸਲੇ ਦੀ ਸਲਾਹ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਮੀਦ ਪ੍ਰਗਟਾਈ ਕਿ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਸਰਕਾਰ ਭਾਰਤ ਵਿਚਲੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਇਹੀ ਸਹੂਲਤ ਦੇਵੇਗੀ। ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸੁਖਬੀਰ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਤੇ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਹਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਧਾਮੀ ਦੀ ਤਰਫ਼ੋਂ ਸ੍ਰੀ ਸਰਨਾ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਸਿੱਖਾਂ ਲਈ ਵੀਜ਼ਾ ਆਨ ਅਰਾਈਵਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੇ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੇ ਯਤਨਾਂ ਨੂੰ ਸਫਲਤਾ ਮਿਲੀ ਹੈ।

ਟੌਲ ਪਲਾਜ਼ੇ ਮਾਮਲਾ: 4 ਹਫ਼ਤਿਆਂ 'ਚ ਹੱਲ ਦਾ ਵਾਅਦਾ

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ: ਭਰੋਸਿਆਂ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਟੌਲ ਪਲਾਜ਼ਿਆਂ ਨੂੰ ਸੁਚਾਰੂ ਢੰਗ ਨਾਲ ਨਾ ਚਲਾਉਣ ਲਈ ਪੰਜਾਬ ਤੇ ਹਰਿਆਣਾ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤੀ ਝਾਤਝੰਬ ਮਗਰੋਂ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਚਾਰ ਹਫ਼ਤਿਆਂ ਵਿਚ ਮੁੱਦੇ ਦਾ ਹੱਲ ਕੱਢਣ ਦਾ ਭਰੋਸਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਰਾਜਾਂ ਨੂੰ ਹੁਕਮਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਸਬੰਧੀ 13 ਸਤੰਬਰ ਤੱਕ ਹਲਫ਼ਨਾਮਾ ਦਾਖਲ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਹਾ ਹੈ।

ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਜਸਟਿਸ ਵਿਨੋਦ ਐੱਸ.ਭਾਰਦਵਾਜ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਸਮੱਸਿਆ ਦਾ ਪੈਦਾ ਹੋਣਾ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਵਚਨਬੱਧਤਾ ਦੀ ਕਮੀ ਤੇ ਉਸ ਅੱਗੇ ਲਿਆਂਦੇ

ਗਏ ਮੁੱਦਿਆਂ ਪ੍ਰਤੀ ਉਸ ਦੇ ਢਿੱਲੇ-ਮੱਠੇ ਰਵੱਈਏ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਬੈਂਚ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨਕਾਰੀਆਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਫ਼ਰਜ਼ਾਂ ਤੇ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀਆਂ ਦੀ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਪਾਲਣਾ ਨਹੀਂ

ਕੀਤੀ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਇਹ ਵੀ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਦੌਰਾਨ ਅਮਨ-ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਈ ਰੱਖਣਾ ਪੁਲਿਸ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਦਾ ਕੰਮ ਹੈ।

ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੀਆਂ ਇਹ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਐਨ.ਐਚ.ਏ.ਆਈ. ਤੇ ਹੋਰ ਪਟੀਸ਼ਨਰਾਂ ਵੱਲੋਂ ਸੀਨੀਅਰ ਵਕੀਲ ਚੇਤਨ ਮਿੱਤਲ ਤੇ ਵਕੀਲ ਆਰ.ਐਸ. ਮਦਾਨ ਤੇ ਮਯੰਕ ਅਗਰਵਾਲ ਰਾਹੀਂ ਦਾਇਰ ਪਟੀਸ਼ਨ 'ਤੇ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ। ਕੋਰਟ ਨੇ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਨੋਟਿਸ ਲਿਆ ਕਿ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ 15 ਫਰਵਰੀ ਤੋਂ 12 ਜੁਲਾਈ ਦੇ ਹਲਫ਼ਨਾਮਿਆਂ ਵਿਚ ਭਰੋਸਾ ਦੇਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਟੌਲ ਪਲਾਜ਼ਾ 'ਤੇ ਗਤਬਤੀ ਤੇ ਨੁਕਸਾਨ ਨਹੀਂ ਰੋਕ ਸਕੀ।

ਵਿਦੇਸ਼ ਜਾਣ ਲਈ ਟੈਕਸ ਸਰਟੀਫਿਕੇਟ ਸਬੰਧੀ ਸਫਾਈ ਦਿੱਤੀ

ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ: ਵਿਦੇਸ਼ ਜਾਣ ਲਈ ਟੈਕਸ ਕਲੀਅਰੈਂਸ ਸਰਟੀਫਿਕੇਟ ਲਾਜ਼ਮੀ ਬਣਾਉਣ ਸਬੰਧੀ ਬਜਟ ਤਜਵੀਜ਼ ਦਾ ਸੋਸ਼ਲ ਮੀਡੀਆ 'ਤੇ ਵਿਰੋਧ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਮਗਰੋਂ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਸਪਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਕਿ ਤਜਵੀਜ਼ਤ ਸੋਧ ਸਾਰਿਆਂ ਲਈ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਸਿਰਫ ਡਿਫਾਲਟਰਾਂ ਜਾਂ ਕਾਫੀ ਟੈਕਸ ਬਕਾਏ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਅਜਿਹੀ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਵਿੱਤ ਮੰਤਰਾਲੇ ਨੇ ਵਿੱਤ ਬਿੱਲ-2024 ਵਿਚ ਬਲੈਕ ਮਨੀ ਐਕਟ-2015 ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਨੂੰ ਐਕਟਾਂ ਦੀ ਸੂਚੀ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਦੀ ਤਜਵੀਜ਼ ਰੱਖੀ ਹੈ ਜਿਸ ਤਹਿਤ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਟੈਕਸ ਕਲੀਅਰੈਂਸ ਸਰਟੀਫਿਕੇਟ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਆਪਣੀਆਂ ਦੇਣਦਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਕਲੀਅਰ ਕਰਨਾ ਹੋਵੇਗਾ।

ਜਸਵੀਰ ਸਿੰਘ ਗੜ੍ਹੀ ਹੀ ਰਹਿਣਗੇ ਬਹੁਜਨ ਸਮਾਜ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਸੂਬਾ ਪ੍ਰਧਾਨ

ਪਟਿਆਲਾ: ਬਸਪਾ ਪੰਜਾਬ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, ਹਰਿਆਣਾ ਦੇ ਮੁੱਖ ਕੋਆਰਡੀਨੇਟਰ ਰਣਧੀਰ ਸਿੰਘ ਬੈਨੀਵਾਲ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਕਮੇਟੀ ਬਣ ਗਈ ਹੈ। ਜਸਵੀਰ ਸਿੰਘ ਗੜ੍ਹੀ ਸੂਬਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਬਣੇ ਰਹਿਣਗੇ। ਵਿਧਾਇਕ ਡਾ. ਨਛੱਤਰ ਪਾਲ ਸੂਬਾ ਇੰਚਾਰਜ

ਹੋਣਗੇ। ਰਾਜਾ ਰਾਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨਨਹੋੜੀਆਂ ਨੂੰ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਦਾ ਇੰਚਾਰਜ ਲਾਇਆ ਹੈ। ਸੂਬੇ ਦੇ ਉਪ ਪ੍ਰਧਾਨ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਭੈਣੀ, ਜਨਰਲ ਸਕੱਤਰ ਬਲਦੇਵ ਮਹਿਰਾ, ਗੁਰਲਾਲ ਸੈਲਾ, ਬਲਵਿੰਦਰ ਕੁਮਾਰ, ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਚੌਧਰੀ, ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ ਬਜਹੋੜੀ, ਤਰਸੇਮ

ਥਾਪਰ, ਚਮਕੌਰ ਸਿੰਘ ਵੀਰ, ਨਿੱਕਾ ਸਿੰਘ, ਸੁਖਦੇਵ ਸਿੰਘ ਸ਼ੀਰਾ, ਲਾਲ ਸਿੰਘ ਸੁਲਹਾਨੀ ਤੇ ਕੁਲਦੀਪ ਸਿੰਘ ਹੋਣਗੇ। ਸੂਬਾ ਦਫ਼ਤਰ ਸਕੱਤਰ ਜਸਵੰਤ ਰਾਏ ਤੇ ਸੂਬਾ ਖਜ਼ਾਨਚੀ ਪਰਮਜੀਤ ਮੱਲ ਹੋਣਗੇ। ਸੂਬਾ ਸਕੱਤਰਾਂ ਦੀ ਸੂਚੀ ਵਿਚ ਰਾਮਪਾਲ ਅਬੀਆਣਾ, ਬਲਵੰਤ ਕੇਹਰਾ, ਤਾਰਾਚੰਦ ਭਗਤ,

ਤੀਰਥ ਰਾਜਪੁਰਾ ਤੇ ਓਮ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਰੋਆ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਸੂਬਾ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਮੈਂਬਰ ਸ਼ੀਲਾ ਰਾਣੀ, ਅਵਤਾਰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਤੇ ਲੇਖਰਾਜ ਜਮਾਲਪੁਰੀ ਹੋਣਗੇ। ਲੋਕ ਸਭਾ ਹਲਕਾ ਫਤਿਹਗੜ੍ਹ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਇੰਚਾਰਜ ਕੁਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਮੈਹਤਾ, ਪਟਿਆਲਾ ਦੇ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਫਤਬਤ, ਸੰਗਰੂਰ ਦੇ ਡਾ. ਮੱਖਣ

ਸਿੰਘ, ਬਠਿੰਡਾ ਦੇ ਮੀਨਾ ਰਾਣੀ, ਫਰੀਦਕੋਟ ਦੇ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਚੌਹਾਨ, ਲੁਧਿਆਣਾ ਦੇ ਦਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਰਾਮਗੜ੍ਹੀਆ, ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ ਦੇ ਸੁਰਿੰਦਰ ਕੰਬੋਜ, ਸ੍ਰੀ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪਰਵੀਨ ਬੰਗਾ, ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਦੇ ਐਡਵੋਕੇਟ ਰਣਜੀਤ ਕੁਮਾਰ, ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ ਦੇ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰ ਜਨੇਤਰਾ ਹੋਣਗੇ।

ਪਰਵਾਸੀਆਂ ਨੂੰ ਖੇਤੀਯੋਗ ਜ਼ਮੀਨ ਖਰੀਦਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦੇਣ ਦਾ ਮੁੱਦਾ ਚੁੱਕਾਂਗੇ: ਧਾਲੀਵਾਲ

ਰਮਦਾਸ: ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਪਰਵਾਸੀ ਭਾਰਤੀ ਮਾਮਲਿਆਂ ਬਾਰੇ ਮੰਤਰੀ ਕੁਲਦੀਪ ਸਿੰਘ ਧਾਲੀਵਾਲ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹ ਪਰਵਾਸੀ ਭਾਰਤੀਆਂ ਨੂੰ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਵਾਲੀ ਜ਼ਮੀਨ ਖਰੀਦਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦੇਣ ਦਾ ਮੁੱਦਾ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਕੋਲ ਚੁੱਕਣਗੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਹ ਵੀ ਕਿਹਾ ਕਿ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਵਸਦੇ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਤੇ

ਕੇਰਲ ਦੇ ਵਸਨੀਕਾਂ ਦੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਦੇ ਹੱਲ ਐਨ.ਆਰ.ਆਈ. ਵਿਭਾਗ ਵੀ ਹੈ, ਨਾਲ

ਲਈ ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਕੇਰਲ ਸਰਕਾਰਾਂ ਮਿਲ ਕੇ ਹੱਥਮਾਲਾ ਮਾਰਨਗੀਆਂ ਅਤੇ ਪਰਵਾਸੀਆਂ ਦੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਹੱਲ ਕਰਵਾਉਣ ਲਈ ਸਾਂਝੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨਾਲ ਗੱਲਬਾਤ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਸ੍ਰੀ ਧਾਲੀਵਾਲ ਨੇ ਕੇਰਲ ਦੇ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਪਿਨਾਰਾਈ ਵਿਜਯਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ

ਮੁਲਾਕਾਤ ਦੌਰਾਨ ਐਨ.ਆਰ.ਆਈ. ਨੂੰ ਆ ਰਹੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਬਾਰੇ ਚਰਚਾ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੱਲ ਲਈ ਮਿਲ ਕੇ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨਾਲ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰਨ ਦਾ ਫ਼ੈਸਲਾ ਕੀਤਾ। ਧਾਲੀਵਾਲ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਰਵਾਸੀ ਭਾਰਤੀਆਂ ਨੂੰ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਵਾਲੀ ਜ਼ਮੀਨ ਖਰੀਦਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦੇਣ ਬਾਰੇ ਵਿਚਾਰ-ਵਟਾਂਦਰਾ ਕੀਤਾ, ਜੋ ਮੌਜੂਦਾ ਸਮੇਂ ਸਿਰਫ ਕਮਰਸ਼ੀਅਲ ਜ਼ਮੀਨ ਖਰੀਦਣ ਤੱਕ ਸੀਮਤ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਰਵਾਸੀ ਭਾਰਤੀਆਂ ਨੂੰ ਲਾਭ

ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਲਈ ਨੀਤੀ 'ਚ ਬਦਲਾਅ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਦਿਆਂ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਕੋਲ ਸਾਂਝੇ ਤੌਰ ਉਤੇ ਇਹ ਮੁੱਦਾ ਉਠਾਉਣ ਦਾ ਫ਼ੈਸਲਾ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਅਪੀਲ ਕੀਤੀ ਕਿ ਵਿਸ਼ਵ ਭਰ ਦੇ ਭਾਰਤੀ ਦੂਤਾਵਾਸਾਂ ਕੋਲ ਅਜਿਹਾ ਸਟਾਫ ਮੌਜੂਦ ਹੋਵੇ ਜੋ ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਕੇਰਲਾ ਦੀਆਂ ਮੂਲ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਤੋਂ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਣੂ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਜੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੂਬਿਆਂ ਦੇ ਪਰਵਾਸੀ ਭਾਰਤੀਆਂ ਨੂੰ ਬਿਹਤਰ ਸਹਾਇਤਾ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾਈ ਜਾ ਸਕੇ।

ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼

ਸ਼ਨਿਚਰਵਾਰ, 3 ਅਗਸਤ, 2024

ਆਗੂਆਂ ਦੀ ਅੜੀ

ਸਾਬਕਾ ਉਪ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਸੁਖਬੀਰ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਛੱਡਣ ਦੇ ਮਾਮਲੇ 'ਤੇ ਅੜ ਗਿਆ ਹੈ। ਪਿਛੇ ਜਿਹੇ ਹੋਈਆਂ ਲੋਕ ਸਭਾ ਚੋਣਾਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹਾਲਾਤ ਕੁਝ ਇਸ ਢੰਗ ਨਾਲ ਤਬਦੀਲ ਹੋਏ ਸਨ ਕਿ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਅੰਦਰ ਬਗਾਵਤ ਹੋ ਗਈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਾਗੀ ਅਕਾਲੀ ਆਗੂਆਂ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਸੀ ਕਿ ਸੁਖਬੀਰ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠ ਦਲ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਪਛਾੜ ਲੱਗ ਚੁੱਕੀ ਹੈ। ਪਿਛਲੀਆਂ ਕਈ ਚੋਣਾਂ ਦੌਰਾਨ ਪਾਰਟੀ ਨੂੰ ਨਮੋਸ਼ੀਜਨਕ ਹਾਰਾਂ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪਿਆ ਹੈ। ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਦਲ ਅੰਦਰ ਬਗਾਵਤ ਉਠੀ ਸੀ ਪਰ ਉਦੋਂ ਹਾਲਾਤ ਦਾ ਜਾਇਜ਼ਾ ਲੈ ਕੇ ਰਿਪੋਰਟ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਲਈ ਸੀਨੀਅਰ ਆਗੂ ਇਕਬਾਲ ਸਿੰਘ ਝੁੰਦਾਂ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠ ਕਮੇਟੀ ਬਣਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਇਸ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਰਿਪੋਰਟ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਤਿਆਰ ਵੀ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਸੀ ਪਰ ਅੱਜ ਤੱਕ ਇਸ ਰਿਪੋਰਟ ਬਾਰੇ ਭਾਵ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕੱਢੀ ਗਈ। ਕੁਝ ਅਕਾਲੀ ਆਗੂਆਂ ਦੇ ਦੱਸਣ ਅਨੁਸਾਰ, ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸੁਝਾਵਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਸੁਝਾਅ ਇਹ ਵੀ ਸੀ ਕਿ ਦਲ ਦੀ ਕਮਾਨ ਸੁਖਬੀਰ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਦੀ ਥਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਆਗੂ ਨੂੰ ਸੌਂਪੀ ਜਾਵੇ ਪਰ ਸੁਖਬੀਰ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪੱਖ ਦੇ ਆਗੂਆਂ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ ਦਲ ਦਾ ਜਥੇਬੰਦਕ ਤਾਣਾ-ਬਾਣਾ ਤਾਂ ਭੰਗ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਛੱਡਣ ਤੋਂ ਕੋਰੀ ਨਾਂਹ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਜਿਹੜੀਆਂ ਹੋਰ ਸਿਫਾਰਿਸ਼ਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵੱਲ ਵੀ ਕੋਈ ਖਾਸ ਤਵੱਜੋ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਸਿੱਟੇ ਵਜੋਂ ਦਲ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸੁਖਬੀਰ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਖ਼ਿਲਾਫ਼ ਬਗਾਵਤ ਲਗਾਤਾਰ ਪਨਪਦੀ ਰਹੀ ਅਤੇ ਸਮਾਂ ਪਾ ਕੇ ਲੋਕ ਸਭਾ ਚੋਣਾਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਭਰ ਕੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆ ਗਈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਣਾ ਹੁਣ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਜ਼ਿਕਰਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ 2007 ਤੋਂ 2017 ਤੱਕ ਅਕਾਲੀ-ਭਾਜਪਾ ਸਰਕਾਰ ਦੌਰਾਨ ਬਾਦਲ ਪਰਿਵਾਰ ਨੇ ਚੰਮ ਦੀਆਂ ਚਲਾਈਆਂ। ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਨੇ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਕਰ ਕੇ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਅਤੇ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਉਤੇ ਮੁਕੰਮਲ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰ ਲਿਆ। ਹੁਣ ਇਹ ਤੱਥ ਪੱਕਾ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਹੈ ਕਿ ਬਾਦਲ ਪਰਿਵਾਰ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਪੰਥ ਦੀ ਥਾਂ ਆਪਣੇ ਪਰਿਵਾਰ ਨੂੰ ਹੀ ਤਰਜੀਹ ਦਿੱਤੀ। ਬੇਅਦਬੀ ਵਾਲੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਇਸੇ ਪਰਿਵਾਰਪ੍ਰਸਤੀ ਨਾਲ ਜੋੜ ਕੇ ਦੇਖਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਬਾਦਲ ਪਰਿਵਾਰ ਨੇ ਚੋਣਾਂ ਜਿੱਤਣ ਲਈ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਸਿਆਸੀ ਅਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਸਰਗਰਮੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ, ਉਸ ਨਾਲ ਪੰਥ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਅੰਦਰ ਤਕੜੀ ਟੁੱਟ-ਭੱਜ ਹੋਈ। ਇਹ ਇਸੇ ਟੁੱਟ-ਭੱਜ ਦਾ ਹੀ ਨਤੀਜਾ ਹੈ ਕਿ ਪਾਰਟੀ ਲੀਡਰਸ਼ਿਪ ਨੂੰ ਹੁਣ ਵੱਡੀ ਬਗਾਵਤ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪੈ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦਾ ਜਥੇਬੰਦਕ ਤਾਣਾ-ਬਾਣਾ ਭਾਵੇਂ ਅਜੇ ਜਿਉਂ ਦਾ ਤਿਉਂ ਬਰਕਰਾਰ ਹੈ ਪਰ ਪਿੱਛਾਂ ਵਿਚ ਦਲ ਦੀ ਹਾਲਤ ਹੁਣ ਪਹਿਲਾਂ ਵਰਗੀ ਨਹੀਂ। ਹੁਣ ਤਾਂ ਟਕਸਾਲੀ ਅਕਾਲੀ ਪਰਿਵਾਰ ਵੀ ਹੋਰ ਪਾਰਟੀਆਂ ਨੂੰ ਵੋਟਾਂ ਪੁਆ ਰਹੇ ਹਨ; ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਗੱਲ, ਉਹ ਦਲ ਦੇ ਲੀਡਰਾਂ ਨੂੰ ਦੱਸ ਕੇ ਅਜਿਹਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਹ ਸਿਲਸਿਲਾ ਕਈ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਲੀਡਰਸ਼ਿਪ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹਾਲਾਤ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਵਿਚ ਨਾਕਾਮ ਹੀ ਰਹੀ ਹੈ। ਪਿਛਲੀਆਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਚੋਣਾਂ ਦੌਰਾਨ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੀ ਵੋਟ ਫੀਸਦ ਵਿਚ ਵੀ ਵੱਡੀ ਗਿਰਾਵਟ ਦੇਖਣ ਨੂੰ ਮਿਲੀ ਹੈ।

ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦਾ ਆਪਣਾ ਸੌ ਸਾਲ ਪੁਰਾਣਾ ਇਤਿਹਾਸ ਹੈ। ਇਸ ਨੇ ਮੁਲਕ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਲਹਿਰ ਦੌਰਾਨ ਵੱਡੀ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਈ ਅਤੇ ਆਜ਼ਾਦੀ ਮਿਲਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਸਿਆਸਤ ਵਿਚ ਪੈਂਠ ਪਾਈ। ਆਜ਼ਾਦੀ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਨਵੰਬਰ 1920 ਵਿਚ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਆਈ ਸੀ। ਇਹ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸੁਧਾਰ ਲਹਿਰ ਦਾ ਸਮਾਂ ਸੀ। ਉਸ ਵਕਤ ਸਿਆਸੀ ਪਿੜ ਵਿਚ ਆਪਣਾ ਦਖਲ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਦਸੰਬਰ 1920 ਵਿਚ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ। ਇਉਂ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਕੰਮਕਾਰ ਵਧਾਉਣ ਖਾਤਰ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਉਸ ਵਕਤ ਧਾਰਮਿਕ ਲੀਡਰਾਂ ਦਾ ਸਿਆਸੀ ਆਗੂਆਂ 'ਤੇ ਇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਕੁੰਡਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਪਰ ਬਾਦਲ ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ ਕਬਜ਼ੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਹ ਸਭ ਉਲਟਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਹੁਣ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦਾ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ 'ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਾਰਾ ਕੁਝ ਮਰਹੂਮ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਨੇ ਸਿਆਸੀ ਪਿੜ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਧਾਂਕ ਜਮਾਉਣ ਖਾਤਰ ਕੀਤਾ। ਉਸ ਦੇ ਰਾਜ ਦੌਰਾਨ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਦਾ ਨਾਂ ਉਸ ਵੱਲੋਂ ਭੇਜੇ ਲਿਫਾਫੇ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲਦਾ ਸੀ। ਆਖਰਕਾਰ ਇਸ ਕਵਾਇਦ ਵਿਚ ਇੰਨਾ ਨਿਘਾਰ ਆ ਗਿਆ ਕਿ ਹਾਲਾਤ ਹੁਣ ਵਾਲੀ ਹਾਲਤ ਤੱਕ ਜਾ ਅੱਪੜੇ ਹਨ। ਸਿਤਮਜ਼ਰੀਫ਼ੀ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਬਾਦਲ ਪਰਿਵਾਰ ਇੰਨੇ ਤਿੱਖੇ ਵਿਰੋਧ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਅਜੇ ਵੀ ਦਲ ਤੋਂ ਆਪਣਾ ਕਬਜ਼ਾ ਛੱਡਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ। ਦਲ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸੁਖਬੀਰ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਨੇ ਜਿਸ ਢੰਗ ਨਾਲ ਬਾਗੀ ਆਗੂਆਂ ਨੂੰ ਦਲ ਵਿਚੋਂ ਕੱਢਿਆ ਹੈ, ਉਸ ਤੋਂ ਸਾਫ਼ ਜ਼ਾਹਿਰ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਥੋੜ੍ਹੀ ਕੀਤੇ ਲਾਭੇ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਸੂਰਤ ਵਿਚ ਹੁਣ ਇਕ ਹੀ ਰਾਹ ਬਚਦਾ ਹੈ; ਉਹ ਇਹ ਕਿ ਦਲ ਅੰਦਰੋਂ ਕੁਝ ਹੋਰ ਆਗੂ ਬਗਾਵਤ ਕਰ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਨੱਕ ਵਿਚ ਦਮ ਕਰ ਦੇਣ। ਜੇ ਅਜਿਹਾ ਨਾ ਹੋ ਸਕਿਆ ਤਾਂ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੀ ਥਾਂ ਕੋਈ ਹੋਰ ਸਿਆਸੀ ਧਿਰ ਲੈ ਲਵੇਗੀ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਕਿਆਸਆਰਾਈਆਂ ਸਿਆਸੀ ਮਾਹਿਰ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਲਗਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਕੁੱਲ ਮਿਲਾ ਕੇ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਬਾਦਲ ਪਰਿਵਾਰ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੇ ਸ਼ਾਨਮੱਤੇ ਇਤਿਹਾਸ ਨੂੰ ਮਿੱਟੀ ਵਿਚ ਮਿਲਾ ਕੇ ਹੀ ਸਾਹ ਲਵੇਗਾ।

ਅਵਾਮ ਦੀਆਂ ਆਸਾਂ ਉਮੀਦਾਂ ਤੋਂ ਕੋਹਾਂ ਦੂਰ ਕੇਂਦਰੀ ਬਜਟ

ਬਜਟ ਨੂੰ ਲੋਕ ਪੱਖੀ ਨਜ਼ਰੀਏ ਤੋਂ ਦੇਖਣ ਦਾ ਪੈਮਾਨਾ ਇਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਵਿਚ ਸਿੱਖਿਆ, ਸਿਹਤ ਅਤੇ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਦੇ ਮਸਲੇ ਕਿਸ ਰੂਪ ਵਿਚ ਲਏ ਗਏ ਹਨ। ਜਿਸ ਬਜਟ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਿੰਨਾਂ ਮਸਲਿਆਂ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ, ਉਸ ਨੂੰ ਲੋਕ ਪੱਖੀ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਨਿੱਜੀਕਰਨ ਦੀ ਨੀਤੀ ਲਾਗੂ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸਰਕਾਰੀ ਸਕੂਲ-ਕਾਲਜ ਅਤੇ ਹਸਪਤਾਲ ਮਾੜੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਹਨ। ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਸਿੱਖਿਆ ਅਦਾਰਿਆਂ ਅਤੇ ਹਸਪਤਾਲਾਂ ਤੱਕ ਮੁੱਠੀ ਭਰ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਹੀ ਪਹੁੰਚ ਹੈ।

ਪਿਛਲੇ ਹਫ਼ਤੇ ਕੇਂਦਰੀ ਵਿੱਤ ਮੰਤਰੀ ਡਾ. ਨਿਰਮਲਾ ਸੀਤਾਰਾਮਨ ਦਾ ਸੰਸਦ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਬਜਟ ਕਿਸੇ ਵੀ ਪੱਖੋਂ ਲੋਕ ਪੱਖੀ ਨਹੀਂ। ਚੋਣਾਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਭਾਜਪਾ ਨੇ 'ਮੋਦੀ ਦੇ ਗਾਰੰਟੀ ਸੰਕਲਪ ਪੱਤਰ' ਰਾਹੀਂ ਕੀਤੇ ਲੁਭਾਊ ਵਾਅਦਿਆਂ ਤੋਂ ਇਹ ਬਜਟ ਕੋਹਾਂ ਦੂਰ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਕੁਨੀਨ ਦੀ ਗੋਲੀ ਖੰਡ ਦਾ ਲੇਪ ਚਾੜ੍ਹ ਕੇ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਬੱਚਾ ਚਾਈ-ਚਾਈ ਅੰਦਰ ਲੰਘਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਵਾਹਰ ਲਾਲ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੀ ਸਾਬਕਾ ਵਿਦਿਆਰਥਣ ਰਹੀ ਤੇਜ-ਤਰਾਰ ਵਿੱਤ ਮੰਤਰੀ ਨਿਰਮਲਾ ਸੀਤਾਰਾਮਨ ਨੇ ਮੱਧ ਵਰਗ ਨੂੰ ਟੈਕਸ ਸਲੈਬਾਂ ਦੇ ਅਖੌਤੀ ਪੂੰਜੀ ਲਾਭ ਦੇ ਮੁਲੰਮੇ ਹੇਠ ਅਜਿਹਾ ਬਜਟ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਸਿੱਖਿਆ, ਸਿਹਤ ਤੇ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਜਿਹੇ ਅਹਿਮ ਖੇਤਰਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ

ਨਵਕਿਰਨ ਸਿੰਘ ਪੱਤੀ
ਈਮੇਲ: n4navkiran@gmail.com

ਸਾਫ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੀ ਹੈ।

ਲੋਕ ਪੱਖੀ ਨਜ਼ਰੀਏ ਤੋਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਬਜਟ ਨੂੰ ਦੇਖਣ ਦਾ ਪੈਮਾਨਾ ਇਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਬਜਟ ਵਿਚ ਸਿੱਖਿਆ, ਸਿਹਤ ਅਤੇ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਦੇ ਮਸਲੇ ਨੂੰ ਕਿਸ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸੰਬੋਧਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਜਿਸ ਬਜਟ ਵਿਚ ਸਿੱਖਿਆ, ਸਿਹਤ ਤੇ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ, ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਲੋਕ ਪੱਖੀ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਨਿੱਜੀਕਰਨ ਦੀ ਨੀਤੀ ਲਾਗੂ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸਰਕਾਰੀ ਸਕੂਲ-ਕਾਲਜ ਬਹੁਤ ਮਾੜੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਹਨ। ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਸਿੱਖਿਆ ਅਦਾਰਿਆਂ ਤੱਕ ਸਿਰਫ਼ ਮੁੱਠੀ ਭਰ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਹੈ। ਇਸ ਸੂਰਤ ਵਿਚ ਸਿੱਖਿਆ ਖੇਤਰ ਲਈ ਬਜਟ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪੈਕੇਜ ਰੱਖਣ ਦੀ ਅਣਸਰਦੀ ਲੋੜ ਸੀ ਪਰ ਸਾਡੇ ਮੁਲਕ ਵਿਚ ਅਜੇ ਵੀ ਸਿੱਖਿਆ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਜੀਡੀਪੀ ਦੇ 3 ਫੀਸਦ ਤੋਂ ਘੱਟ ਖਰਚ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਬਜਟ ਵਿਚ ਵੀ ਸਿੱਖਿਆ ਖੇਤਰ ਲਈ ਕੋਈ ਠੋਸ ਬਦਲਾਵ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਸਿਹਤ ਖੇਤਰ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਗਰੀਬ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰੀ ਹਸਪਤਾਲਾਂ ਵਿਚ ਮਿਆਰੀ ਸਿਹਤ ਸਹੂਲਤਾਂ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਰਹੀਆਂ। ਸਿਹਤ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਇਲਾਜ ਦੀਆਂ ਕਈ ਲੋਕ ਲੁਭਾਊ ਸਕੀਮਾਂ ਐਲਾਨਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਇਸ ਬਜਟ ਵਿਚ ਸਿਹਤ ਮੰਤਰਾਲੇ ਦੇ ਬਜਟ ਵਿਚ ਮਾਮੂਲੀ ਵਾਧਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਸਿਹਤ ਖੇਤਰ ਦਾ ਸਰਕਾਰੀ ਖਰਚ ਅਜੇ ਵੀ ਜੀਡੀਪੀ ਦੇ 2.5 ਫੀਸਦ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਅੱਪੜ ਸਕਿਆ।

ਵਿੱਤ ਮੰਤਰੀ ਦੀ 83 ਮਿੰਟ ਦੀ ਬਜਟ ਤਕਰੀਰ ਵਿਚ ਲੱਗਭੱਗ 33 ਵਾਰ 'ਰੁਜ਼ਗਾਰ' ਸ਼ਬਦ ਆਇਆ ਪਰ ਹੈਰਾਨੀ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਜ਼ਿਕਰ ਸਰਕਾਰੀ ਜਾਂ ਸਥਾਈ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਨਾਲ ਜੁੜ ਕੇ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਕਾਰਪੋਰੇਟ ਘਰਾਣਿਆਂ ਦੀਆਂ ਕੰਪਨੀਆਂ ਵਿਚ ਇੰਟਰਨਸ਼ਿਪ ਜਾਂ ਨਿੱਜੀ ਖੇਤਰ ਦੇ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਨਾਲ ਜੁੜ ਕੇ ਆਇਆ। ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਵਧ ਰਹੀ ਬੇਰੁਜ਼ਗਾਰੀ ਸਬੰਧੀ ਅੰਕੜੇ ਹੈਰਾਨ-ਪ੍ਰੇਸ਼ਾਨ ਕਰ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਹਨ। ਸੀ.ਐੱਮ.ਆਈ.ਈ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਮੁਤਾਬਕ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਪਿਛਲੇ ਮਹੀਨੇ ਜੂਨ ਵਿਚ ਬੇਰੁਜ਼ਗਾਰੀ 9.2 ਫੀਸਦ ਹੋ ਗਈ ਸੀ; ਪਿੱਛਾਂ ਵਿਚ ਬੇਰੁਜ਼ਗਾਰੀ ਇਸ ਸਾਲ ਦੀ ਮਈ

ਵਿਚਲੀ 6.3 ਫੀਸਦ ਤੋਂ ਵਧ ਕੇ ਜੂਨ ਵਿਚ 9.3 ਫੀਸਦ ਹੋ ਗਈ; ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਇਹ 8.6 ਤੋਂ ਵਧ ਕੇ 8.9 ਫੀਸਦ ਹੋ ਗਈ। ਭਾਜਪਾ ਨੇ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ 'ਹਰ ਸਾਲ ਦੋ ਕਰੋੜ ਨੌਕਰੀਆਂ' ਦਾ ਵਾਅਦਾ ਕੀਤਾ ਸੀ ਪਰ ਹਕੀਕਤ ਇਸ ਦੇ ਉਲਟ ਹੈ ਕਿ ਲੱਖਾਂ ਲੋਕ ਨੌਕਰੀਆਂ ਤੋਂ ਵਾਂਝੇ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। 'ਯੋਗਤਾ ਅਨੁਸਾਰ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਤੇ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਅਨੁਸਾਰ ਮਿਹਨਤਾਨ' ਹਰ ਨੌਜਵਾਨ ਦਾ ਜਨਮ ਸਿੱਧ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ, ਜਦ ਤੱਕ ਸਰਕਾਰ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਮੁਹੱਈਆ ਨਹੀਂ ਕਰਵਾਉਂਦੀ, ਤਦ ਤੱਕ ਬੇਰੁਜ਼ਗਾਰੀ ਭੱਤਾ ਦੇਣਾ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਇਸ ਬਜਟ ਰਾਹੀਂ ਬੇਰੁਜ਼ਗਾਰੀ ਦੇ ਹੱਲ ਅਤੇ ਹਰ ਬੇਰੁਜ਼ਗਾਰ ਤੱਕ ਬੇਰੁਜ਼ਗਾਰੀ ਭੱਤਾ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਦੀ ਵਿਵਸਥਾ ਕਰਨੀ ਬਣਦੀ ਸੀ ਪਰ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਅਜਿਹੇ ਪਾਸੇ

ਸੋਚਣ ਦੀ ਬਜਾਏ ਸ਼ੇਅਰ ਬਜ਼ਾਰ ਵਿਚ ਚੜ੍ਹਤ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਹੀ ਧਿਆਨ ਦਿੱਤਾ। ਹੁਣ ਹਾਲਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਬੇਰੁਜ਼ਗਾਰੀ ਤੋਂ ਅੱਕੇ ਸਿਰਫ਼ ਪੰਜਾਬੀ ਹੀ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਗੁਜਰਾਤ, ਕੇਰਲਾ, ਹਰਿਆਣਾ ਸਮੇਤ ਦੇਸ਼ ਭਰ ਦੇ ਨੌਜਵਾਨ ਵਿਦੇਸ਼ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਹੁਣ ਮਸਲਾ ਸਿਰਫ਼ 'ਬਰੇਨ ਡਰੇਨ' ਤੱਕ ਸੀਮਤ ਨਾ ਰਹਿ ਕੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚੋਂ ਵੱਡੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਜਾ ਰਹੀ ਪੂੰਜੀ ਦਾ ਵੀ ਹੈ ਪਰ ਮੋਦੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਸ ਪਾਸੇ ਧਿਆਨ ਦੇਣ ਦੀ ਖੋਜ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ।

ਵਿੱਤ ਮੰਤਰੀ ਨਿਰਮਲਾ ਸੀਤਾਰਾਮਨ ਨੇ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਜਿਨ੍ਹਾਂ 9 ਖੇਤਰਾਂ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਦੇਣ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ 'ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਵਿਚ ਉਤਪਾਦਕਤਾ ਅਤੇ ਵਿਭਿੰਨਤਾ' ਪਹਿਲੇ ਨੰਬਰ 'ਤੇ ਹੈ ਪਰ ਜਦ ਬਜਟ ਵੱਲ ਨਿਗ੍ਹਾ ਮਾਰਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਮਹਿਸੂਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਸ਼ਬਦੀ ਲਿਫਾਫੇਬਾਜ਼ੀ ਤੋਂ ਵੱਧ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ। ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀ ਆਮਦਨ ਦੁੱਗਣੀ ਕਰਨ ਦਾ ਵਾਅਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਨਰਿੰਦਰ ਮੋਦੀ ਹਰ ਬਜਟ ਵਿਚ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਅੱਖੋਂ-ਪਰੇਖੇ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਐੱਮਐੱਸਪੀ ਦੀ ਕਾਨੂੰਨੀ ਗਾਰੰਟੀ ਲਈ ਸੰਘਰਸ਼ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਕੁੱਦੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਅਣਗੋਲਿਆਂ ਕਰਦਿਆਂ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਬਜਟ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਤਜਵੀਜ਼ ਨਹੀਂ ਰੱਖੀ। ਸੱਚਾਈ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਵੱਡਾ ਹਿੱਸਾ ਅਜੇ ਵੀ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਖੇਤੀ ਖੇਤਰ ਉਪਰ ਨਿਰਭਰ ਹੈ। ਬਜਟ ਵਿਚ ਵੀ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਅਤੇ ਖੇਤੀ ਸਹਾਇਕ ਖੇਤਰਾਂ ਲਈ ਕੁੱਲ ਬਜਟ ਦਾ ਸਿਰਫ਼ 3.15 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਰੱਖਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਨੂੰ ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਨ, ਵਾਤਾਵਰਨ ਪੱਖੀ ਖੇਤੀ ਮਾਡਲ ਸਿਰਜਣ ਅਤੇ ਖੇਤੀ ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਮਿਲ ਰਹੀਆਂ ਸਬਸਿਡੀਆਂ ਨੂੰ ਤਰਕ ਸੰਗਤ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਪਰ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਕੁਦਰਤੀ ਖੇਤੀ ਯੋਜਨਾ ਲਈ 2023-24 ਵਿਚ ਰੱਖੇ 459 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੀ ਰਾਸ਼ੀ ਇਸ ਵਾਰ ਵਧਾਉਣ ਦੀ ਬਜਾਏ ਘਟਾ ਕੇ 365.64 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਕਰਜ਼ੇ ਕਾਰਨ ਖੁਦਕੁਸ਼ੀਆਂ ਕਰ ਰਹੇ ਕਿਸਾਨਾਂ, ਖੇਤ

ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਦਾ ਵੀ ਖਿਆਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ।

ਬਜਟ ਵਿਚ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਲਈ ਕੋਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਰਾਹਤ ਨਹੀਂ ਐਲਾਨੀ ਗਈ। ਖੇਤੀ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਹੋਏ ਬੇਲੋੜੇ ਮਸ਼ੀਨੀਕਰਨ ਅਤੇ ਖੇਤੀ ਵਿਭਿੰਨਤਾ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਨੇ ਖੇਤ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਦੇ ਵੱਡੇ ਹਿੱਸੇ ਨੂੰ ਵਿਹਲੇ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਸੂਰਤ ਵਿਚ ਮਗਨਰੇਗਾ ਹੀ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਦੇ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਦਾ ਇਕਮਾਤਰ ਸਹਾਰਾ ਬਣ ਰਹੀ ਹੈ। ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਦੀ ਮੰਗ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਮਗਨਰੇਗਾ ਤਹਿਤ 100 ਦਿਨ ਦੀ ਬਜਾਇ ਪੂਰਾ ਸਾਲ ਕੰਮ ਦੇਵੇ ਪਰ ਮੋਦੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਸ ਬਜਟ ਰਾਹੀਂ ਮੌਜੂਦਾ ਵਿੱਤੀ ਵਰ੍ਹੇ ਲਈ ਮਗਨਰੇਗਾ ਤਹਿਤ ਸਿਰਫ਼ 86 ਹਜ਼ਾਰ ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਰੱਖੇ ਹਨ ਜੋ ਪਿਛਲੇ ਵਿੱਤੀ ਵਰ੍ਹੇ 2023-24 ਦੌਰਾਨ ਇਸ ਯੋਜਨਾ ਤਹਿਤ ਖਰਚ ਹੋਏ 1 ਲੱਖ 5 ਹਜ਼ਾਰ ਕਰੋੜ ਨਾਲੋਂ 19297 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਘੱਟ ਹਨ। ਪੇਂਡੂ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਦੇ ਵੱਡੇ ਹਿੱਸੇ ਦੀ ਮਗਨਰੇਗਾ ਉਪਰ ਨਿਰਭਰਤਾ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਮਗਨਰੇਗਾ ਲਈ ਕੁੱਲ ਬਜਟ ਦਾ ਸਿਰਫ਼ 1.78 ਫੀਸਦੀ ਫੰਡ ਰੱਖਿਆ ਹੈ। ਮਗਨਰੇਗਾ ਲਈ ਰੱਖੀ ਪੂੰਜੀ ਨੂੰ ਜੇਕਰ ਹੋਰ ਡੂੰਘਾਈ ਨਾਲ ਦੇਖੀਏ ਤਾਂ ਹਾਲਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਵਿੱਤੀ ਵਰ੍ਹੇ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਚਾਰ ਮਹੀਨਿਆਂ ਦੌਰਾਨ ਇਸ ਯੋਜਨਾ ਤਹਿਤ 41500 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਖਰਚੇ ਜਾ ਚੁੱਕੇ ਹਨ ਜਿਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਕਿ ਬਾਕੀ 8 ਮਹੀਨਿਆਂ ਲਈ ਸਿਰਫ਼ 44500 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਬਚੇ ਹਨ। ਮਗਨਰੇਗਾ ਲਈ ਘੱਟ ਪੈਸੇ ਰੱਖਣ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਪਿਆ ਕਿ ਲੋੜ ਪੈਣ 'ਤੇ ਸਰਕਾਰ ਮਗਨਰੇਗਾ ਨੂੰ ਵੱਧ ਰਕਮ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਪਰ ਪਿਛਲੇ ਵਿੱਤੀ ਵਰ੍ਹੇ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਮੌਜੂਦਾ ਵਿੱਤੀ ਵਰ੍ਹੇ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਤਿੰਨ ਮਹੀਨਿਆਂ ਵਿਚ ਵੱਧ ਲੋਕਾਂ ਵੱਲੋਂ ਕੰਮ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਨ ਦਾ ਅੰਕੜਾ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਸਭ ਕੁਝ ਅਣਗੋਲਿਆਂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।

ਵਿੱਤ ਮੰਤਰੀ ਨੇ ਬੜੀ ਚੁਸਤੀ ਨਾਲ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰਤ ਦੀ ਚਾਲੂ ਵਿਕਾਸ ਦਰ (2024-25 ਦੌਰਾਨ) 10.5 ਫੀਸਦ ਰਹਿਣ ਦੀ ਉਮੀਦ ਹੈ ਪਰ ਜੇ ਇਸ ਵਿਕਾਸ ਦਰ ਵਿਚੋਂ ਆਰਥਿਕ ਸਰਵੇਖਣ ਦੁਆਰਾ ਅਨੁਮਾਨਤ ਮਹਿੰਗਾਈ ਦੀ ਦਰ 4.5 ਫੀਸਦ ਘਟਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਅਸਲ ਵਿਕਾਸ ਦਰ 6 ਫੀਸਦ ਦੇ ਕਰੀਬ ਬਣਦੀ ਹੈ ਜੋ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਨਾਲੋਂ ਘੱਟ ਹੈ।

ਅਸਲ ਵਿਚ ਇਸ ਬਜਟ ਦੀ ਰੂਪਰੇਖਾ ਨਿੱਜੀਕਰਨ, ਉਦਾਰੀਕਰਨ ਜਿਹੀਆਂ ਨੀਤੀਆਂ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰੱਖ ਕੇ ਉਲੀਕੀ ਗਈ ਹੈ, ਇਸੇ ਕਰ ਕੇ ਪੁਰਾਣੀ ਪੈਨਸ਼ਨ ਬਹਾਲੀ ਲਈ ਸੰਘਰਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਲੱਖਾਂ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਦੀ ਹੱਕੀ ਮੰਗ ਨੂੰ ਅਣਗੋਲਿਆਂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਬਜਟ ਵਿਚੋਂ ਪੰਜਾਬ ਵਰਗੇ ਸੂਬਿਆਂ ਨਾਲ ਵਿਤਕਰਾ ਸਾਫ਼ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਦੇਸ਼ ਦੇ ਅਮੀਰ ਵਪਾਰਕ ਘਰਾਣਿਆਂ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿਚ ਭੁਗਤ ਰਹੇ ਇਸ ਬਜਟ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਭਾਜਪਾ ਦਾ 'ਸਬ ਕਾ ਸਾਥ ਸਬ ਕਾ ਵਿਕਾਸ' ਦਾ ਨਾਅਰਾ ਖੋਖਲਾ ਸਾਬਤ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਬਜਟ ਰਾਹੀਂ ਆਂਧਰਾ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਤੇ ਬਿਹਾਰ ਲਈ ਕੀਤੇ ਐਲਾਨ ਸਰਕਾਰ 'ਬਚਾਉਣ' ਦੀ ਮਜ਼ਬੂਰੀ ਲੱਗ ਰਹੇ ਹਨ।

ਹਕੀਕਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਵਿਰੋਧੀ ਧਿਰਾਂ ਵੀ ਭਾਜਪਾ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਸਿੱਖਿਆ, ਸਿਹਤ, ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਜਿਹੇ ਮਸਲਿਆਂ ਉਪਰ ਠੋਸ ਸਵਾਲ ਪੁੱਛਣ ਜਾਂ ਘੇਰਨ ਤੋਂ ਟਾਲਾ ਵੱਟ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮੁੱਦਿਆਂ ਉਪਰ ਹਾਕਮ ਜਮਾਤ ਦੀਆਂ ਬਾਕੀ ਧਿਰਾਂ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਵੀ ਕੋਈ ਬਹੁਤੀ ਵੱਖਰੀ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਹੁਣ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਸੱਤਾ ਅਤੇ ਵਿਰੋਧੀ ਧਿਰ, ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਰੋਜ਼ਮਰਾ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਉਪਰ ਸਵਾਲ ਪੁੱਛਣ ਲਈ ਇਕਜੁੱਟ ਹੋਣ।

ਠਾਹ-ਸੋਟਾ

-ਚਾਚਾ ਬੋਲਿਹਾਜ਼

ਬੰਦ ਕਮਰੇ-ਬੰਦ ਲਫਾਫੇ!

ਹੁੰਦੀ ਲੋੜ ਨਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਰਦਿਆਂ ਦੀ ਪੱਲੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੁੰਦਾ ਏ 'ਸੱਚ' ਯਾਰੋ। ਬੱਜਰ ਪਾਪ ਜੋ ਕਰੇ ਛੁਪਾਉਣ ਖਾਤਰ ਬੇਸ਼ਰਮ ਹੀ ਪਾਉਂਦੇ ਐ ਖੱਚ ਯਾਰੋ। ਦੇਖ ਦੇਖ ਕੇ ਕਪਟ 'ਦੁਰਕਾਰਿਆਂ' ਦੇ ਗੁੱਸਾ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਪੈਂਦਾ ਫਿਰ ਮੱਚ ਯਾਰੋ। ਪਿਉ ਤੋਂ ਮਿਲੀ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਮਾਨਣੇ ਦਾ ਪੈ ਗਿਆ 'ਭਰਦਾਨ ਨੂੰ' 'ਲੱਚ' ਯਾਰੋ। ਭੰਬਲ ਭੂਸਾ ਵਧਾਇਆ ਏ ਕੌਮ ਅੰਦਰ ਬੰਦ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਹੁੰਦੀਆਂ ਮੀਟਿੰਗਾਂ ਨੇ। ਤੇਲ ਬਲਦੀ 'ਤੇ ਪਾਉਣ ਦਾ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਬੰਦ ਲਫਾਫਿਆਂ ਵਾਲੀਆਂ ਚੀਟਿੰਗਾਂ ਨੇ।

ਕਾਂਵੜ ਯਾਤਰਾ ਦੇ ਨਾਂ ‘ਤੇ ਹਿੰਸਾ ਤੇ ਨਫਰਤ ਦੀ ਸਿਆਸਤ

ਭਾਰਤ ਦੀ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਵੱਲੋਂ ਭਾਜਪਾ ਦੀਆਂ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰਾਂ ਦੇ ਕਾਂਵੜ ਯਾਤਰਾ ਸਬੰਧੀ ਹੁਕਮਾਂ ਉਪਰ 5 ਅਗਸਤ ਤੱਕ ਆਰਜ਼ੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਰੋਕ ਲਾਉਣਾ ਬੇਸ਼ੱਕ ਮੁਸਲਮਾਨ ਘੱਟਗਿਣਤੀ ਨੂੰ ਕੁਝ ਰਾਹਤ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਆਦੇਸ਼ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਅਜਿਹੇ ਅਦਾਲਤੀ ਹੁਕਮਾਂ ਨੂੰ ਟਿੱਚ ਸਮਝਣ ਵਾਲੇ ਨਫਰਤ-ਜੀਵੀ ਸੰਘ ਬ੍ਰਿਗੇਡ ਦੀ ਨਫਰਤ ਭੜਕਾਉ ਮਸ਼ੀਨ ਬੰਦ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਭਾਜਪਾ ਦੀਆਂ ਉਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਤੇ ਉਤਰਾਖੰਡ ਸਰਕਾਰਾਂ ਨੇ ਹੁਕਮ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਸਨ ਕਿ 22 ਜੁਲਾਈ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਕਾਂਵੜ ਯਾਤਰਾ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ ਯਾਤਰਾ ਮਾਰਗ ਉਪਰਲੇ ਸਾਰੇ ਦੁਕਾਨਦਾਰ ਆਪਣੇ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਨੌਕਰਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਬਾਹਰ ਤਖ਼ਤੀਆਂ 'ਤੇ ਲਿਖ ਕੇ ਲਾਉਣ। ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਵੀ ਮੁਜ਼ੱਫਰਨਗਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਵਿਚ ਕਾਂਵੜ ਯਾਤਰਾ ਮਾਰਗ ਉਪਰਲੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਮਾਲਕੀ ਵਾਲੇ ਸਾਰੇ ਹੋਟਲ ਬੰਦ ਕਰਵਾ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਸਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਸ਼ਾਕਾਹਾਰੀ ਹੋਟਲ ਵੀ ਸਨ ਜਿੱਥੇ ਲਸਣ/ਪਿਆਜ਼ ਵੀ ਨਹੀਂ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ। ਇਸ ਵਾਰ ਇਸ ਮੁਹਿੰਮ ਨੂੰ ਹੋਰ ਵੀ ਹਮਲਾਵਰ ਰੂਪ ਦੇ ਕੇ ਭਾਜਪਾ ਦੀਆਂ

ਸਰਕਾਰੀ ਕਹਿਰ ਤੋਂ ਭੈਅਭੀਤ ਮੁਸਲਮਾਨ ਦੁਕਾਨਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਦੁਕਾਨਾਂ/ਖੋਖਿਆਂ ਦੇ ਬਾਹਰ ਆਪਣੇ ਤੇ ਆਪਣੇ ਨੌਕਰਾਂ ਦੇ ਨਾਵਾਂ ਦੀਆਂ ਤਖ਼ਤੀਆਂ ਲਾਉਣੀਆਂ ਪਈਆਂ। ਅਸਲ ਵਿਚ, ਸੰਘ ਬ੍ਰਿਗੇਡ ਸਿਲਸਿਲੇਵਾਰ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਹਰ ਮੌਕੇ ਅਤੇ ਮੰਚ ਨੂੰ ਫਿਰਕੂ ਪਾਲਾਬੰਦੀ ਲਈ ਵਰਤ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਨੇ ਭਾਜਪਾ ਦੀਆਂ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰਾਂ ਦੇ ਉਪਰੋਕਤ ਹੁਕਮਾਂ ਉਪਰ ਆਰਜ਼ੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਰੋਕ ਜ਼ਰੂਰ ਲਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਪਰ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਦਖਲਅੰਦਾਜ਼ੀ ਸਮੁੱਚੇ ਰੂਪ 'ਚ ਨਫਰਤੀ ਮੁਹਿੰਮ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ ਵਿਹਾਰਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਿੰਨੀ ਕੁ ਅਸਰਦਾਰ ਸਾਬਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਹੁੰਦੀ ਵੀ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ, ਤੇ 5 ਅਗਸਤ ਨੂੰ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਕੀ ਅੰਤਿਮ ਆਦੇਸ਼ ਦਿੰਦੀ ਹੈ, ਇਹ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਦਿਨਾਂ 'ਚ ਸਾਹਮਣੇ ਆਵੇਗਾ।

ਬਣਾਈ ਰੱਖਣਾ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਹਕੂਮਤੀ ਪੁਸ਼ਤਪਨਾਹੀ ਰਾਹੀਂ ਇਸ ਯਾਤਰਾ ਦਾ ਫਿਰਕੂ ਰਾਜਨੀਤਕ ਲਾਹਾ ਲੈਣਾ, ਕਾਂਵੜੀਆਂ ਵਿਚਲੇ ਅਰਾਜਕ ਅਨਸਰਾਂ ਨੂੰ ਹੜਦੁੰਗ ਮਚਾਉਣ ਲਈ ਹੱਲਾਸ਼ੇਰੀ ਦੇਣਾ, ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦਾ ਆਰਥਿਕ ਨੁਕਸਾਨ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਘੱਟਗਿਣਤੀਆਂ ਤੇ ਹੋਰ ਨਿਤਾਣੇ ਹਿੱਸਿਆਂ ਉਪਰ ਦਹਿਸ਼ਤ ਪਾਉਣਾ ਹੈ।

ਸਰਕਾਰੀ ਕਹਿਰ ਤੋਂ ਭੈਅਭੀਤ ਮੁਸਲਮਾਨ ਦੁਕਾਨਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਦੁਕਾਨਾਂ/ਖੋਖਿਆਂ ਦੇ ਬਾਹਰ ਆਪਣੇ ਤੇ ਆਪਣੇ ਨੌਕਰਾਂ ਦੇ ਨਾਵਾਂ ਦੀਆਂ

ਚਾਲ ਨੂੰ ਸਮਝਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਆਨਲਾਈਨ ਨਿਊਜ਼ ਪੋਰਟਲ 'ਨਿਊਜ਼ਲਾਂਡਰੀ' ਵੱਲੋਂ ਅਜਿਹੀਆਂ ਕੁਝ ਘਟਨਾਵਾਂ ਦੀ ਛਾਣਬੀਣ ਕਰਕੇ ਜੁਟਾਏ ਤੱਥ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਨ:

21 ਜੁਲਾਈ ਨੂੰ ਕਾਂਵੜੀਆਂ ਦੇ ਹਜ਼ੂਮ ਨੇ ਹਰਿਦਵਾਰ-ਮੇਰਠ ਹਾਈਵੇਅ ਉਪਰ ਮੁਜ਼ੱਫਰਨਗਰ ਵਿਚ ਸ਼੍ਰੀਲਕਸ਼ਮੀ ਫੂਡ ਪਲਾਜ਼ਾ ਵਿਖੇ ਅਕੀਬ ਨਾਂ ਦੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਕਾਰ ਸਵਾਰ ਉਪਰ ਇਸ ਬਹਾਨੇ ਹਮਲਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਦੋ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਪਿੱਛੇ ਉਸ ਦੀ ਕਾਰ ਕਾਂਵੜੀਏ ਦਾ

ਮਾਰੀਆਂ ਗਈਆਂ ਅਤੇ ਨਵਾਂ ਮੋਟਰਸਾਈਕਲ ਵੀ ਭੰਨ ਦਿੱਤਾ। ਇਹ ਸਾਰਾ ਵਾਕਿਆ ਵੀ ਕੈਮਰੇ 'ਚ ਬੰਦ ਹੈ। ਉਥੇ ਮੌਜੂਦ ਦੇ ਪੁਲਸੀਏ ਖੜੇ ਦੇਖਦੇ ਰਹੇ। ਹਮਲਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸੱਤ ਕਾਂਵੜੀਏ ਪਛਾਣੇ ਵੀ ਗਏ। ਐੱਫ.ਆਈ.ਆਰ. ਵੀ ਦਰਜ ਹੋ ਗਈ ਪਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ।

23 ਜੁਲਾਈ ਨੂੰ ਇਕ ਹੋਰ ਵਾਕਿਆ ਹਰਿਦੁਆਰ ਨੇੜੇ ਵਾਪਰਿਆ ਜਿੱਥੇ ਕਾਂਵੜੀਆਂ ਨੇ ਲਿਬਰੇਰੀ ਤੋਂ ਮੰਗਲੋਰ ਜਾ ਰਹੇ ਈ-ਰਿਕਸ਼ਾ ਚਾਲਕ ਸੰਜੇ ਕੁਮਾਰ ਉਪਰ ਹਮਲਾ ਕਰ ਕੇ ਉਸ ਦਾ ਵਾਹਨ ਭੰਨ ਦਿੱਤਾ। ਦਰਅਸਲ ਇਹ ਕਾਂਵੜੀਏ ਦੇ ਅਚਾਨਕ ਈ-ਰਿਕਸ਼ੇ ਅੱਗੇ ਆ ਜਾਣ ਦੀ ਮਾਮੂਲੀ ਘਟਨਾ ਸੀ; ਹਾਲਾਂਕਿ ਕੋਈ ਨੁਕਸਾਨ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ, ਫਿਰ ਵੀ ਕਾਂਵੜੀਆਂ ਨੇ ਡਰਾਈਵਰ ਦੀ ਕੁੱਟਮਾਰ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਈ-ਰਿਕਸ਼ਾ ਤੋੜ ਦਿੱਤਾ। 26 ਜੁਲਾਈ ਨੂੰ ਦਿੱਲੀ-ਮੇਰਠ ਐਕਸਪ੍ਰੈੱਸ ਹਾਈਵੇਅ ਉਪਰ ਭੜਕੇ ਹੋਏ ਕਾਂਵੜੀਆਂ ਨੇ ਇਕ ਕਾਰ ਇਸ ਬਹਾਨੇ ਘੇਰ ਲਈ ਕਿ ਕਾਰ ਕਾਂਵੜ ਨਾਲ ਟਕਰਾਈ ਹੈ। ਮੁਸਲਮਾਨ ਪਰਿਵਾਰ ਨੇ ਭੱਜ ਕੇ ਆਪਣੀ ਜਾਨ ਬਚਾਈ ਅਤੇ ਕਾਂਵੜੀਆਂ ਨੇ ਕਾਰ ਭੰਨ ਦਿੱਤੀ। 'ਦਿ ਵਾਇਰ' ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਅਨੁਸਾਰ 27 ਜੁਲਾਈ ਨੂੰ ਗਾਜ਼ੀਆਬਾਦ ਵਿਚ ਕਾਂਵੜੀਆਂ ਨੇ ਡਰਾਈਵਰ ਦੀ ਕੁੱਟਮਾਰ ਕੀਤੀ; ਲਾਠੀਆਂ, ਰਾਡਾਂ ਅਤੇ ਬੈਟਾਂ ਨਾਲ ਕਾਰ ਤੋੜ ਕੇ ਉਲਟਾ ਦਿੱਤੀ। ਵਾਰਦਾਤ ਕੈਮਰਾਬੰਦ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਉਲਟਾ ਡਰਾਈਵਰ ਨੇਵਾਰ ਚੌਧਰੀ ਵਿਰੁੱਧ ਓਵਰ-ਸਪੀਡ ਡਰਾਈਵਿੰਗ ਦਾ ਕੇਸ ਪਾ ਦਿੱਤਾ।

ਇਹ ਘਟਨਾਵਾਂ ਦੱਸਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਕਾਂਵੜ ਯਾਤਰਾ ਦੇ ਬਹਾਨੇ ਕਿਵੇਂ ਦਹਿਸ਼ਤ ਦਾ ਮਾਹੌਲ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ। ਕਾਂਵੜੀਆਂ ਲਈ ਬਾਹਰ ਲੱਗੀ ਤਖ਼ਤੀ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਦੁਕਾਨਾਂ ਦੀ ਤੁਰੰਤ ਪਛਾਣ ਕਰ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਬਣਾਉਣਾ ਸੌਖਾ ਹੈ। ਫੌਰੀ ਉਦੇਸ਼ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਗੈਰ-ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੇ ਨਾਮ 'ਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੇ ਕਾਰੋਬਾਰਾਂ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨੇਬੰਦੀ ਦੁਰਗਾਮੀ ਫਾਸ਼ੀਵਾਦੀ ਯੁੱਧਨੀਤੀ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਹਿਟਲਰ ਦੇ ਰਾਜ ਵਿਚ ਯਹੂਦੀ ਅਤੇ ਖੱਬੇ ਪੱਖੀ ਕਲਪਿਤ ਦੁਸ਼ਮਣ ਸਨ। ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਹਿਟਲਰ ਦੇ ਪੈਰੋਕਾਰਾਂ ਦੇ ਨਿਸ਼ਾਨੇ 'ਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨ, ਕਮਿਊਨਿਸਟ, ਇਸਾਈ/ਹੋਰ ਘੱਟਗਿਣਤੀਆਂ ਹਨ। ਜਰਮਨੀ 'ਚ ਯਹੂਦੀਆਂ ਦੇ ਘਰਾਂ 'ਤੇ ਨਿਸ਼ਾਨ ਲਗਾ ਦਿੱਤੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ ਤਾਂ ਜੋ ਕਾਤਲ ਗਰੋਹਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤੁਰੰਤ ਪਛਾਣ ਕਰਨ 'ਚ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਨਾ ਆਵੇ। 1984 'ਚ ਦਿੱਲੀ 'ਚ ਸਿੱਖ ਵਿਰੋਧੀ ਕਤਲੇਆਮ ਅਤੇ 2002 'ਚ ਗੁਜਰਾਤ 'ਚ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੇ ਕਤਲੇਆਮ ਸਮੇਂ ਵੀ ਖਾਸ ਫਿਰਕੇ ਦੀ ਅਗੇਤੀ ਨਿਸ਼ਾਨੇਬੰਦੀ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦੇ ਸੰਕੇਤ ਮਿਲੇ ਸਨ।

ਨਫਰਤ ਦੀ ਸਿਆਸਤ ਹੋਰ ਸ਼ਕਲਾਂ 'ਚ ਵੀ ਘੱਟਗਿਣਤੀ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨੂੰ ਲਗਾਤਾਰ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਬਣਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਤੀਜੀ ਵਾਰ ਮੋਦੀ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਬਣਦੇ ਸਾਰ ਇਕ ਮਹੀਨੇ 'ਚ ਹੀ ਹਜ਼ੂਮੀ ਕਤਲਾਂ/ਹਿੰਸਾ ਨੇ ਜ਼ੋਰ ਫੜ ਲਿਆ। 7 ਜੂਨ ਨੂੰ ਰਾਏਪੁਰ (ਛੱਤੀਸਗੜ੍ਹ) ਵਿਚ ਮੁਸਲਮਾਨ ਨੌਜਵਾਨ ਦਾ ਕਤਲ, ਮੁਰਾਦਾਬਾਦ ਤੇ ਅਲੀਗੜ੍ਹ (ਉਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼) ਵਿਚ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੇ ਕਤਲ, ਰਾਜਸਥਾਨ

ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਹੱਤਿਆ ਦੇ ਬਹਾਨੇ ਦੇ ਹਿੰਦੂ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਦਾ ਕਤਲ ਅਤੇ ਉਤੀਸਾ ਵਿਚ ਹਜ਼ੂਮੀ ਹਿੰਸਾ ਦੀਆਂ ਕਈ ਵਾਰਦਾਤਾਂ, ਗੁਜਰਾਤ ਵਿਚ ਕ੍ਰਿਕਟ ਦੇ ਮੈਚ ਸਮੇਂ ਮੁਸਲਮਾਨ ਕ੍ਰਿਕਟ ਖਿਡਾਰੀ ਉਪਰ ਹਮਲਾ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਜੈ ਸ਼੍ਰੀਰਾਮ ਦੇ ਨਾਅਰੇ ਲਾਉਣ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਕਰਨਾ ਜ਼ੋਰ ਫੜ ਰਹੀ ਫਾਸ਼ੀਵਾਦੀ ਮੁਹਿੰਮ ਦੇ ਸੰਕੇਤ ਹਨ।

ਭਾਜਪਾ ਅਤੇ ਸੰਘ ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ ਹੋਰ ਆਗੂਆਂ ਦੇ ਨਫਰਤੀ ਭਾਸ਼ਣਾਂ ਦੀ ਸੁਰ ਵੀ ਤਿੱਖੀ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। 17 ਅਗਸਤ ਨੂੰ ਝਾਰਖੰਡ ਵਿਚ ਭਾਸ਼ਣ ਦਿੰਦਿਆਂ ਅਸਾਮ ਦੇ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਹਿਮਾਂਤ ਬਿਸਵ ਸਰਮਾ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਸਾਮ ਵਿਚ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੀ ਆਬਾਦੀ 1951 'ਚ 12% ਸੀ ਜੋ ਹੁਣ ਵਧ ਕੇ 40% ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਤੱਥ ਇਹ ਹੈ ਕਿ 1951 'ਚ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੀ ਆਬਾਦੀ 24.68% ਸੀ ਅਤੇ 2011 ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕੋਈ ਮਰਦਮਸ਼ੁਮਾਰੀ ਨਹੀਂ ਹੋਈ ਜਿਸ ਤੋਂ ਆਬਾਦੀ ਦੇ ਮੌਜੂਦਾ ਅੰਕੜੇ ਪਤਾ ਲੱਗਣ। 7 ਜੂਨ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ਵ ਹਿੰਦੂ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦ ਦੇ ਮਹਿਲਾ ਵਿੰਗ, ਦੁਰਗਾ ਵਾਹਿਨੀ ਦੀ ਮੈਂਬਰ ਨੇ ਅਜਮੇਰ ਵਿਖੇ ਜ਼ਹਿਰੀਲਾ ਭਾਸ਼ਣ ਦਿੱਤਾ। 8 ਜੂਨ 2024 ਨੂੰ ਜ਼ਹਿਰੀਲੇ ਫਿਰਕੂ ਭਾਸ਼ਣਾਂ ਲਈ ਬਦਨਾਮ ਸਵਾਮੀ ਸਚਿਦਾਨੰਦ ਨੇ ਜੋਧਪੁਰ (ਰਾਜਸਥਾਨ) ਵਿਚ ਦਿੱਤੇ ਭਾਸ਼ਣ ਵਿਚ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਨਫਰਤ ਫੈਲਾਈ ਕਿ 'ਗੋਲ ਟੋਪੀਆਂ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਆਬਾਦੀ 44% ਤੱਕ ਵਧਾ ਲਈ ਹੈ, 'ਤੁਹਾਡੇ ਇਕ ਬੱਚਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਤਾਰਾ', ਤੁਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਿਵੇਂ ਕਰੋਗੇ... ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ 'ਗਜ਼ਵਾ-ਏ-ਹਿੰਦ' ਜਹਾਦ ਤਹਿਤ ਭਾਰਤ ਦੀ ਧਰਤੀ ਉਪਰ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰਨ ਦੀ ਸਾਜ਼ਿਸ਼ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਹਿੰਦੂਆਂ ਨੂੰ ਹਥਿਆਰ ਚੁੱਕਣ, ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨੂੰ ਕਤਲ ਕਰਨ, ਮੁਸਲਮਾਨ ਔਰਤਾਂ ਦੇ ਬਲਾਤਕਾਰ ਕਰਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਜਾਇਦਾਦਾਂ ਉਪਰ ਕਬਜ਼ੇ ਕਰਨ ਦਾ ਸ਼ਰੇਆਮ ਸੱਦਾ ਦਿੱਤਾ ਜਿਸ ਦੇ ਵੀਡੀਓ ਸਬੂਤ ਹਨ। ਇਹ ਸ਼ਖ਼ਸ ਸੰਘ ਬ੍ਰਿਗੇਡ ਦੇ ਉੱਘੇ ਨਫਰਤੀ ਭਾਸ਼ਣਬਾਜ਼ਾਂ ਵਿਚੋਂ ਸਿਰਕੱਢ ਨਾਮ ਹੈ ਜੋ ਅਕਸਰ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਤੇ ਇਸਾਈਆਂ ਵਿਰੁੱਧ 'ਲਵ ਜਿਹਾਦ', 'ਨਾਈ ਜਿਹਾਦ' 'ਜ਼ਮੀਨ ਜਿਹਾਦ' ਆਦਿ ਝੂਠ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕੇ ਵਿਵਾਦਾਂ 'ਚ ਘਿਰਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਚੋਣ ਰੈਲੀਆਂ ਵਿਚ ਮੋਦੀ ਅਤੇ ਹੋਰ ਭਗਵਾ ਆਗੂਆਂ ਦੇ ਨਫਰਤੀ ਭਾਸ਼ਣਾਂ ਦੀ ਲਗਾਤਾਰਤਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਕਾਂਗਰਸ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਬਣ ਗਈ ਤਾਂ ਹਿੰਦੂ ਔਰਤਾਂ ਦੇ ਮੰਗਲ-ਸੂਤਰ ਲਾਹ ਲਏ ਜਾਣਗੇ ਅਤੇ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੀਆਂ ਜਾਇਦਾਦਾਂ ਖੋਹ ਕੇ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ 'ਚ ਵੰਡ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾਣਗੀਆਂ।

ਇਹ ਮਿਸਾਲਾਂ ਮੁਲਕ ਵਿਚ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਲਗਾਤਾਰ ਭੜਕਾਈ ਜਾ ਰਹੀ ਨਫਰਤ ਦੇ ਵਿਆਪਕ ਵਰਤਾਰੇ ਦੀ ਜਿਹੀ ਝਲਕ ਹਨ। ਸਪਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਸੰਘ ਬ੍ਰਿਗੇਡ ਸਿਲਸਿਲੇਵਾਰ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਹਰ ਮੌਕੇ ਤੇ ਮੰਚ ਨੂੰ ਫਿਰਕੂ ਪਾਲਾਬੰਦੀ ਲਈ ਵਰਤ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਸਾਜ਼ਿਸ਼ ਤੋਂ ਫਿਕਰਮੰਦ ਕੁਝ ਉਘੀਆਂ ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤਾਂ ਪ੍ਰੋ. ਅਪੂਰਵਾਨੰਦ, ਅਕਾਰ ਪਟੇਲ, ਮਹੂਆ ਮੋਇਤਰਾ, ਤੀਸਤਾ ਸੀਤਲਵਾਤ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠਲੀ ਸੰਸਥਾ 'ਸਿਟੀਜ਼ਨ ਫਾਰ ਜਸਟਿਸ ਐਂਡ ਪੀਸ', 'ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ ਆਫ ਪ੍ਰੋਟੈਕਸ਼ਨ ਆਫ ਸਿਵਲ ਰਾਈਟਸ' ਆਦਿ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਨੇ ਇਸ ਵਰਤਾਰੇ ਵਿਰੁੱਧ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਵਿਚ ਪਟੀਸ਼ਨਾਂ ਦਾਇਰ ਕਰ ਕੇ ਦਖਲ ਦੇਣ ਅਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਜ਼ਹਿਰੀਲੀ ਮੁਹਿੰਮ ਉਪਰ ਰੋਕ ਲਾਉਣ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਨੇ ਭਾਜਪਾ ਦੀਆਂ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰਾਂ ਦੇ ਉਪਰੋਕਤ ਹੁਕਮਾਂ ਉਪਰ ਆਰਜ਼ੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਰੋਕ ਜ਼ਰੂਰ ਲਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਪਰ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਦਖਲਅੰਦਾਜ਼ੀ ਸਮੁੱਚੇ ਰੂਪ 'ਚ ਨਫਰਤੀ ਮੁਹਿੰਮ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ ਵਿਹਾਰਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਿੰਨੀ ਕੁ ਅਸਰਦਾਰ ਸਾਬਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਹੁੰਦੀ ਵੀ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ, ਤੇ 5 ਅਗਸਤ ਨੂੰ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਕੀ ਅੰਤਿਮ ਆਦੇਸ਼ ਦਿੰਦੀ ਹੈ, ਇਹ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਦਿਨਾਂ 'ਚ ਸਾਹਮਣੇ ਆਵੇਗਾ।

ਇਨਸਾਫ਼ਪਸੰਦ ਲੋਕ ਪੱਖੀ ਤਾਕਤਾਂ ਨੂੰ ਅਦਾਲਤੀ ਦਖਲਅੰਦਾਜ਼ੀ ਵੱਲ ਦੇਖਣ ਦੀ ਬਜਾਏ ਆਪਣੀ ਪੂਰੀ ਤਾਕਤ ਇਸ ਨਫਰਤੀ ਮੁਹਿੰਮ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ ਵਿਆਪਕ ਲੋਕ ਰਾਇ ਉਸਾਰਨ ਅਤੇ ਇਸ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਸੜਕਾਂ ਉਪਰ ਆ ਕੇ ਕਰਨ ਉਪਰ ਲਗਾਉਣੀ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਬੂਟਾ ਸਿੰਘ ਮਹਿਮੂਦਪੁਰ
ਫੋਨ: +91-94634-74342

ਰਾਜ ਸਰਕਾਰਾਂ ਨੇ ਯਾਤਰਾ ਮਾਰਗ ਉਪਰਲੇ ਦੁਕਾਨਾਂ ਦੀ ਧਾਰਮਿਕ ਸ਼ਨਾਖਤ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਰੇਆਮ ਫਿਰਕੂ ਚਾਲ ਖੋਲੀ। ਵੱਗੀ ਬਾਬੇ ਸਵਾਮੀ ਯਸ਼ਵੀਰ ਨੇ ਤਾਂ ਇੱਥੋਂ ਤੱਕ ਅਫਵਾਹ ਫੈਲਾਈ ਕਿ "ਇਹ ਲੋਕ ਭੋਜਨ ਵਿਚ ਬੁੱਕ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਪਿਸ਼ਾਬ ਵੀ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।" ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਅਫਵਾਹ ਸੋਸ਼ਲ ਮੀਡੀਆ ਰਾਹੀਂ ਕਿੰਨੇ ਵਿਆਪਕ ਪੈਮਾਨੇ 'ਤੇ ਪ੍ਰਚਾਰੀ ਗਈ ਹੋਵੇਗੀ ਅਤੇ ਇਸ ਨੇ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਜ਼ਹਿਰੀਲੀ ਨਫਰਤ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਜ਼ਰਬਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਹੋਣਗੀਆਂ। ਉਸ ਵਿਰੁੱਧ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਨ ਦੀ ਬਜਾਏ ਭਾਜਪਾ ਸਰਕਾਰਾਂ ਨੇ ਕਾਂਵੜੀਆਂ ਨੂੰ 'ਸਾਤਵਿਕ ਭੋਜਨ' ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਾਉਣ ਲਈ ਪੂਰੀ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨਿਕ ਮਸ਼ੀਨਰੀ ਝੋਕ ਦਿੱਤੀ।

ਭਗਵਾਨ ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਦੇ ਭਗਤ ਹਰ ਸਾਲ ਸਾਉਣ ਮਹੀਨੇ ਉਤਰਾਖੰਡ, ਉਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਬਿਹਾਰ ਦੇ ਗੰਗਾ ਨਦੀ ਕਿਨਾਰੇ ਬਣੇ ਧਾਰਮਿਕ ਸਥਾਨਾਂ ਦੀ ਪੈਦਲ ਯਾਤਰਾ ਕਰ ਕੇ ਉਥੋਂ ਜਲ ਬਾਂਸ ਦੇ ਡੰਡੇ ਨਾਲ ਵਹਿੰਗੀ ਵਾਂਗ ਬੰਨ੍ਹੇ ਬਰਤਨਾਂ 'ਚ ਲੈ ਕੇ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਜਿਸ ਨੂੰ ਮੁਲਕ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਥਾਵਾਂ ਉਪਰ 12 'ਜਯੋਤਿਰਲਿੰਗ' ਸਥਾਨਾਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਮਸ਼ਹੂਰ ਸ਼ਿਵ ਮੰਦਰਾਂ 'ਚ ਭੇਟ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਕਾਂਵੜ ਯਾਤਰਾ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਰਕਾਰੀ ਅੰਕੜਿਆਂ ਅਨੁਸਾਰ 4 ਕਰੋੜ ਤੋਂ ਵੱਧ ਕਾਂਵੜੀਏ ਹਰ ਸਾਲ ਯਾਤਰਾ ਵਿਚ ਹਿੰਸਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਸੰਘ ਬ੍ਰਿਗੇਡ ਵੱਲੋਂ ਹੋਰ ਧਾਰਮਿਕ ਮੌਕਿਆਂ ਵਾਂਗ ਇਸ ਯਾਤਰਾ ਨੂੰ ਵੀ ਰਾਜਨੀਤਕ ਹਥਿਆਰ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਬੇਰੁਜ਼ਗਾਰ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਕਾਂਵੜ ਯਾਤਰਾ 'ਚ ਉਲਝਾ ਕੇ ਹਕੂਮਤ ਦੀਆਂ ਲੋਕ ਵਿਰੋਧੀ ਨੀਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਵਾਜ਼ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਅਸਲ ਮੁੱਦਿਆਂ ਤੋਂ ਧਿਆਨ ਹਟਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸੱਤਾਧਾਰੀ ਹੋਣ ਦਾ ਲਾਹਾ ਲੈ ਕੇ ਯਾਤਰਾ ਨੂੰ ਫਿਰਕੂ ਪਾਲਾਬੰਦੀ ਵਧਾਉਣ ਅਤੇ ਬਹੁਗਿਣਤੀਵਾਦੀ ਧੌਸ ਜਮਾਉਣ ਲਈ ਵਰਤਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਜਿਸ ਉਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਦੇ ਸਰਕਾਰੀ ਮੈਡੀਕਲ ਕਾਲਜ 'ਚ ਆਕਸੀਜਨ ਨਾ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਸੌ ਦੇ ਕਰੀਬ ਨਵ-ਜੰਮੇ ਬਾਲਾਂ ਦੇ ਦਮ ਤੋੜ ਜਾਣ ਦਾ ਰਿਕਾਰਡ ਹੈ, ਉਸ ਨੇ ਕਾਂਵੜ ਯਾਤਰਾ ਨੂੰ 'ਪੁਰਾਅਮਨ ਨੇਪਰੇ ਚਾੜ੍ਹਨ ਲਈ' ਜੰਗੀ ਪੈਮਾਨੇ 'ਤੇ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਹਥਿਆਰਬੰਦ ਪੁਲਿਸ ਦੀਆਂ 213 ਕੰਪਨੀਆਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਸੀ.ਆਰ.ਪੀ.ਐੱਫ. ਦੀਆਂ 7 ਕੰਪਨੀਆਂ, ਐੱਸ.ਡੀ.ਆਰ.ਐੱਫ. ਦੀਆਂ 3 ਕੰਪਨੀਆਂ ਅਤੇ ਏ.ਟੀ.ਐੱਸ. ਕਮਾਂਡੋ ਦੀ ਵੱਡੀ ਨਫਰੀ ਤਾਇਨਾਤ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਅਧਿਕਾਰਕ ਜਾਣਕਾਰੀ ਅਨੁਸਾਰ ਇਕੱਲੇ ਉਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਹੀ 13 ਐੱਸ.ਪੀ., 33 ਡੀ.ਐੱਸ.ਪੀ., 75 ਇੰਸਪੈਕਟਰ, 244 ਸਬ-ਇੰਸਪੈਕਟਰ ਅਤੇ 1250 ਕਾਂਸਟੇਬਲ ਲਗਾਏ ਹੋਏ ਹਨ ਅਤੇ 1448 ਕਵਿੱਕ-ਰਿਸਪਾਂਸ ਟੀਮਾਂ ਬਣਾਈਆਂ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਆਪਕ ਸੁਰੱਖਿਆ ਇੰਤਜ਼ਾਮਾਂ ਦਾ ਮਨੋਰਥ ਅਮਨ-ਚੈਨ

ਤ ਖ ਤ ੀ ਅ ੱ ਲ ੱ ਉ ੱ ਨ ੀ ਅ ੱ ਪ ੀਆਂ। ਜੇ ਉਹ ਹੁਕਮਾਂ ਦੀ ਤਾਮੀਲ ਨਹੀਂ ਕਰਨਗੇ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ 'ਬੁਲਡੋਜ਼ਰ ਨਿਆਂ' ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪਵੇਗਾ। ਭਾਜਪਾ ਸਰਕਾਰਾਂ ਕੁਝ ਵੀ ਦਾਅਵਾ ਕਰੀ ਜਾਣ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਧਾਰਮਿਕ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਵਿਤਕਰਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਪਰ ਪੁਲਿਸ-ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਜ਼ਮੀਨੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ 'ਗੈਰ-ਹਿੰਦੂ' ਮਾਲਕਾਂ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨੇਬੰਦੀ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀ ਉਘੜਵੀਂ ਮਿਸਾਲ ਮੁਕਾਮੀ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਵੱਲੋਂ ਸਹਾਰਨਪੁਰ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨਿਕ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਦੇ ਤਿੰਨ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਦੀਆਂ ਖਾਣ-ਪੀਣ ਦਾ ਸਮਾਨ ਵੇਚਣ ਵਾਲੀਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਦੁਕਾਨਾਂ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨੇਬੰਦੀ ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਹਦਾਇਤ ਹੋ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਹਿੰਦੂ ਦੇਵੀ-ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਨਾਮ 'ਤੇ ਰੱਖੇ ਗਏ ਹਨ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਾਲਕ ਹੋਰ ਫਿਰਕਿਆਂ ਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਤੱਥ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਵਿਚ ਦਿੱਤੇ ਜਵਾਬ ਵਿਚ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।

ਮੁਲਕ ਵਿਚ ਇਸ ਫਿਰਕੂ ਚਾਲ ਦਾ ਜ਼ੋਰਦਾਰ ਵਿਰੋਧ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਨੇ ਵੀ ਇਸ ਉਪਰ ਆਰਜ਼ੀ ਰੋਕ ਲਾ ਦਿੱਤੀ ਪਰ ਮਹੱਤਵ ਅਦਿੱਤਿਆਨਾਥ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਅਜੇ ਵੀ ਆਪਣੇ ਹੁਕਮ ਨੂੰ ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਵਾਜਿਬ ਠਹਿਰਾ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਕਦਮ ਕਾਂਵੜੀਆਂ ਦੀਆਂ 'ਧਾਰਮਿਕ ਭਾਵਨਾਵਾਂ' ਨੂੰ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ ਰੱਖਦਿਆਂ ਚੁੱਕਿਆ ਸੀ ਤਾਂ ਜੋ ਯਾਤਰਾ ਦੌਰਾਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ 'ਪਸੰਦ ਅਨੁਸਾਰ ਅਤੇ ਪਾਰਦਰਸ਼ੀ' ਰੂਪ 'ਚ 'ਸਾਤਵਿਕ ਭੋਜਨ' ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ ਅਤੇ ਗਲਤਫਹਿਮੀ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਟਕਰਾਅ ਦੀ ਨੋਬਤ ਨਾ ਆਵੇ। ਕਿਸੇ ਵੀ ਹਿੰਦੂ ਧਾਰਮਿਕ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਚ ਇਹ ਨਹੀਂ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਕਿ ਗੈਰ-ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੇ ਬਣਾਏ ਭੋਜਨ ਸਾਤਵਿਕ/ਸ਼ੁੱਧ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ ਪਰ ਸੰਘ ਬ੍ਰਿਗੇਡ ਧਾਰਮਿਕ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਤੋਂ ਉਪਰ ਹੈ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਪਣੇ ਹੀ ਕਾਨੂੰਨ ਹਨ। ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਹ ਵੀ ਨਹੀਂ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਸਰਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਦੀ ਬਜਾਏ ਦੁਕਾਨਦਾਰਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਨਸ਼ਰ ਕਰਨ ਨਾਲ 'ਸ਼ੁੱਧ' ਭੋਜਨ ਕਿਵੇਂ ਮੁਹੱਈਆ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ? ਘਿਨਾਉਣੀ ਭਗਵਾ ਸਿਆਸਤ ਬਦਸਤੂਰ ਜਾਰੀ ਹੈ। ਇਸ ਸਿਆਸਤ ਨੇ ਸ਼ਾਂਤਮਈ ਧਾਰਮਿਕ ਯਾਤਰਾ ਨੂੰ ਹਕੂਮਤੀ ਪੁਸ਼ਤਪਨਾਹੀ ਵਾਲਾ ਹੜਦੁੰਗ ਮਚਾਉ ਹਜ਼ੂਮ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਾਂਵੜੀਆਂ ਦੇ ਨਾਮ 'ਤੇ ਜੁੜੇ ਹਜ਼ੂਮ ਨੂੰ ਹਿੰਸਾ ਕਰਨ ਦਾ ਕਾਨੂੰਨੀ ਲਾਇਸੈਂਸ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਯਾਤਰਾ ਦੌਰਾਨ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਥਾਵਾਂ 'ਤੇ ਕਬਿਤ ਕਾਂਵੜੀਏ ਮਾਮੂਲੀ ਗੱਲਾਂ ਉਪਰ ਭੰਨਤੋੜ ਅਤੇ ਝਗੜੇ ਕਰਦੇ ਦੇਖੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਹਿੰਦੂ ਸ਼ਰਧਾਲੂਆਂ ਨੂੰ ਸੰਘ ਬ੍ਰਿਗੇਡ ਦੀ ਇਸ ਰਾਜਨੀਤਕ

ਕਾਂਵੜ ਤੋੜ ਕੇ ਆਈ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਸ ਦੇ ਸਿਰ ਅਤੇ ਪਿੱਠ ਉਪਰ ਸੱਟਾਂ ਮਾਰੀਆਂ। ਵਾਇਰਲ ਹੋਈ ਵੀਡੀਓ ਵਿਚ ਕਾਂਵੜੀਏ ਕਾਰ ਸਵਾਰ ਨੂੰ ਕੁੱਟਦੇ, ਕਾਰ ਦੀ ਭੰਨਤੋੜ ਕਰਦੇ, ਰੋਸਤਰਾਂ ਦੀਆਂ ਕੁਰਸੀਆਂ ਚੁੱਕ ਕੇ ਬਾਹਰ ਸੁੱਟਦੇ ਅਤੇ ਰੋਕਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੇ ਪੁਲਸੀਆਂ ਵੱਲ ਕੁਰਸੀਆਂ ਸੁੱਟਦੇ ਦੇਖੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਰੋਸਤਰਾਂ ਦੇ ਮਾਲਕ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਰੋਸਤਰਾਂ 'ਚ ਮੌਜੂਦ ਕਾਂਵੜੀਆਂ ਨੂੰ 'ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਿਸੇ ਮਿੱਤਰ' ਦਾ ਫੋਨ ਆਇਆ ਅਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ 25-30 ਕਾਂਵੜੀਆਂ ਨੇ ਫਟਾਫਟ ਹਾਈਵੇਅ ਉਪਰ ਜਾ ਕੇ ਸੜਕ ਜਾਮ ਕਰ ਕੇ ਕਾਰ ਰੋਕ ਲਈ ਅਤੇ ਡਰਾਈਵਰ ਦੀ ਕੁੱਟਮਾਰ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਕਾਰ ਉਪਰ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਉਸ ਦੀ ਭੰਨਤੋੜ ਕੀਤੀ। ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਆ ਕੇ ਰੋਸਤਰਾਂ ਤੇ ਡਰਾਈਵਰ ਨੂੰ ਬਚਾਇਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪੁਲਿਸ ਉਪਰ ਵੀ ਕੁਰਸੀਆਂ ਸੁੱਟੀਆਂ। ਪੁਲਿਸ ਦੀ ਐੱਫ.ਆਈ.ਆਰ. ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਜਾਂਚ ਕੀਤੇ ਜਾਣ 'ਤੇ ਕਾਂਵੜੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਲਾਇਆ ਦੋਸ਼ ਸਾਬਤ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ। ਐੱਫ.ਆਈ.ਆਰ. ਅਣਪਛਾਤਿਆਂ ਵਿਰੁੱਧ ਦਰਜ ਕੀਤੀ ਗਈ, ਗ੍ਰਿਫਤਾਰੀ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ।

ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਮੁਜ਼ੱਫਰਪੁਰ ਵਿਚ ਇਕ ਹੋਰ ਕਾਂਵੜ ਵਾਪਰਿਆ। ਰਿਲਾਇੰਸ ਪੈਟਰੋਲ ਪੰਪ ਦੇ ਮੁਲਾਜ਼ਮ ਮਨੋਜ ਕੁਮਾਰ ਨੇ ਕਾਂਵੜੀਏ ਨੂੰ ਸੁਲਫਾ ਪੀਣ ਤੋਂ ਰੋਕਿਆ ਕਿ ਪੈਟਰੋਲ ਪੰਪ ਉਪਰ ਕੋਈ ਜਲਣ ਵਾਲਾ ਪਦਾਰਥ ਸੇਵਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਇਸ ਤੋਂ ਭੜਕੇ ਕਾਂਵੜੀਏ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਕੁੱਟਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਜਦੋਂ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਨੇ ਇਸ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਸੈਂਕੜੇ ਕਾਂਵੜੀਏ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਪਰ ਟੁੱਟ ਪਏ ਅਤੇ ਭੰਨਤੋੜ ਕੀਤੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬੜੀ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਨਾਲ ਆਪਣਾ ਬਚਾਓ ਕੀਤਾ। ਇਹ ਸਾਰਾ ਵਾਕਿਆ ਕੈਮਰਿਆਂ 'ਚ ਰਿਕਾਰਡ ਹੋਣ ਕਾਂਵੜੀਏ ਪਛਾਣੇ ਵੀ ਗਏ ਪਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੀ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

23 ਜੁਲਾਈ ਨੂੰ ਸਹਾਰਨਪੁਰ ਵਿਚ ਕਾਂਵੜੀਆਂ ਨੇ ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹੋਏ ਮੋਟਰਸਾਈਕਲ 'ਤੇ ਸਵਾਰ ਦੋ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਅਮਨ ਤੇ ਸੇਠੂ ਉਪਰ ਹਮਲਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੋਟਰਸਾਈਕਲ ਨੇ ਕਾਂਵੜ ਤੋੜ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਕੁੱਟ-ਮਾਰ ਕਰ ਕੇ ਇਕ ਦੀ ਬਾਂਹ ਤੋੜ ਦਿੱਤੀ, ਸਿਰ ਉਪਰ ਵੀ ਸੱਟਾਂ

ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਸਿਹਤ ਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਦਾ ਏਜੰਡਾ ਖਤਮ?

ਹਲਕੀਆਂ ਭੂਰੀਆਂ ਧਾਰੀਆਂ ਵਾਲਾ ਜੈਤੂਨੀ, ਹਰੇ ਰੰਗ ਦਾ ਬੰਦਗਲਾ ਪਹਿਨ ਕੇ ਸ਼ੁੱਕਰਵਾਰ ਨੂੰ ਜਦੋਂ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਨਰਿੰਦਰ ਮੋਦੀ ਕਾਰਗਿਲ ਮੈਮੋਰੀਅਲ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨੂੰ ਸਰਹੱਦ ਪਾਰੋਂ ਦਹਿਸ਼ਤਗਰਦੀ ਨੂੰ ਸਹਿ ਦੇਣ ਬਦਲੇ ਖਰੀਆਂ-ਖੋਟੀਆਂ ਸੁਣਾ ਰਹੇ ਸਨ ਤਾਂ ਸਾਫ਼ ਦਿਸ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਕੁਝ ਚੀਜ਼ਾਂ 25 ਸਾਲਾਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਨਹੀਂ ਬਦਲੀਆਂ।

ਉੱਝ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਵਿਚ ਬਜਟ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ਾਂ ਦੇ ਅਧਿਐਨ ਦੀ ਉਡੀਕ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ। ਇੱਕ ਪਲ ਲਈ ਲੱਗਿਆ ਜਿਵੇਂ 'ਸਿਹਤ' ਅਤੇ 'ਸਿੱਖਿਆ' ਵਾਲੇ ਭਾਗ ਕਿਤੇ ਗੁੰਮ ਹੀ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਪਿਛਲੇ

ਜਯੋਤੀ ਮਲਹੋਤਰਾ

ਹਫ਼ਤੇ ਜਦੋਂ ਬਜਟ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਤਾਂ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸ਼ੇਅਰ ਬਾਜ਼ਾਰ ਦੇ ਸ਼ੈਦਾਈ ਦਰਸ਼ਕਾਂ ਨੇ ਬਜਟ ਦੇ ਪੂੰਜੀ ਲਾਭ 'ਤੇ ਟੈਕਸ ਵਾਲੇ ਭਾਗ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਗਹੁ ਨਾਲ ਵਾਚਿਆ ਸੀ ਤੇ ਸ਼ਾਇਦ ਸਿਹਤ ਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਵਾਲੇ ਭਾਗਾਂ ਨੂੰ ਪੂੰਜੀ ਲਾਭ ਵਾਲੇ ਭਾਗ ਵਿਚ ਲੀਕ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਗ਼ੌਰਤਲਬ ਹੈ ਕਿ ਵਿੱਤ ਮੰਤਰੀ ਨਿਰਮਲਾ ਸੀਤਾਰਾਮਨ ਨੇ ਆਪਣੇ ਭਾਸ਼ਣ ਵਿਚ ਸ਼ੇਅਰ ਬਾਜ਼ਾਰ ਦੀਆਂ 'ਮੁਹਾਰਾਂ' ਦੇ ਜ਼ਿਕਰ ਮਾਤਰ ਨਾਲ ਹੀ ਬਾਜ਼ਾਰ ਨੂੰ ਤਾਅ ਚੜ੍ਹ ਗਿਆ ਸੀ ਪਰ ਹਰ ਕੋਈ ਜਾਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੰਗਲਾਗਿਰੀ ਸਾਡੀ ਪਹਿਨ ਕੇ ਆਈ ਅਡੋਲ ਨਿਰਮਲਾ ਬਹੁਤ ਜ਼ਬੂਤ ਵਾਲੀ ਔਰਤ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਉਥੇ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਦੇਵਤਾਂ ਅਤੇ ਸਾਬਕਾ ਵਿੱਤ ਮੰਤਰੀ ਪੀ. ਚਿਦੰਬਰਮ ਵੀ ਜਾਣ ਤੋਂ ਡਰਦੇ ਸਨ। ਕੋਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ 'ਪਲਟੂ ਵਿੱਤ ਮੰਤਰੀ' ਦਾ ਲਕਬ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦਾ।

ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਇੱਕ ਹੋਰ ਸਵਾਲ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ: ਨਿਰਮਲਾ ਸੀਤਾਰਾਮਨ ਨੇ ਸਿਹਤ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਖੇਤਰਾਂ ਦੇ ਸੁਧਾਰ, ਕਾਇਮ ਕਰਨ ਅਤੇ ਆਧੁਨਿਕੀਕਰਨ ਦੀ ਅਣਸਰਦੀ ਪੁਕਾਰ ਨੂੰ ਨਜ਼ਰ ਅੰਦਾਜ਼ ਕਿਉਂ ਕੀਤਾ? ਮਰਦ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸਿਆਸੀ ਪਾਰਟੀ ਦੀਆਂ ਮੋਹਰੀ ਸਫ਼ਾਂ ਤੱਕ ਅੱਪੜਨ ਵਿਚ ਕਾਮਯਾਬ ਹੋਣ ਅਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਜਵਾਹਰਲਾਲ ਨਹਿਰੂ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਨ ਵਾਲੀ ਬੀਬੀ ਨਿਰਮਲਾ ਬਾਬੂਬੀ ਜਾਣਦੀ ਹੈ ਕਿ ਕਣਕ ਤੇ ਕੋਕੜ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਵੱਖ ਕਰੀਦਾ; ਭਾਵ, ਚੰਗੇ ਤੇ ਮਾੜੇ ਵਿਚ ਫ਼ਰਕ ਕਿਵੇਂ ਕਰਨਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ (ਮਸਲਨ, ਉਸ ਮੁਤੱਲਕ ਆਪਣੀ ਪੁਰਾਣੀ ਵਜ਼ਾਰਤੀ ਸਾਬਣ ਤੇ

2014 ਵਿਚ ਮਨੁੱਖੀ ਸਰੋਤ ਵਿਕਾਸ ਮੰਤਰੀ ਹੁੰਦਿਆਂ ਸਿਮ੍ਰਤੀ ਇਰਾਨੀ ਵਾਂਗ ਆਪਣੇ ਮਾਤਹਿਤ ਅਫ਼ਸਰਾਂ 'ਤੇ ਫਾਈਲਾਂ ਵਗਾਹ ਮਾਰਨ ਜਿਹੀ ਕਦੇ ਕੋਈ ਗੱਲ ਸੁਣਨ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮਿਲੀ)। ਦਰਅਸਲ, ਉਹ ਅੰਕੜਿਆਂ ਦਾ ਇਹਤਰਾਮ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉਦੋਂ ਵੀ ਜਦੋਂ ਇਹ ਪ੍ਰਤੱਖ ਰੂਪ ਵਿਚ ਛੁਪੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਉਹ ਜਾਣਦੇ ਹਨ ਕਿ ਬਜਟ ਅਨੁਮਾਨਾਂ ਦੀ ਸੋਧੇ ਹੋਏ ਅਨੁਮਾਨਾਂ ਨਾਲ ਤੁਲਨਾ ਕਰਨਾ ਨਿਹਾਇਤ ਗ਼ਲਤ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਦੋਵਾਂ ਵਿਚ ਓਨਾ ਹੀ ਫ਼ਰਕ ਹੈ ਜਿੰਨਾ ਫੱਕ ਤੇ ਪਨੀਰ ਵਿਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ; ਬਜਟ ਅਨੁਮਾਨ ਦਾ ਸਬੰਧ ਆਉਟਲੇਅ ਭਾਵ ਕਿਸੇ ਮੰਤਵ ਲਈ ਮੁਕੱਰਰ ਕੀਤੀ ਰਕਮ ਨਾਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਸੋਧੇ ਹੋਏ ਅਨੁਮਾਨ ਦਾ ਤਾਅਲੁਕ ਉਸ ਬਾਬਤ ਹਕੀਕੀ ਰੂਪ ਵਿਚ ਖਰਚ ਕੀਤੀ ਰਕਮ ਨਾਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਸਾਲ ਦੇ ਬਜਟ ਅਨੁਮਾਨ ਦੀ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਦੇ ਸੋਧੇ ਹੋਏ ਅਨੁਮਾਨ ਨਾਲ ਤੁਲਨਾ ਕਰ ਕੇ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਬਿਲਕੁਲ ਗ਼ਲਤ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਇਸ ਸਾਲ ਸਿਹਤ ਖੇਤਰ ਲਈ 12 ਫੀਸਦੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਫੰਡ ਮਿਲੇ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਸੋਧਾਂ ਦੀ ਸੰਤਰਿਆਂ ਨਾਲ ਤੁਲਨਾ ਕਰਨ ਵਰਗੀ ਗੱਲ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਮੁਨਾਸਿਬ ਗੱਲ ਇਹ ਹੋਵੇਗੀ ਕਿ ਇਸ ਸਾਲ ਦੇ ਬਜਟ ਅਨੁਮਾਨ (90958.63 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ) ਦੀ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਦੇ ਬਜਟ ਅਨੁਮਾਨ (89155 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ) ਨਾਲ ਤੁਲਨਾ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਿਹਤ ਮੰਤਰਾਲੇ ਦੇ ਬਜਟ ਵਿਚ 1803.63 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦਾ ਮਾਮੂਲੀ ਵਾਧਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਜੋ ਸਿਰਫ਼ 1.98% ਬਣਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਕੌਮੀ ਸਿਹਤ ਮਿਸ਼ਨ ਲਈ 1.16% ਅਤੇ ਪੀ.ਐੱਮ.-ਜੇ.ਏ.ਵਾਈ. ਜੋ ਹੇਠਲੇ ਵਰਗ ਦੇ 55 ਕਰੋੜ ਲੋਕਾਂ ਵਾਸਤੇ ਸਕੀਮ ਹੈ, ਲਈ 1.4% ਵਾਧਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਸਕੀਮਾਂ ਨਰਿੰਦਰ ਮੋਦੀ ਸਰਕਾਰ ਦੀ 2018 ਵਿਚ ਐਲਾਨੀ ਬਹੁ-ਚਰਚਿਤ ਆਯੂਸ਼ਮਾਨ ਭਾਰਤ ਯੋਜਨਾ ਦਾ ਮੁੱਖ ਆਧਾਰ ਹਨ।

ਇਸ ਮਾਮੂਲੀ ਵਾਧੇ ਨਾਲ ਤਪਦਿਕ (ਟੀ.ਬੀ.) ਦੇ ਖਾਤਮੇ (ਟੀਚਾ 2025) ਲਈ ਜਾਂ ਬਾਲ ਟੀਕਾਕਰਨ ਨੂੰ ਸਰਬਵਿਆਪੀ ਬਣਾਉਣ ਜਾਂ ਲੜਕੀਆਂ ਅਤੇ ਔਰਤਾਂ ਵਿਚ ਸਰਵਾਈਕਲ ਕੈਂਸਰ ਦੇ ਇਲਾਜ ਲਈ ਐੱਚ.ਪੀ.ਵੀ. ਵੈਕਸੀਨ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨ (ਜਿਸ ਦਾ ਲੰਘੀ ਫਰਵਰੀ ਵਿਚ ਅੰਤਰਿਮ ਬਜਟ ਵਿਚ ਵਾਅਦਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ) ਲਈ ਫੰਡ

ਤੋਂ ਘਟ ਕੇ ਦਰਅਸਲ 2010 ਦੇ 2.7 ਫੀਸਦੀ ਦੇ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਚਲੇ ਗਏ ਹਨ (ਯੂਨੈਸਕੋ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਦਾ ਆਲਮੀ ਪੈਮਾਨਾ 4-6 ਫੀਸਦੀ ਹੈ)। ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਗੱਲੋਂ ਹੈਰਾਨ ਨਹੀਂ ਹੋਵੋਗੇ ਕਿ ਚੀਨ ਆਪਣੀ ਜੀ.ਡੀ.ਪੀ. ਦਾ 3.3 ਫੀਸਦੀ ਹਿੱਸਾ ਸਿੱਖਿਆ ਲਈ ਰੱਖਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਦੁਨੀਆ ਦੀਆਂ ਚੋਟੀ ਦੀਆਂ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਫ੍ਰੈਂਚਾਇਜ਼ੀਜ਼ ਖੋਲ੍ਹਣ ਦੇ ਸੱਦੇ ਦਿੰਦਾ ਹੈ; ਹੋਰ ਤਾਂ ਹੋਰ, ਅਫ਼ਗਾਨਿਸਤਾਨ ਨੇ ਵੀ 2020 ਵਿਚ (ਸੱਤਾ ਦੀ ਵਾਗਡੋਰ ਤਾਲਿਬਾਨ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਚਲੀ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਸ ਦਾ ਕਬਾਤਾ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ) ਸਿੱਖਿਆ ਲਈ 2.8 ਫੀਸਦੀ ਹਿੱਸਾ ਰੱਖਿਆ ਸੀ, ਇਉਂ ਨਜ਼ਰ ਇਹੀ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ ਵਿਚ ਕੋਈ ਨਾ ਕੋਈ ਵੱਡੀ ਗਤਬਤ ਹੈ।

ਦੇਸ਼ ਦੇ ਬੱਚੇ ਪੜ੍ਹਨ ਭਾਵੇਂ ਨਾ ਪੜ੍ਹਨ ਜਾਂ ਉਹ ਸਿਹਤਮੰਦ ਹੋਣ ਜਾਂ ਨਾ, ਭਾਰਤ ਦੀ ਸਿਆਸੀ ਜਮਾਤ ਨੂੰ ਇਸ ਦੀ ਉਕਾ ਹੀ ਫਿਕਰ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ? ਇਸ ਸਵਾਲ ਦਾ ਸਪਸ਼ਟ ਉਤਰ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਖੇਤਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਵੇਂ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿਚ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਜੇਬਾਂ 'ਚੋਂ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਖਰਚਾ ਕਈ ਗੁਣਾ ਵਧ ਗਿਆ ਹੈ। ਨਵੇਂ ਭਾਰਤ ਅੰਦਰ ਜੇ ਤੁਹਾਡੀ ਜੇਬ ਵਿਚ ਪੈਸਾ ਹੈ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਬਿਹਤਰੀਨ ਹਸਪਤਾਲਾਂ ਅਤੇ ਸਕੂਲਾਂ ਕਾਲਜਾਂ ਦੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਹਾਸਿਲ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋ; ਜੇ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਚਿੱਕਤ ਵਿਚ ਫਸੇ ਰਹੋਗੇ।

ਇਸ ਸਵਾਲ ਦਾ ਸਹੀ ਜਵਾਬ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਦੇ ਦੇਸ਼ ਹਨ- ਸਾਬਕਾ ਸੋਵੀਅਤ ਸੰਘ, ਇਸ ਦਾ ਵਾਰਸ ਰੂਸ ਤੇ ਚੀਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਵਾਂ ਨੂੰ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਦੇਸ਼ ਕਹਿ ਕੇ ਭੰਡਣਾ ਸੌਖਾ ਹੈ; ਭਾਵ, ਲੋਕਰਾਜ ਤਰਕਸੰਗਤ ਅਤੇ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਨਿਰੰਕੁਸ਼ਵਾਦੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਜਦੋਂ ਸਵਾਲ ਤੁਹਾਡੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਦਾ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਮਹਿਜ਼ ਬਹਾਨਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਤੱਥ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਰੂਸ ਅਤੇ ਚੀਨ ਇਹ ਸਮਝਦੇ ਹਨ ਕਿ ਪੜ੍ਹਿਆ ਲਿਖਿਆ ਦੇਸ਼ ਬਣਨ

ਲਈ ਸਾਰੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਮਿਆਰੀ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇਣੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਨਾ ਕਿ ਮੁੱਠੀ ਭਰ ਕੁਲੀਨਾਂ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ; ਤੇ ਇੰਝ ਸਮੁੱਚੇ ਦੇਸ਼ ਅੰਦਰ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਕੂਲਾਂ ਅਤੇ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਿਹਤ ਕੇਂਦਰਾਂ ਲਈ ਫੰਡ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾ ਕੇ ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਕਰਦੇ ਹੋ। ਭਾਰਤ ਦੇ ਦੱਖਣੀ ਸੂਬਿਆਂ ਨੇ ਛੇਤੀ ਹੀ ਕੋਰਲਾ ਤੋਂ ਸਿੱਖ ਲਿਆ ਸੀ ਜਿਸ ਨੇ ਇਹ ਸਬਕ ਸਵਾਤੀ ਤਿਰੂਨਲ ਵਰਗੇ ਆਪਣੇ ਰਾਜਿਆਂ ਅਤੇ ਈ.ਐੱਮ.ਐੱਸ. ਨੰਬੂਦਰੀਪਾਦ ਦੀ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਸਰਕਾਰ ਤੋਂ ਲਿਆ ਸੀ ਜਿਸ ਨੇ ਸਮਾਜਿਕ ਖੇਤਰ ਲਈ ਫੰਡਿੰਗ ਦਾ ਪੈਮਾਨਾ ਤੈਅ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਜੋ ਅੱਜ ਤਕ ਟਿਕਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਇਸ ਲਈ ਆਖਿਰ ਸਾਰੇ ਫਟਕਿਆਂ ਅਤੇ ਨੈਤਿਕ ਧਮਾਕਿਆਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ 'ਕਿਉ' ਦਾ ਜਵਾਬ ਕਾਫੀ ਸਰਲ ਹੈ। ਹਾਂ, ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਸਿਹਤ ਭਾਜਪਾ ਲਈ ਤਰਜੀਹ ਨਹੀਂ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਸ਼ੇਅਰ ਬਾਜ਼ਾਰ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਦੇਣਾ ਜ਼ਿਆਦਾ ਅਹਿਮ ਹੈ; ਇਸ ਨਾਲ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਅਤੇ ਬਾਹਰ ਬੈਠੀਆਂ ਕੰਪਨੀਆਂ ਨੂੰ ਸ਼ੇਅਰ ਬਾਜ਼ਾਰ ਵਿਚ ਪੈਸਾ ਨਿਵੇਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਸ਼ੁਭ ਸੰਕੇਤ ਮਿਲਦੇ ਹਨ। ਖੈਰ ਇਹ ਸਰਲ ਜਵਾਬ ਹੈ। ਸਚਾਈ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਗੁਨਾਹਗਾਰ ਹਾਂ। ਸੱਤਾਧਾਰੀ ਪਾਰਟੀ ਅਤੇ ਵਿਰੋਧੀ ਧਿਰ; ਭਾਵ, ਭਾਜਪਾ, ਕਾਂਗਰਸ, ਸਮਾਜਵਾਦੀ ਪਾਰਟੀ, ਡੀ.ਐੱਮ.ਕੇ., ਐੱਨ.ਸੀ.ਪੀ., ਤ੍ਰਿਣਮੂਲ ਕਾਂਗਰਸ ਅਤੇ ਹਰ ਸਿਆਸੀ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਹੱਥ ਖੂਨ ਨਾਲ ਰੰਗੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਸਾਡੇ 'ਚੋਂ ਕੋਈ ਵੀ ਭਾਜਪਾ ਨੂੰ ਘੇਰ ਕੇ ਸਖ਼ਤ ਸਵਾਲ ਪੁੱਛਣ ਦੀ ਖੋਜ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਕਿ ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਸਿਹਤ ਉਸ ਦੀ ਤਰਜੀਹ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਅਸੀਂ ਡਰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਲੋਕ ਸਾਡੇ ਦੁਆਲੇ ਘੇਰਾ ਘੱਤ ਕੇ ਇਹੀ ਸਵਾਲ ਸਾਥੋਂ ਵੀ ਪੁੱਛਣਗੇ। ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਸੱਤਾ ਵਿਚ ਸੀ ਤਾਂ ਉਦੋਂ ਅਸੀਂ ਕੁਝ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ?

ਇਸ ਲਈ ਅਸੀਂ ਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਗੁਨਾਹ ਦੀ ਚਾਦਰ ਚੌੜੀ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ। ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਗੁਨਾਹਗਾਰ ਹਾਂ। ਇਸ ਕਰ ਕੇ ਕੋਈ ਵੀ ਗੁਨਾਹਗਾਰ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਬਜਾਏ ਅਸੀਂ ਕਾਰਗਿਲ ਵਿਚ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਨੂੰ ਗੱਜਦੇ ਹੋਏ ਦੇਖਦੇ ਹਾਂ; ਜਾਂ ਫਿਰ ਸ਼ੇਅਰ ਬਾਜ਼ਾਰ 'ਤੇ ਨੀਝ ਲਾ ਕੇ ਤੱਕਦੇ ਹਾਂ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਦਾ ਸੰਵੇਦੀ ਸੂਚਕ ਅੰਕ ਓਲੰਪਿਕ ਖੇਡਾਂ ਵਿਚ ਮੇਰੇ ਪਸੰਦੀਦਾ ਅਥਲੀਟ ਦੇ ਦਿਲ ਦੀ ਧੜਕਣ ਨਾਲ ਮੇਲ ਖਾਂਦਾ ਹੈ ਹਾਂ ਸੱਚ! ਓਲੰਪਿਕ ਖੇਡਾਂ ਵੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈਆਂ ਹਨ।

ਨਵੀਂ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਬਜਟ ਸਿਆਸਤ ਦੀਆਂ ਨਵੀਆਂ ਹਕੀਕਤਾਂ ਦਰਸਾ ਰਿਹਾ ਹੈ; ਇਸ ਦੀ ਚਾਹਨਾ ਉਚੇਰੇ ਅਤੇ ਵਧੇਰੇ ਸਮਾਵੇਸ਼ੀ ਵਿਕਾਸ ਵੱਲ ਵਧਣ ਦੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਅਤੇ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਨੂੰ ਮਾਣਮੱਤਾ ਸਥਾਨ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਸ਼ੇਅਰ ਬਾਜ਼ਾਰ ਨੂੰ ਚੜ੍ਹ ਤੋਂ ਠੱਲ੍ਹ ਪਾਉਣ ਦੇ ਤਰੱਦਦ ਵੀ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ ਲਈ ਨੁੰਮਣਾ ਜਾਰੀ ਰਿਹਾ ਹੈ ਪਰ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਖੇਤਰ ਤੋਂ ਹੁਣ

ਸੁਸ਼ਮਾ ਰਾਮਚੰਦਰਨ

ਪ੍ਰਤੱਖ ਰੂਪ ਵਿਚ ਤਵੱਕੋ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਉਚੇਰੇ ਨਿਵੇਸ਼ ਲਈ ਆਪਣਾ ਯੋਗਦਾਨ ਦੇਵੇ। ਜਿੱਥੋਂ ਤੱਕ ਪਿਛਲੇ ਕਈ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਤਤਫ ਰਹੇ ਤਨਖ਼ਾਹਦਾਰ ਮੱਧ ਵਰਗ ਦਾ ਤਾਅਲੁਕ ਹੈ, ਇਸ ਨੂੰ ਸਟੈਂਡਰਡ ਕਟੌਤੀ ਅਤੇ ਟੈਕਸ ਦਰਾਂ ਵਿਚ ਕਟੌਤੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਰਾਹਤ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਸ਼ੇਅਰ ਬਾਜ਼ਾਰ ਕੁਝ ਲੈਵੀਆਂ ਲੱਗਣ ਕਰ ਕੇ ਨਾਪੁਸ਼ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਪਰ ਏਂਜਲ ਟੈਕਸ ਖਤਮ ਕਰਨ ਅਤੇ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਕੰਪਨੀਆਂ 'ਤੇ ਕਾਰਪੋਰੇਟ ਟੈਕਸ ਵਿਚ ਕਮੀ ਨਾਲ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਨਿਵੇਸ਼ ਨੂੰ ਹੁਲਾਰਾ ਮਿਲਣ ਦੇ ਆਸਾਰ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਟੌਤੀਆਂ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵਿੱਤੀ ਸੰਜਮ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਬਣੀ ਰਹੀ ਹੈ ਜਿਸ ਤਹਿਤ ਰਾਜਕੋਸ਼ੀ ਘਾਟਾ ਅੰਤਰਿਮ ਬਜਟ ਵਿਚ 5.1 ਫੀਸਦੀ ਤੋਂ ਘਟਾ ਕੇ 4.9 ਫੀਸਦੀ 'ਤੇ ਲਿਆਉਣ ਦਾ ਟੀਚਾ ਮਿੱਥਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।

ਵਿੱਤ ਮੰਤਰੀ ਨਿਰਮਲਾ ਸੀਤਾਰਾਮਨ ਦਾ ਇਹ ਸੱਤਵਾਂ ਬਜਟ ਸੀ ਜਿਸ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਭਵਿੱਖ 'ਤੇ ਟਿਕੀ ਹੋਈ ਹੈ ਪਰ ਨਵੇਂ ਆਰਥਿਕ ਨੀਤੀ ਚੋਖਟੇ ਵਿਚ ਨਵੀਂ ਪੀੜ੍ਹੀ ਦੇ ਸੁਧਾਰਾਂ ਨੂੰ ਲਾਂਭੇ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਜ਼ਮੀਨ ਸੁਧਾਰਾਂ ਦੇ ਅਹਿਮ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਕੁਝ ਕਦਮ ਚੁੱਕਣ ਦੀ ਤਜਵੀਜ਼ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤਹਿਤ ਦਿਹਾਤੀ ਤੇ ਸ਼ਹਿਰੀ ਜ਼ਮੀਨੀ ਰਿਕਾਰਡ ਦੇ ਡਿਜੀਟਾਈਜ਼ੇਸ਼ਨ ਦੀ ਯੋਜਨਾ ਉਲੀਕੀ ਗਈ ਹੈ ਪਰ

ਬਾਕੀ ਦੇ ਕਦਮਾਂ ਨੂੰ ਨਵੀਂ ਨੀਤੀ ਦੇ ਐਲਾਨ ਤੱਕ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਦਰਮਿਆਨੀਆਂ ਅਤੇ ਛੋਟੀਆਂ ਸਨਅਤਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਉਡੀਕ ਕਰਨੀ ਪਵੇਗੀ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਲਾਇਸੈਂਸਿੰਗ ਅਤੇ ਪਾਲਣਾ ਨੇਮ ਜੋ ਇਸ ਖੇਤਰ ਲਈ ਵੱਡਾ ਬੋਝ ਬਣੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਤੋਂ ਨਿਜਾਤ ਪਾਉਣ ਲਈ ਵਧੇਰੇ ਤਫ਼ਸੀਲੀ ਤਜਵੀਜ਼ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਕਰ ਲਈ ਜਾਂਦੀ।

ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਬਜਟ ਦਾ ਫੋਕਸ ਉਤਪਾਦਕਤਾ ਅਤੇ ਜਲਵਾਯੂ ਤਬਦੀਲੀ ਦੇ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿਚ ਖੋਜ 'ਤੇ ਲੱਗਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਮਾਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਇਸ ਗੱਲੋਂ ਸਹਿਮਤੀ ਹੈ ਕਿ ਸਮਾਂ ਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਇਸ ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਨਵੀਂ ਦਿਸ਼ਾ ਦੀ ਚੁਲ ਬਣਾਇਆ ਜਾਵੇ। ਖੁਸ਼ਹਾਲੀ ਅਤੇ ਅਨਾਜ ਪੈਦਾਵਾਰ ਵਿਚ ਭਰਵਾਂ ਇਜ਼ਾਫ਼ਾ ਲੈ ਕੇ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਹਰੇ ਇਨਕਲਾਬ ਤੋਂ ਕਈ ਦਹਾਕਿਆਂ ਬਾਅਦ ਖੇਤੀ ਅਰਥਚਾਰਾ ਹੁਣ ਹੋਰਨਾਂ ਫ਼ਸਲਾਂ ਵੱਲ ਕਦਮ ਵਧਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਦੀ ਕੁਸ਼ਲਤਾ ਵਿਚ ਸੁਧਾਰ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਕਰ ਕੇ ਸਬਜ਼ੀਆਂ, ਤੇਲ ਬੀਜਾਂ ਤੇ ਦਾਲਾਂ ਦੀ ਕਾਸ਼ਤ ਅਤੇ ਝੀਲਿਆਂ ਜਿਹੇ ਸਮੁੰਦਰੀ ਉਤਪਾਦਾਂ ਨੂੰ ਬਜਟ ਵਿਚ ਉਚੇਰੀ ਤਰਜੀਹ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਬਰਾਮਦੀ ਮਾਰਕੀਟ ਵਿਚ ਕਾਫ਼ੀ ਦਬਦਬਾ ਹੈ।

ਉੱਝ, ਬਜਟ ਤਜਵੀਜ਼ਾਂ ਵਿਚ ਜਿਹੜੀ ਗੱਲ ਨਿੱਤਰ ਕੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਈ ਹੈ, ਉਸ ਵਿਚ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਅਤੇ ਹੁਨਰਮੰਦੀ ਲਈ ਤਫ਼ਸੀਲੀ ਯੋਜਨਾ ਦਾ ਖਾਕਾ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ। ਹਾਲੀਆ ਲੋਕ ਸਭਾ ਚੋਣਾਂ ਵਿਚ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਦਾ ਮੁੱਦਾ ਕਾਫ਼ੀ ਜ਼ੋਰ ਸ਼ੇਰ ਨਾਲ ਉੱਭਰਿਆ ਸੀ। ਰਸਮੀ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਸਬਸਿਡੀਆਂ ਲਈ ਚਾਲੂ ਮਾਲੀ ਸਾਲ ਵਿਚ 1.48 ਲੱਖ ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣਗੇ। ਪ੍ਰਾਈਡੈਂਟ ਫੰਡ ਦੀ ਕਟੌਤੀ

ਵਿਚ ਪਹਿਲੇ ਮਹੀਨੇ ਦੀ ਤਨਖ਼ਾਹ ਦੇ ਕੇ ਮਦਦ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਕੁਝ ਸਕੀਮਾਂ ਨਾਲ 2.9 ਕਰੋੜ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਨਵੀਆਂ ਨੌਕਰੀਆਂ ਲੈਣ ਵਿਚ ਮਦਦ ਮਿਲਣ ਦੀ ਆਸ ਹੈ। ਹੁਣ ਕਾਰੋਬਾਰੀ ਕੰਪਨੀਆਂ ਦੀ ਇਹ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਬਣਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਾਰਪੋਰੇਟ ਸਮਾਜਿਕ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਫੰਡ 'ਚੋਂ ਵੀ ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਕੁਝ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਇਆ ਜਾਵੇ। ਹੁਨਰ ਸਿਖਲਾਈ ਨੂੰ ਵੀ ਪਾਸੇ ਨਹੀਂ ਛੱਡਿਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਇਸ ਮੰਤਵ ਲਈ ਨਵੀਂ ਕੇਂਦਰੀ ਸਪਾਂਸਰਡ ਸਕੀਮ ਲਿਆਂਦੀ ਗਈ ਹੈ ਜੋ ਸਨਅਤ ਦੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਦੇ ਅਨੁਰੂਪ ਆਈਟੀਆਈਜ਼ ਨੂੰ ਅਪਗ੍ਰੇਡ ਕਰੇਗੀ। ਇਸ ਨਾਲ ਵੀਹ ਲੱਖ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਲਾਭ ਮਿਲਣ ਦੀ ਆਸ ਹੈ।

ਹੁਣ ਤੱਕ ਇਕੋ ਘਾਟ ਇਹ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਕਿਸਮ ਦੀ ਹੁਨਰ ਸਿੱਖਿਆ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਖੇਤਰਾਂ ਦੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਕਰਨ ਦੇ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਨਿੱਕਲ ਰਹੀ। ਨੌਕਰੀਆਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਵੀ ਇਹੀ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦੇ ਸਿਖਲਾਈਯਾਫ਼ਤਾ ਕਰਮੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੇ। ਇਸ ਕਿਸਮ ਦੇ ਹੁਨਰ ਸਿਖਲਾਈ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮਾਂ ਲਈ ਮੋਹਰੀ ਏਂਜਲੀਆਂ ਦੀ ਸ਼ਮੂਲੀਅਤ ਜ਼ਰੀਏ ਵਧੇਰੇ ਸੂਚੱਜੀ ਪਹੁੰਚ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿ ਨੌਕਰੀ 'ਤੇ ਲੱਗਣ ਲਾਇਕ ਨੌਜਵਾਨ ਤਿਆਰ ਹੋ ਸਕਣ।

ਔਰਤ ਕਿਰਤ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਹਿੱਸੇਦਾਰੀ ਵਧਾਉਣ ਖਾਤਿਰ ਸਰਕਾਰੀ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਭਿਆਲੀ ਰਾਹੀਂ ਔਰਤਾਂ ਦੇ ਹੋਸਟਲ ਅਤੇ ਕ੍ਰੈਚ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਸਕੀਮ ਦੇ ਵੇਰਵੇ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੇ ਗਏ। ਔਰਤਾਂ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਾਲੇ ਸਹਿਕਾਰੀ ਉਦਮਾਂ ਦੀ ਮੰਡੀ ਰਸਾਈ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਕੁਝ ਹੋਰਨਾਂ ਸਕੀਮਾਂ ਦਾ ਵੀ ਜ਼ਿਕਰ

ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਪਰ ਗਹਿਰੀਆਂ ਜੜ੍ਹਾਂ ਵਾਲੇ ਸਾਡੇ ਪਿੱਤਰਵਾਦੀ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਕਿਰਤ ਮੰਡੀ ਵਿਚ ਔਰਤਾਂ ਦੀ ਹਿੱਸੇਦਾਰੀ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਮਦਦ ਦੇਣ 'ਤੇ ਹੋਰ ਜ਼ੋਰ ਦੇਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।

ਬਜਟ ਵਿਚਲਾ ਇੱਕ ਹੋਰ ਤੱਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਗੱਠਜੋਤ ਸਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਸਿਆਸੀ ਮਜ਼ਬੂਰੀਆਂ ਦਾ ਸਿੱਟਾ ਹੈ ਜੋ ਬਿਹਾਰ ਤੇ ਆਂਧਰਾ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਗੱਠਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਸਾਫ਼ ਝਲਕਦਾ ਹੈ। ਪੂਰਬੀ ਹਿੱਸੇ ਲਈ ਐਲਾਨੀ ਨਵੀਂ 'ਪੂਰਬੋਦਯਾ' ਯੋਜਨਾ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਧੀਮੀ ਗਤੀ ਨਾਲ ਤਰੱਕੀ ਕਰ ਰਹੇ ਇਸ ਇਲਾਕੇ 'ਚ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ ਨੂੰ ਲੋੜੀਂਦਾ ਸਹਾਰਾ ਦੇ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਅਹਿਮ ਤੱਥ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਪੈਸਾ ਸਿਰਫ਼ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਹੀ ਮੁਹੱਈਆ ਨਹੀਂ ਕਰਵਾਉਣਾ ਬਲਕਿ ਕਈ ਬਹੁਮੁਖੀ ਵਿੱਤੀ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਫੰਡਿੰਗ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਹਨ।

ਆਂਧਰਾ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਆਰਥਿਕ ਵਿਕਾਸ ਪੱਖੋਂ ਪੂਰਬੀ ਖੇਤਰ 'ਚ ਅਪਵਾਦ ਹੈ। ਫਿਰ ਵੀ ਦੇਖਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਨਵੀਂ ਰਾਜਧਾਨੀ ਅਤੇ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਪੋਲਾਵਰਮ ਸਿੰਜਾਈ ਪ੍ਰਾਜੈਕਟ ਲਈ ਪੈਸੇ ਦੀ ਕਾਫ਼ੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਇੱਥੇ ਵੀ ਵਿੱਤੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕੇਂਦਰ ਤੇ ਬਹੁਮੁਖੀ ਵਿੱਤੀ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਤੋਂ ਆਏਗੀ ਪਰ ਸੱਤਾਧਾਰੀ ਗੱਠਜੋਤ ਦੇ ਮੁੱਖ ਭਿਆਲਾਂ- ਨਿਤੀਸ਼ ਕੁਮਾਰ ਤੇ ਚੰਦਰਬਾਬੂ ਨਾਇਡੂ ਨੂੰ ਸਪਸ਼ਟ ਸੁਨੇਹਾ ਦੇ ਕੇ ਮੁੜ ਭਰੋਸਾ ਦਿਵਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੂਬਿਆਂ ਨੂੰ ਅਹਿਮ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚਿਆਂ ਲਈ ਵਿੱਤ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ।

ਟੈਕਸ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਬਜਟ ਦੀਆਂ ਤਜਵੀਜ਼ਾਂ ਨੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਵਰਗਾਂ ਨੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਖੁਸ਼ੀ ਤੇ ਰਾਹਤ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਸਟੈਂਡਰਡ ਕਟੌਤੀ 'ਚ ਵਾਧੇ ਦੇ

ਨਾਲ-ਨਾਲ ਨਿੱਜੀ ਆਮਦਨ ਕਰ ਦਰਾਂ 'ਚ ਰੱਦੋਬਲ ਤਨਖ਼ਾਹਦਾਰ ਮੱਧਵਰਗ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈ। ਸਮਝਣ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਇਹ ਵੀ ਹੈ ਕਿ ਕਰਦਾਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਹੁਣ ਨਵੀਆਂ ਦਰਾਂ 'ਚੋਂ ਆਪਣੇ ਲਈ ਕਿਸੇ ਛੋਟ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਨਵੀਂ ਟੈਕਸ ਵਿਵਸਥਾ ਅਪਣਾਉਣੀ ਪਵੇਗੀ। ਫਿਰ ਵੀ ਇਹ ਤਬਦੀਲੀ ਲੰਮੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਉਡੀਕੀ ਜਾ ਰਹੀ ਸੀ ਤੇ ਆਖਿਰ ਸੀਤਾਰਾਮਨ ਕੋਲ ਇਸ ਸਾਲ ਤਨਖ਼ਾਹਦਾਰ ਵਰਗ ਦੀਆਂ ਉਮੀਦਾਂ 'ਤੇ ਖਰਾ ਉਤਰਨ ਲਈ ਵਿੱਤੀ ਗੁੰਜਾਇਸ਼ ਬਚ ਗਈ।

ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਕੰਪਨੀਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਕਾਰਪੋਰੇਟ ਟੈਕਸ ਵਿਚ 40 ਤੋਂ 35 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਤੱਕ ਦੀ ਛੋਟ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਘਟ ਰਹੇ ਸਿੱਧੇ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਨਿਵੇਸ਼ ਦੇ ਰੁਝਾਨ ਨੂੰ ਠੱਲ੍ਹ ਪੈ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਏਂਜਲ ਟੈਕਸ ਹਟਾਉਣ ਦਾ ਵੀ ਸਟਾਰਟਅਪ ਭਾਈਚਾਰੇ ਨੇ ਸਵਾਗਤ ਕੀਤਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਮੰਤਵ ਇਸ ਵਰਗ 'ਚ ਕੰਪਨੀਆਂ ਨੂੰ ਨਵੀਆਂ ਉਚਾਈਆਂ ਤੱਕ ਲਿਜਾਣਾ ਹੈ। ਜਿੱਥੋਂ ਤੱਕ ਪੂੰਜੀ ਲਾਭ ਟੈਕਸ ਅਤੇ 'ਫਿਊਚਰ ਤੇ ਆਪਸਨਜ਼' ਕਾਰੋਬਾਰ ਉਤੇ ਸਕਿਊਰਿਟੀ ਟੈਕਸ ਵਿਚ ਵਾਧੇ ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੈ, ਸ਼ੇਅਰ ਬਾਜ਼ਾਰ ਤੋਂ ਕੋਈ ਬਹੁਤੀ ਚੰਗੀ ਪ੍ਰਤੀਕਿਰਿਆ ਨਹੀਂ ਆਈ। ਪੂਰਾ ਦਿਨ ਬਾਜ਼ਾਰ ਵਿਚ ਮੰਦੀ ਛਾਈ ਰਹੀ ਜੋ ਸਾਫ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਟੈਕਸ ਵਿਚ ਵਾਧੇ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਸੀ।

ਇਉਂ ਮੋਦੀ 3.0 ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਬਜਟ ਲੋਕ ਲਭਾਉਣਾ ਹੋਣ ਦੀ ਥਾਂ ਵਿਹਾਰਕ ਹੈ। ਖ਼ਜ਼ਾਨੇ ਨੂੰ ਇਸ ਸਾਲ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ 'ਚ ਆਰ.ਬੀ.ਐਫੀ. ਤੋਂ ਮਿਲੀ ਰਾਸ਼ੀ ਦਾ ਲਾਭ ਮਿਲਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ ਵਿੱਤੀ ਸਾਵਧਾਨੀਆਂ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਸਰਕਾਰੀ ਖੇਤਰ 'ਚ ਲਗਾਤਾਰ ਪੂੰਜੀ ਖਰਚ ਸੰਭਵ ਬਣਾਇਆ। ਫਿਰ ਵੀ ਅਜੇ ਅਤਿ ਲੋੜੀਂਦੇ ਅਗਲੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਦੇ ਸੁਧਾਰ ਬਕਾਇਆ ਹਨ, ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਾਰੋਬਾਰੀ ਸੌਖ ਦੇ ਪੱਖ ਤੋਂ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹੀ ਅਰਥ ਵਿਵਸਥਾ ਨੂੰ ਜ਼ੋਰਦਾਰ ਹੁਲਾਰਾ ਦੇਣਗੇ।

ਬਜਟ ਵਿਚ ਵੀ ਸਿਆਸਤ

ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਲਈ ਹੀਰ ਪੜ੍ਹਨੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਕਿਉਂ ਏ?

ਸੁਣੀ-ਸੁਣਾਈ ਨਾਲੋਂ ਪੜ੍ਹੀ ਹੀਰ ਦਾ ਬਹੁਤ ਫਰਕ

ਕਈ ਵਰ੍ਹੇ ਪਹਿਲਾਂ ਕਿਸੇ ਬਜ਼ੁਰਗ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਮੁੰਡਿਆ, ਤੂੰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਿੰਦਾ ਏਂ, ਤੇ ਹੀਰ ਵਾਰਿਸ ਸ਼ਾਹ ਤਾਂ ਪੜ੍ਹੀ ਹੋਣੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ, “ਜੀ ਪੜ੍ਹੀ ਤਾਂ ਘੱਟ ਵੱਧ ਹੀ ਹੈ ਪਰ ਸੁਣੀ ਵਾਰਿਸ (ਬਹੁਤ ਵਾਰ) ਹੈ। ਕਦੇ ਕਿਸੇ ਮੇਲੇ ‘ਤੇ, ਕਦੇ ਆਪਣੇ ਹੀ ਵਿਹੜੇ ‘ਚ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਾਣੀ ਨੇ ਰਾਤ ਨੂੰ ਹੀਰ ਗਾਉਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ।”

ਬਜ਼ੁਰਗਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ, “ਜੰਮਪਲ ਤੂੰ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਏਂ ਤੇ ਹੀਰ ਬਸ ਸੁਣੀ ਸੁਣਾਈ ‘ਤੇ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਏਂ।”

ਫਿਰ ਉਨ੍ਹਾਂ

ਮੁਹੰਮਦ ਹਨੀਫ਼

ਬੜੇ ਹੀ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਹੀਰ ਵਾਰਿਸ ਸ਼ਾਹ ਪੜ੍ਹਾਉਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਸਾਨੂੰ ਚਾਨਣ ਹੋਇਆ ਕਿ ਜਿਹੜੀ ਹੀਰ ਅਸੀਂ ਸੁਣਦੇ ਆਏ ਹਾਂ ਅਤੇ ਜਿਹੜੀ ਹੀਰ ਵਾਰਿਸ ਸ਼ਾਹ ਲਿਖ ਗਏ ਹਨ, ਉਸ ‘ਚ ਬੜਾ ਫਰਕ ਹੈ। ਬਾਅਦ ‘ਚ ਗਾਉਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਤਾਂ ਹੀਰ ਨੂੰ ਪੁੱਠਾ ਹੀ ਟੰਗ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਤੇ ਕਈਆਂ ਨੇ ਤਾਂ ਆਪਣੀ ਹੀ ਮਰਜ਼ੀ ਦੀ ਹੀਰ ਬਣਾ ਲਈ। ਇਉਂ ਵਾਰਿਸ ਸ਼ਾਹ ਦੀ ਹੀਰ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਰਲਾ ਪੈ ਗਿਆ।

ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਵੀ ਸੁਣੀ ਸੁਣਾਈ ਹੀਰ ‘ਤੇ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਕਰਦੇ ਆਏ ਹੋ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਉਹ ਵਾਲੀ ਹੀਰ ਜ਼ਰੂਰ ਸੁਣੀ ਹੋਵੇਗੀ ਜਿਸ ਵਿਚ ਇਹ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ:

ਡੋਲੀ ਚੜ੍ਹਦਿਆਂ ਮਾਰੀਆਂ ਹੀਰ ਚੀਕਾਂ
ਮੈਨੂੰ ਲੈ ਚੱਲੇ ਬਾਬਲਾ ਲੈ ਚੱਲੇ
ਮੇਰਾ ਆਖਿਆ ਕਦੀ ਨਾ ਮੋੜਦਾ ਸੈਂ
ਉਹ ਦਿਨ ਬਾਬਲਾ ਕਿਤੇ ਗੈ ਚੱਲੇ...

ਇਹ ਹੀਰ ਲਤਾ ਮੰਗੇਸ਼ਕਰ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਆਖਿਦਾ ਪ੍ਰਵੀਨ ਤੱਕ ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਗੁਲੂਕਾਰਾਂ (ਕਲਾਕਾਰਾਂ) ਨੇ ਗਾਈ ਹੈ ਤੇ ਬਹੁਤ ਮਸ਼ਹੂਰ ਵੀ ਹੋਈ ਹੈ।

ਕਿਤਾਬ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਵਾਰਿਸ ਸ਼ਾਹ ਦੀ ਹੀਰ ਪੜ੍ਹੀ ਤਾਂ ਪਤਾ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਹੀਰ ਨਾ ਰੋਣੀ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕੁਰਲਾਈ, ਤੇ ਨਾ ਉਸ ਨੇ ਕੋਈ ਚੀਕਾਂ ਮਾਰੀਆਂ ਬਲਕਿ ਮੂੰਹ ‘ਤੇ ਹੱਥ ਫੇਰ ਕੇ ਨਿਕਾਹ ਪੜ੍ਹਾਉਣ ਵਾਲੇ ਮੌਲਵੀ ਅਤੇ ਪਿਓ ਤੇ ਚਾਚਿਆਂ ਜਿਹੜੇ ਉਸ ਨੂੰ ਰਾਝੇ ਤੋਂ ਖੋਹ ਕੇ ਜ਼ਬਰਦਸਤੀ ਡੋਲੀ ‘ਚ ਪਾ ਰਹੇ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਤਾਹਨੇ-ਮਿਹਨੇ ਮਾਰਦੀ ਗਈ।

ਮੌਲਵੀ ਸਾਹਿਬ ਨਾਲ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਬਹਿਸ ਵੀ ਪਾ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਮੈਂ ਤਾਂ ਅਜਲਾਂ ਤੋਂ ਰਾਝੇ ਨਾਲ ਵਿਆਹੀ ਹਾਂ ਤੇ ਤੂੰ ਨਿਕਾਹ ‘ਤੇ ਨਿਕਾਹ ਪੜ੍ਹਾ ਕੇ ਕਿਹੜਾ ਕੁਫਰ ਕਮਾਉਣ ਲੱਗਾ ਹੈ। ਜਾਂਦੇ-ਜਾਂਦੇ ਮੌਲਵੀ ਸਾਹਿਬ ਬਾਰੇ ਇਹ ਵੀ ਕਹਿ ਗਈ:

ਖਾਣ ਵੱਢੀਆਂ ਨਿੱਤ ਇਮਾਨ ਵੇਚਣ

ਇਹੋ ਮਾਰ ਹੈ ਕਾਜ਼ੀਆਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ।

ਪਿੰਡਾਂ ‘ਚੋਂ ਜਿਹੜੀ ਜਿਣਸ ਵੀ ਸ਼ਹਿਰ ਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਉਸ ਵਿਚ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਵਪਾਰੀ ਚਾਰ

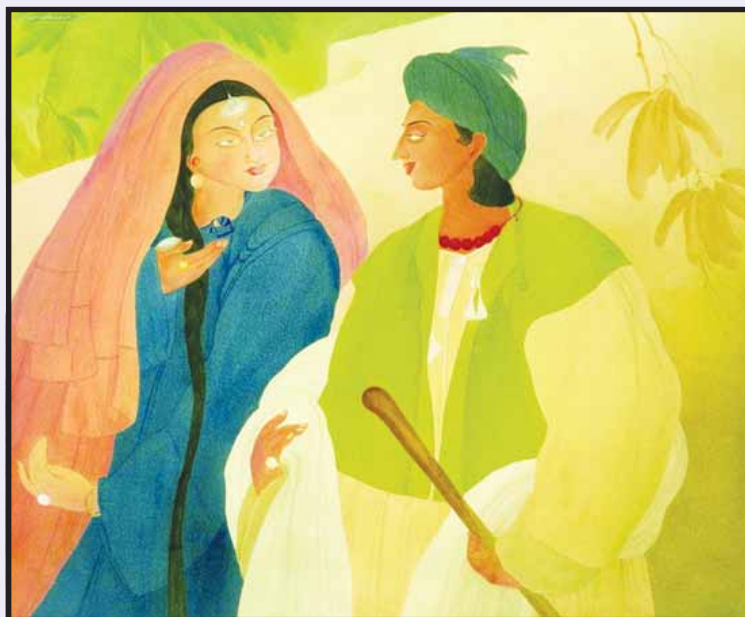
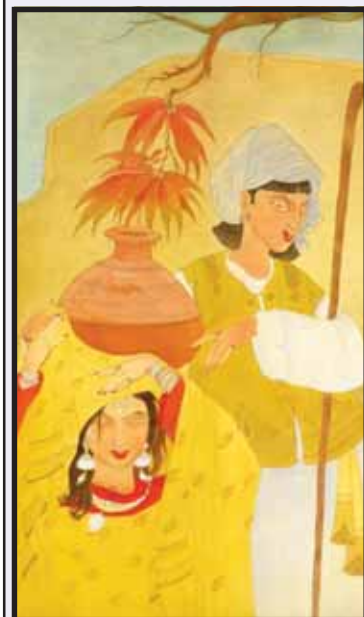
ਲਹਿੰਦੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸ਼ੇਖੂਪੁਰਾ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦੇ ਪਿੰਡ ਜੰਡਿਆਲਾ ਸ਼ੇਰ ਖਾਨ ਵਿਚ ਵਾਰਿਸ ਸ਼ਾਹ ਦੀ ਯਾਦਗਾਰ।

ਤਕਰੀਬਨ 250 ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਵਾਰਿਸ ਸ਼ਾਹ ਦੀ ਲਿਖੀ ਹੀਰ ਦਾ ਪੰਜਾਬੀ ਸਮਾਜ ਅਤੇ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਵਿਚ ਆਪਣਾ ਵੱਖਰਾ ਅਤੇ ਨਿਆਰਾ ਮੁਕਾਮ ਹੈ। ਕਈ ਸ਼ਾਇਰਾਂ ਨੇ ਹੀਰ ਦਾ ਕਿੱਸਾ ਲਿਖਿਆ ਪਰ ਜੋ ਗੱਲ ਵਾਰਿਸ ਸ਼ਾਹ ਦੇ ਕਿੱਸੇ ਵਿਚ ਹੈ, ਉਹ ਕਿਸੇ ਵਿਚ ਵੀ ਨਹੀਂ। ਵਾਰਿਸ ਸ਼ਾਹ ਨੇ ਇਹ ਕਿੱਸਾ ਹੱਥ ਨਾਲ ਲਿਖਿਆ ਸੀ। ਉਦੋਂ ਤੋਂ ਹੀ ਕਈ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਹੀਰ ਜ਼ੁਬਾਨੀ ਯਾਦ ਕਰ ਲਈ। ਹੁਣ ਵੀ ਤੁਹਾਨੂੰ ਪਿੰਡਾਂ ‘ਚ ਹੀਰ ਦੇ ਕਈ ਹਾਫਿਜ਼ ਮਿਲ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਪਰ ਜਿਵੇਂ-ਜਿਵੇਂ ਵਕਤ ਬੀਤਦਾ ਗਿਆ, ਇਸ ਵਿਚ ਰਲਾ ਪੈਂਦਾ ਗਿਆ। ਲਹਿੰਦੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਉਘੇ ਪੱਤਰਕਾਰ ਮੁਹੰਮਦ ਹਨੀਫ਼ ਨੇ ਮਸਲੇ ਗੱਲਾਂ ਸਾਂਝੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ।

ਪੈਸੇ, ਬਹੁਤਾ ਮੁਨਾਫ਼ਾ ਕਮਾਉਣ ਲਈ ਛੋਟੀ-ਮੋਟੀ ਮਿਲਾਵਟ ਕਰਦੇ ਹੀ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਦੁੱਧ ‘ਚ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਨਲਕੇ ਦਾ ਪਾਣੀ, ਆਟੇ ‘ਚ

ਰੋੜੀ-ਵੱਟੇ ਅਤੇ ਮਿਰਚਾਂ ‘ਚ ਲਾਲ ਇੱਟਾਂ ਪੀਸ ਕੇ ਪਾ ਛੱਡਦੇ ਹਨ। ਵਾਰਿਸ ਸ਼ਾਹ ਦੀ ਹੀਰ ਨਾਲ ਵੀ ਅਸੀਂ ਇੰਝ ਹੀ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਵਾਰਿਸ ਸ਼ਾਹ ਦੀ ਲਿਖਤ ਹੀਰ
ਵਾਰਿਸ ਸ਼ਾਹ ਨੇ ਹੀਰ ਹੱਥ ਨਾਲ ਲਿਖੀ ਸੀ। ਕਈ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਸਾਰੀ ਹੀਰ ਜ਼ੁਬਾਨੀ ਯਾਦ

ਉਘੇ ਚਿੱਤਰਕਾਰ ਅਬਦੁਰ ਰਹਿਮਾਨ ਚੁਗਤਾਈ ਦੇ ਬਣਾਏ ਹੀਰ ਰਾਝੇ ਦੇ ਚਿੱਤਰ।

ਕਰ ਲਈ। ਹੁਣ ਵੀ ਤੁਹਾਨੂੰ ਪਿੰਡਾਂ ‘ਚ ਹੀਰ ਦੇ ਕਈ ਹਾਫਿਜ਼ ਮਿਲ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਕਈ ਸਿਆਣਿਆਂ ਨੇ ਕਲਮੀ ਨੁਸਖੇ ਲਿਖੇ ਅਤੇ ਆਪੋ-ਆਪਣੀ ਤਬੀਅਤ ਮੁਤਾਬਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੁਝ ਬੋਲ ਕੱਢਦੇ ਗਏ ਅਤੇ ਕੁਝ ਨਵੇਂ ਪਾਉਂਦੇ ਗਏ। ਜਦੋਂ ਪੰਜਾਬ ‘ਚ ਛਾਪੇਖਾਨੇ ਆਏ ਤਾਂ ਹੀਰ ਛਾਪਣ ਦਾ ਧੰਦਾ ਟੁਕ ਪਿਆ।

ਅਸੀਂ ਰੋਣਾ ਹਮੇਸ਼ਾ ਇਹੀ ਰੋਈਦਾ ਹੈ ਕਿ ਲੋਕ ਪੰਜਾਬੀ ਪੜ੍ਹਦੇ ਨਹੀਂ ਪਰ ਉਦੋਂ ਪੰਜਾਬੀ ਪੜ੍ਹਨ ਵਾਲੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੁ ਹੈ ਸਨ ਕਿ ਛਾਪੇਖਾਨੇ ਆਲਿਆਂ ‘ਚ ਹੀਰ ਛਾਪਣ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਿਆ। ਇੱਕ ਤੋਂ ਇੱਕ ਅਸਲੀ ਅਤੇ ਵੱਡੀ ਹੀਰ ਬਾਜ਼ਾਰ ‘ਚ ਮਿਲਣ ਲੱਗ ਪਈ। ਜਿੰਨੀ ਵੱਡੀ ਅਤੇ ਅਸਲੀ ਹੀਰ, ਓਨੀ ਉਸ ‘ਚ ਜ਼ਿਆਦਾ ਮਿਲਾਵਟ।

ਹੀਰ ਸੂਫੀ ਕਲਾਮ ਜਾਂ ਇਸ਼ਕ ਕਹਾਣੀ
ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਆਲਮਾਂ ਨੇ ਸਾਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਖੋਜ ਕਰ ਕੇ ਹੀਰ ਦਾ ਨਿਤਾਰਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਵਾਰਿਸ ਸ਼ਾਹ ਦੇ ਬੋਲਾਂ ਨੂੰ ਸਿਆਣਿਆ ਹੈ ਪਰ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਜ਼ੁਬਾਨ ‘ਤੇ ਜਿਹੜੇ ਬੋਲ ਇੱਕ ਵਾਰੀ ਚੜ੍ਹ ਜਾਣ, ਉਹ ਫਿਰ ਭੁੱਲਦੇ ਨਹੀਂ। ਕਈ ਲੋਕ ਹੀਰ ਨੂੰ ਸੂਫੀ ਕਲਾਮ ਸਮਝ ਕੇ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਨ, ਕੋਈ ਇਸ਼ਕ ਕਹਾਣੀ ਸਮਝ ਕੇ ਅਤੇ ਕਈ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਰਹਿਤਲ ਦਾ ਇਨਸਾਈਕਲੋਪੀਡੀਆ ਵੀ ਸਮਝਦੇ ਹਨ। ਬਾਕੀ ਬਜ਼ੁਰਗ ਸ਼ਾਇਰਾਂ ਨਾਲ ਵੀ ਇਹੀ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਕਈ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਸੈਫਲ ਮਲੂਕ ਆਪਣੀ ਹੀ ਬਣਾਈ ਹੈ। ਜਿਹੜਾ ਬੁੱਲ੍ਹਾ ਗਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ‘ਚ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਬੁੱਲ੍ਹਾ ਹੈ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਵੈਸੇ ਤਾਂ ਇਹ ਇਸ਼ਕ ਦੇ ਕੰਮ ਹਨ। ਕਈ ਸ਼ਾਇਰ ਬਜ਼ੁਰਗਾਂ ਦੇ ਰੰਗ ‘ਚ ਰੰਗੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਗ ‘ਚ ਹੀ ਕਲਾਮ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਹੀਰ ਵਾਰਿਸ ਸ਼ਾਹ ਵੀ ਕੋਈ ਅਸਮਾਨੀ ਕਿਤਾਬ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਵਾਰਿਸ ਸ਼ਾਹ ਨੇ ਜੰਡਿਆਲੇ ਦੀ ਮਸੀਤ ਦੇ ਹੁਜ਼ਰੇ ‘ਚ ਬੈਠ ਕੇ ਲਿਖੀ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਵਾਰਿਸ ਸ਼ਾਹ ਨਾਲ ਵੀ ਉਹੀ ਵਾਰਦਾਤ ਪਾਈ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਕਈ ਵਲੀਆਂ, ਪੈਗੰਬਰਾਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਲਾਮ ਨਾਲ ਕਰਦੇ ਆਏ ਹਾਂ।

ਜੇ ਉਹ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਜੋਤਨ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦੇ ਸਨ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਾਮ ਲੈ ਕੇ ਕਾਫ਼ਰ-ਕਾਫ਼ਰ ਦੇ ਨਾਅਰੇ ਮਾਰ ਛੱਡੀਦੇ ਹਨ। ਜੇ ਉਹ ਫਰਮਾ ਗਏ ਸਨ ਕਿ ਜ਼ਮੀਨ ‘ਤੇ ਧੌਣ ਨੀਵੀਂ ਕਰ ਕੇ ਟੁਰੇ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਜੇਕਰ ਕਿਸੇ ਬੰਦੇ ਦੀ ਗੱਲ ਪਸੰਦ ਨਾ ਆਵੇ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ‘ਸਿਰ ਤਨ ਸੇ ਯੁਦਾ’ ਦਾ ਨਾਅਰਾ ਮਾਰ ਛੱਡੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜੇਕਰ ਫਿਰ ਵੀ ਤਸੱਲੀ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਬੰਦਾ ਸਾਡੇ ਕੇ ਭੰਗਤੇ ਪਾਉਂਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਪੈਗੰਬਰੀ ਕੰਮ ਕਰ ਛੱਡਿਆ ਹੈ। ਜਿਹਦਾ ਵੀ ਦਿਲ ਕਰੇ, ਉਹ ਹੀਰ ਸੁਣੇ ਪਰ ਅਗਲੀ ਦਫਾ ਕੋਈ ਗਾਵੇ- ‘ਡੋਲੀ ਚੜ੍ਹਦਿਆਂ ਮਾਰੀਆਂ ਹੀਰ ਚੀਕਾਂ’ ਤਾਂ ਯਾਦ ਰੱਖੋ ਕਿ ਵਾਰਿਸ ਸ਼ਾਹ ਦੀ ਹੀਰ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਵਕਤ ਦੇ ਜ਼ਾਲਮਾਂ ਦੀਆਂ ਚੀਕਾਂ ਕੱਢਵਾ ਕੇ ਗਈ ਸੀ ਤੇ ਬਾਕੀ ਆਸਿਕ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਵਾਰਿਸ ਸ਼ਾਹ ਆਪ ਫਰਮਾ ਗਏ ਹਨ:

ਮਾਣ ਮੱਤੀਏ ਰੂਪ ਗੁਮਾਨ ਭਰੀਏ,

ਅਠਖੇਲੀਏ ਰੰਗ ਰੰਗੀਲੀਏ ਨੀ।

ਆਸ਼ਕ, ਭੋਰ, ਫਕੀਰ ਤੇ ਨਾਗ ਕਾਲੇ,

ਬਾਝ ਮੰਤਰੇਂ ਮੂਲ ਨਾ ਕੀਲੀਏ ਨੀ।

ਹੀਰ ਦਾ ਮਾਂ ਨਾਲ ਕਲੇਸ਼

ਹੀਰ ਮਾਉਂ ਦੇ ਨਾਲ ਆ ਲੜਨ ਲੱਗੀ, ਤੁਸਾਂ ਸਾਕ ਕੀਤਾ ਨਾਲ ਜ਼ੋਰੀਆਂ ਦੇ। ਕਦੇ ਮੰਗਿਆ ਮੁਣਸ ਮੈਂ ਆਖ ਤੈਨੂੰ, ਵੈਰ ਕੱਢਿਉਈ ਕਿਨ੍ਹਾਂ ਖੋਰੀਆਂ ਦੇ। ਹੁਣ ਕਰੇਂ ਵਲਾ ਕਿਉਂ ਅਸਾਂ ਕੋਲੋਂ, ਇਹ ਕੰਮ ਨਾ ਹੁੰਦੇ ਨੀ ਚੋਰੀਆਂ ਦੇ। ਜਿਹੜੇ ਹੋਣ ਬੇਅਕਲ ਚਾ ਲਾਂਵਦੇ ਨੀ, ਇੱਟ ਮਾਤੀਆਂ ਦੀ ਵਿਚ ਮੋਰੀਆਂ ਦੇ। ਚਾਇ ਚੁਗਦ ਨੂੰ ਕੁੰਜ ਦਾ ਸਾਕ ਦਿੱਤੇ, ਪਰੀ ਬਧੀਆ ਜੇ ਗਲ ਢੋਰੀਆਂ ਦੇ। ਵਾਰਿਸ ਸ਼ਾਹ ਮੀਆਂ ਗੰਨਾ ਚੱਢ ਸਾਰਾ, ਮਜ਼ੇ ਵੱਖ ਨੇ ਪੋਰੀਆਂ ਪੋਰੀਆਂ ਦੇ।

ਹੀਰ ਨੇ ਰਾਝੇ ਨਾਲ ਸਲਾਹ ਕਰਨੀ

ਹੀਰ ਆਖਦੀ ਰਾਝਿਆ ਕਹਿਰ ਹੋਇਆ, ਏਥੋਂ ਉਠ ਕੇ ਚਲ ਜੇ ਚੱਲਣਾ ਏ। ਦੋਨੋਂ ਉਠ ਕੇ ਲੰਮਤੇ ਰਾਹ ਪਈਏ, ਕੋਈ ਅਸਾਂ ਨੇ ਦੇਸ ਨਾ ਮੱਲਣਾ ਏ। ਜਦੋਂ ਝੁੰਗਤੇ ਵਤੀ ਮੈਂ ਖੇਤਿਆਂ ਦੇ, ਕਿਸੇ ਅਸਾਂ ਨੂੰ ਮੋੜ ਨਾ ਘੱਲਣਾ ਏ। ਮਾਂ ਬਾਪ ਨੇ ਜਦੋਂ ਵਿਆਹ ਟੋਰੀ, ਕੋਈ ਅਸਾਂ ਦਾ ਵੱਸ ਨਾ ਚੱਲਣਾ ਏ। ਅਸੀਂ ਇਸ਼ਕ ਦੇ ਆਣ ਮੈਦਾਨ ਰੁਧੇ, ਬੁਰਾ ਸੂਰਮੇ ਨੂੰ ਰਣੋਂ ਹੱਲਣਾ ਏ। ਵਾਰਿਸ ਸ਼ਾਹ ਜੇ ਇਸ਼ਕ ਫਿਰਾਕ ਛੁੱਟੇ, ਇਹ ਕਟਕ ਫਿਰ ਆਖ ਕਿਸ ਝੱਲਣਾ ਏ।

ਕਿੱਸਾ ਹੀਰ: ਕੁਝ ਵੰਨਗੀ

ਰਾਝੇ ਦਾ ਹੀਰ ਨੂੰ ਉੱਤਰ

ਹੀਰੇ ਇਸ਼ਕ ਨਾ ਮੂਲ ਸਵਾਦ ਦਿੰਦਾ, ਨਾਲ ਚੋਰੀਆਂ ਅਤੇ ਉਧਾਲਿਆਂ ਦੇ। ਕਿਤਾਂ ਪੌਦੀਆਂ ਮੁਠੇ ਸਾਂ ਦੇਸ ਵਿਚੋਂ, ਕਿਸੇ ਸੁਣੇ ਸਨ ਖੂਹਣੀਆਂ ਗਾਲਿਆਂ ਦੇ। ਠੱਗੀ ਨਾਲ ਤੂੰ ਮਝੀਂ ਚਰਾ ਲਈਆਂ, ਏਹੋ ਰਾਹ ਨੇ ਰੰਨਾਂ ਦੀਆਂ ਚਾਲਿਆਂ ਦੇ। ਵਾਰਿਸ ਸ਼ਾਹ ਸਰਾਫ ਸਭ ਜਾਣਦੇ ਨੀ, ਐਬ ਖੋਟਿਆਂ ਭੰਨਿਆਂ ਰਾਲਿਆਂ ਦੇ।

ਹੀਰ ਦੇ ਵਿਆਹ ਦੀ ਤਿਆਰੀ

ਚੂਚਕ ਸਿਆਲ ਨੇ ਕੋਲ ਵਸਾਰ ਘੱਤੇ,

ਜਦੋਂ ਹੀਰ ਨੂੰ ਪਾਇਆ ਮਾਈਆਂ ਨੇ। ਕੁਤੀਆਂ ਝੰਗ ਸਿਆਲ ਦੀਆਂ ਧੂੰਮਲਾ ਹੋ, ਸਭੇ ਪਾਸ ਰੰਝੇਟੇ ਦੇ ਆਈਆਂ ਨੇ। ਉਹਦੇ ਵਿਆਹ ਦੇ ਸਭ ਸਾਮਾਨ ਹੋਏ, ਗੰਢੀ ਫੇਰੀਆਂ ਦੇਸ ਤੇ ਨਾਈਆਂ ਨੇ। ਹੁਣ ਤੇਰੀ ਰੰਝੇਟਿਆ ਗੱਲ ਕੀਕੂੰ, ਤੂੰ ਭੀ ਰਾਤ ਦਿੰਦਾ ਮਹੀਂ ਚਰਾਈਆਂ ਨੇ। ਆ ਵੇ ਮੂਰਖਾ ਪੁੱਛ ਤੂੰ ਨਢਤੀ ਨੂੰ, ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਤੂੰ ਕੋਹੀਆਂ ਚਾਈਆਂ ਨੇ। ਹੀਰੇ ਕਹਿਰ ਕੀਤੋਂ ਰਲ ਨਾਲ ਭਾਈਆਂ, ਸਭਾ ਗਲੇ ਗਲ ਚਾ ਗਵਾਈਆਂ ਨੇ। ਜੇ ਤੂੰ ਅੰਤ ਮੈਨੂੰ ਪਿੰਛਾ ਦੇਵਣਾ ਸੀ, ਏਡੀਆਂ ਮਿਹਨਤਾਂ ਕਾਹੇ ਕਰਾਈਆਂ ਨੇ।

ਏਹੀ ਹੱਦ ਹੀਰੇ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਸਾਡੀ, ਮਹਿਲ ਚਾੜ੍ਹ ਕੇ ਪੌੜੀਆਂ ਚਾਈਆਂ ਨੇ।

ਤੈਨੂੰ ਵਿਆਹ ਦੇ ਹਾਰ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਬੱਧੇ, ਅਤੇ ਖੇਤਿਆਂ ਘਰੀਂ ਵਧਾਈਆਂ ਨੇ। ਖਾ ਕਸਮ ਸੌਂਗਦ ਤੂੰ ਘੋਲ ਪੀਤੀ, ਡੋਬ ਸੁੱਟਿਉ ਪੂਰੀਆਂ ਪਾਈਆਂ ਨੇ। ਬਾਹੋਂ ਪਕੜ ਕੇ ਟੋਰ ਦੇ ਕਢ ਦੇਸੋਂ, ਓਵੇਂ ਤੋਤ ਨੈਣਾਂ ਜਿਵੇਂ ਲਾਈਆਂ ਨੇ। ਯਾਰ ਯਾਰ ਬੀਂ ਜੁਦਾ ਕਰ ਦੁਰ ਹੋਵੇ, ਮੇਰੇ ਬਾਝ ਤਕਦੀਰ ਲਿਖਾਈਆਂ ਨੇ। ਵਾਰਿਸ ਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਨਗਿਉ ਦਗਾ ਦੇ ਕੇ, ਜੇਹੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਸੋ ਅਸਾਂ ਪਾਈਆਂ ਨੇ।

ਵੇਖੀ ਮਾਣੀ ਦੁਨੀਆਂ

ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਢਾਡੀ ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਸੀਤਲ ਅਜਿਹਾ ਲਿਖਾਰੀ ਸੀ ਜਿਸ ਨੇ ਇਤਿਹਾਸ, ਨਾਵਲ, ਕਵਿਤਾ ਅਤੇ ਵਾਰਾਂ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਚੋਖਾ ਨਾਮਣਾ ਖੱਟਿਆ। ਇਹ ਲੇਖ ਉਸ ਦੀ ਸਵੈ-ਜੀਵਨੀ 'ਵੇਖੀ ਮਾਣੀ ਦੁਨੀਆਂ' ਦਾ ਮੁਢਲਾ ਹਿੱਸਾ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਬਿਰਤਾਂਤ ਦੱਸਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਵਿਚ ਇਤਿਹਾਸ ਦਾ ਰੰਗ ਬਹੁਤ ਗੂੜ੍ਹਾ ਨਜ਼ਰੀ ਪੈਂਦਾ ਹੈ; ਆਪਣੀ ਗੱਲ ਰੱਖਣ ਲਈ ਉਹ ਇਤਿਹਾਸ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਮਿਥਿਹਾਸ ਦੀਆਂ ਘਾਟੀਆਂ ਦੀ ਯਾਤਰਾ ਵੀ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਕਰ ਕੇ ਇਹ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਉਸ ਦੀਆਂ ਵਾਰਾਂ ਜਿੰਨੇ ਹੀ ਦਿਲਚਸਪ ਅਤੇ ਨਿਰਾਲੇ ਹਨ।

ਆਪਣੀ ਕਹਾਣੀ, ਆਪਣੀ ਜ਼ਬਾਨੀ, ਬਹੁਤ ਔਖਾ ਕੰਮ ਹੈ। 'ਅਬ੍ਰਹਾਮ ਕਾਉਲੋ' ਤੇ ਫਿਰ ਲਿਖਤੀ ਰੂਪ ਵਿਚ? ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ, "ਆਪਣੇ ਬਾਰੇ ਆਪ ਲਿਖਣਾ ਮੁਸ਼ਕਲ ਵੀ ਹੈ, ਤੇ ਦਿਲਚਸਪ ਵੀ। ਆਪਣੀ ਬੁਰਾਈ ਜਾਂ ਨਿੰਦਿਆ ਲਿਖਣਾ ਸਾਨੂੰ ਆਪ ਨੂੰ ਬੁਰਾ ਮਾਲੂਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਤੇ ਜੇ ਆਪਣੀ ਤਾਰੀਫ਼ ਲਿਖਾਂਗੇ ਤਾਂ ਪਾਠਕ ਪਸੰਦ ਨਹੀਂ ਕਰਨਗੇ।"

"ਰਹਿਮਨ! ਮੁਸਕਲ ਅਤਿ ਬਨੀ, ਗਾਏ ਦੋਊ ਕਾਮ।"

ਸਾਚ ਕਹੋ ਤੋ ਜਗ ਨਹੀਂ, ਝੂਟੇ ਮਿਲੇ ਨਾ ਰਾਮ।"

ਫ਼ਰਾਂਸ ਦਾ ਮਹਾਨ ਚਿੰਤਕ ਜੀਨ ਜੈਕ ਰੂਸੋ (ਜਨਮ 1712 ਈ.) ਆਪਣੀ ਜੀਵਨੀ ਵਿਚ ਲਿਖਦਾ ਹੈ, "ਮੈਂ ਇਕ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਨੰਗਾ ਕਰਨ ਲੱਗਾ ਹਾਂ, ਤੇ ਉਹ ਆਦਮੀ ਮੈਂ ਆਪ ਹਾਂ।"

ਸੱਚਮੁੱਚ ਇਹ ਦਲੇਰੀ ਭਰਿਆ ਕਦਮ ਹੈ ਪਰ ਕਈ ਵਾਰ ਏਨਾ 'ਨੰਗਾ' ਸੱਚ ਪਾਠਕ ਜਾਂ ਸਰੋਤੇ ਵਾਸਤੇ ਅਰੁਚੀ-ਕਰ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਹਜ਼ਮ ਕਰਨਾ ਔਖਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਮਹਾਭਾਰਤ ਕਾਲ ਵਿਚ ਯੁਧਿਸ਼ਠਰ ਨੂੰ 'ਸੱਚ ਪੁੱਤਰ' ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੀ ਉਤਪਤੀ ਹੀ

ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਸੀਤਲ

'ਸੱਚ' (ਧਰਮ) ਤੋਂ ਮੰਨੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਏਸੇ ਵਾਸਤੇ ਉਸ ਨੂੰ 'ਪਾਂਡੂ ਪੁੱਤਰ' ਕਹਿਣ ਦੀ ਥਾਂ 'ਕੁੰਤੀ ਪੁੱਤਰ' ਜਾਂ 'ਸੱਚ ਪੁੱਤਰ' ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਕਹੇ ਉਤੇ ਵੈਰੀ ਵੀ ਭਰੋਸਾ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਸਨ। ਉਹਦਾ ਪ੍ਰਣ ਤੇ ਦਾਅਵਾ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਉਮਰ ਭਰ ਕਦੇ ਝੂਠ ਨਹੀਂ ਬੋਲਿਆ ਪਰ ਨੀਤੀ ਦੇ ਚੱਕਰ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਪਹਾੜ ਜਿੰਡਾ ਝੂਠ ਬੋਲਣਾ ਪੈ ਗਿਆ।

ਮਹਾਭਾਰਤ ਦੀ ਕਥਾ ਹੈ, ਦ੍ਰੋਣਾਚਾਰਯ ਪਾਂਡਵ ਸੈਨਾ ਦੀ ਤਬਾਹੀ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਭਗਵਾਨ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜਿੰਨਾ ਚਿਰ ਦ੍ਰੋਣਾਚਾਰਯ ਨਹੀਂ ਮਰੇਗਾ, ਪਾਂਡਵਾਂ ਦੀ ਖੈਰ ਨਹੀਂ ਪਰ ਸਵਾਲ ਹੈ ਕਿ ਉਹਨੂੰ ਮਾਰਿਆ ਕਿਵੇਂ ਜਾਵੇ? ਜਵਾਬ ਮਿਲਿਆ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਯਕੀਨ ਕਰਾ ਦਿਹੋ ਕਿ ਉਸ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਅਸ਼ਵਥਾਮਾ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਬੇਹੋਸਲਾ ਹੋ ਕੇ ਹਥਿਆਰ ਸੁੱਟ ਦੇਵੇਗਾ।

ਹੁਣ ਸਵਾਲ ਸੀ ਕਿ ਝੂਠ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਨਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਸੱਚ ਦੀ ਦੁਰ-ਵਰਤੋਂ ਕਿੱਥੋਂ ਤਕ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ। ਪਾਂਡੋ ਜਾਣਦੇ ਸਨ ਕਿ ਦਰੋਣਾਚਾਰਯ ਨੇ ਯੁਧਿਸ਼ਠਰ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਦੀ ਗੱਲ ਉਤੇ ਇਤਬਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ। ਉਹਨਾਂ ਯੁਧਿਸ਼ਠਰ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਪਾਇਆ ਕਿ ਤੂੰ ਇਕ ਵਾਰ ਕਹਿ ਦੇਈਂ ਕਿ ਅਸ਼ਵਥਾਮਾ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਯੁਧਿਸ਼ਠਰ ਮੰਨੇ ਨਾ। ਉਹ ਕਹੇ, ਮੈਂ ਤਾਂ 'ਸੱਚ ਪੁੱਤਰ' ਹਾਂ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੇਰੇ ਨਾਮ ਨੂੰ ਲਾਜ ਲੱਗੇਗੀ। ਅਖੀਰ ਸਾਰੇ ਪਾਂਡਵਾਂ ਨੇ ਦਬਾ ਪਾ ਕੇ ਯੁਧਿਸ਼ਠਰ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਹੱਦ ਤੱਕ ਜਾਂ ਸਮਝੇ, ਬਹਾਨੇ ਨਾਲ ਰਜ਼ਾਮੰਦ ਕਰ ਲਿਆ। ਮਾਲਵਾ ਦੇਸ ਦੇ ਰਾਜਾ ਇੰਦਰਵਰਮਾ ਦੇ ਇਕ ਹਾਥੀ ਦਾ ਨਾਮ ਅਸ਼ਵਥਾਮਾ ਸੀ (ਜਾਂ ਉਸ ਦਾ ਨਾਮ ਅਸ਼ਵਥਾਮਾ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ)। ਭੀਮ ਸੈਨ ਨੇ ਉਸ ਹਾਥੀ ਨੂੰ ਗੁਰਜ ਮਾਰ ਕੇ ਮਾਰ ਦਿਤਾ। ਫਿਰ ਭੀਮ ਸੈਨ ਨੇ ਉੱਚੀ ਆਵਾਜ਼ ਵਿਚ ਦਰੋਣਾਚਾਰਯ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਸ਼ਵਥਾਮਾ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।

ਦਰੋਣਾਚਾਰਯ ਨੇ ਉਤਰ ਵਿਚ ਕਿਹਾ, "ਤੁਸੀਂ ਸਭ ਝੂਠੇ ਹੋ। ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਉਤੇ ਇਤਬਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਹਾਂ, ਯੁਧਿਸ਼ਠਰ ਕਹਿ ਦੇਵੇ ਤਾਂ ਮੈਂ ਯਕੀਨ ਕਰ ਲਵਾਂਗਾ।"

ਇਹ ਸੀ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਦਾ ਸਮਾਂ। ਅੰਤ ਸੱਚ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸੱਚ ਪੁੱਤਰ ਯੁਧਿਸ਼ਠਰ ਨੇ ਉੱਚੀ ਆਵਾਜ਼ ਵਿਚ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ, "ਅਸ਼ਵਥਾਮਾ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।" ਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਹੌਲੀ ਜਿਹੀ ਕਹਿ ਦਿਤਾ ਕਿ 'ਉਹ ਅਸ਼ਵਥਾਮਾ ਹਾਥੀ ਹੈ, ਪੁਰਸ਼ ਨਹੀਂ।'

ਯੁਧਿਸ਼ਠਰ ਦੀ ਜ਼ਬਾਨ ਉਤੇ ਇਤਬਾਰ ਕਰ ਕੇ ਦਰੋਣਾਚਾਰਯ ਨੇ ਹਥਿਆਰ ਤਿਆਗ ਦਿਤੇ, ਤੇ ਉਸ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਪ੍ਰਿਸ਼ਟਦੁਮਨ ਨੇ ਦਰੋਣਾਚਾਰਯ ਦਾ ਸਿਰ ਵੱਢ ਲਿਆ।

ਜੇ 'ਸੱਚ ਪੁੱਤਰ' ਅਖਵਾਉਣ ਵਾਲੇ ਦਾ ਇਹ ਹਾਲ ਹੈ ਤਾਂ ਸਾਧਾਰਨ ਆਦਮੀ 'ਨਿਰੋਲ ਸੱਚ' ਬੋਲਣ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਕਿੱਥੋਂ ਤਕ ਨਿਭਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਜੀ ਵੀ ਆਪਣੀ ਜੀਵਨ ਕਥਾ ਵਿਚ ਸੱਚ ਬੋਲਣ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਦੇ 'ਸੱਚ' ਬਾਰੇ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਪਰ ਸਵਾਲ ਹੈ ਕਿ ਕਿਹੜਾ ਸੱਚ। 'ਸੱਚ' ਦੀਆਂ ਵੀ ਕਿਸਮਾਂ ਹਨ, ਕੁਛ ਦਰਜੇ ਹਨ। ਇਕ 'ਨਿੱਜੀ ਸੱਚ' ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਸਬੰਧ ਕੇਵਲ ਸਾਡੀ ਜਾਤ ਨਾਲ ਹੈ ਪਰ ਜੇ ਉਹਦਾ ਅਸਰ ਗਵਾਂਢੀ ਲੋਕਾਂ 'ਤੇ ਵੀ ਪੈਂਦਾ

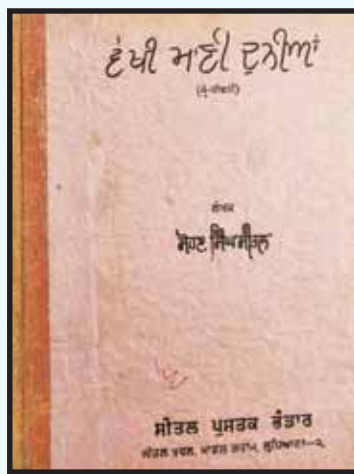
ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਨਿੱਜੀ ਸੱਚ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਵੀ 'ਸਮਾਜਕ ਸੱਚ' ਬਣ ਗਿਆ। ਸੋ, ਜਿਸ ਸੱਚ ਦਾ ਅਸਰ ਆਸਪਾਸ ਦੇ ਸਮਾਜ ਉਤੇ ਪਵੇ, ਉਸ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਬੜੀ ਸੋਚ ਸਮਝ ਕੇ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਕੋਈ ਸੱਚ ਸਮਾਜ ਦਾ ਸੁਧਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਕੋਈ ਸਮਾਜ ਨੂੰ ਵਿਗਾੜ ਵੀ ਦੇਂਦਾ ਹੈ। ਉਸ

ਉਸ ਦਾ ਪਿਛੋਕੜ ਹੈ।

ਮੌਜੂਦਾ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਗੁਰਦਾਸ ਪੁਰ ਵਿਚ 'ਪੰਨੂਆਂ ਦੀਆਂ ਮਾੜੀਆਂ' ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਵੀ ਵੱਡਾ ਪਿੰਡ ਨਹੀਂ। ਨਾ ਹੀ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਰਕਬਾ ਬਹੁਤੇ ਖਿਲਾਰ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਜੱਟ ਬਰਾਦਰੀ ਦੀ ਪੰਨੂੰ ਗੋਤ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਮਾਲਕ ਸੀ, ਤੇ ਅੱਜ ਵੀ ਹੈ। ਸਭ

ਕਿਹਾ ਕਰਦੇ ਸਨ, "ਭਈ, ਤੂੰ ਸਾਡਾ ਲਹੂ ਹੈਂ। ਤੁਹਾਡੇ ਵੱਡੇ ਸਾਡੇ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਜਾ ਕੇ ਕਾਦੀਵਿੰਡ ਵੱਸੇ ਸਨ।"

ਹੁਣ ਸਵਾਲ ਹੈ ਕਿ ਕਾਦੀਵਿੰਡ ਕਦੋਂ ਵੱਸਿਆ? ਇਸ ਦਾ ਉੱਤਰ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੈ। ਕਸੂਰ ਤੋਂ ਚਾਰ ਮੀਲ ਦੂਰ ਉੱਤਰ ਵੱਲ ਇਹ ਕਾਜ਼ੀਆਂ ਦਾ

ਖੱਬਿਓ: ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਸੀਤਲ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਲਿਖੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਅਤੇ (ਐਨ ਸੱਜੇ) ਸਵੈ-ਜੀਵਨੀ 'ਵੇਖੀ ਮਾਣੀ ਦੁਨੀਆਂ' ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਐਡੀਸ਼ਨ ਦਾ ਮੁਖੜਾ।

ਤੋਂ ਅੱਗੇ 'ਧਾਰਮਿਕ ਸੱਚ' ਹੈ। ਇਸ ਉਤੇ ਅਮਲ ਕਰਨਾ ਬਹੁਤ ਔਖਾ ਹੈ। ਕਈ ਵਾਰ ਜਿਸ ਧਰਮ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਮੰਨਦੇ ਹਾਂ (ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਮੰਨਣਾ ਮਰਦਮਸ਼ੁਮਾਰੀ ਤਕ ਹੀ ਸੀਮਿਤ ਹੋਵੇ), ਉਸ ਦੀ ਕਿਸੇ ਸਚਾਈ ਉਤੇ ਸਾਨੂੰ ਸ਼ੱਕ ਵੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਸੱਚ ਕਹਿਣ ਦੀ ਹਿੰਮਤ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਕਿ ਸਾਡੇ ਧਰਮ-ਭਾਈ ਸਾਨੂੰ ਧਰਮ ਤੋਂ ਖਾਰਜ ਨਾ ਕਰ ਦੇਣ। ਉਸ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਧਰਮ ਦੇਖੀ ਜਾਂ ਅਧਰਮੀ ਮੰਨੇ ਜਾਵਾਂਗੇ, ਤੇ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਸਾਡੀ ਸਾਖ ਕਮਜ਼ੋਰ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ।

ਇਕ ਹੈ 'ਰਾਜਨੀਤਕ ਸੱਚ'। ਇਸ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਤਾਂ ਅਸਲੋਂ ਹੀ ਨਿਰਮੂਲ ਹੈ। ਰਾਜਨੀਤੀ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ, ਵਿਰੋਧੀ ਨੂੰ ਧੋਖਾ ਦੇ ਕੇ ਆਪ ਜੇਤੂ ਬਣਨਾ। ਜੇ ਮਨੁੱਖ ਰਾਜਨੀਤੀ ਵਿਚ ਹਿੱਸਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਸੱਚ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਕਰਨਾ ਬੜੀ ਹਾਸੇਹੀਣੀ ਗੱਲ ਹੈ। ਮਿਸਾਲ ਵਜੋਂ ਵੱਡੀ ਕੌਮ ਛੋਟੀ ਕੌਮ ਨੂੰ ਖਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ ਪਰ ਉਸ ਦੇ ਨੀਤੀਵਾਨ ਆਗੂ ਬੜੇ ਮਿੱਠੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਕਹਿਣਗੇ, 'ਇਸ ਛੋਟੀ ਜਿਹੀ ਕੌਮ ਨੂੰ ਹਰ ਪਾਸਿਓਂ ਖ਼ਤਰਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਅਸੀਂ ਇਸ 'ਤੇ ਤਰਸ ਖਾ ਕੇ ਇਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵਿਚ ਮਿਲਾ ਲੈਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਕਿ ਇਹ ਖ਼ਤਰਾ ਹਮੇਸ਼ਾ ਵਾਸਤੇ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਵੇ।'

ਬੱਸ, ਛੋਟੀ ਕੌਮ ਵੱਡੀ ਕੌਮ ਵਿਚ ਮਿਲ ਗਈ ਜਾਂ ਦੂਸਰੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਵੱਡੀ ਕੌਮ ਨੇ ਛੋਟੀ ਨੂੰ ਖਾ ਲਿਆ, ਤੇ ਹਜ਼ਮ ਕਰ ਲਿਆ। ਸੋ ਖ਼ਤਰਾ ਹਮੇਸ਼ਾ ਵਾਸਤੇ ਮਿਟ ਗਿਆ।

ਇਹ ਵੀ ਸੱਚ ਹੈ। ਸੱਚ ਦੀਆਂ ਕਿੱਨੀਆਂ ਕੁ ਵੰਨਗੀਆਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ।

ਆਖ਼ਰੀ ਸਵਾਲ ਹੈ, ਫਿਰ ਕਹਾਣੀ ਲਿਖਣ ਵਾਸਤੇ ਕਿਹੜਾ ਸਿਧਾਂਤ ਅਪਣਾਇਆ ਜਾਵੇ।

ਮੇਰੀ ਰਾਏ ਹੈ ਇਕ ਸਾਦਾ ਜਿਹਾ ਰਸਤਾ। "ਝੂਠ ਤੋਂ ਪੂਰੀ ਤਰਾਂ ਪਰਹੇਜ਼ ਕਰੋ। ਸੱਚ ਦਾ ਸਾਥ ਨਾ ਛੱਡੋ ਪਰ ਜਿਸ ਸੱਚ ਦਾ ਦੂਸਰੇ ਉਤੇ ਮਾੜਾ ਅਸਰ ਪੈਂਦਾ ਹੋਵੇ, ਉਸ ਨੂੰ ਬੋੜ੍ਹਾ ਜਿਹਾ ਔਖਾ ਤੋਂ ਉਹਲੇ ਵੀ ਕਰ ਦਿਹੋ।"

(2)

ਮੇਰੀ ਕਹਾਣੀ ਮੇਰੇ ਜਨਮ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਵੇਗੀ ਪਰ ਉਸ ਦੇ ਪਿਛੋਕੜ ਉਤੇ ਵੀ ਨਜ਼ਰ ਮਾਰਨੀ ਪਵੇਗੀ। ਜਿੰਨਾ ਚਿਰ ਬੁਨਿਆਦ ਨਹੀਂ ਬਣੇਗੀ, ਓਨਾ ਚਿਰ ਮਕਾਨ ਕਿਵੇਂ ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਆਵੇਗਾ, ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਛੋਟਾ ਹੀ ਹੋਵੇ। ਜੀਵਨ ਰੂਪੀ ਮਕਾਨ ਦੀ ਨੀਂਹ

ਦਾ ਪਿਤਾ ਪੁਰਖੀ ਕਿੱਤਾ ਵਾਹੀ ਸੀ। ਜਿਸ ਘਰ ਦੇ ਜੀਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਧ ਗਈ; ਉਹਨਾਂ ਕੋਲ ਹਿੱਸੇ ਆਉਂਦੀ ਧਰਤੀ ਲੋੜ ਨਾਲੋਂ ਘਟ ਗਈ। ਵਾਹੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਉਹ ਹੋਰ ਕੁਛ ਕਰਨਾ ਨਹੀਂ ਸਨ ਜਾਣਦੇ। ਸੋ ਧਰਤੀ ਦੀ ਬੂੜ ਤੋਂ ਤੰਗ ਆ ਕੇ ਕੁਛ ਲੋਕ ਘਰ ਛੱਡ ਕੇ ਨਿਕਲ ਤੁਰੇ।

ਤਰਨ ਤਾਰਨ ਦਾ ਉਦਾਲਾ ਓਦੋਂ ਬਹੁਤਾ ਆਬਾਦ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਬਹੁਤੀ ਧਰਤੀ ਵੀ ਮਾਲਕਾਂ ਦੇ ਕਬਜ਼ੇ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਖਾਲੀ ਪਈ ਸੀ। ਮਾੜੀਆਂ ਤੋਂ ਨਿਕਲ ਕੇ ਆਏ ਪੰਨੂਆਂ ਨੇ ਓਥੇ ਨੇ ਨਵੇਂ ਪਿੰਡ ਆ ਵਸਾਏ। ਇਕ ਹੈ 'ਜੋੜਾ' ਜੋ ਤਰਨ ਤਾਰਨ ਤੋਂ ਨੇੜੇ ਹੀ ਹੈ, ਤੇ ਦੂਸਰਾ ਹੈ 'ਨੌਸ਼ਹਿਰਾ ਪੰਨੂਆਂ' ਜੋ ਤਰਨ ਤਾਰਨ ਤੋਂ ਹਰੀ ਕੇ ਪੱਤਣ ਨੂੰ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਸੜਕ ਉਤੇ ਹੈ। ਅੱਜ ਕੱਲ੍ਹ ਵਸੋਂ ਦੇ ਪੱਖੋਂ ਨੌਸ਼ਹਿਰਾ ਪੰਨੂਆਂ ਕਾਫ਼ੀ ਵੱਡਾ ਪਿੰਡ ਹੈ ਪਰ ਜੋੜਾ ਛੋਟਾ ਹੀ ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਵੱਸਣ ਬਾਰੇ ਤਿੰਨ ਰਾਵਾਂ ਹਨ। ਨੌਸ਼ਹਿਰੇ ਵਾਲੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਨੌਸ਼ਹਿਰਾ ਬੱਝਾ, ਤੇ ਪਿਛੋਂ ਉਸ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲ ਕੇ ਕੁਛ ਘਰਾਂ ਨੇ ਜੋੜਾ ਪਿੰਡ ਜਾ ਬੱਧਾ ਪਰ ਜੋੜੇ ਦੇ ਕੁਛ ਬਜ਼ੁਰਗ ਦੱਸਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਮਾੜੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਆ ਕੇ ਪਹਿਲਾਂ ਜੋੜਾ ਆਬਾਦ ਹੋਇਆ। ਪਿਛੋਂ ਜੋੜੇ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲ ਕੇ ਨੌਸ਼ਹਿਰਾ ਵੱਸਿਆ; ਤੇ ਤੀਸਰੇ ਪੱਖ ਦੀ ਰਾਏ ਹੈ ਕਿ ਮਾੜੀਆਂ ਤੋਂ ਆ ਕੇ ਦੋਵੇਂ ਪਿੰਡ ਇਕੋ ਸਮੇਂ ਆਬਾਦ ਹੋਏ। ਕੁਛ ਘਰ ਜੋੜੇ ਵਿਚ ਬਹਿ ਗਏ ਤੇ ਕੁਛ ਨੌਸ਼ਹਿਰੇ। ਚਲੋ, ਇਹ ਵਿਚ-ਵਿਚਾਲੇ ਵਾਲਾ ਰਸਤਾ ਠੀਕ ਹੈ। ਨਾ ਕੋਈ ਵੱਡਾ, ਨਾ ਛੋਟਾ, ਦੋਵੇਂ ਭਰਾ (ਪਿੰਡ) ਜੋੜੇ ਜੰਮੇ ਹੀ ਮੰਨ ਲਵੋ ਪਰ ਇਹ ਪਿੰਡ ਕਦੋਂ ਵੱਸੇ, ਇਹ ਕਿਸੇ ਬਜ਼ੁਰਗ ਨੇ ਵੀ ਸਾਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਦੱਸਿਆ। ਪੁਰਾਣੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਜਨਮ ਦਾ ਚੇਤਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਪਿੰਡ ਦੇ ਜਨਮ ਦਾ ਕੌਣ ਚੇਤਾ ਰੱਖਦਾ।

ਆਪਣੇ ਪਿੰਡ 'ਕਾਦੀਵਿੰਡ' ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਦੱਸ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਡੇ ਵੱਡੇ ਜੋੜੇ ਵਿਚੋਂ ਆਏ ਸਨ। ਇਸ ਦਾ ਸਬੂਤ? ਮੈਂ ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਸਾਂ ਜਾਂ ਜੋੜੇ ਵਿਚ ਵੱਸਣ ਵਾਲਾ ਬਿਰਧ ਪਿੰਡਤ (ਖ਼ਾਨਦਾਨੀ ਪ੍ਰੋਹਤ) ਸਾਡੇ ਵੀ ਸਾਲ ਛਿਮਾਹੀਂ ਦੱਛਣਾ (ਉਗਰਾਹੀ) ਲੈਣ ਆਇਆ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਉਹ ਦੱਸਦਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਤੁਸੀਂ ਸਾਡੇ ਪੀੜ੍ਹੀਆਂ ਤੋਂ ਚਲੇ ਆ ਰਹੇ ਜਜਮਾਨ ਹੋ। ਤੁਸੀਂ ਜੋੜੇ ਵਿਚੋਂ ਆ ਕੇ ਏਥੇ ਆਬਾਦ ਹੋਏ ਹੋ। ਜੋੜੇ ਦੇ ਕੁਛ ਬਜ਼ੁਰਗ ਵੀ ਮੈਨੂੰ ਬੜੇ ਤੇਹ ਨਾਲ

ਪਿੰਡ ਸੀ। ਇਸ ਦੀ ਉਮਰ ਕਸੂਰ ਜਿੰਨੀ ਤਾਂ ਪੁਰਾਣੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ ਕਿਉਂਕਿ ਕਸੂਰ ਤੇ ਲਾਹੌਰ ਭਗਵਾਨ ਰਾਮ ਚੰਦਰ ਜੀ ਦੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ 'ਲਊ' ਤੇ 'ਕੁੱਸੂ' ਦੇ ਵਸਾਏ ਮੰਨੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਅਜੇ ਇਸਲਾਮ ਹੀ ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਸੀ ਆਇਆ ਤਾਂ ਕਾਜ਼ੀ ਕਿੱਥੋਂ ਆ ਜਾਂਦੇ ਪਰ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਕਸੂਰ ਉਤੇ ਪਠਾਣਾਂ ਦਾ ਕਬਜ਼ਾ ਹੋ ਗਿਆ, ਓਦੋਂ ਉਹਨਾਂ ਇਹ ਕਾਜ਼ੀਆਂ ਦਾ ਪਿੰਡ 'ਕਾਦੀਵਿੰਡ' ਵਸਾਇਆ। ਇਹ ਕਦੇ ਇਸਲਾਮੀ ਤਾਲੀਮ ਦਾ ਗੜ੍ਹ ਸੀ, ਤੇ ਏਥੇ ਵਧੇਰੇ ਵਸੋਂ ਕਾਜ਼ੀਆਂ ਦੀ ਸੀ। ਮੁਗਲਾਂ ਦੇ ਸਮੇਂ ਏਥੋਂ ਕਈ ਨਾਮਵਰ ਆਦਮੀ ਸਰਕਾਰੀ ਅਦਾਲਤਾਂ ਵਿਚ 'ਮੁਫਤੀ' ਦੇ ਉੱਚੇ ਅਹੁਦਿਆਂ ਉਤੇ ਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਇਹ ਗੱਲਾਂ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਬਜ਼ੁਰਗਾਂ ਤੋਂ ਸੁਣੀਆਂ ਸਨ। ਫਿਰ ਉਸ ਬੇਹ ਤੋਂ ਕਈ ਵਾਰ ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਇੱਟਾਂ ਨਿਕਲਿਆ ਕਰਦੀਆਂ ਸਨ ਜੋ ਨੌਂ ਇੰਚ ਚੌੜੀਆਂ, ਏਨੀਆਂ ਹੀ ਲੰਮੀਆਂ ਤੇ ਢਾਈ-ਕੁ ਇੰਚ ਮੋਟੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਸਨ। ਕਈ ਇੱਟਾਂ ਦੇ ਸੱਚੇ ਵਿਚ ਅਰਬੀ ਦੇ ਅੱਖਰ ਉੱਕਰੇ ਹੁੰਦੇ ਸਨ।

ਅਸਾਂ ਇਹ ਵੇਖਣਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੇ ਵੱਡੇ ਓਥੇ ਕਦੋਂ ਕਬਜ਼ ਹੋਏ।

1763 ਈ. ਦੇ ਮਈ (ਜੇਠ) ਮਹੀਨੇ ਵਿਚ ਸ. ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਭੰਗੀ ਨੇ ਕਸੂਰ ਮਾਰਿਆ ਸੀ। ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਸਾਖੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਕਸੂਰ ਦੇ ਇਕ ਦੁਖੀ ਪਿੰਡ ਨੇ ਪੰਥ ਅੱਗੇ ਫਰਯਾਦ ਕੀਤੀ ਕਿ ਕਸੂਰ ਦੇ ਪਠਾਣ ਹਾਕਮ ਉਸਮਾਨ ਖ਼ਾਨ ਨੇ ਮੇਰੀ ਸੱਜ-ਵਿਆਹੀ ਪਤਨੀ ਖੋਹ ਲਈ ਹੈ। ਏਥੇ ਹੀ ਬੱਸ ਨਹੀਂ, ਉਹ ਪਠਾਣ ਹਾਕਮ ਤੇ ਮੁੱਲਾਂ ਮੁਲਾਣੇ ਬਾਜ਼ਾਰਾਂ ਤੇ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੇ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਗਾਈਂ ਹਲਾਲ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਫੇਰ ਕੀ ਸੀ, ਸਿੰਘ ਜੈਕਾਰੇ ਛੱਡ ਕੇ ਤਿਆਰ ਹੋ ਪਏ। ਸਭ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਸ. ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਦੀ ਜਥੇਦਾਰੀ ਬੋਲੇ ਮਿਸਲ ਭੰਗੀਆਂ ਲੱਗੀ। ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਮਿਸਲ ਸ਼ੁਕਰਚੱਕੀਆਂ, ਰਾਮਗੜ੍ਹੀਆਂ, ਕਨ੍ਹਈਆਂ ਤੇ ਨਕਈਆਂ ਵਾਲੀਆਂ ਵੀ ਤੁਰ ਪਈਆਂ। ਇਹਨਾਂ ਮਿਸਲਾਂ ਦੀ ਫ਼ੌਜ ਵਿਚ ਵਧੇਰੇ ਸਿੰਘ ਮਾਝੇ ਦੇ ਸਨ। ਕਸੂਰੀ ਪਿੰਡਤ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ।

ਕਸੂਰ ਦੇ ਪਠਾਣਾਂ ਦੀ ਤਾਕਤ ਉਸ ਵੇਲੇ ਸਿਖਰ 'ਤੇ ਸੀ। ਕਸੂਰ ਤੋਂ ਚਾਰ ਮੀਲ ਉੱਤਰ ਵੱਲ ਕਾਜ਼ੀਆਂ ਦਾ ਪਿੰਡ 'ਕਾਦੀਵਿੰਡ' ਸੀ। ਉਸ ਦੇ ਪਏ ਪੁਰਾਣੇ ਬੇਹ ਤੋਂ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ

ਕਿ ਕਦੇ ਉਹ ਚਾਰ-ਪੰਜ ਹਜ਼ਾਰ ਵਸੋਂ ਦਾ ਨੱਗਰ ਹੋਵੇਗਾ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਉਹ ਕਸੂਰੀ ਹਾਕਮਾਂ ਦੀ ਉੱਤਰੀ ਬਾਹੀ ਦੀ ਰਖਵਾਲੀ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਮਜ਼ਬੂਤ ਧਿਰ ਸੀ। ਪਿੰਡ ਦੇ ਚੜ੍ਹਦੇ ਤੇ ਲਹਿੰਦੇ ਪਾਸੇ ਦੋ ਵੱਡੀਆਂ ਡਿਉਢੀਆਂ ਸਨ, ਦੋ ਮੰਜਲੀਆਂ। ਪੱਛਮੀ ਪਾਸੇ ਦੀ ਡਿਉਢੀ ਦੀ ਉਪਰਲੀ ਮੰਜਲ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਨੌਬਤ ਪਈ ਹੁੰਦੀ ਸੀ ਜਿਸ ਕੋਲ ਇਕ ਪਹਿਰੇਦਾਰ ਹਰ ਵੇਲੇ ਸੁਚੇਤ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਕਿਸੇ ਕਿਸਮ ਦਾ ਖ਼ਤਰਾ ਨਜ਼ਰ ਆਏ ਤਾਂ ਉਸ ਪਹਿਰੇਦਾਰ (ਟਾਂਗੂ) ਦਾ ਫ਼ਰਜ਼ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਨੌਬਤ ਉਤੇ ਮਿਥੇ ਹੋਏ ਸੰਕੇਤ ਅਨੁਸਾਰ ਡੱਗਾ ਲਾ ਕੇ ਇਕ ਪਾਸੇ ਕਸੂਰ ਤੇ ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੇ ਅਲਗੋਂ ਤੇ ਘਰਿਆਲੇ ਖ਼ਬਰ ਪਚਾਏ। ਕਸੂਰ ਤਾਂ ਨੌਬਤ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਆਸਾਨੀ ਨਾਲ ਪੁੱਜ ਜਾਂਦੀ ਸੀ ਪਰ ਅਲਗੋਂ ਤੇ ਘਰਿਆਲੇ ਦੇ ਸੰਨ ਵਿਚ ਛੋਟੀਆਂ ਪਿਕਟਾਂ (ਖ਼ਾਸ ਕਰ ਨੱਗਰ ਭੂਰੇ) ਵੀ ਹੋ ਸਨ।

ਪਿੰਡ ਦੀ ਪਹਾੜ ਦੀ ਬਾਹੀ ਲਹਿੰਦੇ ਚੜ੍ਹਦੇ ਜਾਂਦਾ ਸ਼ਾਹੀ ਰਸਤਾ ਸੀ। ਉਸ ਰਾਹ ਉਤੇ (ਪਿੰਡੋਂ ਚੜ੍ਹਦੇ ਪਾਸੇ) ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਗੁਰਦੁਆਰਾ 'ਗੁਰੂ ਕਾ ਝਾੜ' ਸੀ, ਤੇ ਪਿੰਡੋਂ ਲਹਿੰਦੇ ਪਾਸੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਅਸਥਾਨ ਸੀ ਜੋ ਹਜ਼ੂਰ ਦੇ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਸਿੱਖ 'ਭਾਈ ਬਹਿਲੋਲ' ਦੇ ਨਾਮ ਉਤੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਸੀ। ਭਾਈ ਬਹਿਲੋਲ ਭਾਈ ਫੇਰੂ ਦਾ ਚੇਲਾ ਸੀ।

ਉਸ ਸਮੇਂ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਭਾਈ ਬਹਿਲੋਲ ਦੇ ਆਸ ਪਾਸ ਬੜਾ ਸੰਘਣਾ ਜੰਗਲ ਸੀ। ਪੰਡਤ ਕੇ ਦੱਸੇ ਰਸਤੇ ਚੱਲ ਕੇ ਸਿੰਘ ਚੁੱਪੀਤੇ ਭਾਈ ਬਹਿਲੋਲ ਦੇ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਆ ਉੱਤਰੇ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਰੋਜ਼ਿਆਂ ਦੇ ਦਿਨ ਸਨ। ਕਾਜ਼ੀ ਸਾਰੇ ਸਰਥੀ ਵੇਲਾ ਖਾ ਕੇ ਆਰਾਮ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਪਹਿਰੇਦਾਰ ਹੀ ਡਿਉਢੀ ਵਿਚ ਖਲਾ ਪਹਿਰਾ ਦੇ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਪੈਦੀ ਸੱਟੇ ਧਾਵਾ ਬੋਲ ਕੇ ਉਹ ਪਹਿਰੇਦਾਰ ਮਾਰ ਦਿਤਾ, ਤੇ ਫਿਰ ਤਲਵਾਰਾਂ ਧੂਹ ਕੇ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਵੜ ਗਏ। ਪੰਡਤ ਦੀ ਜ਼ਬਾਨੀ ਸੁਣੀ ਹੋਈ ਉਹਨਾਂ ਕਾਜ਼ੀਆਂ ਦੇ ਜ਼ੁਲਮਾਂ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਸਿੰਘਾਂ ਦੇ ਦਿਲਾਂ ਵਿਚ ਕੰਡੇ ਵਾਂਗ ਰੜਕ ਰਹੀ ਸੀ। ਸੋ, ਬਚਿਆ ਓਹੀ ਜਿਸ ਨੇ ਨੱਸ ਕੇ ਜਾਨ ਬਚਾ ਲਈ। ਦੋ ਘੜੀਆਂ ਵਿਚ ਸਾਰਾ ਪਿੰਡ ਹੀ ਉੱਜੜ ਗਿਆ।

ਏਧਰੋਂ ਵਿਹਲੇ ਹੋ ਕੇ ਸਿੰਘ ਕਸੂਰ ਉਤੇ ਜਾ ਪਏ। ਕਸੂਰ ਧਨੀਆਂ ਦਾ ਸ਼ਹਿਰ ਸੀ। ਉਸਮਾਨ ਖ਼ਾਨ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ, ਹਮੀਦ ਖ਼ਾਨ ਖ਼ਾਲਸੇ ਦੇ ਚਰਨੀ ਆ ਵੱਠਾ, ਪੰਡਤ ਦੀ ਪਤਨੀ ਉਸ ਨੂੰ ਮਿਲ ਗਈ। ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਤਿੰਨ ਦਿਨ ਬੜੀ ਤਸੱਲੀ ਨਾਲ ਕਸੂਰ ਲੁੱਟਿਆ। ਕਰੋੜਾਂ ਰੁਪਏ ਦਾ ਮਾਲ ਸਿੰਘਾਂ ਦੇ ਹੱਥ ਆਇਆ। ਏਥੋਂ ਵਿਹਲੇ ਹੋ ਕੇ ਸਿੰਘ ਫਿਰ ਕਾਦੀਵਿੰਡ ਆ ਬੈਠੇ। ਕਾਜ਼ੀ ਤਾਂ ਬਹੁਤੇ ਘਰ-ਬਾਰ ਛੱਡ ਕੇ ਨੱਸ ਗਏ ਸਨ। ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਫ਼ਤਵਿਆਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਯਾਦ ਕਰ ਕੇ ਸਿੰਘਾਂ ਦਾ ਗੁੱਸਾ ਭੜਕ ਉਠਿਆ, ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਸਾਰਾ ਪਿੰਡ ਢਾਹ ਕੇ ਬੇਹ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਵਿਹਲੇ ਹੋ ਕੇ ਸਿੰਘ ਫਿਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਜਾ ਬੈਠੇ।

14 ਜਨਵਰੀ 1764 ਈ. ਦਾ ਦਿਨ ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਉਚੇਰੀ ਥਾਂ ਰਖਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦਿਨ ਸਰਹਿੰਦ ਦੇ ਆਖ਼ਰੀ ਨਾਮਵਰ ਸੂਬੇਦਾਰ ਜ਼ੈਨ ਖ਼ਾਨ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਸਾਰੇ ਸੂਬਾ ਸਰਹਿੰਦ ਉਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰ ਲਿਆ ਸੀ।

ਏਥੇ ਹੀ ਬੱਸ ਨਹੀਂ, ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਬਾਰੀ ਦੁਆਬਾ (ਮਾਝਾ ਤੇ ਰਿਆੜਕੀ) ਤੇ ਦੁਆਬਾ ਰਚਨਾ ਵਿਚ ਵੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਇਲਾਕੇ ਮੱਲ ਲਏ। ਏਸੇ ਸਮੇਂ ਸਾਡੇ ਵੱਡਿਆਂ ਨੇ ਕਾਜ਼ੀਆਂ ਦੇ ਉਜੜੇ ਹੋਏ ਪਿੰਡ ਕਾਦੀਵਿੰਡ ਉਤੇ ਜਾ ਕਬਜ਼ਾ ਕੀਤਾ। ਉਹਨਾਂ ਸੁਰਮਿਆਂ ਦੀ ਦਲੇਰੀ ਵੇਖੋ, ਐਨ ਕਸੂਰ ਦੇ ਸਿਰ ਉਤੇ ਜਾ ਡੇਰੇ ਲਾਏ।

ਜੱਟ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀਆਂ ਦੋ ਗੋਤਾਂ (ਪੰਨੂੰ ਤੇ ਵਿਰਕ) ਨੇ ਉਹ ਸਾਰਾ ਪਿੰਡ ਮੱਲ ਲਿਆ। ਪੰਨੂੰ ਤਾਂ ਪਿੰਡ ਜੋੜਾ ਵਿਚੋਂ ਗਏ ਸਨ ਤੇ ਵਿਰਕ ਸ਼ਾਇਦ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਗੁੱਜਰਾਂ ਵਾਲੇ ਵਿਚੋਂ (ਓਦੋਂ ਸ਼ੇਖੂਪੁਰਾ ਵੱਖਰਾ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੁੰਦਾ)। ਮਿਸਲ ਸ਼ੁਕਰਚੱਕੀਆਂ ਦੀ ਫ਼ੌਜ ਵਿਚ ਵਿਰਕਾਂ ਦੀ ਕਾਫ਼ੀ ਗਿਣਤੀ ਸੀ। ਸੋ ਪਿੰਡ ਉਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਓਹਾ ਲੋਕ ਸਨ ਜੋ ਕਸੂਰ ਦੀ ਮੁਹਿੰਮ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ। ਏਥੋਂ ਕਾਦੀਵਿੰਡ ਦਾ ਨਵਾਂ ਇਤਿਹਾਸ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਿਆ। ਪਹਿਲਾਂ ਪਿੰਡ ਦੇ ਮਾਲਕ ਕਾਜ਼ੀ ਸਨ, ਫਿਰ ਜੱਟ ਸਿੱਖ ਬਣ ਗਏ।

ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਰਾਜ ਸਮੇਂ ਸਿੱਖਾਂ ਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਵਿਚ ਚਲਿਆ ਆ ਰਿਹਾ ਵੈਰ-ਭਾਵ ਮਿਟ ਗਿਆ ਤਾਂ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਤੇ ਹਰੀਜਨ ਵੀ ਆ ਵੱਸੇ।

ਸਾਡੇ ਬਜ਼ੁਰਗ ਜੋੜੇ ਦੀਆਂ ਤੰਗ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਛੱਡ ਕੇ ਕਾਦੀਵਿੰਡ ਦੇ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਰਕਬੇ ਦੇ ਮਾਲਕ ਤਾਂ ਬਣ ਗਏ ਪਰ ਆਰੰਭ ਵਿਚ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਬੜੀਆਂ (ਬਾਕੀ ਅਗਲੇ ਸਫ਼ੇ 'ਤੇ)

ਹੋਇਆ ਦੇਸ ਪਰਾਇਆ

ਉਘੇ ਲਿਖਾਰੀ ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਬਿਲਿੰਗ ਦਾ ਨਵਾਂ ਨਾਵਲ 'ਹੋਇਆ ਦੇਸ ਪਰਾਇਆ' ਹਾਲ ਹੀ ਵਿਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੋਇਆ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਪਰਦੇਸ ਵਿਚ ਪੁੱਜੇ ਜਿਊੜਿਆਂ ਦੀਆਂ ਦੁੱਖ-ਸੁੱਖ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ-ਬਾਤਾਂ ਹਨ। ਇਸ ਦਿਲਚਸਪ ਨਾਵਲ ਦਾ ਇਕ ਕਾਂਡ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਪਾਠਕਾਂ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ।

ਨਾਵਲ 'ਹੋਇਆ ਦੇਸ ਪਰਾਇਆ' ਦਾ ਮੁਖੜਾ।

ਬਦਲੀਆਂ ਹਾਲਤਾਂ ਮੁਤਾਬਕ, ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਢਾਲਣ ਵਿਚ ਹੀ ਭਲਾਈ ਸੀ।...ਪਰਮੀਤ ਦਾ ਆਪਣਾ ਸੁਭਾਅ ਸੀ ਤੇ ਆਰੀਅਨ ਦਾ ਆਪਣਾ। ਇਸ਼ਪ੍ਰੀਤ ਨੇ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਵਲੋਂ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਕੰਪਨੀ ਵਿਚ ਚਾਰ ਮਹੀਨੇ ਮੁਫਤ ਕੀਤੇ ਕੰਮ ਦਾ ਕਦੇ ਵੇਰਵਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪਾਇਆ। ਆਖਰ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਛੱਤ ਹੇਠ ਆਸਰਾ ਦਿੱਤਾ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਉਸ ਦੇ ਦੋ ਕਲਾਸਫੈਲੋ ਇਧਰ ਉਧਰ ਰੁਲਦੇ ਫਿਰਦੇ, ਖੇਤਾਂ ਵਿਚਲੇ ਕੈਬਿਨਾਂ ਵਿਚ ਦਿਨ ਕੱਟਦੇ। ਬੇਸ਼ੱਕ ਕੈਨੇਡੀਅਨ ਕਿਸਾਨ ਦੋਹਾਂ ਤੋਂ ਕੋਈ ਕੰਮ ਕਰਵਾਉਂਦੇ ਤਾਂ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਅਦਾ ਕਰਨ 'ਚ ਘੋਲ ਨਾ ਕਰਦੇ। ਵਗਾਰ ਕਰਵਾਉਣ ਦੀ ਬਿਮਾਰੀ ਚੀਨੀਆਂ ਤੇ ਭਾਰਤੀਆਂ 'ਚ ਆਮ ਸੀ।

ਨਾਵਲ ਦਾ ਲੇਖਕ ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਬਿਲਿੰਗ।

ਇਕ ਦਿਨ ਇਸ਼ਪ੍ਰੀਤ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪਿੰਡ ਫੋਨ ਕੀਤਾ। ਉਹ ਹਰ ਹਫ਼ਤੇ ਛੁੱਟੀ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਆਪਣੀ ਮੰਮੀ ਤੇ ਦਾਦਾ-ਦਾਦੀ ਨਾਲ ਖੁੱਲ੍ਹ ਕੇ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦਾ। ਪਿੰਡ ਦੀ ਸੁੱਖ-ਸਾਂਦ ਪੁੱਛਦਾ। ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਹੁੰਦੇ ਰੁੱਖੇ ਵਰਤਾਓ ਬਾਰੇ ਹੁਣ ਉਸ ਨੇ ਕਦੇ ਜ਼ਿਕਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਪਹਿਲਾਂ-ਪਹਿਲ ਦਾਦੇ ਦੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਜ਼ੋਰ ਪਾਏ ਤੇ ਇਕ ਦੇ ਵਾਰ ਆਰੀਅਨ ਤੇ ਪਰਮੀਤ ਦੇ ਖੁਸ਼ਕ ਵਤੀਰੇ ਬਾਰੇ ਉਧਤ ਪਿਆ ਸੀ। ਹੁਣ ਉਹ ਸੰਭਲ ਗਿਆ ਸੀ। ਜੇ ਗਿਲੇ-ਸ਼ਿਕਵੇ ਕਰੇਗਾ, ਘਰ ਦੇ ਵਾਧੂ ਫ਼ਿਕਰ ਕਰਨਗੇ। ਦਾਦੇ ਨੂੰ ਤਾਂ ਨੀਂਦ ਨਹੀਂ ਆਵੇਗੀ। ਜੇ ਪੰਜਾਬ ਗਏ ਛਿੱਦੇ ਅੰਕਲ ਕੋਲ ਗੱਲ ਪਹੁੰਚ ਗਈ ਤਾਂ ਅੰਕਲ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਵਿਚ ਕਲੇਸ਼ ਹੋਵੇਗਾ। ਅੰਕਲ-ਆਂਟੀ ਨੇ ਜਲਦੀ ਆ ਹੀ ਜਾਣਾ ਸੀ। ਫੇਰ ਸ਼ਾਇਦ ਮਾਹੌਲ ਮੁੜ ਕੇ ਕੁਝ ਸੁਧਰ ਜਾਵੇ। ਜਦੋਂ ਉਸ ਦਾ ਮਨ ਉਚਾਟ ਹੁੰਦਾ, ਉਸ ਨੂੰ ਬਿਜ਼ਨਸ ਮੈਨੇਜਮੈਂਟ ਵਾਲਾ ਗੋਰਾ ਟੀਚਰ ਬਿਲਕੁਲ ਨੇੜਿਓਂ ਬੋਲਦਾ ਸੁਣਾਈ ਦਿੰਦਾ:

‘ਡੈਂਟ ਕੰਪਲੇਨ ਐਂਬਾਊਟ ਦਾ ਸਰਕੰਮਸਟਾਂਸਿਜ਼। ਦੇ ਵੱਟ ਚੇਜ਼। ਟਰਾਈ ਟੂ ਐਂਜਸਟ ਇਨ ਦਾ ਨਿਊ ਸਿੰਚੁਏਸ਼ਨ।’ (ਹਾਲਤ

ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਬਿਲਿੰਗ

ਫੋਨ: +91-82840-09596

ਨਹੀਂ ਬਦਲਦੇ। ਉਹਨਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਰਹਿਣਾ ਸਿੱਖੋ।) ਕੈਨੇਡਾ ਵਿਚਲੇ ਅਧਿਆਪਕ ਦੇ ਅਜਿਹੇ ਕਈ ਕਥਨ ਉਸ ਨੇ ਘੁੱਟ ਕੇ ਲੜ ਬੰਨ੍ਹ ਲਏ ਸਨ।

‘ਕੇਵਲ ਜਿਉਂਦੇ ਹੋਣਾ ਹੀ ਕੁਦਰਤ ਵਲੋਂ ਮਿਲਿਆ ਅਮੁੱਲਾ ਤੋਹਫ਼ਾ ਹੈ। ਜੇ ਅਸੀਂ ਚਿਤਵਿਆ ਸੀ, ਉਹ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ ਜਾਂ ਜੇ ਮਿਲਿਆ ਹੈ, ਉਹ ਅਸੀਂ ਮੰਗਿਆ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਸ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰੋ ਕਿਉਂਕਿ ਜੀਵਨ ਬਾਰੇ ਭਵਿੱਖਬਾਣੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ।’ ਸੋ ਟੀਚਰ ਦੇ ਕਹਿਣ ਅਨੁਸਾਰ, ਬਦਲੀਆਂ ਹਾਲਤਾਂ ਮੁਤਾਬਕ, ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਢਾਲਣ ਵਿਚ ਹੀ ਭਲਾਈ ਸੀ। ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਕਰਨ ਦਾ ਲਾਭ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋਣ ਲੱਗਿਆ। ਪਰਮੀਤ ਦਾ ਆਪਣਾ ਸੁਭਾਅ ਸੀ ਤੇ ਆਰੀਅਨ ਦਾ ਆਪਣਾ। ਇਸ਼ਪ੍ਰੀਤ ਨੇ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਵਲੋਂ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਕੰਪਨੀ ਵਿਚ ਚਾਰ ਮਹੀਨਿਆਂ ਲਈ ਮੁਫਤ-ਮੁਫਤੀ ਕੀਤੇ ਕੰਮ ਦਾ ਕਦੇ ਵੇਰਵਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪਾਇਆ। ਆਖਰ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਛੱਤ ਹੇਠ ਆਸਰਾ ਦਿੱਤਾ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਉਸ ਦੇ ਦੋ ਕਲਾਸਫੈਲੋ ਇਧਰ ਉਧਰ ਰੁਲਦੇ ਫਿਰਦੇ, ਖੇਤਾਂ ਵਿਚਲੇ ਕੈਬਿਨਾਂ ਵਿਚ ਦਿਨ ਕੱਟਦੇ। ਬੇਸ਼ੱਕ ਕੈਨੇਡੀਅਨ ਕਿਸਾਨ ਦੋਹਾਂ ਤੋਂ ਕੋਈ ਕੰਮ ਕਰਵਾਉਂਦੇ ਤਾਂ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਅਦਾ ਕਰਨ ਵਿਚ ਘੋਲ ਨਾ ਕਰਦੇ। ਵਗਾਰ ਕਰਵਾਉਣ ਦੀ ਬਿਮਾਰੀ ਚੀਨੀਆਂ ਅਤੇ ਭਾਰਤੀਆਂ ਵਿਚ ਆਮ ਸੀ। ਉਹਨਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ‘ਵੋਲੰਟਰੀ ਜੋਬ’ ਦਾ ਨਾਂ ਦਿੱਤਾ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਸੋ ਹਮਦਰਦੀ ਵਿਖਾਉਂਦੇ, ਬਸ ਡਰਾਈਵਰ ਕੋਲ ਵੀ ਅਜਿਹੀ ਗੱਲ ਉਧੇਤਨ ਦਾ ਸਵਾਲ ਪੈਦਾ ਨਾ ਹੁੰਦਾ। ਉਹ ‘ਹੁੰ-ਹੁੰ’, ‘ਹਾਂ ਜੀ ਹਾਂ ਜੀ’ ਕਹਿੰਦਾ, ਡਰਾਈਵਰ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣਦਾ, ਮੁਸਕਰਾਈ ਜਾਂਦਾ।

‘ਬਈ, ਤੂੰ ਬੜਾ ਗੁੱਬਾ ਬੰਦਾ ਹੈਂ ਇਸ਼ਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ।’ ਇਕ ਦਿਨ ਆਪਣਾ ਨਸੀਹਤ ਪੁਰਾਣਾ ਸੁਣਾ ਕੇ ਹਟਿਆ ਡਰਾਈਵਰ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਬੋਲਿਆ। ਉਸ ਦਾ ਲੰਬਾ ਤਜਰਬਾ ਸੀ। ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਉਸ ਵਲੋਂ ਹਮਦਰਦੀ ਦੇ ਅਜਿਹੇ ਦੋ ਬੋਲ ਸੁਣਦਿਆਂ ਹੀ ਕੈਨੇਡਾ ਪੜ੍ਹਨ ਆਏ ਕਈ ਪੜ੍ਹਾਕੂ ਮੁੰਡੇ-ਕੁੜੀਆਂ ਤੁਰੰਤ ‘ਮੁਸ-ਮੁਸ’ ਕਰਦੇ, ਹੰਝੂ ਕਰਨ ਲੱਗ ਜਾਂਦੇ।

‘ਨਹੀਂ ਅੰਕਲ ਜੀ। ਕੋਈ ਸਮੱਸਿਆ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਹੀ ਦੱਸਾਂ?’ ਇਸ਼ਪ੍ਰੀਤ ਹਮੇਸ਼ਾ ਹੱਸ ਕੇ ਟਾਲ ਦਿੰਦਾ।

ਕੁਝ ਦਿਨ ਲੰਘੇ। ਇਕ ਸ਼ੁੱਕਰਵਾਰ ਦੀ ਸ਼ਾਮ ਉਹ ਆਮ ਵਾਂਗ ਕਾਲਜ ਤੋਂ ਪਰਤਿਆ ਤਾਂ ਘਰ ਦੇ ਵਰਾਂਡੇ ਵਿਚ ਪਿਆ ਆਪਣਾ ਸਮਾਨ ਵੇਖ ਕੇ ਸੁੰਨ

ਕੋਈ ਮੁਸ਼ਕਲ ਪੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਆਵੇਗੀ। ਤੇਰੇ ਫਰੈਂਡ ਜੋ ਹੈਗੇ ਆ।’ ਇਸ਼ਪ੍ਰੀਤ ਨੂੰ ਲੱਗਿਆ ਜਿਵੇਂ ਪਰਮੀਤ ਉਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਖੜੋਤੀ ਆਪਣੇ ਸੱਜੇ ਹੱਥ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਉਂਗਲੀ ਲਹਿਰਾ ਰਹੀ ਹੋਵੇ। ਹੁਣ ਚਿੱਟਾ ਚਾਨਣ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਸੀ। ਸਾਰੀ ਸਥਿਤੀ ਸਪਸ਼ਟ ਸੀ। ਉਹ ਵਰਾਂਡੇ ਵਿਚ ਪਈ ਪਲਾਸਟਿਕ ਦੀ ਕਾਲੀ ਕੁਰਸੀ ਉਪਰ ਬੈਠ ਗਿਆ। ਕੀ ਕਰੇ? ਕਿਸ ਦੀ ਮਾਂ ਨੂੰ ਮਾਸੀ ਆਖੇ? ਅੱਜ ਬਸ ਡਰਾਈਵਰ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਦੀ ਯਾਦ ਆਈ ਜਿਸ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣ ਕੇ ਕੈਪਸ ਵੱਲ ਤੁਰੇ ਆਉਂਦੇ ਉਹ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਸਾਥੀ ਮਸ਼ਕਰੀਆਂ ਕਰਦੇ।...

‘ਏਸ ਡਰਾਈਵਰ ਦੀਆਂ ਫਰੋਟੀਆਂ ਸੁਣ ਕੇ ਤੂੰ ਆਪਣਾ ਟਿਕਾਣਾ ਨਾ ਛੱਡ ਬੈਠੀਂ ਇਸ਼ਪ੍ਰੀਤ। ਏਹਨੇ ਆਪ ਦੀ ਬੇਸਮੈਟ ਕਿਰਾਏ ‘ਤੇ ਦੇਣੀ ਹੋਊ।’ ਕੋਈ ਆਖਦਾ।

‘ਮੈਨੂੰ ਹੋਰ ਸ਼ੱਕ ਐ ਯਾਰੇ। ਇਕ ਦਿਨ ਗਿੱਲ ਪਿੰਡ ਵਾਲਾ ਸੋਹਣ ਜੀਤ ਚਹਿਕਿਆ, ‘ਏਹਦੀ ਕੁੜੀ ਵਿਆਹੁਣ ਵਾਲੀ ਹੋਈ ਐ। ਏਹ ਤਾਂ ਹੀ ਇਸ਼ਪ੍ਰੀਤ ‘ਤੇ ਡੇਰੇ ਸਿੱਟਦਾ। ਬਈ, ਕਿਸੇ ਤਰੀਕੇ ਸੋਹਣਾ-ਸੁਨੱਖਾ, ਲੰਬਾ-ਲੰਬਾ ਮੁੰਡਾ ਅੜਿੱਕੇ ਚੜ੍ਹ ਜਾਏ।’ ਸੋਹਣ ਜੀਤ ਉਹਨਾਂ ਗਿਆਰਾਂ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਸੀ ਜਿਹੜੇ ਇਸ਼ਪ੍ਰੀਤ ਨਾਲ ਇਕੋ ਜਹਾਜ਼ ਵਿਚ ਇਕ ਹੀ ਏਜੰਟ ਵਲੋਂ ਆਏ ਸਨ ਪਰ ਸੋਹਣ ਜੀਤ ਗਿੱਲ ਅਤੇ ਸਾਹਨੇਵਾਲੀਆ ਸੰਧੂ ਦੋਵੇਂ ਇਕੱਠੇ ਬੇਸਮੈਟ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ। ਅੱਧੋ-ਅੱਧ ਖਰਚਾ ਵੰਡ ਲੈਂਦੇ। ਪੜ੍ਹਾਈ ਵਿਚ ਇਸ਼ਪ੍ਰੀਤ ਵਾਂਗ ਧੂੜਾ ਪੁੱਟਦੇ।

‘ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਏਹੋ ਜਿਹੀ ‘ਡੀਲ’ ਮਾੜੀ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦੀ ਵੀਰੇ। ਮੌਜ ਕਰੇ। ਡਰਾਈਵਰ ਦੇ ਘਰ ਫਰੀ ਦੀ ਰਿਹਾਇਸ਼, ਮੁਫਤ ‘ਚ ਕੈਨੇਡਾ ਦੀ ਸਿਟੀਜ਼ਨ

ਲਿਕੁੜੀਆਂ ਕੱਢਣੀਆਂ ਪੈਣਗੀਆਂ।’ ਹੁਸਨ ਪ੍ਰੀਤ ਸੰਧੂ ਦਾ ਤਰਕ ਸੀ।

‘ਓਏ ਏਧਰ ਕੰਨ ਕਰੀ ਖਾਂ ਕਾਕੇ। ਤੂੰ ਮੰਨ ਜਾਹ, ਜੇ ਚੰਗੀ ਚਾਹੁੰਦੈਂ। ਏਸ ਸੋਚੇ ‘ਚ ਘਾਟਾ ਕੋਈ ਨਹੀਂ।’ ਨਾਲ ਤੁਰਦੀ ਡਿਗਰੀ ਕਰਦੀ, ਇਹਨਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਤੋਂ ਸੀਨੀਅਰ ਦਿਲਜੀਤ ਮਿੰਨੀ ਮੁਸਕਰਾਈ ਤਾਂ ਨੰਦ ਨਾਲ ਉਸ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸੁਰਖ ਭਾਅ ਮਾਰਨ ਲੱਗੀਆਂ, ‘ਚੁੱਪ ਕਰ ਕੇ ਏਸ ਡਰਾਈਵਰ ਨਾਲ ਚੋਪੀ ਹੋ ਜਾ। ਤੈਨੂੰ ‘ਗਾੜੀ ਵੇਖਣ ਦੀ ਲੋੜ ਕੋਈ ਨਹੀਂ।’

‘ਹੁਣ ਦੇਣੀ ਦੀਦੀ ਦਾ ਜਵਾਬ! ਤੂੰ ‘ਗਾੜੀ ਬੋਲਦਾ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ? ਗੁੰਗਾ ਹੈਂ ਜਾਂ ਬੋਲਾ? ਮੈਨੂੰ ਜੇ ਡਰਾਈਵਰ ਆਖੇ, ਮੈਂ ਤਾਂ ਉਹਦਾ ਪਿੱਛਾ ਨਾ ਛੱਡਾਂ, ਡਾਂਡੇ-ਮੀਡੇ ਤੁਰਦਾ ਉਹਦੇ ਘਰ ਜਾ ਵੱਜਾਂ। ਮੈਨੂੰ ਕਲਾਸਾਂ ਬੇਸ਼ੱਕ ਮਿੱਸ ਕਰਨੀਆਂ ਪੈਣ।’ ਕੈਬਿਨਾਂ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਹਰਿਆਣਵੀ ਜਾਟ ਸਾਥੀ ਨਾਲ ਰਾਤਾਂ ਗੁਜ਼ਾਰਦਾ ਦੀਦੀ ਦੀ ਸਾਂਗ ਲਾਉਂਦਾ ਬਠਿੰਡੇ ਵਾਲਾ ਬਾਈ ਲੱਖਾ ਹੱਸਿਆ।

‘ਤੈਨੂੰ ਉਸ ਨੇ ਕਥ ਕਹਾ ਲੱਖੇ ਭਾਅਈ? ਤੂੰ ਕਾਹੇ ਕੇ ਨਿਮਤਰਣ ਉਡੀਕ ਰਹਾ? ਵੇ ਡਰੈਵਰ ਤੇ ਇਸ ਕੀ ਪੱਗੜੀ ਔਰ ਸਮਾਰਟ ਪਰਸਨੈਲਿਟੀ ਪਰ ਲੱਟੂ ਹੂਆ।’ ਮਜ਼ਾਕ ਕਰਦੇ ਚੋਧਰੀ ਨੇ ਬਾਈ ਦੇ ਮੋਢੇ ਉਪਰ ਥੱਠਾ ਮਾਰਿਆ।

‘ਕਿਉਂ ਤੁਸੀਂ ਸਾਰੇ ਹੀ ਸਾਡੇ ਢਾਹੇ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਪਏ ਓ? ਜੇ ਡਰਾਈਵਰ ਅੰਕਲ ਏਸ ਨਾਲ ਸਰਸਰੀ ਗੱਲਾਂ ਕਰ ਲੈਂਦਾ, ਉਹਦਾ ਮਤਲਬ ਏਹਨੂੰ ਆਪ ਦਾ ਜਵਾਬੀ ਬਣਾਉਣਾ ਬੋਤੋ ਹੈ? ਹੋ ਸਕਦੈ, ਉਸ ਦੇ ਕੋਈ ਲੜਕੀ ਹੋਵੇ ਈ ਨਾ? ਹੋ ਸਕਦੈ, ਉਸ ਦਾ ਆਪਦਾ ਵੀ ਡਾਈਵਰਸ ਹੋਇਆ

ਦੀ ਹੋਣ ਕਰ ਕੇ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਇਸ਼ਪ੍ਰੀਤ ਦਾ ਪੱਖ ਪੂਰਦੀ। ਮੁੰਡੇ ਉਸ ਨੂੰ ਪਿੱਠ ਪਿੱਛੇ ‘ਘੁੰਗੀ’ ਆਖਦੇ। ‘ਸਿਮਰੀ ਯਾਰ, ਹੋਰਾਨੀ ਹੋਈ। ਮੈਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪਤਾ, ਉਸ ਡਰਾਈਵਰ ਨਾਲੋਂ ਵੱਧ ਦਿਲਚਸਪੀ ਸਾਡੇ ‘ਚੋਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਦੀ ਵੀ ਏਸ ਮੁੰਡੇ ‘ਚ ਹੋ ਸਕਦੀ?’ ਦਿਲਜੀਤ ਮੁਸਕਰਾਈ ਹੱਸੀ।

‘ਹੋਵੇ ਕਿਉਂ ਨਾ ਦੀਦੀ? ਸਾਡੇ ਦੋਹਾਂ ਦੇ ਪਿੰਡ ਐਨ ਨਾਲੋਂ-ਨਾਲ ਨੇ।’

‘ਬੋਲ! ਬੋਲ! ਇਥ ਨਾ ਕੋਈ ਭੂਅਲ ਕਰ ਬੀ ਬੋਲੈ। ਇਨ ਦੋਨੋ ਕੀ ਤੇ ਜੂਨੀਅਨ ਬਨ ਗਈ, ਰੇ ਭਾਈਓ।’ ਚੋਧਰੀ ਨੇ ਕੰਨਾਂ ਨੂੰ ਹੱਥ ਲਗਾਏ। ‘ਏਕ ਏਕੋਲਾ! ਦੇ ਗਿਆਰਹ।’

‘ਦੇ ਨਹੀਂ, ਤਿੰਨ ਆਖੋ ਚੋਧਰੀ ਡੀਅਰ। ਇਕ ਸੋ ਗਿਆਰਾਂ। ਵੱਡੀ ਦੀਦੀ ਵੀ ਨਾਲ ਐ।’ ਹੁਸਨਪ੍ਰੀਤ ਸੰਧੂ ਨੇ ਮੁੜ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ। ਸਾਰੇ ਚੁੱਪ ਵਰਤ ਗਏ। ਆਪਣੀ ਕਲਾਸ ਵੱਲ ਇਕੱਲਾ ਤੁਰਿਆ ਜਾਂਦਾ ਇਸ਼ਪ੍ਰੀਤ ਮਨ ਹੀ ਮਨ ਆਪਣੇ ਪਿੰਡ ਨੇੜਲੀ ਆਪਣੀ ਕਲਾਸਫੈਲੋ ਸਿਮਰਜੀਤ ਤੋਂ ਸਦਕੇ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ਜਦੋਂ ਗੁਆਂਢੀ ਗੋਰੇ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਨੇ ਉਸ ਦੀ ਬਿਰਤੀ ਭੰਗ ਕਰ ਦਿੱਤੀ,

‘ਹੈਵ ਯੂ ਲੈਸਟ ਯੋਅਰ ਕੀਅ? ਆਰ ਯੂ ਮੁਵਿੰਗ?’ (ਤੈਰੀ ਚਾਬੀ ਗੁੰਮ ਹੋ ਗਈ? ਜਾਂ ਤੂੰ ਇਥੋਂ ਜਾ ਰਿਹਾ?) ਇਹ ਪੈਨਸ਼ਨੀਆ ਗੋਰਾ ਅਕਸਰ ਉਸ ਨਾਲ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰ ਲੈਂਦਾ।

‘ਨੋਅ! ਜੈਸ!’ ਬੰਦ ਘਰ ਦੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਮੂਹਰੇ ਵਰਾਂਡੇ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਸੋਚਦੇ ਇਸ਼ਪ੍ਰੀਤ ਤੋਂ ਘਬਰਾਹਟ ਵਿਚ ਆਖਿਆ ਗਿਆ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਦੋਵੇਂ ਜਵਾਬ ਸਹੀ ਸਨ। ਮਕਾਨ ਦੀ ਚਾਬੀ ਗਵਾਚ ਚੁੱਕੀ ਸੀ ਅਤੇ ਹਰ ਹੀਲੇ ਇਥੋਂ ‘ਮੂਵ’ ਵੀ ਕਰਨਾ ਪੈਣਾ ਸੀ।

ਉਹ ਸੋਚ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਕਿੱਥੇ? ਡਰਾਈਵਰ ਕੋਲ? ਕੈਬਿਨਾਂ ਵਿਚ? ਜਾਂ ਗਿੱਲ-ਸੰਧੂ ਦੀ ਜੋੜੀ ਕੋਲ?

‘ਡੂ ਨੈੱਲ ਮੀ ਇਫ ਆਈ ਕੁੱਡ ਹੈਲਪ ਯੂ ਇਨ ਐਨੀ ਵੇਅ?’ (ਦੱਸਣਾ ਜ਼ਰੂਰ। ਜੇ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੈਂ ਤੇਰੀ ਕੋਈ ਮਦਦ ਕਰ ਸਕਾਂ?) ਉਸ ਦਾ ਮੋਢਾ ਬਪਥਪਾਉਂਦਾ ਗੋਰਾ ਆਪਣੇ ਘਰ ਜਾ ਵੜਿਆ।

ਸੁਰਤ ਸਿਰ ਹੋਏ ਇਸ਼ਪ੍ਰੀਤ ਨੇ ਸੋਹਣ ਜੀਤ ਗਿੱਲ ਨੂੰ ਫੋਨ ਮਿਲਾਇਆ। ਕੋਈ ਜਵਾਬ ਨਹੀਂ। ਸ਼ਾਇਦ ਅੱਗੇ ਆਉਂਦੇ ਵੀਕ-ਐਂਡ ਕਾਰਨ ਦੋਵੇਂ ਕਿਤੇ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲੇ ਹੋਣ। ਬਠਿੰਡੇ ਵਾਲੇ ਬਾਈ ਲੱਖੇ ਨੂੰ ਕਾਲ ਕੀਤੀ। ਉਹ ਹਮੇਸ਼ਾ ਪਿੰਡ ਨੂੰ ਫੋਨ ਮਿਲਾ ਰੱਖਦਾ। ‘ਓਏ, ਕਿਉਂ ਤੈਨੂੰ ਬਠਿੰਡੇ ਦੇ ਟਿੱਬੇ ਨੂੰ ਟਿਕਣ ਦਿੰਦੇ?’ ਮੁੰਡੇ ਬੇਸ਼ੱਕ ‘ਬਾਈ’ ਨੂੰ ਮਜ਼ਾਕ ਕਰਦੇ। ਅੱਜ ਵੀ ਤਾਂ ਹੀ ਉਸ ਦਾ ਫੋਨ ‘ਬਿਜੀ’ ਆ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਕਾਹਲੀ ਵਿਚ ਚੋਧਰੀ ਦਾ ਨੰਬਰ ਦੱਬਿਆ ਤਾਂ ਤੁਰੰਤ ਆਵਾਜ਼ ਆਈ:

‘ਕੇ ਹੋਆ ਭਾਅਈ? ਬੋਲੀ ਸੁਨਾਨੇ ਵਾਲੇ ਡਰੈਬਰ ਕੇ ਸਾਥ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਰਹਨੇ ਕਾ ਮਨ ਬਨ ਗਯਾ?’ ਚੋਧਰੀ ਹਲਕੇ ਅੰਦਾਜ਼ ਵਿਚ ਬੋਲਿਆ।

‘ਯਾਰ ਮੈਂ ਤੁਮਾਰੇ ਸਾਥ ਰਹਿਨਾ ਚਾਹਤਾ ਹੂੰ? ਮੇਰਾ ਸਾਮਾਨ ਘਰ ਵਾਲੇ ਨੇ ਬਾਹਰ ਰੱਖ ਦਿਆ।’

‘ਅਰੇ! ਅਰੇ? ਕਯਾ ਖਾ ਗਯਾ ਉਨ ਸਸੂਰੇ ਕੇ?’

‘ਪਤਾ ਨਹੀਂ। ਵੇ ਘਰ ਪਰ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸਾਮਾਨ ਬਰਾਮਦੇ ਮੇਂ ਪਤਾ ਹੈ।’

‘ਤਾਲਾ ਤੋੜ ਕਰ ਅੰਦਰ ਘੁਸ ਜਾਹ। ਬੇ ਕਯਾ ਬਹਿਨ ਗੜਾਇੰਗੇ? ਬਾਰੇ ਪਾਸ ਲੋਕ ਨੰਬਰ ਤੇ ਹੈਗਾ?’

‘ਨਹੀਂ। ਸਲਿੱਪ ਲਿਖ ਕਰ ਛੋੜ ਗਏ ਹੈ। ਕੋਡ ਤੋਂ ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਹੈ ਪਰ ਐਸੇ ਲੋਕ ਖੋਲਨਾ ਅੱਛਾ ਨਾ ਹੋਗਾ।’

‘ਸਹੀ ਹੈ। ਪਰਦੇਸ ਮਹਿ ਕੇਸ ਬਨ ਜਾਏਗਾ। ਹਮ ਕੋਈ ਜੁਗਾੜ ਲਗਾ ਕਰ ਦੇਖਤੋ ਹੈ। ਤੂ ਹਮੇਂ ਐਡਰੈੱਸ ਭੇਜ ਕਰ ਯਹੀਂ ਬੈਠ। ਫਿਕਰ ਨਹੀਂ ਕਰਨੇ ਕਾ।’ ਚੋਧਰੀ ਨੇ ਹਿੱਕ ਥਾਪਤੀ। ਦੇ ਘੰਟੇ ਨਹੀਂ ਲੰਘੇ ਜਦੋਂ ਚੋਧਰੀ ਰਨਬੀਰ ਸਿੰਘ ਮਲਿਕ ਤੇ ਬਠਿੰਡੇ ਵਾਲਾ ਬਾਈ ਲੱਖਾ ਬਰਾਤ ਆਪਣੇ ਫਾਰਮ ਦੇ ਮਾਲਕ ਗੋਰੇ ਦਾ ਪਿੱਕ-ਅੱਪ ਲੈ ਕੇ ਆ ਧਮਕੇ।

‘ਤੂੰ ਨਿਘ੍ਰ ਕਰ ਛੋਹੇ। ਹਮ ਬਾਰਾ ਸਾਮਾਨ ਉਨਾ ਕਰ ਇਸ ਗਾੜੀ ਮਾ ਰਖਤੋ ਹੈ। ਤੂ ਇਸ ਸਮਯ ਇਨ ਘਰਵਾਲੋਂ ਕੀ ਤਰਫ ਸੇ ਮਿਲੀ ਇਸ ਸਲਿੱਪ ਦੇ ਪੀਛੇ ਬੀਸ-ਪੰਚੀਸ ਭਾਅਰੀ-ਭਰਕਮ ਗਾਲੀ ਪੰਜਾਬੀ ਮਾ ਲਿਖ ਕਰ ਯਹਾਂ ਛੋੜ ਦੇ। ਐਸੇ ਹਰਾਮਖੋਰ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰੋਂ ਕੀ ਆਈਸੀ ਕੀ ਤਾਇਸੀ।’ ਚੋਧਰੀ ਨਹਾਕਾ ਮਾਰ ਕੇ ਹੱਸਿਆ।

‘ਓਏ ਨਹੀਂ ਬਾਈ ਜੀ। ਜਿੰਨੀ ਨਹਾਤੀ ਓਨਾ ਪੁੰਨ। ਅਗਲਿਆਂ ਨੇ ਜਿਹੜੇ ਅੱਖੇ ਦਿਨ ਲੰਘਾ ਦਿੱਤੇ, ਉਹੀ ਵੱਡੀ ਗੱਲ ਐ। ਬੇਸ਼ੱਕ ਏਹ ਕੁਝ ਖਰਚਾ ਵੀ ਦਿੰਦਾ ਰਿਹਾ।’ ਲੱਖੇ ਨੇ ਦਖਲ ਦਿੱਤਾ।

‘ਅਰੇ, ਕਾਹੇ ਕੇ ਬੁਰੇ ਦਿਨ। ਯੇ ਤੋਂ ਕਹਤਾ ਹੈਅ, ਤੀਨ ਚਾਰ ਮਹੀਨੇ ਯੇ ਫਰੀਅ ਮੇਂ ਲੇਬਰ ਕਰਬਾਤਾ ਰਹਾ ਹੈਅ। ਇਥ ਤੂ ਬੋਲਾ, ਯੇ ਖਰਚਾ ਭੀ ਦੇਤਾ ਰਹਾ।’ ਚੋਧਰੀ ਨੂੰ ਗੁੱਸਾ ਚੜ੍ਹ ਰਿਹਾ ਸੀ।

ਸਮਾਨ ਲੱਦਿਆ ਜਾ ਚੁੱਕਾ ਸੀ। ਉਹ ਫਾਰਮ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚੇ। ਫਾਰਮ ਦੇ ਮਾਲਕ ਗੋਰੇ ਨੇ ਇਸ਼ਪ੍ਰੀਤ ਦਾ ਮਿੱਠੀ ਮੁਸਕਰਾਹਟ ਨਾਲ ਸਵਾਗਤ ਕੀਤਾ। ਚੋਧਰੀ ਤੇ ਬਾਈ ਦੀ ਜੋੜੀ ਨਾਲ ਉਹ ਬਗੈਰ ਕਿਸੇ ਕਿਰਾਏ-ਭਾੜੇ ਤੋਂ ਜਿੰਨਾ ਚਿਰ ਮਰਜ਼ੀ ਕੈਬਨਾਂ ਵਿਚ ਰਹਿ ਸਕਦਾ। ਐਪਰ ਅਗਲੇ ਮਹੀਨੇ ਜਦੋਂ ਬਰਫ ਪੈ ਗਈ ਤਾਂ ਤਿੰਨਾਂ ਲਈ ਮੁਸ਼ਕਲ ਖੜ੍ਹੀ ਹੋਵੇਗੀ। ਗਰਮੀ ਦੇ ਪੂਰੇ ਮੌਸਮ ਦੌਰਾਨ, ਖਾਸ ਕਰ ਕੇ ਸਟਰਾਅ-ਬੈਰੀ ਤੇ ਬਲੂਅ-ਬੈਰੀ ਦੀ ਤੁਤਾਈ-ਫਾਗਾਈ ਮੌਕੇ ਉਹ ਬੜੇ ਸ਼ੌਕ ਨਾਲ ਕਈ ਮਹੀਨੇ ਇੱਥੇ ਕੱਟ ਸਕਦੇ।

ਵੇਖੀ ਮਾਣੀ ਦੁਨੀਆਂ

(ਪਿਛਲੇ ਸਫ਼ੇ ਦੀ ਬਾਕੀ)

ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪਿਆ। ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੇਰੇ ਤੰਗੀ ਸੀ ਪਾਣੀ ਦੀ। ਤਰਨ ਤਾਰਨ ਦਾ ਇਲਾਕਾ ‘ਮਿੱਠਾ ਮਾਝਾ’ ਅਖਵਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਧਰਤੀ ਹੇਠ ਦਾ ਪਾਣੀ ਜਿੱਥੇ ਪੀਣ ਵਾਸਤੇ ਮਿੱਠਾ ਹੈ, ਉਥੇ ਫ਼ਸਲਾਂ ਵਾਸਤੇ ਵੀ ਬੜਾ ਲਾਭਦਾਇਕ ਹੈ। ਥਾਂ-ਥਾਂ ਖੂਹ ਵਗਦੇ ਸਨ। ਅੱਜ ਕੱਲ੍ਹ ਖੂਹਾਂ ਦੀ ਥਾਂ ਟਿਊਬਵੈਲ ਚਾਲੂ ਹਨ ਪਰ ਕਾਦੀਵਿੰਡ ਦਾ ਇਲਾਕਾ

‘ਖਾਰਾ ਮਾਝਾ’ ਹੈ। ਖੂਹਾਂ ਦਾ ਪਾਣੀ ਪੀਣ ਵਾਸਤੇ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਹੱਦ ਤਕ ਠੀਕ ਸੀ, ਖਾਰਾ ਹੋਣ ਕਰ ਕੇ ਖੁਰਾਕ ਛੇਤੀ ਹਜ਼ਮ ਕਰਦਾ ਸੀ ਪਰ ਖੇਤੀ ਵਾਸਤੇ ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਨਹਿਰਾਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਿਰਫ਼ ਬਾਰਸ਼ ਦਾ ਹੀ ਆਸਰਾ ਸੀ।

ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੇ ਪੁਰਾਣੇ ਪਿੰਡ ਕਾਦੀਵਿੰਡ ਦੇ ਲਹਿੰਦੇ ਪਾਸੇ ਜੇ ਦੱਖਣ ਪਹਾੜ ਲਕੀਰ ਖਿੱਚ ਦੇਈਏ ਤਾਂ ਉਸ ਤੋਂ ਚੜ੍ਹਦੇ ਪਾਸੇ ਤਾਂ ਰੇਤਲੇ ਟਿੱਬੇ ਸਨ, ਤੇ ਲਹਿੰਦੇ ਪਾਸੇ ਸੰਘਣਾ ਜੰਗਲ। ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਮਲੂਾ, ਕਰੀਰ, ਵਣ, ਕਿੱਕਰ ਜੰਡ, ਟਾਹਲੀ ਤੇ ਬੇਰ ਆਦਿ ਹਰ ਕਿਸਮ ਦੇ ਦਰਖਤ ਸਨ ਪਰ ਟਿੱਬਿਆਂ ਵਿਚ ਕਿਤੇ-ਕਿਤੇ ਵਣ ਜਾਂ ਸਰਕੜਾ ਹੀ ਸੀ। ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਕਿਤੇ-ਕਿਤੇ ਨੀਵੇਂ ਥਾਵਾਂ ‘ਤੇ ਜਿੱਥੇ ਮੀਹਾਂ ਦਾ ਪਾਣੀ ਖਲੇ ਜਾਂਦਾ, ਕੁਛ ਮਾੜੀ ਮੋਟੀ ਖੇਤੀ ਹੋ

ਜਾਂਦੀ।

ਪਿੰਡ ਤੋਂ ਚੜ੍ਹਦੇ ਪਾਸੇ ਮੀਲ-ਭੇਵ ਮੀਲ ਦੀ ਵਿੱਥ ‘ਤੇ ਬਰਸਾਤੀ ਨਾਲਾ ਵਗਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ‘ਰੋਹੀ’ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਰੋਹੀ ਤਰਨ ਤਾਰਨ ਦੇ ਕੋਲ ਦੀ ਲੰਘਦੀ ਹੈ। ਅੱਗੇ ਰਾਜੌਕੇ, ਕਾਲੀਆ-ਸਨਖਤਰਾ, ਕਤਲੂਹੀ, ਕਾਦੀਵਿੰਡ ਦੇ ਨਾਲ ਦੀ ਲੰਘਦੀ ਕਸੂਰ ਕੋਲੋਂ ਅਗਾਂਹ ਗੁਜ਼ਰ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਪਿੰਡ ਦੇ ਬਜ਼ੁਰਗ ਪੁਰਾਣਾ ਬੇਹ ਛਡ ਕੇ ਉਸ ਰੋਹੀ ਦੇ ਕੰਢੇ ਜਾ ਵੱਸੇ ਪਰ ਪਾਣੀ ਦੀ ਸਹੂਲਤ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰੱਖ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਪੰਜ ਪਿੰਡ ਬਣਾ ਲਏ; ਭਾਵ, ਇਕ ਪਿੰਡ ਦੀ ਵਸੋਂ ਛੋਟੇ-ਛੋਟੇ ਪੰਜਾਂ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਵੰਡੀ ਗਈ। ਰੋਹੀ ਪਹਾੜ ਤੋਂ ਦੱਖਣ ਨੂੰ ਵਗਦੀ ਹੈ। ਪਹਾੜ ਦੇ ਪਾਸੇ ਪਹਿਲਾ ਪਿੰਡ ਵੱਸਿਆ ‘ਤਰਗੇ’, ਫਿਰ ‘ਕਾਦੀਵਿੰਡ’, ‘ਵਰਨ’,

‘ਬੋਲਵਾਲਾ’ ਤੇ ‘ਨੰਧੂਵਾਲਾ’। ਤਰਗੇ ਤੇ ਕਾਦੀਵਿੰਡ ਦੋਵੇਂ ਜੋੜੇ ਵਿਚੋਂ ਆਏ ਪੰਨ੍ਹੇ ਸਨ। ਵਰਨ ਤੇ ਨੰਧੂਵਾਲਾ ਵਿਚਕਾਰ ਸਨ। ਬੋਲਵਾਲੇ ਵਿਚ ਇਕ ਘਰ ਬੋਲਾਂ ਦਾ, ਕੁਛ ਪੰਨ੍ਹਿਆਂ ਦੇ, ਤੇ ਕੁਛ ਰਾਮਗੜੀਏ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਸਨ। ਇਹ ਪੰਜੇ ਪਿੰਡ ਤਿੰਨ ਕੁ ਮੀਲ ਦੇ ਖਿਲਾਰ ਵਿਚ ਸਨ ਪਰ ਇਹਨਾਂ ਪਿੰਡਾਂ ਦਾ ਰਕਬਾ ਵਧੇਰੇ ਲਹਿੰਦੇ ਪਾਸੇ ਹੀ ਸੀ। ਰੋਹੀ ਦੇ ਕੰਢੇ ਉਤੇ ਹਰ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਇਕ-ਇਕ, ਦੋ-ਦੋ ਖੂਹ ਵਗਣ ਵਾਲੇ ਵੀ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪਾਣੀ ਖੇਤੀ ਵਾਸਤੇ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ।

ਮਾਝੇ ਵਿਚ ਨਹਿਰਾਂ ਚਾਲੂ ਹੋਈਆਂ, ਧਰਤੀ ਦੀ ਆਮਦਨ ਵਧੀ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਬਜ਼ੁਰਗਾਂ ਨੂੰ ਰੋਹੀ ਦੇ ਕੰਢੇ ਤੋਂ ਉਠ ਕੇ ਨਵੇਂ ਥਾਂ ਆਬਾਦ ਹੋਣਾ ਪਿਆ। ਨਹਿਰ ਦਾ ਪਾਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਭਾਈ ਬਹਿਲੋਲ ਤੋਂ

ਲਹਿੰਦੇ ਪਾਸੇ ਹੀ ਪੈਂਦਾ ਸੀ, ਤੇ ਸਾਡੇ ਪਿੰਡ ਦਾ ਰਕਬਾ ਵੀ ਵਧੇਰੇ ਓਸੇ ਪਾਸੇ ਸੀ। ਰੋਹੀ ਦੇ ਕੰਢੇ ਵੱਸੇ ਪਿੰਡ ਤੋਂ ਚੜ੍ਹਦੇ ਪਾਸੇ ਸਾਡਾ ਰਕਬਾ ਮਸਾਂ ਸੋ ਕਰਮ ਤਕ ਸੀ ਪਰ ਲਹਿੰਦੇ ਪਾਸੇ ਲਗਭਗ ਤਿੰਨ ਮੀਲ ਤਕ। ਸੋ ਸਾਰੇ ਭਾਈਵਾਲਾਂ ਨੇ ਸਲਾਹ ਕਰ ਕੇ ਪੁਰਾਣੇ ਕਾਜ਼ੀਆਂ ਦੇ ਬੇਹ ਤੋਂ ਅੱਧ ਕੁ ਮੀਲ ਲਹਿੰਦੇ ਪਾਸੇ ਖੇਤਾਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਨਵੇਂ ਪਿੰਡ ਦੀ ਮੋੜੀ ਆ ਗੱਡੀ ਪਰ ਨਾਮ ਓਹਾ ਕਾਦੀਵਿੰਡ ਹੀ ਰਿਹਾ। ਨਵਾਂ ਪਿੰਡ 1906 ਈ. ਵਿਚ ਵੱਸਿਆ। ਹਰ ਘਰ ਲੋੜ ਜੇਗੇ ਕੱਚੇ ਕੋਠੇ ਪਾ ਕੇ ਨਵੇਂ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਆ ਵੱਸਿਆ, ਤੇ ਰੋਹੀ ਦੇ ਕੰਢੇ ਵਸਦਾ ਪਿੰਡ ਬਿਲਕੁਲ ਬੇਹ ਹੋ ਗਿਆ।

ਇਸ ਨਵੇਂ ਪਿੰਡ ਕਾਦੀਵਿੰਡ ਵਿਚ ਸੱਤ ਅਗਸਤ 1909 ਈ. ਨੂੰ ਮੇਰਾ ਜਨਮ ਹੋਇਆ।

ਸ਼ਬਦਾਂ ਅਤੇ ਰੰਗਾਂ ਦੀ ਜੁਗਲਬੰਦੀ

‘ਚਿੱਤਰਾਂ ਦਾ ਸਾਹਿਤਕ ਸੁਮੇਲ’ ਮੇਰੀ ਛੇਵੀਂ ਪੁਸਤਕ ਹੈ। ਪੰਜ ਦਹਾਕਿਆਂ ਤੋਂ ਲੰਡਨ ਬਸੇਰਾ ਹੈ। ਪਰਦੇਸ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਰੁਝੇਵਿਆਂ ‘ਚੋਂ ਵਕਤ ਕੱਢ ਕੇ ਵੰਨ-ਸਵੰਨ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਯਾਤਰਾ ਸਮੁੰਦਰ ਰਾਹੀਂ ਕੀਤੀ। 2016 ਵਿਚ ‘ਮੇਰਾ ਸਮੁੰਦਰੀ ਸਫ਼ਰਨਾਮਾ’ ਨਾਲ ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਪਿਤ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਤੋਂ ਪਿੱਛੋਂ ਬਰਤਾਨਵੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਨੂੰ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਬਣਾਉਂਦਿਆਂ ‘ਗੋਰੀਆਂ ਰਿਸ਼ਮਾਂ ਦੀ ਛੋਹ’ ਅਤੇ ‘ਕੋਸੀਆਂ ਕਿਰਨਾਂ ਦੀ ਲੋਅ’ ਵਾਰਤਕ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਲਿਖੇ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ‘ਰੰਗਾਂ ਦਾ

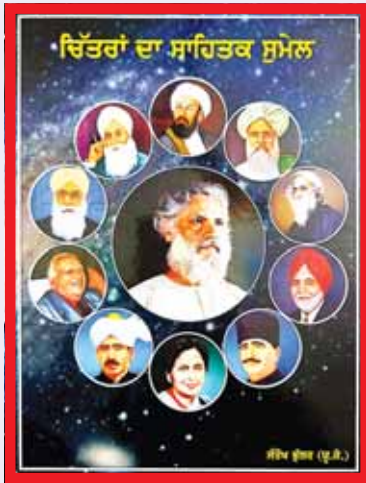

ਸੰਤੋਖ ਭੁੱਲਰ

ਜਾਦੂਗਰ’ ਅਤੇ ਗ਼ਜ਼ਲ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ‘ਵੰਝਲੀ’ ਪੰਜਾਬੀ ਪਾਠਕਾਂ ਨੂੰ ਭੇਟ ਕਰ ਚੁੱਕਾ ਹਾਂ। ‘ਵੰਝਲੀ’ ਪੁਸਤਕ ਉਸਤਾਦ ਗੁਰਦਿਆਲ ਰੋਸ਼ਨ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕਰਵਾਈ ਸੀ। ਆਪਣੇ ਪਿੰਡ ਬਾਬਾ ਬਕਾਲਾ ਦੀ ਨੌਜਵਾਨ ਸਭਾ ਦੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮਾਂ ਵਿਚ ਭਾਗ ਲੈਂਦਿਆਂ ਅਤੇ ਸਥਾਨਕ ਕਾਲਜ ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਦੌਰਾਨ ਮੈਨੂੰ ਕਵਿਤਾ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਵਾਰਤਕ ਲਿਖਣ ਦਾ ਸ਼ੌਕ ਜਾਗਿਆ ਸੀ। ਪ੍ਰੋ. ਹੀਰਾ ਸਿੰਘ ਤਰਸਪਾਲ, ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਸਾਹਿਤਕਾਰ ਪ੍ਰੋ. ਕੁਲਦੀਪ ਸਿੰਘ ਹਉਰਾ, ਪ੍ਰੋ. ਜਤਿੰਦਰਬੀਰ ਸਿੰਘ ਨੰਦਾ ਦੀ ਰਹਿਨੁਮਾਈ ਹੇਠ ਕਾਲਜ ਵਿਚ ਸਰਗਰਮੀ ਨਾਲ ਸਾਹਿਤਕ ਸਰਗਰਮੀਆਂ ਵਿਚ ਭਾਗ ਲਿਆ।

ਅਖੀਰ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਅਤੇ ਚੰਗੇ ਭਵਿੱਖ ਦੀ ਆਸ ਨਾਲ ਤਕਨੀਕੀ ਵਿਦਿਆ ਡਰਾਫਟਸਮੈਨ ਸਿਵਲ ਦਾ ਡਿਪਲੋਮਾ ਅਧੂਰਾ ਛੱਡ ਕੇ 1977 ਵਿਚ ਸਮੁੰਦਰ ਪਾਰ ਲੰਡਨ ਆ ਗਿਆ। ਵਿਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਹੱਡ ਭੰਨਵੀਂ ਮੁਸ਼ੱਕਤ ਪਿੱਛੋਂ ਰਿਜ਼ਕ ਨਸੀਬ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਕਰ ਕੇ ਜਿੱਥੇ ਮੈਨੂੰ ਜੀਵਨ ਦੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਅਤੇ ਉਲਝਣਾਂ ਨਾਲ ਦੋ ਚਾਰ ਹੋਣਾ ਪਿਆ, ਉੱਥੇ ਆਪਣੇ ਪੈਰਾਂ ‘ਤੇ ਖੜ੍ਹੇ ਹੋਣ ਵਾਸਤੇ ਲੰਮਾ ਘੋਲ ਕਰਨਾ ਪਿਆ। ਸਾਹਿਤ ਸਿਰਜਣਾ ਨਾਲੋਂ ਮੈਨੂੰ ਰੋਟੀ ਦਾ ਸਾਧਨ ਜ਼ਰੂਰੀ ਲੱਗਾ, ਇਸੇ ਕਰ ਕੇ ਬਰਤਾਨੀਆ ਵਿਚ ਆਪਣਾ ਘਰ ਘਾਟ ਬਣਾਉਣ, ਆਪਣੇ ਪੈਰਾਂ ਉੱਤੇ ਖੜ੍ਹਾ ਹੋਣ, ਪਰਿਵਾਰ ਦੀਆਂ ਜ਼ਰੂਰਤਾਂ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਨੂੰ ਪਹਿਲ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਸਾਹਿਤਕ ਸ਼ੌਕ ਨੂੰ ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਲਈ ਅਣਗੌਲਿਆ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।

ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਬਰਤਾਨੀਆ ਵਿਚ ਆਪਣੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਸੰਪੂਰਨ ਕਰਨ ਬਾਅਦ ਹੁਣ ਦੁਬਾਰਾ ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਆਇਆ। ਕੋਈ ਛੇ ਵਰ੍ਹੇ ਪਹਿਲਾਂ ਮੇਰਾ ਮੇਲ ਪੰਜਾਬੀ ਮੂਲ ਦੇ ਬਰਤਾਨਵੀ ਚਿੱਤਰਕਾਰ ਸਰੂਪ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਸਾਹਿਤਕ ਗੱਲਬਾਤ ਦੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਵਿਚ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਇਸ ਮੁਲਾਕਾਤ ਤੋਂ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਇਆ ਜਿਵੇਂ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੁੱਦਤਾਂ ਤੋਂ ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ। ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ‘ਰੰਗਾਂ ਦਾ ਜਾਦੂਗਰ’ ਚਿੱਤਰਕਾਰ ਸਰੂਪ ਸਿੰਘ ਚਿੱਤਰ ਕਲਾ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ਵ ਪੱਧਰ ‘ਤੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧੀ ਹਾਸਲ ਕਰ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਰੱਬ ਦਾ ਭਾਣਾ, 18 ਦਸੰਬਰ 2019 ਵਿਚ ਸਰੂਪ ਸਿੰਘ ਦੀ ਪਤਨੀ ਗੁਰਮੀਤ ਕੌਰ ਕੈਂਸਰ ਦੇ ਰੋਗ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਦੀਵੀ ਵਿਛੋੜਾ ਦੇ ਗਏ। ਗੁਰਮੀਤ ਕੌਰ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਵਾਸ ਛੱਡਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਪਾਸ ਜਿਹੜੀ ਆਪਣੀ ਅੰਤਿਮ ਇੱਛਾ ਜਾਹਰ ਕੀਤੀ ਸੀ, ਸਰੂਪ ਸਿੰਘ ਹੁਰਾਂ ਉਸੇ ਸਿਲਸਿਲੇ ਅਧੀਨ ਕੁਝ ਚੋਣਵੇਂ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤਕਾਰਾਂ ਦੇ ਪੋਰਟਰੇਟ ਚਿੱਤਰਨੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੇ ਸਨ। ਪੁਸਤਕ ‘ਚਿੱਤਰਾਂ ਦਾ ਸਾਹਿਤਕ ਸੁਮੇਲ’ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮੈਂ 2021 ਵਿਚ ਸਰੂਪ ਸਿੰਘ ਦੀ ਜੀਵਨ ਗਾਥਾ ‘ਰੰਗਾਂ ਦਾ ਜਾਦੂਗਰ’ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਜਗਤ ਨੂੰ ਭੇਟ ਕਰ ਚੁੱਕਿਆ ਹਾਂ। ਪੁਸਤਕ ਪੜ੍ਹਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸਰੂਪ ਸਿੰਘ ਹੁਰਾਂ

ਕਿਤਾਬ ਦਾ ਮੁਖੜਾ।

ਚਿੱਤਰਕਾਰ ਸਰੂਪ ਸਿੰਘ

ਆਪਣੀ ਪਤਨੀ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿਚ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਆਖਰੀ ਖਾਹਿਸ਼ ਪੂਰੀ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਭਰੀ ਮਹਿਫਲ ਵਿਚ ਬੜੇ ਮਾਣ ਸਨਮਾਨ ਨਾਲ ਮੈਨੂੰ ਇੱਕ ਹੋਰ ਪੁਸਤਕ ਲਿਖਣ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਸੌਂਪੀ। ਇਹ ਕੰਮ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਸੀ ਪਰ ‘ਸਾਈ’ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਲ ਤਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗ਼ਮ ਕਾਹਦਾ’।

ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਸ਼ਬਦ ਅਤੇ ਤਜਰਬੇਕਾਰ ਸਾਹਿਤਕਾਰ ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਭੁੱਲਰ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਬੱਚਿਆਂ ਵਾਂਗ ਪਿਆਰ ਕਰਦੇ ਅਤੇ ਲੋੜ ਸਮੇਂ ਨੇਕ ਸਲਾਹ ਵੀ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਔਖ ਵੇਲੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਜਾ ਖੜਕਾਇਆ। ਮੇਰੀ ਪਹਿਲੀ ਪੁਸਤਕ ‘ਰੰਗਾਂ ਦਾ ਜਾਦੂਗਰ’ ਦਾ ਨਾਮਕਰਨ ਵੀ ਸੁਰਜੀਤ ਭੁੱਲਰ ਹੁਰਾਂ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਇਸੇ ਕਰ ਕੇ ਮੈਂ ਦੁਬਾਰਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਸਲਾਹ ਮੰਗੀ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰਾਏ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਨਵੀਂ ਪੁਸਤਕ ਦਾ ਨਾਂ ‘ਅਦਬੀ ਸਿਤਾਰੇ’ ਰੱਖਿਆ। ਸੁਰਜੀਤ ਭੁੱਲਰ ਹੁਰਾਂ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੀ ਨਿੱਜੀ ਲਾਇਬਰੇਰੀ ਦੀਆਂ ਉਹ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ, ਮੈਗਜ਼ੀਨ ਆਦਿ ਪੜ੍ਹਨ ਵਾਸਤੇ ਦਿੱਤੇ ਹਨ ਜੋ ਪੁਸਤਕ ਲਿਖਣ ਵਿਚ ਸਹਾਈ ਹੋਈਆਂ। ਇਸ ਪੁਸਤਕ ‘ਅਦਬੀ ਸਿਤਾਰੇ’ ਵਿਚ 101 ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਾਹਿਤਕਾਰਾਂ ਬਾਰੇ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਲਿਖਣਾ ਜਿੱਥੇ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਕਾਰਜ ਸੀ, ਉੱਥੇ ਇਹ ਸਮਾਂ ਮੰਗਦਾ ਸੀ। ਮੈਂ ਆਪਣਾ ਅੱਧਾ ਕੰਮ ਨਿਬੇੜ ਚੁੱਕਿਆ ਸੀ ਕਿ ਅਚਾਨਕ ਮੇਰੀ ਪਤਨੀ ਅਤੇ ਸਰੂਪ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸਿਹਤ ਖਰਾਬ ਹੋ ਗਈ। ਸ.

ਸਰੂਪ ਸਿੰਘ ਇਸ ਸਮੇਂ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਦੇ ਨੌਵੇਂ ਦਹਾਕੇ ਨੇੜੇ ਪਹੁੰਚ ਗਏ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਿਹਤ ਅਜੇ ਵੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਤੰਦਰੁਸਤ ਨਹੀਂ। ਪਿਛਲੇ ਵਰ੍ਹੇ ਅਚਨਚੇਤ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਿਹਤ ਕੁਝ ਜ਼ਿਆਦਾ ਵਿਗੜ ਗਈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਲਾਜ ਲਈ ਹਸਪਤਾਲ ਦਾਖਲ ਹੋਣਾ ਪਿਆ। ਮੈਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਦਿਨੋ-ਦਿਨ ਹੋਠਾਂ ਡਿੱਗ ਰਹੀ ਸਿਹਤ ਦਾ ਫਿਕਰ ਹੋਇਆ। ਇਸੇ ਗੱਲ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ ਮੈਂ ਦੁਬਾਰਾ ਸੁਰਜੀਤ ਭੁੱਲਰ ਨਾਲ ਸਲਾਹ ਮਸ਼ਵਰਾ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰਹਿਨੁਮਾਈ ਹੇਠ ਚਿੱਤਰਕਾਰ ਸਰੂਪ ਸਿੰਘ ਦੀਆਂ ਕਲਾ ਕਿੱਤਾਂ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਣ ਦਾ ਉਪਰਾਲਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਫੈਸਲੇ ਅਧੀਨ ਸਰੂਪ ਸਿੰਘ ਵੱਲੋਂ ਜਿਹੜੇ ਪੋਰਟਰੇਟ ਤਿਆਰ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਤਾਬੀ ਰੂਪ ਦੇਣ ਅਤੇ ਗੁਰਮੀਤ ਕੌਰ ਦੇ ਦਿਲ ਦੀ ਖਾਹਿਸ਼ ਪੂਰੀ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਪੁਸਤਕ ‘ਚਿੱਤਰਾਂ ਦਾ ਸਾਹਿਤਕ ਸੁਮੇਲ’ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ। ਪਿਛਲੇ ਇੱਕ ਵਰ੍ਹੇ ਤੋਂ ਮੇਰੀ ਪਤਨੀ ਕੰਵਲਜੀਤ ਦੀ ਸਿਹਤ ਠੀਕ ਨਾ ਹੋਣ ਕਰ ਕੇ ਜਿਹੜੀ ਘਰ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਕੰਵਲਜੀਤ ਨੇ ਚੁੱਕੀ ਹੋਈ ਸੀ, ਉਹ ਵੀ ਮੇਰੇ ਮੋਢਿਆਂ ਉੱਪਰ ਆ ਪਈ। ਇਸੇ ਕਰ ਕੇ ਮੈਂ ਦਿਨ ਸਮੇਂ ਘਰ ਦੇ ਫਰਜ਼ ਨਿਭਾਉਂਦਾ ਅਤੇ ਦੇਰ ਰਾਤ ਤੱਕ ਲਿਖਣ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ।

ਪੁਸਤਕ ‘ਚਿੱਤਰਾਂ ਦਾ ਸਾਹਿਤਕ ਸੁਮੇਲ’ ਵਿਚ ਜਿੱਥੇ ਸ਼ਰਧਾ ਭਾਵਨਾ ਨਾਲ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ, ਭਾਈ ਮਰਦਾਨਾ, ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ, ਬਾਬਾ ਦੀਪ ਸਿੰਘ ਸ਼ਹੀਦ, ਸੂਫੀ, ਸੰਤ, ਕਿੱਸਾਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਿਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਗਿਆ ਹੈ, ਉੱਥੇ ਹੀ ਸਾਥੋਂ ਵਿਛੜ ਗਏ ਕੁਝ ਰੋਸ਼ਨ ਮੁਨਾਰੇ ਸਾਹਿਤਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਦਰਜ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਕੁਝ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੇਖਕਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਜਗ੍ਹਾ ਦਿੱਤੀ ਜੋ ਅਜੋਕੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਫੁੱਲਤ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਅੰਤ ਵਿਚ ਦੋ-ਤਿੰਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਵੀਆਂ ਕਲਮਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਿਲ ਕੀਤਾ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਚੰਗੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ ਦੀ ਆਸ ਹੈ। ਅਫਸੋਸ ਹੈ ਕਿ ਸਰੂਪ ਸਿੰਘ ਹੁਰਾਂ ਦੀ ਸਿਹਤ ਠੀਕ ਨਾ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਲੱਗਭੱਗ 20 ਚਿੱਤਰ ਅਧੂਰੇ ਰਹਿ ਗਏ। ਇਸ ਕਰ ਕੇ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੁਸਤਕ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਤੋਂ ਅਸਮਰਥ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਇੱਕ ਗੱਲ ਸਪਸ਼ਟ ਕਰਾਂ, ਮੇਰੀ ਨਜ਼ਰ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਲੇਖਕ ਬਰਾਬਰ ਹਨ। ਇਸ ਕਿਤਾਬ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਿਲ ਸਾਹਿਤਕਾਰਾਂ ਦੇ ਪਿਛੋਕੜ, ਜੀਵਨ ਅਤੇ ਸਾਹਿਤਕ ਵੇਰਵਿਆਂ ਬਾਰੇ ਲਿਖਣਾ ਅਸਾਨ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਸੀ।

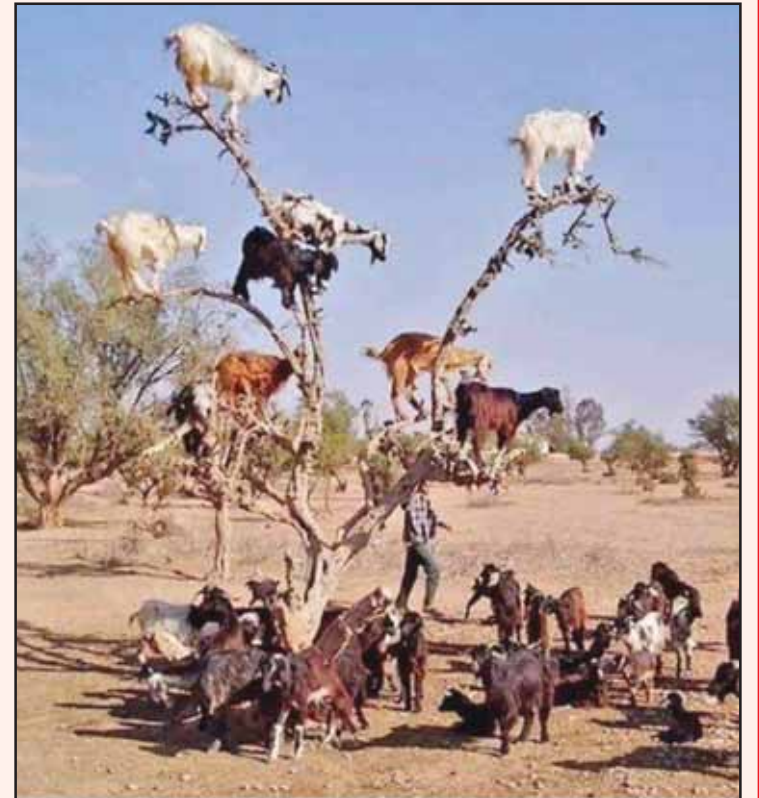
ਪਾਠਕਾਂ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਵਾਸਤੇ ਲੇਖਕ ਦਾ ਜੀਵਨ ਵੇਰਵਾ, ਉਸ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਘਟਨਾਵਾਂ ਅਤੇ ਰਚਨਾਵਾਂ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਅਨੇਕ ਲੇਖਕਾਂ ਦੀਆਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਬਾਰੇ ਬੋਲੇਤਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਵਾਇਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਵਿਚ ਬੋਲੇਤਾ ਜ਼ਿਕਰ ਘਟਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਨੂੰ ਅਮਲੀ ਜਾਮਾ ਪਹਿਨਾਉਣ ਲਈ ਜਿੱਥੇ ਮੈਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਨਵੀਆਂ, ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਕੀਤਾ, ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਦੀ ਮਦਦ ਲਈ, ਉੱਥੇ ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ ਜ਼ਰੂਰਤ ਅਨੁਸਾਰ ਕੁਝ ਵਿਦਵਾਨ ਸਾਹਿਤਕਾਰਾਂ ਦਾ ਸਹਿਯੋਗ ਲਿਆ; ਖਾਸ ਕਰ ਕੇ ਪੁਸਤਕ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਿਲ ਜੀਵਤ ਸ਼ਖਸੀਅਤਾਂ ਨਾਲ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰ ਕੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ।

ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਅਤੇ ਮੇਰੀ ਸ਼ੈਲੀ ਵਿਚ ਨਿਖਾਰ ਨਾ ਆਉਂਦਾ ਜੇਕਰ ਸਤਿਕਾਰਯੋਗ ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਭੁੱਲਰ ਮੇਰੇ ਸਿਰ ਉੱਤੇ ਆਪਣਾ ਗੁਣਵੱਤਾ ਭਰਿਆ ਹੱਥ ਨਾ ਰੱਖਦੇ ਤਾਂ ਇਹ ਕੰਮ ਨੇਪਰੇ ਚਾੜ੍ਹਨਾ ਕਠਿਨ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਜਿੱਥੇ ਮੈਨੂੰ ਉਰਦੂ ਤੇ ਫ਼ਾਰਸੀ ਪੁਸਤਕਾਂ ਵਿਚੋਂ ਜਾਣਕਾਰੀ ਤੇ ਹਵਾਲੇ ਦਿੱਤੇ, ਉੱਥੇ ਹੀ ਪੁਸਤਕ ਵਿਚਲੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਪੜ੍ਹੀਆਂ ਤੇ ਆਪਣੀ ਯੋਗ ਸਲਾਹ ਦਿੱਤੀ। ਇਸ ਕਰ ਕੇ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੋਟੀ-ਕੋਟਿ ਪ੍ਰਾਨਮ ਕਰਦਾ ਹਾਂ।

ਆਖ ਤਸਵੀਰਾਂ ਬੋਲਦੀਆਂ

ਕਾਲਮ ‘ਆਖ ਤਸਵੀਰਾਂ ਬੋਲਦੀਆਂ’ ਨੇ ਪਾਠਕਾਂ ਦੇ ਦਿਲਾਂ ਅੰਦਰ ਬੈਠੇ ਸ਼ਾਇਰ ਨੂੰ ਖੂਬ ਹਲੂਣਿਆ ਹੈ। ਤਸਵੀਰ ਦੇਖ ਕੇ ਤੁਹਾਡੇ ਮਨ ਵਿਚ ਜੋ ਵਲਵਲੇ ਉਠਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਕਵਿਤਾ ਦੀਆਂ ਦੋ ਤੋਂ ਚਾਰ ਸਤਰਾਂ ‘ਚ ਸਾਨੂੰ ਤਸਵੀਰ ਦੇ ਸਿਰਲੇਖ ਦੇ ਤੌਰ ‘ਤੇ ਭੇਜੇ। ਪਾਠਕਾਂ ਦੀ ਸਹੂਲਤ ਲਈ, ਮਿਸਾਲ ਵਜੋਂ ਫੋਟੋ ਨਾਲ ਕਾਵਿ ਟੋਟਾ ਵੀ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਵਾਰ ਕੈਪਸ਼ਨ ਭੇਜਣ ਲਈ ਆਖਰੀ ਤਾਰੀਖ 10 ਅਗਸਤ 2024 ਹੈ। -ਸੰਪਾਦਕ

ਕੈਪਸ਼ਨ ਮੁਕਾਬਲਾ-650

ਔੜਾਂ ਮਾਰੀ ਧਰਤੀ ਉੱਤੇ, ਬਚੇ ਜੰਗਲ ਟਾਂਵੇ ਟਾਂਵੇ,
ਰੁੰਡ-ਮੁਰੰਡ ਕਰਿਆ ਲੱਗੇ, ਪੱਤੇ ਖਾ ਕੇ ਸਾਵੇਂ ਸਾਵੇਂ।
ਦੇਖੋ ਕਿੰਝ ਟੀਸੀ ਚੜ੍ਹ ਕੇ, ਢਿੱਡ ਨੂੰ ਝੁਲਕਾ ਪਾਂਦੀ,
ਜੋ ਮਿਲਿਆ ਉਹੀ ਖਾ ਕੇ, ਹੈ ਮਿੱਠਾ ਦੁੱਧ ਪਿਲਾਂਦੀ।

ਕੈਪਸ਼ਨ ਮੁਕਾਬਲਾ-648

ਪਾਲੇ ਪਾਲ ਘਰ ਬਣਾ ਲਏ
ਜਾਪੇ ਜਿੱਕਣ ਤੰਬੂ ਲਾ ਲਏ।
ਵਸ ਗਏ ਪ੍ਰਦੇਸੀ ਆ ਕੇ
ਛੱਡ ਤਿਮਜ਼ੀ ਦੇਸ਼ ‘ਚ ਪਾ ਕੇ।
ਲੋਕ, ਛੱਪੜ ਨੂੰ ਆਖੀ ਜਾਵਣ
ਬਿੰਬ ਵੇਖ ਕੇ ਮਨ ਪ੍ਰਚਾਵਣ।
ਕੰਮੇਂ ਘਰ ਤੇ ਘਰੇਂ ਕੰਮ ‘ਤੇ
ਆਈ ਜਾਵਣ, ਜਾਈ ਜਾਵਣ।
-ਜਗਮੀਤ ਸਿੰਘ ਪੰਧਰ

ਵਾਂਗ ਫ਼ਕੀਰਾਂ ਅਡੋਲ ਸ਼ਾਂਤ ਚਿੱਤ,
ਖੜ੍ਹਾ ਹੈ ਝੀਲ ਦਾ ਪਾਣੀ,
ਜਿਉਂ ਤੁਸੱਵਰ ਕਰਦਾ ਕਲਾਕਾਰੀ,
ਹੂਬ-ਹੂ ਦਿਖਾਵੇ ਕਹਾਣੀ।
ਨਾ ਕੋਈ ਬੁਰਸ਼ ਨਾ ਹੀ ਲੋੜੇ ਰੰਗ,
ਕੈਨਵਸ ਤੇਲ ਨ ਪਾਣੀ,
ਵਾਹ ਰੇ! ਕਾਦਰ ਦੇ ਰੰਗ ਨਿਆਰੇ,
ਨ ਭੇਦ ਕਿਸੇ ਨੇ ਜਾਣੀ।
-ਸੋਢਾ ਸਿੰਘ ‘ਨੂਰਪੁਰੀ’

ਝੀਲ ਦਾ ਪਾਣੀ ਆਖਾਂ
ਜਾਂ ਫਿਰ ਆਖਾਂ ਅਸਮਾਨ।
ਪੁੱਠੇ ਸਿੱਧੇ ਮਹਿਲ ਮੁਨਾਰੇ,

ਦੇਵਾਂ ਦੇ ਦਰਮਿਆਨ।
ਟਿਕ ਟਿਕੀ ਲਾ ਕੇ ਲਹਿਰਾਂ ਲੱਭਾਂ
ਨਾਲੇ ਲੱਭਾਂ ਹਵਾ ਦੇ ਬੁੱਲ੍ਹੇ।
ਕੁਦਰਤ ਦੀ ਮੌਤ ਵੇਖ ਕੇ,
ਨੀਰ ਅੱਖਾਂ ‘ਚੋਂ ਡੁੱਲ੍ਹੇ।
-ਹਰਜੋਤ ਕੌਰ ਮਹੇਸ਼ਪੁਰਾ

ਕਿੰਨੇ ਸੁੰਦਰ ਕੁਦਰਤ ਦੇ ਨਜ਼ਾਰੇ
ਬੰਦਾ ਨੂੰ ਬਣਾ ਸਕਦਾ
ਲੱਖ ਮੱਥਾ ਮਾਰੇ।
ਕੁਦਰਤੀ ਵਨਸਪਤੀ
ਝੀਲ ਦੀ ਸ਼ਾਂਤੀ ਨੰਢਕ ਪਹੁੰਚਾਵੇ।
ਬੰਦੇ ਦੇ ਦਿਮਾਗ ਨੂੰ
ਚੜ੍ਹੀ ਗਰਮੀ ਕਿਧਰੇ ਜਾਵੇ।
ਲੱਖਾਂ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਬੰਦਾ
ਵਿਗਿਆਨਕ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ
ਅਦਿੱਖ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਲੱਭਦਾ ਮਰ ਜਾਵੇ।
ਕੁਦਰਤ ਦੇ ਨਜ਼ਾਰੇ
ਹੁੰਦੇ ਬਹੁਤ ਵਿਸ਼ਾਲ
ਬੰਦਾ ਤਾਂ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ
ਮਾਣ ਸਕਦਾ ਆਪਣੇ ਤਰੀਕਿਆਂ ਨਾਲ।
-ਅਮਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਤੂਰ
ਕੁਲਬੁਰਛਾਂ (ਪਟਿਆਲਾ)।

ਕੁਦਰਤ ਦੇ ਮੋਹ ਨਜ਼ਾਰੇ ਮਨਭਾਉਂਦੇ
ਉੱਪਰ ਜੋ ਹੈ ਬਸਤੀ ਜਾਂ ਵਸੋਂ
ਦੇਖੋ ਅਕਾਸ਼ ਬੋਲੇ ਝੀਲ ‘ਚ ਉਦੇਂ
ਦੇਖਦਿਆਂ ਹੀ ਪਹਿਲੀ ਝਲਕੇ
ਵੱਧ ਰਮਣੀਕ ਮੋਹ ਨਜ਼ਾਰਾ
ਕਲੇਜ਼ਾ ਹੀ ਖਿੰਚਿਆ ਜਾਂਦਾ।
ਭੁਲੇਖਾ ਵੀ ਪੈ ਜਾਂਦਾ
ਜੋ ਨਾ ਤੱਕੇ ਉੱਪਰ
ਕਿ ਹੈਂ ਆਹ ਘਰ ਝੀਲ ‘ਚ
ਕਿਵੇਂ ਬਣ ਗਏ।
ਇਹੀ ਤਾਂ ਹੈ ਕੁਦਰਤ ਦੀ ਹਕੀਕਤ
ਖੁਲ੍ਹੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਸਾਹਵੇਂ।
-ਦਰਸ਼ਨ ਪਾਲ ਦੋਸਾਂਝ

ਇਹ ਘਟਨਾ ਮਾਰਚ 1974 ਦੀ ਸੱਚੀ ਘਟਨਾ ਏ ਪਰ ਪਾਤਰ ਕਾਲਪਨਿਕ ਹਨ। ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਦੇ ਹੋਸਟਲ ਨੰਬਰ ਦੋ ਦੇ ਬਲਾਕ ਚਾਰ ਦੇ ਡੋਰਮੇਟਰੀ ਕਮਰੇ ਵਿਚੋਂ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਦੁਪਹਿਰ ਜਿਹੇ ਨੂੰ ਰਿਕਾਰਡ ਪਲੇਅਰ ਤੇ ਇੱਕ ਗੀਤ ਅਕਸਰ ਘੰਟਾ ਕੁ ਵੱਜਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਗੀਤ ਦੇ ਬੋਲ ਤੁਹਾਡੇ ਸਭ ਦੇ ਸੁਣੇ ਹੋਏ ਹਨ:

ਹਮ ਤੁਮ ਇੱਕ ਕਮਰੇ ਮੇਂ ਬੰਦ ਹੋਂ
ਔਰ ਚਾਬੀ ਖੋਹ ਜਾਏ!
ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਰਾਜ ਕਪੂਰ ਦੀ ਫਿਲਮ ‘ਬਾਬੀ’ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਦੇ ਕੇ. ਸੀ. ਬੀਏਟਰ ਵਿਚ ਛੇ ਮਹੀਨੇ ਲੱਗੀ ਰਹੀ ਸੀ। ਫਿਲਮ ਦਾ ਇਹ ਗੀਤ ਭਾਵੇਂ ਹਲਕਾ-ਫੁਲਕਾ ਹੈ, ਫਿਰ ਵੀ ਕਾਫੀ ਮਸ਼ਹੂਰ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਜਵਾਨ ਤਬਕੇ ਵਿਚ। ਉਸ ਜ਼ਮਾਨੇ ਵਿਚ ਨਾ ਤਾਂ ਅਜੇ ਕੰਪਿਊਟਰ ਵਿਕਸਿਤ ਹੋਇਆ ਸੀ ਤੇ ਨਾ ਹੀ

ਅਵਤਾਰ ਐਸ. ਸੰਘਾ

ਮੋਬਾਈਲ ਫੋਨ। ਮਨੋਰੰਜਨ ਦੇ ਸਾਧਨ ਰੇਡੀਓ, ਟੀਵੀ ਤੇ ਰਿਕਾਰਡ ਪਲੇਅਰ ਹੀ ਹੋਇਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਜਿਹੜੇ ਲੋਕ ਘਰੋਂ ਕੁਝ ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਚੰਗੇ ਸਨ, ਉਹ ਟੇਪ ਰਿਕਾਰਡਾਂ ਵੀ ਖਰੀਦਣ ਲੱਗ ਪਏ ਸਨ। ਹਰੀਸ਼ ਕਟਾਰੀਆ ਆਪਣੇ ਸ਼ਹਿਰ ਗੁੜਗਾਉਂ ਗਿਆ ਤੇ ਉੱਥੋਂ ਰਿਕਾਰਡ ਪਲੇਅਰ ਚੁੱਕ ਲਿਆਇਆ। ਬਾਹਰ ਡੋਰਮੇਟਰੀ ਦੀ ਬਾਲਕੋਨੀ ਵਿਚ ਇਹ ਗੀਤ ਉੱਚੀ-ਉੱਚੀ ਵਜਾਉਣ ਦਾ ਮਕਸਦ ਸਾਹਮਣੇ ਓਪਨ ਏਅਰ ਵਿਚ ਚੱਲ ਰਹੀ ਬਲਵੰਤ ਗਾਰਗੀ ਦੀ ਨਾਟਕ ਦੀ ਰਿਹਰਸਲ ਨੂੰ ਡਿਸਟਰਬ ਕਰਨਾ ਸੀ। ਇਸ ਰਿਹਰਸਲ ਦੀ ਪਰੋਸ਼ਾਨੀ ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਹਰੀਸ਼ ਤੋਂ ਵੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਂ ਬਲਾਕ ਤਿੰਨ ਦੇ 37 ਨੰਬਰ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਬੀਏਟਰ ਦੇ ਬਿਲਕੁਲ ਨੇੜੇ ਸਾਂ। ਸਾਡੇ ਐਮ. ਏ. ਦੇ ਸਾਲਾਨਾ ਇਮਤਿਹਾਨ ਸਿਰ 'ਤੇ ਸਨ ਤੇ ਗਾਰਗੀ ਦੀ ਰਿਹਰਸਲ ਸਾਡੇ ਵਾਸਤੇ ਬੜੀ ਪਰੋਸ਼ਾਨੀ ਖੜੀ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ। ਬੀਏਟਰ ਓਪਨ ਏਅਰ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਅਦਾਕਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਆਵਾਜ਼ਾਂ ਦੂਰ ਦੂਰ ਤੱਕ ਗੂੰਜਦੀਆਂ ਸਨ।

‘ਹਰੀਸ਼, ਤੁਹਾਡਾ ਰਿਕਾਰਡ ਪਲੇਅਰ ਕੀ ਕਰਾਮਾਤ ਕਰੂ?’ ਮੈਂ ਕੈਂਟੀਨ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਹਰੀਸ਼ ਨਾਲ ਉਸ ਦਾ ਮਨਸੂਬਾ ਜਾਨਣ ਦੀ ਗੱਲ ਕੀਤੀ। ‘ਯਾਰ, ਗਾਰਗੀ ਨੇ ਸਾਡੇ ਹੋਸਟਲ ਦੇ ਬਲਾਕ ਤਿੰਨ ਅਤੇ ਚਾਰ ਵਾਸਤੇ ਅੰਤਾਂ ਦੀ ਪਰੋਸ਼ਾਨੀ ਖੜੀ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਏ। ਸਾਡਾ ਡੋਰਮੇਟਰੀ ਬਿਲਕੁਲ ਸਾਹਮਣੇ ਹੈ। ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਵੀ ਉੱਥੇ ਕਿਤੇ ਹੀ ਰਹਿੰਦੇ ਹੋ?’

‘ਹਾਂ, ਮੈਂ ਤਾਂ ਬੀਏਟਰ ਦੇ ਬਿਲਕੁਲ ਨੇੜੇ ਹਾਂ, ਬਲਾਕ 3 ਦੇ 37 ਨੰਬਰ ਕਮਰੇ ਵਿਚ। ਮੇਰੇ ਕਮਰੇ ਅਤੇ ਬੀਏਟਰ ਵਿਚਕਾਰ ਇੱਕ ਛੋਟੀ ਜਿਹੀ ਸੜਕ ਏ ਤੇ ਇੱਕ ਵੇਲਾਂ ਨਾਲ ਗੂੰਦੀ ਹੋਈ ਕੰਡਿਆਲੀ ਵਾੜ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਆਪਣੀ ਬਾਲਕੋਨੀ ਵਿਚ ਬੈਠ ਕੇ ਪੜ੍ਹ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਤੁਹਾਡਾ ਰਿਕਾਰਡ ਪਲੇਅਰ ਕੀ ਕਰਿਸ਼ਮਾ ਕਰੂ?’

‘ਇਹ ਲੋਕ ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ ਜਦ ਤੱਕ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤੰਗ ਨਾ ਕਰੇ। ਅਸੀਂ ਉੱਚੀ-ਉੱਚੀ ਬੋਲ ਕੇ ਬਬੇਰਾ ਕਹਿ ਲਿਆ ਕਿ ਰਿਹਰਸਲ ਬੰਦ ਕਰੋ। ਸਾਡੇ ਬਲਾਕ ਵਿਚ ਇੱਕ ਦਸੂਹੇ ਦਾ ਅਵਿਨਾਸ ਏ। ਸਾਰੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਉਸਨੂੰ ਮਾਮਾ ਸੱਦਦੀ ਏ। ਉਸ ਨੇ ਲੁਕ ਕੇ ਚਾਂਗਰਾਂ ਵੀ ਮਾਰੀਆਂ ਤੇ ਉੱਚੀ-ਉੱਚੀ ਗਾਰਗੀ ਨੂੰ ਗਾਲਾਂ ਵੀ ਕੱਢੀਆਂ। ਗਾਰਗੀ ਫਿਰ ਵੀ ਬਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਆਇਆ। ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਇੱਕ ਦਿਨ ਦੀ ਗੱਲ ਦੱਸਾਂ, ਅਸੀਂ ਚਾਰ ਜਣੇ ਸ਼ਾਮ ਚਾਰ ਕੁ ਵਜੇ ਬੀਏਟਰ ਦੇ ਕੋਲੋਂ ਮੇਨ ਸੜਕ ਵੱਲ ਨੂੰ ਜਾ ਰਹੇ ਸਾਂ। ਗਾਰਗੀ ਕਾਰ ‘ਤੇ ਸਾਡੇ ਪਿੱਛੇ ਆਇਆ। ਸੜਕ ਕੁਝ ਭੀੜੀ ਸੀ ਤੇ ਦੂਜੀ ਗੱਲ ਇਹ ਕਿ ਮਾਮਾ ਉਹਨੂੰ ਤੰਗ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਕਾਰ ਦਾ ਹਾਰਨ ਵਜਾਈ ਗਿਆ। ਮਾਮਾ ਪਰੇ ਹਟਿਆ ਹੀ ਨਾ। ਫਿਰ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਮਾਮੇ ਨੇ ਮਸਾਂ ਉਨਾ ਰਾਹ ਦਿੱਤਾ ਜਿੰਨੇ ‘ਚੋਂ ਕਾਰ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਨਾਲ ਲੰਘ ਸਕਦੀ ਸੀ। ਗਾਰਗੀ ਮਾਮੇ ਦੇ ਨੇੜੇ ਕਾਰ ਖੜ੍ਹੀ ਕਰ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, ‘ਕਾਕਾ, ਮੈਨੂੰ ਕਾਰ ਚਲਾਉਂਦੇ ਨੂੰ 20 ਸਾਲ ਹੋ ਗਏ ਮੇਰਾ ਕਦੀ ਐਕਸੀਡੈਂਟ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ।’ ਮਾਮੇ ਤੋਂ ਵੀ ਬੋਲਣ ਤੋਂ ਰਿਹਾ ਨਾ ਗਿਆ ਕਹਿੰਦਾ, ‘ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਪੈਦਲ ਤੁਰਦੇ ਨੂੰ ਇੰਨੇ ਕੁ ਸਾਲ ਹੀ ਹੋ ਗਏ ਮੇਰਾ ਵੀ ਕਦੀ ਐਕਸੀਡੈਂਟ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ।’ ਗਾਰਗੀ ਨਿਰੁੱਤਰ

ਅੱਗੇ ਆਪਣੇ ਕੁਆਰਟਰ ਵੱਲ ਨੂੰ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਜਦ ਉਹ ਰਿਹਰਸਲ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਦਾ ਏ ਮੈਂ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਰਿਕਾਰਡ ਪਲੇਅਰ ਲਗਾ ਕੇ ਆਵਾਜ਼ ਉੱਚੀ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ। ਉਹਦੇ ਕਿਰਦਾਰਾਂ ਦੇ ਮੂੰਹ ਉਦੋਂ ਦੇਖਣ ਵਾਲੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਆਪ ਵੀ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੁਖੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਏ।’
‘ਹੁਣ ਉਹ ਕੀ ਕਰੂ?’
‘ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਹੈ ਉਸਨੇ ਸਾਡੇ ਹੋਸਟਲ ਦੇ ਵਾਰਡਨ ਪਾਸ ਮੇਰੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਵਾਰਡਨ ਦਾ ਸੁਨੇਹਾ ਮਿਲਿਆ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਉਸਨੂੰ ਅੱਜ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਮਿਲਾਂ।’
‘ਵਾਰਡਨ ਕੀ ਕਰੂ?’
‘ਮੈਨੂੰ ਇਹੀ ਕਹੁ ਕਿ ਮੈਂ ਗਾਰਗੀ ਨੂੰ ਤੰਗ ਨਾ ਕਰਾਂ।’
‘ਫਿਰ ਤੂੰ ਕੀ ਜਵਾਬ ਦੇਵੇਂਗਾ?’
‘ਮੈਂ ਦੱਸੂੰ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਰਿਹਰਸਲ ਕਿਵੇਂ ਪਰੋਸ਼ਾਨ ਕਰ ਰਹੀ ਏ।’

‘ਗੱਲ ਮੁੱਕ ਕਿੱਥੇ? ਅਸਲ ਉਹਦੀ ਵੀ ਤਾਂ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਵਿਚ ਬਬੇਰੀ ਚੱਲਦੀ ਏ। ਸਾਲਾਂ ਬਾਹਰਲੀ ਮੇਮ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰਾਈ ਫਿਰਦਾ ਏ। ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਮੇਮ ਬਾਈਸਾਈਕਲ ‘ਤੇ ਮੁੰਡੇ ਨੂੰ ਬਿਠਾ ਕੇ ਤੇਰੇ ਕਮਰੇ ਕੋਲੋਂ ਗਾਂਧੀ ਭਵਨ ਵੱਲ ਨੂੰ ਜਾਂਦੀ ਹੁੰਦੀ ਏ।’
‘ਹਰੀਸ਼, ਤੂੰ ਤਾਂ ਹੁਣ ਮਜ਼ੇ ਲੈਣ ਲੱਗ ਪਿਆ ਏ। ਬਾਕੀ ਆਪਾਂ ਫਿਰ ਵਿਚਾਰ ਕਰ ਲਵਾਂਗੇ। ਪਹਿਲਾਂ ਗੱਲ ਸ਼ੁਰੂ ਤਾਂ ਹੋਣ ਦਿਓ।’
ਹਰੀਸ਼ ਨੂੰ ਦੂਜੇ ਦਿਨ ਵਾਰਡਨ ਦਾ ਸੁਨੇਹਾ ਆ ਗਿਆ। ਉਹ ਵਾਰਡਨ ਨੂੰ ਉਸਦੇ ਦਫਤਰ ਮਿਲਣ ਗਿਆ।

‘ਹਰੀਸ਼, ਮਸਲਾ ਕੀ ਏ? ਤੁਹਾਡਾ ਗੀਤ-ਸੰਗੀਤ ਇੰਨਾ ਉੱਚੀ ਕਿਉਂ ਵੱਜਦਾ ਏ?’
‘ਸਰ, ਤੁਸੀਂ ਜਾਣਦੇ ਹੀ ਹੋ ਕਿ ਸਾਡੇ ਸਾਲਾਨਾ ਇਮਤਿਹਾਨ ਸਿਰ ‘ਤੇ ਹਨ। ਇੰਡੀਅਨ ਬੀਏਟਰ ਹੋਸਟਲ ਦੇ ਦੋ ਬਲਾਕਾਂ ਨੂੰ ਅੰਤ ਦਾ ਪਰੋਸ਼ਾਨ ਕਰਦਾ ਏ। ਬਲਾਕ ਤਿੰਨ ਦੇ ਪੂਰਬ ਵੱਲ ਦੇ ਪਾਸੇ ਨੂੰ ਤੇ ਬਲਾਕ ਚਾਰ ਦੇ ਦੱਖਣ ਵੱਲ ਦੇ ਪਾਸੇ ਨੂੰ। ਤੁਸੀਂ ਜਾਣਦੇ ਹੀ ਹੋ ਕਿ ਓਪਨ ਏਅਰ ਬੀਏਟਰ ਵਿਚ ਆਵਾਜ਼ਾਂ ਗੂੰਜਦੀਆਂ ਹੀ ਹਨ। ਅਸੀਂ ਜ਼ੋਰ-ਜ਼ੋਰ ਬੋਲ ਕੇ ਗਾਰਗੀ ਪਾਸ ਆਪਣੇ ਰੋਸ ਪਹੁੰਚਾਏ ਪਰੰਤੂ ਉਸ ‘ਤੇ ਕੋਈ ਅਸਰ ਨਾ ਪਿਆ। ਜਦ ਕੋਈ ਪੇਸ਼ ਨਾ ਗਈ ਤਾਂ ਮੈਂ ਘਰੋਂ ਆਪਣਾ ਰਿਕਾਰਡ ਪਲੇਅਰ ਚੁੱਕ ਲਿਆਇਆ। ਸਪੀਕਰ ਉੱਚਾ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਗੀਤ ਲਗਾ ਦਿੱਤੇ। ਫਿਰ ਗਾਰਗੀ ਪਿੱਟਿਆ। ਤੁਸੀਂ ਦੱਸੋ, ਸਰ, ਅਸੀਂ ਕੀ ਕਰੀਏ?’

‘ਹਰੀਸ਼, ਗਾਰਗੀ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਇੱਛਾ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਤੁਹਾਡੇ ਵਿਚੋਂ 4-5 ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਜਾ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਮਿਲੋ।’
‘ਠੀਕ ਹੈ, ਸਰ। ਅਸੀਂ ਅੱਜ ਸਲਾਹ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ। ਮਿਲਣ ਦਾ ਸਮਾਂ ਤੁਸੀਂ ਸਾਨੂੰ ਲੈ ਦਿਓ।’

‘ਠੀਕ ਹੈ, ਹਰੀਸ਼।’
ਦੂਜੇ ਦਿਨ ਬਾਅਦ ਦੁਪਹਿਰ ਦਾ ਸਮਾਂ ਲੈ ਲਿਆ ਗਿਆ। ਅਸਾਂ ਮੁੰਡਿਆਂ ਨੇ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਹਰੀਸ਼ ਦੇ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਮੀਟਿੰਗ ਕੀਤੀ। 20 ਕੁ ਮੁੰਡੇ ਇਕੱਠੇ ਹੋਏ। ਪੰਜ ਮੁੰਡੇ ਚੁਣ ਲਏ ਗਏ: ਹਰੀਸ਼ ਖੁਦ (ਕੈਮੀਕਲ ਇੰਜੀਨੀਅਰਿੰਗ ਦਾ), ਮੈਂ (ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਦੀ ਐਮ. ਏ. ਦਾ), ਬਲਰਾਜ (ਪੰਜਾਬੀ ਦੀ ਐਮ. ਏ. ਦਾ), ਸੂਦ (ਇਤਿਹਾਸ ਦਾ), ਵਰਿਆਮ (ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ)।

ਅਸੀਂ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਸਮੇਂ ਮੁਤਾਬਿਕ ਤਿੰਨ ਵਜੇ ਜਾ ਕੇ ਬੀਏਟਰ ਦਾ ਬੂਹਾ ਖੜਕਾ ਦਿੱਤਾ। ਗਾਰਗੀ ਸਾਹਿਬ ਸਾਨੂੰ ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ ਮਿਲੇ। ‘ਆਓ, ਯੋਗ ਮੈਨ, ਪਹਿਲਾਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਅੰਦਰੋਂ ਬੀਏਟਰ ਦਿਖਾ ਦਿਆਂ। ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਬੈਠਦੇ ਹਾਂ।’

‘ਜੀ ਸਰ’, ਅਸੀਂ ਸਿਰ ਹਿਲਾਏ।
‘ਆਹ ਫੁੱਟਲਾਈਟਸ ਹਨ, ਆਹ ਬਰੱਸਟ ਸਟੇਜ ਏ, ਸੀਟਿੰਗ ਸਕੇਅਰ ਅਤੇ ਪੌਲੀਗੋਨਲ ਸ਼ਕਲ ਦੀ ਏ, ਕਲਾਕਾਰ ਏਜਲਜ ਰਾਹੀਂ ਦਾਖਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਆਹ ਲਾਈਟ ਸੰਗੀਤ ਲਈ ਆਰਕੈਸਟਰਾ ਹੈ ਵਗੈਰਾ ਵਗੈਰਾ। ਇਹ ਸਾਡੀ ਚੱਲ ਰਹੀ ਰਿਹਰਸਲ ਏ। ਨਾਟਕ ‘ਹਯਾ ਬਦਨ’ ਹੈ। ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਸਾਹਿਬਾ ਬੰਬਈ ਤੋਂ ਆਏ ਹੋਏ ਹਨ।’

ਅਸੀਂ ਸਭ ਨੂੰ ਮਿਲਦੇ ਗਏ ਤੇ ਹੱਥ ਜੋੜਦੇ ਗਏ। ਫਿਰ ਗਾਰਗੀ ਸਾਨੂੰ ਬੀਏਟਰ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਮੂਹਰੇ ਲੈ ਗਿਆ। ਕੁਰਸੀਆਂ ਉੱਥੇ

ਲਗਵਾ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ। ਸਾਨੂੰ ਬੈਠਣ ਲਈ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕੀਤਾ। ਅਸੀਂ ਬੈਠ ਗਏ। ਚਾਹ ਆ ਗਈ।

‘ਵੀਰ ਜੀ, ਚਾਹ ਪੀਓ।’
‘ਬੈਂਕਸ ਸਰ’, ਹਰੀਸ਼ ਨੇ ਆਵਾਜ਼ ਕੱਢੇ ਬਗੈਰ ਸਾਹ ਵਿਚ ਹੀ ਕਿਹਾ।
‘ਤੁਸੀਂ ਕਾਹਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਕਰਦੇ ਹੋ?’
‘ਕੈਮੀਕਲ ਇੰਜੀਨੀਅਰਿੰਗ, ਸਰ।’
‘ਕੀ ਨਿਊਕਲੀਅਰ ਇੰਜੀਨੀਅਰਿੰਗ ਦਾ ਚੈਪਟਰ ਕਵਰ ਕਰ ਚੁੱਕੇ ਹੋ?’
‘ਨਹੀਂ ਸਰ, ਇਹ ਅਗਲੇ ਸਾਲ ਦੇ ਸਿਲੇਬਸ ਵਿਚ ਏ।’

‘ਤੁਹਾਡਾ ਕੀ ਨਾਮ ਏ, ਵੀਰੇ?’
‘ਸਰ, ਅਵਤਾਰ’, ਮੈਂ ਕਿਹਾ।
‘ਕਾਹਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਕਰਦੇ ਹੋ?’
‘ਇੰਗਲਿਸ਼, ਸਰ।’
‘ਸ਼ੇਕਸਪੀਅਰ ਦੀ ਕਿਹੜੀ ਟਰੈਜਡੀ ਪੜ੍ਹੀ ਏ?’

‘ਸਰ, ਹੈਮਲੇਟ।’
‘ਇਸ ਨਾਟਕ ਦੀ ਕੋਈ ਮਸ਼ਹੂਰ ਸਤਰ?’
‘ਫਰੇਲਟੀ, ਦਾਈ ਨੇਮ ਇਜ਼ ਵੋਮੇਨ! (Frality, thy name is women)’
‘ਕੀ ਭਾਵ?’
‘ਐ ਇਸਤਰੀ, ਤੂੰ ਚੰਚਲ ਤੇ ਕਮਜ਼ਾਤ ਵੀ ਏਂ।’

‘ਵੈਰੀ ਗੁੱਡ!’
‘ਕੀ ਇੰਜ ਕਹਿ ਕੇ ਸ਼ੇਕਸਪੀਅਰ ਇਸਤਰੀ ਜਾਤੀ ਨੂੰ ਭੰਡਦਾ ਏ?’

‘ਨਹੀਂ ਸਰ! ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਨਾਟਕਕਾਰ ਦਾ ਮੂੰਹ ਬੋਲਦਾ ਪਾਤਰ (mouthpiece) ਨਹੀਂ ਬੋਲਦਾ, ਹੈਮਲੇਟ ਬੋਲਦਾ ਏ। ਹੈਮਲੇਟ ਵੀ ਉਸ ਸਮੇਂ ਬੋਲਦਾ ਏ ਜਦ ਉਹ ਬਾਹਰਲੇ ਦੇਸ਼ ਤੋਂ ਆਪਣੇ ਦੇਸ਼ ਡੈਨਮਾਰਕ ਪਹੁੰਚਦਾ ਏ। ਉਹ ਦੇਖਦਾ ਏ ਕਿ ਉਸਦੀ ਮਾਂ ਉਸਦੇ ਪਿਓ ਨੂੰ ਧੋਖਾ ਦੇ ਕੇ ਉਹਦੇ ਚਾਚੇ ਨਾਲ ਰਹਿਣ ਲੱਗ ਪਈ ਏ। ਉਸ ਦੇ ਪਿਓ ਨੂੰ ਉਸਦੀ ਮਾਂ ਨੇ ਕਤਲ ਕਰਵਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਰਾਜਗੱਦੀ ‘ਤੇ ਹੁਣ ਉਸਦਾ ਚਾਚਾ ਕਲੌਡੀਅਸ ਬੈਠ ਗਿਆ ਏ। ਦੂਜੀ ਮਾਤੀ ਘਟਨਾ ਇਹ ਵਾਪਰਦੀ ਏ ਕਿ ਉਸਦੀ ਪ੍ਰੇਮਿਕਾ ਓਫੀਲੀਆ ਉਸਨੂੰ ਧੋਖਾ ਦੇ ਗਈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਔਰਤਾਂ ਦੇ ਵਰਤਾਰੇ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਹੈਮਲੇਟ ਸਟੇਜ ‘ਤੇ ਇਕੱਲਾ ਹੀ ਇਹ ਡਾਇਲਾਗ ਬੋਲਦਾ ਏ।’

‘ਕਿਆ, ਬਾਤ ਏ। ਡੰਨ ਵੈਲ! ਨਾਟਕ ਬੜੀ ਬਰੀਕੀ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਿਆ ਲੱਗਦਾ ਏ।’
‘ਸਰ, ਮੈਂ ਵੀ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕੁਝ ਪੁੱਛਾਂ?’ ਮੈਥੋਂ ਕਹਿ ਹੋ ਗਿਆ।
‘ਜ਼ਰੂਰ ਪੁੱਛੋ। ਤੁਹਾਡਾ ਸਵਾਲ ਨਾਟਕ ਕਲਾ ਬਾਰੇ ਹੈ?’

‘ਨਹੀਂ ਸਰ! ਮੈਨੂੰ ਅਮਰੀਕਾ ਦੇ ਨਾਟਕਕਾਰ ਓ, ਨੀਲ (O’Neil) ਦੇ ਨਾਟਕ ਆਈਸਮੈਨ ਕਮਥ (Iceman Cometh) ਦੀ ਟੈਕਸਟ ਚਾਹੀਦੀ ਏ। ਇਹ ਨਾਟਕ ਸਾਡੇ ਸਿਲੇਬਸ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਏ। ਮੇਰੀ ਟੀਚਰ ਡਾ. ਮੁਖਰਜੀ ਕਹਿੰਦੀ ਸੀ ਕਿ ਜੇ ਇਸ ਨਾਟਕ ਦੀ ਟੈਕਸਟ ਬਾਜ਼ਾਰ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ ਤਾਂ ਗਾਰਗੀ ਪਾਸ ਜਾਇਓ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸ ਕੁਝ ਕਾਪੀਆਂ ਹਨ। ਉਹ ਤੁਹਾਨੂੰ ਦੇ ਦੇਣਗੇ। ਅੱਜ ਦੀ ਇਸ ਮਿਲਣੀ

ਦਾ ਮੈਂ ਫਾਇਦਾ ਉਠਾਉਣਾ ਚਾਹਿਆ। ਮੈਂ ਸੋਚਿਆ— ਇੱਕ ਪੰਥ ਦੇ ਕਾਜ ਹੋ ਜਾਊ।’

‘ਵੀਰ ਜੀ, ਨਾਟਕ ਦੀ ਟੈਕਸਟ ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਹੈ। ਮੈਂ ਕੱਲ ਨੂੰ ਘਰੋਂ ਲੈ ਆਵਾਂਗਾ। ਤੁਸੀਂ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਆ ਕੇ ਲੈ ਜਾਇਓ।’
‘ਸਰ, ਮੈਂ ਉਸ ਟੈਕਸਟ ਦੀ 4-5 ਦਿਨ ਵਿਚ ਫੋਟੋ ਕਾਪੀ ਕਰਵਾ ਲਵਾਂਗਾ। ਫਿਰ ਮੈਂ ਅਸਲੀ ਪਰਤ ਤੁਹਾਨੂੰ ਮੋੜ ਦੇਵਾਂਗਾ।’
‘ਡੋਟ ਵਰੀ, ਮਾਈ ਫਰੈਂਡ। ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਕਈ ਕਾਪੀਆਂ ਹਨ। ਯੂ ਕੈਨ ਕੀਪ ਇੱਟ।’
‘ਬੈਂਕਸ ਸਰ।’
‘ਵੀਰ ਜੀ, ਤੁਸੀਂ ਕਾਹਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਕਰ ਰਹੇ

ਹੋ?’ ਗਾਰਗੀ ਨੇ ਬਲਰਾਜ ਵੱਲ ਦੇਖਦੇ ਹੋਏ ਪੁੱਛਿਆ।
‘ਸਰ, ਮੈਂ ਪੰਜਾਬੀ ਦੀ ਐਮ. ਏ. ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਐਮ. ਏ. ਵਿਚ ਕੋਈ ਡੀਜ਼ਰਟੇਸ਼ਨ (ਬੀਸਿਸ) ਵੀ ਲਿਖਿਆ ਏ?’
‘ਸਰ, ਪਿਛਲੇ ਹਫਤੇ ਦੇ ਵਿਚ ਹੀ ਖਤਮ ਹੋਇਆ ਏ। ਦੋ ਕੁ ਦਿਨ ਵਿਚ ਜਮ੍ਹਾਂ ਕਰਵਾ ਦਿਆਂਗਾ। ਡਾ: ਤਿਵਾੜੀ ਦੀ ਦੇਖ ਰੇਖ ਹੇਠ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਏ।’
‘ਕਾਹਦੇ ਬਾਰੇ ਏ?’
‘ਸ਼ਿਵ ਬਟਾਲਵੀ ਬਾਰੇ।’
‘ਕਿਆ ਬਾਤ ਏ। ਉਹ ਤਾਂ ਮੇਰਾ ਮਿੱਤਰ ਸੀ।’
‘ਸਰ, ਬਹੁਤ ਛੋਟੀ ਪੂਰਾ ਹੋ ਗਿਆ, ਬਿਰਹਾ ਦਾ ਸੁਲਤਾਨ। ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਮਈ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਹਫਤੇ ਹੀ ਤਾਂ ਪੂਰਾ ਹੋਇਆ ਏ, ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ। ਹੁਣ ਮੇਰਾ ਐਮ. ਏ. ਦੂਜਾ ਸਾਲ ਏ।’
‘ਫਿਰ ਤਾਂ ਸ਼ਿਵ ਨੂੰ ਤਾਜ਼ਾ ਤਾਜ਼ਾ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਹਟੇ ਹੋ?’

‘ਜੀ ਸਰ।’
‘ਤੁਸੀਂ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਕਿਸ ਇਲਾਕੇ ਤੋਂ ਹੋ?’
‘ਸਰ, ਮੈਂ ਵੀ ਬਟਾਲਾ ਦਾ ਹੀ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਸ਼ਿਵ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਨੂੰ ਵੀ ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ। ਲੁਣਾ ਦੇ ਪੁਰਸਕਾਰ ਮਿਲਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇੰਗਲੈਂਡ ਗਿਆ ਸੀ। ਉੱਥੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਨੇ ਸਿਰ ‘ਤੇ ਚੁੱਕ ਲਿਆ। ਆ ਕੇ ਫਿਰ ਬਿਮਾਰ ਜਿਹਾ ਹੀ ਰਿਹਾ। 36 ਕੁ ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਵਿਚ ਹੀ ਪੂਰਾ ਹੋ ਗਿਆ।’
‘ਸ਼ਿਵ ਦੀਆਂ ਕੁਝ ਖਾਸ ਸਤਰਾਂ?’
‘ਇਸ ਧਰਤੀ ਦੀ ਹਰ ਨਾਰੀ ਹੀ ਲੁਣਾ ਹੈ। ਹਰ ਨਾਰੀ ਦਾ ਨਰ ਹੀ ਸੂਹਜ ਵਿਹੁਣਾ ਹੈ। ਹਰ ਨਾਰੀ ਦਾ ਬੁੱਤ ਮੁਹੱਬਤੋਂ ਉਣਾ ਹੈ। ਪਿਆਰ ਘਾਟ ਦਾ ਹਰ ਵਿਹੜੇ ਵਿਚ ਟੁਣਾ ਹੈ।’

ਸਰ ਇੱਕ ਹੋਰ ਸੁਣੋ—
‘ਆਉਣ ਦਿਓ।’
‘ਇਸ ਧਰਤੀ ਤੇ ਜੋ ਕੁਝ ਸੋਹਣਾ ਹੈ, ਉਸਦੇ ਪਿੱਛੇ ਨਾਰ ਅਵੱਸ ਹੈ। ਜੋ ਕੁਝ ਕਿਸੇ ਮਹਾਨ ਹੈ ਰਚਿਆ, ਉਸ ਵਿਚ ਨਾਰੀ ਦਾ ਹੀ ਹੱਥ ਹੈ। ਨਾਰੀ ਆਪੇ ਨਰਾਇਣ ਹੈ, ਹਰ ਮੱਥੇ ਦੀ ਤੀਜੀ ਅੱਖ ਹੈ। ਨਾਰੀ ਧਰਤੀ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਹੈ, ਕੁੱਲ ਭਵਿੱਖ ਨਾਰੀ ਦੇ ਵੱਸ ਹੈ।’
‘ਬਹੁਤ ਖੂਬ, ਬਲਰਾਜ। ਤੁਹਾਨੂੰ ਤਾਂ ਸ਼ਿਵ ਜੁਬਾਨੀ ਯਾਦ ਹੈ। ਬੜਾ ਅੱਛਾ ਅਧਿਐਨ ਹੈ।’
ਇਵੇਂ ਹੀ ਗਾਰਗੀ ਨੇ ਇਤਿਹਾਸ ਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਦੂਜੇ ਦੋ ਸਾਬੀਆਂ ਨਾਲ ਬੋਤੀ

ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੀ ਇੱਕ ਅਭੁੱਲ ਯਾਦ

ਜਿਹੀ ਸਾਂਝ ਪਾਈ। ਅੰਤ ਵਿਚ ਉਹ ਬੋਲਿਆ, ‘ਸਾਬੀਓ, ਤੁਹਾਡੀ ਮੰਗ ਜਾਇਜ਼ ਹੈ। ਮੇਰੀ ਇੱਕ ਨਿੱਕੀ ਜਿਹੀ ਮਜਬੂਰੀ ਵੀ ਹੈ। ਨਾਟਕ ‘ਹਯਾ ਬਦਨ’ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਚੱਲ ਰਹੀ ਏ। ਖਰਚਾ ਵੀ ਕਾਫੀ ਆ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਮੂਹਰਲੇ ਐਤਵਾਰ ਨੂੰ ਅਸਾਂ ਨੇ ਇਹ ਖਿਡਵਾਉਣਾ ਹੈ। ਸਿਰਫ ਤਿੰਨ ਦਿਨ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਹੋਰ ਏ। ਤੁਹਾਨੂੰ ਪੰਜਾਂ ਨੂੰ ਮੈਂ 10-10 ਰੁਪਏ ਵਾਲੀਆਂ ਪੰਜ ਟਿਕਟਾਂ ਮੁਫਤ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ। ਐਤਵਾਰ ਨੂੰ ਆ ਕੇ ਨਾਟਕ ਦੇਖ ਜਾਇਓ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਰਿਹਰਸਲ ਬੰਦ।’

‘ਸਰ, ਟਿਕਟਾਂ ਤਾਂ ਬਾਕੀ ਹੋਰ 10-15 ਲੜਕੇ ਵੀ ਮੰਗਣਗੇ। ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਹੋਰ ਜਿਹੜੇ ਔਰਤਾਂ ਜਾਂ ਸਾਹਮਣੇ ਕਮਰਿਆਂ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੀ ਹੋਊ?’ ਹਰੀਸ਼ ਬੋਲਿਆ।
‘ਹਰੀਸ਼, ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਪੰਜ ਸੀਟਾਂ ਹੀ ਖਾਲੀ ਹਨ। ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੀ ਐਡਜਸਟਮੈਂਟ ਆਪ ਕਰੋ। ਸਲਾਹ ਕਰ ਲਿਓ, ਕੋਈ ਪੰਜ ਆ ਜਾਇਓ।’
‘ਓਕੇ, ਸਰ। ਧੰਨਵਾਦ।’

ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਅਸੀਂ ਆ ਗਏ। ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਦੇ ਹੋਰ ਕਮਰਿਆਂ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਕੋਈ ਖੋਰ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ। ਇਵੇਂ ਮਸਲਾ ਹੱਲ ਹੋ ਗਿਆ।
ਸਾਲ ਕੁ ਬਾਅਦ ਗਾਰਗੀ ਦੀ ਸਵੈ-ਜੀਵਨੀ ‘ਨੱਗੀ ਧੁੱਪ’ (The Naked Traingle) ਦੇ ਨਾਮ ਥੱਲੇ ਛਪੀ। ਮੈਂ ਭੱਜ ਕੇ ਯੂਨੀਵਰਸਲ ਬੁੱਕ ਡੀਪੂ ਤੋਂ ਖਰੀਦੀ। ਜਦ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਦੇਖੀ ਤਾਂ ਖੁਸ਼ੀ ਵੀ ਹੋਈ ਤੇ ਹੈਰਾਨੀ ਵੀ। ਪੁਸਤਕ ਦਾ ਇੱਕ ਕਾਂਡ ਹੋਸਟਲ ਦੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮੁੰਡਿਆਂ ਬਾਰੇ ਹੈ ਜਿਹੜੇ ਗਾਰਗੀ ਨੂੰ ਪਰੋਸ਼ਾਨ ਕਰਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਨੂੰ ਆਉਂਦੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਲੜਕੀਆਂ ‘ਤੇ ਰਿਮਾਰਕਸ ਕੱਸਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਹੋਸਟਲ ਦੀਆਂ ਬਾਲਕੋਨੀਆਂ ‘ਤੇ ਖੜ੍ਹ ਕੇ ਬੱਕਰੇ ਬੁਲਾਇਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਜਵਾਨ ਖੂਨ ਕਿਵੇਂ ਖੋਲਦਾ ਹੈ— ਗਾਰਗੀ ਨੇ ਇਸ ਕਾਂਡ ਵਿਚ ਇਸ ਵਰਤਾਰੇ ਦੀ ਸੋਹਣੀ ਤਸਵੀਰ ਖਿੱਚੀ ਹੈ।

ਮੈਂ ਦੋ ਕੁ ਸਾਲ ਬਾਅਦ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਗਿਆ। ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਹਰੀਸ਼ ਅਜੇ ਵੀ ਉੱਥੇ ਹੀ ਸੀ। ਡਿਗਰੀ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਹ ਕੋਈ ਹੋਰ ਕੋਰਸ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਿਆ ਸੀ। ਕੈਂਟੀਨ ਤੋਂ ਉਸਦਾ ਕਮਰਾ ਨੰਬਰ ਪਤਾ ਕੀਤਾ। ਮੈਂ ਜਾ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਖੜਕਾਇਆ।

‘ਕਿਆ ਬਾਤ ਹੈ ਬਈ! ਕਮਾਲ ਹੋ ਗਈ।’
ਹਰੀਸ਼ ਜੱਫੀ ਪਾ ਕੇ ਮਿਲਿਆ।
‘ਹੁਣ ਤਾਂ ਬੜਾ ਸ਼ਾਂਤ ਵਾਤਾਵਰਣ ਏ’, ਮੈਂ ਕਿਹਾ।

‘ਹਰੀਸ਼ ਆਪਣੀ ਉਦੋਂ ਦੀ ਮਿਹਨਤ ਦਾ ਹੁਣ ਤੱਕ ਅਸਰ ਚੱਲਦਾ ਆ ਰਿਹਾ ਏ। ਗਾਰਗੀ ਵੈਸੇ ਲਿਖਾਰੀ ਮਾੜਾ ਨਹੀਂ। ਲਿਖਦਾ ਕਮਾਲ ਦਾ ਏ।’

‘ਤੂੰ ਕਿੰਨਾ ਕੁ ਪੜ੍ਹਿਆ ਏ?’
‘ਮੈਂ ਤਾਂ ਸ਼ੌਂਕ ਸ਼ੌਂਕ ਵਿਚ ਤਕਰੀਬਨ ਸਾਰਾ ਹੀ ਪੜ੍ਹ ਮਾਰਿਆ। ਮੈਂ ਇੱਕ ਕਾਲਜ ਵਿਚ ਲੈਕਚਰਾਰ ਹਾਂ। ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਪੜ੍ਹਾਉਂਦੇ-ਪੜ੍ਹਾਉਂਦੇ ਕਈ ਵਾਰ ਪੰਜਾਬੀ ਦੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ ਨਾਲ ਵੀ ਤੁਲਨਾ ਕਰ ਦਿਆ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਉਸ ਕਾਲਜ ਦੀ ਲਾਇਬਰੇਰੀ ਵਿਚ ਗਾਰਗੀ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਹਨ।’

‘ਮਸਲਨ?’
‘ਨਿੰਮ ਦੇ ਪੱਤੇ’, ‘ਕੋਡੀਆਂ ਵਾਲਾ ਸੱਪ’, ‘ਹੁਸੀਨ ਚਿਹਰੇ’, ‘ਪੱਤਣ ਦੀ ਬੇੜੀ’ ਤੇ ਹੋਰ ਨਾਟਕ’....।’

‘ਬਸ ਦੋਸਤ ਮੈਂ ਇੰਨੀ ਗੂੜ੍ਹੀ ਪੰਜਾਬੀ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ। ਹਾਂ, ਦੂਜੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਤੌਰ ‘ਤੇ ਪੜ੍ਹੀ ਜ਼ਰੂਰ ਹੈ।’ ਹਰੀਸ਼ ਬੋਲਿਆ।

‘ਹਰੀਸ਼, ਗਾਰਗੀ ਦੇ ਲਿਖਾਰੀਆਂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਰੇਖਾ ਚਿੱਤਰ ਬਹੁਤ ਸੋਹਣੇ ਹਨ। ਉਹ ਸੇਖੋਂ ਨੂੰ ਕਾਲਜ ਦਾ ਵਾਈਸ ਚਾਂਸਲਰ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਅਜੀਤ ਕੌਰ ਨੂੰ ਕਾਤੂਨੀ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਸ਼ਿਵ ਬਟਾਲਵੀ ਨੂੰ ਕੋਡੀਆਂ ਵਾਲਾ ਸੱਪ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਬੜੇ ਸੋਹਣੇ ਤੇ ਸਰਲ ਹਨ। ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਦੇਖੀ।’
‘ਜ਼ਰੂਰ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਾਂਗਾ। ਮਿਲਦਾ ਰਿਹਾ ਕਰ।’

‘ਮੈਂ ਦੋ ਕੁ ਮਹੀਨਿਆਂ ਬਾਅਦ ਫਿਰ ਚੱਕਰ ਮਾਰਾਂਗਾ। ਚੰਗਾ ਫਿਰ।’
‘ਤੇਰਾ ਮੈਨੂੰ ਲੱਭਣ ਲਈ ਧੰਨਵਾਦ!’
ਫਿਰ ਮੈਂ ਉਸ ਤੋਂ ਛੁੱਟੀ ਲਈ ਤੇ ਆਪਣੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਚਲਾ ਗਿਆ।

ਕਿਉਂ ਲਿਖੀ 'ਵੇਖਿਆ ਜਾਣਿਆ-ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਸੀਤਲ'

ਮੇਰੇ ਪਿਤਾ ਦੇ ਵੱਡੇ ਮਾਮੇ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਛੋਟਾ ਮੁੰਡਾ 'ਜੀਤਾ' ਅਤੇ ਉਹਦਾ ਜਮਾਤੀ ਸਦੀਕ ਸਕੂਲ ਪੜ੍ਹਦਿਆਂ ਹੀ ਕਵੀਸ਼ਰੀ ਕਰਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਭਾਈ ਤਾਰੂ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸ਼ਹੀਦੀ ਗਾਉਂਦਿਆਂ ਜਦੋਂ ਉਹ ਤਾਰੂ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਫੜ ਕੇ ਲੈ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਫੌਜਾਂ ਅਤੇ ਤਾਰੂ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਧੀਰਜ ਤੋਂ ਦਿਲਾਸਾ ਦਿੰਦੀ ਉਹਦੀ ਮਾਂ ਤੇ ਭੈਣ ਦਾ ਗਾਉਂਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਦੇ ਤਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਭੀੜਾਂ ਨੂੰ ਕੀਲ ਕੇ ਰੱਖ ਦਿੰਦੇ।

ਆਖਦੀ ਏ ਭੈਣ ਜ਼ਰਾ ਵੀਰ ਨਹਿਰ ਵੇ
ਸਾਡੇ ਉੱਤੇ ਪਾਪੀਆਂ ਕਮਾਇਆ ਕਹਿਰ ਵੇ।
ਬੰਨ੍ਹ ਤੁਰੇ ਤੈਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਜ਼ਜੀਰ ਵੇ।
ਵੇਖੀ ਕਿਤੇ ਚਿੱਤ ਨਾ ਡੁਲਾਈ ਵੀਰ ਵੇ।
ਵੈਰੀ ਭਾਵੇਂ ਕਰ ਦੇਣ ਚੁਰਾ ਚੁਰਾ ਵੇ।
ਤੱਕੜੀ ਸਿਦਕ ਦੀ 'ਤੇ ਤੁਲੀ ਪੁਰਾ ਵੇ।
ਵਾਸਤੇ ਧਰਮ, ਜਾਨ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣਾ ਨਹੀਂ
ਦੁਨੀਆਂ 'ਤੇ ਬੱਚਾ ਦੂਜੀ ਵਾਰ
ਆਉਣਾ ਨਹੀਂ।

ਇਹ ਮੇਰੀ ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਸੀਤਲ ਨਾਲ ਪਹਿਲੀ ਜਾਣ-ਪਛਾਣ ਸੀ, ਉਹਦੀ ਕਵਿਤਾ ਰਾਹੀਂ। ਜੀਤੋ ਹੁਰਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਸੀਤਲ ਦੀ ਉਹ ਪੁਸਤਕ 'ਸੀਤਲ ਕਿਰਣਾਂ' ਲੈ ਕੇ ਪੜ੍ਹੀ, ਜਿਸ ਵਿਚੋਂ ਉਹ ਤਾਰੂ ਸਿੰਘ

ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ

ਫੋਨ: 647-535-1539

ਵਟਸਐਪ-98726-02296

ਦਾ ਪ੍ਰਸੰਗ ਸੁਣਾਇਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਤੇ ਫਿਰ ਉਸ ਦੀਆਂ ਹੋਰ ਢਾਡੀ ਵਾਰਾਂ ਪੜ੍ਹੀਆਂ, ਯਾਦ ਕੀਤੀਆਂ ਅਤੇ ਸਮਾਂ ਮਿਲਣ 'ਤੇ ਸਟੇਜ ਉੱਤੇ ਗਾਈਆਂ ਵੀ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਗਿਆਨੀ ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਸੀਤਲ ਸਾਡੇ ਪਿੰਡ ਆਪਣੇ ਢਾਡੀ ਜਥੇ ਸਮੇਤ ਆਇਆ। ਸ਼ਾਇਦ ਕਾਂਗਰਸ ਦਾ ਜਲਸਾ ਸੀ। ਉਦੋਂ ਇੱਕ ਔਧਾ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ, ਉਨੀ ਸੌ ਪਚਵੇਂਜਾ ਵਿਚ ਅਕਾਲੀਆਂ ਨਾਲ ਉਸ ਦਾ ਤਣਾਉ ਬਣ ਗਿਆ ਸੀ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ 'ਸਿੱਖ ਪੰਥ' ਦੀਆਂ ਸਟੇਜਾਂ 'ਤੇ ਸੀਤਲ ਦਾ ਚੜ੍ਹਨਾ ਮਨ੍ਹਾ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਸੀਤਲ ਆਏ ਦਾ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਢੋਲ ਵੱਜ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਲੋਕ ਪੱਠੇ-ਦੱਬੇ ਦਾ ਕੰਮ ਛੇਤੀ-ਛੇਤੀ ਮੁਕਾ ਕੇ ਜਲਸੇ ਵਾਲੀ ਥਾਂ 'ਤੇ ਉਲਰ ਆਏ ਸਨ। ਸਿਰ 'ਤੇ ਨੀਲੀ ਦਸਤਾਰ, ਲੰਮੀ ਫੱਬਦੀ ਐਚਕਨ, ਗਰੇ ਤੇ ਨੀਲੇ ਰੰਗ ਦੇ ਵਿਚ-ਵਿਚਾਲੀ ਭਾਗ ਮਾਰਦੀ, ਚੂੜੀਦਾਰ ਚਿੱਟਾ ਪਜਾਮਾ ਤੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਤਿੰਨ ਫੁੱਟੀ ਕਿਰਪਾਨ। ਦਾੜ੍ਹੀ ਲਗਪਗ ਚਿੱਟੀ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਸੀ ਪਰ ਚਿਹਰੇ 'ਤੇ ਗੋਰੇ ਰੰਗ ਵਿਚੋਂ ਫੁੱਟਦੀ ਲਾਲੀ ਦਾ ਆਪਣਾ ਹੀ ਤੇਜ ਸੀ। ਵੱਡਸਾਰੰਗੀ ਨੂੰ ਵੱਜਣੋਂ ਰੋਕਦੀ ਜਾਂ ਵੱਜਣ ਲਈ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰਦੀ ਉਠਦੀ ਬਾਂਹ ਤੇ ਉਂਗਲੀ ਦਰਸ਼ਕਾਂ ਦੀਆਂ ਨਜ਼ਰਾਂ ਨੂੰ ਨਚਾ ਰਹੀ ਸੀ। ਉਹਦੇ ਬੋਲਾਂ ਦੀ ਸਿਆਣਪ ਅਤੇ ਸਦਾਕਤ ਨੇ ਬੈਠੇ ਹੋਏ ਹਜ਼ੂਮ ਨੂੰ ਮੰਤਰ-ਮੁਗਧ ਕਰ ਛੱਡਿਆ ਸੀ। ਮੈਨੂੰ ਅਜੇ ਤਕ ਉਸ ਦੇ ਬੋਲ ਯਾਦ ਨੇ:

ਭੁੱਲੀ ਦੁਨੀਆਂ ਐਵੇਂ ਕਲਜੁਗ ਕਲਜੁਗ ਕੂਕਦੀ,
ਮੈਨੂੰ ਸਤਜੁਗ ਆਉਂਦਾ ਦੀਹਦਾ ਵਿਚ ਜਹਾਨ ਦੇ
ਜਿਹੜਾ ਆਦਮ ਇੱਕ ਦਿਨ ਖੱਡਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ,
ਉਹਦੇ ਪੁੱਤਰ ਉਡਦੇ ਫਿਰਦੇ ਵਿਚ ਅਸਮਾਨ ਦੇ।
ਨਜ਼ਰਾਂ ਲੈਂਦੇ ਸੀ ਜੋ ਕਰਾਮਾਤ ਦੇ ਮਾਣ 'ਤੇ,
ਹੱਥ ਬੰਨ੍ਹ ਖਲੇ ਦੇਵਤੇ ਅੱਗੇ ਸਾਇੰਸਦਾਨ ਦੇ।

ਜਲਸਾ ਸੁਣ ਕੇ ਲੋਕ ਵਾਪਸ ਮੁੜ ਰਹੇ ਸਨ ਤਾਂ ਸੀਤਲ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੇ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਘਰ-ਘਰ ਉਹਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਉਹਦੇ ਭਰ ਜਵਾਨੀ ਦੇ ਦਿਨਾਂ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ਜਦੋਂ ਲੋਕ ਸੀਤਲ ਦਾ ਨਾਂ ਸੁਣ ਕੇ ਵਗੀਰਾਂ ਘੱਤ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸੁਣਨ ਜਾਇਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਉਹ ਇਸੇ ਇਲਾਕੇ ਦਾ ਹੀ ਤਾਂ ਸੀ। ਤਹਿਸੀਲ ਕਸੂਰ ਦੇ ਪਿੰਡ ਕਾਦੀਵਿੰਡ ਦਾ ਜੰਮਪਲ। ਦੇਸ਼ ਦੀ ਵੰਡ ਪਿੱਛੋਂ ਮਾਲਵੇ ਵਿਚ ਜਾ ਵੱਸਣ ਕਰਕੇ ਸ਼ਾਇਦ ਉਸ ਦਾ ਪਹਿਲਾਂ ਜਿੰਨਾ ਫੇਰਾ-ਤੋਰਾ ਇਸ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਘਟ ਗਿਆ ਸੀ, ਪਰ ਹਰੇਕ ਕੋਲ ਉਸ ਬਾਰੇ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਢੇਰ ਗੱਲਾਂ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਗੱਲਾਂ ਵਿਚ ਇਹ ਜ਼ਿਕਰ ਵੀ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹਦੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਸੁਣ ਕੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚੋਂ ਅੱਥਰੂ ਵਗਣ ਲੱਗ ਪੈਂਦੇ ਸਨ; ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰੋਂਗਟੇ ਖੜੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਸਨ, ਲਹੂ ਦੀ ਗਤੀ ਤੇ ਦਿਲਾਂ ਦੀ ਧੜਕਣ ਤੇਜ਼ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਕਦੀ ਸੀਤਲ ਨੂੰ ਸੁਣਨ ਲਈ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਭੀੜਾਂ ਵੀਹ-ਵੀਹ ਕੋਹ ਤੋਂ ਚੱਲ ਕੇ ਉਮਡੀਆਂ ਆਉਂਦੀਆਂ ਸਨ ਤੇ ਸਰਸਾਰ ਹੋ ਕੇ ਵਾਪਸ ਮੁੜਦੀਆਂ, ਕਈ ਕਈ ਦਿਨ ਉਹਦੇ ਕਬਜ਼ੇ ਕਰਦੀਆਂ/ਦੁਹਰਾਉਂਦੀਆਂ ਸਨ। ਆਪਣੀ ਗੱਲ ਵਿਚ ਵਜ਼ਨ ਪਾਉਣ ਲਈ

'ਆ! ਧਾ!' 'ਤੇ ਗੱਲ ਮੁਕਾਉਣ ਲਈ ਵੀ ਅਗਲਾ ਕਹਿੰਦਾ ਸੀ, "ਜਿਵੇਂ ਸੀਤਲ ਨੇ ਆਖਿਆ ਸੀ।"

ਸਾਡੀ ਜ਼ਮੀਨ ਨਾਲ ਸਾਧਾ ਸਿੰਘ ਅਕਾਲੀ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਸੀ। ਉਹਦਾ ਪਿਤਾ ਕਰਮ ਸਿੰਘ ਵੀ ਕਦੀ ਢਾਡੀ ਰਿਹਾ ਸੀ।

ਸਾਧਾ ਸਿੰਘ ਵੀ ਢਾਡੀਆਂ ਦਾ ਪ੍ਰਸੰਸਕ ਸੀ। ਉਹ ਸੀਤਲ ਹੁਰਾਂ ਦਾ ਵੀ ਢਾਢਾ ਪ੍ਰਸੰਸਕ ਸੀ। ਉਹਦੀ ਹਰੇਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਗੱਲ ਦਾ ਤੋੜਾ ਇਸ ਵਾਕ 'ਤੇ ਹੀ ਝੜਦਾ, "ਉਹ ਜਿਵੇਂ ਸੀਤਲ ਨੇ ਆਖਿਆ ਸੀ...।" ਇਹ ਉਹੋ ਸਾਧਾ ਸਿੰਘ ਸੀ ਜੋ ਮੇਰੀ ਕਹਾਣੀ, 'ਮੈਂ ਹੁਣ ਠੀਕ ਠਾਕ ਹਾਂ' ਵਿਚ ਪਾਤਰ 'ਸਾਧਾ ਸੀਤਲ' ਵਜੋਂ ਪੇਸ਼ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਉਹਨੇ ਮੈਨੂੰ ਪਿੰਡ ਦੇ ਮੇਲਿਆਂ 'ਤੇ ਨਿਕਲਦੇ ਨਗਰ-ਜਲੂਸਾਂ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਪੜਾਅ 'ਤੇ ਗਾਉਂਦਿਆਂ ਸੁਣਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਇਸ ਕਰ ਕੇ ਉਹ ਮੇਰਾ ਪ੍ਰਸੰਸਕ ਵੀ ਸੀ। ਸਾਡੀ ਹੀ ਪੱਤੀ ਦਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਕਈ ਵਾਰ ਕਿਸੇ ਵਿਆਹ, ਛਵਾਰੇ ਜਾਂ ਹੋਰ ਘਰੇਲੂ ਜਿਹੇ ਇਕੱਠਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਹੁਲਾਰਾ ਕੇ ਕੋਈ ਕਵਿਤਾ ਸੁਣਾਉਣ ਦੀ ਫ਼ਰਮਾਇਸ਼ ਕਰ ਦਿੰਦਾ। ਨਾਵੀਂ-ਦਸਵੀਂ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਦਿਆਂ ਇਕ ਵਾਰ ਜੇਠ ਦੇ ਮੇਲੇ 'ਤੇ ਰਾਤ ਦੇ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਸਾਡੇ ਪਿੰਡ ਦਾ ਕਵੀਸ਼ਰ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਚੰਦਨ, ਸਟੇਜ ਸਕੱਤਰੀ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਸਾਧਾ ਸਿੰਘ, ਚੰਦਨ ਕੋਲ ਗਿਆ ਤੇ ਕਵਿਤਾ ਸੁਣਾਉਣ ਲਈ ਮੇਰੇ ਵਾਸਤੇ ਸਮਾਂ ਮੰਗਿਆ। ਚੰਦਨ ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਜਾਣਦਾ ਸੀ। ਸਟੇਜ ਦਾ ਮੇਰਾ ਝਾਕਾ ਖੁੱਲ੍ਹ ਚੁੱਕਾ ਸੀ। ਮਾਈਕ ਸਾਹਮਣੇ ਜਾ ਕੇ ਮੈਂ ਭਰੋਸੇ ਨਾਲ ਫ਼ਤਿਹ ਬੁਲਾਈ ਤੇ ਸੀਤਲ ਹੁਰਾਂ ਦੇ ਲਿਖੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਦਾ ਉਹ ਹਿੱਸਾ ਸੁਣਾਉਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰ ਲਿਆ, ਜਦੋਂ ਸਿੱਖ, ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਫੌਜਾਂ ਕੋਲੋਂ ਮੁਦਕੀ ਤੇ ਫੇਰੂ ਸ਼ਹਿਰ ਦੀਆਂ ਦੋਵੇਂ ਜੰਗਾਂ ਹਾਰ ਚੁੱਕੇ ਸਨ। ਆਗੂ ਸਿੱਖ ਸਰਦਾਰਾਂ ਦੇ ਕਿਰਦਾਰ ਤੋਂ ਦੁਖੀ ਤੇ ਨਿਰਾਸ਼ ਹੋਈ ਰਾਣੀ ਜਿੰਦਾਂ ਬੁੱਢੇ ਜਰਨੈਲ ਸ. ਸ਼ਾਮ ਸਿੰਘ ਅਟਾਰੀ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਚਿੱਠੀ ਲਿਖਦੀ ਹੈ। ਕਵਿਤਾ ਸੁਣਾਉਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮੈਂ ਢਾਡੀ ਕਵੀਸ਼ਰਾਂ ਵਾਲੇ ਅੰਦਾਜ਼ ਵਿਚ ਲੈਕਚਰ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਲੋੜ ਜੋਗੀ ਭੂਮਿਕਾ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਕਵਿਤਾ ਗਾਉਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ:-

ਚਿੱਠੀ ਲਿਖੀ ਮਹਾਰਾਣੀ ਨੇ ਸ਼ਾਮ ਸਿੰਘ ਨੂੰ,
ਕੀ ਤੂੰ ਬਹਿ ਰਿਹੇਂ ਦਿਲ ਵਿਚ ਧਾਰ ਸਿੰਘਾ!
ਦੋਵੇਂ ਜੰਗ ਮੁਦਕੀ, ਫੇਰੂ ਸ਼ਹਿਰ ਵਾਲੇ,
ਸਿੰਘ ਆਏ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਤੋਂ ਹਾਰ ਸਿੰਘਾ!
ਕਾਹਨੂੰ ਹਾਰਦੇ, ਕਿਉਂ ਮਿਹਣੇ ਜੱਗ ਦਿੰਦਾ,
ਜਿਉਂਦੀ ਹੁੰਦੀ ਜੇ ਅੱਜ ਸਰਕਾਰ ਸਿੰਘਾ!
ਤੇਗ ਸਿੰਘਾਂ ਦੀ ਤਾਂ ਖੁੰਢੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਗਈ,
ਐਪਰ ਆਪਣੇ ਹੋ ਗਏ ਗਦਾਰ ਸਿੰਘਾ!

ਮੇਰਾ ਲੈਕਚਰ ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ ਵੀ ਚੰਗਾ ਸੀ ਤੇ ਆਵਾਜ਼ ਵੀ ਸੁਰੀਲੀ ਸੀ। ਕਵਿਤਾ ਮੁਕੰਮਲ ਕੀਤੀ ਹੀ ਸੀ ਕਿ ਸਾਧਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਪਿੱਛੇ-ਪਿੱਛੇ ਇਨਾਮ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਲਾਈਨ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਸਟੇਜ ਵੱਲ ਆਉਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਏ। ਉਹ ਪੈਸੇ ਚੰਦਨ ਨੂੰ ਫੜਾਈ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਉਦੋਂ ਇੱਕ ਰੁਪਏ ਦਾ ਇਨਾਮ ਹੀ ਵੰਡੀ ਗੱਲ ਸੀ। ਹੌਸਲਾ ਫੜ ਕੇ ਮੈਂ ਲੈਕਚਰ ਕਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਕਿ ਮਹਾਰਾਣੀ ਜਿੰਦਾਂ ਦੀ ਤਰਲੇ ਭਰਪੂਰ ਪਰ ਵੰਗਾਰਦੀ ਚਿੱਠੀ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਸ. ਸ਼ਾਮ ਸਿੰਘ 'ਤੇ ਕਿਹੋ ਜਿਹਾ ਅਸਰ ਹੋਇਆ। ਤੇ ਮੈਂ ਅਗਲੀ ਕਵਿਤਾ ਸੁਣਾਉਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ -

ਚਿੱਠੀ ਪੜ੍ਹੀ ਤਾਂ ਦਿਲ 'ਚ ਭੂਚਾਲ ਆਇਆ,
ਕਿਸੇ ਰੋਹ ਵਿਚ ਆਣ ਸਰਦਾਰ ਉਠਿਆ।
ਚੜ੍ਹਿਆ ਖੂਨ, ਨੇਤਰ ਲਾਲੇ-ਲਾਲ ਹੋਏ,
ਲੈ ਕੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਨੰਗੀ ਤਲਵਾਰ ਉਠਿਆ।
ਸੌਂਦੇ ਜਾਂਦੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਭਾਗ ਤਾਈਂ,
ਟੁੰਬਣ ਵਾਸਤੇ ਸ਼ੇਰ ਲਲਕਾਰ ਉਠਿਆ।
ਕਾਂਟਾ ਬੁਰੀ ਤਕਦੀਰ ਦਾ ਬਦਲਨੇ ਨੂੰ,
ਕੌਮੀ ਅਣਖ ਦੇ ਤਾਈਂ ਵੰਗਾਰ ਉਠਿਆ।

ਪੂਰੀ ਕਵਿਤਾ ਸੁਣਾ ਕੇ ਮੈਂ ਫ਼ਤਹਿ ਬੁਲਾਈ। ਚੰਦਨ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਾਹਮਣੇ ਪਏ ਰੁਪਈਆਂ ਦੀ ਮੁੱਠ ਭਰ ਕੇ ਮੇਰੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਦਿੰਦਿਆਂ, ਮੈਨੂੰ ਸ਼ਾਬਾਸ਼ ਦਿੰਦੀ ਤੇ ਹਮੇ ਨਾਲ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, "ਜਿੰਨੇ ਪੈਸੇ ਸੰਗਤ ਨੇ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਭੇਟਾ ਵਜੋਂ ਦੇ ਦਿੱਤੇ ਨੇ, ਉਸ ਤੋਂ ਪੱਕਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਹੁਣ ਸਾਡੇ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣੁੰਗਾ ਈ ਬਣੁੰਗਾ।"

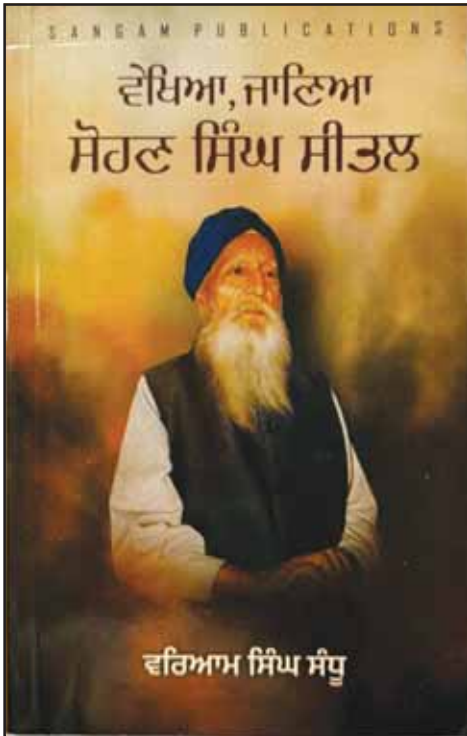
ਸਟੇਜ ਤੋਂ ਉਤਰ ਕੇ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਬੈਠਾ ਤਾਂ ਸੰਗਤ ਵਿਚੋਂ ਸ਼ਾਬਾਸ਼ ਦਿੰਦੀਆਂ ਆਵਾਜ਼ਾਂ ਹੱਲਾਸ਼ੇਰੀ ਦੇ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਸਾਧਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਮੇਰੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਫੜੇ ਉਘੜ-ਦੁੱਘੜੇ ਨੋਟ ਲੈ ਕੇ ਸਵਾਹਰੇ ਕੀਤੇ ਤੇ ਗਿਣ ਕੇ ਕਿਹਾ, "ਲੈ ਪੂਰੇ ਸੈਤੀ ਰੁਪਏ ਬਣਦੇ ਨੇ। ਬੋਝੇ 'ਚ ਪਾ ਲਾ ਸਾਡੇ ਕੋ।"

ਸੈਤੀ ਰੁਪਏ ਉਸ ਵੇਲੇ 'ਵੱਡੀ ਰਕਮ' ਸੀ। ਕਵੀਸ਼ਰ ਬਣ ਜਾਣ ਵਾਸਤੇ ਇਹ ਕੋਈ ਛੋਟਾ ਲਾਲਚ ਨਹੀਂ ਸੀ।

ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਚੰਦਨ ਦੀ ਮਿੱਠੀ ਟਕੋਰ ਦੇ ਅਰਥ ਸਮਝ ਜਾਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਮੈਂ ਢਾਡੀ ਜਾਂ ਕਵੀਸ਼ਰ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਸੀ ਬਣਨਾ! ਪਰ ਸੀਤਲ ਹੁਰਾਂ ਦੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਨਾਲ ਮੇਰੀ ਪੱਕੀ ਸਾਂਝ ਪੈ ਚੁੱਕੀ ਸੀ। ਮੈਂ ਸੀਤਲ ਹੁਰਾਂ ਦੇ ਢਾਡੀ ਪ੍ਰਸੰਗ ਖਰੀਦ ਲਏ। 'ਸਿੱਖ ਰਾਜ ਕਿਵੇਂ ਗਿਆ?' ਤੇ 'ਦੁਖੀਏ ਮਾਂ-ਪੁੱਤ' ਦੀਆਂ ਲਗਭਗ ਸਾਰੀਆਂ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਮੈਂ ਜ਼ਬਾਨੀ ਯਾਦ ਕਰ ਲਈਆਂ। ਕਿਤੇ ਯਾਰਾਂ ਬੋਲੀਆਂ ਵਿਚ ਵੀ ਬਹਿੰਦਾ ਤਾਂ ਮੈਂ ਕੋਈ ਪ੍ਰਸੰਗ ਛੋਹ ਲੈਂਦਾ ਤੇ ਲੈਕਚਰ ਸਮੇਤ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਵੀ ਗਾ ਕੇ ਸੁਣਾਉਂਦਾ। ਹੋਰ ਤਾਂ ਹੋਰ ਰਾਤ-ਬਰਾਤੋਂ ਖੇਤਾਂ ਵਿਚ ਉੱਚੀ ਆਵਾਜ਼ ਵਿਚ ਲੈਕਚਰ ਕਰਨ ਤੇ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਗਾਉਣ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਕਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ। ਜਦੋਂ ਸਰਹਾਲੀ ਦੇ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਜੇ ਬੀ ਟੀ ਵਿਚ ਦਾਖਲ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਰਾਤ ਨੂੰ ਹੋਸਟਲ ਵਾਲੇ ਮੂੰਡੇ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਲਾਅਨ ਵਿਚ ਮੰਜੇ ਡਾਹ ਕੇ ਪੈਂਦੇ। ਮੈਂ 'ਸਿੱਖ ਰਾਜ ਕਿਵੇਂ ਗਿਆ?' ਦਾ ਬਿਰਤਾਂਤ ਛੇਤ ਲੈਂਦਾ। ਕਿਵੇਂ ਰਣਜੀਤ

ਸਿੰਘ ਦੀ ਮੌਤ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਡੋਗਰਿਆਂ ਨੇ ਖੜਕ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਜ਼ਹਿਰ ਦੇ ਕੇ ਮਾਰਿਆ। ਕਿਵੇਂ ਕੰਵਰ ਨੌਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਤੇ ਖੜਕ ਸਿੰਘ, ਦੋਵਾਂ ਪਿਉ ਪੁੱਤਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਗਲਤਫਹਿਮੀ ਪੈਦਾ ਕਰ ਕੇ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਤੋਂ ਦੂਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਕਿਵੇਂ ਛੱਜਾ ਡੋਗ ਕੇ ਕੰਵਰ ਨੌਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਦੀ ਸਾਜ਼ਿਸ਼ ਘੜੀ ਗਈ। ਮੈਂ ਵੈਰਾਗਮਈ ਆਵਾਜ਼ ਵਿਚ ਗਾਉਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੰਦਾ

ਛੱਜਾ ਡਿੱਗਿਆ ਕਿਸਮਤ ਪੰਜਾਬ ਦੀ 'ਤੇ,
ਫੱਟਤ ਮਹਾਰਾਜਾ ਨੌਨਿਹਾਲ ਹੋਇਆ।
ਬੇੜੀ ਡੁੱਬੀ ਵਜ਼ੀਰ ਧਿਆਨ ਸਿੰਘ ਦੀ,
ਲਾਗੂ ਜਾਨ ਦਾ ਜਿਹੜਾ ਚੰਡਾਲ ਹੋਇਆ।
ਘੱਤ ਪਾਲਕੀ ਕਿਲ੍ਹੇ ਦੇ ਵਿਚ ਲੈ ਗਏ,
ਬੂਹਾ ਬੰਦ ਬਾਹਰੋਂ ਹੁਕਮ ਨਾਲ ਹੋਇਆ।
ਅੱਗੇ ਸੁਣੇ ਕਲੇਜੇ 'ਤੇ ਹੱਥ ਧਰ ਕੇ,
ਜਾ ਕੇ ਵਿਚ ਮਹਿਲਾਂ ਜਿਹੜਾ ਹਾਲ ਹੋਇਆ।
ਤੇ ਅਗਲਾ ਬਿਰਤਾਂਤ ਵਾਕਿਆ ਹੀ ਦਿਲ ਨੂੰ ਹਿਲਾ

ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਸੀ। ਕਿਵੇਂ ਕਿਲ੍ਹੇ ਵਿਚ ਲਿਜਾ ਕੇ ਕੰਵਰ ਨੌਨਿਹਾਲ ਨੂੰ ਕਤਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਸੁਣਾਉਂਦਿਆਂ ਮੇਰਾ ਗਲਾ ਭਰ ਆਉਂਦਾ। ਮੇਰੇ ਜਮਾਤੀ ਹੋਰ ਦੋਸਤ ਦੱਸਦੇ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵੀ ਇਹੋ ਹਾਲ ਹੁੰਦਾ।

ਹੁਣ ਸੋਚਦਾ ਹਾਂ ਤਾਂ ਹੈਰਾਨੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਸੌਣ ਦਾ ਸਮਾਂ ਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਮੈਂ ਮੰਜੀ 'ਤੇ ਲੇਟਿਆ ਆਪੇ ਹੀ ਆਪਣਾ ਦੀਵਾਨ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਤੇ ਘੰਟਾ-ਘੰਟਾ ਬੋਲਦਾ-ਗਾਉਂਦਾ ਰਹਿੰਦਾ, ਕਿਸੇ ਨੇ ਕਦੀ ਇਤਰਾਜ਼ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕੀਤਾ ਕਿ, "ਭਾਈ! ਰੌਲਾ ਪਾ ਕੇ ਸਾਡੀ ਨੀਂਦ 'ਚ ਖਲਲ ਨਾ ਪਾ। ਸੌਣ ਦੇ ਸਾਨੂੰ!"

ਸੀਤਲ ਹੁਰਾਂ ਨਾਲ ਮੈਂ ਖ਼ਬਰ ਦੀ ਹੱਦ ਤੱਕ ਜੁੜ ਚੁੱਕਾ ਸਾਂ। ਸਾਧਾ ਸਿੰਘ ਅਕਾਲੀ ਵਾਂਙ ਮੈਂ ਵੀ ਸੀਤਲ ਹੁਰਾਂ ਦਾ ਸ਼ੈਦਾਈ ਬਣ ਚੁੱਕਾ ਸਾਂ। ਮੈਂ ਵੀ ਆਪਣੀ ਗੱਲ-ਬਾਤ ਵਿਚ ਸੀਤਲ ਹੁਰਾਂ ਦੀਆਂ ਆਖੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਹਵਾਲੇ ਵਜੋਂ ਸਾਂਝੀਆਂ ਕਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ।

ਫੇਰ ਅਸੀਂ ਦੀਵਾਲੀ-ਵਿਸਾਖੀ 'ਤੇ ਅੰਬਰਸਰ ਅਤੇ ਹਰ ਸਾਲ ਬੀਤ ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਮੇਲੇ 'ਤੇ ਹੀ ਸੀਤਲ ਹੁਰਾਂ ਦੇ ਦੀਵਾਨ ਸੁਣਨ ਨਹੀਂ ਸਾਂ ਜਾਂਦੇ, ਸਗੋਂ ਦਸਾਂ-ਵੀਹਾਂ ਕੋਹਾਂ ਤੱਕ ਕਿਸੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਮੇਲੇ-ਮੁਸਾਹਿਬੇ 'ਤੇ ਸੀਤਲ ਹੁਰਾਂ ਦੇ ਆਉਣ ਦੀ ਖ਼ਬਰ ਮਿਲਦੀ ਤਾਂ ਉਥੇ ਉਡ ਕੇ ਪਹੁੰਚ ਜਾਂਦੇ। ਉਨ੍ਹੀਂ ਦਿਨੀਂ ਜੋੜ-ਮੇਲਿਆਂ 'ਤੇ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਰਾਗੀਆਂ, ਢਾਡੀਆਂ ਤੇ ਕਵੀਸ਼ਰਾਂ ਦੀ ਸ਼ਮੂਲੀਅਤ ਵਾਲੇ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰ ਪਿੰਡ-ਪਿੰਡ ਲੱਗ ਜਾਂਦੇ ਸਨ।

ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਸੀਤਲ ਦਾ ਨਾਂ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ, ਇਤਿਹਾਸ, ਖੋਜ ਅਤੇ ਗੁਰਮਤਿ ਪਰਚਾਰ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਇੱਕ 'ਮਿੱਥ' ਦੀ ਪਦਵੀ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰ ਗਿਆ ਹੈ। ਸਿਆਣਪ, ਸਾਦਗੀ, ਸਿਰਤ ਤੇ ਨਿਰੰਤਰ ਘਾਲਣਾ ਦਾ ਨਾਂ ਹੈ ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਸੀਤਲ। ਸਤਾਰਾਂ ਹਜ਼ਾਰ ਤੋਂ ਉਪਰ ਸਫੇ ਲਿਖਣ ਵਾਲਾ ... ਸਫੇ ਵੀ ਸਿਰਫ਼ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਵਾਧਾ ਕਰਨ ਲਈ ਨਹੀਂ, ਹਰ ਸਫੇ 'ਤੇ ਉਹਦੀ ਖੋਜ, ਸਿਆਣਪ ਤੇ ਬਿਬੇਕ-ਬੁੱਧ ਦੀ ਮੋਹਰ-ਛਾਪ ਲੱਗੀ ਹੋਈ। ਤਹਿਰੀਰ ਅਤੇ ਤਕਰੀਰ ਦੇ ਦੋਵਾਂ ਗੁਣਾਂ ਨਾਲ ਵਰੋਸਾਇਆ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਦੀ ਜ਼ਬਾਨ ਅਤੇ ਕਲਮ ਦੋਹਾਂ ਉਪਰ ਹੀ ਸਰਸਵਤੀ ਦੀ ਕਿਰਪਾ-ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਰਹੀ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸਟੇਜ ਉੱਤੇ ਬੋਲਦਿਆਂ ਸੁਣਿਆ; ਉਹ ਉਹਦੇ ਬੋਲਾਂ ਵਿਚੋਂ ਝੜਦੇ ਚੰਗਿਆਤਿਆਂ ਨਾਲ ਸਰਸਾਰੇ ਜਾਂਦੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਲਹੂ ਦਾ ਗੇੜ, ਗਰਮ ਹੋ ਕੇ ਤੇਜ਼ ਹੋ ਜਾਂਦਾ। ਜੇ ਕਿਧਰੇ ਉਹ 'ਸਿੱਖ ਰਾਜ ਕਿਵੇਂ ਗਿਆ?' ਦੀ ਦੁਖਾਂਤਕ ਕਹਾਣੀ ਸੁਣਾਉਂਦਾ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਬੋਲਾਂ ਦੇ ਜਾਦੂ ਨਾਲ ਕੀਲੇ ਜਾਂਦੇ ਲੋਕ ... ਸ਼ਾਇਦ ਹੀ ਕੋਈ ਅੱਖ ਹੋਵੇ ਜਿਸ ਵਿਚੋਂ ਹੰਝੂ ਨਾ ਵਹਿ ਰਹੇ ਹੁੰਦੇ ਹੋਣ।

ਤਰਨਤਾਰਨ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਚ ਮੱਸਿਆ, ਵਿਸਾਖੀ ਅਤੇ ਦੀਵਾਲੀ ਦੇ ਤਿਉਹਾਰਾਂ ਉੱਤੇ ਆਏ ਹੋਏ ਲੋਕ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਪੁੱਛਦੇ, 'ਭਲਾ ਸੀਤਲ ਆਇਆ ਹੋਇਆ?', 'ਹਾਂ' ਵਿਚ ਜੁਆਬ ਸੁਣ ਕੇ ਅਗਲੇ ਦੇ ਦਿਲ ਦੀ ਧੜਕਣ ਤੇਜ਼ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਤੇ ਚਿਹਰਾ ਮੁਸਕਰਾਹਟ ਨਾਲ ਭਰ ਜਾਂਦਾ। ਤੇ ਲੋਕ ਸਟੇਜ ਸਕੱਤਰ ਤੋਂ ਪੁੱਛਦੇ ਰਹਿੰਦੇ, 'ਸੀਤਲ ਨੂੰ ਕਦੋਂ ਟਾਈਮ ਮਿਲੇਗਾ...?'

ਹੱਥ ਵਿਚ ਤਿੰਨ ਫੁੱਟੀ ਕਿਰਪਾਨ ਫੜੀ, ਆਪਣਾ ਸਮਾਂ ਆਉਣ ਤੋਂ ਕੁੱਝ ਚਿਰ ਪਹਿਲਾਂ, ਜਦੋਂ ਉਹ ਦੀਵਾਨ ਅਸਥਾਨ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚਦਾ-ਅੱਗੇ ਅੱਗੇ ਉਹ ਨੀਵੀਆਂ ਨਜ਼ਰਾਂ ਨਾਲ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਸਟੇਜ ਵੱਲ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੁੰਦਾ, ਪਿੱਛੇ ਪਿੱਛੇ ਉਸਦੇ ਸਾਥੀ ਹੁੰਦੇ, ਤਾਂ ਪੰਡਾਲ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਲੋਕ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਦੇ ਅਰਕਾਂ ਖੁਭੋਂਦੇ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰਦੇ, "ਸੀਤਲ ਆ ਗਿਆ ...।"

ਸਾਰੇ ਪੰਡਾਲ ਵਿਚ ਜਿਵੇਂ ਨਵੀਂ ਰੂਹ ਭਰ ਜਾਂਦੀ। ਲੋਕ ਛਾਤੀ ਵਿਚ ਡੂੰਘਾ ਸਾਹ ਭਰ ਕੇ ਉਸਦੀ ਵਾਰੀ ਨੂੰ ਉਡੀਕਦੇ, ਉਹ ਖੜ੍ਹਾ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਉਸਦੇ ਬੋਲਾਂ ਤੇ ਇਸ਼ਾਰਿਆਂ ਨਾਲ ਮੰਤਰ-ਮੁਗਧ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਸਾਰੀ ਸੰਗਤ। 'ਵਾਹ ਵਾਹ' ਦੀਆਂ ਆਵਾਜ਼ਾਂ ਉਠਦੀਆਂ। ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਮੁੜਦੇ ਤਾਂ ਕਈ ਕਈ ਦਿਨ ਸੀਤਲ ਦੇ ਸੁਣਾਏ ਪ੍ਰਸੰਗਾਂ ਤੇ ਕੀਤੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਨੂੰ ਦੁਹਰਾਇਆ ਜਾਂਦਾ। ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਲੋਕ-ਸਿਆਣਪ ਦਾ ਚਿੰਨ੍ਹ ਬਣ ਗਿਆ ਸੀ ਸੀਤਲ।...ਕਈ ਬੰਦੇ ਮੈਨੂੰ ਅਜੇ ਵੀ ਯਾਦ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਖ਼ਬਰ ਦੀ ਹੱਦ ਤਕ ਸੀਤਲ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਦੇਣੇ...ਉਸ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨੀਆਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਾਂ ਹੀ ਲੋਕਾਂ ਨੇ 'ਸੀਤਲ' ਰੱਖਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਅਸਲੀ ਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਵਿਸਰ ਗਿਆ ਸੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ। 'ਸੀਤਲ' ਸੀਤਲ ਕਰਦੇ ਉਹ ਤਾਂ ਬੱਸ 'ਸੀਤਲ' ਹੋ ਗਏ ਸਨ। ਕਿਸ ਕਰਮਾਂ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਏਨੀ ਮਾਨਤਾ ਮਿਲੀ ਹੋਵੇਗੀ! ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਧਾਰਨ ਪੇਂਡੂ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਤਕ ਜਿਹੜਾ ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਪਹੁੰਚਿਆ ਹੈ, ਉਹ ਸੀਤਲ ਦੇ ਪ੍ਰਸੰਗਾਂ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਨਾਲ ਹੀ ਪਹੁੰਚਿਆ ਹੈ। ਓਨਾ ਕੰਮ ਕਈ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਤੇ ਸੈਂਕੜੇ ਵਿਦਵਾਨ ਰਲ ਕੇ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕੇ ਜਿੰਨਾ ਉਸ ਨੇ ਇਕੱਲੇ ਨੇ ਹੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਜਦੋਂ ਤੋਂ ਉਸ ਨੇ ਸਟੇਜ 'ਤੇ ਬੋਲਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਜੇ ਉਦੋਂ ਤੋਂ ਹੁਣ ਤੱਕ ਉਸ ਦੇ ਸ਼੍ਰੋਤਿਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਕਰੋੜਾਂ ਤਕ ਪਹੁੰਚ ਜਾਵੇ। ਮੇਰਾ ਨਹੀਂ ਖ਼ਿਆਲ ਕੋਈ ਬੁਲਾਰਾ ਏਨੀ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਤਕ ਏਨੀ ਵਾਰ ਪਹੁੰਚਿਆ ਹੋਵੇ। ਪ੍ਰਚਾਰ ਦੇ ਨੁਕਤੇ ਤੋਂ ਠੀਕ ਹੀ ਉਹ ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਤੇ ਸਿੱਖੀ ਸਿਧਾਂਤ ਦਾ 'ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ' ਹੈ।

ਵੈਸੇ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਪਰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮਾਝੇ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਤਾਂ ਸੀਤਲ ਲੋਕ-ਸਿਆਣਪ ਦਾ ਚਿੰਨ੍ਹ ਬਣ ਚੁੱਕਿਆ ਸੀ। ਕਈ ਤਾਂ, ਜਿਵੇਂ ਦੱਸਿਆ ਹੈ, "ਸੀਤਲ ਸੀਤਲ" ਕਰਦੇ ਖੁਦ 'ਸੀਤਲ' ਹੋ ਗਏ। ਮੇਰੇ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਸਾਧਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਏਸੇ ਕਰ ਕੇ 'ਸੀਤਲ' ਦਾ ਉਪਨਾਮ ਮਿਲਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਆਪਣੀ ਗੱਲ ਵਿਚ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਸੀਤਲ ਦਾ ਨਾਂ ਲੈਂਦਾ ਸੀ। ਮੇਰੀ ਕਹਾਣੀ 'ਮੈਂ ਹੁਣ ਠੀਕ ਠਾਕ ਹਾਂ' ਵਿਚ ਸੀਤਲ ਦਾ ਤੇ ਸਾਧੇ ਸੀਤਲ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਬੜੇ ਅਦਬ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਸੀਤਲ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਦਿਆਂ-ਸੁਣਦਿਆਂ ਜਵਾਨ ਵੀ ਹੋਇਆ ਤੇ ਉਮਰ ਢਾਲੇ ਵੀ ਪੈ ਗਈ, ਪਰ ਸੀਤਲ ਦਾ ਜਲੌਅ ਸਦਾ ਮੇਰੇ ਅੰਗ-ਸੰਗ ਰਿਹਾ। ਜੀ ਕਰਦਾ ਉਸ ਬਾਰੇ ਲਿਖੀ ਜਾਵਾਂ। ਪਰ ਫੇਸ-ਬੁੱਕ ਪੀੜ੍ਹੀ ਨੂੰ ਕੀ ਪਤਾ ਕਿ ਜਦੋਂ ਸੀਤਲ 'ਸਿੱਖ ਰਾਜ ਕਿਵੇਂ ਗਿਆ' ਦਾ ਬਿਰਤਾਂਤ ਸੁਣਾਇਆ ਕਰਦਾ ਸੀ ਤਾਂ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚੋਂ ਹੰਝੂਆਂ ਦੀ ਝੜੀ ਲੱਗ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ ਹਰ ਸਾਲ ਦੀਵਾਲੀ-ਵਿਸਾਖੀ ਦੇ ਦੀਵਾਨਾਂ 'ਤੇ ਅੰਬਰਸਰ ਮੰਜੀ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਦੀਵਾਨਾਂ ਵਿਚ ਅਤੇ ਬੀਤ ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਮੇਲੇ 'ਤੇ ਹਰ ਸਾਲ ਸੁਣਨ ਜਾਂਦਾ ਸਾਂ। ਲੋਕ-ਮਾਨਸ ਤੱਕ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ ਸੀਤਲ ਦੀਆਂ ਢਾਡੀ-ਵਾਰਾਂ ਰਾਹੀਂ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਬੱਚੇ ਬੱਚੇ ਤੱਕ ਪੁੱਜਾ। ਉਸ ਦੀ ਦੇਣ ਲਾਸ਼ਾਨੀ ਹੈ। ਪਿੱਛੋਂ ਆ ਕੇ ਮੇਰਾ ਉਸ ਨਾਲ ਨਿੱਜੀ-ਮੇਲ ਮਿਲਾਪ ਵੀ ਹੋ ਗਿਆ। ਉਹਨੇ ਮੈਨੂੰ ਬੜਾ ਪਿਆਰ ਦਿੱਤਾ।

ਸੁਧਾਰਵਾਦੀ ਨਾਵਲ ਤੋਂ ਪਿੱਛੋਂ ਆਲੋਚਕ ਅਕਸਰ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਦੇ ਨਾਵਲ 'ਮੜ੍ਹੀ ਦਾ ਦੀਵਾ' ਨੂੰ ਯਥਾਰਥਵਾਦੀ ਨਾਵਲ ਦਾ ਅਗਵਾਨੂੰ ਮੰਨਦੇ ਨੇ। ਪਰ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸੀਤਲ ਨੇ ਉਸਤੋਂ ਕਈ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ 'ਜੰਗ ਜਾਂ ਅਮਨ' ਵਰਗਾ ਸਾਹਕਾਰ ਤੇ ਕਮਾਲ ਦਾ ਨਾਵਲ ਲਿਖ ਕੇ ਇਹ ਪਹਿਲ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਚੜ੍ਹਦੀ ਜਵਾਨੀ ਵੇਲੇ ਮੈਂ ਉਸ ਦੇ ਨਾਵਲ ਪੜ੍ਹਨੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੇ। ਮੈਂ ਉਨ੍ਹੀਂ ਦਿਨੀਂ ਨਾਨਕ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਕੰਵਲ ਦਾ ਪ੍ਰਸੰਸਕ ਸਾਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਵਲ ਛਪਣ ਨੂੰ ਉਡੀਕਦਾ ਰਹਿੰਦਾ। ਪਰ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਸੀਤਲ ਦਾ 'ਜੰਗ ਜਾਂ ਅਮਨ' ਪੜ੍ਹਿਆ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਉੱਤੇ ਤਾਂ ਜਿਵੇਂ ਜਾਦੂ ਹੋ ਗਿਆ। ਮੇਰੇ ਹੀ ਇਲਾਕੇ ਦੀ (ਝਬਾਲ, ਤਰਨਤਾਰਨ, ਅਲਾਦੀਨਪੁਰ), ਮੇਰੀ ਹੀ ਬੋਲੀ ਮਾਝੀ ਵਿਚ, ਮੇਰੇ ਨੇੜੇ ਤੇੜੇ ਵੱਸਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਜਾਨਦਾਰ ਪਰ ਦਿਲ ਨੂੰ ਧੂਹ ਪਾਉਣ ਵਾਲੀ ਕਹਾਣੀ। ਸੀਤਲ ਨਾਨਕ ਸਿੰਘ ਤੇ ਕੰਵਲ ਤੋਂ ਬਾਜ਼ੀ ਲੈ ਗਿਆ।

'ਜੰਗ ਜਾਂ ਅਮਨ', 'ਤੂਤਾਂ ਵਾਲਾ ਖੂਹ' ਤੇ 'ਜੁਗ ਬਦਲ ਗਿਆ' ਪੰਜਾਬੀ ਨਾਵਲ ਵਿਚ ਮੀਲ-ਪੱਥਰ ਹਨ। ਇਹ ਵੱਖਰੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਆਲੋਚਕਾਂ ਨੇ ਕਈ ਚਿਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨੋਟਸ ਹੀ ਨਾ ਲਿਆ।

ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਜਦ ਮੈਂ ਸੀਤਲ ਹੁਰਾਂ ਦੇ ਨਾਵਲ ਪੜ੍ਹੇ। ਮੈਂ ਨਾਵਲਕਾਰ ਵਜੋਂ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਤਿਭਾ ਦਾ ਕਾਇਲ ਹੋ ਗਿਆ।

(ਬਾਕੀ ਅਗਲੇ ਸਫੇ 'ਤੇ)

ਜ਼ਿੰਦਗੀ, ਸਾਦਗੀ ਅਤੇ ਸਹਿਜਤਾ ਭਰਿਆ ਸੁਹੱਪਣ। ਕੁਦਰਤੀ ਰੂਪ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ। ਕੁਦਰਤੀ ਕਿਰਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਜੀਵਨ-ਜਾਚ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਕਾਮਨਾ। ਖੁਦ ਨੂੰ ਚੌਗਿਰਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਢਾਲਣ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਕਿਰਿਆ। ਨਿਮਰ ਰਹਿ ਕੇ ਮਿਲੀਆਂ ਦਾਤਾਂ ਦਾ ਸ਼ੁਕਰਾਨਾ ਮਨਾਉਣ ਦਾ ਚਾਅ। ਰਹਿਮਤਾਂ ਦੀ ਸ਼ੁਕਰਗੁਜ਼ਾਰੀ 'ਚੋਂ ਸਾਰਾਂ ਨੂੰ ਮਹਿਕੀਲਾ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਅਦਾ।

ਮਨੁੱਖ ਨੇ ਤਰੱਕੀ ਕਰਦਿਆਂ ਆਧੁਨਿਕਤਾ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਦਾ ਅਜੇਹਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣਾਇਆ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਤੋਂ ਹੀ ਟੁੱਟ ਗਿਆ। ਕੁਦਰਤ ਸੰਗ ਸਾਂਝ ਪਾਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਕਿਰਿਆਵਾਂ ਤੋਂ ਦੂਰ ਹੋ ਗਿਆ। ਭਾਵੇਂ ਇਹ ਉਸ ਦਾ ਰਹਿਣ-ਸਹਿਣ ਹੋਵੇ, ਖਾਣ ਦੀਆਂ ਆਦਤਾਂ, ਜੀਵਨ-ਜਾਚ, ਸੁੱਖ-ਸਹੂਲਤਾਂ ਦੀ ਬਹੁਲਤਾ, ਆਵਾਜਾਈ ਦੇ ਸਾਧਨਾਂ 'ਚ ਉਦਾਸ ਵਾਧਾ ਜਾਂ ਬੇ-ਅਬਾਹ ਧਨ ਕਮਾਉਣ ਦੀ ਦੌੜ ਵਿਚ ਖੁਦ ਤੋਂ ਦੂਰ ਹੋਣ ਦੀ ਹੋਂਦ।

ਦਰਅਸਲ ਮਨੁੱਖ ਨੇ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਸਾਧਾਰਨਤਾ ਨਾਲ ਜਿਉਣ ਦੀ ਬਜਾਏ ਮਸਨੂਈ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਦਿੱਤੀ। ਇਸੇ ਕਾਰਨ ਖੁਦਕੁਸ਼ੀਆਂ, ਤਲਾਕ, ਪਰਿਵਾਰ ਦਾ ਬਿਖਰਨਾ ਜਾਂ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਮਾਪਿਆਂ ਤੋਂ ਅਵੱਗਿਆ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਅਲਾਮਤਾਂ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਆ ਗਈਆਂ।

ਬੰਦੇ ਨੇ ਸਹਿਜ, ਸੰਤੋਖ ਅਤੇ ਸੰਤੁਸ਼ਟੀ ਨਾਲ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਕਰਨ ਦੀ ਬਜਾਏ, ਖੁਦ ਨੂੰ ਅਜੇਹੀ ਦੌੜ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣਾ ਲਿਆ ਜਿਸ ਦਾ ਕੋਈ ਅੰਤ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਦੌੜ ਨਾਲ ਧਨ ਤਾਂ ਕਮਾ ਸਕਦੇ ਹੋ ਪਰ ਸੁਖ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂਕਿ ਸੁਖ ਕਦੇ ਵੀ ਧਨ ਦਾ ਗੁਲਾਮ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।

ਐ ਬੰਦੇ! ਛੱਤੀ ਪਦਾਰਥਾਂ ਸਾਹਮਣੇ ਰੱਖ ਕੇ ਪੇਟ ਦੀ ਭੁੱਖ ਪੂਰੀ ਕਰਨ ਦੀ ਬਜਾਏ ਕਦੇ ਤਿਖੇਰੀ ਭੁੱਖ ਲੱਗੀ ਤੋਂ ਗੰਢੇ ਤੇ ਅਚਾਰ ਨਾਲ ਰੋਟੀ ਦਾ ਸਵਾਦ ਤਾਂ ਚੱਖੀ, ਛੱਤੀ ਖਾਦ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੇ ਸੁਆਦ ਫਿੱਕੇ ਪੈ ਜਾਣਗੇ।

ਐ ਬੰਦੇ! ਸੋਨੇ ਚਾਂਦੀ ਦੇ ਬਰਤਨਾਂ ਵਿਚ ਭੋਜਨ ਖਾਦਿਆਂ ਆਪਣੀ ਅਮੀਰੀ ਨੂੰ ਦਿਖਾਉਣ ਦੀ ਬਾਵੇਂ ਕਦੇ ਹੱਥਾਂ 'ਤੇ ਰੱਖੇ ਲੰਗਰ ਦੇ ਫੁਲਕੇ ਤੇ ਦਾਲ ਪਥਾ ਕੇ ਖਾ ਕੇ ਤਾਂ ਦੇਖੀ। ਤੈਨੂੰ ਅਹਿਸਾਸ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਹੱਥਾਂ ਦੀ ਪਲੇਟ ਵਿਚ ਪਈ ਰੋਟੀ ਨਾਲ ਤੇਰੀ ਪੇਟ ਦੀ ਭੁੱਖ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਇਕ ਅਨੋਖੀ ਤ੍ਰਿਪਤੀ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਵੀ ਤੇਰੇ ਮਨ ਵਿਚ ਪੈਦਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਸ਼ਾਇਦ ਤੈਨੂੰ ਯਾਦ ਨਾ ਹੋਵੇ ਕਿ ਸਾਡੇ ਵਡੇਰੇ ਅਤੇ ਪੀਰ/ਫਕੀਰ ਅਕਸਰ ਹੀ ਹੱਥ 'ਤੇ ਰੱਖ ਕੇ ਰੋਟੀ ਖਾਣ ਲੱਗਿਆਂ ਪਹਿਲੀ ਬੁਰਕੀ ਤੋੜਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦਾਤੇ ਦਾ ਸ਼ੁਕਰ ਕਰਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਸ਼ੁਕਰਾਨੇ ਵਾਲੀ ਬਿਰਤੀ ਨੂੰ ਨਕਾਰ ਕੇ ਕੀ ਕੁਝ ਗਵਾਇਆ, ਕਦੇ ਸੋਚੀ?

ਐ ਬੰਦੇ! ਬੱਚੇ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਮਸਨੂਈ ਕੁੱਖ ਉਧਾਰੀ ਲੈਣ ਨਾਲ ਕੁੱਖ ਵਿਚ ਨੌਂ ਮਹੀਨੇ ਆਪਣੇ ਬੱਚੇ ਦੀ ਹਰ ਹਰਕਤ ਨੂੰ ਮਾਣਨ, ਪੱਲਰਦੇ ਬੱਚੇ ਨਾਲ ਚੁੱਪ-ਗੁਫਤਗੂ ਕਰਨ ਜਾਂ ਬੱਚੇ ਲਈ ਸੁਪਨਾਸ਼ੀ ਕਰਨ ਦਾ ਅਨੰਦ ਨਹੀਂ ਆਵੇਗਾ। ਨਾ ਹੀ ਮਾਂ ਦੇ ਮੁੱਖ 'ਤੇ ਉਹ ਨੁਰ ਆਵੇਗਾ ਜਿਹੜਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮਾਵਾਂ ਦੇ ਚਿਹਰੇ 'ਤੇ ਡਲ੍ਹਕਦਾ ਜਦ ਉਹ ਆਪਣੇ ਬੱਚੇ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਕਿਲਕਾਰੀ ਨਾਲ ਸਭ ਪੀੜਾ ਭੁੱਲ ਕੇ ਰੂਹੀ ਖੇਡੇ ਨਾਲ ਨਵਜੰਮੇ ਬੱਚੇ ਦਾ ਸੁਆਗਤ ਕਰਦੀਆਂ ਅਤੇ ਸ਼ਗਨ ਮਨਾਉਂਦੀਆਂ।

ਐ ਬੰਦੇ! ਨਵ-ਜੰਮੇ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਗੁੜ੍ਹਤੀ ਦੇਣ ਤੋਂ ਮੁਨਕਰ ਹੋ ਕੇ ਤੈਨੂੰ ਪਤਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਕਿ ਬਜ਼ੁਰਗਾਂ ਵੱਲੋਂ ਸ਼ਹਿਦ ਚਟਾ ਜਾਂ ਗੁੜ੍ਹ ਦੀ ਰੋੜੀ

ਬੱਚੇ ਦੇ ਮੂੰਹ ਨੂੰ ਲਾ ਕੇ ਜਿਹੜੀਆਂ ਅਸੀਸਾਂ ਤੇ ਦੁਆਵਾਂ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਮਿਲਦੀਆਂ ਉਸ ਨਾਲ ਉਹ ਜੀਵਨ ਦੀਆਂ ਪੌੜੀਆਂ ਚੜ੍ਹਦਿਆਂ, ਨਵੀਆਂ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ ਦਾ ਸਿਰਤਾਜ਼ ਬਣਦਾ। ਤੈਨੂੰ ਇਲਮ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਕਿ ਬਜ਼ੁਰਗਾਂ ਦੀਆਂ ਦੁਆਵਾਂ ਤੋਂ ਵਿਰਵੇ ਬੱਚੇ ਅਕਸਰ ਹੀ ਮਾਪਿਆਂ ਤੋਂ ਬਾਗੀ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਅਤੇ ਉਹ ਜੀਵਨ ਦੀਆਂ ਦੁਸ਼ਵਾਰੀਆਂ 'ਚ ਬਹੁਤ ਜਲਦੀ ਰੁਲ ਜਾਂਦੇ।

ਐ ਬੰਦੇ! ਨੌਕਰਾਣੀ ਰਾਹੀਂ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਪਰਵਰਿਸ਼ ਕਰਵਾ, ਆਪਣੇ ਵੰਸ਼ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਤੋਰਨ ਨਾਲ ਤੇਰੀਆਂ ਸੁਮੱਤਾਂ ਅਤੇ ਪਰਿਵਾਰਕ ਪ੍ਰਤੀਬੱਧਤਾ ਬੱਚੇ ਦੇ ਕਦੇ ਕੰਮ ਆਵੇਗੀ? ਆਪਣੀ ਔਲਾਦ ਨੂੰ ਹਰ ਪਲ ਆਪਣੇ ਸਾਹਵੇਂ ਰੱਖਦੀਆਂ, ਸਭ ਕੁਝ ਭੁੱਲ ਕੇ ਬੱਚੇ ਦੀ ਤਾਮੀਰਦਾਰੀ ਵਿਚ ਰੁੱਝਣ ਵਾਲੀ ਮਾਂ ਨੂੰ ਸਲਾਮ ਤਾਂ ਕਰੀ। ਬੱਚੇ ਲਈ ਲਾਇਆ ਆਪਣਾ ਹਰ ਪਲ ਉਸ ਦੇ ਵਿਅਕਤੀਤਵ ਵਿਚ ਨਿਖਾਰ ਲਿਆਉਂਦਾ ਅਤੇ ਮਾਪਿਆਂ ਤੇ ਸਮਾਜ ਲਈ ਮਾਣ ਦਾ ਸਬੱਬ ਹੁੰਦਾ। ਦੱਸੀ ਜ਼ਰਾ! ਜਦ ਤੈਨੂੰ ਕਿਸੇ ਜਾਣੂ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਤੁਹਾਡੇ ਬੱਚੇ ਦਾ ਕੀ ਹਾਲ ਏ ਅਤੇ ਕਿਹੜੀ ਕਲਾਸ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਦਾ, ਤਾਂ ਰੁਝੇਵਿਆਂ ਵਿਚ ਗਲਤਾਨ ਹੋਇਆ ਕੀ ਜਵਾਬ ਦੇਵੇਗਾ? ਕਦੇ ਸਮਾਂ ਮਿਲਿਆ ਤਾਂ ਖੁਦ ਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰ ਪੁੱਛੀ।

ਐ ਬੰਦੇ! ਰੇਸ਼ਮੀ ਬਿਸਤਰ 'ਤੇ ਏਸੀ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਉੱਸਲਵੱਟੇ ਲੈਦਿਆਂ, ਤੇਰੇ ਫਰੇਬ, ਠੱਗੀਆਂ ਅਤੇ ਧੌਖਿਆਂ ਨੇ ਨੀਂਦ ਨਹੀਂ ਆਉਣ ਦੇਣੀ। ਕਦੇ ਤੁਤ ਦੀ ਛਾਂ ਹੇਠ ਰੁਮਕਦੀ ਹਵਾ ਵਿਚ ਬੱਕੇ ਹਾਰੇ ਕਿਸੇ ਕਿਸਾਨ ਨੂੰ ਨੀਂਦ ਦਾ ਹਿਲੋਰੇ ਮਾਣਦਿਆਂ ਤੱਕਣਾ, ਤੈਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗ ਜਾਵੇਗਾ ਕਿ ਨੇਕ ਕਿਰਤ-ਕਮਾਈ ਕਰਦਿਆਂ ਨੀਂਦ ਲਈ ਪਾਸੇ ਨਹੀਂ ਮਾਰਨੇ ਪੈਂਦੇ। ਢੀਮ ਦਾ ਸਿਰਹਾਣਾ ਲੈ ਕੇ ਕਾਮੇ ਦੇ ਮੁੱਖ 'ਤੇ ਤ੍ਰਿਪਤੀ ਦਾ ਖੇੜਾ ਤੇਰੇ ਮੁਰਝਾਏ ਚਿਹਰੇ ਨੂੰ ਠੁੱਠ ਦਿਖਾਏਗਾ।

ਐ ਬੰਦੇ! ਸੇਜ 'ਤੇ ਦੋ ਜਿਸਮਾਂ ਵਿਚ ਪਈ ਵਿੱਥ ਨੂੰ ਝਾਕਦਿਆਂ ਅਤੇ ਅਰਥਹੀਣ ਜੀਵਨ ਦੀ ਗਲੀਜ਼ਤਾ ਨੂੰ ਸਰਬ-ਸੁੱਖ ਸਮਝਣ ਦੀ ਥਾਂ ਕਦੇ ਅਲਾਣੇ ਮੰਜੇ 'ਤੇ ਅੰਬਰ ਦੀ ਛੱਤ ਹੇਠ ਪਏ ਜਿਉਂਤੇ ਦੇ ਖਿੱਤੇ ਚਿਹਰਿਆਂ ਅਤੇ ਗਦਰਾਏ ਜਿਸਮਾਂ ਦੇ ਅਸੀਮਤ ਅਤੇ ਅਕਹਿ ਅਨੰਦ ਦੇ ਹੁਲਾਸ ਨੂੰ ਕਿਆਸਣਾ। ਤੈਨੂੰ ਇਹ ਤਾਂ ਚਾਨਣ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਰੂਹਾਂ ਦੇ ਪਿਆਰ ਵਿਚ ਕੋਈ ਵਿੱਥ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਜਦ ਕਿ ਤੇਰੇ ਵਰਗਿਆਂ ਦਰਮਿਆਨ ਅਕਸਰ ਹੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਵਿੱਥਾਂ ਤੇ ਵਿਰਲਾਂ ਰਹਿ ਜਾਂਦੀਆਂ।

ਐ ਬੰਦੇ! ਮਹਿਲ ਦੀ ਚਾਰਦੀਵਾਰੀ ਵਿਚ ਖੁਦ ਨੂੰ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਸਮਝਣ ਅਤੇ ਸਹਿਮ ਹੇਠ ਹਰ ਪਲ ਮਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਤੂੰ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਜਸ਼ਨ ਦੇਖਣੇ ਹੋਣ ਤਾਂ ਕਦੇ ਕੁੱਲੀ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਬੇਛਿਕਰੀ ਤੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹਤ ਨੂੰ ਨੀਝ ਨਾਲ ਦੇਖਣਾ, ਸਮਝ ਆਵੇਗੀ ਕਿ ਤਰਸ ਦਾ ਪਾਤਰ ਬਣ ਕੇ ਸਿਰਫ਼ ਸਾਹ ਹੀ ਪੂਰੇ ਕੀਤੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਜਦ ਕਿ ਜ਼ਿੰਦਾ-ਦਿਲੀ ਨਾਲ ਜੀਵਨ ਦੇ ਹਰ ਪਲ ਨੂੰ ਮਾਣਿਆ ਤੇ ਆਨੰਦਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ।

ਐ ਬੰਦੇ! ਪਾਣੀ ਨੂੰ ਪੁਣ ਕੇ ਪੀਦਿਆਂ ਢਿੱਡ ਵਿਚ ਪਏ ਵੱਟ ਤੋਂ ਪੀੜਤ ਹੋਣ 'ਤੇ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਜ਼ਰੂਰ ਝਾਕੀਂ ਅਤੇ ਦੇਖੀਂ ਕਿ ਆੜ ਤੋਂ ਬੁੱਕਾਂ ਨਾਲ ਪਾਣੀ ਪੀ ਕੇ ਪਿਆਸ ਮਿਟਾਉਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ

ਉਹਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਪਾਣੀ ਤੈਰ ਆਉਂਦਾ। ਪਤਨੀ ਦੀ ਚੰਗਿਆਈ ਤੇ ਵਡਿਆਈ ਦੀਆਂ ਤਾਰੀਫ਼ਾਂ ਕਰਦਿਆਂ ਉਹਦੀ ਜ਼ਬਾਨ ਨਹੀਂ ਸੀ ਬੱਕਦੀ। ਮੈਂ ਜਦ ਵੀ 'ਸੀਤਲ ਭਵਨ' ਵਿਚ ਉਸ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਜਾਂਦਾ ਤਾਂ ਉਹ ਅਕਸਰ ਹੀ ਪੋਰਚ ਵਿਚ ਡੱਠੀ ਮੰਜੀ ਉੱਤੇ ਸਿਰ 'ਤੇ ਪੀਲਾ ਪਟਕਾ ਬੰਨ੍ਹੀ ਸਫੈਦ ਕੁਰਤੇ ਪਜਾਮੇ ਵਿਚ, ਬਾਹਰਲੇ ਗੇਟ ਵੱਲ ਵੇਖ ਰਿਹਾ ਹੁੰਦਾ ਜਿਵੇਂ ਗੁਆਂਢ ਜਾਂ ਬਜ਼ਾਰ ਗਈ ਆਪਣੀ 'ਕਰਤਾਰ' ਨੂੰ ਉਡੀਕ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ। ਜਦੋਂ ਵੀ ਕੋਈ ਮਿਲਣ ਵਾਲਾ ਜਾਂਦਾ ਤਾਂ ਉਹ ਉਸ ਨੂੰ ਗੇਟ ਤੋਂ ਅੰਦਰ ਵਤਦਿਆਂ ਵੇਖ ਕੇ ਉੱਠ ਖਲੋਂਦਾ, ਮੁਸਕਰਾਉਂਦਾ ਤੇ ਨਿੱਕੇ ਨਿੱਕੇ ਕਦਮੀਂ ਅਗਲਵਾਂਢੀ ਅਗਲੇ ਨੂੰ 'ਜੀ ਆਇਆ' ਕਹਿਣ ਤੁਰ ਪੈਂਦਾ। ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਟੇਪ-ਰਿਕਾਰਡ ਉੱਤੇ ਉਸ ਦੀਆਂ ਆਪਣੀਆਂ ਗਾਈਆਂ ਢਾਡੀ ਵਾਰਾਂ ਦੀ ਕੈਸਟ ਚੱਲ ਰਹੀ ਹੁੰਦੀ। ਉਹਨੂੰ ਇਕੱਲ ਵਿਚ ਸੁਣਦਿਆਂ ਸ਼ਾਇਦ ਉਹ ਬੀਤੇ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਪਲਾਂ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੁੰਦਾ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਪਲਾਂ ਨੇ ਇੱਕ-ਇੱਕ ਜੁੜ ਕੇ ਉਹਨੂੰ ਏਡੇ ਉੱਚੇ ਥਾਂ 'ਤੇ ਲਿਆ ਖੜਾ

ਕੀਤਾ ਸੀ, ਸਾਹਿਤ ਅਤੇ ਸਭਿਆਚਾਰ ਦੇ ਖੇਤਰ ਦੀ ਇੱਕ ਮਹਾਨ ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਟੋਪਾਂ ਬਾਰੇ ਗੱਲ ਕਰਦਿਆਂ ਉਹਨੇ ਦੱਸਿਆ ਸੀ ਕਿ...ਕੁੱਝ ਸਾਲ ਹੋਏ ਕਿਸੇ ਮਿੱਤਰ ਨੇ ਕਿਹਾ, “ਤੂੰ ਚਲੇ ਗਿਏ ਤਾਂ ਤੇਰੇ ਪਿੱਛੋਂ ਤੈਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਕੋਲ ਤੇਰੀ ਆਵਾਜ਼ ਤਾਂ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਫਿਰ ਕੁੱਝ ਕੈਸਟਾਂ ਵੀ ਭਰਵਾਈਆਂ। ਪਰ ਸਟੂਡੀਓ ਨਾਲੋਂ ਸਟੇਜ 'ਤੇ ਭਰੀਆਂ ਕੈਸਟਾਂ ਵਿਚ ਵਧੇਰੇ ਰਵਾਨੀ ਤੇ ਜਾਨ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।”

ਸੀਤਲ ਨੇ ਉਹ ਸਾਰੀਆਂ ਕੈਸਟਾਂ ਦਾ ਸੈੱਟ ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਦਿੱਤਾ ਸੀ, ਪਰ ਨੀਕ ਰਿਕਾਰਡਿੰਗ ਨਾ ਹੋਈ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਕੁੱਝ ਇੱਕ ਕੈਸਟਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਬਾਕੀਆਂ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਸੀ।

ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਬੰਦਿਆਂ ਦੇ ਮਿਲਦੇ ਰਹਿਣ ਕਰਕੇ ਅਤੇ ਉਮਰ ਵਡੇਰੀ ਹੋ ਜਾਣ ਕਰਕੇ ਉਹ ਦੇ ਚਾਰ ਵਾਰ ਮਿਲਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਪਛਾਣ ਨਹੀਂ ਸੀ ਸਕਦਾ। ਉਸ ਨੂੰ ਬਹੁਤੀ ਵਾਰ ਇਹ ਵੀ ਭੁੱਲ ਜਾਂਦਾ ਕਿ ਜਿਸ ਨਾਲ ਮੈਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ, ਇਹ ਗੱਲਾਂ ਮੈਂ ਇਸ ਨਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਕਰ ਚੁੱਕਾ

ਕਦੇ ਪੇਟ ਦਰਦ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਉਹ ਪਾਣੀ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸਮਝ ਕੇ ਇਸ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਜੀਵਨ ਹੋਂਦ ਨੂੰ ਸਾਰਥਿਕ ਸਮਝਦੇ।

ਐ ਬੰਦੇ! ਹਰ ਰੋਜ਼ ਨਵੇਂ ਅਤੇ ਬਰਾਂਡਾਂ ਵਾਲੇ ਕੱਪੜੇ ਪਾ ਕੇ ਖੁਦ ਨੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਅਤੇ ਅਮੀਰ ਸਮਝਣ ਲੱਗਿਆਂ ਕਦੇ ਲੀਰਾਂ ਵਿਚ ਲਿਪਟੀ ਉਸ ਨਿੱਕੀ ਜਿਹੀ ਕੁੜੀ ਨੂੰ ਦੇਖਣਾ ਜੋ ਗੁਬਾਰੇ ਵੇਚਦੀ ਹੈ। ਪਰ ਕਿਸੇ ਗਾਹਕ ਦਾ ਬੇਧਿਆਨੀ ਵਿਚ ਡਿੱਗਿਆ ਬਟੂਆ ਫੜਾ ਕੇ ਆਪਣੀ ਦਿਆਨਤਦਾਰੀ ਦਾ ਪ੍ਰਮਾਣ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਜੋ ਤੇਰੇ ਅੰਦਰ ਵਸੀ ਹੋਈ ਬੇਈਮਾਨੀ ਨੂੰ ਬੇਸ਼ਰਮ ਕਰਨ

ਲਈ ਕਾਫ਼ੀ ਏ।

ਐ ਬੰਦੇ! ਰਾਡੋ ਦੀ ਘੜੀ ਤੋਂ ਨਾਲ ਬੈਠੇ ਨੂੰ ਟਾਈਮ ਦੱਸ ਕੇ ਆਪਣੀ ਰੋਬੋਟੀ ਅਹਿਮੀਅਤ ਵਧਾਉਣ ਵਾਲਿਆਂ ਸ਼ਾਇਦ ਤੈਨੂੰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਕਿ ਸਾਡੇ ਬਜ਼ੁਰਗ ਤਾਂ ਢਲਦੇ ਪਰਛਾਵਿਆਂ ਤੋਂ ਹੀ ਸਮੇਂ ਦਾ ਸਹੀ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਾ, ਕਿਸੇ ਰਾਹੀਂ ਨੂੰ ਹਨੇਰਾ ਪੈਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਪਹੁੰਚਣ ਦੀ ਤਾਕੀਦ ਕਰਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ।

ਐ ਬੰਦੇ! ਰਾਤ ਨੂੰ ਅਲਾਰਮ ਲਾ ਕੇ ਅੱਭੜਵਾਰੇ ਉੱਠ ਕੇ ਕੰਮ ਨੂੰ ਦੌੜਨ ਲੱਗਿਆਂ ਜ਼ਰਾ ਸਾਹ ਤਾਂ ਲੈ ਲੈਂਦਾ। ਇਹ ਜਾਣ ਤਾਂ ਲੈਂਦਾ ਕਿ ਸਾਡੇ ਬਜ਼ੁਰਗ ਕੁੱਕੜ ਦੀ ਬਾਂਗ ਨਾਲ 'ਸਤਿਨਾਮ ਵਾਗਿਗੁਰੂ' ਦੇ ਅਵਾਜ਼ੇ ਨਾਲ ਉੱਠਦੇ ਸਨ। ਬਲਦਾਂ ਦੀ ਪਿੱਠ ਬਾਪੜ ਕੇ ਜੋਤਰਾ ਲਾਉਣ ਲਈ ਨਿਕਲਦੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਚਾਲ ਵਿਚ ਕਦੇ ਕਾਹਲ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੁੰਦੀ। ਨਾ ਹੀ ਕੁਦਰਤੀ ਕਰੋਪੀ ਨਾਲ ਨੁਕਸਾਨੀਆਂ ਫਸਲਾਂ ਦੇਖ ਕੇ ਖੁਦਕੁਸ਼ੀ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਉਹ ਤਾਂ ਕੁਦਰਤ ਦੇ ਭਾਣੇ ਨੂੰ ਬੜੀ ਸਹਿਜਤਾ ਨਾਲ ਮੰਨਦੇ। ਤੂੰ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਬਿਜ਼ਨਸ ਵਿਚ ਘਾਟਾ ਪੈਣ ਜਾਂ ਫਸਲੀ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋਣ 'ਤੇ ਖੁਦਕੁਸ਼ੀ ਦਾ ਰਾਹ ਫੜ ਲੈਂਦੇ।

ਐ ਬੰਦੇ! ਕਾਰ ਦੇ ਕਾਲੇ ਸੀਸੇ ਚਾੜ੍ਹ ਕੇ ਰਾਹ ਜਾਂਦੇ ਸਾਈਕਲ ਸਵਾਰ ਜਾਂ ਰਾਹੀਆਂ ਨੂੰ ਕੀਤੇ ਮਕੌੜੇ ਸਮਝ ਕਾਰ ਹੇਠ ਦਰੜ, ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਤੂੰ ਕਿਹੜੀ ਮੰਜ਼ਲ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚਣਾ? ਤੈਨੂੰ ਤਾਂ ਮੰਜ਼ਲ ਦਾ ਸਿਰਨਾਵਾਂ ਹੀ ਪਤਾ ਨਹੀਂ। ਫਿਰ ਤੂੰ ਕਿਵੇਂ ਪਹੁੰਚੇਗਾ? ਸਿਰਫ਼ ਦੌੜਦਾ ਹੋਇਆ ਹੱਥ ਹਾਰ ਕੇ ਡਿਗ ਪਵੇਗਾ। ਯਾਦ ਤਾਂ ਕਰੀ ਕਿ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਨੇ ਚਾਲੀ ਹਜ਼ਾਰ ਕਿੱਲੋਮੀਟਰ ਤੋਂ ਵੱਧ ਪੈਦਲ ਸਫ਼ਰ ਕਰਕੇ ਚਾਰ ਉਦਾਸੀਆਂ ਰਾਹੀਂ ਆਮ ਲੋਕਾਈ ਨੂੰ ਜੀਵਨ-ਮੰਜ਼ਲਾਂ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨਦੇਹੀ ਕਰਨ ਵਿਚ ਮਦਦ ਕੀਤੀ। ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਕਦੇ ਵੀ ਕਾਹਲਾ ਨਹੀਂ ਪਿਆ। ਸਗੋਂ ਤਰਕ ਅਤੇ ਸੰਵੇਦਨਾ ਨਾਲ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਕਰਮ-ਯੋਗਤਾ ਨਾਲ ਜੋੜਦਾ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਹਨੇਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀਆਂ ਵਿਚ ਚਾਨਣ ਤਰੱਕਣ ਦਾ ਕਰਮ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ।

ਕੀਤਾ ਸੀ, ਸਾਹਿਤ ਅਤੇ ਸਭਿਆਚਾਰ ਦੇ ਖੇਤਰ ਦੀ ਇੱਕ ਮਹਾਨ ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਟੋਪਾਂ ਬਾਰੇ ਗੱਲ ਕਰਦਿਆਂ ਉਹਨੇ ਦੱਸਿਆ ਸੀ ਕਿ...ਕੁੱਝ ਸਾਲ ਹੋਏ ਕਿਸੇ ਮਿੱਤਰ ਨੇ ਕਿਹਾ, “ਤੂੰ ਚਲੇ ਗਿਏ ਤਾਂ ਤੇਰੇ ਪਿੱਛੋਂ ਤੈਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਕੋਲ ਤੇਰੀ ਆਵਾਜ਼ ਤਾਂ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਫਿਰ ਕੁੱਝ ਕੈਸਟਾਂ ਵੀ ਭਰਵਾਈਆਂ। ਪਰ ਸਟੂਡੀਓ ਨਾਲੋਂ ਸਟੇਜ 'ਤੇ ਭਰੀਆਂ ਕੈਸਟਾਂ ਵਿਚ ਵਧੇਰੇ ਰਵਾਨੀ ਤੇ ਜਾਨ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।”

ਸੀਤਲ ਨੇ ਉਹ ਸਾਰੀਆਂ ਕੈਸਟਾਂ ਦਾ ਸੈੱਟ ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਦਿੱਤਾ ਸੀ, ਪਰ ਨੀਕ ਰਿਕਾਰਡਿੰਗ ਨਾ ਹੋਈ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਕੁੱਝ ਇੱਕ ਕੈਸਟਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਬਾਕੀਆਂ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਸੀ।

ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਬੰਦਿਆਂ ਦੇ ਮਿਲਦੇ ਰਹਿਣ ਕਰਕੇ ਅਤੇ ਉਮਰ ਵਡੇਰੀ ਹੋ ਜਾਣ ਕਰਕੇ ਉਹ ਦੇ ਚਾਰ ਵਾਰ ਮਿਲਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਪਛਾਣ ਨਹੀਂ ਸੀ ਸਕਦਾ। ਉਸ ਨੂੰ ਬਹੁਤੀ ਵਾਰ ਇਹ ਵੀ ਭੁੱਲ ਜਾਂਦਾ ਕਿ ਜਿਸ ਨਾਲ ਮੈਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ, ਇਹ ਗੱਲਾਂ ਮੈਂ ਇਸ ਨਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਕਰ ਚੁੱਕਾ

ਹਾਂ। ਪਰ ਉਸ ਕੋਲ ਤਾਂ ਉਹੋ ਗੱਲਾਂ ਸਨ...ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਕਸ਼ੀਦ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਤਜਰਬੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਜਰਬਿਆਂ ਨੂੰ ਕਈ ਮੁਲਾਕਾਤਾਂ ਵਿਚ ਮੈਂ 'ਘੁੱਟ ਘੁੱਟ ਕਰਕੇ ਪੀਤਾ' ਹੈ। ਮੈਂ ਸੀਤਲ ਦੀਆਂ ਲਗਪਗ ਸਾਰੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ ਪੜ੍ਹੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਨੇ, ਉਹਦੇ ਨਾਵਲ, ਕਹਾਣੀਆਂ, ਢਾਡੀ ਵਾਰਾਂ, ਗੁਰਮਤਿ ਸਾਹਿਤ, ਇਤਿਹਾਸ ਤੇ ਉਹਦੇ ਰੁਮਾਂਟਿਕ ਗੀਤ ਵੀ। ਉਹਦੀ ਜੀਵਨ ਕਹਾਣੀ 'ਵੇਖੀ ਮਾਣੀ ਦੁਨੀਆ', 'ਮੇਰੀਆਂ ਅਭੁੱਲ ਯਾਦਾਂ' ਤੇ 'ਮੇਰੀ ਸਾਹਿਤਕ ਸਵੈ-ਜੀਵਨੀ' ਵੀ। ਮੈਂ 'ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ' ਸੀਤਲ ਨੂੰ ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਉਸ ਨਾਲ ਦਰਜਨਾਂ ਮੁਲਾਕਾਤਾਂ ਕੀਤੀਆਂ। ਨਿੱਜੀ ਮੁਲਾਕਾਤਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਮੈਂ ਦਰਸ਼ਕਾਂ ਦੀ ਹਾਜ਼ਰੀ ਵਿਚ ਦਰਦਰਸ਼ਨ 'ਤੇ ਉਸ ਨਾਲ ਲੰਮੀ ਮੁਲਾਕਾਤ ਕੀਤੀ। ਆਪਣੇ ਕਾਲਜ ਵਿਚ ਉਹਦਾ ਰੁਬਰੂ ਕੀਤਾ। ਪੰਜਾਬ ਸਾਹਿਤ ਅਕਾਦਮੀ ਵਾਸਤੇ ਉਹਦੇ ਘਰ ਜਾ ਕੇ ਤਿੰਨ ਘੰਟੇ ਦੀ ਮੁਲਾਕਾਤ ਰਿਕਾਰਡ ਕੀਤੀ। ਮੈਂ ਜਿਹੜੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਾਂਗਾ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮੁਲਾਕਾਤਾਂ ਦਾ ਨਿਚੋੜ ਵੀ ਹੈ ਤੇ ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਹੋਈਆਂ ਅਨੇਕਾਂ-ਅਨੇਕ ਨਿੱਜੀ ਮੁਲਾਕਾਤਾਂ ਦਾ ਕਸ਼ੀਦ ਕੀਤਾ ਤੱਤ

ਐ ਬੰਦੇ! ਧਨ ਤੇ ਦੌਲਤ ਦੇ ਅੰਬਾਰ ਲਾ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਜੈ ਜੈ ਕਾਰ ਕਰਵਾਉਣ ਵੇਲੇ ਇਹ ਯਾਦ ਰੱਖੀ ਕਿ ਇਹ ਜਾਇਦਾਦ ਆਖਰੀ ਵਕਤ ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਆਉਣੀ। ਖਾਲੀ ਹੱਥ ਇਸ ਜਹਾਨ ਤੋਂ ਜਾਣ ਵਾਲਿਆਂ! ਕਦੇ ਵਿਹਲਾ ਹੋਵੇਂ ਤਾਂ ਕਰਮਯੋਗੀਆਂ ਦੀ ਸੇਵਾ-ਸਾਧਨਾ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨ 'ਤੇ ਪਤਾ ਲੱਗੇਗਾ ਕਿ ਮਦਰ ਟੈਰੇਸਾ ਜਾਂ ਭਗਤ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਖਾਲੀ ਹੱਥ ਹੁੰਦਿਆਂ ਵੀ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਅਜੇਹੀ ਅਣਮੁੱਲੀ ਦੌਲਤ ਨਾਲ ਨਿਵਾਜ਼ ਗਏ ਕਿ ਆਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਪੀੜ੍ਹੀਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਕਰਨੀਆਂ ਦੀਆਂ ਸਦਾ ਰਿਣੀ ਰਹਿਣਗੀਆਂ। ਕਦੇ ਤਾਂ ਕੁਝ ਅਜੇਹਾ ਕਰਨ ਦਾ ਮਨ ਬਣਾ।

ਐ ਬੰਦੇ! ਸ਼ਾਹੀ ਲਿਬਾਸ ਨਾਲ ਫਬਣ ਅਤੇ ਮਾਤਹਿਤਾ ਤੇ ਅਫ਼ਸਰਸ਼ਾਹੀ ਦੇ ਰੋਹਬ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਜਿਉਂਦੇ ਜੀਅ ਆਪਣੀਆਂ ਕਮੀਨਗੀਆਂ ਤੇ ਕੁਤਾਹੀਆਂ ਦੀ ਮੁਆਫ਼ੀ ਤਾਂ ਮੰਗ ਲੈ। ਸਿਆਣੇ ਲੋਕ ਜਿਉਂਦੇ ਹੀ ਅਗਲੀ ਯਾਤਰਾ ਲਈ ਤਿਆਰ ਰਹਿੰਦੇ। ਉਹ ਆਪਣੇ ਸਾਥੀਆਂ, ਸਹਿਯੋਗੀਆਂ ਅਤੇ ਨੇਤਾਲਿਆਂ ਤੋਂ ਨਿਮਰਤਾ ਸਹਿਤ ਮੁਆਫ਼ੀ ਮੰਗ ਕੇ ਇਸ ਜਹਾਨ ਤੋਂ ਕੂਚ ਕਰਦੇ। ਉਹ ਮਾਨਸਿਕ ਬੋਝ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਅਤੇ ਸੰਤੋਖੀ ਭਾਵ ਨਾਲ ਰੁਖਸਤ ਹੁੰਦੇ।

ਐ ਬੰਦੇ! ਹਰ ਦਮ ਠਾਠ ਬਾਠ ਨਾਲ ਖੁਦ ਨੂੰ ਉਤਮ ਸਮਝਣ ਵੇਲੇ ਜ਼ਰੂਰ ਯਾਦ ਰੱਖੀ ਕਿ ਮ੍ਰਿਤਕ 'ਤੇ ਪਾਇਆ ਕਫ਼ਨ ਸਦਾ ਹੀ ਬੇਮੇਚ ਹੁੰਦਾ। ਇਸ ਦੀ ਕੋਈ ਜੇਬ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਕੁਝ ਕੁ ਗਜ਼ ਚਿੱਟੇ ਲੱਠੇ ਦਾ ਕਫ਼ਨ ਸਭ ਨੂੰ ਹੀ ਨਸੀਬ ਹੋ ਜਾਂਦਾ। ਤੇਰੀ ਅਮੀਰੀ ਅਤੇ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਦੀ ਗਰੀਬੀ ਇਸ ਮੌਤ 'ਤੇ ਆ ਕੇ ਖੁਦ ਬ ਖੁਦ ਖ਼ਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦੀ। ਇਸ ਸੱਚ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਲਈ ਕਦੇ ਕਿਸੇ ਅਰਬੀ ਦੇ ਨੇੜੇ ਜਾ ਕੇ ਕਫ਼ਨ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪਿੱਛੇ 'ਤੇ ਪਾਇਆ ਕਿਆਸੀ, ਤੈਨੂੰ ਇਸ ਸੱਚ ਦੇ ਰੂਬਰੂ ਹੋ ਕੇ ਅਸਲੀਅਤ ਦਾ ਪਤਾ ਲੱਗੇਗਾ।

ਐ ਬੰਦੇ! ਕਦੇ ਇਹ ਸਮਝਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਵੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਸਿਵਾ ਭਾਵੇਂ ਚੰਦਨ ਦੀ ਲੱਕੜ ਦਾ ਚਿਣਿਆ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਜੰਗਲ 'ਚੋਂ ਇਕੱਠੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਲੱਕੜਾਂ ਦਾ ਹੋਵੇ, ਜਦ ਸਿਵਾ ਬਲਦਾ ਤਾਂ ਅੱਗ ਦਾ ਧਰਮ ਮੁਰਦੇ ਨੂੰ ਰਾਖ ਕਰਨਾ ਹੁੰਦਾ। ਭਾਵੇਂ ਇਹ ਮੁਰਦਾ ਕੋਈ ਰਾਜਾ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਰੰਕ। ਅੱਗ ਕਿਸੇ ਦਾ ਲਿਹਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ। ਸਿਵੇ ਦਾ ਸੇਕ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਖੜਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਇਕਸਾਰ ਮਹਿਸੂਸ ਹੁੰਦਾ। ਸਗੋਂ ਅਮੀਰ ਵਿਅਕਤੀ ਦੇ ਜਨਾਜ਼ੇ ਵਿਚ ਗਲਿਸਰੀਨ ਦੇ ਅੱਬਰੂਆਂ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਬਹੁਤਾਤ ਜਦ ਕਿ ਆਮ ਵਿਅਕਤੀ ਦੇ ਜਨਾਜ਼ੇ ਵਿਚ ਰੂਹਦਾਰ ਸਾਥੀਆਂ ਦਾ ਵੱਡਾ ਇਕੱਠ ਹੁੰਦਾ।

ਐ ਬੰਦੇ! ਕਦੇ ਤੂੰ ਇਹ ਜਾਣਨ ਦੀ ਲੋੜ ਸਮਝੀ ਕਿ ਭਾਵੇਂ ਅਸਥੀਆਂ ਨੂੰ ਗੰਗਾ ਦੇ ਸਪੁਰਦ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਨਹਿਰ ਵਿਚ ਵਹਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ, ਹੋਣਾ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਸਤੀਆਂ ਨੇ ਪਾਣੀ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਹੀ। ਬੰਦੇ ਦੀ ਰਾਖ ਪਾਣੀ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਹੋ ਕੇ ਪਾਣੀ ਹੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ। ਕਾਹਦਾ ਐਡਾ ਖੁਦ ਦਾ ਮਾਣ ਕਰਦੇ। ਇਹ ਪਾਣੀ ਦੇ ਬੁਲਬੁਲੇ ਵਰਗੀ ਮਨੁੱਖੀ ਹੋਂਦ ਦੇ ਸੱਚ ਨੂੰ ਕਬੂਲ ਕਰ। ਆਖਰੀ ਸੱਚ ਨੂੰ ਜਿੰਨਾ ਜਲਦੀ ਸਮਝ ਲਵੇ ਤੇਰੇ ਲਈ ਬਿਹਤਰ ਹੋਵੇਗਾ।

ਐ ਬੰਦੇ! ਤੂੰ ਕਦੇ ਇਹ ਅਹਿਸਾਸ ਕੀਤਾ

ਸ਼ਬਦ ਜੋਤ

ਡਾ. ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਭੰਡਾਲ
ਫੋਨ: 216-556-2080

ਕਿ ਬੱਚੇ ਦੇ ਜਨਮ ਦੀ ਪੀੜਾ ਕਦੇ ਵੀ ਨਵ-ਜੰਮਿਆ ਬੱਚਾ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦਾ। ਨਾ ਹੀ ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਵਿਅਕਤੀ ਸਦਾ ਲਈ ਤੁਰ ਜਾਂਦਾ ਤਾਂ ਪਿੱਛੇ ਰਹਿ ਗਿਆਂ ਦੇ ਦਰਦ ਉਹ ਸੁਣ ਹੀ ਸਕਦਾ। ਲੋਥ ਬਣੇ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਕੌਣ ਸੁਣਾਵੇ ਆਪਣੀ ਪੀੜਾ? ਕਿਹੜਾ ਡਾਹਵੇ ਉਸ ਦੇ ਕੋਲ ਦੁੱਖਾਂ ਦਾ ਪੀਹਤਾ ਕਿਉਂਕਿ ਜਦ ਭੌਰ ਉਡਾਰੀ ਮਾਰ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਕੋਈ ਦੁੱਖ-ਸੁੱਖ ਮਹਿਸੂਸ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।

ਐ ਬੰਦੇ! ਤੈਨੂੰ ਸ਼ਾਇਦ ਇਸ ਦਾ ਚੇਤਾ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਕਿ ਬੱਚੇ ਦੇ ਜਨਮ ਵੇਲੇ ਵੰਡੀਆਂ ਮਨਿਆਈਆਂ ਦਾ ਸਵਾਦ ਬੱਚਾ ਖੁਦ ਨਹੀਂ ਚੱਖ ਸਕਦਾ ਸਗੋਂ ਉਸ ਦੇ ਜਨਮ ਦੀਆਂ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਉਸ ਦੇ ਨੇੜਲੇ ਚਾਵੇਂ ਨਾਲ ਮਨਾਉਂਦੇ। ਨਾ ਹੀ ਜਦ ਕੋਈ ਬਜ਼ੁਰਗ ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਸਫ਼ਰ ਮੁਕਾ ਕੇ ਤੁਰ ਜਾਂਦਾ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਸੋਗ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਵਰਤਾਏ ਜਾਂਦੇ ਮਖਾਣੇ, ਛੁਹਾਰੇ ਆਦਿ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਚੱਖ ਸਕਦਾ। ਇਹ ਤਾਂ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਜਸ਼ਨ ਮਨਾਉਣ ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਹੁੰਦਾ। ਇਹੀ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਭਾਵੇਂ ਕਿਸੇ ਅਮੀਰ ਦਾ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਗਰੀਬ ਦਾ।

ਐ ਬੰਦੇ! ਅਜੋਕੇ ਫਾਸਟ ਫੂਡ ਪਦਾਰਥਾਂ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਮਾਡਰਨ ਸਮਝਣ ਵੇਲੇ ਕਦੇ ਕੁਦਰਤੀ ਰੂਪ ਵਿਚ ਉਗਾਏ ਹੋਏ ਖਾਦ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੀ ਲਜ਼ੀਜ਼ਤਾ ਨੂੰ ਮਾਣਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲੇ ਤਾਂ ਤੈਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗੇਗਾ ਕਿ ਕੁਦਰਤੀ ਖਾਦ ਪਦਾਰਥ ਤੇਰੀ ਸਿਹਤ ਦੀ ਸਦੀਵਤਾ ਅਤੇ ਸਿਹਤਯਾਬੀ ਦਾ ਪਾਠ ਪੜ੍ਹਦੇ ਜਦ ਕਿ ਫਾਸਟ ਫੂਡ ਤੇਰੀ ਜੀਵਨ ਜੋਤ ਨੂੰ ਬੁਝਾਉਣ ਲਈ ਕਾਹਲੇ।

ਐ ਬੰਦੇ! ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਰੂਬਰੂ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਕਰ। ਖੁਦ ਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ ਖੁਦ ਦੀ ਜਾਮਾ-ਤਲਾਸ਼ੀ ਤਾਂ ਕਰਿਆ ਕਰ। ਸੱਚ ਅਤੇ ਝੂਠ ਦੀ ਨਿਰਖ-ਪਰਖ ਤਾਂ ਕਰ। ਕੁਦਰਤ ਨਾਲ ਕਦੇ ਸੰਵਾਦ ਤਾਂ ਰਚ। ਕਦੇ ਚਾਨਣੀ ਰਾਤ ਵਿਚ ਤਾਰਿਆਂ ਨਾਲ ਗੁਫਤਗੂ ਕਰਿਆ ਕਰ। ਕਦੇ ਚਮਕਦੇ ਚੰਨ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅੰਤਰੀਵ ਵਿਚ ਉਤਾਰ, ਅੰਦਰ ਨੂੰ ਚਾਨਣੀ ਨਾਲ ਤਾਂ ਭਰ। ਦੇਖੀ ਤੇਰੀ ਸੋਚ, ਸਮਝ ਅਤੇ ਸੰਵੇਦਨਾ ਵਿਚੋਂ ਬਣਾਉਣੀ ਵਰਤਾਰਿਆਂ ਦੀ ਮੈਲ ਲਹਿ ਜਾਵੇਗੀ। ਤੂੰ ਰੋਸ਼ਨ-ਰੋਸ਼ਨ ਹੋਇਆ ਆਪਣੀ ਔਕਾਤ ਰਾਹੀਂ ਜੀਵਨ ਦੀ ਉਸ ਸੁੱਚਮਤਾ ਅਤੇ ਸੁੰਦਰਤਾ ਨੂੰ ਮਾਣੇਗਾ ਜਿਹੜੀ ਸਿਰਫ਼ ਤੇਰੀ ਹੀ ਹੈ। ਤੂੰ ਐਵੇਂ ਹੀ ਇਸ ਤੋਂ ਦੂਰ ਚੱਲਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਜੀਵਨ-ਜਾਚ ਤੈਨੂੰ ਸਲਾਮ ਕਰੇਗੀ। ਤੇਰੇ ਸਾਰਾਂ ਦੀ ਸਾਰੰਗੀ ਜੀਵਨ ਨਾਦ ਨਾਲ ਤੇਰੀ ਰੂਹ-ਰੰਗਤਾ ਨੂੰ ਭਰੇਗੀ।

ਐ ਬੰਦੇ! ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੁੱਚੇ ਰੰਗਾਂ ਦੀ ਤਸਬੀਹ ਬਣ, ਤੈਨੂੰ ਆਪਣਾ ਆਪਾ ਬਹੁਤ ਹੀ ਚੰਗਾ ਲੱਗੇਗਾ।

(ਪਿਛਲੇ ਸਫੇ ਦੀ ਬਾਕੀ)

ਦੇਸ਼-ਵੰਡ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦਾ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਪਿੰਡ ਜਿਸ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕਤਾ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਵਲਾਂ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਹੋਇਆ, ਉਹ ਵਡਿਆਈ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਨਾਵਲਕਾਰ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਨਹੀਂ ਆਈ। ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਪੀ ਐੱਚ ਡੀ ਕਰਨੀ ਸੀ ਤਾਂ ਮੇਰਾ ਗੁਣਾ ਸੀਤਲ ਹੁਰਾਂ 'ਤੇ ਹੀ ਪਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਵਲਾਂ 'ਤੇ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲੀ ਪੀ ਐੱਚ ਡੀ ਵੀ ਮੈਂ ਹੀ ਕੀਤੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਮੇਰਾ ਸੀਤਲ ਹੁਰਾਂ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਨੇੜ ਹੋ ਗਿਆ। ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਬਹੁਤ ਪਿਆਰ ਕਰਦੇ ਸਨ।

ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਸਦੀਵੀ ਅਲਵਿਦਾ ਕਹਿਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਉਮਰ ਦੇ ਪਿਛਲੇਰੇ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਸੀਤਲ ਲੁਧਿਆਣੇ ਦੇ ਮਾਡਲ ਗਰਾਮ ਵਿਚ 'ਸੀਤਲ ਭਵਨ' ਵਿਚ ਲਗਪਗ ਇਕੱਲਾ ਰਹਿੰਦਾ ਰਿਹਾ। ਉਹਦੇ ਸਾਰੇ ਲੜਕੇ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਚੰਗੇ ਕਾਰੋਬਾਰ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਪਰ ਸੀਤਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜ਼ੋਰ ਲਾਉਣ 'ਤੇ ਵੀ ਬਾਹਰ ਨਹੀਂ ਗਿਆ। ਘਰ ਵਾਲੀ ਵੀ ਕੁੱਝ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਸਾਥ ਛੱਡ ਗਈ ਸੀ। ਸੀਤਲ ਨੂੰ ਉਸ ਦਾ ਬੜਾ ਵਿਗੋਚਾ ਸੀ। ਉਹਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦਿਆਂ

ਵੀ। ਜ਼ਾਹਿਰ ਹੈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਉਹਦੀਆਂ ਆਪਣੇ ਬਾਰੇ ਲਿਖੀਆਂ ਪੁਸਤਕਾਂ (ਵੇਖੀ-ਮਾਣੀ ਦੁਨੀਆਂ, ਸਾਹਿਤਕ ਸਵੈ-ਜੀਵਨੀ, ਮੇਰੀਆਂ ਅਭੁੱਲ ਯਾਦਾਂ) ਦੇ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਤੇ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕ ਵੇਰਵੇ ਵੀ ਹਨ।

ਗੱਲ ਕੀ, ਸੀਤਲ ਹੁਰਾਂ ਦੀ ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤ ਪੌਣੀ ਸਦੀ ਤੋਂ ਮੇਰੇ ਅੰਗ-ਸੰਗ ਹੀ ਵਿਚਰਦੀ ਰਹੀ ਹੈ।

ਮੈਂ ਹੁਣ ਤੱਕ ਆਪਣੇ ਲੈਕਚਰਾਂ ਵਿਚ ਕਈ ਵਾਰ ਸੀਤਲ ਹੁਰਾਂ ਦੀਆਂ ਸੁਣਾਈਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸਾਂਝੀਆਂ ਕਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹਾਂ। ਆਖਰਕਾਰ ਮੈਂ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਕਿਉਂ ਨਾ ਇੱਕ ਵਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਜੁੜੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਪੰਜਾਬੀ ਪਾਠਕਾਂ ਨਾਲ ਸਾਂਝੀਆਂ ਕਰ ਦਿਆਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮੁਹੱਬਤ ਦਾ ਕਰਜ਼ ਵੀ ਉਤਰ ਜਾਵੇਗਾ। ਹੈਰਾਨੀ ਤੇ ਦੁੱਖ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਕਿਵੇਂ ਆਪਣੇ ਮਹਾਨ ਲੇਖਕਾਂ/ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਭੁੱਲ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ। ਨਵੀਂ ਪੀੜ੍ਹੀ 'ਤੇ ਕਾਹਦਾ ਦੋਸ਼! ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੀ ਪਤਾ 'ਸੀਤਲ' ਹੋਣ ਦੇ ਕੀ ਅਰਥ ਹੁੰਦੇ ਨੇ

ਆਰਥਿਕ ਵਿਕਾਸ ਦਾ ਚੀਨ ਚੁਰਸਤਾ

ਸਾਲ 2023-24 ਦਾ ਆਰਥਿਕ ਸਰਵੇਖਣ ਭਾਰਤੀ ਸਿਆਸਤਦਾਨਾਂ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਖੋਲ੍ਹਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਕੋਵਿਡ ਮਹਾਮਾਰੀ ਤੋਂ ਪਿੱਛੋਂ ਮੁੜ ਪੈਰਾਂ 'ਤੇ ਖਲੋਣ ਦਾ ਗੁਣਗੁਣਿਤ ਕਰਦਿਆਂ ਇਸ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਬਣਾਈ ਰੱਖਣ ਲਈ ਹੋਰ ਵਧੇਰੇ ਮਿਲਵਰਤਨ ਉੱਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਪਿਛਲੇ ਤਿੰਨ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ 23 ਹਜ਼ਾਰ ਕੰਪਨੀਆਂ ਦੇ ਚਾਰ ਗੁਣਾ ਮੁਨਾਫੇ ਦੀ ਗੱਲ ਤਾਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਨਹੀਂ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਦੇਸ਼ ਦੀਆਂ ਕਾਰਪੋਰੇਟਾਂ ਤੇ ਕੰਪਨੀਆਂ ਨੇ ਨਾ ਹੀ ਆਪਣੇ ਕਰਿੰਦਿਆਂ ਦੀਆਂ ਤਨਖਾਹਾਂ ਵਲ ਪੂਰਾ ਧਿਆਨ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਦੇ ਵਸੀਲੇ ਵਧਾਉਣ ਵਲ। ਸੱਜਰਾ ਆਰਥਿਕ ਸਰਵੇਖਣ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਲਈ ਕੇਂਦਰ ਤੇ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰਾਂ ਵਿਚ ਸਹਿਯੋਗ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉੱਥੇ 2047 ਤੱਕ 'ਵਿਕਸਤ ਭਾਰਤ' ਦਾ ਸੰਕਲਪ ਕਿਰਤੀ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਭੁਚਲਾਉਣ ਵਾਲਾ ਜਾਪਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਆਵਸ਼ਕਤਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਾਰਗ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਦੀ ਜਿਹੜੇ ਆਪਣੇ ਕਰਿੰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਯੋਗ ਤਨਖਾਹਾਂ ਦੇਣ ਤੋਂ ਕਤਰਾਉਂਦੇ ਹਨ।

ਸਰਵੇਖਣ ਵਿਚ ਚੀਨ ਵਾਲਾ ਵਿਕਾਸ ਮਾਡਲ ਅਪਨਾਉਣ ਦੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਵੀ ਧਿਆਨ ਮੰਗਦੀ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਸਰਹੱਦੀ ਤਣਾਅ ਭੁਲਾ ਕੇ ਸਿੱਧਾ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਨਿਵੇਸ਼ ਲੈਣ ਦੀ ਸਲਾਹ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਏਸ ਲਈ ਕਿ ਅਜਿਹੇ ਨਿਵੇਸ਼ ਨਾਲ ਭਾਰਤ ਦੇ ਆਲਮੀ ਸਪਲਾਈ ਲੜੀ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣਨ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਵਧ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਜੇ ਕੋਈ ਲੋੜ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਜਾਨਣ ਦੀ ਕਿ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਭਾਰਤ ਦੀਆਂ

ਬਰਾਮਦਾਂ ਇਸ ਦੀਆਂ ਦਰਾਮਦਾਂ ਨੂੰ ਮਾਤ ਨਹੀਂ ਪਾਉਂਦੀਆਂ ਅਰਥਚਾਰੇ ਨੂੰ ਯੋਗ ਹੁਲਾਰਾ ਨਹੀਂ ਮਿਲਣਾ। ਸਰਹੱਦੀ ਤਣਾਵਾਂ ਤੋਂ ਮੂੰਹ ਫੇਰਨਾ ਕਿੰਨਾ ਕੁ ਜਾਇਜ਼ ਹੈ, ਸੋਚਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਚੀਨ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਵਧੀ ਹੋਈ ਵਸੋਂ ਦੇ ਨਿਰਬਾਹ ਲਈ ਵਧੇਰੇ ਭੂਮੀ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਅੱਖੋਂ ਪਰੋਖੇ ਕਰਨ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਹਾਨੀਕਾਰਕ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਭਾਰਤ ਵਰਗੇ ਦੇਸ਼ ਲਈ ਜਿਹੜਾ ਖੁਦ ਵਸੋਂ ਦੀ ਸਮੱਸਿਆ ਨਾਲ ਜੂਝ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜੇ ਗਵਾਂਢੀ ਦੇਸ਼ਾਂ ਨੇ ਸਾਡੀ ਭੂਮੀ ਹਥਿਆ ਲਈ ਤਾਂ ਸਾਡਾ ਕੀ ਬਣੇਗਾ!

ਮੋਦੀ ਤੇ ਵਿਰੋਧੀ ਮਿਹਣੇ ਮਿਹਣੀ

ਕੇਂਦਰ ਦੀ ਐਨਡੀਏ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਆਰ ਐਸ ਐਸ ਦੀਆਂ ਸਰਗਰਮੀਆਂ ਵਿਚ ਸਰਕਾਰੀ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਦੇ ਹਿੱਸਾ ਲੈਣ ਤੋਂ ਪਾਬੰਦੀ ਹਟਾਉਣ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਨੇ ਸਰਕਾਰ ਤੇ ਵਿਰੋਧੀਆਂ ਵਿਚਕਾਰ ਸਬਦੀ ਜੰਗ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਦਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਪੂਰਾ ਇੱਕ ਦਹਾਕਾ ਸੱਤਾ ਵਿਚ ਰਹਿ ਚੁੱਕੀ ਭਾਜਪਾ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਲੋਕ ਸਭਾ ਚੋਣਾਂ ਵਿਚ ਅੰਦਾਜ਼ੇ ਤੋਂ ਮਾਤੀ ਜਿੱਤ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਕਰਮ ਵਜੋਂ ਲਿਆ ਗਿਆ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਹੁਣ ਤੱਕ ਵਿਸਮਾਚੀ ਆਰ ਐਸ ਐਸ ਨੂੰ ਚੋਗਾ ਪਾਉਣ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਕਾਂਗਰਸ ਦੇ ਅਨੇਕਤਾ ਵਿਚ ਏਕਤਾ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਵੀ ਨਕਾਰਦਾ ਹੈ। ਨਿਸ਼ਚੇ ਹੀ ਵਰਤਮਾਨ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਇਹ ਕਦਮ ਅਗਲੇ ਵਰ੍ਹੇ ਆਰ ਐਸ ਐਸ ਦੇ ਸ਼ਤਾਬਦੀ ਵਰ੍ਹੇ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰੱਖ ਕੇ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਤੇ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਸੰਘ ਨੇਤਾ ਮੋਹਨ ਭਾਗਵਤ ਤੇ ਉਸਦੇ ਸਹਿਯੋਗੀਆਂ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ। ਏਸ ਲਈ ਕਿ ਆਰ ਐਸ

ਐਸ ਦਾ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਸਮਾਚਾਰ ਪੱਤਰ 'ਆਰਗੇਨਾਈਜ਼ਰ' ਹਾਲ ਵਿਚ ਭਾਜਪਾ ਦੀ ਮਾਤੀ ਕਾਰਗੁਜ਼ਾਰੀ ਨੂੰ ਭਾਜਪਾ ਵਰਕਰਾਂ ਦੀ ਹੋਸ਼ ਟਿਕਾਏ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਲਿਖ ਚੁੱਕਿਆ ਹੈ। ਓਧਰ ਆਰ ਐਸ ਐਸ ਨੇਤਾ ਇੰਦਰੇਸ਼ ਕੁਮਾਰ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਭਗਵਾਨ ਰਾਮ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ 'ਰਾਮ ਭਗਤ' ਕਹਾਉਣ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੰਕਾਰੀ ਪਾਰਟੀ ਨੂੰ ਬਹੁਮਤ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਤੋਂ ਰੋਕ ਕੇ ਸਬਕ ਸਿਖਾਇਆ ਹੈ। ਇਸਦੇ ਉਲਟ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਨਰਿੰਦਰ ਮੋਦੀ ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਪਾਬੰਦੀ ਨੂੰ ਹਟਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਉਹ ਕਾਂਗਰਸ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਆਪਣੇ ਰਾਜਨੀਤਕ ਹਿੱਤਾਂ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਲਈ ਲਾਈ ਸੀ। ਇਹ ਪਾਬੰਦੀ ਪਿਛਲੇ ਦਸ ਸਾਲ ਦੇ ਕਾਰਜ ਕਾਲ ਵਿਚ ਕਿਉਂ ਭੁੱਲੀ ਰਹੀ?

ਕਾਂਗਰਸ ਤਾਂ ਇਹ ਵੀ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਫੈਸਲੇ ਨਾਲ ਸਰਕਾਰੀ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਦੀ ਨਿਰਪੱਖਤਾ ਉੱਤੇ ਅਸਰ ਪਵੇਗਾ ਜਿਹੜਾ ਮੰਦਭਾਗਾ ਹੈ। ਆਰ ਐਸ ਐਸ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਕਿੰਨਾ ਵੀ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਸੰਗਠਨ ਕਹੇ ਇਸਦਾ ਹਿੰਦੁਤਵ ਏਜੰਡਾ ਕਿਸੇ ਕੋਲੋਂ ਛੁਪਿਆ ਹੋਇਆ ਨਹੀਂ। ਸੱਜਰੀਆਂ ਲੋਕ ਸਭਾ ਚੋਣਾਂ ਵਿਚ ਇਹਦੇ ਵਲੋਂ ਨਿਭਾਈ ਭੂਮਿਕਾ ਇਸ ਤੱਥ ਉੱਤੇ ਮੋਹਰ ਲਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਮੋਦੀ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਬੋਕਲਾਹਟ ਦੀ ਉਪਜ ਹੈ।

ਪ੍ਰਿੰਟ ਮੀਡੀਆ ਬਨਾਮ ਬਜਟ 2024-25

ਸਦਾ ਵਾਂਗ ਨਵੇਂ ਬਜਟ ਦੀਆਂ ਅਖ਼ਬਾਰੀ ਸੂਰਖੀਆਂ ਤੇ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਧਿਆਨ-ਯੋਗ ਵੀ ਹਨ

ਤੇ ਦਿਲਚਸਪ ਵੀ। ਪੰਜਾਬੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨ ਨੇ ਬਜਟ ਦੇ ਮੁੱਖ ਨੁਕਤੇ ਦੱਸਣ ਉਪ੍ਰੰਤ ਆਂਧਰਾ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਦੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਨੂੰ 15 ਹਜ਼ਾਰ ਕਰੋੜ ਤੇ ਬਿਹਾਰ ਲਈ 60 ਹਜ਼ਾਰ ਕਰੋੜ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣ ਦੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿਚ ਸੂਰਖੀ ਲਾਈ ਹੈ: 'ਸਾਡੇ ਤਾਂ ਨੇ ਆਂਧਰਾ-ਬਿਹਾਰ, ਕੀ ਕਰਨੇ ਪੰਜਾਬ ਬੰਗਾਲ।'

ਦੇਸ਼ ਸੇਵਕ ਦੀ ਸੂਰਖੀ ਵੀ ਕਈ ਕੁਝ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ। 'ਭਾਈਵਾਲਾਂ' ਨੂੰ ਗੱਡੇ, ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਨੂੰ ਰਾਹਤ ਨਹੀਂ ਤੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਲਈ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ। ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਵਜੋਂ ਜਾਣੀ ਜਾਂਦੀ 'ਅਜੀਤ' ਨੇ ਪਲੱਸ-ਮਾਈਨਸ ਨੁਕਤੇ ਉਭਾਰ ਕੇ ਕਈ ਨੇਤਾਵਾਂ ਦੇ ਬੋਲ ਬਿਆਨੇ ਹਨ। ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਨਰਿੰਦਰ ਮੋਦੀ ਇਸਨੂੰ 'ਬਸ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਲਈ ਮੋਰਿਆਂ ਦੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਖੋਲ੍ਹਦਾ' ਦਸਦਾ ਹੈ, ਬਿਹਾਰ ਦਾ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਨਿਤੀਸ਼ ਕੁਮਾਰ 'ਸੂਬੇ ਦੀਆਂ ਚਿੰਤਾਵਾਂ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ,' ਅਤੇ ਆਂਧਰਾ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਦਾ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਚੰਦਰਬਾਬੂ ਨਾਇਡੂ 'ਸੂਬੇ ਦੇ ਪੁਨਰ ਨਿਰਮਾਣ ਦੀ ਸੂਚਨਾ' ਜਦ ਕਿ ਪੱਛਮੀ ਬੰਗਾਲ ਦੀ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਮਮਤਾ ਬੈਨਰਜੀ ਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਇਹ ਬਜਟ 'ਪੱਖਪਾਤੀ ਤੇ ਗਰੀਬ ਵਿਰੋਧੀ' ਹੈ। ਕਿਸਾਨ ਆਗੂ ਰਾਕੇਸ਼ ਟਿਕੈਤ ਅਨੁਸਾਰ 'ਖੇਤੀ ਦਾ ਸਾਮਾਨ ਵੇਚਣ ਵਾਲੀਆਂ ਕੰਪਨੀਆਂ ਨੂੰ ਰਾਹਤ ਦੇਣ ਵਾਲਾ।'

ਵਿਰੋਧੀ ਧਿਰ ਦੇ ਰਾਹੁਲ ਗਾਂਧੀ ਨੇ ਇਸਦਾ ਨਿਚੋੜ 'ਕੁਰਸੀ ਬਚਾਓ' ਸ਼ਬਦਾਂ ਨਾਲ ਕੱਢਿਆ ਹੈ। 'ਅਜੀਤ' ਨੂੰ ਪਰਨਾਏ ਲੇਖਕਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਇਸ ਵਿਚ ਗ੍ਰਾਮ ਵਿਕਾਸ ਨੂੰ ਅਣਗੌਲਿਆ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਦਲੀਲ ਵਿਚ ਵੀ ਦਮ ਹੈ।

ਵਿਚਾਰ ਅਧੀਨ ਮੁੱਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਰਦੂ ਅਤੇ ਸਾਹਮੁਖੀ ਵਿਚ ਪੂਰੀਆਂ ਮਾਤਰਾਂ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਟਾਈਪ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ। ਪਰ ਪਹਿਲੇ ਲਿੰਪੀਆਂ ਬਾਰੇ ਕੁੱਝ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨੁਕਤੇ ਸੰਖੇਪ ਵਿਚ ਵਿਚਾਰ ਲਏ ਜਾਣ ਤਾਂ ਠੀਕ ਰਹੇਗਾ। ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਜਾਣਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਹਰੇਕ ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਤੇ ਕਦਰਤੀ ਵਿਕਾਸ ਹੋਇਆ, ਪਹਿਲਾਂ ਬੋਲਣ ਲਈ ਤੇ ਫਿਰ ਲਿਖਣ ਲਈ। ਇਸ ਕਾਰਜ ਨੂੰ ਸਦੀਆਂ ਦਾ ਸਮਾਂ ਲੱਗਿਆ। ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਅਤੇ ਲਿੰਪੀਆਂ ਦਾ ਵਿਕਾਸ ਅੱਜ ਵੀ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅੱਗੇ ਵੀ ਹੁੰਦਾ ਰਹੇਗਾ। ਵਿਕਾਸ ਹੀ ਜੀਵਨ ਹੈ ਹਰ ਇੱਕ ਸ਼ੈਲੀ ਦਾ। ਵਿਕਾਸ ਦੀ ਗਤੀ ਉਸ ਭਾਸ਼ਾ ਜਾਂ ਲਿੰਪੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਨੂੰ ਬੋਲਣ ਲਿਖਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਬੋਧਿਕਤਾ, ਸੋਚ ਅਤੇ ਇੱਛਾ ਅਨੁਸਾਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਤੇ ਲਿੰਪੀਆਂ ਨੂੰ,

ਦੋਹਾਂ ਲਿੰਪੀਆਂ ਦੇ ਅੱਖਰ ਸਮਾਨਾਂਤਰ ਹੋਣ। ਜੇ ਹਨ ਨਹੀਂ ਇਸ ਲਈ ਕਿਤੇ ਨਾ ਕਿਤੇ ਸਮਝੌਤਾ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। 2. ਸ਼ਬਦ ਤੋਂ ਸ਼ਬਦ ਦਾ। ਹੋ ਇਹ ਵੀ ਸਕਦਾ ਹੈ ਪਰ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਲੱਖਾਂ, ਕਰੋੜਾਂ ਭਾਵ ਅਸੀਮ ਹੈ। ਤੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਸੀਮਤ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦਾ ਹੀ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸੋਧ ਅਤੇ ਦਰੁਸਤੀ ਲਈ ਪਰਿਵਰਤਨ ਲਈ ਦੋਹਾਂ ਵਿਧੀਆਂ ਦਾ ਸੁਮੇਲ ਹੀ ਠੀਕ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਰਿਵਰਤਨਾਂ ਵਿਚ ਵੱਡੀ ਸਮੱਸਿਆ ਹੈ ਲਿਖਣ ਸਮੇਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਵਿਚ ਬਣਦੀਆਂ ਮਾਤਰਾਂ ਦਾ ਨਾ ਲਾਉਣਾ। ਮਾਤਰਾਂ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਵਿਚ ਵਾਕ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿਚ ਪਾਠਕ ਸੋਝੀ ਅਨੁਸਾਰ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਆਪੇ ਹੀ ਸਮਝਦਾ ਹੈ ਤੇ ਸੋਝੀ ਹਰ ਇੱਕ ਦੀ ਆਪੋ ਆਪਣੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚਾਰ ਨੂੰ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੇ ਵੀ ਪਰਵਾਨ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਵਿਧੀ ਅਨੁਸਾਰ ਅਰਥਾਂ ਨਾਲ ਅਨਰਥ ਹੁੰਦੇ ਦੇਖੇ ਸੁਣੇ ਗਏ ਹਨ। ਇਹ ਕਾਰਵਾਈ ਸਾਹਮੁਖੀ ਨੂੰ ਗੁਰਮੁਖੀ ਵਿਚ ਅਲਥਾਉਣ ਵੇਲੇ ਸਿਖਰ ਉੱਤੇ ਦੇਖੀ ਗਈ ਹੈ।

ਪਰਿਵਰਤਨ ਸਬੰਧੀ ਸਹੀ ਗੱਲ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਸਾਹਮੁਖੀ ਵਿਚ ਬਣਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਮਾਤਰਾਂ ਲਾਈਆਂ ਜਾਣ ਤਾਂ ਸਾਹਮੁਖੀ ਤੋਂ ਗੁਰਮੁਖੀ ਪਰਿਵਰਤਨ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਖੇਡ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਹੋਵੇਗਾ ਵੀ ਲੱਗਭੱਗ ਸੌ ਫੀਸਦੀ ਠੀਕ। ਇੰਨੀਆਂ ਲਾਭਦਾਇਕ ਹੋਣ 'ਤੇ ਵੀ ਸਾਹਮੁਖੀ ਵਿਚ ਸਾਰੀਆਂ ਮਾਤਰਾਂ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਲਾਈਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਇਸ ਸਬੰਧੀ ਲੇਖਕ ਵੱਲੋਂ ਉਰਦੂ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਅੱਗੇ ਸਮੇਂ ਸਮੇਂ ਸਵਾਲ ਉਠਾਏ ਗਏ ਹਨ। ਤੇ ਉੱਤਰ ਕੁੱਝ ਅੱਗੇ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਮਿਲੇ ਹਨ।

1. ਧਾਰਮਿਕ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿਚ ਮਾਤਰਾਂ ਦੀ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਵਰਤੋਂ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਆਮ ਲਿਖਤਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਮਾਤਰਾਂ ਨਹੀਂ ਲਾਈਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ। (ਸੂਚਨਾ: ਲੇਖਕ ਨੇ ਸਮਰਾਲੇ ਮਸਜਿਦ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਆਪ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਕੁਰਾਨ ਸ਼ਰੀਫ ਵਿਚ ਪੂਰੀਆਂ ਮਾਤਰਾਂ ਲੱਗੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਇਸਦੀ ਚਰਚਾ ਉਰਦੂ ਲਿਖਾਰੀਆਂ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਤਾਂ, "ਘੱਟ ਪੜ੍ਹਿਆਂ ਨੂੰ ਕੁਰਾਨ ਸ਼ਰੀਫ ਦੀ ਸਹੀ ਸਮਝ ਦੇਣ ਲਈ ਇਹ ਲਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਵਰਨਾ ਅਸਲੀ ਕੁਰਾਨ

ਸ਼ਰੀਫ ਵਿਚ ਪੂਰੀਆਂ ਮਾਤਰਾਂ ਨਹੀਂ ਲਾਈਆਂ ਗਈਆਂ", ਦਾ ਉੱਤਰ ਮਿਲਿਆ ਸੀ। ਪਰ ਇਹ ਵਰਤਾਰਾ ਗੁਰਮੁਖੀ ਵਿਚ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਦੇ ਧਾਰਮਿਕ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿਚ ਮਾਤਰਾਂ ਪਾਉਣ ਦੀ ਆਪਣੀ ਗਰਾਮਰ ਹੈ ਅਤੇ ਆਮ ਰਚਨਾਵਾਂ ਵਿਚ ਹੋਰ। ਗੁਰਮੁਖੀ ਲਿਪੀ ਵਿਚ ਲੋੜ ਅਨੁਸਾਰ ਵਿਕਾਸ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜਿਸਦੀਆਂ ਸਪਸ਼ਟ ਉਦਾਹਰਣਾਂ ਭਾਈ ਕਾਨ੍ਹ ਸਿੰਘ ਨਾਭਾ ਰਚਿਤ ਮਹਾਨਕੋਸ਼ ਵਿਚ ਅਤੇ ਪੁਰਾਣੀ ਤੇ ਅਜੋਕੀ ਪੰਜਾਬੀ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰ ਕੇ ਦੇਖੀਆਂ

ਹੋਇਆ ਵਿਦਵਾਨ ਹੀ ਸਮਝਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ।

4. ਕੋਰਟ ਕਚਹਿਰੀ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਲਿਖਣ ਦੀ ਰੁਚੀ ਸੰਖੇਪ ਹੱਥ ਲਿਖਤ (ਸ਼ੋਰਟ ਹੈਂਡ) ਵੱਲ ਨੂੰ ਤੋਰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿ ਹਾਕਮ ਦੇ ਬੋਲਣ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਹੀ ਲਿਖਿਆ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਕੋਈ ਭਾਗ ਰਹਿ ਨਾ ਜਾਏ। ਉਰਦੂ ਭਾਸ਼ਾ ਜੋ ਸਾਹਮੁਖੀ ਦੀ ਮਾਂ ਹੈ ਤਾਂ ਕਈ ਸਦੀਆਂ ਤੀਕਰ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਸਰਕਾਰੀ ਦਰਬਾਰੀ ਭਾਸ਼ਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਸੋ ਲਿਖਾਰੀ ਛੇਤੀ ਲਿਖਣ ਲਈ ਮਾਤਰਾਂ ਲਿਖਣੀਆਂ ਛੱਡ ਦਿੰਦੇ ਹਨ।

5. ਸਾਹਮੁਖੀ ਤੇ ਉਰਦੂ ਪਹਿਲੇ ਪ੍ਰਿੰਟ ਕਰਨ ਲਈ ਕੰਪੋਜ਼ ਕਰਨ ਦੇ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਸੋ ਅਖ਼ਬਾਰ, ਕਿਤਾਬਾਂ ਪਹਿਲੇ ਕਾਤਿਬਾਂ ਵੱਲੋਂ ਹੱਥ ਨਾਲ ਲਿਖੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਸਨ। ਕਾਤਿਬ ਘੱਟ ਤੋਂ ਘੱਟ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਲਿਖਣ ਲਈ ਪੂਰੀਆਂ ਮਾਤਰਾਂ ਪਾਉਣ ਦੀ ਕੁਤਾਹੀ ਕਰ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਪਾਠਕਾਂ ਕੋਲ ਉਦੋਂ ਵੀ ਤੇ ਅੱਜ ਵੀ ਸਿਵਾਏ ਇਸ ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਨ ਦੇ ਕੋਈ ਦੂਸਰਾ ਰਾਹ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਜੇ ਪਾਠਕ ਕਿੰਤੂ ਪ੍ਰੰਤੂ ਉਠਾਉਣ ਤਾਂ ਪ੍ਰਿੰਟਰ ਕੋਲ ਵੀ ਠੀਕ ਛਾਪਣ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕੋਈ ਹੋਰ ਰਾਹ ਬਾਕੀ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਪੂਰੀਆਂ ਮਾਤਰਾਂ ਨਾ ਪਾਉਣ ਦਾ ਵੱਡਾ ਕਾਰਨ ਇਹੋ ਹੀ ਜਾਪਦਾ ਹੈ।

ਮੇਰੀ ਸੂਝ ਅਨੁਸਾਰ ਕੰਪਿਊਟਰ ਦੇ ਆ ਜਾਣ ਨਾਲ ਉਪਰੋਕਤ ਕਾਰਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਜੇ ਸਾਰੇ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਬਹੁਤੇ ਕਾਰਨ ਅੱਜ ਅਲੋਪ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਆਸ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਹੁਣ ਸਾਹਮੁਖੀ ਲਿਖਣ ਜਾਂ ਟਾਈਪ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਪੂਰੀਆਂ ਮਾਤਰਾਂ ਪਾਉਣ ਵੱਲ ਮੋੜਾ ਕੱਟਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਕੱਟਦਾ ਦਿਖਾਈ ਨਹੀਂ ਦੇ ਰਿਹਾ। ਕਿਉਂ? ਇਹੋ ਹੀ ਅੱਜ ਦਾ ਵੱਡਾ ਮਸਲਾ ਹੈ। ਜੇ ਰੋਗ ਲੱਗ ਪਵੇ ਤਾਂ ਉਸਦਾ ਭੋਗ ਵੀ ਪਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਇਸਦਾ ਕਾਰਨ ਜਾਨਣ ਲਈ ਮੈਂ 'ਕੈਨੇਡੀਅਨ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਸਭਾ ਟੋਰਾਂਟੋ' ਦੀ ਜੁਲਾਈ 21, 2024 ਦੀ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿਚ ਇਹ ਮੁੱਦਾ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ। ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਵਿਦਵਾਨ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਓਰੀਐਂਟਲ ਕਾਲਜ ਲਾਹੌਰ ਦੀ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਤੇ

ਇੱਕ ਜ਼ਰੂਰੀ ਮਸਲਾ

ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ।

2. ਲਿਖਾਰੀ ਦਾ ਸੁਸਤੀ ਮਾਰਨ ਦਾ ਸੁਭਾਅ। ਪਰ ਸੁਸਤੀ ਗੁਰਮੁਖੀ ਵਿਚ ਘੱਟ ਅਤੇ ਸਾਹਮੁਖੀ ਵਿਚ ਵੱਧ ਕਿਉਂ ਮਾਰੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ? ਮਾਤਰਾਂ ਘੱਟ ਪਾਉਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਦਲੀਲ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਾਉਣ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੀ ਸਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਫਿਰ ਵਾਧੂ ਖੋਚਲ ਕਿਉਂ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ?

3. ਸਾਹਮੁਖੀ (ਉਰਦੂ) ਵਿਦਵਾਨ ਪੂਰੀਆਂ ਮਾਤਰਾਂ ਲਿਖਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਅਨਾਤੀ ਸਮਝਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਘੱਟ ਪਾਉਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਪਹੁੰਚਿਆ ਹੋਇਆ ਵਿਦਵਾਨ। ਹਰ ਕੋਈ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਪਹੁੰਚਿਆ

ਇੰਸਟੀਚਿਊਟਰ ਆਫ ਪੰਜਾਬੀ ਐਂਡ ਕਲਚਰਲ ਸਟੱਡੀਜ਼ ਦੀ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਡਾ. ਨਬੀਲਾ ਰਹਿਮਾਨ, ਪ੍ਰੋ. ਆਸ਼ਿਕ ਰਹੀਲ, ਹਜ਼ਰਤ ਸ਼ਾਮ ਸੰਧੂ, ਸਮੀਉੱਲਾ ਖਾਨ, ਰੋਬੀਨਾ ਨਸੀਮ, ਮਕਸੂਦ ਚੌਧਰੀ, ਰਸ਼ੀਦ ਨਦੀਮ, ਜ਼ਾਹਿਦਾ ਰਹੀਲ, ਅਹਿਮਦ ਫੈਸਲ ਸਦੀਕ, ਖਾਲਿਦ ਵਿਰਕ, ਮੁਹੰਮਦ ਉਸਮਾਨ ਖਾਨ, ਮੁਹੰਮਦ ਸਲੀਮ, ਮੁਹੰਮਦ ਉਮੈਦ ਵਿਰਕ, ਫੈਸਲ ਇਲਿਆਸ, ਸਲੀਮ ਜਾਵੇਦ ਆਦਿ ਹਾਜ਼ਰ ਸਨ। ਪਰ ਕਿਸੇ ਵੱਲੋਂ ਵੀ ਕੋਈ ਢੁਕਵਾਂ ਉੱਤਰ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ। ਕੇਵਲ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਆਸ਼ਿਕ ਰਹੀਲ ਹੋਰਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ, "ਇਸਦਾ ਉੱਤਰ ਮੈਂ 2008 ਵਿਚ ਦੇ ਚੁੱਕਿਆ ਹਾਂ", ਮੈਂ ਇਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸਵਾਲ ਦੀ ਵਿਰੋਧਤਾ ਵਜੋਂ ਲਿਆ।

ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਮੈਂ ਰਹੀਲ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਫੋਨ ਉੱਤੇ ਉਹ ਕਾਰਨ ਦੋਬਾਰਾ ਦੱਸਣ ਲਈ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਈ ਖਾਸ ਨਹੀਂ ਦੱਸੇ। ਸਗੋਂ ਇਹ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਹੱਕ ਵਿਚ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਖੈਰ ਮੈਂ ਤੇ ਰਹੀਲ ਸਾਹਿਬ ਕਈ ਦਹਾਕਿਆਂ ਤੋਂ ਇਕੱਠਿਆਂ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਆ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਉਹ ਬਹੁਤ ਹੀ ਵਧੀਆ ਇਨਸਾਨ ਵੀ ਹਨ ਤੇ ਵਿਦਵਾਨ ਵੀ ਹਨ। ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਦਿਲੋਂ ਸਤਿਕਾਰ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਭਾਵੇਂ ਕਿ ਉਹ ਮੇਰੀ ਜਗਿਆਸਾ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕੇ। ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਗੁਰਮੁਖੀ ਤੋਂ ਸਾਹਮੁਖੀ ਵਿਚ ਲਿੰਪੀਆਂਤਰ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ।

ਮੈਂ ਉਰਦੂ ਸਾਹਮੁਖੀ ਦੇ ਲਿਖਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਅਤੇ ਹਰ ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਲਿਖਾਰੀ ਨੂੰ ਆਮ ਕਰਕੇ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸੁਸਤੀਆਂ ਲਾਪਰਵਾਹੀਆਂ ਲਿੰਪੀਆਂ ਨੂੰ ਗਲਤ ਦਿਸ਼ਾਵਾਂ ਵੱਲ ਤੋਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ ਆਪਣੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਵਿਚ ਸਹੀ ਅਤੇ ਪੂਰੀਆਂ ਮਾਤਰਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰੋ। ਸਹੀ ਗੱਲ ਤਾਂ ਇਹ ਵੀ ਹੈ ਕਿ ਅੱਖਰਾਂ, ਸ਼ਬਦਾਂ, ਮਾਤਰਾਂ ਦੀ ਸਹੀ ਵਰਤੋਂ ਜਿੰਨੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਪੰਕਚੂਏਸ਼ਨ ਚਿੰਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਹੀ ਵਰਤੋਂ ਵੀ ਉਤਨੀ ਹੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਪੰਕਚੂਏਸ਼ਨ ਦੀ ਗਲਤ ਵਰਤੋਂ ਕਈ ਪਰਮਾਣਤ ਲਿਖਾਰੀ ਵੀ ਆਮ ਹੀ ਕਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਸਾਡੀਆਂ ਅੱਜ ਦੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਅਤੇ ਅਖ਼ਬਾਰ ਰਸਾਲੇ ਇਸ ਦੇ ਚਸ਼ਮਦੀਦ ਗਵਾਹ ਹਨ।

ਅੰਤ ਵਿਚ ਮੈਂ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਵਾਲ ਅਧੀਨ ਮੁੱਦੇ ਕਿ ਉਰਦੂ ਸਾਹਮੁਖੀ ਲਿਖਣ ਸਮੇਂ ਬਹੁਤੀਆਂ ਮਾਤਰਾਂ ਕਿਉਂ ਛੱਡ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਕੀ ਇਹ ਸਹੀ ਹਨ ਜਾਂ ਗਲਤ, ਸਬੰਧੀ ਜੇ ਵੀ ਤੁਹਾਡੇ ਵਿਚਾਰ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਜਾਣੂ ਜ਼ਰੂਰ ਕਰਵਾਓ। ਉਹ ਭਵਿੱਖ ਵਿਚ ਲਿੰਪੀਆਂ ਦੇ ਸੁਧਾਰ/ਵਿਕਾਸ ਲਈ ਲਾਹੇਵੰਦ ਹੀ ਹੋਣਗੇ।

ਨਿੱਕ
ਸੁੱਕ

ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ
ਫੋਨ: 91-98157-78469
Sandhugulzar@yahoo.com

'ਦੇਸ਼ ਦੀ 68.8 ਫੀਸਦੀ ਵਸੋਂ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਪਿੰਡ ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਪੱਖੋਂ ਬਹੁਤ ਪਿੱਛੇ ਰਹਿ ਗਏ ਹਨ। ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਨਾਲ ਹੀ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਦੇ ਮੌਕੇ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਉਦਯੋਗ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਿਕਾਸ ਖੇਤੀ ਖੇਤਰ ਦੀ ਵੀ ਮਦਦ ਕਰਦਾ ਹੈ।' ਉਹ ਗ੍ਰਾਮ ਵਿਕਾਸ ਤੋਂ ਮੂੰਹ ਮੋੜਨ ਵਾਲੀ ਧਾਰਨਾ ਨੂੰ ਬੱਜਰ ਗਲਤੀ ਦੱਸਦੇ ਹਨ।

ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਪੱਤਰਾਂ ਦੇ ਸੰਪਾਦਕੀਆਂ ਦਾ ਸਬੰਧ ਹੈ। ਟਾਈਮਜ਼ ਆਫ ਇੰਡੀਆ ਇਸਨੂੰ 'ਬੇੜਾ ਲਓ ਬਹੁਤਾ ਦਿਓ' ਦਾ ਹੋਕਾ ਲਿਖਦਾ ਤੇ ਅਜੀਤ ਸਮਾਚਾਰ ਸਮੂਹ ਨੇ ਪਰਖ ਦੀ ਉਸ ਘੜੀ ਉੱਤੇ ਨਜ਼ਰ ਟਿਕਾ ਰੱਖੀ ਹੈ ਜਦ ਇਸਨੂੰ ਅਮਲੀ ਰੂਪ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਹੈ।

ਅੰਤਿਕਾ

ਜਸਵੰਤ ਵਾਗਲਾ॥

ਸੁਲਾਂ ਹੀ ਸੁਲਾਂ ਸਨ ਘਰ ਵਿਚ,
ਪਰ ਫੁੱਲਾਂ ਦੀ ਵੇਲ ਨਹੀਂ ਸੀ।
ਉਹ ਤਾਂ ਪੱਤਿਆਂ ਦੇ ਹੰਝੂ ਸਨ
ਮੰਨ ਲੈ ਗੱਲ, ਤੁਲ ਨਹੀਂ ਸੀ।

ਕਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਪੰਨੂੰ
ਫੋਨ: 905-796-0531

ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਲਿਖੇ ਗਏ ਧਰਮ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਨੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਾ ਵੀ ਬਖਸ਼ੀ ਹੈ ਅਤੇ ਜਤਨ ਜੂਨੀ ਵੀ। ਸੂਝਵਾਨ ਵਿਦਵਾਨ ਅਤੇ ਮਾਹਿਰ ਭਾਸ਼ਾ ਤੇ ਲਿੰਪੀ ਨੂੰ ਸਮਿਆਂ ਦੀ ਹਾਣੀ ਬਣਾਉਣ ਦੇ ਸਦਾ ਯਤਨ ਕਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਸਮਾਂ, 'ਚੋਰ ਸਿਪਾਹੀ ਦੀ ਚਾਲ ਵਿਚਲੇ ਚੋਰ ਵਾਂਗ' ਸਦਾ ਅੱਗੇ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਪੰਜਾਬੀ ਦੀਆਂ ਦੋ ਲਿੰਪੀਆਂ ਹਨ। ਗੁਰਮੁਖੀ ਅਤੇ ਸਾਹਮੁਖੀ। ਸਮੇਂ ਨੇ ਬੋਲਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਪੱਖੋਂ ਸਾਹਮੁਖੀ ਨੂੰ ਪਹਿਲੇ ਨੰਬਰ ਉੱਤੇ ਲੈ ਆਂਦਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਵਿਰਲੇ ਹੀ ਹਨ ਜੋ ਗੁਰਮੁਖੀ ਅਤੇ ਸਾਹਮੁਖੀ ਦੋਹਾਂ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨ ਹਨ। ਹਰ ਇੱਕ ਵਿਅਕਤੀ ਤੋਂ ਇਹ ਆਸ ਰੱਖੀ ਵੀ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੀ। ਪਰ ਗੁਰਮੁਖੀ ਅਤੇ ਸਾਹਮੁਖੀ ਦੀਆਂ ਚੰਗੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਦਾ ਪਰਿਵਰਤਨ ਇੱਛਾਵਾਨਾਂ ਅੱਗੇ ਜ਼ਰੂਰ ਪਰੋਸਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਕਾਰਜ ਲਈ, ਅਜੋਕਾ ਕੰਪਿਊਟਰ ਅਤੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮਰ ਦੇਵੇਂ ਹੀ ਸਮਰੱਥ ਹਨ। ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੇ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਦੇ ਜੀਵਨ ਢੰਗ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਲਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਲਿੰਪੀਆਂ ਦਾ ਆਪਸੀ ਪਰਿਵਰਤਨ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਤੇ ਸਹੀ ਢੰਗ ਤਰੀਕਾ ਹੈ।

ਲੇਖਕ 25-30 ਸਾਲ ਤੋਂ ਗੁਰਮੁਖੀ ਸਾਹਮੁਖੀ ਪਰਿਵਰਤਨ ਦੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਸੁਲਝਾਉਣ ਦੇ ਯਤਨਾਂ ਵਿਚ ਹੈ। ਗੁਰਮੁਖੀ ਸਾਹਮੁਖੀ ਦਾ ਦੁਪਾਸੀ ਪਰਿਵਰਤਨ ਦੋ ਵਿਧੀਆਂ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। 1. ਅੱਖਰ ਤੋਂ ਅੱਖਰ ਦਾ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕੁੱਲ ਗਿਣਤੀ ਸੌ ਕੁ ਦੇ ਕਰੀਬ ਬਣਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਸੌਖਾ ਤਰੀਕਾ ਹੈ। ਪਰ ਇਸ ਲਈ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿੱਥੋਂ ਤੀਕਰ ਹੋ ਸਕੇ,

Reliable

Trucks & Trailer Repair Shop

7401 Brookville Road Indianapolis, IN 46239

- * Truck & Trailer Alignment
- * Truck Oil Change
- * Truck & Trailer Brakes
- * Shock and Chambers
- * Drive Lines & AC Work
- * Tire Change, Repair,
& Balance

- * Reefer Oil Change
- * DPF Work
- * Nox Sensor
- * Truck & Trailer Bushings
- * Air Compressor *
- * Air Dryer
- * Radiator Change

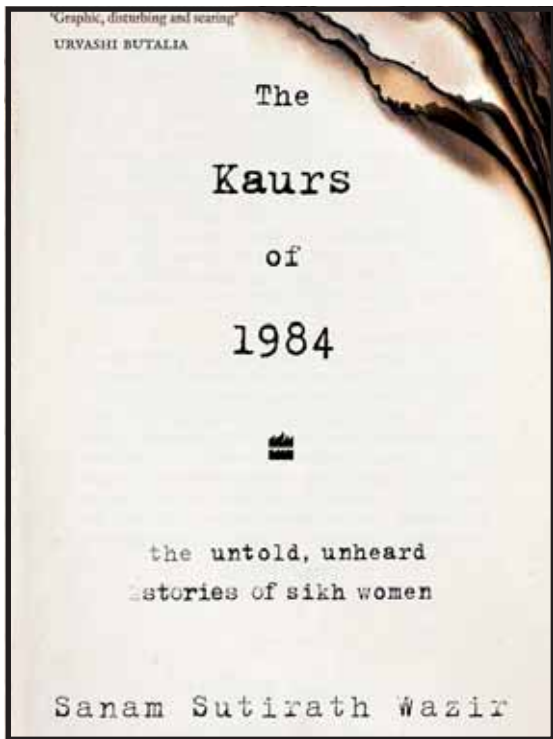
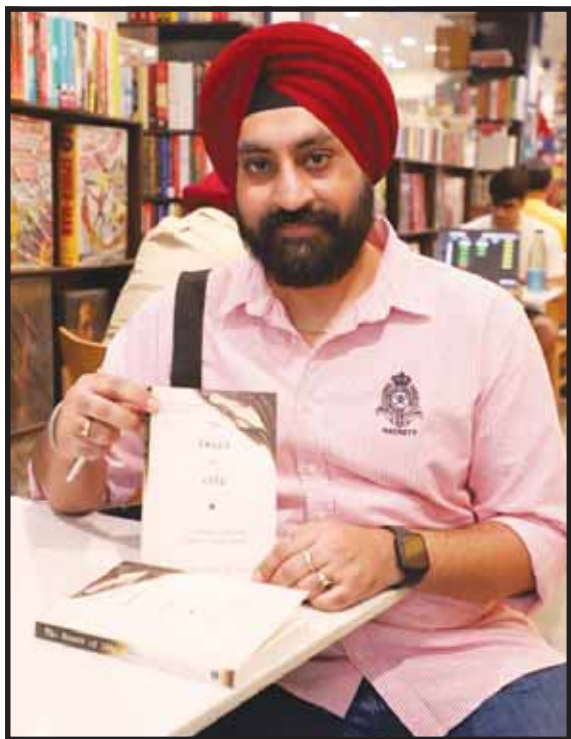
ਟਰੱਕ ਅਤੇ ਟਰੇਲਰ ਅਲਾਈਨਮੈਂਟ, ਟਰੱਕ ਆਇਲ ਬਦਲਣ, ਟਰੱਕ ਅਤੇ ਟਰੇਲਰ ਬਰੇਕਾਂ, ਟਾਇਰ ਬਦਲਣ, ਰਿਪੇਅਰ ਅਤੇ ਬੈਲੇਂਸ, ਰੀਫਰ ਆਇਲ ਬਦਲਣ, ਏਅਰ ਡਰਾਈਰ, ਰੇਡੀਏਟਰ ਬਦਲਣ ਅਤੇ ਟਰੱਕਾਂ ਤੇ ਟਰੇਲਰ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੋਰ ਸੇਵਾਵਾਂ ਲਈ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਸੰਪਰਕ ਕਰੋ।

Gurbaksh S Randhawa: 317-800-2976

Sam Bhullar: 317-995-2020

ਜੰਮੂ ਕਸ਼ਮੀਰ ਤੋਂ ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੇ ਉਘੇ ਵਕੀਲ ਸਨਮ ਸੁਤੀਰਥ ਵਜ਼ੀਰ ਨੇ 1984 ਵਿਚ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਕਤਲੇਆਮ ਬਾਰੇ ਖੋਜ ਭਰਪੂਰ ਕਿਤਾਬਾਂ ਲਿਖੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਵਿਸ਼ੇ ਬਾਰੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਚੌਥੀ ਅਤੇ ਨਵੀਂ ਕਿਤਾਬ 'ਦਿ ਕੌਰਜ਼ ਆਫ 1984' ਬਾਰੇ ਚਰਚਾ ਇਸ ਲੇਖ ਵਿਚ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ।

1984 ਦੀਆਂ ਪੀੜਤ ਕੌਰਾਂ ਦੀ ਦਰਦ ਕਹਾਣੀ

ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦਾ ਵਕੀਲ ਸਨਮ ਸੁਤੀਰਥ ਵਜ਼ੀਰ ਆਪਣੀ ਕਿਤਾਬ 'ਦਿ ਕੌਰਜ਼ ਆਫ 1984' ਨਾਲ, (ਵਿਚਕਾਰ) ਕਿਤਾਬ ਦਾ ਮੁਖੜਾ ਅਤੇ (ਸੱਜੇ) ਦਿੱਲੀ ਦੀ ਤ੍ਰਿਲੋਕਪੁਰੀ 'ਚ ਹਿੰਸਾ ਹੰਢਾਉਣ ਵਾਲੀ ਦਰਸ਼ਨ ਕੌਰ ਜਿਸ ਨੇ ਅਦਾਲਤ ਵਿਚ ਐੱਚ.ਕੇ.ਐੱਲ. ਭਗਤ ਦੀ ਸ਼ਨਾਖਤ ਕਰਦਿਆਂ ਆਪਣੀ ਜੁੱਤੀ ਉਸ ਨੂੰ ਦਿਖਾਈ ਸੀ। ਦਰਸ਼ਨ ਕੌਰ ਦੀ ਇਹ ਤਸਵੀਰ ਸ਼ੋਮ ਬਾਸੂ ਦੀ ਖਿੱਚੀ ਹੋਈ ਹੈ।

ਚਾਲੀ ਸਾਲ ਬੀਤ ਜਾਣ 'ਤੇ ਵੀ ਸੰਨ ਚੁਰਾਸੀ 'ਚ ਹੋਏ ਅਪਰੇਸ਼ਨ ਬਲਿਊ ਸਟਾਰ ਅਤੇ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਦੇ ਕਤਲ ਮਗਰੋਂ ਸਿੱਖ ਵਿਰੋਧੀ ਹਿੰਸਾ 'ਚ ਸਿੱਖ ਔਰਤਾਂ ਨਾਲ ਵਾਪਰੀਆਂ ਦੀਆਂ ਦਿਲ ਦਹਿਲਾਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਦਾ ਬਿਰਤਾਂਤ ਸਨਮ ਸੁਤੀਰਥ ਵਜ਼ੀਰ ਨੇ ਸਾਲ ਦੇ ਹਜ਼ਾਰ ਚੌਵੀ ਵਿਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਹੋਈ ਆਪਣੀ ਚੌਥੀ ਪੁਸਤਕ 'ਦਿ ਕੌਰਜ਼ ਆਫ 1984' ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਹ

ਮਨਮੋਹਨ
ਫੋਨ: +91-82839-48811

ਖੋਜ ਕਾਰਜ ਉਸ ਨੂੰ ਐਮਨੈਸਟੀ ਇੰਟਰਨੈਸ਼ਨਲ ਨੇ ਸਾਲ 2014 ਵਿਚ ਦਿੱਤਾ ਸੀ।

ਜੰਮੂ ਕਸ਼ਮੀਰ ਦਾ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਸਨਮ ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਬੱਧ ਵਕੀਲ ਹੈ। ਵੱਡੇ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਹੋਈਆਂ ਹਿੰਸਕ ਘਟਨਾਵਾਂ ਅਤੇ ਅਣਇਤਿਹਾਸਕ ਬੇਇਨਸਾਫ਼ੀਆਂ ਦੇ ਮੌਖਿਕ ਇਤਿਹਾਸ ਦੁਆਰਾ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ੀਕਰਨ ਨਾਲ ਉਸ ਦਾ ਨਾਂ ਬੜੇ ਡੂੰਘੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਸਿੱਖ ਵਿਰੋਧੀ ਕਤਲੇਆਮ ਦੇ ਪੀੜਤਾਂ ਦੇ ਹੱਕ 'ਚ ਨਿਆਂ ਦਾ ਪੱਖ ਪੂਰ ਕੇ ਉਹ ਪੂਰੀ ਦੁਨੀਆਂ 'ਚ ਲੱਖਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਹਮਾਇਤ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਿਚ ਸਫਲ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਹੁਣ ਤੱਕ ਉਸ ਦੀਆਂ ਤਿੰਨ ਕਿਤਾਬਾਂ 'ਐਨ ਇਰ ਆਫ ਇਨਜਸਟਿਸ ਫਾਰ ਦਿ 1984 ਸਿੱਖ ਮੈਸੇਕਰ', 'ਦਿ 1984 ਸਿੱਖ ਮੈਸੇਕਰ ਐਂਡ ਵਿਟਨੈਸਡ ਬਾਈ ਦਿ 15 ਯੀਅਰ ਓਲਡ', 'ਦਿ ਕੰਟੀਨਿਊਇੰਗ ਇਨਜਸਟਿਸ ਆਫ ਦਿ 1984 ਸਿੱਖ ਮੈਸੇਕਰ' ਐਮਨੈਸਟੀ ਇੰਟਰਨੈਸ਼ਨਲ ਨੇ ਛਾਪੀਆਂ।

ਇਸ ਬਿਰਤਾਂਤ ਦੇ ਦੋ ਪ੍ਰਸੰਗ ਬਣਦੇ ਹਨ। ਪਹਿਲਾ, ਸਾਕਾ ਨੀਲਾ ਤਾਰਾ ਦੌਰਾਨ ਸਿੱਖ ਔਰਤਾਂ ਵੱਲੋਂ ਆਪਣੇ ਤਨਾਂ ਮਨਾਂ ਉਤੇ ਭੋਗਿਆ ਹਿੰਸਾ ਦਾ ਸੰਤਾਪ ਅਤੇ ਦੂਜਾ, ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਨੂੰ ਸਿੱਖ ਔਰਤਾਂ-ਰੱਖਿਅਕਾਂ ਵੱਲੋਂ ਕਤਲ ਕਰ ਦੇਣ ਮਗਰੋਂ ਦਿੱਲੀ ਤੇ ਉਤਰੀ ਭਾਰਤ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਇਲਾਕਿਆਂ 'ਚ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਵੱਡੇ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਹੋਇਆ ਕਤਲੇਆਮ। ਪਿਛਲੇ ਸਮਿਆਂ ਵਿਚ ਹੋਈਆਂ ਖੋਜਾਂ ਅਤੇ ਤਫ਼ਤੀਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਇਸ ਹਿੰਸਾ ਲਈ ਵਰਤੇ ਜਾਂਦੇ ਸ਼ਬਦ 'ਸਿੱਖ-ਹਿੰਦੂ ਦੋਹੇ' ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਕਾਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਕਿਉਂਕਿ ਦੋਹਿਆਂ 'ਚ ਦੋਵੇਂ ਧਿਰਾਂ ਬਰਾਬਰ ਦੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਬਹੁਤੀ ਵਾਰ

ਇਨ੍ਹਾਂ 'ਚ ਬਾਹਰੀ ਸੱਤਾ ਦੀ ਦਖਲਅੰਦਾਜ਼ੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਦਿੱਲੀ ਅਤੇ ਹੋਰ ਥਾਈਂ ਵਾਪਰੀ ਸਿੱਖ ਵਿਰੋਧੀ ਹਿੰਸਾ ਵਾਸਤੇ ਸ਼ਬਦ ਨਰਸੰਹਾਰ (Massacre), ਨਸਲਕੁਸ਼ੀ (Genocide) ਤੇ ਸਿੱਖ ਕੇ ਕੀਤਾ ਕਤਲੇਆਮ (Pogrom) ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨੂੰ ਸਹੀ ਠਹਿਰਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਸਨਮ ਨੇ ਸਾਰੇ ਬਿਰਤਾਂਤ 'ਚ ਸਿੱਖਾਂ ਉਪਰ ਹੋਈ ਹਿੰਸਾ ਲਈ ਸ਼ਬਦ ਨਰਸੰਹਾਰ (Massacre) ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਹੈ।

ਪਹਿਲੇ ਭਾਗ 'ਸਾਕਾ ਨੀਲਾ ਤਾਰਾ - ਅਪਰੇਸ਼ਨ ਬਲਿਊ ਸਟਾਰ' ਵਿਚ ਸਨਮ ਨੇ ਰਾਜਬੀਰ ਕੌਰ ਪਤਨੀ ਜਸਬੀਰ ਸਿੰਘ (ਜੋ ਸੰਤ ਹਰਚੰਦ ਸਿੰਘ ਲੌਂਗੋਵਾਲ ਦਾ ਹਮਾਇਤੀ ਸੀ) ਦੁਆਰਾ ਸ਼੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਅੰਦਰ ਪਹਿਲੀ ਜੂਨ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਛੇ ਜੂਨ ਤੱਕ ਤਨ, ਮਨ ਅਤੇ ਜ਼ਿਹਨ ਉਤੇ ਝੱਲੀ ਹਿੰਸਾ ਦਾ ਵਰਣਨ ਹੈ। ਦੂਜਾ ਵਰਣਨ ਕੁਲਬੀਰ ਕੌਰ ਦਾ ਹੈ ਜੋ ਅਖੰਡ ਕੀਰਤਨੀ ਜਥੇ ਦੀ ਜਥੇਬੰਦੀ ਅਕਾਲ ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਕੰਵਰ ਸਿੰਘ ਧਾਮੀ ਦੀ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਸਨਮ ਨੂੰ ਸਾਕੇ ਦਾ ਅੱਖੀਂ ਡਿੱਠਾ ਹਾਲ ਬਿਆਨਿਆ। ਤੀਜਾ ਵਰਣਨ ਜਸਮੀਤ ਕੌਰ ਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦਾ ਪਿਤਾ ਪੰਜਾਬ ਪੁਲਿਸ 'ਚ ਸੀ.ਆਈ.ਡੀ. ਦਾ ਇੰਸਪੈਕਟਰ ਹੈ। ਉਹ ਸਿੱਖੀ ਸੰਘਰਸ਼ ਦੇ ਅਸੂਲਾਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋ ਕੇ ਧਰਮ ਯੁੱਧ ਮੋਰਚੇ 'ਚ ਹਿੱਸਾ ਲੈਂਦੀ ਹੈ। ਚੌਥਾ ਵਰਣਨ ਆਲ ਇੰਡੀਆ ਸਿੱਖ ਸਟੂਡੈਂਟ ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ ਦੇ ਮੁਖੀ ਭਾਈ ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ ਦੀ ਧੀ ਹਰਮੀਤ ਕੌਰ ਦਾ ਹੈ ਜੋ ਅਪਰੇਸ਼ਨ ਬਲਿਊ ਸਟਾਰ ਵੇਲੇ ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਸਤਵੰਤ ਕੌਰ ਨਾਲ ਸ਼੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ 'ਚ ਹਾਜ਼ਰ ਸੀ। ਪੰਜਵਾਂ ਵਰਣਨ ਸੰਤ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ ਦੇ ਸਕੱਤਰ ਰਫ਼ਾਲ ਸਿੰਘ ਦੀ ਪਤਨੀ ਪ੍ਰੀਤਮ ਕੌਰ ਵੱਲੋਂ ਹੰਢਾਈ ਹਿੰਸਾ ਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਉਸ ਦਾ ਕੁੱਛਤ ਚੁੱਕਿਆ ਬੇਟਾ ਗੋਲੀ ਲੱਗਣ ਨਾਲ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਗਿਆ। ਛੇਵਾਂ ਵਰਣਨ ਬੀਬੀ ਕਿਰਨਜੋਤ ਕੌਰ ਦਾ ਹੈ ਜੋ ਇਸਤਰੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਰਾਜਿੰਦਰ ਕੌਰ ਦੀ ਧੀ ਅਤੇ ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਦੀ ਦੋਹਰੀ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੇ ਅੱਖੀਂ ਡਿੱਠੇ ਅਤੇ ਤਨਾਂ ਮਨਾਂ 'ਤੇ ਭੋਗੇ ਹੋਏ ਵਰਣਨਾਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਦਿਆਂ ਕਈ ਵਾਰ ਇੱਥੇ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਬਿਰਤਾਂਤ 'ਚ ਸਨਮ ਦੀ ਅਪਰੇਸ਼ਨ ਬਲਿਊ ਸਟਾਰ ਬਾਰੇ ਹੁਣ ਤੱਕ ਕੀਤੀ ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਖੋਜ ਅਤੇ ਅਧਿਐਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਕੱਤਰ ਹੋਈ ਸਮੱਗਰੀ ਅਤੇ ਉਸ ਵਿਚੋਂ ਉਭਰੇ ਤੱਥਾਂ ਤੇ ਤੱਤਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਜ਼ਿਆਦਾ ਭਾਰੂ ਰੂਪ 'ਚ ਬਲਕਦਾ ਦਿਸਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਬਿਰਤਾਂਤ ਦਾ ਦੂਜਾ ਹਿੱਸਾ ਸੰਨ ਚੁਰਾਸੀ ਦੀ ਇਕੱਤੀ ਅਕਤੂਬਰ ਨੂੰ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਦੇ ਕਤਲ ਮਗਰੋਂ ਦਿੱਲੀ ਤੇ ਹਰਿਆਣਾ ਦੇ ਭਿਵਾਨੀ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦੇ ਪਿੰਡ ਹੋਦ ਚਿਲਤ 'ਚ ਕਈ ਸਿੱਖ ਔਰਤਾਂ ਜਿਵੇਂ

ਦਿੱਲੀ ਦੀ ਤ੍ਰਿਲੋਕਪੁਰੀ ਦੀ ਦਰਸ਼ਨ ਕੌਰ, ਸੁਲਤਾਨਪੁਰੀ ਦੀ ਸਤਵੰਤ ਕੌਰ, ਰਾਜ ਨਗਰ ਦੀ ਨਿਰਪ੍ਰੀਤ ਕੌਰ ਤੇ ਮੁਖਰਜੀ ਨਗਰ ਦੀ ਨਿਰਮਲ ਕੌਰ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਨਾਲ ਵਾਪਰੀਆਂ ਹਿੰਸਾ, ਬਲਾਤਕਾਰ, ਲੁੱਟਮਾਰ ਤੇ ਅੱਗਜ਼ਨੀ ਦੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਦਾ ਹਿਰਦੇਵੇਧਕ ਵਰਣਨ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਦਿੱਲੀ ਦੀ ਹਿੰਸਾ ਮਗਰੋਂ ਹੋਂਦ 'ਚ ਆਈ ਤਿਲਕ ਨਗਰ ਦੀ ਵਿਧਵਾ ਕਾਲੋਨੀ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਕਈ ਸਿੱਖ ਔਰਤਾਂ ਨਾਲ ਕੀਤੀਆਂ ਮੁਲਾਕਾਤਾਂ 'ਚ ਬਿਆਨ ਕੀਤੇ ਮਾਰਮਿਕ ਵਰਣਨਾਂ ਨੂੰ ਸਨਮ ਨੇ ਇਸ ਬਿਰਤਾਂਤ ਦਾ ਆਧਾਰ ਬਣਾਇਆ ਹੈ।

ਸਿੱਖ ਵਿਰੋਧੀ ਹਿੰਸਾ ਅਤੇ ਸਿਤਮ ਦੀਆਂ ਸਤਾਈਆਂ ਕੁਝ ਪੜ੍ਹੀਆਂ ਲਿਖੀਆਂ ਔਰਤਾਂ ਆਪਣੀਆਂ ਵਲੂੰਧਰੀਆਂ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਵੱਸ ਸਿੱਖ ਗਰਮਖਿਆਲੀ ਲਹਿਰ ਦਾ ਵੀ ਹਿੱਸਾ ਬਣ ਗਈਆਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਪਹਿਲੀ ਤਾਂ ਨਿਰਪ੍ਰੀਤ ਕੌਰ ਹੈ ਜੋ ਕੇ.ਸੀ.ਐੱਫ. ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹੋ ਕੇ ਜਨਰਲ ਵੈਦਿਆ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲੇ ਹਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜ਼ਿੰਦਾ ਨਾਲ ਜਾ ਰਹੀ। ਉਸ ਨੇ ਖਾਤਕੂ ਰੋਸ਼ਨ ਲਾਲ ਬੈਰਾਗੀ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਵੀ ਕਰਵਾਇਆ। ਨਿਰਪ੍ਰੀਤ ਕੌਰ ਦਾ ਸੰਤਾਪ ਦੁਹਰਾ ਸੀ। ਉਸ ਦਾ ਪਰਿਵਾਰ ਸੰਨ ਸੰਤਾਲੀ 'ਚ ਮਕਬੂਜ਼ਾ ਕਸ਼ਮੀਰ ਦੇ ਮੁਜ਼ੱਫਰਾਬਾਦ ਤੋਂ ਉਜੜ ਕੇ ਆਇਆ ਸੀ ਤੇ ਸੰਨ ਚੁਰਾਸੀ 'ਚ ਉਸ ਦੇ ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਉਸ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਮੂਹਰੇ ਜ਼ਿੰਦਾ ਜਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਸਨਮ ਨੇ ਨਿਰਪ੍ਰੀਤ ਕੌਰ ਦੇ ਹਾਲਾਤ ਦੇ ਬਿਰਤਾਂਤ ਦਾ ਬੜਾ ਮਾਕੂਲ ਸਿਰਲੇਖ 'ਕਲਮਾਂ ਤੋਂ ਬੰਦੂਕਾਂ' (From Pens to Guns) ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਦੂਜਾ ਵਰਣਨ ਬੀ.ਟੀ.ਕੇ.ਐੱਫ. ਦੇ ਸਤਨਾਮ ਸਿੰਘ

ਸਿੱਖ ਕਤਲੇਆਮ ਬਾਰੇ ਇਕ ਸਮਾਗਮ ਦੌਰਾਨ ਵਿਚਾਰ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸਨਮ ਸੁਤੀਰਥ ਵਜ਼ੀਰ।

ਛੀਨਾ ਦੀ ਪਤਨੀ ਜਸਮੀਤ ਕੌਰ ਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਸਾਬਣ ਉਪਕਾਰ ਕੌਰ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਨਾਲ ਗਰਮਖਿਆਲੀ ਲਹਿਰ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣ ਕੇ ਬਜ਼ਾਤੇ ਖੁਦ ਖਾਤਕੂ ਕਾਰਵਾਈਆਂ 'ਚ ਹਿੱਸਾ ਲਿਆ। ਤੀਜਾ ਵਰਣਨ ਕੁਲਬੀਰ ਕੌਰ ਦਾ ਹੈ ਜੋ ਗਰਮਖਿਆਲੀ ਕੰਵਰ ਸਿੰਘ ਧਾਮੀ ਦੀ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਸੀ। ਉਹ ਦੋਵੇਂ ਤਿੰਨ ਵਾਰ ਰਾਵੀ ਪਾਰ ਕਰ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਗਏ ਅਤੇ ਆਖਰੀ ਵਾਰ ਕੇ.ਸੀ.ਐੱਫ. ਦੇ ਮੁਖੀ ਪਰਮਜੀਤ ਸਿੰਘ ਪੰਜਵਤ ਨੂੰ ਵੀ ਸਰਹੱਦੋਂ ਪਾਰ ਲੈ ਕੇ ਗਏ। ਕੇ.ਐੱਲ.ਐੱਫ. ਦੇ ਅਨਾਰ ਸਿੰਘ ਪਾਰਾ ਦੀ ਪਤਨੀ ਹਰਜੀਤ ਕੌਰ ਵੀ ਕਈ ਮਜਬੂਰੀਆਂ ਵੱਸ ਖਾਤਕੂਆਂ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰਦੀ ਸੀ। ਬੀ.ਕੇ.ਆਈ. ਦੇ ਮੁਖੀ ਸੁਖਦੇਵ ਸਿੰਘ ਬੱਬਰ ਦੇ ਵੱਡੇ ਭਰਾ ਮਹਿਲ ਸਿੰਘ ਬੱਬਰ ਦੀ ਪਤਨੀ ਗੁਰਮੀਤ ਕੌਰ ਅਤੇ ਰੇਸ਼ਮ ਸਿੰਘ ਬੱਬਰ ਦੀ ਪਤਨੀ ਕੁਲਜੀਤ ਕੌਰ ਨਾਲ ਵਾਪਰੀਆਂ ਪੁਲਿਸ ਜ਼ਿਆਦਤੀਆਂ ਦਾ ਵਰਣਨ ਵੀ ਧਿਆਨ ਖਿੱਚਦਾ ਹੈ।

ਦਿੱਲੀ ਦੀ ਵਿਧਵਾ ਕਾਲੋਨੀ 'ਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲੀਆਂ ਵਿਧਵਾਵਾਂ ਵਿਚੋਂ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਿਤਮ ਅਤੇ ਯਾਤਨਾਵਾਂ ਸਹਿਣ ਦਾ ਵਰਣਨ ਦਰਸ਼ਨ ਕੌਰ ਦਾ ਹੈ। ਉਸ 'ਤੇ ਸੰਤਾਪਾਂ ਧਿਰ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਸ਼ਹਿ ਉਤੇ ਵੱਡੇ ਸਿੱਖ ਮੋਹਤਬਰਾਂ ਨੇ ਦਬਾਅ ਪਾਇਆ ਅਤੇ ਪੈਸਿਆਂ ਦਾ ਲਾਲਚ ਵੀ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਉਹ ਸਿੱਖ ਵਿਰੋਧੀ ਹਿੰਸਾ ਦੇ ਵੱਡੇ ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਵਿਰੁੱਧ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਬਿਆਨ ਤੋਂ ਮੁੱਕਰ ਜਾਵੇ ਪਰ ਦਰਸ਼ਨ ਕੌਰ ਦੀ ਬਹਾਦਰੀ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਸਭ ਔਕੜਾਂ ਝੱਲਦੀ ਹੋਈ ਆਪਣੇ ਪੋਤਤੇ ਉਤੇ ਦ੍ਰਿੜਤਾ ਨਾਲ ਖੜ੍ਹੀ ਰਹੀ। ਸਤਵੰਤ ਕੌਰ ਨੂੰ ਕਦੇ ਹਿੰਦੀ ਗਾਣਾ 'ਆਜ ਫਿਰ ਜੀਨੇ ਕੀ ਤਮੇਨਾ ਹੈ' ਬੜਾ ਚੰਗਾ ਲੱਗਦਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਉਹ ਅੱਜ ਆਪਣੀ ਵਿਧਵਾ ਭੈਣ ਸੰਗ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਘਰਾਂ 'ਚ ਦਾਈ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਵਿਧਵਾ ਜੋਗਿੰਦਰ ਕੌਰ ਮੁਲਾਕਾਤ ਵਿਚ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਹਰ ਸਾਲ ਨਵੰਬਰ ਦਾ ਮਹੀਨਾ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਤਿਉਹਾਰਾਂ ਦਾ ਮਹੀਨਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਪਿਛਲੇ ਚਾਲੀ ਸਾਲ ਤੋਂ ਇਹ ਹਰ ਵਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਮਾਤਮ ਦੀਆਂ ਸਿਮਰਤੀਆਂ ਲੈ ਕੇ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਵੀ ਹਰ ਵਾਰ ਵਿਧਵਾਵਾਂ ਦੇ ਬਿਆਨ ਇਹ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਦਿੱਲੀ ਦੀਆਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਥਾਵਾਂ 'ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਤੀਆਂ, ਭਰਾਵਾਂ, ਪੁੱਤਰਾਂ ਧੀਆਂ ਨੂੰ ਹਿੰਸਾ, ਕੁੱਟ-ਮਾਰ, ਲੁੱਟਮਾਰ ਤੇ ਬਲਾਤਕਾਰਾਂ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ। ਥੋੜ੍ਹੇ ਬਹੁਤੇ ਵੇਰਵਿਆਂ ਜਾਂ ਥਾਵਾਂ ਅਤੇ ਘਟਨਾਵਾਂ ਦੇ ਫਰਕ ਨਾਲ ਹਰ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਜੋ ਵਾਪਰਿਆ ਇੱਕੋ ਜਿਹਾ ਸੀ। ਸਾਰੇ ਪੀੜਤਾਂ ਦੇ ਦੁੱਖ ਦਰਦ ਅਤੇ ਪੀੜਾ ਯਾਤਨਾਵਾਂ ਦੇ ਅਹਿਸਾਸਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਗਟਾਵੇ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਲਗਪਗ ਉਹੀ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਮਰਮ ਨੂੰ

ਸਨਮ ਨੇ ਆਪਣੇ ਬਿਰਤਾਂਤ 'ਚ ਉਸਾਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ।

ਸਨਮ ਨੇ ਇਹ ਬਿਰਤਾਂਤ ਸਿਰਜਣ ਲਈ ਆਰ.ਟੀ.ਆਈ. ਨੂੰ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਤੋਂ ਸੂਚਨਾਵਾਂ ਲੈਣ ਲਈ ਸੰਦ ਵਜੋਂ ਵਰਤਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਖੋਜ ਸਮੱਗਰੀ ਲਈ ਦੋ ਜੁਡੀਸ਼ੀਅਲ ਕਮਿਸ਼ਨਾਂ ਅਤੇ ਨੌਂ ਤਫ਼ਤੀਸ਼ੀ ਕਮੇਟੀਆਂ ਦੀਆਂ ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਨੂੰ ਆਧਾਰ ਬਣਾਉਣ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਪੰਜਾਬ ਸੰਕਟ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਖਾਤਕੂਵਾਦੀ ਲਹਿਰ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਕਿਤਾਬੀ ਅਤੇ ਮੌਖਿਕ ਸਾਹਿਤ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਘੋਖਿਆ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸਨਮ ਨੇ ਬਿਰਤਾਂਤ ਉਸਾਰਨ ਲਈ ਮੌਖਿਕ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰੀ ਵਾਲੀ ਵਿਧੀ ਅਪਣਾਈ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਧੀ ਨਾਲ ਉਸ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਹੋਰ ਵਿਸ਼ਵਾਸਯੋਗ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਇਤਿਹਾਸ ਦੀਆਂ ਗੁੰਝਲਦਾਰ ਪਰਤਾਂ ਨੂੰ ਫਰੋਲਿਆ ਹੈ। ਉਸ ਦੀ ਨੀਝ 'ਚ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਨੁਕਤਾ-ਨਿਗਾਹ ਵਿਆਪਤ ਦਿਸਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਅਮਰੀਕਾ ਦਾ ਨਵ-ਮਾਰਕਸਵਾਦੀ ਚਿੰਤਕ ਤੇ ਦਾਰਸ਼ਨਿਕ ਫਰੈਡਰਿਕ ਜੇਮਸਨ ਆਪਣੀ ਕਿਤਾਬ ਦਿ ਪੁਲੀਟੀਕਲ ਅਨਕਾਂਸ਼ੀਅਸ: ਨੈਰੇਟਿਵ ਐਂਡ ਸੋਸ਼ਲੀ ਸਿੰਬੋਲਿਕ ਐਕਟ (The Political unconscious: Narrative as Socially Symbolic Act) ਵਿਚ 'ਸਿਆਸੀ ਅਵਚੇਤਨ' ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਬਿਰਤਾਂਤ ਨੂੰ ਸਿਰਜਦਿਆਂ ਕਈ ਗਲਪੀ ਜੁਗਤਾਂ ਅਤੇ ਸਮਾਨਤਾਵਾਂ ਘੜੀਆਂ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਉਹ ਸੰਤਾਲੀ 'ਚ ਔਰਤਾਂ 'ਤੇ ਹੋਏ ਅੱਤਿਆਚਾਰਾਂ ਤੇ ਉਧਾਲਿਆਂ ਅਤੇ ਦਿੱਲੀ 'ਚ ਸਿੱਖ ਵਿਰੋਧੀ ਹਿੰਸਾ 'ਚ ਔਰਤਾਂ ਨਾਲ ਹੋਏ ਬਲਾਤਕਾਰਾਂ 'ਚ ਸਮਾਨਤਾ ਦੇਖਦਾ ਹੈ। ਦੂਜੀ ਸਮਾਨਤਾ ਉਹ ਸਰਬੀਆ ਦੀ ਫ਼ੌਜ ਵੱਲੋਂ ਸਰਬੀਆਨਿਕਾ ਸ਼ਹਿਰ 'ਤੇ ਤਿੰਨ ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਕਬਜ਼ੇ ਦੌਰਾਨ ਬੋਸਨਿਆਈ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ 'ਤੇ ਹੋਈ ਹਿੰਸਾ ਅਤੇ ਜਬਰ ਦੀ ਹੈ ਜਿਸ 'ਚ ਕੋਈ ਪੰਜਾਹ ਹਜ਼ਾਰ ਔਰਤਾਂ ਨਾਲ ਬਲਾਤਕਾਰ ਹੋਇਆ ਦੱਸਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਨਮ ਪੰਜਾਬ ਸੰਕਟ ਦੇ ਕਾਲੇ ਦੌਰ ਦੀ ਸਮਾਨਤਾ ਅੱਜ ਦੇ ਕਸ਼ਮੀਰ ਦੇ ਹਾਲਾਤ ਨਾਲ ਵੀ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਕੁੱਲ ਮਿਲਾ ਕੇ ਇਸ ਕਿਤਾਬ ਦੇ ਬਿਰਤਾਂਤ ਦੇ ਆਰ-ਪਾਰ ਫੈਲਿਆ ਮੋਟਿਫ ਚੁਰਾਸੀ ਦੌਰਾਨ ਸਿੱਖ ਔਰਤਾਂ ਉਪਰ ਹੋਈ ਹਿੰਸਾ ਦੀ ਦਹਿਸ਼ਤ ਤੇ ਖੌਫ਼ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਨਿਆਂ ਨਾ ਮਿਲਣ ਕਾਰਨ ਹੋਈ ਬੇਇਨਸਾਫ਼ੀ ਨੂੰ ਮੁੜ ਪ੍ਰਸੰਗਿਕ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਸਮੇਂ ਦੀ ਸੱਤਾ ਦੇ ਬੋਰਹਿਮ ਅਤੇ ਬੇਹਿਸ ਵਤੀਰੇ ਨੂੰ ਸਾਹਮਣੇ ਲਿਆਉਣਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿ ਹੁਣ ਤੱਕ ਨਿਆਂ ਮਿਲਣ 'ਚ ਹੋਈ ਦੇਰੀ ਕਾਰਨ ਬੇਇਨਸਾਫ਼ੀ ਦਾ ਮੁੱਦਾ ਹੋਰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਢੰਗ ਨਾਲ ਉੱਚੀ ਆਵਾਜ਼ 'ਚ ਉਠਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ।

ਡੇਰਿਆਂ ਤੇ ਬਾਬਿਆਂ ਦਾ ਇੱਕੋ-ਇੱਕ ਹੱਲ ਸਿੱਖਿਆ ਹੈ

ਮੈਂ 1971 ਵਿਚ ਪੁਲਿਸ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਭਰਤੀ ਹੋ ਕੇ ਐੱਸ.ਐੱਸ.ਪੀ. ਕਪੂਰਥਲਾ ਲੱਗਿਆ ਸਾਂ। ਕਿਸੇ ਹਫ਼ਤੇ ਦੇ ਅਖੀਰਲੇ ਦਿਨੀਂ ਆਪਣੇ ਪਿੰਡ ਗਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਆਸ ਸੀ ਕਿ ਸਵੇਰੇ ਆਰਾਮ ਨਾਲ ਉਠਾਂਗਾ ਤੇ ਫ਼ਰਸਤ ਨਾਲ ਦਿਨ ਬਿਤਾਵਾਂਗਾ ਪਰ ਸਾਡੇ ਪੁਰਾਣੇ ਸੀਰੀ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਸੁਵਖਤੋਂ ਹੀ ਜਗਾ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਲਾਗਲੇ ਪਿੰਡ ਪੁੱਛਾ ਦੇਣ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਜੀਤੂ ਜੱਟ ਮਿਲਣ ਆਇਆ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਯਾਦ ਆਇਆ ਕਿ ਜੀਤੂ ਐਵੇਂ ਪੁੱਛਾ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਬੰਦਾ ਸੀ ਜੋ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਚੋਰੀ ਹੋਏ ਜਾਂ ਗੁਆਚੇ ਪਸ਼ੂ ਲੱਭਣ ਬਾਬਤ ਪੁੱਛਾ ਦਿੰਦਾ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਘਾਬਰੇ ਹੋਏ ਜੀਤੂ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਸ ਦੀ ਹਵੇਲੀ 'ਚੋਂ ਬਲਦਾਂ ਦੀ ਜੋੜੀ ਚੋਰੀ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਮੈਂ

ਗੁਰਬਚਨ ਜਗਤ

ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹ ਪੁਲਿਸ ਕੋਲ ਰਿਪੋਰਟ ਦਰਜ ਕਰਵਾਏ ਪਰ ਉਸ ਨੇ ਇਜ਼ਕਦੇ ਹੋਏ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਜੇ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਉਸ ਨੇ ਪੁਲਿਸ ਦੀ ਮਦਦ ਲਈ ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ ਪੁੱਛਾ ਦੇਣ ਦਾ ਕਾਰੋਬਾਰ ਚੋਪਟ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ।

ਖ਼ੈਰ, ਉਸ ਦੇ ਬਲਦ ਲੱਭ ਗਏ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਉਸ ਦੀ 'ਕੱਲ' ਵੀ ਬਣੀ ਰਹਿ ਗਈ। ਆਮ ਧਾਰਨਾ ਇਹੀ ਹੈ ਕਿ ਪੁੱਛਾ ਦੇਣ ਦਾ ਇਹ ਕਸਬ ਗ਼ਰੀਬ-ਗੁਰਬੇ ਅਤੇ ਅਨਪੜ੍ਹ ਲੋਕਾਂ ਤੱਕ ਹੀ ਸੀਮਤ ਹੈ ਪਰ ਮੈਂ ਤੁਹਾਡਾ ਇਹ ਭੁਲੇਖਾ ਦੂਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਪੁਲਿਸ ਦੀ ਨੌਕਰੀ ਵਿਚ ਬਿਤਾਏ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਕਿੱਸੇ ਹਨ ਪਰ ਮੈਂ ਸਿੱਧਾ ਮੁੱਦੇ 'ਤੇ ਆਉਂਦਾ ਹਾਂ। ਇਹ ਅਜਿਹੀ ਕਹਾਣੀ ਹੈ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਤਰ੍ਹਾਂ-ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਾਧੇ, ਓਝੇ, ਬਾਬੇ ਛੋਟੇ-ਮੋਟੇ ਜੁਗਤ ਭਿੜਾਉਂਦੇ-ਭਿੜਾਉਂਦੇ ਵੱਡੇ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਸੱਤਾ ਦੇ ਲੀਵਰਾਂ ਨੂੰ ਕੰਟਰੋਲ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪੈਂਦੇ ਹਨ।

ਇਸ ਸਦੀ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿਚ ਮੈਂ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਇਕ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਬਲ ਦੇ ਮੁਖੀ ਵਜੋਂ ਦਿੱਲੀ ਵਿਚ ਤਾਇਨਾਤ ਸੀ। ਕੁਝ ਦਿਨਾਂ ਬਾਅਦ ਸੇਵਾਮੁਕਤ ਸੀਨੀਅਰ ਅਫਸਰ ਆਇਆ ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਹਾਕਮਾਨਾ ਲਹਿਜ਼ੇ ਵਿਚ ਇੱਕ ਮਸ਼ਹੂਰ ਬਾਬੇ ਕੋਲ ਚੱਲਣ ਲਈ ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ। ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਉਸ ਬਾਬੇ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ, ਇਸ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਜਾਵਾਂਗਾ। ਕਿਸੇ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਤਹਿਸੀਲ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਛੋਟੇ ਮੋਟੇ ਝੂਠ ਬੋਲ ਕੇ ਸਾਧਾਰਨ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਭਰਮਾਉਂਦੇ ਹੋਏ

ਅਤੇ ਫਿਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਤੇ ਸੂਬਾਈ ਰਾਜਧਾਨੀ ਤੱਕ 'ਤਰੱਕੀ' ਕਰਦਿਆਂ ਦੇਖਿਆ ਸੀ। ਬਹੁਤੇ ਮੁਕਾਮੀ ਲੋਕ ਉਸ ਬਾਬੇ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਣਦੇ ਸੀ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਸ ਦੀ 'ਛੋੜ' ਵੀ ਪਾਈ ਹੋਈ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਉਹ ਬਾਬਾ ਦਿੱਲੀ ਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਇਹ ਉਸ ਦਾ ਮਾਸਟਰ ਸਟਰੋਕ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ 'ਪ੍ਰਸਿੱਧੀ' ਫੈਲਣ ਕਰ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਹੱਥ ਸੋਨੇ ਦੀ ਖਾਣ ਲੱਗ ਗਈ ਸੀ।

ਮੇਰੀ ਕੋਰੀ ਨਾਂਹ ਤੋਂ ਮੇਰਾ ਸਾਬਕਾ ਬੋਸ ਦੰਗ ਰਹਿ ਗਿਆ ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਕਿ ਬਾਬੇ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਖ਼ਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਯਾਦ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਗੱਲ 'ਤੇ ਅੜਿਆ ਰਿਹਾ ਪਰ ਬਾਬੇ ਦੇ ਸਤਿਸੰਗਾਂ ਦਾ ਬਿਰਤਾਂਤ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਸਾਡੀਆਂ ਏਜੰਸੀਆਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਾਬਤ ਬਾਖ਼ਬਰ ਕਰਦੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਤਿਸੰਗਾਂ ਵਿਚ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਸੈਕਟਰੀਆਂ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਪਤਨੀਆਂ, ਕੇਂਦਰੀ ਮੰਤਰੀ ਅਤੇ ਹੋਰ ਆਹਲਾ ਦਰਜਾ ਅਫਸਰ 'ਹਾਜ਼ਰੀ' ਭਰਦੇ ਹਨ। ਭਲਾ, ਉਹ ਉਥੇ ਕੀ ਕਰਦੇ ਹੋਣਗੇ? ਇਨ੍ਹਾਂ 'ਚੋਂ ਕੁਝ ਨੌਕਰਤੂਆਂ 'ਮੋਮਸਾਬੂਣਾਂ' ਬਾਬੇ ਦੇ ਪੈਰ ਘੁੰਟਦੀਆਂ ਅਤੇ ਕੁਝ ਹੋਰ ਉਸ ਦੇ ਸਿਰ 'ਝੱਸਦੀਆਂ' ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਸਨ।

ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਅੰਤਰ ਧਿਆਨ ਵੇਲੇ ਹੀ ਰਤਾ ਕੁ ਅੱਖਾਂ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਦੇਖਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ

ਆਸੇ-ਪਾਸੇ ਚੱਲ ਰਹੇ ਵਰਤਾਰੇ ਦਾ ਚਾਨਣ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਇਹ ਤਾਤਰਿਕ/ਬਾਬੇ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਆਰਥਿਕ ਤੇ ਸਿਆਸੀ ਨੀਤੀ ਨਿਰਮਾਣ 'ਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਇਸ ਉਸਤਾਦ ਨਾਲੋਂ ਉਚੇਰੇ ਪੱਧਰ ਦੇ ਵੀ ਕੁਝ ਤਾਤਰਿਕ ਬਾਬੇ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਮੁੰਦਰੀਆਂ ਨਾਲ ਜੜੀਆਂ ਉਂਗਲਾਂ 'ਤੇ ਲੋਕ ਨੱਚਦੇ ਸਨ। ਪੁਰਾਣੇ

ਸਿਆਸਤਦਾਨਾਂ ਦੀ ਹਾਜ਼ਰੀ ਵੀ ਓਨੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੋਵੇਗੀ। ਇਹ ਨਾ ਸੋਚਣਾ ਕਿ ਮੈਂ ਕੋਈ ਵਧਾ ਚੜ੍ਹਾ ਕੇ ਗੱਲ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਸੂਬਾਈ ਸੂਹੀਆ ਵਿਭਾਗ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਡੇਰਿਆਂ ਦੀ ਕੁੱਲ ਸੰਖਿਆ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੰਭਾਵੀ ਸ਼ਰਧਾਲੂਆਂ ਅਤੇ ਵਿੱਤੀ ਹਿੱਸੇਦਾਰੀ ਦੇ ਵੇਰਵੇ ਇਕੱਤਰ ਕੀਤੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਰਚਾਉਣ ਜਾਂ ਧਮਕਾਉਣ ਲਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਜਾਣਕਾਰੀਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ

ਹਨ- ਝਾੜ-ਫੂਕ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਮੰਗੋਲ ਸ਼ਾਮਨ (ਜਾਦੂਗਰ), ਭੂਤ-ਚੁੜੇਲਾਂ ਕੱਢਣ ਵਾਲੇ ਤਬੀਬਾਂ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਰੈੱਡ ਇੰਡੀਅਨਜ਼, ਇੰਗਲੈਂਡ 'ਚ ਡਰੂਇਡ (ਪੁਰੋਹਿਤ), ਪੁਰਾਤਨ ਯੂਨਾਨ 'ਚ ਜੋਤਸ਼ੀ, ਸਭ ਇਸੇ ਲੜੀ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹਨ- ਪਰ ਜਿਹੜੀ ਬੁਰਾਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪੈਦਾ ਕੀਤੀ, ਉਹ ਪੂਰੇ ਇਤਿਹਾਸ 'ਚ ਇੱਕੋ-ਜਿਹੀ ਹੀ ਰਹੀ। ਰੂਸ ਵਿਚ ਰਾਸਪੂਤਿਨ (ਇੱਕ ਕਿਸਮ ਦਾ ਤਾਤਰਿਕ) ਸ਼ਾਸਕਾਂ ਦੀ ਸੱਤਾ ਨੂੰ ਮਾੜੇ ਸਾਥੇ ਤੋਂ ਬਚਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਕੋਈ 'ਰਾਸਪੂਤਿਨ' ਜਾਂ ਸਾਧ ਚੋਟੀ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਜਿਹੇ ਕਈ ਹੋਰ ਬੂਬਨੇ ਆਪਣੇ-ਆਪ ਖੁੰਭਾਂ ਵਾਂਗ ਵਧਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਵੀਹਵੀਂ ਸਦੀ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਵਿਚ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਧਾਰਮਿਕ ਸਥਾਨ ਮਹੰਤਾਂ ਤੋਂ ਆਜ਼ਾਦ ਕਰਾਉਣ ਲਈ ਪੂਰੀ ਮੁਹਿੰਮ ਵਿੱਢਣੀ ਪਈ ਸੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਬਰਤਾਨਵੀ ਸਾਮਰਾਜ ਦੀ ਸ਼ਹਿ 'ਤੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਮਹੱਤਵ ਤੋਂ ਵਾਂਝੇ ਕਰ ਕੇ ਆਪਣੀ ਨਿੱਜੀ ਜਾਗੀਰ ਬਣਾ ਲਿਆ ਸੀ ਤੇ ਇਹ ਮਹਾਂਖੇਡ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਰੀ ਹੈ-ਪਾਖੰਡੀਆਂ, ਬਾਬਿਆਂ ਨੂੰ ਸਿਆਸਤਦਾਨ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਅੱਗੇ ਖੜ੍ਹੇ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਵਿਗਿਆਨਕ ਸੋਚ ਜਾਂ ਮਿਜ਼ਾਜ ਵਾਲੇ ਘੱਟਗਿਣਤੀ ਹਨ ਤੇ ਨਿਰਾਸ਼ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਾਬਿਆਂ ਦੀ ਮਾਰ ਅਜਿਹੀ ਹੈ ਕਿ ਗ਼ਰੀਬ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਝਾਕ ਤੇ ਅਗਿਆਨਤਾ ਦੇ ਸ਼ਿਕੰਜੇ ਵਿਚ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਕੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਇਸ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਸਣੇ ਸਾਡੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਦਾ ਇੱਕੋ-ਇੱਕ ਹੱਲ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਜਿੱਥੇ ਤੱਕ ਸੰਭਵ ਹੋ ਸਕੇ, ਉਚ ਮਿਆਰੀ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇਣਾ ਹੈ। ਸਿੱਖਿਆ ਸਾਰੇ ਜਾਲੇ ਸਾਫ਼ ਕਰੇਗੀ ਤੇ ਵਿਗਿਆਨਕ ਸੋਚ-ਸਮਝ ਪੈਦਾ ਕਰੇਗੀ। ਇਸ ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਤੇ ਇਹ ਸਾਨੂੰ ਤਰਕਸੰਗਤ ਉਤਰ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਣ ਲਈ ਹਰ ਚੀਜ਼ 'ਤੇ ਹਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਸਵਾਲ ਕਰਨਾ ਸਿਖਾਏਗੀ ਤੇ ਇਸੇ ਲਈ ਹੀ ਇਹ ਬਾਬੇ ਅੰਧ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਮੰਗਦੇ ਹਨ ਤੇ ਰਾਜਨੇਤਾ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਅਗਿਆਨੀ ਰੱਖਣ 'ਚ ਹੀ ਭਲਾ ਸਮਝਦੇ ਹਨ ਘੋਖ ਪਰਖ ਕਰਨ ਦਾ ਮਿਜ਼ਾਜ ਨਾ ਤਾਂ ਉਹ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਇਸ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਅਖੀਰ 'ਚ, ਮੈਂ ਰਬਿੰਦਰਨਾਥ ਟੈਗੋਰ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਦੀਵੀ ਵਿਵੇਕ ਵੱਲ ਹੀ ਮੁੜਦਾ ਹਾਂ: “ਜਿੱਥੇ ਮਨ ਭੈਅ ਤੋਂ ਪਰ੍ਹੇ ਹੈ... ਗਿਆਨ ਬੰਧਨਾਂ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹੈ... ਉਸੇ ਅਜ਼ਾਦੀ ਦੇ ਸਵਰਾਜ 'ਚ, ਮੇਰੇ ਪਿਤਾ, ਮੇਰੇ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਜਗਾਓ।”

ਬਠਿੰਡੇ ਤੋਂ ਆਏ ਬੈਂਕ ਦੇ ਸਾਥੀ ਨਾਲ ਚਾਹ ਪੀਣ ਬਾਅਦ ਉਹਨੂੰ ਉਡੀਕ ਕਰਨ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ, “ਦੁੱਗਲ ਸਾਹਿਬ, ਤੁਸੀਂ ਬੈਠੋ ਪਲੀਜ਼, ਮੈਂ ਕੱਪੜੇ ਬਦਲ ਲਵਾਂ।” ਮੈਂ, ਦੁੱਗਲ ਅਤੇ ਸਾਡੀ ਜਥੇਬੰਦੀ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਨੇ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਜਥੇਬੰਦਕ ਕੰਮ ਸਬੰਧੀ ਰੀਜਨਲ ਲੇਬਰ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਜਾਣਾ ਸੀ। ਪ੍ਰਧਾਨ ਨੇ ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ ਤੋਂ ਸਿੱਧਾ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਪਹੁੰਚਣਾ ਸੀ।

ਪਾਲੀ ਰਾਮ ਬਾਂਸਲ
ਫੋਨ: +91-81465-80919

ਮੈਂ ਬਤੌਰ ਮੈਨੇਜਰ ਗਹਿਲਾਂ ਬਰਾਂਚ ਵਿਚ ਸੇਵਾ ਨਿਭਾਅ ਰਿਹਾ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਦਿਨ ਇਸੇ ਕੰਮ ਲਈ ਛੁੱਟੀ ਲਈ ਹੋਈ ਸੀ।

ਅਜੇ ਪੈਂਟ ਕਮੀਜ਼ ਕੱਢਣ; ਲਈ ਅਲਮਾਰੀ ਖੋਲ੍ਹੀ ਹੀ ਸੀ ਕਿ ਮੋਬਾਈਲ ਦੀ ਘੰਟੀ ਵੱਜੀ, “ਸਰ, ਗੀਤਾ ਰਾਣੀ ਗਸ਼ ਖਾ ਕੇ ਗਿਰ ਗਈ। ਬੇਹੋਸ਼ ਹੋ ਗਈ। ਹਾਲਤ ਗੰਭੀਰ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਹਸਪਤਾਲ ਐਮਰਜੈਂਸੀ 'ਚ ਲਿਜਾ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਤੁਸੀਂ ਜਿੱਥੇ ਵੀ ਹੋ, ਹਸਪਤਾਲ ਪਹੁੰਚ ਜਾਓ।” ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਤੋਂ ਮੇਰੇ ਸਹਿ-ਕਰਮੀ ਦੀ ਚਿੰਤਾ ਭਰੀ ਆਵਾਜ਼ ਸੀ।

ਮੈਂ ਫਟਾ-ਫਟ ਪੈਂਟ ਕਮੀਜ਼ ਪਾਈ ਅਤੇ ਮੋਟਰਸਾਈਕਲ 'ਤੇ ਹਸਪਤਾਲ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ। ਗੀਤਾ ਰਾਣੀ ਐਮਰਜੈਂਸੀ ਵਾਰਡ ਵਿਚ ਬੇਸੁੱਧ ਪਈ ਸੀ। ਬੁਲਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਪਰ ਉਹ ਤਾਂ ਅੱਖ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਝਪਕ ਰਹੀ। ਗੀਤਾ ਨਾਲ ਆਏ ਸਹਿ-ਕਰਮੀ ਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ, “ਗੱਲ ਕੀ ਹੋਈ?”

“ਸਰ, ਉਸ ਅਫਸਰ ਦੀ ਕੈਬਿਨ 'ਚ ਗਈ

ਸੀ। ਉਹ ਕੁਝ ਮਾਤਾ ਚੰਗਾ ਬੋਲਿਆ ਇਹਨੂੰ ਤੇ ਸਾਡੇ ਦੇਖਦੇ ਇਹ ਕੈਬਿਨ 'ਚ ਹੀ ਗਿਰ ਗਈ।” ਸਹਿ-ਕਰਮੀ ਨੇ ਅਫਸਰ ਦਾ ਕੁ-ਨਾਂ ਲੈ ਕੇ ਕਿਹਾ।

ਇਹ ਅਫਸਰ ਆਪਣੀ ਘਟੀਆ ਤੇ ਅਸਲੀਲ ਬੋਲ-ਬਾਣੀ ਲਈ ਬੈਂਕ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਬਦਨਾਮ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਬਾਰੇ ਅਕਸਰ ਮਾਤੀ ਚਰਚਾ ਚੱਲਦੀ ਹੀ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ।

ਇੰਨੇ ਨੂੰ ਰੀਜਨਲ ਮੈਨੇਜਰ ਵੀ ਹਸਪਤਾਲ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ। ਪੀੜਤ ਮੁਲਾਜ਼ਮ ਦੀ ਬਰਾਦਰੀ ਦੇ ਸੈਂਕੜੇ ਲੋਕ ਉਸ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿਚ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਗਏ। ਉਹ ਸਮਝਦੇ ਸੀ ਕਿ ਰੀਜਨਲ ਮੈਨੇਜਰ ਦੋਸ਼ੀ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਦੇਖਿਆ, ਉਹ ਰੀਜਨਲ ਮੈਨੇਜਰ ਵੱਲ ਹਮਲਾਵਰ ਰੁਖ਼ ਨਾਲ ਆ ਰਹੇ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਦੋਸ਼ੀ ਅਫਸਰ ਉਸ ਦਾ ਚਹੇਤਾ ਸੀ। ਮੈਂ ਰੀਜਨਲ ਮੈਨੇਜਰ ਨੂੰ ਫਟਾਫਟ ਪਿਛਲੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਲੈ ਗਿਆ। ਹਾਲਾਤ ਨੂੰ ਸਮਝਦਾ ਉਹ ਵੀ ਉਥੋਂ ਭੱਜ ਗਿਆ।

ਬੈਂਕ ਸਟਾਫ਼ ਵਿਚ ਇਸ ਘਟਨਾ ਬਾਰੇ ਰੋਸ ਸੀ। ਜਥੇਬੰਦੀ ਦਾ ਮੁੱਖ ਆਗੂ ਹੋਣ ਨਾਤੇ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਸਟਾਫ਼ 'ਚ ਰੋਹ ਨੂੰ ਦੇਖਦਿਆਂ ਦੋਸ਼ੀ ਅਫਸਰ ਖਿਲਾਫ ਸਖ਼ਤ ਕਾਰਵਾਈ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ। ਡਾਕਟਰ ਨੇ ਐੱਮ.ਐੱਲ.ਆਰ. ਕੱਟ ਕੇ ਬਾਣੇ ਭੇਜ ਦਿੱਤੀ। ਇਸ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਪੁਲੀਸ ਨੇ ਕਾਰਵਾਈ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ।

ਪਹਿਲਾਂ-ਪਹਿਲ ਤਾਂ ਅਫਸਰ ਪਰਾਂ 'ਤੇ

ਪਾਣੀ ਹੀ ਨਾ ਪੈਣ ਦੇਵੇ; ਉਸ ਨੂੰ ਬੈਂਕ ਦੇ ਉਚ ਪ੍ਰਬੰਧਕਾਂ ਨਾਲ ਨੇੜਤਾ ਦਾ ਬਹੁਤ ਹੰਕਾਰ ਸੀ ਪਰ ਜਦੋਂ ਅਹਿਸਾਸ ਹੋਇਆ ਕਿ ਪੈਂਟੀਆਂ 'ਚ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਖੜ੍ਹਦਾ ਤਾਂ ਵੈਲਾ ਪੈ ਗਿਆ। ਹਸਪਤਾਲ ਜਾ ਕੇ ਪੀੜਤ ਮੁਲਾਜ਼ਮ ਦੇ ਪੈਰ ਫੜੇ ਪਰ ਉਹ ਬਜ਼ਿਦ ਸੀ ਕਿ ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਸਜ਼ਾ ਮਿਲਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

ਕੁਝ ਦਿਨ ਲੰਘ ਗਏ ਤੇ ਪੀੜਤ ਮਹਿਲਾ ਕਰਮਚਾਰੀ ਨੂੰ ਹਸਪਤਾਲ ਦਾਖਲ ਰਹਿਣਾ ਪਿਆ। ਦੋਸ਼ੀ ਅਫਸਰ ਨੂੰ ਅਹਿਸਾਸ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਹੁਣ ਉਸ ਦੀ ਜਾਨ ਕੁਝਿੱਕੀ 'ਚ ਹੈ। ਉਹ ਸਮਝ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਜਥੇਬੰਦੀ ਦਾ ਮੁੱਖ ਆਗੂ ਹੋਣ ਨਾਤੇ ਮੈਨੂੰ 'ਠੰਢਾ' ਕਰਨਾ ਪਵੇਗਾ। ਉਹਨੇ ਮੈਨੂੰ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰਾਂ, ਮਿੱਤਰਾਂ, ਸਿਆਸਤਦਾਨਾਂ ਤੋਂ ਫੋਨ ਕਰਵਾਉਂਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਕਿ ਇਸ ਵਾਰ ਮੁਆਫ਼ ਕਰ ਦਿਓ, ਇਹ ਮੁੜ ਕੇ ਸੰਗਰੂਰ ਵੱਲ ਝਾਕਦਾ ਵੀ ਨਹੀਂ, ਨੌਕਰੀ ਵੀ ਛੱਡਣ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਹੈ। ਬੈਂਕ ਦੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਕਰਮਚਾਰੀ ਅਫਸਰ ਦੀ ਮਾਤੀ ਹਰਕਤ ਕਾਰਨ ਉਸ ਉਪਰ ਕਾਰਵਾਈ ਲਈ ਬਜ਼ਿਦ ਸੀ।

“ਪਾਲੀ ਰਾਮ ਜੀ ਬੋਲ ਰਹੇ ਹੋ... ਮੈਂ ਐੱਸ.ਐੱਚ.ਓ. ਸੰਗਰੂਰ ਬੋਲ ਰਿਹਾ।” ਫੋਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨੇ ਮੇਰਾ ਜਵਾਬ ਸੁਣਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾ ਹੀ ਆਪਣੀ ਜਾਣ-ਪਛਾਣ ਕਰਵਾ ਦਿੱਤੀ।

“ਹਾਂਜੀ, ਬੋਲ ਰਿਹਾ, ਹੁਕਮ ਕਰੋ।” ਐੱਸ.ਐੱਚ.ਓ. ਦੇ ਫੋਨ ਕਰਨ ਦੀ ਵਜ੍ਹਾ ਸਮਝਣ

ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਮੈਂ ਅਣਜਾਣ ਬਣ ਕੇ ਪੁੱਛਿਆ। ਐੱਸ.ਐੱਚ.ਓ. ਨਾਲ ਲੰਮੀ ਗੱਲ ਹੋਈ ਤਾਂ ਆਖੀਰ ਉਹਨੇ ਕਿਹਾ, “ਬਾਈ ਜੀ ਆ ਜੋ, ਬੈਠ ਕੇ ਨਿਬੇੜੀਏ ਮਸਲਾ।”

“ਮੈਂ ਕੀ ਕਰਨਾ ਇਹਦੇ 'ਚ? ਤੁਸੀਂ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰੋ ਕਾਨੂੰਨ ਮੁਤਾਬਕ। ਤੁਸੀਂ ਤਾਂ ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਅਜੇ ਤੱਕ ਫੜਿਆ ਵੀ ਨਹੀਂ।” ਮੇਰਾ ਲਹਿਜ਼ਾ ਬੋੜ੍ਹਾ ਸਖਤ ਸੀ।

“ਫੜਿਆ ਹੋਇਆ, ਬਾਣੇ 'ਚ ਹੀ ਬੈਠਾ।” “ਬਿਨਾਇਆ ਕਾਹਦੇ ਲਈ ਐ, ਇਹਨੂੰ ਹਵਾਲਾਤ 'ਚ ਦਿਓ।” ਮੈਂ ਪੂਰੇ ਗੁੱਸੇ ਨਾਲ ਕਿਹਾ।

“ਤੁਸੀਂ ਆਓ ਤਾਂ ਸਹੀ, ਹਵਾਲਾਤ 'ਚ ਵੀ ਦੇ ਦਿੰਦੇ ਆਂ।” ਹੁਣ ਐੱਸ.ਐੱਚ.ਓ ਦਾ ਰੁਖ਼ ਕਾਫੀ ਨਰਮ ਸੀ।

ਅਫਸਰ ਨੂੰ ਹਵਾਲਾਤ 'ਚ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ, ਇਹ ਪੱਕਾ ਕਰਨ ਲਈ ਆਪਣੇ ਇੱਕ ਸਾਥੀ ਨੂੰ ਬਾਣੇ ਭੇਜਿਆ। ਸਾਥੀ ਨੇ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਤਾਂ ਮੈਂ ਬਾਣੇ ਵੱਲ ਰਵਾਨਾ ਹੋ ਗਿਆ।

ਬੈਂਕ ਦੇ ਸੈਂਕੜੇ ਕਰਮਚਾਰੀ ਅਤੇ ਪੀੜਤ ਕਰਮਚਾਰੀ ਦੀ ਬਰਾਦਰੀ ਦੇ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਲੋਕ ਵੀ ਬਾਣੇ ਪਹੁੰਚ ਗਏ। ਅਫਸਰ ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਹਵਾਲਾਤ 'ਚ ਗੁਜ਼ਾਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪੋਲਾ ਪੈ ਚੁੱਕਾ ਸੀ। ਪੀੜਤ ਦੇ ਪੈਰ ਫੜ ਕੇ ਗਿੜਗੜਾਉਣ ਲੱਗ ਗਿਆ। ਇਕੱਠੇ ਹੋਏ ਬੈਂਕ ਦੇ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਅਤੇ ਦਲਿਤ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਦੇ ਆਗੂਆਂ ਨੇ ਉਸ

ਨੂੰ ਲਾਹਨਤਾਂ ਪਾਈਆਂ। ਬਾਣੇ ਵਿਚ ਬੈਂਕ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਤੋਂ ਮੁਆਫ਼ੀ ਮੰਗਣ ਅਤੇ ਲਿਖਤੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅਪਣੀ ਗ਼ਲਤੀ ਮੰਨਣ ਮਗਰੋਂ ਮਸਲੇ ਦਾ ਨਿਬੇੜਾ ਹੋ ਗਿਆ। ... ਅਜੇ ਇੱਕ ਦਿਨ ਹੀ ਲੰਘਿਆ ਸੀ ਕਿ ਬਾਅਦ ਦੁਪਿਹਰ ਮੇਰੇ ਸਾਥੀ ਹਰਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਖਾਲਸਾ ਦਾ ਫੋਨ ਸੀ, “ਆ ਗਏ ਜੀ ਆਰਡਰ?”

“ਕਾਹਦੇ ਆਰਡਰ?” ਮੈਂ ਸਵਾਲ ਕੀਤਾ। “ਬਦਲੀ ਦੇ। ਤੁਹਾਡੇ, ਮੇਰੇ ਅਤੇ ਭੁੱਲਰ ਸਰ ਦੇ।” ਹਰਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਖਾਲਸੇ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ 'ਚ ਬੋੜ੍ਹੀ ਚਿੰਤਾ ਸੀ।

ਮੈਂ ਈਮੇਲ ਖੋਲ੍ਹੀ ਤਾਂ ਦੇਖਿਆ, ਮੇਰੇ ਤੇ ਸਾਡੀ ਜਥੇਬੰਦੀ ਦੇ ਆਗੂ ਗੁਰਦੀਪ ਭੁੱਲਰ ਤੇ ਹਰਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਖਾਲਸਾ ਦੀਆਂ ਬਦਲੀਆਂ ਬਹੁਤ ਦੂਰ-ਦੁਰਾਡੇ ਵਾਲੀਆਂ ਥਾਵਾਂ 'ਤੇ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਨ; ਇਸ ਦੇ ਉਲਟ, ਦੋਸ਼ੀ ਅਫਸਰ ਦੀ ਬਦਲੀ ਉਸ ਦੇ ਘਰ ਦੇ ਬਹੁਤ ਨਜ਼ਦੀਕ ਕਰ ਦਿੱਤੀ।

ਅਸਲੀ ਵਿਚ ਜਥੇਬੰਦੀ ਨੇ ਨਾ ਕੇਵਲ ਬੈਂਕ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਦੇ ਵੱਡੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਕੀਤੇ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਦੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਵਿਜੀਲੈਂਸ ਨੂੰ ਕੀਤੀ ਸੀ ਬਲਕਿ ਬੈਂਕ ਅੰਦਰ ਹੋ ਰਹੇ ਅਨੈਤਿਕ ਤੇ ਗ਼ਲਤ ਕੰਮਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਵੀ ਆਵਾਜ਼ ਉਠਾਈ ਸੀ।

ਅਸੀਂ ਹਾਈਕੋਰਟ ਵਿਚ ਪਟੀਸ਼ਨ ਪਾਈ ਪਰ ਅਜੇ ਤੱਕ ਫੈਸਲਾ ਨਹੀਂ ਆਇਆ। ਸਾਡੇ ਤਿੰਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਦੋ ਜਣੇ ਰਿਟਾਇਰ ਹੋ ਗਏ ਹਾਂ ਤੇ ਤੀਜੇ ਦੀ ਰਿਟਾਇਰਮੈਂਟ ਅਗਲੇ ਮਹੀਨੇ ਹੈ। ਉਂਝ, ਫ਼ਖ਼ਰ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਲੱਖ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਅੱਗੇ ਝੁਕੇ ਨਹੀਂ। ਸੱਚ ਨੂੰ ਫਾਂਸੀ ਤਾਂ ਲਗਦੀ ਆਈ ਹੈ, ਫਿਰ ਕੀ ਹੋਇਆ ਜੇ ਸੱਚ ਨਾਲ ਖੜ੍ਹਨ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਭੁਗਤੀ ਹੈ।

ਸੱਚ ਨੂੰ ਫਾਂਸੀ

ਆਖਰੀ ਤੋਹਫ਼ਾ

‘ਪੰਜਾਬੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨ’ ਦੇ ਸਾਬਕਾ ਸੰਪਾਦਕ ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਤੇਜ ਦੇ ਤਬਸਰੇ ਅਸੀਂ ਅਕਸਰ ਪੜ੍ਹਦੇ-ਛਾਪਦੇ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਦਿਲਚਸਪੀ ਬਹੁਤ ਡੂੰਘੀ ਹੈ। ਇਸ ਵਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਆਪਣੀ ਕਹਾਣੀ ਭੇਜੀ ਹੈ। ਅੱਜ ਤੱਕ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਖਬਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਕਹਾਣੀ ਵੀ ਲਿਖਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਕਹਾਣੀ ਰਤਾ ਕੁ ਲੰਮੀ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਵਿਚਲਾ ਰਸ ਤੁਹਾਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਲੈ ਤੁਰਦਾ ਹੈ।

ਉਮਾ ਬੈਨਰਜੀ ਨਾਲ ਮੇਰਾ ਰਿਸ਼ਤਾ ਕੀ ਸੀ, ਇਹ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਪਤਾ। ਕੁਝ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਦਾ ਨਾਮ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ; ਇਹ ਫਿਕਰਾ ਬੜਾ ਘਿਸਿਆ-ਪਿਟਿਆ ਹੈ ਪਰ ਸੱਚ ਤਾਂ ਇਹੋ ਹੈ ਕਿ ਉਮਾ ਤੇ ਮੇਰਾ ਰਿਸ਼ਤਾ ਸਚਮੁੱਚ ਬੇਨਾਮ ਸੀ। ਉਹ ਮੇਰੀ ਕੀ ਲੱਗਦੀ ਸੀ ਜਾਂ ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਕੀ ਮੰਨਦੀ ਸੀ, ਇਹ ਤੈਅ ਕਰਨ ਦਾ ਨਾ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਅਜਿਹਾ ਕਰਨ ਦਾ ਸਮਾਂ ਮਿਲਿਆ। ਸਿਰਫ਼ ਛੇ ਮਹੀਨਿਆਂ ਦੀ ਅਊਧ ਰਹੀ ਸਾਡੀ ਨੇੜਤਾ ਦੀ, ਉਹ ਵੀ ਅਮੁਮਨ ਫੇਨ ‘ਤੇ। ਨੇੜਤਾ ਦਾ ਆਗਾਜ਼ ਨਾਟਕੀ ਰਿਹਾ, ਮੱਧ ਮਿੰਨਤਾ ਜਿਹਾ ਤੇ ਅੰਤ ਦੁਖਾਂਤਮਈ ਪਰ ਜੋ ਕੁਝ ਵੀ ਵਾਪਰਿਆ, ਉਹ ਯਾਦਾਂ ਬਹੁਤ ਛੱਡ ਗਿਆ।... ਤੇ ਮੇਰਾ ਯਕੀਨ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਯਾਦਾਂ ਮੇਰੇ ਲਈ ਕਦੇ ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀਆਂ।

ਗੱਲ ਮੁੱਢ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਮੈਨੂੰ ਖੰਡਰਾਂ ਦੇ ਸ਼ਹਿਰ ਮਾਂਡ (ਮੁਕਾਮੀ ਲੋਕਾਂ ਤੇ ਮੌਜੂਦਾ

ਸਰਕਾਰੀ ਰਿਕਾਰਡ ਮੁਤਾਬਿਕ ਮਾਂਡਵ) ਨਾਲ ਰੂਹਾਨੀ ਮੋਹ ਹੈ। ਕਦੇ ਮੱਧ ਭਾਰਤ ਦੀ ਮਾਲਵਾ ਰਿਆਸਤ ਦੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਸੀ ਇਹ ਨਗਰ। ਆਪਣੇ

ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਤੇਜ
ਫੋਨ: +91-98555-01488

ਅਕਾਦਮਿਕ ਖੋਜ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਦੇ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ ਮੈਂ ਜਦੋਂ ਵੀ ਇੰਦੌਰ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ ਤਾਂ ਮਾਂਡ ਦੀ ਫੇਰੀ ਦਾ ਬਹਾਨਾ ਬਦਬਦੀ ਘੜ ਲੈਂਦਾ ਹਾਂ— ਪਿਛਲੇ ਚਾਰ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਦੌਰਾਨ ਪੰਜ ਵਾਰ ਜਾ ਆਇਆ ਹਾਂ। ਉਥੋਂ ਦੀ ਹਰ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਇਮਾਰਤ ਦੇ ਨਕਸ਼ੇ ਮੇਰੇ ਜਿਹਨ ਵਿਚ ਉੱਕਰੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਹੋਸ਼ੀਰ ਸ਼ਾਹ ਜਾਂ ਮਹਿਮੂਦ ਖਿਲਜੀ ਵਰਗੇ ਫ਼ਰਾਖ਼ਦਿਲ ਸੁਲਤਾਨਾਂ ਦੀ ਥਾਂ ਮਾਂਡ, ਆਹਲਾ-ਉਦਲ ਨਾਲ ਜੁੜੀਆਂ ਦੰਦ ਕਥਾਵਾਂ ਜਾਂ ਰੂਪਮਤੀ ਤੇ ਬਾਜ਼ ਬਹਾਦਰ ਦੀ ਪ੍ਰੇਮ ਗਾਥਾ ਕਾਰਨ ਵੱਧ ਮਸ਼ਹੂਰ ਹੈ। ਇਸੇ ਪ੍ਰੇਮ ਗਾਥਾ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਰੋਮਾਂਸ ਮੈਨੂੰ ਉਥੋਂ ਦੀ ਹਰ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਇਮਾਰਤ ਦੇ ਹਰ ਪੱਥਰ ਵਿਚ ਵਸਿਆ ਮਹਿਸੂਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਨਗਰੀ ਦੀ ਭੂਗੋਲਿਕ ਬਣਤਰ ਵੀ ਕੁਝ ਇਸ ਕਿਸਮ ਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਦੇ ਅਤੀਤ ਦੀ ਖ਼ੂਬਸੂਰਤੀ ਨੂੰ ਹੁਣ ਵੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਮਾਨ ਕਰਦੀ ਜਾਪਦੀ ਹੈ... ਤੇ ਇਸ ਵਿਚ ਤਾਂ ਕੋਈ ਅਤਿਕਥਨੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਉਸੇ ਅਤੀਤ ਵਿਚ ਵਸੇ ਰੂਹਾਨੀ ਰਮਾਂਸ ਦੀ ਖ਼ੂਬਸੂਰਤੀ ਮੈਨੂੰ ਅਜਬ ਜਿਹੀ ਤਾਜ਼ਗੀ ਬਖ਼ਸ਼ਦੀ ਆਈ ਹੈ।

ਉਮਾ ਨਾਲ ਮੇਰੀ ਮੁਲਾਕਾਤ ਤੇ ਜਾਣ-ਪਛਾਣ ਇਸੇ ਛਿਜ਼ਾ ਵਿਚ ਹੋਈ ਪਰ ਬੇਹੱਦ ਡਰਾਮਾਈ ਅੰਦਾਜ਼ ‘ਚ। ਮੇਰੀ ਪਿਛਲੀ (ਤੇ ਪੰਜਵੀਂ) ਫੇਰੀ ਦੌਰਾਨ ਬਾਜ਼ ਬਹਾਦਰ ਦੇ ਮਹੱਲ ਨੇੜਲੀ ਪਾਰਕਿੰਗ ਵਿਚ ਮੈਂ ਟੈਕਸੀ ‘ਚੋਂ ਉਤਰ ਗਿਆ ਸਾਂ ਕਿ ਟੈਕਸੀ ਦੇ ਐਨ ਨਾਲ ਆ ਕੇ ਟੈਪੋ ਟ੍ਰੈਵਲਰ ਗੱਡੀ ਰੁਕੀ। ਉਸ ਵਿਚੋਂ ਬੰਗਾਲੀਆਂ ਦਾ ਟੋਲਾ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲਿਆ, ਡੂਮਣੀਆਂ ਭਾਵ ਸੱਤ ਭੈਣਾਂ ਵਜੋਂ ਜਾਂਦੇ ਜਾਂਦੇ ਪੰਛੀਆਂ (ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਨਾਮ ਬੈਬਲਰਜ਼) ਵਾਂਗ ਚੀਕ-ਚਿਹਾੜਾ ਪਾਉਂਦਾ ਹੋਇਆ। ਇਹੋ ਚੀਕ-ਚਿਹਾੜਾ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਸਥਾਨ ਨੇੜੇ ਸਥਾਪਿਤ ਟਿਕਟ ਕਾਊਂਟਰ ‘ਤੇ ਵੀ ਬਰਕਰਾਰ ਰਿਹਾ। ਟੋਲੇ ਵਿਚ ਛੇ ਪੁਰਸ਼ ਤੇ ਸੱਤ ਇਸਤਰੀਆਂ ਸਨ। ਸਾਰੇ ਇਕੋ ਸਮੇਂ ਬੋਲਦੇ ਹੋਏ। ਇਸੇ ਸ਼ੇਰ-ਸ਼ਰਾਬੇ ਤੋਂ ਬਚਣ ਲਈ ਮੈਂ ਮਹੱਲ ‘ਤੇ ਪੁੱਜਣ ਦਾ ਛੋਟਾ, ਭਾਵ ਪੌੜੀਆਂ ਵਾਲਾ ਰਾਹ ਲਿਆ। ਇਹ ਪੌੜੀਆਂ ਹਨ ਬਹੁਤ ਖ਼ਤਰਨਾਕ। ਖ਼ੁਰਦਰੀਆਂ, ਨੁਕੀਲੇ ਪੱਥਰਾਂ ਵਾਲੀਆਂ। ਇਕ ਤੇ ਦੂਜੀ ਦਰਮਿਆਨ ਡੇਢ ਫੁੱਟ ਉੱਚੀ ਵਿੱਥ ਵਾਲੀਆਂ। ਇਕ ਪਾਸੇ ਤਾਂ ਕੰਕਰੀਟੀ ਪਹਾੜੀ ਦੀ ਦੀਵਾਰ ਦਾ ਆਸਰਾ ਹੈ, ਦੂਜਾ ਪਾਸਾ ਖਾਲੀ। ਪੈਰ ਫਿਸਲਣ ਦੀ ਸੂਰਤ ਵਿਚ ਹੇਠਾਂ ਪਥਰੀਲੇ ਫ਼ਰਸ਼ ‘ਤੇ ਡਿੱਗਣ ਦਾ ਖ਼ਤਰਾ ਲਗਾਤਾਰ ਬਣਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਮਹੱਲ ਤਕ ਜਾਣ ਦਾ ਦੂਜਾ ਰਾਹ ਰੈਪਨੁਮਾ ਹੈ, ਤਕਰੀਬਨ ਡੇਢ ਸੌ ਮੀਟਰ ਦੀ ਚੜ੍ਹਾਈ ਵਾਲਾ। ਸਾਹ ਉਥੇ ਵੀ ਫੁਲਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਪੌੜੀਆਂ ‘ਤੇ ਵੀ। ਫ਼ਰਕ ਇਕੋ ਹੈ ਕਿ ਪੌੜੀਆਂ ਰਾਹੀਂ ਮਹੱਲ ਤਕ ਬਹੁਤ ਛੇਤੀ ਪਹੁੰਚਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਮੇਰੀ ਕਾਹਲ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਪੌੜੀਆਂ ਤਕ ਦੇ ਬੰਗਾਲੀ ਮੇਰੇ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਪਹਿਲਾਂ ਪੁੱਜ ਗਏ। ਇਕ ਬੰਗਾਲਣ ਮੇਰੇ ਪਿੱਛੇ ਸੀ। ਬਾਕੀ ਟੋਲਾ ਰੈਪ ਵੱਲ ਹੋ ਗਿਆ। ਮੈਂ ਉਪਰਲੀ ਆਖਰੀ ਪੌੜੀ ‘ਤੇ ਪੁੱਜਣ ਵਾਲਾ ਸੀ ਕਿ ਪਿੱਛੇ ‘ਹੈਲਪ ਹੈਲਪ’ ਦੀਆਂ ਆਵਾਜ਼ਾਂ ਆਈਆਂ। ਮੈਂ ਰੁਕ ਗਿਆ, ਗਰਦਨ

ਘੁਮਾਈ ਤਾਂ ਬੰਗਾਲਣ ਮੈਥੋਂ ਤਿੰਨ ਪੌੜੀਆਂ ਪਿੱਛੇ ਇਕ ਲੱਤ ਸਹਾਰੇ ਪੌੜੀ ‘ਤੇ ਅਸਥਿਰ ਹੋਈ ਦਿਸੀ। ਉਸ ਦੀ ਸਾੜ੍ਹੀ, ਉਸ ਦੇ ਸੈਂਡਲ ਦੀ ਉੱਚੀ ਅੱਡੀ ਵਿਚ ਫਸ ਗਈ ਸੀ। ਉਹ ਇਸ ਨੂੰ ਛੁਡਾਉਣ ਲਈ ਲੱਤ ਨੂੰ ਹਲਕੇ-ਹਲਕੇ ਝਟਕੇ ਤਾਂ ਦੇ ਰਹੀ ਸੀ ਪਰ ਜ਼ੋਰ ਦਾ ਝਟਕਾ ਦੇਣ ਦੀ ਸੂਰਤ ਵਿਚ ਉਹ ਆਪਣਾ ਤਵਾਜ਼ਨ ਗੁਆ ਕੇ 20 ਫੁੱਟ ਹੇਠਾਂ ਡਿੱਗ ਸਕਦੀ ਸੀ। ਉਸ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਆ ਰਹੇ ਦੋ ਬੰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਮੈਂ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਉਹ ਦੋ-ਚਾਰ ਪੌੜੀਆਂ ਉਪਰ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਬੰਗਾਲਣ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰਨ। ਇਹ ਕੰਮ ਔਖਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪਰ ਉਹ ਅਜਿਹਾ ਕਰਨ ਦੀ ਥਾਂ ਪਿਛਲ-ਪੈਰੀਂ ਹੋ ਗਏ, ਇਸ ਡਰੋਂ ਕਿ ਬੰਗਾਲਣ ਕਿਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉੱਤੇ ਨਾ ਆ ਡਿੱਗੇ। ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕੀ ਸੁੱਝਿਆ ਕਿ ਇਕ ਪੌੜੀ ਉਪਰ ਚੜ੍ਹਨ ਮਗਰੋਂ ਮੈਂ ਰੈਪ ਤੋਂ ਹੇਠਾਂ ਵੱਲ ਦੌੜ ਲਗਾ ਦਿੱਤੀ। ਭੀੜ ਬਹੁਤ ਸੀ ਉਥੇ ਪਰ ਧੌਲੀ ਦਾੜ੍ਹੀ ਨੂੰ ਦੌੜਦਿਆਂ ਦੇਖ ਕੇ ਲੋਕ ਰਾਹ ਦਿੰਦੇ ਗਏ। ਮੈਨੂੰ ਹੇਠਾਂ ਪੁੱਜਦਿਆਂ ਦੇ ਕੁ ਮਿੰਟ ਲੱਗੇ ਪਰ ਸਾਹ ਪੂਰਾ ਉਖੜ ਗਿਆ। ਇਸ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਮੈਂ ਅੱਠ ਕੁ ਪੌੜੀਆਂ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਬੰਗਾਲਣ ਦੇ ਕੋਲ ਜਾ ਪੁੱਜਾ, ਸੈਂਡਲ ਦੀ ਹੀਲ ਵਿਚੋਂ ਉਸ ਦੀ ਸਾੜ੍ਹੀ ਛੁਡਾਈ ਤੇ ਫਿਰ ਉਸ ਦਾ ਪੈਰ ਪੌੜੀ ‘ਤੇ ਟਿਕਾਉਂਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹ ਬੇਫਿਕਰ ਹੋ ਕੇ ਅਗਲੀਆਂ ਚਾਰ ਪੌੜੀਆਂ ਚੜ੍ਹ ਜਾਵੇ, ਮੈਂ ਹਰ ਐਮਰਜੈਂਸੀ ਸਾਂਭਣ ਲਈ ਉਸ ਦੇ ਪਿੱਛੇ-ਪਿੱਛੇ ਹਾਂ। ਉਹ ਬਹੁਤ ਸਹਿਮੀ ਹੋਈ ਸੀ ਪਰ ਹਿੰਮਤ ਕਰ ਕੇ ਪੌੜੀਆਂ ਚੜ੍ਹ ਗਈ।

ਉਪਰ ਪੁੱਜਣ ‘ਤੇ ਬੰਗਾਲੀ ਟੋਲੇ ਨੇ ‘ਬੈਕ ਯੂ ਬੈਕ ਯੂ’ ਕਰਦਿਆਂ ਮੈਨੂੰ ਘੇਰ ਲਿਆ। ਦੌੜਨ ਕਰ ਕੇ ਮੇਰਾ ਪੂਰਾ ਜਿਸਮ ਪਸੀਨੇ ਨਾਲ ਤਰ-ਬ-ਤਰ ਸੀ। ਸਾਹ ਵੀ ਫੁੱਲਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਮੈਂ ਸਿਰਫ਼ ਪੌੜੀਆਂ ਵਾਲੀ ਬੰਗਾਲਣ ਦੇ ਚਿਹਰੇ ‘ਤੇ ਉਤਰੀ ਰਾਹਤ ਹੀ ਦੇਖੀ ਅਤੇ ਫੌਰੀ ਉਸ ਘੇਰੇ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲ ਕੇ ਮਹੱਲ ਦੀ ਬਨੇਰਾਨੁਮਾ ਫਸੀਲ ‘ਤੇ ਜਾ ਬੈਠਾ। ਪਹਿਲੀਆਂ ਫੇਰੀਆਂ ਦੇ ਆਧਾਰ ‘ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਮਹੱਲ ਦੇ ਹਰ ਹਿੱਸੇ ਦੀ ਚੰਗੀ ਪਛਾਣ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਸੀ। ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਪਤਾ ਸੀ ਕਿ ਕਿੱਥੇ ਹਵਾ ਚੰਗੀ ਵਗਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿੱਥੇ ਬਿਲਕੁਲ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦੀ। ਫਸੀਲ ‘ਤੇ ਬੈਠਿਆਂ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਦੋ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸਕੂਲਾਂ ਦੇ ਬੱਚੇ ਵੀ ਉਥੇ ਟਰਿੱਪ ‘ਤੇ ਆਏ ਹੋਏ ਸਨ। ਮੈਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਕਈ ਬੱਚੇ ਵੀ ਫਸੀਲ ‘ਤੇ ਆ ਬੈਠੇ, ਮੇਰੇ ਹੀ ਆਸ-ਪਾਸ। ਡੇਢ ਸੌ ਮੀਟਰ ਦੀ ਉਚਾਈ ਤਕ ਧੱਕਾ-ਮੁੱਕੀ ਕਰਦਿਆਂ ਸਾਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵੀ ਉਖੜੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਮੈਂ ਇਕ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਉਹ ਕਿੱਥੋਂ ਆਏ ਹਨ ਤਾਂ ਜਵਾਬ ਮਿਲਿਆ: ‘ਮਾਨਪੁਰ’। ‘ਉਹ ਮਾਨਪੁਰ ਜਿਥੋਂ ਚੰਬਲ ਨਦੀ ਨਿਕਲਦੀ ਹੈ?’ ਮੈਂ ਪੁੱਛਿਆ ਤਾਂ ਬੱਚੇ ਨੇ ਅਚੰਭਿਤ ਹੋ ਕੇ ਜਵਾਬੀ ਸਵਾਲ ਕੀਤਾ: ‘ਆਪ ਵਰਾਂ ਗਏ ਹੋ?’ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਇਹ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਜਵਾਗਾ ਤਾਂ ਕਈ ਹੋਰ ਬੱਚੇ ਵੀ ਉਤਸੁਕਤਾਵਸ਼ ਮੇਰੇ ਨੇੜੇ ਹੋ ਗਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਨੇ ਅਚਾਨਕ ਜੇਬ ਵਿਚੋਂ ਨਿੱਕੀ ਜਿਹੀ ਡਾਇਰੀ ਕੱਢ ਕੇ ਮੇਰੇ ਵੱਲ ਹੱਥ ਵਧਾਈ: ‘ਆਟੋਗ੍ਰਾਫ਼ ਦੇ ਦੋ’। ਨਾਂਹ-ਨੁੱਕਰ ਕਰਨ ਦੀ ਥਾਂ ਮੈਂ ਉਹ ਡਾਇਰੀ ਫੜ ਕੇ ਹਿੰਦੀ ਵਿਚ ‘ਸ਼ੁਭ ਇਛਾਏ’ ਲਿਖ ਕੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਦਸਤਖ਼ਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਉਹ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਕੇ ਬੋਲਿਆ, ‘ਯਿਹ ਪੰਜਾਬੀ ਹੈ?’ ਮੈਂ ਸਿਰ ਹਿਲਾਇਆ। ਉਸ ਦੀ ਦੇਖਾ-ਦੇਖੀ ਕਈ ਹੋਰ ਨੋਟ ਪੈਡ ਮੇਰੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆ ਗਏ। ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉੱਤੇ ਆਪਣੇ ਦਸਤਖ਼ਤ ਝਰੀਟ ਰਿਹਾ ਸਾਂ ਤਾਂ ਅਚਾਨਕ ਮੇਰਾ ਧਿਆਨ ਛੇ-ਸੱਤ ਫੁੱਟ ਦੇ ਫਾਸਲੇ ‘ਤੇ ਮੌਜੂਦ ਉਸੇ ਬੰਗਾਲਣ ‘ਤੇ ਪਿਆ। ਉਹ ਬੱਚਿਆਂ ਨਾਲ ਮੇਰੇ ਤਮਾਸ਼ੇ ਦੀ ਵੀਡੀਓ ਬਣਾ ਰਹੀ ਸੀ। ਨਜ਼ਰਾਂ ਮਿਲਦਿਆਂ ਹੀ ਉਹ ਮੁਸਕਰਾਈ, ਸ਼ਰਾਰਤ ਭਰੀ ਮੁਸਕਰਾਹਟ ਜੋ ਅੱਖਾਂ ਤਕ ਫੈਲੀ ਹੋਈ ਸੀ।

ਇੰਨੇ ਨੂੰ ਬੱਚਿਆਂ ਦਾ ਇਕ ਅਧਿਆਪਕ ਉਥੇ ਆ ਕੇ ‘ਚਲੋ ਚਲੋ’ ਕਰਦਿਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਹੱਲ ਵੱਲ ਧੱਕਣ ਲੱਗਾ ਤਾਂ ਇਕ ਬੱਚੇ ਨੇ ਦਲੇਰੀ ਦਿਖਾਉਂਦਿਆਂ ਆਪਣਾ ਮੋਬਾਈਲ ਕੱਢ ਕੇ ਉਸ

ਮਾਸਟਰ ਦੇ ਹੱਥ ਫੜਾ ਦਿੱਤਾ, ਇਸ ਗੁਜ਼ਾਰਿਸ਼ ਨਾਲ ‘ਸਰ! ਇਨ ਕੇ ਸਾਥ ਹਮਾਰੀ ਫੋਟੋ’। ਇਹ ਸੁਣਦਿਆਂ ਹੀ ਕਈ ਬੱਚੇ ਸਾਡੇ ਆਸ-ਪਾਸ ਆ ਇਕੱਠੇ ਹੋਏ। ਮਾਸਟਰ ਜੀ ਨੇ ਦੋ-ਤਿੰਨ ਫੋਟੋਆਂ ਖਿੱਚੀਆਂ ਤੇ ਫਿਰ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਉੱਠਣ ਦਾ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਬੰਗਾਲਣ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹ ਵੀ ਫੋਟੋ ਖਿੱਚਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਦੋ ਕੁ ਤਸਵੀਰਾਂ ਖਿੱਚੀਆਂ ਅਤੇ ਫਿਰ ਆਪਣੇ ਟੋਲੇ ਨਾਲ ਜਾ ਰਲੀ।

ਬੱਚੇ ਵੀ ਮਾਸਟਰ ਜੀ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਹੋ ਗਏ। ਮੈਂ ਪੰਜ ਕੁ ਮਿੰਟ ਹੋਰ ਫਸੀਲ ‘ਤੇ ਬੈਠਾ ਰਿਹਾ, ਠੰਢੀ ਹਵਾ ਦਾ ਲੁਤਫ਼ ਲੈਣ ਲਈ।

ਇਸ ਮਗਰੋਂ ਮੈਂ ਜਿਵੇਂ ਹੀ ਮਹੱਲ ਦੇ ਅੰਦਰ ਦਾਖ਼ਲ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਬੰਗਾਲੀ ਟੋਲੇ ਨੂੰ ਗਾਰਡ ਨਾਲ ਬਹਿਸਦਿਆਂ ਦੇਖਿਆ। ਉਹ ਮਹੱਲ ਦੀ ਛੱਤ ‘ਤੇ ਰੂਪਮਤੀ ਦਾ ਮੰਡਪ ਦੇਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ ਪਰ ਗਾਰਡ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੀ ਪੌੜੀਆਂ ਨੇੜੇ ਨਹੀਂ ਸੀ ਢੁਕਣ ਦੇ ਰਿਹਾ। ਮੇਰੀ ਚਾਲ-ਵਾਲ ਕੁਝ ਐਸੀ ਹੈ ਕਿ ਲੋਕ ਮੈਨੂੰ ਅਕਸਰ ਰਿਟਾਇਰਡ ਫੌਜੀ ਅਫਸਰ ਸਮਝ ਬੈਠਦੇ ਹਨ। ਪਹਿਲੋਂ-ਪਹਿਲ ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਮੇਰੀ ਫੌਜ ਤੋਂ ਰਿਟਾਇਰਮੈਂਟ ਜਾਂ ਰੈਂਕ ਬਾਰੇ ਪੁੱਛਦਾ ਸੀ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਖਿੱਚ ਆਉਂਦੀ ਸੀ ਪਰ ਨੌਕਰੀ ਤੋਂ ਆਪਣੀ ਸੇਵਾਮੁਕਤੀ ਮਗਰੋਂ ਮੈਂ ਉਪਰੋਕਤ ਭਰਮ ਦਾ ਲਾਭ ਲੈਣਾ ਸਿੱਖ ਲਿਆ ਹੈ, ਖਾਸ ਕਰ ਕੇ ਸਰਕਾਰੀ ਦਫ਼ਤਰਾਂ ਵਿਚ। ਉਥੇ ਸੇਵਾਦਾਰ ਮੈਨੂੰ ਅਫਸਰ ਦੇ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਘੁਸਣ ਤੋਂ ਰੋਕਦੇ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਸ਼ਾਇਦ ਉਸ ਬੰਗਾਲਣ ‘ਤੇ ਛਾਅ ਜਾਣ ਦੀ ਲਾਲਸਾ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਗਾਰਡ ਅੱਗੇ ਵੀ ਫੌਜੀ ਅਫਸਰ ਵਾਲਾ ਪੱਤਾ ਵਰਤਿਆ। ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਪੁੱਛਿਆ: ‘ਕੀ ਸਮੱਸਿਆ ਹੈ?’ ਉਸ ਦਾ ਜਵਾਬ ਸੀ ਕਿ ਉਪਰ ਮੁਰੰਮਤ ਚੱਲ ਰਹੀ ਹੈ, ਇਸ ਕਰ ਕੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਛੱਤ ‘ਤੇ ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ। ਇਹ ਸੁਣਦਿਆਂ ਹੀ ਮੈਂ ਬੰਗਾਲੀ ਟੋਲੇ ਨੂੰ ਪੌੜੀਆਂ ਚੜ੍ਹਨ ਦਾ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਗਾਰਡ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, ‘ਮੁਰੰਮਤ ਦਾ ਅਸੀਂ ਧਿਆਨ ਰੱਖ ਲਵਾਂਗੇ, ਤੂੰ ਫਿਕਰ ਨਾ ਕਰ’। ਉਹ ਪੌੜੀਆਂ ਤੋਂ ਪਾਸੇ ਹਟ ਗਿਆ।

ਉਪਰ ਪੁੱਜ ਕੇ ਮੈਂ ਉਸ ਬੰਗਾਲਣ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਉਸ ਮੰਡਪ ਵੱਲ ਜਾਣ ਦਾ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕੀਤਾ ਜਿਥੋਂ ਰੂਪਮਤੀ ਰੋਜ਼ ਸਵੇਰੇ ਨਰਮਦਾ ਨਦੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਿਆ ਕਰਦੀ ਸੀ। ਨਰਮਦਾ ਦੇ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਉਸ ਦੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਨ ਦਾ ਉਪਾਅ ਬਾਜ਼ ਬਹਾਦਰ ਨੇ ਨਰਮਦਾ ਤੋਂ ਜਲ ਮਹੱਲ ਤਕ ਹੰਸਲੀ ਬਣਵਾ ਕੇ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਜਲ ਮਹੱਲ ਨੀਵੀਂ ਥਾਂ ‘ਤੇ ਸੀ ਅਤੇ ਮੁੱਖ ਮਹੱਲ ਉੱਚੀ ਪਹਾੜੀ

‘ਤੇ। ਰੂਪਮਤੀ ਉਥੇ ਤਕ ਮਹਿਲਾ ਪਹਿਰੇਦਾਰਾਂ ਨਾਲ ਜਾਇਆ ਕਰਦੀ ਸੀ। ਬੰਗਾਲਣ ਨੂੰ ਇਹ ਸਭ ਦੱਸਦਿਆਂ ਮੈਂ ਇਹ ਦੇਖ ਲਿਆ ਕਿ ਉਹ ਬਾਕੀ ਬੰਗਾਲਣਾਂ ਨਾਲੋਂ ਸੋਹਣੀ ਸੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਰਗੀ ਭਾਰੀ-ਭਰਕਮ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਉਸ ਦੇ ਦੰਦ ਜ਼ਰਦੇ ਜਾਂ ਪਾਨ ਨਾਲ ਦਾਗਦਾਰ ਨਹੀਂ ਸਨ ਅਤੇ ਉਸ ਨੇ ਬਿੰਦੀ ਨਿੱਕੀ ਜਿਹੀ ਲਾਈ ਹੋਈ, ਦੂਜੀਆਂ ਬੰਗਾਲਣਾਂ ਵਾਂਗ ਟਿੱਕੇ ਵਰਗੀ ਨਹੀਂ। ਸਾਡੀ

ਗੁਫ਼ਤਗੂ ਅਜੇ ਦੋ ਕੁ ਮਿੰਟ ਪੁਰਾਣੀ ਹੋਈ ਸੀ ਕਿ ਬਾਕੀ ਬੰਗਾਲਣਾਂ ਵੀ ਆ ਜੁੜੀਆਂ। ਮੈਂ ਉਥੋਂ ਖਿਸਕਣਾ ਹੀ ਮੁਨਾਸਿਬ ਸਮਝਿਆ। ਉਦੋਂ ਅਜੇ ਸਾਢੇ ਬਾਰਾਂ ਹੀ ਵੱਜੇ ਸਨ।

—

ਅਗਲੇ ਸਾਢੇ ਤਿੰਨ ਘੰਟੇ ਮੈਂ ਜਹਾਜ਼ ਮਹੱਲ ਤੇ ਲਾਲ ਬੰਗਲਾ ਦੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਨਿਆਂ ਦੀਆਂ ਤਸਵੀਰਾਂ ਲੈਣ ਵਿਚ ਗੁਜ਼ਾਰੇ ਜੋ ਮੇਰੇ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣ ਸਕਦੀਆਂ ਸਨ। ਚਾਰ ਵਜੇ ਮੈਂ ਜਾਮੀ ਮਸਜਿਦ ਆ ਗਿਆ ਜੋ ਮਾਲਵਾ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਪਠਾਨ ਸੁਲਤਾਨ ਹੋਸ਼ੀਰ ਸ਼ਾਹ ਨੇ 1406 ਤੋਂ 1435 ਤਕ ਦੇ ਆਪਣੇ ਰਾਜਕਾਲ ਦੌਰਾਨ ਉਸਰਵਾਈ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਹੀ ਮਾਲਵਾ ਦੀ ਰਾਜਧਾਨੀ, ਧਾਰ ਤੋਂ ਬਦਲ ਕੇ ਮਾਂਡ ਵਿਚ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਜਾਮੀ ਮਸਜਿਦ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਹੀ ਸਫ਼ੇਦ ਸੰਗਮਰਮਰ ਦਾ ਬਣਿਆ ਹੋਸ਼ੀਰ ਸ਼ਾਹ ਦਾ ਮਕਬਰਾ ਹੈ। ਇਸ ਮਕਬਰੇ ਦੇ ਗੁੰਬਦ ਦੇ ਡਿਜ਼ਾਈਨ ਨੂੰ ਮੁਗ਼ਲ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਸ਼ਾਹਜਹਾਂ ਨੇ ਤਾਜਮਹੱਲ ਦੇ ਗੁੰਬਦਾਂ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਲਈ ਵਰਤਿਆ ਸੀ। ਹੋਸ਼ੀਰ ਸ਼ਾਹ ਦੀ ਕਬਰ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਇਸ ਮਕਬਰੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਤੇ ਬਾਹਰ, ਸੱਤ ਹੋਰ ਕਬਰਾਂ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਚਾਰ ਕਿਸ ਦੀਆਂ ਹਨ, ਮਾਂਡ ਬਾਰੇ ਪੁਸਤਕਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਸ ਸਬੰਧੀ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਲੱਭਦਾ। ਨਾ ਹੀ ਧਾਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦੇ ਗਜ਼ਟੀਅਰ ਵਿਚ ਕੋਈ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਰਜ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਬਰਾਂ ਉੱਤੇ ਖੁਣੀਆਂ ਇਬਾਰਤਾਂ ਪੜ੍ਹਨ ਲਈ ਮੈਂ ਆਰਕਿਓਲੋਜੀਕਲ ਸਰਵੇ ਮਹਿਕਮੇ ਦੇ ਮੁਕਾਮੀ ਮਾਹਿਰ ਨਾਲ ਸੰਪਰਕ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਸਵਾ ਚਾਰ ਵਜੇ ਮਸਜਿਦ ਦੇ ਵਿਹੜੇ ਵਿਚ ਪੁੱਜਣ ਦਾ ਵਾਅਦਾ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਉਹ ਸਾਢੇ ਚਾਰ ਵਜੇ ਤਕ ਵੀ ਨਾ ਆਇਆ ਤਾਂ ਮੈਂ ਮਸਜਿਦ ਅੰਦਰਲੇ ਗੁਪਤ ਰਾਹ ਰਾਹੀਂ ਹੋਸ਼ੀਰ ਸ਼ਾਹ ਦੇ ਮਕਬਰੇ ਨੇੜੇ ਪੁੱਜ ਗਿਆ। ਇਹ ਗੁਪਤ ਰਾਹ ਪਿਛਲੀ ਫੇਰੀ ਦੌਰਾਨ ਮੈਨੂੰ ਦਿਖਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਮੈਨੂੰ ਸ਼ੱਕ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਬੰਦ ਕਿਤੇ ਸਿੱਧਾ ਮਕਬਰੇ ਦੇ ਅਹਾਤੇ ‘ਚ ਨਾ ਪੁੱਜ ਗਿਆ ਹੋਵੇ।

ਉਥੇ ਉਹ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪਰ ਮਕਬਰੇ ਦੇ ਪੱਛਮ ਵਿਚ ਬਣੀ ਜ਼ਿਆਰਤਸ਼ਾਲਾ ਦੇ ਬਾਹਰਵਾਰ ਬੈਂਚ ‘ਤੇ ਉਹੀ ਪੌੜੀਆਂ ਵਾਲੀ ਬੰਗਾਲਣ ਜ਼ਰੂਰ ਬੈਠੀ ਸੀ। ਮੈਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਉਹ ਸਫ਼ਾਈ ਦੇਣ ਲੱਗੀ ਕਿ ਬਾਕੀਆਂ ਨੇ ਇਥੇ ਆਉਣਾ ਸੀ ਪਰ ਅਜੇ ਤਕ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਆਇਆ। ‘ਸਭੀ ਬਾਹਰ ਪਾਨੀ-ਪੂਰੀ ਮੈਂ ਟੁਟੇ ਹੁੰਦੇ ਹਾਂ’ ਉਸ ਦਾ ਇਹ ਸ਼ਿਕਵਾ ਸੀ। ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਉਣ ਤੱਕ ਮਕਬਰਾ ਦੇਖ ਲਵੇ ਪਰ ਉਸ ਦਾ ਜਵਾਬ ਸੀ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਇਕੱਲਿਆਂ ਅੰਦਰ ਜਾਣ ਤੋਂ ਡਰ ਲੱਗਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਚੱਲੇ। ਜਿਵੇਂ ਹੀ ਅਸੀਂ ਮਕਬਰੇ ਅੰਦਰ ਦਾਖ਼ਲ ਹੋਏ ਤਾਂ ਜਾਪਾਨੀ ਟੂਰਿਸਟ ਮਹਿਲਾ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਗਾਈਡ ਵੀ ਆ ਗਿਆ। ਉਹ ਮਕਬਰੇ ਅੰਦਰੋਂ ਉੱਠਦੀ ਗੂੰਜ ਬਾਰੇ ਦੱਸਣ ਲੱਗਿਆ ਅਤੇ ਉਦਾਹਰਨ ਵਜੋਂ ਉਸ ਨੇ ਤਾੜੀ ਵਜਾਈ। ਇਸ ਤਾੜੀ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਮਕਬਰੇ ਅੰਦਰ ਡੇਢ ਮਿੰਟ ਤਕ ਗੂੰਜਦੀ ਰਹੀ। ਫਿਰ ਉਹ ਉੱਚੀ ਆਵਾਜ਼ ਵਿਚ ‘ਓ-ਹੋ’ ਬੋਲਿਆ ਤਾਂ ਮਕਬਰਾ ਇਸੇ ਆਵਾਜ਼ ਨਾਲ ਗੂੰਜਣ ਲੱਗਾ। ਇਸ ਗੂੰਜ ਤੋਂ ਬੰਗਾਲਣ ਡਰ ਗਈ। ਉਸ ਨੇ ਮੇਰੀ ਖੱਬੀ ਬਾਂਹ ਨੂੰ ਹੱਥ ਪਾ ਲਿਆ। ਉਸ ਦਾ ਡਰ ਦੇਖ ਕੇ ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਲੈ ਆਇਆ। ਉਸ ਵਾਲੇ ਟੋਲੇ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਤੇ ਮੇਰੇ ਮਦਦਗਾਰ ਨੂੰ ਉਡੀਕਣ ਲਈ ਅਸੀਂ ਬੈਂਚ ‘ਤੇ ਜਾ ਬੈਠੇ। ਉਥੇ ਬੈਠਿਆਂ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣਾ ਨਾਮ (ਉਮਾ ਬੈਨਰਜੀ) ਦੱਸਿਆ ਅਤੇ ਇਹ ਵੀ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਬੰਗਾਲੀ ਟੋਲੇ ਵਿਚ ਛੇ ਜੋੜੇ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਜੋੜਾ ਉਸ ਦੇ ਭਰਾ-ਭਰਜਾਈ ਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਭੁਪਾਲ-ਇੰਦੌਰ-ਉਜੈਨ ਦੀ ਸੈਰ ‘ਤੇ ਆਈ ਹੋਈ ਹੈ। ਫਿਰ ਉਸ ਨੇ ਮੇਰਾ ਨਾਮ ਪੁੱਛਿਆ। ਨਾਮ ਜਾਨਣ ਤੋਂ ਮਗਰੋਂ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ, ‘ਆਪ ਕੋ ਕੈਸੇ ਪੁਕਾਰੂੰ?’ ਮੇਰੇ ਨਾਮ ਨਾਲ, ਮੈਂ ਸੁਝਾਇਆ। ‘ਨਹੀਂ, ਆਪ ਬੜੇ ਹੋ, ਆਪਕਾ ਨਾਮ ਨਹੀਂ ਲੈ ਸਕਦੀ।’ ਉਸ ਦਾ ਜਵਾਬ ਸੀ। ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਦਾੜ੍ਹੀ ਵੱਲ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰਦਿਆਂ ਸ਼ਰਾਰਤ ਨਾਲ ਕਿਹਾ, ‘ਅੰਕਲ ਬੁਲਾ ਲੇ!’ ‘ਨਹੀਂ’, ਉਸ ਨੇ ਮੂੰਹ ਸਿਕੋਤਦਿਆਂ ਕਿਹਾ। ਫਿਰ ਕੁਝ ਸਕਿੰਟ ਸੋਚਣ ਮਗਰੋਂ ਬੋਲੀ, ‘ਆਪ ਕੋ ਸ-ਰ-ਦ-ਰ ਜੀ ਬੁਲਾਉਂਗੀ।’ ਮੈਂ ਹੱਸ ਪਿਆ, ‘ਸਰਦਾਰ ਜੀ’ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਉਚਾਰਨ ‘ਤੇ ਵੀ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਚੋਣ ‘ਤੇ ਵੀ। ਫਿਰ ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਕਈ ਸਰਦਾਰਨੀਆਂ ਆਪੋ-ਆਪਣੇ ਪਤੀਆਂ ਨੂੰ ‘ਸਰਦਾਰ ਜੀ’ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨਾਲ ਹੀ ਬੁਲਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਵੀ ਉਹ ਆਪਣੀ ਜਿਦ ‘ਤੇ ਕਾਇਮ ਰਹੀ, ‘ਨਹੀਂ, ਮੈਂ ਤੋ ਸ-ਰ-ਦ-ਰ ਜੀ ਹੀ ਬੁਲਾਉਂਗੀ। ਮੁੜ ਕੋਈ ਫ਼ਰਕ ਨਹੀਂ ਪੜਤਾ।’

—

ਜਾਮੀ ਮਸਜਿਦ ਕੰਪਲੈਕਸ ਦੇ ਛੋਟੇ ਗੇਟ ਵਾਲੇ ਰਾਹ ਤੋਂ ਜਿਵੇਂ ਹੀ ਅਸੀਂ ਬਾਹਰ ਮੁੱਖ ਸੜਕ ‘ਤੇ ਪਹੁੰਚੇ ਤਾਂ ਪਾਰਕਿੰਗ ਵਿਚ ਮੌਜੂਦ ਬੰਗਾਲੀ ਟੋਲੇ ਦੀ ਇਕ ਮੈਂਬਰ ਸਾਡੇ ਵੱਲ ਦੇਖ ਕੇ ਚੀਕੀ: ‘ਯਹਾ ਭੀ!... ਯਹਾ ਭੀ?’ ਬਾਕੀ ਟੋਲੇ ਨੇ ਵੀ ਇਹੋ ਸ਼ੇਰ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ਼ਾਰਾ ਉਮਾ ਤੇ ਮੇਰੇ ਮੇਲ-ਮਿਲਾਪ ਵੱਲ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਦੋਵਾਂ ਨੇ ਜਿੱਚ ਹੋਇਆ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ। ਉਹ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਉਸ ਟੋਲੇ ਵਿਚ ਜਾ ਰਲੀ, ਮੈਂ ਚੁਸਤ-ਕਦਮੀ ਆਪਣੀ ਟੈਕਸੀ ਵੱਲ ਚਲਾ ਗਿਆ।

ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਮੈਂ ਮਾਨਪੁਰ ਨਹੀਂ ਗਿਆ। ਟੈਕਸੀ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਬੁਖਾਰ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਸੁਵਖਤ ਹੀ ਮੈਨੂੰ ਫੋਨ ਕਰ ਕੇ ਬਦਲਵੀਂ ਟੈਕਸੀ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਨ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਸ਼ ਕੀਤੀ ਪਰ ਮੈਂ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਠੀਕ ਹੋਣ ਮਗਰੋਂ ਹੀ ਮੈਂ ਮਾਨਪੁਰ ਜਾਵਾਂਗਾ। ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਅਜੇ ਤਿੰਨ ਦਿਨ ਹੋਰ ਸਨ। ਇਸ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਮਗਰੋਂ ਮੈਂ ਇਕ ਬਜ਼ੁਰਗ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰ ਕੋਲ ਜਾ ਕੇ ਮਾਲਵੇ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਬਾਰੇ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਦੇਖਣ ਤੇ ਨੋਟਸ ਲੈਣ ਦਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਬਣਾ ਲਿਆ। ਦਿਨੇ ਇਕ ਵਜੇ ਤੋਂ ਸ਼ਾਮ ਪੰਜ ਵਜੇ ਤਕ ਮੈਂ ਉਸ ਦੇ ਘਰ ਆਪਣਾ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ। ਇਸ ਦੌਰਾਨ ਉਸ ਨੇ ਲੰਚ ਲਈ ਕੋਈ ਸੁਲ੍ਹਾ ਨਹੀਂ ਮਾਰੀ, ਸਿਰਫ਼ ਦੋ ਵਾਰ ਸਤੀ ਜਿਹੀ ਚਾਹ ਪਿਲਾਈ। ਉਸ ਦੇ ਘਰ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਆਇਆ ਤਾਂ ਭੁੱਖ ਮਹਿਸੂਸ

(ਬਾਕੀ ਅਗਲੇ ਸਫ਼ੇ ‘ਤੇ)

(ਪਿਛਲੇ ਸਫੇ ਦੀ ਬਾਕੀ)

ਹੋਈ। ਇਸੇ ਲਈ ਆਟੋ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਇੰਦੌਰ ਦੀ ਮਸ਼ਹੂਰ ਫੂਡ ਸਟਰੀਟ ‘ਛੱਪਨ’ (56 ਦੁਕਾਨਾਂ ਵਾਲੀ ਮਾਰਕੀਟ) ਲਿਜਾਣ ਲਈ ਕਿਹਾ। ਉਥੇ ਹੀ ਚਾਟ ਤੇ ਅਜਿਹੇ ਹੋਰ ਸਨੈਕਸ ਵਾਲੀ ਮਸ਼ਹੂਰ ਦੁਕਾਨ ਦੇ ਬਾਹਰ ਉਮਾ ਬੈਨਰਜੀ ਕੁਪਨ ਲੈਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਕਤਾਰ ਵਿਚ ਖੜ੍ਹੀ ਦਿਸੀ। ਉਸ ਦੇ ਨੇੜੇ ਜਾ ਕੇ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਉਸ ਦਾ ਨਾਮ ਲਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਗਰਦਨ ਘੁਮਾਈ ਤੇ ਵਿਸਮੇ ਭਰੇ ਲਹਿਜ਼ੇ ਵਿਚ ਬੋਲੀ: “ਸ-ਰ-ਦ-ਰ-ਜੀ, ਯਹਾਂ ਭੀ?” ਫਿਰ ਉਹ ਕਤਾਰ ਵਿਚੋਂ ਬਾਹਰ ਆਈ, ਆਪਣਾ ਪਰਸ ਫਰੇਲ ਕੇ ਮੁਚੜਿਆ ਜਿਹਾ ਕਾਰਡ ਕੱਢਿਆ ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਸੌਂਪਦਿਆਂ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ, “ਆਪ ਫ਼ੌਰੀ ਯਹਾਂ ਸੇ ਚਲੇ ਜਾਈਏ, ਨਹੀਂ ਤੇ ਬਾਕੀ ਲੋਗ (ਬੰਗਾਲੀ ਟੋਲਾ) ਯਹਾਂ ਆਕਰ ਕੱਲ੍ਹ ਵਾਲਾ ਆਲਾਪ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦੇਂਗੇ।” ਮੈਂ ਤੁਰਨ ਲੱਗਾ ਤਾਂ ਉਹ ਅਚਾਨਕ ਬੋਲੀ, “ਕਾਰਡ ਪੇ ਮੇਰਾ ਫੋਨ ਨੰਬਰ ਔਰ ਬਨਾਰਸ ਕੇ ਘਰ ਕਾ ਪਤਾ ਹੈ। ਕਭੀ ਫੋਨ ਕਰੀਏਗਾ।” ਇਹ ਕਹਿੰਦਿਆਂ ਉਹ ਕਤਾਰ ਵਿਚ ਮੁੜ ਜਾ ਘੁਸੀ।

ਮੈਂ ਕਾਰਡ ਕੁਝ ਮਾਯਸੀ ਤੇ ਕੁਝ ਖਿਝ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਬਟੂਏ ਵਿਚ ਸਭਾਲ ਲਿਆ। ਉਮਾ ਨੂੰ ਦੇਖਦਿਆਂ ਜੋ ਖੁਸ਼ੀ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਈ ਸੀ, ਉਹ ਓਨੀ ਹੀ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਖਿੰਡ ਗਈ ਸੀ। ਦਰਅਸਲ, ਸਾਡੀ ਮਰਦਾਵੀਂ ਮਨੋਬਿਰਤੀ ਹੀ ਕੁਝ ਐਸੀ ਹੈ ਕਿ ਓਪਰੀ ਔਰਤ ਦੀ ਸਾਧਾਰਨ ਮੁਸਕਾਨ ਵਿਚੋਂ ਵੀ ਸਾਨੂੰ ‘ਮੌਕਾ’ ਨਜ਼ਰ ਆਉਣ ਲੱਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਵੀ ਇਸੇ ਮਰਜ਼ ਤੋਂ ਬਚਿਆ ਹੋਇਆ ਨਹੀਂ। ਲਿਹਾਜ਼ਾ, ਮੇਰੀ ਮਾਯਸੀ ਜਾਂ ਖਿਝ ਕੁਝ ਹੱਦ ਤਕ ਜਾਇਜ਼ ਸੀ। ਹਾਂ, ਉਸ ਵੱਲੋਂ ਦਿੱਤੇ ਕਾਰਡ ਵਿਚੋਂ ਮੈਨੂੰ ਉਮੀਦ ਦੀ ਕਿਰਨ ਜ਼ਰੂਰ ਦਿਸੀ। ਇਹ ਵੱਖਰੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਕਿਰਨ ਨਾਲ ਬੀਬੀ ਦਾੜ੍ਹੀ ਦਾ ਲਿਹਾਜ਼ਾ ਵੀ ਆ ਜੁੜਿਆ।

ਅਗਲੇ ਦੋ ਮਹੀਨਿਆਂ ਦੌਰਾਨ ਉਮਾ ਦਾ ਸ਼ਰਾਰਤੀ ਮੁਸਕਾਨ ਵਾਲਾ ਚਿਹਰਾ ਮੈਨੂੰ ਅਕਸਰ ਸਤਾਉਂਦਾ ਰਿਹਾ। ਫੋਨ ਕਰਨ ਦਾ ਮਨ ਕਈ ਵਾਰ ਬੜਾ ਹੋਇਆ ਪਰ ਉਮਰ ਦਾ ਤਕਾਜ਼ਾ ਤੇ ਸ਼ਰਾਫ਼ਤ ਹਰ ਵਾਰ ਮੇਰੀ ਚਾਹਤ ਉੱਤੇ ਹਾਵੀ ਹੁੰਦੇ ਰਹੇ। ਇਹੋ ਮਹਿਸੂਸ ਹੁੰਦਾ ਰਿਹਾ ਕਿ ਪਰਾਈ ਔਰਤ ਨਾਲ ਬੇਵਜ੍ਹਾ ਖੁੱਲ੍ਹ ਲੈਣੀ ਮੈਨੂੰ ਸੋਝਦੀ ਨਹੀਂ।

ਫਿਰ ਸਬਬ ਕੁਝ ਵੱਖਰਾ ਬਣ ਗਿਆ। ਮੇਰੀ ਮਰਹੂਮ ਬੀਵੀ ਦੀਆਂ ਤਿੰਨ ਸਹੇਲੀਆਂ ਮੈਨੂੰ ਵੀਰ ਕਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਬੀਵੀ ਦੇ ਗੁਜ਼ਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਮੈਂ ਇਹ ਰਿਸ਼ਤਾ ਪੂਰੀ ਤਨਦੇਹੀ ਨਾਲ ਨਿਭਾਉਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਦਾ ਆਇਆ ਹਾਂ। ਤਿੰਨੋਂ ਹਿੰਦੂ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ‘ਚੋਂ ਹਨ। ਇਸੇ ਲਈ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਅਕਸਰ ‘ਤਿੰਨ ਦੇਵੀਆਂ’ ਸ਼ਬਦ ਹੀ ਵਰਤਦਾ ਹਾਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਹਰ ਚੌਥੇ ਪੰਜਵੇਂ ਦਿਨ ਫੋਨ ਵਾਰਤਾ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਕ ਦਿਨ ਅਜਿਹੀ ਵਾਰਤਾ ਦੌਰਾਨ ਇਕ ਦੇਵੀ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਤਿੰਨਾਂ ਨੇ ਬਨਾਰਸ ਯਾਤਰਾ ਦਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਬਣਾਇਆ ਹੈ। ਇਹ ਸੁਣਦਿਆਂ ਹੀ ਮੈਨੂੰ ਜਾਪਿਆ ਕਿ ਇਹ ਤਾਂ ਉਮਾ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਦਾ ਚੰਗਾ ਬਹਾਨਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਉਸ ਦੇਵੀ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜੇਕਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਹਿਰੇਦਾਰ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਲਿਜਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ। ਵੀਹ ਕੁ ਮਿੰਟਾਂ ਬਾਅਦ ਉਸ ਦਾ ਸੁਨੇਹਾ ਆ ਗਿਆ ਕਿ ਦਿੱਲੀ ਤੋਂ ਵੰਦੇ ਭਾਰਤ ਐਕਸਪ੍ਰੈਸ ਦੀਆਂ ਚਾਰ ਟਿਕਟਾਂ ਬੁੱਕ ਹੋ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਤਿੰਨ ਰਾਤਾਂ ਬਨਾਰਸ ਰੁਕਣ ਦਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਹੈ। ਵਾਪਸੀ ਸਿੱਧੀ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਜਹਾਜ਼ ਰਾਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ।

ਵੰਦੇ ਭਾਰਤ ਐਕਸਪ੍ਰੈਸ ਬਨਾਰਸ ਪੁਰੇ ਤਿੰਨ ਵਜੇ ਪੁੱਜੀ। ਉਹ ਤਿੰਨੋਂ ਔਸੀ ਘਾਟ ਨੇੜੇ ਧਰਮਸ਼ਾਲਾ ਵਿਚ ਠਹਿਰੀਆਂ, ਮੈਂ ਅੱਧਾ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦੂਰ ਹੋਟਲ ਵਿਚ। ਸੁਥਰਾ ਸੀ ਉਹ ਹੋਟਲ। ਨਹਾ-ਧੋ ਕੇ ਮੈਂ ਨਵੇਂ ਸਿਰਿਓਂ ਤਿਆਰ ਹੋਇਆ। ਫਿਰ ਪਰਸ ਵਿਚੋਂ ਕਾਰਡ ਕੱਢ ਕੇ ਉਮਾ ਦਾ ਨੰਬਰ ਮਿਲਾਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਤੀਜੀ ਰਿੰਗ ‘ਤੇ ਫੋਨ ਚੁੱਕ ਲਿਆ। ਆਵਾਜ਼ ਆਈ, “ਕੌਨ?” “ਸਰਦਾਰ ਜੀ”, ਮੈਂ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ। “ਸ਼ੱਚੀ!” ਉਸ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ‘ਚ ਹੈਰਾਨੀ ਸੀ। “ਕਹਾਂ ਸੇ?” “ਬਨਾਰਸ ਸੇ”, ਮੇਰਾ ਜਵਾਬ ਸੀ। ਫਿਰ ਬੰਗਲਾਨੁਮਾ ਉਚਾਰਨ ਵਾਲਾ “ਸ਼ੱਚੀ!?” ਸੁਣਨ ਨੂੰ ਮਿਲਿਆ। ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਇਲਾਕੇ ਤੇ ਹੋਟਲ ਦਾ ਨਾਮ ਦੱਸਿਆ ਤਾਂ ਉਹ ਬੋਲੀ ਕਿ ਉਹ ਜਗ੍ਹਾ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਘਰ ਤੋਂ ਸਿਰਫ਼ ਦੋ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦੂਰ ਹੈ। ਫਿਰ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ ਕਿ ਸ਼ਾਮ ਦੀ ਚਾਹ ਦਾ ਟਾਈਮ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘਰ ਆ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਚਾਹ ਪੀਵਾਂ। ਉਹ ਆਪਣੇ ਬੇਟੇ ਨੂੰ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਭੇਜ ਰਹੀ ਹੈ।

ਸੱਚ ਕਹਾਂ, ਅਜਿਹੇ ਹੁੰਗਾਰੇ ਦੀ ਮੈਨੂੰ ਰਤਾ

ਵੀ ਉਡੀਕ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਦਸ ਮਿੰਟਾਂ ‘ਚ ਉਸ ਦਾ ਬੇਟਾ ਰਿਸੈਪਸ਼ਨ ‘ਤੇ ਆ ਗਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਮੇਰੇ ਪ੍ਰਤੀ ਕੋਈ ਓਪਰਾਪਣ ਨਹੀਂ ਦਿਖਾਇਆ। ਜਾਹਿਰ ਹੈ, ਉਹ ਮਾਂ ਪਾਸੋਂ ਮਾਂਡ ਵਾਲਾ ਪੂਰਾ ਕਿੱਸਾ ਸੁਣ ਚੁੱਕਾ ਸੀ। ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਮੋਟਰ ਸਾਈਕਲ ‘ਤੇ ਹੀ ਘਰ ਲੈ ਗਿਆ। ਘਰ ਪੁਰਾਣੇ ਮੁਹੱਲੇ ਵਿਚ ਸੀ, ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ, ਤਿੰਨ ਕਮਰਿਆਂ ਵਾਲਾ। ਦੋ ਬੈਡਰੂਮ ਤੇ ਤੀਜਾ ਡਰਾਇੰਗ ਰੂਮ ਜਾਂ ਸਿਟਿੰਗ ਰੂਮ। ਘਰ ਦੇ ਅੱਗੇ ਬੇਨਾ ਕੁ ਵਿਹੜਾ ਕਿ ਇਕ ਤਾਰ ਉੱਤੇ ਕਪੜੇ ਸੁੱਕਣੇ ਪਾਏ ਜਾ ਸਕਣ। ਉਮਾ ਪੂਰੀ ਨਿੱਘ ਨਾਲ ਮੈਨੂੰ ਮਿਲੀ। ਬੇਟੇ ਦਾ ਫੋਨ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਵੱਜ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਹ ਸੁਣਨ ਲਈ ਆਪਣੇ ਕਮਰੇ ‘ਚ ਚਲਾ ਗਿਆ ਤੇ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਭੇੜ ਲਿਆ।

ਉਮਾ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਪਾਣੀ ਪੀਣ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ। ਫਿਰ ਚਾਹ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਜਿਵੇਂ ਹੀ ਕਿਚਨ ‘ਚ ਗਈ ਤਾਂ ਪਿੱਛੇ-ਪਿੱਛੇ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਉਹ ਮੇਰੀ ਇਸ ਹਰਕਤ ਤੋਂ ਅਸਹਿਜ ਹੋ ਗਈ। ਅਸਹਿਜ ਹੋਣਾ ਸੁਭਾਵਿਕ ਵੀ ਸੀ। ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੀ ਗ਼ਲਤੀ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਹੋ ਗਿਆ। ਭੁੱਲ ਸੁਧਾਰਨ ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸਹਿਜ ਕਰਨ ਲਈ ਮੈਂ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਆਪਣੀਆਂ ਭੈਣਾਂ ਦੇ ਘਰ ਜਾ ਕੇ ਵੀ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਇਕੱਲਿਆਂ ਬੈਠਣ ਨਾਲੋਂ ਗੱਲਬਾਤ ਲਈ ਪੰਜ-ਦਸ ਮਿੰਟ ਹੋਰ ਮਿਲ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਅਜਿਹੇ ਸਪਸ਼ਟੀਕਰਨ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਉਹ ਸਹਿਜ ਨਹੀਂ ਹੋਈ। ਖਾਮੋਸ਼ੀ ਨਾਲ ਕੁਝ ਪਲੇਟਾਂ ਡਰਾਅਰ ਵਿਚੋਂ ਕੱਢ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਸਨੈਕਸ ਆਦਿ ਪਾਉਣ ਲੱਗੀ ਪਰ ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ ਰੋਕ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜੇਕਰ ਘਰ ‘ਚ ਕੋਈ ਬੰਗਾਲੀ ਮਿਠਾਈ ਪਈ ਹੈ ਤਾਂ ਮੈਂ ਉਹ ਖਾਵਾਂਗਾ। ਉਸ ਨੇ ਫਰਿਜ ‘ਚੋਂ ਸਟੀਲ ਦਾ ਗੋਲ ਡੱਬਾ ਕੱਢਿਆ। ਉਸ ਵਿਚ ਬਾਲੂਸ਼ਾਹੀਆਂ ਸਨ। ਉਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਲੇਟ ਵਿਚ ਸਜਾਉਣ ਲੱਗੀ ਤਾਂ ਮੈਂ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਉਹ ਇਕ ਬਾਲੂਸ਼ਾਹੀ ਮਾਈਕਰੋਵੇਵ ਕਰ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਦੇਵੇ। ਉਸ ਨੇ ਅੱਧਾ ਮਿੰਟ ਇਹ ਗਰਮ ਕੀਤੀ। ਮੈਂ ਕੋਸੀ ਜਿਹੀ ਕਟੋਰੀ ‘ਚੋਂ ਅੱਧੀ ਬਾਲੂਸ਼ਾਹੀ ਤੋੜ ਕੇ ਮੂੰਹ ‘ਚ ਪਾਈ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਅੱਧੀ ਚਾਹ ਨਾਲ ਖਾਣ ਲਈ ਰੱਖ ਲਈ। ਮੇਰੀ ਇਸ ਕਿਸਮ ਦੀ ਬੇਤਕੱਲਫ਼ੀ ਉਸ ਦੀ ਅਸਹਿਜਤਾ ਘਟਾਉਣ ਵਿਚ ਕੁਝ ਸਫਲ ਹੋ ਗਈ। ਉਸ ਨੇ ਵੀ ਇਕ ਬਾਲੂਸ਼ਾਹੀ ਗਰਮ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਫਿਰ ਬੋਲੀ: “ਇਸ ਮੌ ਸੇ ਭੀ ਆਧੀ ਆਪ ਕੇ ਖਾਨੀ ਪੜੇਗੀ।” ਫਿਰ ਅਸੀਂ ਆਪੋ-ਆਪਣੇ ਮੱਗ ਤੇ ਕਟੋਰੀਆਂ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਚੁੱਕੀ ਡਰਾਇੰਗ ਰੂਮ ਵਿਚ ਆ ਗਏ।

ਉਮਾ ਨੇ ਬੇਟੇ ਨੂੰ ਇਕ-ਦੋ ਆਵਾਜ਼ਾਂ ਮਾਰੀਆਂ ਪਰ ਉਹ ਫੋਨ ‘ਚ ਹੀ ਮਸਰੂਫ਼ ਰਿਹਾ। ਉਸ ਦੀ ਗ਼ੈਰਹਾਜ਼ਰੀ ਦਾ ਲਾਭ ਲੈਂਦਿਆਂ ਉਮਾ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਹ ਸਿੰਗਲ ਪੈਰੈਂਟ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਦੋ ਬੇਟੇ ਹਨ। ਵੱਡਾ ਬੇਟਾ ਪੰਜ ਸਾਲ ਤੇ ਛੋਟਾ ਤਿੰਨ ਸਾਲ ਦਾ ਸੀ ਜਦੋਂ ਉਸ ਦਾ ਤਲਾਕ ਹੋ ਗਿਆ। ਗਨੀਮਤ ਇਹ ਰਹੀ ਕਿ ਉਹ ਉਦੋਂ ਗ਼ੈਰ-ਸਰਕਾਰੀ ਕਾਲਜ ਵਿਚ ਇਮਤਿਹਾਨ ਦੀ ਲੈਕਚਰਾਰ ਲੱਗ ਚੁੱਕੀ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਦਾ ਪਤੀ ਵੀ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਦਾ ਕੁਝ ਖਰਚ ਉਠਾਉਣ ਲਈ ਰਾਜ਼ੀ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਅਜਿਹੇ ਹਾਲਾਤ ਵਿਚ ਵੱਡਾ ਕੰਪਿਊਟਰ ਇੰਜਨੀਅਰ ਬਣ ਕੇ ਨਿਊਜ਼ੀਲੈਂਡ ਪੁੱਜ ਗਿਆ ਜਿਥੇ ਹੁਣ ਉਹ ਪੀ.ਆਰ. ਉਡੀਕ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਛੋਟਾ ਵੀ ਇੰਜਨੀਅਰਿੰਗ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਬਨਾਰਸ ਵਿਚ ਹੀ। ਇਹ ਸਭ ਦੱਸਣ ਮਗਰੋਂ ਉਮਾ ਨੇ ਮੈਥੋਂ ਮੇਰੇ ਪਰਿਵਾਰ ਬਾਰੇ ਪੁੱਛਿਆ। ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਪਤਨੀ ਦੇ ਦੇਹਾਂਤ ਅਤੇ ਬੇਟੀ ਦੇ ਕੈਨੇਡਾ ਵਿਚ ਅਕਾਦਮੀਸ਼ੀਅਨ ਤੇ ਬੇਟੇ ਦੇ ਦਿੱਲੀ ਵਿਚ ਆਲ੍ਹਾ ਅਫਸਰ ਹੋਣ ਬਾਰੇ ਦੱਸਿਆ। ਉਸ ਦਾ ਅਗਲਾ ਸਵਾਲ ਉਹੋ ਸੀ ਜਿਸ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਮੈਨੂੰ ਅਕਸਰ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ: “ਮੈਂ ਇਕੱਲਾ ਕਿਉਂ ਰਹਿੰਦਾ ਹਾਂ, ਬੱਚਿਆਂ ਕੋਲ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ?” ਮੇਰਾ ਜਵਾਬ ਵੀ ਰਟਿਆ-ਰਟਾਇਆ ਸੀ: “ਸੁਨਹਿਰੇ ਪਿੰਜਰੇ ਦੀ ਕੈਦ ਨਾਲੋਂ ਆਜ਼ਾਦ ਪਰਿੰਦੇ ਵਾਂਗ ਵਿਚਰਨਾ ਕਿਤੇ ਵੱਧ ਮਜ਼ੇਦਾਰ ਹੈ।” ਮੇਰਾ ਜਵਾਬ ਸੁਣ ਕੇ ਉਹ ਮੁਸਕਰਾ ਪਈ। ਮੈਂ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਇਹ ਨੋਟਿਸ ਕੀਤਾ ਕਿ ਉਸ ਦੀ ਮੁਸਕਰਾਹਟ ਵਿਚੋਂ ਮਾਂਡ ਵਾਲੀ ਤਾਜ਼ਗੀ ਗਾਇਬ ਸੀ। ਇਸ ਵਿਚ ਬਕਾਵਟ ਸੀ। ਉਸ ਦਾ ਚਿਹਰਾ ਵੀ ਪਹਿਲਾਂ ਨਾਲੋਂ ਕਮਜ਼ੋਰ ਸੀ। ਬੱਕਿਆ-ਬੱਕਿਆ। ਮੈਂ ਇਸ ਤਬਦੀਲੀ ਬਾਰੇ ਉਸ ਤੋਂ ਪੁੱਛਣਾ ਚਾਹਿਆ ਪਰ ਚੁੱਪ ਹੀ ਰਿਹਾ। ਮੈਨੂੰ ਅਜਿਹਾ ਕਰਨਾ ਹੀ ਵਾਜਬ ਜਾਪਿਆ।

ਪੌਣਾ ਕੁ ਘੰਟਾ ਬਿਤਾਉਣ ਮਗਰੋਂ ਮੈਂ ਜਾਣ ਲਈ ਉੱਠਿਆ ਤਾਂ ਉਮਾ ਰਾਤ ਦਾ ਖਾਣਾ ਖਾ ਕੇ ਜਾਣ ‘ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦੇਣ ਲੱਗੀ। ਮੈਂ ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਲੰਚ ‘ਤੇ ਆਉਣ ਦਾ ਵਾਅਦਾ ਕੀਤਾ ਪਰ ਦੋ ਸ਼ਰਤਾਂ ਰੱਖੀਆਂ: ਪਹਿਲੀ, ਬਹੁਤਾ ਉਚੇਚ ਨਾ ਕਰੇ ਅਤੇ ਦੂਜੀ, ਖਾਣੇ ਵਿਚ ਕੱਦੂ-ਜਾਤੀ ਦੀ ਕੋਈ ਵੀ

ਸਬਜ਼ੀ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਦੂਜੀ ਸ਼ਰਤ ਸੁਣ ਕੇ ਉਹ ਜ਼ੋਰ ਦੀ ਹੱਸੀ ਅਤੇ ਬੋਲੀ: “ਬੰਗਾਲੀ ਕਾ ਘਰ ਹੈ, ਯਹਾਂ ਕੱਦੂ ਨਹੀਂ, ਮਾਸ-ਮੱਛੀ ਮਿਲੇਗੀ।” ਉਸ ਰਾਤ ਮੈਂ ਉਮਾ ਪ੍ਰਤੀ ਆਪਣੇ ਆਕਰਸ਼ਣ ਦਾ ਮੁਹਾਂਦਰਾ ਉਲੀਕਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ।

ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਲੰਚ ਦੌਰਾਨ ਇਕ-ਦੂਜੇ ਦੇ ਘਰਾਂ-ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਤੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਆਦਿ ਬਾਰੇ ਜਾਣਨ ਦਾ ਦੌਰ ਜਾਰੀ ਰਿਹਾ। ਮੇਰੇ ਰੋਕਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਉਮਾ ਨੇ ਕੁਝ ਪਕਾਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਖਵਾਇਆ ਵੀ ਉਹ ਜਬਰੀ। ਹੋਟਲ ਪਰਤਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮੈਂ ਉਹਦੇ ਬੇਟੇ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹ ਕਿਸੇ ਅਜਿਹੇ ਦੁਕਾਨਨੁਮਾ ਰੈਸਤਰਾਂ ਬਾਰੇ ਦੱਸੇ ਜੋ ਬਹੁਤ ਪੁਰਾਣਾ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਬਿਲਕੁਲ ਰਵਾਇਤੀ ਲੱਜਤ ਵਾਲੇ ਬਨਾਰਸੀ ਪਕਵਾਨ ਪਰੋਸਦਾ ਹੋਵੇ। ਉਸ ਨੇ ਦੋ ਅਜਿਹੇ ਰੈਸਤਰਾਵਾਂ ਦੀ ਦੱਸ ਪਾਈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਮੈਨੂੰ ਬਿਹਤਰ ਜਾਪਿਆ, 1895 ਵਾਲੇ ਜਨਮ ਕਾਰਨ। ਫਿਰ ਮੈਂ ਮਾਂ-ਬੇਟੇ ਨੂੰ ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਇਕ ਵਜੇ ਲੰਚ ਲਈ ਪੁੱਜਣ ਦਾ ਨਿਯਤ ਦਿੱਤਾ। ਨਾਲ ਹੀ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਸੇ ਬਹਾਨੇ ਉਹ ‘ਤਿੰਨ ਦੇਵੀਆਂ’ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਵੀ ਕਰ ਲੈਣਗੇ। ਉਮਾ ਨੇ ਝਿਜਕ ਦਿਖਾਈ, ਦੇਵੀਆਂ ਨੂੰ ਘਰ ਲਿਆਉਣ ‘ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦੇਣ ਲੱਗੀ ਪਰ ਅੰਤ ਮੇਰੀ ਜ਼ਿੰਦ ਅੱਗੇ ਝੁਕ ਗਈ।

—
ਲੰਚ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਉਮਾ ਹਲਕਾ ਮੇਕਅੱਪ ਕਰ ਕੇ ਆਈ। ਇਸ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਉਸ ਦਾ ਚਿਹਰਾ ਖਿੰਚਿਆ-ਖਿੰਚਿਆ ਜਿਹਾ ਸੀ। ਅੱਖਾਂ ਹੇਠਲੇ ਕੋਇਆਂ ‘ਚ ਸਿਆਹੀ ਵੀ ਮੈਨੂੰ ਵਧੀ ਹੋਈ ਜਾਪੀ। ਉਝ, ਤਿੰਨਾਂ ਦੇਵੀਆਂ ਨਾਲ ਗੱਲਾਂ ਉਸ ਨੇ ਖੁਬ ਕੀਤੀਆਂ। ਮੇਰੀ ਤਾਰੀਫ਼ ਵੀ ਦੋ ਵਾਰ ਇੰਝ ਕੀਤੀ ਜਿਵੇਂ ਮੈਨੂੰ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਤੋਂ ਜਾਣਦੀ ਹੋਵੇ ਪਰ ਖਾਧਾ-ਪੀਤਾ ਬਹੁਤ ਘੱਟ। ਰੁਖ਼ਸਤਗੀ ਵੇਲੇ ਦੁਆ-ਸਲਾਮ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਉਸ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਜ਼ਰਾ ਕੁ ਪਾਸੇ ਆਉਣ ਦਾ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕੀਤਾ। ਪਰ੍ਹੇ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੀ ਉਹ ਬਹੁਤ ਧੀਮੇ ਜਿਹੇ ਸੁਰ ‘ਚ ਬੋਲੀ: “ਸ਼ਾਮ ਕੋ ਬੇਟਾ ਘਰ ਨਹੀਂ ਹੋਗਾ, ਆਪ ਜ਼ਰੂਰ ਆਨਾ।” ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਿ ਮੈਂ ਕੁਝ ਹੋਰ ਸਮਝਦਾ, ਉਹ ਬੋਲੀ, “ਏਕ ਜ਼ਰੂਰੀ ਬਾਤ ਕਰਨੀ ਹੈ। ਕੁਛ ਬਾਤਾਂ ਅਪਨੋਂ ਕੇ ਸਾਥ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਤੀ ਪਰ ਕਿਸੀ ਬਾਹਰ ਵਾਲੇ ਕੇ ਸਾਥ ਕਰ ਕੇ ਮਨ ਹਲਕਾ ਹੋ ਜਾਤਾ ਹੈ।” ਇਸ ਮਗਰੋਂ ਉਸ ਨੇ ਮੇਰੀ ਬਾਂਹ ਘੁੱਟੀ ਜਿਵੇਂ ਕੋਈ ਵਾਅਦਾ ਮੰਗ ਰਹੀ ਹੋਵੇ।

ਟੈਕਸੀ ਵਿਚ ਬੈਠਦਿਆਂ ਹੀ ਇਕ ਦੇਵੀ ਨੇ ਫ਼ਿਕਰਾ ਬੋਲਿਆ, “ਬੰਗਾਲਣ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਟਿਕਾ ਲਈ ਏ ਸਾਡੇ ਵੀਰ ਨੇ!” ਮੈਂ ਕੋਈ ਜਵਾਬ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ। ਦੋ ਕਾਰਨਾਂ ਕਰ ਕੇ: ਇਕ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਉਸ ਦੇਵੀ ਵੱਲੋਂ ਵਰਤੇ ਅਲਫ਼ਾਜ਼ ਬਹੁਤ ਕਰੂਫ਼ ਜਾਪੇ; ਦੂਜਾ ਇਹ ਕਿ ਮੈਂ ਉਮਾ ਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਅੰਦਰਲੀ ਪੀੜ ਪੜ੍ਹ ਲਈ ਸੀ। ਮੈਨੂੰ ਅੰਦੇਸ਼ਾ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਉਮਾ ਪ੍ਰਤੀ ਮੇਰੇ ਆਕਰਸ਼ਣ ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਤੇ ਨਕਸ਼ ਬਦਲਣ ਵਾਲੇ ਹਨ।

ਸ਼ਾਮ ਦੇ ਛੇ ਵੱਜਦਿਆਂ ਹੀ ਮੈਂ ਉਮਾ ਦੇ ਘਰ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਕਿਚਨ ਵਿਚ ਹੀ ਆਉਣ ਦਾ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕੀਤਾ। ਫਿਰ ਪੈਨ ਵਿਚ ਪਾਣੀ ਪਾਇਆ, ਚਾਹ ਪੱਤੀ ਤੇ ਚੀਨੀ ਵਾਲੇ ਡੱਬੇ ਵੀ ਸ਼ੈਲਫ਼ ‘ਤੇ ਰੱਖੇ ਪਰ ਗੈਸ ਨਹੀਂ ਜਲਾਇਆ। ਗੈਸ ਵੱਲ ਹੋਣ ਦੀ ਥਾਂ ਮੇਰਾ ਹੱਥ ਫੜ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ, “ਪ੍ਰੋਮਿਸ ਕਰੋ, ਮੁਝੇ ਕਸੂਰਵਾਰ ਨਹੀਂ ਠਹਿਰਾਉਗੇ।” ਮੈਂ ਉਸ ਦਾ ਹੱਥ ਘੁੱਟਿਆ, ਪ੍ਰੋਮਿਸ ਵਜੋਂ। ਉਹ ਕੁਝ ਪਲ ਖਾਮੋਸ਼ ਰਹੀ, ਫਿਰ ਮੇਰੇ ਸੀਨੇ ‘ਤੇ ਸਿਰ ਰੱਖ ਕੇ ਸਿਸਕਣ ਲੱਗੀ। ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਵਿਹਾਰ ਅਜੀਬ ਜ਼ਰੂਰ ਲੱਗਿਆ ਪਰ ਉਸ ਨੂੰ ਦਿਲਾਸਾ ਦੇਣ ਲਈ ਆਪਣਾ ਹੱਥ ਉਸ ਦੇ ਸਿਰ ‘ਤੇ ਰੱਖ ਲਿਆ। ਤਿੰਨ ਚਾਰ ਮਿੰਟ ਸਿਸਕਣ ਮਗਰੋਂ ਉਸ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਬੱਚੇਦਾਨੀ ਦਾ ਕੈਂਸਰ ਹੈ, ਆਖ਼ਰੀ ਸਟੇਜ ‘ਤੇ। ਸ਼ੱਕ ਤਾਂ ਤਿੰਨ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਪੈ ਗਿਆ ਸੀ ਪਰ ਉਦੋਂ ਵੱਡੇ ਬੇਟੇ ਨੂੰ ਨਿਊਜ਼ੀਲੈਂਡ ਗਿਆ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸਮਾਂ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋਇਆ। ਉਹ ਨਹੀਂ ਸੀ ਚਾਹੁੰਦੀ ਕਿ ਬੱਚੇ ਦੇ ਕਰੀਅਰ ਵਿਚ ਵਿਘਨ ਪਵੇ। ਛੋਟਾ ਤਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਛੋਟੇ ਜਿਹੇ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਭਿਣਕ ਵੀ ਨਹੀਂ ਪੈਣ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਉਝ ਵੀ, ਉਹ ਉਦੋਂ ਇੰਜਨੀਅਰਿੰਗ ਵਿਚ ਦਾਖ਼ਲੇ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਅਜਿਹੀਆਂ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀਆਂ ਕਾਰਨ ਉਮਾ ਮਾਇਕ ਤੰਗੀ ਨਾਲ ਜੂਝ ਰਹੀ ਸੀ। ਲਿਹਾਜ਼ਾ, ਉਸ ਨੇ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚੈਕਅਪ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕਰਵਾਇਆ। ਚੈਕਅਪ ਉਦੋਂ ਕਰਵਾਇਆ ਜਦੋਂ ਸਰੀਰ ਜਵਾਬ ਦੇਣ ਲੱਗ ਪਿਆ।

ਮੈਂ ਬੁਰੀ ਖ਼ਬਰ ਸੁਣਨ ਲਈ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਤਿਆਰ ਸਾਂ ਪਰ ਆਖ਼ਰੀ ਸਟੇਜ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਕੁਝ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੀ ਬੁਰੀ ਸੀ। ਉਮਾ ਦਾ ਸਿਰ ਪਲੇਸਦਿਆਂ ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ‘ਏਮਸ’ ਜਾਂ ਮੁੰਬਈ ਦੇ

ਟਾਟਾ ਇੰਸਟੀਟਿਊਟ ਵਿਚ ਨਵੇਂ ਸਿਰਿਓਂ ਚੈਕਅਪ ਕਰਵਾਉਣ ਦੀ ਸਲਾਹ ਦਿੱਤੀ। ਸਰਦੀ-ਪੁੱਜਦੀ ਮਾਇਕ ਮਦਦ ਦੀ ਵੀ ਪੇਸ਼ਕਸ਼ ਕੀਤੀ ਪਰ ਉਹ ਨਾਂਹ ਵਿਚ ਜਵਾਬ ਦਿੰਦੀ ਰਹੀ, ਇਹ ਕਹਿੰਦਿਆਂ ਕਿ ‘ਏਮਸ’ ਦੀ ਬਨਾਰਸ ਸ਼ਾਖ਼ਾ ਤੋਂ ਵੀ ਉਹ ਚੈਕਅਪ ਕਰਵਾ ਚੁੱਕੀ ਹੈ ਅਤੇ ਅਲਾਹਾਬਾਦ ਦੇ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਸਰਕਾਰੀ ਹਸਪਤਾਲ ਤੋਂ ਵੀ। ਉਸ ਦੀ ਕੀਮੋਥੈਰੇਪੀ ਚੱਲ ਰਹੀ ਹੈ ਪਰ ਡਾਕਟਰ ਬਹੁਤ ਆਸਵੰਦ ਨਹੀਂ।

ਇਸ ਮੌਕੇ ਮੇਰਾ ਫੋਨ ਵੱਜਣ ‘ਤੇ ਉਹ ਗੱਲ ਕਰਦਿਆਂ ਰੁਕ ਗਈ। ਮੈਂ ਫੋਨ ਜੇਬ ਵਿਚੋਂ ਕੱਢ ਕੇ ਬੰਦ ਕਰਨ ਲੱਗਾ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਮੈਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸੁਣ ਲਵਾਂ। ਫੋਨ ਇਕ ਦੇਵੀ ਦਾ ਸੀ। ਮੈਂ ਸੁਣਨ ਦੀ ਥਾਂ ‘ਬੇੜ੍ਹੀ ਦੇਰ ਬਾਅਦ’ ਦਾ ਸੁਨੇਹਾ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ। ਅਚਾਨਕ ਉਮਾ ਦਾ ਧਿਆਨ ਗੈਸ ਵੱਲ ਗਿਆ। “ਅਰੇ! ਮੈਨੇ ਤੋਂ ਯਿਹ ਜਲਾਇਆ ਹੀ ਨਹੀਂ।” ਉਹ ਝੱਟ ਚੁੱਲ੍ਹੇ ਵੱਲ ਹੋ ਗਈ। ਫਿਰ ਕੁਝ ਸਹਿਜ ਹੋ ਕੇ ਬੋਲੀ, “ਬਾਲੂਸ਼ਾਹੀ ਨਿਕਾਲੂੰ?” ਮੈਂ ਨਾਂਹ ‘ਚ ਸਿਰ ਹਿਲਾ ਦਿੱਤਾ। ਚਾਹ ਉਬਲਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈ। ਅਸੀਂ ਆਪੋ-ਆਪਣੇ ਮੱਗ ਚੁੱਕ ਕੇ ਡਰਾਇੰਗ ਰੂਮ ਵਿਚ ਆ ਗਏ। ਸਾਡੇ ਦਰਮਿਆਨ ਖਾਮੋਸ਼ੀ ਪਸਰ ਗਈ। ਮੈਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨਾਲ ਚੰਗਾ ਖੇਡ ਲੈਂਦਾ ਹਾਂ ਪਰ ਉਸ ਦਿਨ ਇਹ ਹੁਨਰ ਜਵਾਬ ਦੇ ਗਿਆ। ਮੇਰੀ ਖਾਮੋਸ਼ੀ ਦੇਖ ਕੇ ਉਮਾ ਬੋਲੀ: “ਦੇਖਾ, ਮੈਨੇ ਅਪਨਾ ਬੋਝ ਆਪ ਪਰ ਡਾਲ ਦੀਆ। ਮੈਂ ਤੋਂ ਸੁਰਖ਼ਰੂ ਹੋ ਗਈ ਔਰ ਆਪ ਉਦਾਸ। ਮੁਝੇ ਆਪ ਕੇ ਸਾਥ ਐਸਾ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਏ ਬਾ। ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਯੂੰ ਕੀਆ। ਦੁਪਹਿਰ ਕੇ ਵਹਾਂ ਲਗਾ ਕਿ ਸਿਰਫ਼ ਆਪ ਕੋ ਹੀ ਬਤਾ ਸਕਤੀ ਹੂੰ। ਕਯੂੰ ਲਗਾ, ਯਿਹ ਭੀ ਨਹੀਂ ਪਤਾ!” ਮੈਨੂੰ ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਅਹੁਤੀ। ਬਸ, ਉਸ ਦਾ ਹੱਥ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਲੈ ਕੇ ਸਹਿਲਾਉਂਦਾ ਰਿਹਾ। ਫਿਰ ਉਸ ਨੂੰ ਇਕ ਵਾਰ ਦਿੱਲੀ ਜਾਂ ਮੁੰਬਈ ਚੱਲਣ ਦੀ ਗੁਜ਼ਾਰਿਸ਼ ਕੀਤੀ। ਇਹ ਵੀ ਕਿਹਾ ਕਿ ਬਹੁਤੇ ਕੈਂਸਰਾਂ ਦੇ ਇਲਾਜ ਹੁਣ ਸੰਭਵ ਹਨ ਪਰ ਉਸ ਨੇ ਨਾਂਹ ਵਿਚ ਸਿਰ ਹਿਲਾ ਦਿੱਤਾ।

ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਮੇਰਾ ਫੋਨ ਵੱਜਿਆ। ਇਹ ਪਹਿਲਾਂ ਵਾਲੀ ਦੇਵੀ ਦਾ ਸੀ। ਦਰਅਸਲ, ਮੈਂ ਦਸ਼ਵਮੇਧ ਘਾਟ ‘ਤੇ ਸ਼ਾਮ ਦੀ ਆਰਤੀ ਸਮੇਂ ਤਿੰਨਾਂ ਦੇਵੀਆਂ ਦਾ ਸਾਥ ਦੇਣ ਦਾ ਵਾਅਦਾ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਮੇਰੀ ਗ਼ੈਰ-ਹਾਜ਼ਰੀ ਤੋਂ ਉਹ ਖੁਫ਼ਾ ਸਨ। ਦੇਵੀ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਵਿਚਲੀ ਖਿਝ ਉਮਾ ਨੇ ਸੁਣ ਲਈ। ਮੈਨੂੰ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਮੈਂ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹਾਂ। ਫਿਰ ਉਹ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਗਲੀ ਦੇ ਸਿਰੇ ਤਕ ਆਈ। ਉਥੇ ਮੇਰਾ ਹੱਥ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਘੁੱਟ ਕੇ ਬੋਲੀ, “ਕਭੀ ਕਭੀ ਫੋਨ ਕਰਤੇ ਰਹਿਨਾ, ਮੁਝੇ ਆਪ ਵਾਲੀ ਜ਼ਿੰਦਾਦਿਲੀ ਕੀ ਸਖ਼ਤ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ?” ਇਹ ਕਹਿੰਦਿਆਂ ਉਸ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਭਰ ਆਈਆਂ। ਮੈਂ ਉਸ ਦਾ ਸਿਰ ਦੇਵਾਂ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਲੈ ਕੇ ਉਸ ਦਾ ਮੱਥਾ ਚੁੰਮਿਆ ਤੇ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਮੁੜ ਗਿਆ। ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਸੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਕਿ ਉਹ ਮੇਰੇ ਹੰਝੂ ਦੇਖੇ।

—
ਉਹ ਰਾਤ ਮੇਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀਆਂ ਸਭ ਤੋਂ ਉਦਾਸ ਰਾਤਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਸੀ। ਮੈਂ ਦੇਰ ਤਕ ਆਪਣੀਆਂ ਸੋਚਾਂ ਨਾਲ ਘੁਲਦਾ ਰਿਹਾ। ਮਨ ਨੂੰ ਸਮਝਾਉਂਦਾ ਰਿਹਾ ਕਿ ਉਹ ਮੇਰੀ ਲੱਗਦੀ ਕੀ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਉਸ ਖ਼ਾਤਰ ਬੇਨਾ ਪਰੇਸ਼ਾਨ ਹਾਂ। ਇਹ ਪਹੇਲੀ ਵੀ ਸੁਲਝਾਉਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ ਕਿ ਮਹਿਜ਼ ਚਾਰ-ਪੰਜ ਮੁਲਾਕਾਤਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ ‘ਤੇ ਮੈਂ ਇਸ ਯਕੀਨ ਦਾ ਪਾਤਰ ਕਿਉਂ ਬਣ ਗਿਆ ਕਿ ਜੋ ਰਾਜ਼ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਬੱਚਿਆਂ ਤੋਂ ਛੁਪਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਉਹ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਸਾਂਝਾ ਕਰ ਲਿਆ। ਇਸ ਸਾਰੀ ਕਸ਼ਮਕਸ਼ ਦੌਰਾਨ ਬੇਨਾ ਖੱਕ ਗਿਆ ਕਿ ਕੁਰਸੀ ‘ਤੇ ਹੀ ਨੀਂਦ ਆ ਗਈ। ਜਦੋਂ ਅਗਲੀ ਸਵੇਰ ਜਹਾਜ਼ ਵਿਚ ਬੈਠਿਆ ਤਾਂ ਡੇਢ ਕੁ ਘੰਟੇ ਦੀ ਉਡਾਨ ਦੌਰਾਨ ਵੀ ਉਮਾ ਬਾਰੇ ਹੀ ਸੋਚਦਾ ਰਿਹਾ।

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਪੁੱਜਣ ਮਗਰੋਂ ਰਾਤ ਨੌਂ ਵਜੇ ਮੈਂ ਉਮਾ ਨੂੰ ਫੋਨ ਕੀਤਾ। ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਛੇਤੀ ਸੌਣ ਦੀ ਆਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਰਾਤ ਨੌਂ ਵਜੇ ਬੈਠ ‘ਤੇ ਪੁੱਜ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸਾਡੀ ਗੱਲਬਾਤ ਪੰਝੀ ਕੁ ਮਿੰਟ ਚੱਲੀ। ਅਗਲੀ ਰਾਤ ਵੀ ਸਾਡੀ ਫੋਨ-ਵਾਰਤਾ ਹੋਈ। ਤੀਜੇ ਦਿਨ ਮੈਨੂੰ ਰੋਜ਼ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰਨੀ ਬਚਕਾਨਾ ਜਾਪੀ। ਸੋ, ਫੋਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਦਸ ਮਿੰਟ ਬਾਅਦ ਉਸ ਦਾ ਫੋਨ ਆ ਗਿਆ, ਸਵਾਲਾਂ ਦੀ ਝੜੀ ਨਾਲ: “ਕਿਆ ਹੋ ਗਯਾ? ਠੀਕ ਤੋਂ ਹੋ? ਫੋਨ ਕਯੂੰ ਨਹੀਂ ਕੀਆ?” ਬਸ, ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮੈਂ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਰਾਤ ਨੌਂ ਵਜੇ ਉਸ ਨੂੰ ਫੋਨ ਕਰਨ ਲੱਗਾ। ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਜਾਇਜ਼ ਵੀ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਜੇਕਰ ਮੇਰਾ ਫੋਨ ਉਸ ਨੂੰ ਸਕੂਨ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਸਿਲਸਿਲਾ ਟੁੱਟਣਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੀਦਾ। ਫੋਨ ‘ਤੇ ਉਸ

ਦਾ ਹਾਲ ਪੁੱਛਦਾ ਹਾਲਾਂਕਿ ਇਹ ਪੁੱਛਦਿਆਂ ਝਿਜਕ ਵੀ ਹੁੰਦੀ ਸੀ: ਕਤਰਾ ਕਤਰਾ ਮਰ ਰਹੀ ਤੋਂ ਉਸ ਦਾ ਹਾਲ ਪੁੱਛਣਾ ਮੈਨੂੰ ਖੁਦ ਨੂੰ ਤਕਲੀਫ਼ਦੇਹ ਜਾਪਦਾ ਸੀ। ਉਸ ਦੇ ਦਿਨ ਦੇ ਰੁਝੇਵਿਆਂ ਬਾਰੇ ਪੁੱਛਦਾ ਤੇ ਆਪਣਿਆਂ ਬਾਰੇ ਦੱਸਦਾ। ਹੋਰ ਗੱਲਾਂ ਵੀ ਕੀ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ ਸਨ। ਮੈਨੂੰ ਆਭਾਸ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਨੀਂਦ ਦੀ ਗੋਲੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਉਹ ਸੌਂ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ ਸੀ। ਇਸੇ ਲਈ ਜਦੋਂ ਉਸ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਵਿਚ ਲੋਰ ਉਭਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦਾ, ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ ਫੋਨ ਬੰਦ ਕਰਨ ਲਈ ਕਹਿੰਦਾ; ਆਪ ਅਜਿਹਾ ਬਿਲਕੁਲ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਰਦਾ। ਇਹ ਪ੍ਰਭਾਵ ਮੈਂ ਬਿਲਕੁਲ ਨਹੀਂ ਸੀ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਕਿ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਉਸ ਲਈ ਸਮਾਂ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਸਿਲਸਿਲਾ ਤਿੰਨ ਮਹੀਨੇ ਚੌਵੀ ਦਿਨ ਚੱਲਿਆ। ਉਹ ਹਮੇਸ਼ਾ ਖੁਸ਼ਮਿਜ਼ਾਜੀ ਦਰਸਾਉਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਦੀ ਪਰ ਮੈਂ ਉਸ ਦੇ ਸੁਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਉਸ ਦੀ ਅਸਲ ਅਵਸਥਾ ਸਮਝਣੀ ਸਿੱਖਦਾ ਗਿਆ। ਦੋ ਮਹੀਨੇ ਬਾਅਦ ਉਸ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਬੇਟਿਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਹਾਲਤ ਬਾਰੇ ਦੱਸ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਨੌਕਰੀ ਵੀ ਛੱਡ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਛੋਟਾ ਬੇਟਾ ਤਾਂ ਉਸ ਦੀ ਡਿੰਗਦੀ ਸਿਹਤ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਫਿਕਰਮੰਦ ਸੀ। ਵੱਡਾ ਫ਼ੌਰੀ ਵਾਪਸ ਆਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ ਪਰ ਉਸ ਨੇ ਬੇਟੇ ਨੂੰ ਰੋਕ ਦਿੱਤਾ, ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਕਿ ਪੀ.ਆਰ. ਦੇ ਕਾਗਜ਼ਾਤ ਮਿਲਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੀ ਆਵੇ, ਉਹ ਬੇਨੀ ਛੇਤੀ ਮਰਨ ਵਾਲੀ ਨਹੀਂ। ਉਹ ਇਸ ਗੱਲੋਂ ਖੁਸ਼ ਸੀ ਕਿ ਛੋਟੇ ਬੇਟੇ ਨੇ ਉਸ ਦੀ ਸੋਚ ਤੋਂ ਉਲਟ ਬੜਾ ਹੌਸਲਾ ਦਿਖਾਇਆ ਹੈ। ਉਸ ਦੀ ਗਰਲਫ੍ਰੈਂਡ ਜਿਸ ਨਾਲ ਇਹ ਬੇਟਾ ਸ਼ਾਮ ਵੇਲੇ ਫੋਨ ‘ਤੇ ਮਸਰੂਫ਼ ਰਿਹਾ ਕਰਦਾ ਸੀ, ਵੀ ਬਾਕਾਇਦਾ ਹਰ ਸ਼ਾਮ ਦੇ ਘੰਟੇ ਉਮਾ ਨਾਲ ਬਿਤਾਉਂਦੀ ਸੀ। ਇਸੇ ਸਿਲਸਿਲੇ ਦੌਰਾਨ ਉਮਾ ਨੂੰ ਦੋ ਵਾਰ ਹਸਪਤਾਲ ਵੀ ਦਾਖਲ ਹੋਣਾ ਪਿਆ: ਇਕ ਵਾਰ 48 ਘੰਟਿਆਂ ਲਈ, ਦੂਜੀ ਵਾਰ 72 ਘੰਟਿਆਂ ਲਈ। ਉਹ ਮੈਸੇਜ ਕਰ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਦੱਸ ਦਿੰਦੀ, ਇਸ ਤਾਕੀਦ ਨਾਲ ਕਿ ਫੋਨ ਜ਼ਰੂਰ ਕਰਨਾ ਹੈ, ਚਾਹੇ ਚਾਰ-ਪੰਜ ਮਿੰਟਾਂ ਲਈ। ਮੈਂ ਦੋ ਕੁ ਵਾਰ ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ ਮਿਲਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਪਰ ਉਸ ਨੇ ਸਖ਼ਤੀ ਨਾਲ ਵਰਜ ਦਿੱਤਾ, ਇਹ ਕਹਿੰਦਿਆਂ ਕਿ “ਏਕ ਬਾਰ ਇਕੱਠੇ ਹੀ ਆਨਾ।”

ਚੌਥੇ ਮਹੀਨੇ ਦੇ 25ਵੇਂ ਦਿਨ ਫੋਨ ਦੀ ਰਿੰਗ ਜਾਂਦੀ ਰਹੀ ਪਰ ਕਿਸੇ ਨੇ ਚੁੱਕਿਆ ਨਹੀਂ। ਉਸ ਤੋਂ ਅਗਲੀ ਸਵੇਰ ਮੈਂ ਨੌਂ ਵਜੇ ਫੋਨ ਕੀਤਾ, ਰਿੰਗ ਜਾਂਦੀ ਰਹੀ, ਵੱਜ-ਵੱਜ ਕੇ ਬੰਦ ਹੋ ਗਈ। ਉਸ ਰਾਤ ਵੀ ਫੋਨ ਬੰਦ ਮਿਲਿਆ। ਅਗਲੀ ਸਵੇਰ ਵੀ ਜਦੋਂ ਬੰਦ ਮਿਲਿਆ ਤਾਂ ਮੈਂ ਬਨਾਰਸ ਜਾਣ ਦਾ ਮਨ ਬਣਾ ਲਿਆ। ਜਹਾਜ਼ ਦੀ ਟਿਕਟ ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਦੀ ਮਿਲੀ। ਉਸ ਦਿਨ ਸਵੇਰ ਵੇਲੇ ਉਮਾ ਦੇ ਗੁਜ਼ਰਨ ਦਾ ਸੁਨੇਹਾ ਆ ਗਿਆ, ਉਸ ਦੇ ਹੀ ਫੋਨ ਤੋਂ। ਸਸਕਾਰ ਸ਼ਾਮ ਪੰਜ ਵਜੇ ਸੀ। ਹਵਾਈ ਅੱਡੇ ‘ਤੇ ਬੈਗ ਚੈੱਕ-ਇਨ ਕਰਨ ਮਗਰੋਂ ਫਲਾਈਟ ਦੀ ਉਡੀਕ ਵਿਚ ਬੈਠਾ ਹੋਇਆ ਸਾਂ ਤਾਂ ਮਨ ਵਿਚ ਉਭਰਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਕਿਉਂ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਮੇਰਾ ਜੋ ਵੀ ਨਾਤਾ ਸੀ, ਉਹ ਉਮਾ ਤਕ ਸੀਮਤ ਸੀ। ਬਾਕੀਆਂ ਨਾਲ ਮੈਨੂੰ ਕੀ? ਪਰ ਅਗਲੇ ਹੀ ਪਲ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੀ ਸੋਚ ਗਲਤ ਲੱਗੀ। ਮੈਨੂੰ ਜਾਪਿਆ ਕਿ ਸਾਰੀਆਂ ਆਖ਼ਰੀ ਰਸਮਾਂ ਤਕ ਉਮਾ ਮੇਰੀ ਹਾਜ਼ਰੀ ਦੀ ਹੱਕਦਾਰ ਹੈ।

ਫਲਾਈਟ ਤਿੰਨ ਵਜੇ ਬਨਾਰਸ ਪੁੱਜੀ। ਕਮਰਾ ਮੈਂ ਪੁਰਾਣੇ ਵਾਲੇ ਹੋਟਲ ‘ਚ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਬੁੱਕ ਕਰਵਾ ਲਿਆ ਸੀ। ਬੈਗ ਉਥੇ ਰੱਖਣ ਮਗਰੋਂ ਉਮਾ ਦੇ ਘਰ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ। ਅਰਬੀ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਸੀ। ਉਮਾ ਦਾ ਵੱਡਾ ਬੇਟਾ ਉਥੇ ਮੌਜੂਦ ਸੀ। ਕਦੇ ਨਾ ਮਿਲਿਆ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਪਛਾਣ ਗਿਆ। ਉਹ ਹੈਰਾਨ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਬੇਨੀ ਛੇਤੀ ਕਿਵੇਂ ਪੁੱਜ ਗਿਆ। ਇਹੋ ਹੈਰਾਨੀ ਪੂਰੇ ਬੰਗਾਲੀ ਟੋਲੇ ਨੂੰ ਵੀ ਸੀ। ਮੈਂ ਸਪਸ਼ਟੀਕਰਨ ਦੇਣ ਦਾ ਅਮਲ ਸੰਸਕਾਰ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਤਕ ਟਾਲ ਗਿਆ। ਵੱਡੇ ਬੇਟੇ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਉਮਾ ਦਾ ਚਿਹਰਾ ਦੇਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਜਾਂ ਨਹੀਂ। ਮੈਂ ਨਾਂਹ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਮਰੀ ਹੋਈ ਉਮਾ ਨੂੰ ਦੇਖਣ ਦਾ ਸਾਹਸ ਮੇਰੇ ਅੰਦਰ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਿਆ।

ਸਸਕਾਰ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਘਰ ਆਉਣ ‘ਤੇ ਹੱਥ-ਮੂੰਹ ਧੋ ਕੇ ਮੈਂ ਚਾਹ ਪੀਤੀ। ਫਿਰ ਦੋਵਾਂ ਬੱਚਿਆਂ ਕੋਲ ਖਾਮੋਸ਼ ਬੈਠਾ ਰਿਹਾ। ਰਾਤ ਨੌਂ ਕੁ ਵਜੇ ਹੋਟਲ ਵੱਲ ਜਾਣ ਲੱਗਾ ਤਾਂ ਵੱਡੇ ਬੇਟੇ ਨੇ ਸਵਾਲ ਕੀਤਾ, “ਅੰਕਲ, ਆਪ ਇਤਨੀ ਜਲਦ ਕੈਸੇ ਆ ਗਏ?” ਮੈਂ ਰੋਜ਼ ਦੀਆਂ ਫੋਨ ਵਾਰਤਾਵਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਨਾ ਮੁਨਾਸਿਬ ਨਹੀਂ ਸਮਝਿਆ, ਇਸ ਲਈ ਝੂਠ ਬੋਲ ਦਿੱਤਾ, “ਇਕ ਅਕਾਦਮਿਕ ਕੰਮ ਲਈ ਇਥੇ ਆਉਣਾ ਸੀ। ਫਲਾਈਟ ਵੀ ਬੁੱਕ ਸੀ ਕਿ ਸਵੇਰੇ ਤੁਹਾਡਾ ਸੁਨੇਹਾ ਮਿਲ ਗਿਆ।”

(ਬਾਕੀ ਅਗਲੇ ਸਫੇ ‘ਤੇ)

ਨਾ ਉਦਾਸ, ਨਾ ਉਦਾਸੀਨ ਹੈ ਹਰਜਿੰਦਰ ਕੰਗ ਦੀ ਸ਼ਾਇਰੀ

ਹਰਜਿੰਦਰ ਕੰਗ ਪੰਜਾਬੀ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਫ਼ੈਲਵੀਂ ਮਹਿਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ। ਆਪਣੀ ਹਰ ਕਵਿਤਾ, ਗ਼ਜ਼ਲ ਜਾਂ ਗੀਤ ਰਾਹੀਂ ਉਹ ਸਾਨੂੰ ਖੁਸ਼ਬੂਆਂ ਦੇ ਬੂਹੇ ਖੋਲ੍ਹ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੀ ਸ਼ਾਇਰੀ ਨਾਲ ਮੇਰੀ ਮੁਹੱਬਤ ਦਾ ਰਿਸ਼ਤਾ ਚਿਰਕਣਾ ਹੈ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਤੋਂ ਜਦ ਉਹ ਅਜੇ ਪਿੰਗਲ ਤੇ ਅਰੁਜ ਦੇ ਬੂਹੇ 'ਤੇ ਅਰਜ਼ਮੰਦ ਸੀ। ਮੇਰੇ ਸੰਪਰਕ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਉਸਦੀ ਗ਼ਜ਼ਲ ਆਈ। ਗ਼ਜ਼ਲ ਦਾ ਰੰਗ ਅਸਲੋਂ ਵੱਖਰਾ, ਨਿਵੇਕਲਾ, ਬਿਲਕੁਲ ਸੱਜਰਾ। ਕਈ ਵਾਰ ਤਾਂ ਏਦਾਂ ਲੱਗਦਾ ਜਿਵੇਂ ਹਿੰਦ-ਪਾਕਿ ਗ਼ਜ਼ਲ ਦੇ ਵਿਚੋਂ ਦੀ ਸੱਜਰੀ ਪੈਤ ਵਾਲੀ ਪਗਡੰਡੀ ਹੋਵੇ। ਉਸ ਬਾਰੇ ਇਹ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਉਹ ਫਰਿਜ਼ਨੋ (ਅਮਰੀਕਾ) ਰਹਿੰਦਾ। ਇੱਛਾ ਜਾਗਦੀ ਕਿ ਜਦ ਕਦੇ ਭਾਰਤ ਆਵੇਗਾ ਤਾਂ ਮਿਲਾਂਗੇ। ਪੰਦਰਾਂ ਸੋਲਾਂ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਉਸਤਾਦ ਸ਼ਾਇਰ ਸਰਦਾਰ ਪੰਛੀ ਦੇ ਘਰ ਮੁਲਾਕਾਤ ਹੋਈ, ਕੋਠੇ 'ਤੇ ਧੁੱਪ ਸੇਕਦਿਆਂ। ਉਸ ਦਾ ਗੁਲਾਬੀ ਚਿਹਰਾ ਧੁੱਪੇ ਹੋਰ ਮਘ ਉਠਿਆ। ਪੋਲੇ ਪੋਲੇ ਸਾਹੀਂ ਉਸ ਕੁਝ ਗ਼ਜ਼ਲਾਂ ਸੁਣਾਈਆਂ। ਇੰਜ ਲੱਗਿਆ

ਗੁਰਭਜਨ ਗਿੱਲ

ਜਿਵੇਂ ਤਪਦੀ ਲੋਹ 'ਤੇ ਕਣੀਆਂ ਪੈਦੀਆਂ ਨੇ। ਹਾਤੁ ਮਗਰੋਂ ਪਹਿਲੀ ਬਰਸਾਤ ਪੈਦੀ ਹੈ, ਧਰਤੀ ਵਿਚੋਂ ਸੋਧੀ ਮਿੱਟੀ ਦੀ ਮਹਿਕ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਰੋਮ-ਰੋਮ ਝਰਨਾਹਟ ਛਿੜਦੀ ਹੈ। ਅੱਜ ਤੀਕ ਇਸ ਮਹਿਕ ਦਾ ਕੋਈ ਵੀ ਨਾਮ ਨਹੀਂ ਰੱਖ ਸਕਿਆ। ਬੱਸ! ਇਹੀ ਹੈ ਹਰਜਿੰਦਰ ਕੰਗ।

ਹਰਜਿੰਦਰ ਕੰਗ ਕਵਿਤਾ ਹੈ, ਗ਼ਜ਼ਲ ਹੈ, ਗੀਤ ਹੈ। ਤਿੰਨਾਂ ਦਾ ਮਿਸ਼ਰਣ ਹੈ। ਕੰਢੇ ਤੋਤਵਾਂ ਮੀਂਹ ਕਿਆਰਿਆਂ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਹ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਹਰਜਿੰਦਰ ਕੰਗ ਜਲੰਧਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦੇ ਪਿੰਡ 'ਕੰਗ ਜਾਗੀਰ' ਦਾ ਜੰਮਪਲ ਹੈ। ਘਰ ਵਿਚ ਅਦਬੀ ਮਾਹੌਲ ਤਾਂ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਸੀ ਜਾਂ ਨਹੀਂ ਪਰ ਇਸ ਟੱਬਰ 'ਚੋਂ ਪੰਜਾਬੀ ਅਦਬ ਦੇ ਦੋ ਮਾਣਕ ਮੋਤੀ ਅੱਜ ਨਿਵੇਕਲੀਆਂ ਡਲ੍ਹਕਾਂ ਮਾਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਸ਼ਾਇਰੀ ਵਿਚ ਹਰਜਿੰਦਰ ਕੰਗ ਤੇ ਕਹਾਣੀ ਸਿਰਜਣ ਵਿਚ ਪਰਵੇਜ਼ ਸੰਘੂ। ਦੋਵੇਂ ਇੱਕੋ ਦਾਦੇ ਦੀ ਅੱਸ ਬੰਸ ਹਨ। ਦੋਵੇਂ ਅਮਰੀਕਾ ਵੱਸਦੇ ਹਨ। ਦੋਵੇਂ ਬਾਤਾਂ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਹਰਜਿੰਦਰ ਛੋਟਾ ਵੀਰ ਹੈ ਤੇ ਪਰਵੇਜ਼ ਵੱਡੀ। ਹੁਣ ਦੋਵੇਂ ਬਰਾਬਰ ਦੌੜ ਰਹੇ ਹਨ, ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਮੰਡਲ ਵਿਚ। ਦੌੜ ਸਹਿਜ ਹੈ, ਸਾਹੋ ਸਾਹ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ। ਜਿਵੇਂ ਰਸਵਾਂ ਮੀਂਹ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਅੱਖਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਦਿਸਦਾ ਪਰ ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਤਰਿਓਤ ਨਾਲ ਤਰ ਕਰ ਜਾਂਦਾ। ਇਸ ਪਲ ਮੇਰੀ ਹਾਲਤ ਕੁਝ ਇਹੋ ਜਹੀ ਹੈ। ਹਰਜਿੰਦਰ ਕੰਗ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨਾ ਹੀ ਸੁਭਾਗ ਹੈ, ਪਰ ਉਸ ਬਾਰੇ ਲਿਖਣਾ ਤਾਂ ਹੋਰ ਵੀ ਸੁਭਾਗਤਾ ਹੈ।

ਹਰਜਿੰਦਰ ਕੰਗ ਦੀਆਂ ਹੁਣ ਤੀਕ ਚਾਰ ਕਾਵਿ ਪੁਸਤਕਾਂ ਛਪ ਚੁੱਕੀਆਂ ਨੇ। ਪਹਿਲੀ ਕਿਤਾਬ 1992 ਵਿਚ ਛਪੀ ਸੀ 'ਸਵਾਂਤੀ ਬੂੰਦ'। ਇਹ ਗ਼ਜ਼ਲ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਸੀ। ਫਿਰ 1996 'ਚ 'ਠੀਕਰੀ ਪਹਿਰ' ਛਪੀ। ਇਹ ਵੀ ਗ਼ਜ਼ਲ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਸੀ। ਉਸਦਾ ਤੀਜਾ ਗ਼ਜ਼ਲ ਸੰਗ੍ਰਹਿ 'ਚੁੱਪ ਦੇ ਟੁੱਕੜੇ' 2006 'ਚ ਛਪਿਆ। ਚੇਤਨਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ ਵੱਲੋਂ ਛਪੇ ਇਸ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਵੇਲੇ ਹੀ ਸ਼ਾਇਰ ਹਰਜਿੰਦਰ ਕੰਗ ਨਾਲ ਮੇਰੀ ਮੁਲਾਕਾਤ ਹੋਈ ਸੀ। ਸਤਾਰਾਂ ਅਠਾਰਾਂ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ।

ਹੰਸ ਰਾਜ ਹੰਸ ਨੇ ਹਰਜਿੰਦਰ ਕੰਗ ਦੇ ਕਈ ਗੀਤ ਗਾਏ ਨੇ, ਪਰ 'ਆਪਾਂ ਦੋਵੇਂ ਰੁੱਸ ਬੈਠੇ ਤਾਂ ਮਨਾਉ ਕੌਣ ਵੇ' ਨੇ ਤਾਂ ਕੰਗ ਦੀ ਮਹਿਕ ਚਹੂੰ ਕੁੰਟੀ ਪਸਾਰ ਦਿੱਤੀ। ਇਸੇ ਨਾਮ ਹੇਠ ਹੀ ਉਸ ਦਾ ਗੀਤ ਸੰਗ੍ਰਹਿ 2011 ਵਿਚ ਚੇਤਨਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ ਵੱਲੋਂ ਛਪਿਆ 'ਆਪਾਂ ਦੋਵੇਂ ਰੁੱਸ ਬੈਠੇ' ਗੀਤ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਸਾਹਿਤਕ ਗੀਤਾਂ ਦਾ ਸਮਰੱਥ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਹੈ। ਜਿੰਨੀ ਵਾਰ ਪੜ੍ਹੇ, ਓਨੀ ਵਾਰ ਹੀ ਰਸ-ਵਿਭੋਰ ਹੁੰਦੇ ਹਾਂ। ਹਰਜਿੰਦਰ ਕੰਗ ਦੇ ਕਾਵਿ-ਸੰਸਾਰ ਬਾਰੇ ਡਾ. ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਬਰਾੜ (ਘੋਲੀਆ) ਨੇ ਮੁਕੰਮਲ ਕਿਤਾਬ 2015 ਵਿਚ ਲਿਖੀ ਸੀ। ਨੌਂ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ। 'ਵੇਲ

ਰੁਪਏ ਦੀ ਵੇਲ' ਉਸਦਾ ਸੱਜਰਾ ਕਾਵਿ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਹੈ। ਕਵਿਤਾਵਾਂ, ਗੀਤਾਂ ਤੇ ਗ਼ਜ਼ਲਾਂ ਦਾ ਮਿਸ਼ਰਤ ਪਰਾਗਾ। ਇਸ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ 'ਸਵੀਨਾ ਪਬਲੀਕੇਸ਼ਨਜ਼' ਵੱਲੋਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। 'ਸਵੀਨਾ' ਬਹੁਤ ਹੀ ਜਹੀਨ ਧੀ ਸੀ। ਕਲੀਰਿਆਂ ਦੀ ਉਮਰੇ ਵਿਛੋੜਾ ਦੇ ਗਈ। ਉਹ ਪਰਵੇਜ਼ ਦੀ ਧੀ ਹੈ। ਉਸ ਬਾਰੇ ਹੀ ਤਾਂ ਇਸ ਕਿਤਾਬ ਦੇ ਸਮਰਪਣ ਵਿਚ ਹਰਜਿੰਦਰ ਕੰਗ ਲਿਖਦਾ ਹੈ:

ਚੁੱਪ ਜਿਹੀ ਕੁੜੀ
ਧੁੱਪ ਜਿਹੀ ਕੁੜੀ
ਧੀ ਸਵੀਨਾ ਦੇ ਨਾਂ

ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਉਹ ਕਿਸ ਫੁੱਲ ਦੀ ਖੁਸ਼ਬੋ ਹੋ ਗਈ
ਰੱਬ ਜਾਣੇ ਉਹ ਕਿਸ ਤਾਰੇ ਦੀ ਲੋਅ ਹੋ ਗਈ।
“ਵੇਲ ਰੁਪਏ ਦੀ ਵੇਲ” ਲੋਕ-ਧਾਰਾ ਵਿਚ ਕੁੱਟ-ਕੁੱਟ ਕੇ ਗੂੰਠਿਆ ਕਾਵਿ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਹੈ। ਨਾਮ ਤੋਂ ਹੀ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਸਰਮਾਏ ਦੇ ਵਿਸ਼ਵ ਵਰਤਾਰੇ ਵਿਚ ਮਿੱਧੇ ਜਾ ਰਹੇ ਰਿਸ਼ਤਾ ਨਾਤਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਅਤੇ ਸਮੁੱਚਾ ਵਿਹਾਰ ਕਿਵੇਂ ਟੁਕੜੇ-ਟੁਕੜੇ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਮੇਰੀ ਨਜ਼ਰ ਵਿਚ ਏਦੂੰ ਆਸਾਨ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਕੁਤਰੀ ਜਾ ਰਹੀ ਫੁਲਕਾਰੀ ਦਾ ਰੁਦਨ ਕੀਤਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਆਪਣੀ ਕਵਿਤਾ ਬਾਰੇ ਗੱਲ ਕਰਦਿਆਂ ਬਹੁਤ ਥੋੜ੍ਹੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਉਹ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਗੱਲ ਕਹਿ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ‘ਚੇਤਨਾ-ਅਵਚੇਤਨਾ ਦੇ ਚੌਤਰੇ ਤੇ ਚੌਕਤਾ ਮਾਰ ਕੇ ਚਿੱਤ ਦੀ ਚਿਣਗ ਨਾਲ ਚੌਮੁਖੀਆ ਚਿਰਾਗ ਜਗਾਉਣਾ ਕਵਿਤਾ ਹੈ।’

ਇਹੀ ਕੁੰਜੀ ਹੈ ਉਸਦੇ ਸਮੁੱਚੇ ਕਾਵਿ ਦੀ। ਸ਼ਾਇਦ ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਹੀ ਕਵਿਤਾ ਵਰਗੇ ਇਸ ਮਨੁੱਖ ਕੋਲ ਸ਼ਬਦ ਅਰਜ਼ਮੰਦ ਹੋ ਕੇ ਅਰਦਲ ਵਿਚ ਆਣ ਖਲੋਂਦੇ ਨੇ। “ਵੇਲ ਰੁਪਏ ਦੀ ਵੇਲ” ਦੀਆਂ ਪਹਿਲੀਆਂ ਸਤਰਾਂ ਹਨ:
ਮੁੜ ਮੁੜ ਓਹੀ ਰੰਗ ਤਮਾਸ਼ੇ,
ਮੁੜ ਮੁੜ ਓਹੀ ਖੇਲ।
ਵੇਲ ਰੁਪਏ ਦੀ ਵੇਲ, ਵੇਲ ਰੁਪਏ ਦੀ ਵੇਲ।
ਪੌਤੇ ਜੇ ਖੁਦਕੁਸ਼ੀਆਂ ਕਰ ਗਏ।
ਜੜ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੁੰਦਿਆਂ ਜੇ ਰੁੱਖ ਮਰ ਗਏ।
ਜੇ ਨੀਦਾਂ ਤੋਂ ਸੁਪਨੇ ਡਰ ਗਏ।
ਹਰੀ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸੁੱਕ ਜਾਊ,
ਫਿਰ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਵੇਲ।

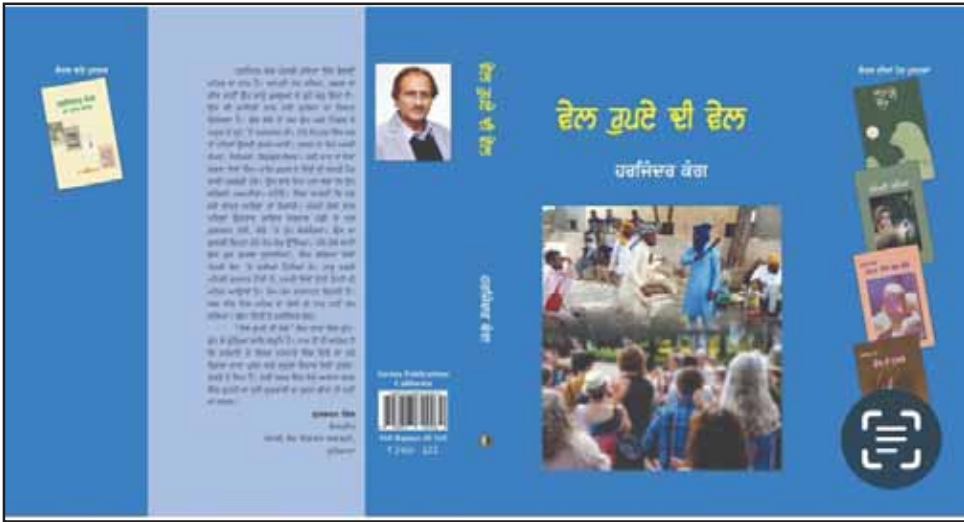
ਇਹ ਗੱਲ ਏਥੇ ਹੀ ਨਹੀਂ ਰੁਕਦੀ। “ਰੁਪਈਆ” ਇਸ ਕਾਵਿ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਦਾ ਕੇਂਦਰ ਬਿੰਦੂ ਹੈ। ਅਗਲੀ ਕਵਿਤਾ “ਰੱਬ ਰੁਪਈਆ” ਗੱਲ ਖੋਲਦਾ ਹੈ:

ਰੱਬ ਰੁਪਈਆ, ਲੱਭ ਰੁਪਈਆ।
ਦੁਨੀਆ ਉਤੇ ਯੋਭ ਬਣੇ ਨੇ,
ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਯੋਭ ਰੁਪਈਆ।
ਤੂੰ ਜਰਬਾਂ ਦੇਨੈਂ ਲੱਖਾਂ ਨੂੰ।
ਕਿਉਂ 'ਕੌਣੇ ਕਰਦੈਂ ਕੱਖਾਂ ਨੂੰ।
ਜ਼ਰਾ ਦੇਖ ਖੋਲ ਕੇ ਅੱਖਾਂ ਨੂੰ,
ਅਰਬਾਂ ਖਰਬਾਂ ਵਾਲੇ ਬੰਦੇ,
ਤੁਰ ਗਏ ਏਥੇ ਛੱਡ ਰੁਪਈਆ।

ਵੇਖਣ ਨੂੰ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਗੱਲ ਤਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਬਹੁਤ ਸ਼ਾਇਰ ਕਰ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਇਸ ਵਿਚ ਨਵੀਂ ਗੱਲ ਕਿਹੜੀ ਹੈ? ਦੋਸਤੋ! ਇਸ ਵਿਚ ਨਵੀਂ ਗੱਲ 'ਸ਼ਬਦ-ਨਾਚ' ਤੇ 'ਸ਼ਬਦ-ਨਾਚ' ਹੈ। ਗੱਲ ਓਨਾ ਚਿਰ ਸੱਜਰੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਜਿੰਨਾ ਚਿਰ ਸਮੱਸਿਆ ਦਾ ਹੱਲ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਝਾੜੂ ਬੁਹਾਰੀ ਵੀ ਤਾਂ ਘਰ ਵਿਚ ਰੋਜ਼ ਕਰਨੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਕੁੜਾ ਮੁੱਕਣ ਤੀਕ!
ਸਾਡੀ ਰੂਹ ਦਾ ਰੁਪਈਆ ਕਿਤੇ ਚੱਲਦਾ ਨਹੀਂ।
ਤੇਰੇ ਸ਼ਹਿਰ ਦਾ ਵਪਾਰੀ ਸਾਡੇ ਵੱਲ ਦਾ ਨਹੀਂ।
* * *

ਨਾ ਪੂਰੇ ਪਰਦੇਸੀ ਪਹੁੰਚੇ, ਨਾ ਮੁੜ ਪੂਰੇ ਪਿੰਡ ਗਏ ਹਾਂ।
ਏਥੇ ਓਥੇ ਰਾਹਾਂ ਦੇ ਵਿਚ, ਖਿਡਦੇ ਖਿਡਦੇ ਖਿਡ ਗਏ ਹਾਂ।
* * *
ਠੰਢੀਆਂ ਮਿੱਠੀਆਂ ਛਾਵਾਂ ਹੇਠਾਂ ਬਹਿ ਆਇਆ ਹਾਂ।
ਹੁਣ ਨਹੀਂ ਆਉਣਾ, ਮੈਂ ਬੋਹੜਾਂ ਨੂੰ ਕਹਿ ਆਇਆ ਹਾਂ।

* * *
ਘਰ ਦੇ ਬੂਹੇ ਢੋ ਆਇਆ ਹਾਂ।
ਮੈਂ ਵੀ ਪਿੰਡੋਂ ਹੋ ਆਇਆ ਹਾਂ।

ਮਰ ਗਏ ਮਗਰੋਂ ਮਾਪੇ ਆਪੇ,
ਦਰ ਤੇ ਬਹਿ ਕੇ ਰੋ ਆਇਆ ਹਾਂ।
* * *
ਇਸ ਵਾਰੀ ਜਦ ਪਿੰਡੋਂ ਹੋ ਕੇ ਆਇਆ ਹਾਂ।
ਆਪਣੇ ਹੀ ਗਲ ਲੱਗ ਲੱਗ, ਰੋ ਕੇ ਆਇਆ ਹਾਂ।

ਜਿਸ ਥਾਂ ਤੋਂ ਖੜ ਉਹਦੇ ਕੱਢੇ ਪਾਤਨ ਲਈ,
ਉਸ ਹੀ ਥਾਂ ਤੇ ਫੇਰ ਲੁਕੇ ਕੇ ਆਇਆ ਹਾਂ।
* * *
ਵਸਾ ਲੈਂਦੇ ਨੇ ਯਾਦਾਂ ਦੇ ਦਿਲਾਂ ਵਿਚ ਪਿੰਡ ਪਰਦੇਸੀ,
ਬਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਲੁਧਿਆਣਾ, ਜਲੰਧਰ ਟੋਲਦੇ ਨੇ।

ਸ਼ਬਦ ਹਲਕੇ ਨੇ, ਕਿਤਾਬਾਂ ਭਾਰੀਆਂ।
ਨਿੱਤ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਕਰਦੀਆਂ ਅਲਮਾਰੀਆਂ।

ਵੱਡੀਆਂ ਸੜਕਾਂ ਨਹੀਂ ਘਰ ਜਾਂਦੀਆਂ,
ਡੰਡੀਆਂ ਘਰ ਜਾਂਦੀਆਂ ਨੇ ਸਾਰੀਆਂ।
* * *
ਹਰਜਿੰਦਰ ਕੰਗ ਸਮੁੱਚੇ ਵਿਸ਼ਵ ਵਰਤਾਰੇ ਦੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਚਿਤਵਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ਵ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਪੰਜਾਬ ਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਬੰਦੇ ਦੀ ਚਿੰਤਾ ਵੀ ਹੈ ਕਿ ਕਿਤੇ ਇਹ ਆਪਣੇ ਮੂਲ ਖਾਸੇ ਤੋਂ ਭਟਕ ਕੇ ਪੰਜਾਬੀਅਤ ਦੇ ਰਸ ਰੰਗ ਤੋਂ ਹੀਣਾ ਹੋ ਕੇ 'ਕਮਾਦ' ਦੀ ਥਾਂ 'ਚਰੀ ਦਾ ਟਾਂਡਾ' ਹੀ ਨਾ ਬਣ ਜਾਵੇ। ਹਰਜਿੰਦਰ ਕੰਗ ਕੋਲ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦਾ ਸਹਿਜ ਹੈ। ਸ਼ੋਰ ਅੰਦਰਲੀ ਚੁੱਪ ਲੱਭ-ਲੱਭ ਕੇ ਉਹ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਪਰੋਂਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਚੁੱਪ ਦੇ ਟੁਕੜੇ 'ਵੇਲ ਰੁਪਏ ਦੀ ਵੇਲ' ਵਿਚ ਖਿਲਰੇ ਪਏ ਨੇ। ਉਸ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਚੁੱਪ ਦੀ ਦਹਿਲੀਜ਼ ਲੰਘ ਕੇ ਹੀ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਝਾਕਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਪਾਕਿ ਪੁਸਤਕਾਂ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਵੀ ਦਿਲ ਪਾਕਿ ਨਾ ਹੋਇਆ।
ਬਾਹਰ ਝਾਕਦੇ ਰਹਿ ਗਏ, ਅੰਦਰ ਝਾਕ ਨਾ ਹੋਇਆ।
* * *
ਆਪਸ ਵਿਚ ਹੀ ਲੜ ਪਏ, ਕੱਲੇ ਕੱਲੇ ਰਹਿ ਗਏ,
ਸ਼ਬਦਾਂ ਕੋਲੋਂ ਬਣ ਕੋਈ ਚੰਗਾ ਵਾਕ ਨਾ ਹੋਇਆ।
* * *
ਅਕਸਰ ਜਾਣ ਗੁਆਚ ਕਿਸੇ ਅਣਦੇਖੀ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ,
ਰਾਤ ਜਿਨਾਂ ਬਾਵਾਂ 'ਤੇ ਬੰਦਾ ਫਿਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।
* * *
ਦੁਨੀਆ ਬਾਗ ਬਗੀਚਾ ਰੰਗ ਬਰੰਗੇ ਫੁੱਲਾਂ ਦਾ,

ਨਿੱਤ ਕੋਈ ਫੁੱਲ ਝੜਦਾ ਕੋਈ ਖਿੜਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।
* * *
ਇਹ ਦਰਿਆ ਦਰਦ ਦਾ ਗਹਿਰਾ ਗਿਆ ਹੈ।
ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਸ਼ਾਂਤ ਹੋਣਾ ਆ ਗਿਆ ਹੈ।

ਇਹ ਕਿਸ ਦੀ ਯਾਦ ਸ਼ੀਸ਼ੇ ਵਿਚ ਦਫ਼ਨ ਹੈ,
ਜੋ ਮੇਰਾ ਅਕਸ ਵੀ ਮੁਰਝਾ ਗਿਆ ਹੈ।
ਮੈਨੂੰ ਹਰਜਿੰਦਰ ਕੰਗ ਦਾ ਇਹ ਕਾਵਿ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਪੜ੍ਹਦਿਆਂ ਇੰਜ ਮਹਿਸੂਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਮੇਲੇ ਵਿਚ ਬਾਇਓਸਕੋਪ ਵੇਖਦਿਆਂ ਜਗਤ ਤਮਾਸ਼ੇ ਦੇ ਸਗਲ ਰੂਪ ਸਰੂਪ ਵੇਖ ਰਿਹਾ ਹੋਵਾਂ। ਆਪਣੇ ਮਨ ਦੇ ਅੰਦਰ ਬਾਹਰ ਦੀ ਨਿਰੰਤਰ ਯਾਤਰਾ ਹੈ “ਵੇਲ ਰੁਪਏ ਦੀ ਵੇਲ” ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਪੜ੍ਹਦਿਆਂ ਬਹੁਤ ਵਾਰ ਜਾਪਿਆ ਜਿਵੇਂ ਮੈਂ ਅੰਬਰ ਦੇ ਇਕੱਲੇ ਇਕੱਲੇ ਤਾਰੇ ਨੂੰ ਪੈਦਲ ਗਾਹ ਰਿਹਾ ਹੋਵਾਂ। ਹਰਜਿੰਦਰ ਕੰਗ ਕੋਲ ਲੋਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਹੈ, ਜੋ ਵਿਰਲਿਆਂ ਨੂੰ ਨਸੀਬ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਤੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਜਿੰਨਾ ਚਿਰ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਓਨਾ ਚਿਰ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਸਮ-ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨਹੀਂ ਬਣਦੀ। ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨੂੰ ਸਮ ਕਰ ਕੇ ਰੱਖਣਾ ਹਰਜਿੰਦਰ ਕੰਗ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਆਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਵਰਤਾਰੇ ਤੇ ਵਿਹਾਰ ਨੂੰ ਪੱਛਮੀ ਜਾਂ ਪੂਰਬੀ ਕਾਵਿ-ਵਿਧਾਨ ਕੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਦਾ ਭੋਰਾ ਵੀ ਇਲਮ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਹਾਂ! ਏਨਾ ਜ਼ਰੂਰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਹਰਜਿੰਦਰ ਕੰਗ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਸਿਰਫ਼ ਦਿਲ ਤੇ ਦਿਮਾਗ ਨੂੰ ਹੀ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ ਸਗੋਂ ਰੂਹ ਦੇ ਅੰਦਰ ਲਗਾਤਾਰ ਜੀਰਦੀ ਹੈ। ਸਾਹਾਂ ਵਿਚ ਰਮਦੀ ਹੈ। ਪੱਤਿਆਂ, ਟਾਹਣੀਆਂ ਤੇ ਬਿਰਖਾਂ ਨੂੰ ਗੀਤ ਸੁਣਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਨੱਚਣ ਗਾਉਣ ਲਈ ਮਾਹੌਲ ਪੈਦਾ ਕਰਦੀ ਹੈ।

ਜਿੰਦ ਉਡੀਕਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਬੈਠੀ ਕੱਲੀ ਰਹਿ ਗਈ।
ਆਇਆ ਨਾ ਉਹ ਉਸ ਖ਼ਾਤਰ ਥਾਂ ਮੱਲੀ ਰਹਿ ਗਈ।

ਜਿਸਮ ਤਾਂ ਜਸ਼ਨ ਮਨਾਉਂਦੇ ਫਿਰਦੇ ਨੇ ਥਾਂ ਥਾਂ,
ਰੂਹ ਰੋਂਦੀ ਹੈ, ਹਾੜਾ ਵੇ, ਮੈਂ ਕੱਲੀ ਰਹਿ ਗਈ।

ਹਰਜਿੰਦਰ ਕੰਗ ਦੀ ਇਹ ਕਾਵਿ-ਪੁਸਤਕ ਮਾਨਣਯੋਗ ਕਿਰਤ ਹੈ। ਇਹ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਤੁਰਨ ਦੇ ਕਾਬਲ ਸਿਰਜਣ ਹੈ। ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਕੱਲ ਦੇ ਕਵਚ ਵਿਚੋਂ ਕੱਢ ਕੇ ਸਮੂਹ ਵਿਚ ਜਿਉਣ ਦਾ ਮਾਰਗ ਦੱਸਦੀ ਹੈ। ਅੱਜ ਉਦਾਸੀ ਨਾਲੋਂ ਵੱਧ ਖ਼ਤਰਾ ਉਦਾਸੀਨਤਾ ਤੋਂ ਹੈ। ਹਰਜਿੰਦਰ ਕੰਗ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਉਦਾਸੀਨ ਨਹੀਂ, ਨਾ ਹੀ ਉਦਾਸ ਹੈ। ਇਹ ਨਿਰੰਦਰ ਜਾਗਦੀ ਅੱਖ ਦੇ ਸੁਪਨੇ ਜਹੀ ਹੈ।

ਕੌਣ ਨਹੀਂ ਚਾਹੇਗਾ, ਇਸ ਨੂੰ ਪੜਨਾ!
ਸਮਰੱਥ ਸ਼ਾਇਰੀ ਦਾ ਸੁਆਗਤ ਹੈ।
**ਚੇਅਰਮੈਨ
ਪੰਜਾਬੀ ਲੋਕ ਵਿਰਾਸਤ ਅਕਾਡਮੀ, ਲੁਧਿਆਣਾ

ਆਖ਼ਰੀ ਤੋਹਫ਼ਾ
(ਪਿਛਲੇ ਸਫ਼ੇ ਦੀ ਬਾਕੀ)

ਫਿਰ ਏਨਾ ਕੁ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਗਾਹੇ-ਬਗਾਹੇ ਉਮਾ ਨਾਲ ਗੱਲ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਉਸ ਦੀ ਨਾਮੁਰਾਦ ਬਿਮਾਰੀ ਬਾਰੇ ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਸੀ, ਇਸੇ ਲਈ ਸੋਚਿਆ ਸੀ ਕਿ ਆਪਣਾ ਕੰਮ ਕਰਨ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਉਮਾ ਦਾ ਪਤਾ ਵੀ ਲੈ ਸਕਾਂਗਾ। ਉਹ ਕੁਝ ਪਲ ਖਾਮੋਸ਼ ਰਿਹਾ, ਫਿਰ ਪੁੱਛਣ ਲੱਗਾ, “ਆਪ ਤੋਂ ਕਲ੍ਹ ਵਾਪਸ ਚਲੇ ਜਾਉਗੇ?” ਮੈਂ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ, “ਉਠਾਲੇ ਤਕ ਯਹਾਂ ਰੁਕੁੰਗਾ।” ਮੇਰਾ ਜਵਾਬ ਸੁਣ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਮੱਥੇ 'ਤੇ ਸ਼ਿਕਨ ਉੱਭਰ ਆਏ। ਮੈਂ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਿਕਨਾਂ ਦੇ ਅਰਬ ਬੁਝ ਲਏ।

—

ਬੰਗਾਲੀ ਟੋਲੇ ਵਿਚ ਘੁਰ-ਘੁਰ ਸਸਕਾਰ ਵੇਲੇ ਮੇਰੀ ਹਾਜ਼ਰੀ ਤੋਂ ਹੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈ ਸੀ। ਅਗਲੀ ਸਵੇਰ ਜਦੋਂ ਮੈਂ

ਸਫ਼ੇਦ ਕੁੜਤੇ ਪਜਾਮੇ ਵਿਚ ਉਮਾ ਦੇ ਘਰ ਪੁੱਜਾ ਤਾਂ ਘੁਰ-ਘੁਰ ਵਧ ਗਈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਸੱਜਣ ਤੋਂ ਰਿਹਾ ਨਾ ਗਿਆ। ਉਹ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਆ ਬੈਠਾ। ਇਕ-ਦੋ ਰਸਮੀ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨ ਮਗਰੋਂ ਪੁੱਛਣ ਲੱਗਾ, “ਉਮਾ ਆਪ ਕੀ ਦੋਸਤ ਬੀ?” “ਨਹੀਂ, ਬੇਟੀ ਬੀ।” ਇਹ ਜਵਾਬ ਸੱਚ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪਰ ਉਮਾ ਦੇ ਬੇਟੇ ਦੇ ਮੱਥੇ 'ਤੇ ਉਭਰੇ ਸ਼ਿਕਨਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਮੈਂ ਰਾਤ ਵੇਲੇ ਹੀ ਸੋਚ ਲਿਆ ਸੀ। ਉੱਝ ਵੀ ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਸੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਕਿ ਉਮਾ ਤੇ ਮੇਰੀ ਸਾਂਝ ਜਿਸ ਤਰਜ਼ ਦੀ ਵੀ ਉਹ ਸੀ, ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਕੋਈ ਮਰੀ ਹੋਈ ਉਮਾ ਦੀ ਖੋਹ ਉਡਾਵੇ।

ਬਹੁਰਹਾਲ, ਮੇਰਾ ਜਵਾਬ ਬੜਾ ਅਸਰਦਾਰ ਸਾਬਤ ਹੋਇਆ। ਬੰਗਾਲੀ ਟੋਲੇ ਦੇ ਸੁਰ ਬਦਲ ਗਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਹਾਰ ਚੋਂ ਵਿਰੋਧ ਗਾਇਬ ਹੋ ਗਿਆ। ਰੁਖ਼ ਬਦਲਿਆ ਦੇਖ ਕੇ ਉਮਾ ਦੇ ਬੇਟਿਆਂ ਦਾ ਸਾਹਸ ਵੀ ਵਧ ਗਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਚਾਰ ਦਿਨ ਸਾਰੀਆਂ ਰਹੁ-ਰੀਤਾਂ ਵਿਚ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਮਾਮੇ ਦੇ ਨਾਲ

ਬਿਠਾਇਆ। ਉਠਾਲਾ ਪੰਜਵੇਂ ਦਿਨ ਸੀ। ਉਠਾਲੇ ਦੀਆਂ ਰਸਮਾਂ ਖ਼ਤਮ ਹੋਣ ਮਗਰੋਂ ਮੈਂ ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਉਮਾ ਦੇ ਬੇਟਿਆਂ ਤੇ ਸਾਕ-ਸਬੰਧੀਆਂ ਨਾਲ ਬੈਠਾ ਰਿਹਾ, ਬਿਨਾਂ ਬਹੁਤਾ ਬੋਲਿਆਂ। ਇਕ-ਦੋ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਮੇਰੇ ਪੇਸ਼ੇ ਜਾਂ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਬਾਰੇ ਸਵਾਲ ਕੀਤੇ। ਮੇਰੇ ਜਵਾਬ ਮੁਖ਼ਤਸਰ ਰਹੇ। ਜਦੋਂ ਸ਼ਾਮ ਦੇ ਚਾਰ ਵਜੇ ਤਾਂ ਮੈਂ ਉਮਾ ਦੇ ਬੇਟਿਆਂ ਨੂੰ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਮੈਂ ਹੁਣ ਚੱਲਦਾ ਹਾਂ। ਵੱਡਾ ਬੇਟਾ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਆਇਆ, ਮੇਰੇ ਹੱਥ ਆਪਣੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਲੈ ਕੇ ‘ਬੈਕ ਯੂ ਐਕਲ’ ਕਿਹਾ ਤੇ ਫਿਰ ਫਿੱਸ ਪਿਆ। ਉਹ ਦੋ-ਵਾਈ ਮਿੱਟ ਮੇਰੇ ਮੱਥੇ 'ਤੇ ਸਿਰ ਰੱਖ ਕੇ ਹੰਝੂ ਵਹਾਉਂਦਾ ਰਿਹਾ। ਫਿਰ ਅਚਾਨਕ ਉਸ ਨੂੰ ਕੁਝ ਯਾਦ ਆਇਆ। ਰਸੋਈ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਸਫ਼ੇਦ ਕੱਪੜੇ ਵਿਚ ਲਿਪਟਿਆ ਸਟੀਲ ਦਾ ਗੋਲ ਡੱਬਾ ਲਿਆਇਆ ਤੇ ਮੇਰੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਸੌਂਪ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਿ ਮੈਂ ਕੋਈ ਸਵਾਲ ਕਰਦਾ, ਉਹ ਬੋਲਿਆ, “ਬੇਸਨ ਔਰ ਮਾਵੇ ਕੀ ਪਿੰਨੀਆਂ ਹੈਂ।

ਮੌਮ ਨੇ ਮੌਤ ਸੇ ਹਫ਼ਤਾ ਪਹਿਲੇ ਹਮਾਰੇ ਲੀਏ ਭੀ ਬਨਾਈ ਬੀ ਔਰ ਆਪ ਕੇ ਲੀਏ ਭੀ। ਉਨ ਕੋ ਯਕੀਨ ਥਾ ਆਪ ਉਨਹੋਂ ਅਲਵਿਦਾ ਕਹਿਨੇ ਜ਼ਰੂਰ ਆਉਗੇ।” ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਮੈਂ ਖੁਦ ਨੂੰ ਜਜ਼ਬਾਤੀ ਹੋਣ ਤੋਂ ਨਾ ਰੋਕ ਸਕਿਆ। ਦਰਅਸਲ, ਫੋਨ 'ਤੇ ਹੁੰਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਦੌਰਾਨ ਇਕ ਵਾਰ ਮੈਂ ਉਮਾ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਮੇਰੀ ਹਮਸਫ਼ਰ ਮੇਰੇ ਲਈ ਵੇਸਣ ਦੀਆਂ ਪਿੰਨੀਆਂ ਖ਼ਤਮ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋਣ ਦਿੰਦੀ ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਸਵੇਰ ਦੀ ਚਾਹ ਨਾਲ ਪਿੰਨੀ ਖਾਣੀ ਮੇਰੀ ਆਦਤ ਬਣ ਗਈ ਸੀ। ਉਮਾ ਇਹ ਗੱਲ ਭੁੱਲੀ ਨਹੀਂ ਸੀ।

ਬਨਾਰਸ ਤੋਂ ਆਇਆ ਚਾਰ ਦਿਨ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਪਿੰਨੀਆਂ ਵਾਲਾ ਡੱਬਾ ਮੈਂ ਅਜੇ ਤਕ ਨਹੀਂ ਖੋਲ੍ਹਿਆ। ਮੈਨੂੰ ਯਕੀਨ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਇਹ ਖੋਲ੍ਹਾਂਗਾ ਤਾਂ ਸ਼ਰਾਰਤੀ ਮੁਸਕਾਨ ਵਾਲਾ ਉਮਾ ਦਾ ਚਿਹਰਾ ਅਵੱਸ਼ ਨਜ਼ਰ ਆਏਗਾ। ਦੇਖਣਾ ਵੀ ਮੈਂ ਇਹੋ ਚਿਹਰਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ।

ਨਵੇਂ ਇਲਾਕੇ, ਨਵੇਂ ਸੂਬੇ, ਨਵੇਂ ਦੇਸ਼ 'ਚ ਜਦ ਬੰਦਾ ਵਿਚਰਨ ਲੱਗਦੈ ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ ਵਾਹ ਕਈ ਕਿਸਮ ਦੀਆਂ ਨਵੀਆਂ ਰਵਾਇਤਾਂ, ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਆਦਤਾਂ ਨਾਲ ਪੈਂਦੈ। ਉਹ ਗੱਲਾਂ ਜਾਂ ਆਦਤਾਂ ਜੋ ਤੁਹਾਡੇ ਲਈ ਬੁਰੀਆਂ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ, ਦੂਸਰੇ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਚੰਗੀਆਂ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ। ਮਿਸਾਲ ਵਜੋਂ, ਆਪਣੇ ਦੇਸ਼ 'ਚ ਤੁਸੀਂ ਹੋਰਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਡਾਈਵਿੰਗ ਬਾਰੇ ਸੋਚ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ ਪਰ ਅਮਰੀਕਾ, ਕੈਨੇਡਾ ਤੇ ਯੂਰਪੀ ਦੇਸ਼ਾਂ 'ਚ ਹੋਰਨ ਨੂੰ ਲੋਕ ਜ਼ਰਾ ਜਿੰਨਾ ਵੀ ਪਸੰਦ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਉਹ ਹੋਰਨ ਗਲ ਕੱਢਣ ਬਰਾਬਰ ਮੰਨਦੇ ਹਨ। ਆਸ-ਪਾਸ ਦੇ ਲੋਕ ਤੁਹਾਡੇ ਵੱਲ ਆਖਾਂ ਕੱਢ ਕੇ ਦੇਖਣ ਲੱਗਦੇ ਹਨ ਜਦਕਿ ਆਪਣੇ ਦੇਸ਼ 'ਚ ਤਸਵੀਰ ਅਸਲੋਂ ਉਲਟੀ ਹੈ। ਬਿਨਾਂ ਹੋਰਨ ਦੇ ਜਦ ਤੁਸੀਂ ਲੰਘਣ ਲੱਗਦੇ ਓ ਤਾਂ

ਇੰਦਰਜੀਤ ਚੁਗਾਵਾਂ

ਲੋਕ ਗਲ ਪੈ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, "ਕੀ ਗੱਲ ਐ, ਹੋਰਨ ਵਜਾਉਣ 'ਚ ਮੁੱਲ ਲੱਗਦੈ...!"

ਘਰੋਂ ਕੰਮ 'ਤੇ ਜਾਂਦਿਆਂ-ਆਉਂਦਿਆਂ ਮੈਂ ਹੋਰਨ ਤੋਂ ਗੁਰੇਜ਼ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਕਈ ਵਾਰ ਜਦ ਪਰਮਜੀਤ ਨੇ ਨਾਲ ਹੋਣਾ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਕਹਿਣਾ, "ਹੋਰਨ ਵਜਾ ਲਿਆ ਕਰ ਯਾਰ! ਐਵੇਂ ਕੋਈ ਅਵੇਸਲਾ ਆ ਵੱਜੂ, ਫੇਰ ਚੰਗਾ..." ਮੈਂ ਮਜ਼ਾਕ 'ਚ ਕਹਿਣਾ, "ਮੈਂ ਚਲਾਉਂਦਾ ਈ ਏਨਾ ਹੌਲੀ ਆ ਕਿ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਵੱਜਣ ਵਾਲੇ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਨਾ ਹੋਵੇ!" ਐਪਰ, ਹੁਣ ਏਥੇ ਅਮਰੀਕਾ ਆ ਕੇ ਇਸ ਮਾਮਲੇ 'ਚ ਮੈਂ ਬਦਲ ਗਿਆ ਹਾਂ... ਕੁੱਝ ਖਾਸ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਮੰਗ 'ਤੇ ਮੈਂ ਹੋਰਨ ਵਜਾ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ ਤੇ ਜਦ ਉਹ ਆਪਣੀ ਇੱਛਾ ਪੂਰੀ 'ਤੇ ਖੁਸ਼ੀ 'ਚ ਬਾਉਰੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਮਨ ਨੂੰ ਜੋ ਸਕੂਨ ਮਿਲਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਬਿਆਨੋਂ ਬਾਹਰਾਂ ਹੈ।

ਟਰੱਕ ਡਾਈਵਿੰਗ ਮੈਂ ਫਰਵਰੀ 2020 ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਸ਼ੁਰੂ ਤੋਂ ਈ ਮੈਂ ਟੀਮ ਡਾਈਵਿੰਗ ਈ ਕਰ ਰਿਹਾ। ਸ਼ੁਰੂ 'ਚ ਮੇਰੀ ਜੋਤੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਡਰਾਈਵਰਾਂ ਨਾਲ ਬਣੀ, ਉਹ ਡਰਾਈਵਿੰਗ 'ਚ ਤਾਂ ਮੈਥੋਂ ਸੀਨੀਅਰ ਸਨ ਪਰ ਉਮਰ 'ਚ ਛੋਟੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲੋਂ ਸਿੱਖਣ 'ਚ ਮੈਨੂੰ ਕੋਈ ਝਿਜਕ ਮਹਿਸੂਸ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੁੰਦੀ। ਸ਼ਾਇਦ ਇਹੀ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰਾ ਕਿਸੇ ਵੀ ਜੋਟੀਦਾਰ ਨਾਲ ਤਕਰਾਰ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਤੇ ਉਹ ਵੀ ਮੇਰੀ ਆਖੀ ਗੱਲ ਦਾ ਬੁਰਾ ਨਹੀਂ ਮਨਾਉਂਦੇ। ਜਦ ਵੀ ਕੋਈ ਜੋਟੀਦਾਰ ਅਜਿਹੀ ਹਰਕਤ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਸਤਕ 'ਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਕਿਸੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਬੁਰੀ ਲੱਗ ਸਕਦੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਮੈਂ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਰਜ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ।

ਇਹ ਹੋਰਨ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਲਈ

ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਦਿਨਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਐ। ਅਸੀਂ ਆਈ-5 ਹਾਈਵੇ 'ਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਸੀ। ਮੈਂ ਨਾਲ ਬੈਠਾ ਸੀ। ਅਚਾਨਕ ਡਰਾਈਵਿੰਗ ਕਰ ਰਹੇ ਮੇਰੇ ਸਹਿਯੋਗੀ ਨੇ ਖਿੜਕੀ 'ਚੋਂ ਬਾਹਰ ਦੇਖਦਿਆਂ ਡੌਲੇ ਦਿਖਾਉਣ ਵਰਗੀ ਹਰਕਤ ਕੀਤੀ ਤੇ ਨਾਲ ਈ ਦੋ-ਚਾਰ ਗਲਾਂ ਕੱਢ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਪੁੱਛਣ 'ਤੇ ਦੱਸਣ ਲੱਗਾ, "ਐਵੇਂ ਸਾਲੋ ਡੌਲੇ ਦਿਖਾ ਰਹੇ ਸੀ!" ਬਾਹਰ ਦੇਖਿਆ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਟਰੱਕ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਚੱਲ ਰਹੀ ਇੱਕ ਕਾਰ ਵਿਚੋਂ ਦਸ-ਬਾਰਾਂ ਸਾਲ ਦੇ ਦੋ ਜਵਾਕ ਬੜੀ ਬੇਸਬਰੀ ਨਾਲ ਸਾਡੇ ਵੱਲ ਤੱਕ ਰਹੇ ਸੀ। ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਸਹਿਯੋਗੀ ਨੂੰ ਡਰਾਈਵਿੰਗ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਦੇਣ ਲਈ ਕਿਹਾ। ਏਨੇ ਨੂੰ ਉਹ ਕਾਰ ਅੱਗੇ ਵਧ ਗਈ।

ਇਸ ਘਟਨਾ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਮੈਂ ਸੋਚਣ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਇਸ ਦਾ ਕੀ ਅਰਥ ਹੋ ਸਕਦੈ! ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਉਮਰ ਏਨੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਕੋਈ ਭੜਕਾਹਟ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਬਾਰੇ ਸੋਚ ਸਕਦੇ ਹੋਣ। ਬੱਚਿਆਂ ਵਾਲੀ ਕਾਰ ਲਾਜ਼ਮੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਾਪਿਆਂ 'ਚੋਂ ਕੋਈ ਇੱਕ ਚਲਾ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਉਸ ਦੀ ਡਰਾਈਵਿੰਗ ਤੋਂ ਸਾਫ ਪਤਾ ਲੱਗ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਹਰਕਤ ਉਸਦੇ ਨੋਟਿਸ ਵਿਚ ਹੈ।...ਤੇ ਮੇਰਾ ਸਹਿਯੋਗੀ ਡਰਾਈਵਰ ਵੀ ਕੋਈ ਅਲੂਆਂ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਹ ਨੇਵੀ 'ਚ ਕੰਮ ਕਰਦਿਆਂ ਅਮਰੀਕਾ ਆ ਗਿਆ ਸੀ ਤੇ ਏਧਰ ਆ ਕੇ ਅਸਾਈਲਮ ਲਈ ਅਪਲਾਈ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਫੇਰ ਵੀ, ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ ਸ਼ਾਂਤ ਰਹਿਣ ਲਈ ਕਿਹਾ। ਮੇਰਾ ਅੰਦਰਲਾ ਮੈਨੂੰ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਤੁਹਾਡੇ ਤੋਂ ਕੋਈ ਭੁੱਲ ਹੋਈ ਹੈ।

ਅਸਲੋਂ ਵਿਸਰ ਗਈ ਇਹ ਘਟਨਾ ਉਸ ਵੇਲੇ ਫੇਰ ਤਾਜ਼ਾ ਹੋ ਗਈ ਜਦ ਸਹਿਯੋਗੀ ਵਜੋਂ ਕੰਪਨੀ ਮਾਲਕਾਂ 'ਚੋਂ ਇੱਕ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਸੀ। ਉਹ ਚਾਰ ਜੁਲਾਈ ਦਾ ਦਿਨ ਸੀ, ਅਮਰੀਕਾ ਦਾ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦਿਹਾੜਾ। ਦੂਰ ਹਾਈਵੇਅ 'ਤੇ ਪੁਲ ਉੱਪਰ ਇੱਕ ਦੋ ਪਰਿਵਾਰ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਖੜ੍ਹੇ ਸਨ। ਮੈਂ ਇਸ ਵਾਰ ਵੀ ਨਾਲ ਈ ਬੈਠਾ ਸੀ। ਡਰਾਈਵਿੰਗ ਸੀਟ 'ਤੇ ਬੈਠੇ ਕੰਪਨੀ ਮਾਲਕ ਨੇ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰਦਿਆਂ ਮੈਨੂੰ ਬੱਚਿਆਂ 'ਤੇ ਨਜ਼ਰ ਰੱਖਣ ਲਈ ਕਿਹਾ। ਟਰੱਕ ਨੇੜੇ ਆਉਣ 'ਤੇ ਬੱਚੇ ਆਪਣਾ ਖੱਬਾ ਹੱਥ ਉੱਪਰ ਕਰ ਕੇ ਹੇਠਾਂ ਵੱਲ ਖਿੱਚਣ ਦਾ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰਨ ਲੱਗੇ। ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਪੁੱਛਣ ਲੱਗਾ, "ਅੰਕਲ, ਸਮਝੋ ਕੁੱਝ? ਇਹ ਆਪਾਂ ਨੂੰ ਹਾਈਵੇਅ ਹੋਰਨ ਵਜਾਉਣ ਲਈ ਕਹਿ ਰਹੇ ਹਨ। ਜਦ ਵੀ ਕੋਈ ਤਿੱਬ ਤਿਓਹਾਰ ਹੁੰਦੇ ਤਾਂ ਇਹ ਬੱਚੇ ਏਦਾਂ ਈ ਕਰਦੇ ਹਨ...ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਤਿੱਬ ਤਿਓਹਾਰ ਈ ਹੋਵੇ, ਇਹ ਕਿਸੇ ਵੇਲੇ ਵੀ ਤੁਹਾਥੋਂ ਹੋਰਨ ਵਜਾਉਣ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ...ਹਾਈਵੇਅ ਹੋਰਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਅਥਾਹ ਖੁਸ਼ੀ ਦਿੰਦੈ...!" ਉਸ ਨੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਮੰਗ ਪੂਰੀ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਤੇ ਬੱਚੇ ਖੁਸ਼ੀ 'ਚ ਨੱਚਣ ਲੱਗ ਪਏ।

ਟਰੱਕ 'ਚ ਦੋ ਕਿਸਮ ਦੇ ਹੋਰਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇੱਕ ਆਮ ਹੋਰਨ, ਜੋ ਕਿਸੇ ਵਾਹਨ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਲੰਘਣ ਲੱਗਿਆਂ ਉਸ ਵਾਹਨ ਦੇ ਡਰਾਈਵਰ ਨੂੰ ਬੋੜਾ ਚੌਕਸ ਕਰਨ ਲਈ ਸਹਿਜੇ ਜਿਹੇ ਵਜਾਇਆ

ਜਾਂਦੈ। ਦੂਸਰੇ ਹੋਰਨ ਨੂੰ ਹਾਈਵੇਅ ਹੋਰਨ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦੈ ਜੋ ਹੰਗਾਮੀ ਹਾਲਾਤ 'ਚ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦੈ। ਮਸਲਨ, ਤੁਸੀਂ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੇ ਹੋ ਕਿ ਕੋਲੋਂ ਲੰਘ ਰਹੇ ਵਾਹਨ ਦਾ ਡਰਾਈਵਰ ਅਣਗਹਿਲੀ ਵਰਤ ਰਿਹੈ ਤੇ ਤੁਹਾਡੇ ਲਈ ਖੜਤਾ ਬਣ ਰਿਹੈ, ਜਾਂ ਅਜਿਹੀ ਕੋਈ ਹੋਰ ਘਾਤਕ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰੇ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਹਾਈਵੇਅ ਹੋਰਨ ਵਜਾ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਚੌਕਸ ਕਰਨ ਲਈ ਹਾਈਵੇਅ ਹੋਰਨ ਵਜਾ ਦਿੰਦੇ ਓ। ਬੱਚੇ ਖੱਬਾ ਹੱਥ ਏਸ ਕਰਕੇ ਉੱਪਰ ਚੁੱਕਦੇ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੁੰਦੈ ਕਿ ਹਾਈਵੇਅ ਹੋਰਨ ਡਰਾਈਵਰ ਦੇ ਖੱਬੇ ਹੱਥ ਉੱਪਰ ਵੱਲ ਹੁੰਦੈ।

ਇਹ ਸੁਣਦਿਆਂ-ਸਮਝਦਿਆਂ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਦਿਮਾਗ ਨੇ ਕਲਿੱਕ ਕੀਤਾ...ਮੈਨੂੰ ਉਹੀ ਘਟਨਾ ਯਾਦ ਆ ਗਈ, ਉਹ ਬੱਚੇ ਯਾਦ ਆ ਗਏ। ਮੈਂ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਆਪਣੇ ਸਹਿਯੋਗੀ ਨੂੰ ਫੋਨ ਕਰ ਕੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਹ ਬੱਚੇ ਆਪਣੇ ਤੋਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਕੀ ਸਨ! ਉਸ ਦੇ ਮੂੰਹੋਂ ਅਚਾਨਕ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਨਿਕਲੇ, "ਓਹ ਤੁਹਾਡੀ...! ਭਾਜੀ, ਕਿੱਡਾ ਵੱਡਾ ਗੁਨਾਹ ਕਰ ਬੈਠਾ ਮੈਂ...!" ਉਸਦੇ ਮਨ 'ਚ ਪਛਤਾਵਾ ਸੀ। ਮੈਂ ਉਸਨੂੰ ਦਿਲਾਸਾ ਦਿੰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ, "ਗੁਨਾਹ ਉਹ ਹੁੰਦੈ ਜੋ ਗਿਣ-ਮਿੱਥ ਕੇ ਕੀਤਾ ਹੋਵੇ। ਦੋਹਾਂ 'ਚੋਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਪਤਾ ਸੀ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਇਸ ਇੱਛਾ ਬਾਰੇ...! ਬੇਰ, ਹੁਣ ਨਹੀਂ ਭੁੱਲਦੇ ਆਪਾਂ!" ਇਸ ਘਟਨਾ ਤੋਂ ਬਾਅਦ

ਮੈਨੂੰ ਹੋਰਨ ਵਜਾਉਣਾ ਚੰਗਾ ਲੱਗਣ ਲੱਗ ਪਿਆ ਤੇ ਮੈਂ ਹਮੇਸ਼ਾ ਇਸ ਤਾਕ 'ਚ ਰਹਿਨਾ ਕਿ ਕਦੋਂ ਕੋਈ ਬੱਚਾ ਆਵੇ, ਆਪਣਾ ਖੱਬਾ ਹੱਥ ਚੁੱਕ ਕੇ, ਮੁੱਠੀ ਮੀਟ ਕੇ ਜ਼ੋਰ ਦੇਣੀ ਹੇਠਾਂ ਨੂੰ ਖਿੱਚੇ ਤੇ ਮੈਂ

ਜ਼ੋਰ ਦੇਣੀ ਹਾਈਵੇਅ ਹੋਰਨ ਵਜਾਵਾਂ।

ਇਹ ਸਾਰਾ ਬਿਰਤਾਂਤ ਦਰਅਸਲ ਪਿਛਲੇ ਦਿਨੀਂ ਚਾਰ ਜੁਲਾਈ ਨੂੰ ਮੁੜ ਤਾਜ਼ਾ ਹੋ ਗਿਆ ਜਦ ਬੱਚਿਆਂ ਨੇ ਵਾਰ ਵਾਰ ਇਸ ਹੋਰਨ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ। ਇੱਕ ਕਾਰ ਜਾਵੇ, ਦੂਸਰੀ ਆ ਜਾਵੇ। ਮੰਗ ਪੂਰੀ ਹੋਣ 'ਤੇ ਬੱਚੇ ਖੁਸ਼ੀ ਨਾਲ ਤਾੜੀਆਂ ਮਾਰਦੇ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੇ। ਇੱਕ ਕਾਰ 'ਚ ਸਵਾਰ ਪੰਦਰਾਂ ਸੋਲਾਂ ਸਾਲ ਦੀ ਕੁੜੀ ਨੇ ਵੀ ਅਜਿਹਾ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਹਾ ਤਾਂ ਫੇਰ ਹੋਰਨ ਵਜਾ ਦਿੱਤਾ। ਮੈਨੂੰ ਜਾਪ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਕਾਰ ਉਸਦੀ ਮਾਂ ਚਲਾ ਰਹੀ ਐ। ਦੋਵਾਂ ਨੇ ਕਾਰ ਦੀ ਛੱਤ 'ਚੋਂ ਹੱਥ ਬਾਹਰ ਕੱਢ ਕੇ ਮੇਰਾ ਧੰਨਵਾਦ ਕੀਤਾ। ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ ਦੇਖ ਕੇ ਮਨ ਨੂੰ ਜੋ ਸਕੂਨ ਮਿਲਦੈ, ਉਹ ਬਿਆਨੋਂ ਬਾਹਰਾਂ ਐ!

ਦੋ ਕੁ ਦਿਨ ਹੋਏ ਕਿ ਇੱਕ ਕਾਰ ਨਜ਼ਦੀਕ ਆ ਕੇ ਹੌਲੀ ਹੋ ਗਈ ਤੇ ਉਸ ਵਿਚਲੇ ਬੱਚੇ ਨੇ ਹੋਰਨ ਸੁਣਨ ਦੀ ਇੱਛਾ ਜ਼ਾਹਰ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਮੈਂ ਜ਼ਰਾ ਜਿੰਨੀ ਵੀ ਦੇਰੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ। ਬੱਚੇ ਨੇ ਖੁਸ਼ ਹੋਣਾ ਈ ਸੀ। ਦੋ ਕੁ ਘੰਟੇ ਬਾਅਦ ਮੇਰੀ ਵਾਰੀ ਖਤਮ ਹੋ ਗਈ। ਹੁਣ ਜੋਟੀਦਾਰ ਅਵਤਾਰ ਨੇ ਚਲਾਉਣ ਲੱਗਣਾ ਸੀ। ਮੇਰੇ 'ਤੇ 'ਬੱਚਿਆਂ ਲਈ ਹੋਰਨ' ਦਾ ਵਿਸਮਾਦ ਭਾਰੂ ਸੀ। ਇਸੇ ਮਨੋ-ਅਵਸਥਾ 'ਚ ਨਾਲ ਦੀ ਸੀਟ 'ਤੇ ਬੈਠੇ ਨੇ ਫੇਸਬੁੱਕ ਖੋਲ੍ਹ ਲਈ। ਸਾਹਮਣੇ ਮੇਰੇ ਦੋਸਤ ਮਹੀਪਾਲ ਦਾ ਪੇਜ ਖੁੱਲ੍ਹਿਆ ਜਿਸ 'ਤੇ ਉਸਨੇ ਫਲਸਤੀਨੀ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਵੀਡੀਓ ਪਾਈ ਹੋਈ ਸੀ। ਇਹ ਬੱਚੇ

ਕਿਸੇ ਰਾਹਤ ਕੈਂਪ 'ਚ ਖਾਣਾ ਲੈਣ ਲਈ ਤਰਲੋ-ਮੱਛੀ ਹੋ ਰਹੇ ਜ਼ਾਰੋ-ਜ਼ਾਰ ਹੋ ਰਹੇ ਸਨ। ਉਸ ਵੀਡੀਓ ਨੇ ਮੇਰਾ ਸਾਰਾ ਵਿਸਮਾਦ ਤੋੜ ਦਿੱਤਾ। ਮੈਂ ਸੋਚਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬੱਚਿਆਂ ਦਾ ਆਖਰ ਕਸੂਰ ਕੀ ਐ! ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਦਿਲ ਵੀ ਕਰਦਾ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿਸੇ ਮਨ ਪਰਚਾਵੇ ਲਈ!

ਬੰਬਾਂ-ਗੋਲਿਆਂ ਦੀਆਂ ਆਵਾਜ਼ਾਂ ਨਾਲ ਬੋਲੇ ਹੋਏ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੰਨਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹੜੀ ਆਵਾਜ਼ ਭਾਉਂਦੀ ਹੋਵੇਗੀ!

ਮੇਰਾ ਹੋਰਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਸ਼ਾਨ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗਾ?

ਮੈਨੂੰ ਹੋਰਨ ਵਜਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ? ਫੈਸਲਾ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਹੋਰਨ ਤਾਂ ਵੱਜੇਗਾ... ਇਹ ਹੋਰਨ ਹੋਵੇਗਾ ਦੁਨੀਆ ਭਰ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਲਈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਲਾਮਤੀ ਲਈ...

ਇਹ ਹੋਰਨ ਹੋਵੇਗਾ ਉਸ ਮਾਸੂਮ, ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਇਰਾਦੇ ਲਈ ਜੋ ਮਲਬੇ ਦੇ ਢੇਰ 'ਚੋਂ ਆਪਣੇ ਸਕੂਲੀ ਬਸਤਾਂ ਦੀ ਭਾਲ ਕਰਨੇ ਨਹੀਂ ਹਟ ਰਿਹਾ...।

ਇਹ ਹੋਰਨ ਹੋਵੇਗਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਫਾਸ਼ੀਵਾਦੀ ਜੰਗਬਾਜ਼ਾਂ ਖਿਲਾਫ ਜੋ ਪੂਰੀ ਦੁਨੀਆ ਨੂੰ ਨਜ਼ਰਅੰਦਾਜ਼ ਕਰਦਿਆਂ ਫਲਸਤੀਨੀ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਨਸਲਘਾਤ ਕਰਨ 'ਤੇ ਤੁਲੇ ਹੋਏ ਹਨ...

ਇਹ ਹੋਰਨ ਹੋਵੇਗਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਰਿੰਦਿਆਂ ਖਿਲਾਫ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਬਚਪਨ ਦੀ ਮਾਸੂਮੀਅਤ ਦਾ ਚਿਹਰਾ ਉਸੇ ਦੇ ਖੂਨ ਨਾਲ ਲਬ-ਪੱਥ ਕਰ ਰੱਖਿਆ...

ਇਹ ਹੋਰਨ ਹੋਵੇਗਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਖਿਲਾਫ ਜੋ ਇਸ ਨਸਲਘਾਤ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ ਤਰੱਦਦ ਕਰਨ ਦੀ ਬਜਾਏ ਤਮਾਸ਼ਬੀਨ ਬਣੇ ਹੋਏ ਹਨ...

ਇਹ ਹੋਰਨ ਹੋਵੇਗਾ ਮਾਨਵੀ ਹਾਈਵੇਅ ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਬੇਹਯਾਈ, ਬੇਸ਼ਰਮੀ, ਨੀਚਤਾ ਭਰੀ ਉਲੰਘਣਾ ਖਿਲਾਫ!

ਹੁਣ ਤਾਂ ਕਈ ਵਾਰ ਹੱਥ ਆਪਣੇ ਆਪ ਹੋਰਨ ਲਈ ਉੱਠ ਜਾਂਦੈ...

ਦੂਸਰੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਭਾਵੇਂ ਇਸ ਹੋਰਨ ਮੌਕੇ ਕੋਈ ਬੰਦਾ ਨਜ਼ਰ ਨਾ ਆਉਂਦਾ ਹੋਵੇ, ਮੇਰੇ ਲਈ ਤਾਂ ਉਸ ਵਕਤ ਪੂਰਾ ਹਾਈਵੇਅ ਬੱਚਿਆਂ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੁੰਦੈ...

ਮੇਰਾ ਹੋਰਨ ਮੇਰੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬੱਚਿਆਂ ਲਈ ਵੱਜਦਾ ਰਹਿੰਦੈ...

ਇਹ ਹੋਰਨ ਹੈ ਮੇਰੇ, ਤੁਹਾਡੇ, ਆਪਣੇ ਸਭਨਾਂ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਲਈ...

ਆਓ ਆਪਾਂ ਰਲ ਕੇ ਹੋਰਨ ਵਜਾਈਏ! ਇੱਕ ਹੋਰਨ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਲਈ!

ਤੀਆਂ ਦਾ ਗੀਤ

ਸਾਉਣ ਦਾ ਮਹੀਨਾ,
ਆਏ ਤੀਆਂ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਵੇ,
ਪੈਂਦੀ ਏ ਫੁਹਾਰ ਚੰਨਾ,
ਛੇਤੀ ਛੇਤੀ ਆਣ ਮਿਲ ਵੇ।

ਪੀਘ ਦੇ ਹੁਲਾਰੇ ਨਾਲ,
ਜਦੋਂ ਛੇੜਾਂ ਤੇਰੇ ਬੋਲ ਵੇ,
ਪੁੱਛਦੀਆਂ ਸਖੀਆਂ,
ਨੀਂ ਕਿੱਥੇ ਹੈ ਤੇਰਾ ਢੋਲ ਵੇ?
ਝੁੱਟੇ ਲਾ ਕੇ ਬਹਾਨੇ,
ਵਕਤ ਲੰਘਾਵਾਂ ਵੇ,
ਵੱਢ ਵੱਢ ਖਾਵੇ ਮੈਨੂੰ
ਝੋਰਾ ਤੇਰੇ ਬਿਨ ਵੇ।
ਸਾਉਣ ਦਾ ਮਹੀਨਾ...।

ਲੈ ਕੇ ਸੰਧਾਰਾ ਜਦੋਂ,
ਮੇਰਾ ਵੱਡਾ ਵੀਰ ਆਇਆ ਸੀ,
ਭਰਕੇ ਉਹ ਟੋਕਰਾ,
ਮੱਠੀਆਂ ਦਾ ਲਿਆਇਆ ਸੀ।
ਮੱਥਾ ਟੇਕ ਸੱਸਤੀ ਨੂੰ
ਆਖ ਸੁਣਾਇਆ ਵੇ,
ਸੱਜਦੇ ਨਾ ਭੈਣਾਂ ਬਿਨ
ਪੇਕੇ ਇਹ ਦਿਨ ਵੇ।
ਸਾਉਣ ਦਾ ਮਹੀਨਾ...।

ਗਿੱਧੇ ਵਿਚ ਵੜ ਕੇ,
ਮੈਂ ਗੇੜਾ ਦੇਹ ਬੋਲੀ ਪਾਈ ਵੇ,
ਸਹੇਲੀਆਂ ਦੇ ਨਾਲ,
ਤਾਹਨੇ ਮਾਰੇ ਭਰਜਾਈ ਵੇ।
ਵੀਰ ਵੀ ਹੋਇਆ
ਅੱਜ-ਕਲ੍ਹ ਚੁੱਪ ਚੁੱਪ ਵੇ,
ਕਾਹਦਾ ਹੱਕ ਪੇਕੇ
ਮਾਪਿਆਂ ਦੇ ਬਿਨ ਵੇ।
ਸਾਉਣ ਦਾ ਮਹੀਨਾ...।
-ਸੇਵਾ ਸਿੰਘ 'ਨੂਰਪੁਰੀ'

ਘਬਰਾਓ ਨਾ, ਅਸੀਂ ਆਪਣੀ ਭਾਗਵਾਨ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਹੇ, ਜੇ ਕਰਦੇ ਤਾਂ ਲਿਖਣਾ ਸੀ 'ਮੇਰੀ ਇਸਤ੍ਰੀ, ਔਰਤ ਜਾਂ ਧਰਮ ਪਤਨੀ' (ਉੱਝ ਮਾਝੇ ਵਿਚ ਪਹਿਲਾਂ ਪਹਿਲ ਪਤਨੀ ਲਈ ਸ਼ਬਦ 'ਬੁੱਢੀ' ਵੀ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ, ਭਾਵੇਂ ਹੋਰਨਾਂ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿਚ ਅਤੇ ਇਸ ਦਾ ਆਮ ਅਰਥ ਉਮਰ ਦਰਾਜ਼/ਵਡੇਰੀ ਉਮਰ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ)

ਅਸੀਂ ਇੱਥੇ ਉਸ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਨ ਲੱਗੇ ਹਾਂ ਜਿਸ ਸਬੰਧੀ ਭਾਈ ਕਾਨ੍ਹ ਸਿੰਘ ਨਾਭਾ ਦੇ ਮਹਾਨਕੋਸ਼ ਵਿਚ ਇਸ ਦਾ ਅਰਥ 'ਕੱਪੜਾ ਤਹਿ ਕਰਨ ਦਾ ਇੱਕ ਅੱਜ਼ਾਰ,

ਪ੍ਰੋ. ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਗੰਡਮ
ਫੋਨ: 98766-55055

ਜਿਸ ਨੂੰ ਦਰਜ਼ੀ ਅਤੇ ਧੋਬੀ ਵਰਤਦੇ ਹਨ' ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਕੋਸ਼ ਵਿਚ ਇਸਤ੍ਰੀ, ਜਿਸ ਦਾ ਅਰਥ ਨਾਰੀ ਹੈ, ਨੂੰ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਮੂਲ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਜੋ ਨਰ ਦੀ ਮਦੀਨ, ਇਸਤ੍ਰੀ, ਔਰਤ ਹੈ, "ਨਾਰੀ ਪੁਰਖ ਪਿਆਰੁ ਪ੍ਰੇਮਿ ਸੀਗਾਰੀਆ"॥

‘ਸਾਡੀ ਇਸਤ੍ਰੀ’

(ਸ.ਗ.ਗ.ਸ.ਅੰਗ 148)
ਇੱਕ ਅਰਥ ਧਰਮ ਪਤਨੀ, ਵਹੁਟੀ ਵੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ- "ਇਸਤ੍ਰੀ ਤਜਿ ਕਰਿ ਕਾਮਿ ਵਿਆਪਿਆ ਚਿਤੁ ਲਾਇਆ ਪਰ ਨਾਰੀ"॥ (ਸ.ਗ.ਗ.ਸ.ਅੰਗ 1013)

ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿਚ ਕੱਪੜੇ ਪਰੈਸ ਕਰਨ ਨੂੰ 'ਆਇਰਨ' ਕਰਨਾ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ (ਸ਼ਬਦ ਪਰੈਸ ਕਰਨਾ ਵੀ ਪ੍ਰਚੱਲਿਤ ਹੈ)। ਕੋਲਿਨਜ਼ ਇੰਗਲਿਸ਼ ਡਿਕਸ਼ਨਰੀ ਵਿਚ 'ਆਇਰਨ' ਸ਼ਬਦ ਦੇ 15 ਅਰਥ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇੱਕ ਅਰਥ ਕੱਪੜੇ ਪ੍ਰੈਸ ਕਰਨਾ ਵੀ ਹੈ। ਸ਼ਬਦ ਵਿਗਿਆਨ (ਐਟੀਮੋਲੋਜੀ) ਅਤੇ ਇਸ ਸ਼ਬਦਕੋਸ਼ ਅਨੁਸਾਰ ਆਇਰਨ ਮਿਡਲ/ਓਲਡ ਇੰਗਲਿਸ਼ ਦੇ 'ਆਈਰੇਨ/ਆਈਸਰਨ', ਜੋ ਓਲਡ ਹਾਈ ਜਰਮਨ ਮੂਲ ਦੇ 'ਆਈਸਨ/ਆਈਸਰਨ', ਭਾਵ 'ਆਇਰਨ', ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੈ, 'ਚੋਂ ਆਪਣੇ ਮੌਜੂਦਾ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪੁੱਜਾ।

ਸਾਡੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਲੋਹੇ ਜਾਂ ਇਸਪਾਤ ਦਾ ਬਣਿਆ ਉਹ ਯੰਤਰ ਜਾਂ ਉਪਕਰਨ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜਿਸ ਨਾਲ ਇੱਕ ਹੈਂਡਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਥੱਲਾ ਭਾਰਾ ਤੇ ਚਪਟਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਸ ਨੂੰ ਗਰਮ ਕਰ ਕੇ ਜਾਂ ਸਟੀਮ ਦੁਆਰਾ ਕੱਪੜੇ ਪਰੈਸ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਸਿਲਵਟਾਂ ਜਾਂ ਵੱਟਾਂ, ਵਲਾਂ, ਝੁਰੜੀਆਂ ਨੂੰ ਸਾਫ, ਸਿੱਧਾ ਅਤੇ ਸਮਤਲ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ। ਸਾਡੇ ਵੇਲਿਆਂ ਵਿਚ ਕੱਪੜੇ ਪਰੈਸ ਕਰਨ ਦੀ

'ਅਯਾਸ਼ੀ' ਨਹੀਂ ਸੀ। ਸਕੂਲ ਪੱਧਰ ਤਕ ਤਾਂ ਸੁਣਿਆ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਕੋਈ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨਾਮ ਦੀ ਸ਼ੈਅ ਵੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਸਾਨੂੰ ਤਾਂ ਇਸ ਦਾ ਇੱਕ ਹੀ ਅਰਥ ਪਤਾ ਸੀ ਤੇ ਉਹ ਸੀ ਔਰਤ।

ਪਰ ਕਾਲਜ ਪੜ੍ਹਨ ਵੇਲੇ ਸਾਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਕੱਪੜੇ ਵੀ ਪਰੈਸ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਸੋ ਅਸੀਂ ਵੀ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਕਿਉਂ ਨਾ ਟੋਹਰ-ਟਸਨ 'ਚ ਵਿਚਰਿਆ ਜਾਵੇ? ਸੁਖ ਨਾਲ ਉਦੋਂ 'ਦੇ ਬੀਬੀ ਦੇ ਕੱਪੜੇ, ਸੁੱਖਣ ਨਾਲਾ ਹੱਥ' ਵਰਗੀ ਹਾਲਤ ਸੀ। ਕਈ ਵਾਰ ਤਾਂ ਸਾਧਾਰਨ ਜਿਹੇ, ਮੈਲਥੇਰੇ ਕੁਤਤੇ ਪਜਾਮੇ ਵਿਚ ਹੀ ਕਾਲਜ ਚਲੇ ਜਾਣੀਆਂ ਸੀ (ਹੁਣ ਵਾਲੇ ਸਿਆਸੀ ਨੇਤਾਵਾਂ ਆਲੇ ਦੁੱਧ ਚਿੱਟੀ ਕੋਟਨ ਦੇ ਕੁਤਤੇ ਨਹੀਂ, ਜੋ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਦਰਜ਼ੀਆਂ ਤੋਂ ਸਿਲਵਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ)।

ਇੱਕ ਦੋ ਕਮੀਜ਼ਾਂ ਤੇ ਇੱਕ-ਅੱਧ ਪੈਂਟ ਹੁੰਦੀ ਸੀ ਧੁਰ ਐਮ.ਏ. ਤੀਕ। ਐਮ.ਏ. ਵੀ ਜਲੰਧਰ ਦੇ ਇੱਕ ਵੱਡੇ ਕਾਲਜ ਤੋਂ, ਜਿੱਥੇ ਅਮੀਰ ਕੁੜੀਆਂ-ਮੁੰਡੇ ਫਰਾਟੇਦਾਰ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਬੋਲਦੇ ਅਤੇ ਸੁੰਦਰ ਸਲੀਕੇਦਾਰ ਪੌਸ਼ਾਕਾਂ ਪਹਿਨ ਕੇ ਆਉਂਦੇ। ਅਸੀਂ ਮੂੰਹ ਅੱਡ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵੱਲ ਦੇਖਦੇ ਰਹਿੰਦੇ, ਬਸ ਦੇਖਦੇ ਈ ਰਹਿੰਦੇ! ਸੋਚਦੇ, ਸੁੱਖ ਪੇਡੂ ਪਿਛੋਕੜ ਵਾਲਾ, ਡੰਗਰ ਚਾਰਨ ਵਾਲਾ, ਛੱਪੜ ਵਿਚ ਮੱਝਾਂ ਨਹਾਉਣ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਆਪ ਨਾਹੁਣ ਵਾਲਾ ਗਰੀਬ ਖੇਤਾਂ ਦਾ ਗਰੀਬ ਪੁੱਤ ਕਿੱਥੇ ਫਸ ਗਿਆ!

ਤੇ ਫਿਰ ਅਸੀਂ ਮਾਂ ਨਾਲ ਰਲ ਕੇ ਇੱਕ ਦੇਸੀ

(ਵਿਅੰਗ)

ਜੁਗਾਤ ਕੀਤਾ। ਚਿਕਨੇ-ਚੋਪੜੇ ਦਿਸਣ ਲਈ ਕੁਝ ਲੀਪਾ-ਪੋਰੀ ਤਾਂ ਕੀਤੀ ਜਾਏ। ਇਸਤ੍ਰੀ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕੱਪੜੇ ਪਰੈਸ ਕਰਨ ਲਈ, ਪਰ ਬੀਬੀ ਨੇ ਜਟਕਾ ਪਰੈਸ ਕਰਨ ਦੀ ਵਿਧੀ ਅਪਣਾਈ।

(ਮਾਂ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਬੀਬੀ ਹੀ ਕਹਿੰਦੇ ਸਾਂ ਤੇ ਉਦੋਂ ਮਾਪਿਆਂ ਦੇ ਪੂਜਨੀਕ ਕੁਤਬਧਾਰੀ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਨਾਲ ਵੀ ਸਤਿਕਾਰ ਸੂਚਕ ਸ਼ਬਦ 'ਜੀ' ਲਾਉਣ ਦਾ ਅਜੇ ਰਿਵਾਜ ਨਹੀਂ ਸੀ)।

ਇਸ ਵਿਧੀ ਤਹਿਤ ਕੱਪੜੇ ਧੋਣ ਮਗਰੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤਹਿ ਲਾ ਕੇ ਸੋਣ ਵਾਲੇ ਬਿਸਤਰੇ ਹੇਠ ਜਾਂ ਸਿਰਹਾਣੇ ਹੇਠ ਰੱਖ ਦੇਣੇ ਤੇ ਮੈਂ ਉਪਰ ਸੌਂ ਜਾਣਾ। ਸਾਡੇ ਭਾਰ ਨਾਲ ਕੁਝ ਕੁ ਸਿਲਵਟਾਂ ਨਿਕਲ ਜਾਣੀਆਂ ਤੇ ਕੁਝ ਕੁ ਰਹਿ ਜਾਣੀਆਂ। ਪਰ ਕੁਝ ਨਾ ਹੋਣ ਨਾਲੋਂ ਕੁਝ ਹੋਣਾ ਚੰਗਾ ਹੀ ਹੁੰਦੈ।

ਉਹ ਵੇਲੇ ਹੀ ਐਸੇ ਸਨ ਕਿ 'ਕਪੜੇ ਸਬੂਟੀ, ਦਾਲ ਬੇਲੂਣੀ' ਵਾਲੀ ਅਵਸਥਾ ਪੁਰਾਣੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਸਰਦੇ-ਪੁਜਦਿਆਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਪੁਰਾ ਜਾਂਦੀ ਸੀ ਪਰ ਸਾਧਾਰਨ ਪਿਛੋਕੜ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਨਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਕਿ 'ਮਾਂ ਮਰੇ ਭੁਖਾਵਲੇ ਤੇ ਧੀ ਦਾ ਨਾਉਂ ਦਹੀਂ'! ਜਾਂ 'ਘਰ ਖਾਣ ਨੂੰ ਨਹੀਂ, ਅੰਮਾਂ ਪੀਹਣ ਗਈ ਆ'! ਬੰਦਾ ਜੇ ਹੈਸੀਅਤ ਮੁਤਾਬਕ ਨਾ ਚੱਲੂ ਤਾਂ ਫਜ਼ੀਅਤ ਹੀ ਹੋਉਂ!

ਸੋ, ਸਾਡੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਜ਼ਿੰਦਾਬਾਦ! ਪਰੈਸ ਕਰਨ ਦਾ ਦੇਸੀ ਜੁਗਾਤ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਮੇਰੀ ਮਾਂ 'ਅਮਰ ਰਹੇ'!

ਕਬੀਰ ਜੀ ਦਾ ਇਕ ਸ਼ਬਦ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਾਤਾ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਮੁੰਡੇ ਕੋਲ ਆਉਣ-ਜਾਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਨੱਕ ਵਿਚ ਦਮ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਕ ਦੋ ਅੰਦਰ ਬੈਠੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਇਕ ਦੋ ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਪਹਿਲੇ ਹਾਲੇ ਗਏ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ ਹੋਰ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਵੀ ਦੱਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਕੋਈ ਕਿਤਾਬ ਵੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਮਤਲਬ ਕਿ ਉਹ ਸੱਜਣ ਕਬੀਰ ਜੀ ਨਾਲ ਬਚਨ-ਬਿਲਾਸ ਹੀ ਕਰਨ ਆਉਂਦੇ ਹੋਣਗੇ ਤੇ ਬਾਕੀ ਸਾਰੇ ਟੱਬਰ ਦਾ ਨੱਕ ਵਿਚ ਦਮ ਕਰੀ ਰਖਦੇ ਹੋਣਗੇ।

ਛੋਟੇ ਹੁੰਦਿਆਂ ਮੈਂ ਦੇਖਦਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਡੇ ਘਰ ਵੀ ਅਕਸਰ ਕੋਈ ਨਾ ਕੋਈ ਆਇਆ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਹਰਭਜਨ ਸੌਂ ਗਿਆ ਨਿਰੰਜਣ ਆ ਗਿਆ, ਉਹ ਗਿਆ ਤਾਂ ਕਰਤਾਰ ਸੌਂ ਆ ਗਿਆ, ਉਹ ਗਿਆ ਤਾਂ ਸੇਵਾ ਸੌਂ

ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ (ਪ੍ਰੋ.)
ਫੋਨ: +91-94175-18384

ਆ ਗਿਆ, ਉਹ ਗਿਆ ਤਾਂ ਸੋਢੀ ਸਾਹਿਬ ਆ ਗਏ। ਹੋਰ ਵੀ ਬੜੇ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਾਂ ਲਿਖਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੁਝ ਅਜਿਹੇ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਖੁਸ਼ ਹੁੰਦੇ ਸਨ ਤੇ ਕੁਝ ਅਜਿਹੇ ਵੀ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਕਹਿੰਦੇ ਕਿ ਇਹਨੂੰ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ ਆਉਂਦੀ... ਉਹਨੇ ਘੰਟਾ ਖਰਾਬ ਕਰ ਦਿਤਾ... ਇਹਨੇ ਸਿਰ ਖਾ ਲਿਆ ਆਇਆ। ਮੇਰੀ ਮਾਤਾ ਦੇ ਇਤਰਾਜ਼ ਬਿਲਕੁਲ ਉਹੋ ਜਿਹੇ ਹੀ ਸਨ, ਜਿਹੇ ਜਿਹੇ ਕਬੀਰ ਜੀ ਦੀ ਮਾਤਾ ਦੇ ਸਨ, ਜਿਹੜੇ ਉਪਰ ਦੱਸੇ ਪੂਰੇ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਦੱਸੇ ਹੋਏ ਹਨ।

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਹੀ ਸਾਡੇ ਘਰ ਵੀ ਬਣੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਆਂਦਕ-ਜਾਂਦਕ ਚੱਲਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਕਦੇ ਕਦੇ ਤਾਂ ਮਨ ਉਡੀਕ ਰਿਹਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਕੋਈ ਆਵੇ ਤੇ ਚਿੱਤ ਲੱਗੇ। ਕਈ ਵਾਰੀ ਚਿੱਤ ਲੱਗਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਜੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕੋਈ ਨਾ ਆਵੇ। ਪਰ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਪੁੱਛ ਕੇ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੇ ਤੇ ਜੇ ਕੋਈ ਪੁੱਛ ਵੀ ਲਵੇ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਮਨਾਂ ਕਰਨਾ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਡੇ ਮੁਲਕ ਵਿਚ ਏਨੀ ਗੱਲ ਪਿੱਛੇ ਸਾਕ-ਸੰਬੰਧੀਆਂ ਦੇ ਮੂੰਹ ਵਿੱਗੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਮਿੱਤਰ ਤਾਂ ਕਾਂਟਾ ਹੀ ਮਾਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਮੈਨੂੰ ਡਰ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰੀ ਇਸ ਲਿਖਤ ਦਾ ਕੋਈ ਬੁਰਾ ਨਾ ਮਨਾ ਲਵੇ। ਮੇਰਾ ਇਹ ਮਤਲਬ ਬਿਲਕੁਲ

ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਕੋਈ ਮਿਲਣ ਨਾ ਆਵੇ। ਮੇਰਾ ਮਤਲਬ ਕੋਈ ਹੋਰ ਹੈ।

ਕਰਮ ਸਿੰਘ ਹਿਸਟੋਰੀਅਨ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਇੱਕ ਗ੍ਰੰਥੀ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਆਇਆ ਸੀ। ਪਰ ਉਸਨੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਰਾਜੇ ਨੇ ਬਥੇਰੇ ਹਾੜ੍ਹੇ ਕੱਢੇ, ਪਰ ਉਹ ਮਿਲਿਆ ਹੀ ਨਾ। ਰਾਜਾ ਨਿਰਾਸ਼ ਹੋ ਕੇ ਪਰਤ ਗਿਆ ਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ “ਜਿਹੜੇ ਮੈਨੂੰ ਮਿਲਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਮਿਲਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੈਂ ਮਿਲਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ, ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮਿਲਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ”। ਮੇਰਾ ਖਿਆਲ ਹੈ ਕਿ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਇਸ ਗੱਲ ਪਰੇਸ਼ਾਨ ਹੋਇਆ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਜਿਹਨੂੰ ਉਹ ਮਿਲਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਉਹ ਉਸਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਮਿਲਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ।

ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਤੇ ਮਿਲਣ-ਗਿਲਣ ਵਾਲੇ ਸਾਕ-ਸੰਬੰਧੀਆਂ ਤੇ ਦੋਸਤਾਂ ਵਿਚੋਂ ਦੱਸਾਂ ਕਿ ਉਹ ਕੌਣ ਹਨ, ਜਿਹੜੇ ਮੈਨੂੰ ਮਿਲਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਉਹ ਕਿਹੜੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੈਂ ਮਿਲਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਹ ਕਿਹੜੇ ਹਨ, ਜਿਹੜੇ ਮੈਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮਿਲਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਤੇ ਉਹ ਕਿਹੜੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਮਿਲਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ। ਸਭ ਤੋਂ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨੁਕਤਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਕੌਣ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੈਂ ਵੀ ਮਿਲਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਤੇ ਉਹ ਵੀ ਮੈਨੂੰ ਮਿਲਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਹ ਕੌਣ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੈਂ ਵੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਤੇ ਜਿਹੜੇ ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ।

ਮੈਂ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵੀ ਲੰਬੀ ਲਿਸਟ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੈਂ ਮਿਲਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵੀ ਲੰਬੀ ਲਿਸਟ ਹੈ, ਜਿਹੜੇ ਮੈਨੂੰ ਮਿਲਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਉਹ ਸਿਰਫ ਉਗਲਾਂ ਤੇ ਗਿਣਨ ਜੋਗੇ ਹੀ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੈਂ ਵੀ ਮਿਲਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਤੇ ਉਹ ਵੀ ਮੈਨੂੰ ਮਿਲਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਅਜਕਲ ਮੇਲਾ-ਗੇਲਾ ਘਟ ਗਿਆ ਹੈ ਤੇ ਇਸਦੀ ਥਾਂ ਫੋਨ ਨੇ ਲੈ ਲਈ ਹੈ। ਮੇਲ-ਮਿਲਾਪ ਦਾ ਨੁਕਤਾ ਫੋਨ 'ਤੇ ਵੀ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਕਈ ਫੋਨ ਮੈਂ ਉਡੀਕਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਤੇ ਕਈ ਮੇਰਾ ਫੋਨ ਉਡੀਕਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਜਿਹੜੇ ਮੇਰਾ ਫੋਨ ਉਡੀਕਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਫੋਨ ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਉਡੀਕਦਾ ਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਫੋਨ ਮੈਂ ਉਡੀਕਦਾ ਹਾਂ, ਉਹ ਮੇਰਾ ਨਹੀਂ ਉਡੀਕਦੇ। ਉਹ ਸੂਚੀ ਬੜੀ ਲੰਮੀ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਫੋਨ ਮੈਂ ਉਡੀਕਦਾ ਹਾਂ। ਉਹ ਵੀ

ਸੂਚੀ ਲੰਮੀ ਹੈ, ਜਿਹੜੇ ਮੇਰਾ ਫੋਨ ਉਡੀਕਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਉਹ ਸੂਚੀ ਛੋਟੀ ਜਿਹੀ ਹੈ, ਜਿਹੜੇ ਮੇਰਾ ਫੋਨ ਉਡੀਕਦੇ ਹਨ ਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਫੋਨ ਮੈਂ ਉਡੀਕਦਾ ਹਾਂ। ਇਹ ਗੱਲ ਲਿਖਣ ਦਾ ਮਕਸਦ ਸਿਰਫ ਏਨਾ ਹੀ ਹੈ ਕਿ ਬਹੁਤ ਹੀ ਥੋੜ੍ਹੇ ਰਿਸ਼ਤੇ ਜਾਂ ਸੱਜਣ ਮਿੱਤਰ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਮੇਲ ਮਿਲਾਪ ਜਾਂ ਫੋਨ ਕਰਨ ਸੁਣਨ ਦੀ ਖੁੱਲ੍ਹ ਲੈਣੀ ਅਤੇ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਆਪਣੀ ਵੀ ਖੁਸ਼ੀ ਖਰਾਬ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਤੇ ਦੁਸ਼ਰਿਆਂ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਦਾ ਵੀ ਖਿਆਲ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਭਗਤ ਰਵਿਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ “ਬਚਨੀ ਤੋਰ ਮੋਰ ਮਨੁ ਮਾਨੈ ਜਨ ਕਉ ਪੂਰਨੁ ਦੀਜੈ”।

ਭਗਤ ਜੀ ਰੱਬ ਨੂੰ ਕਹਿ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ, ਤੇਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣਨੀਆਂ ਮਨ ਨੂੰ ਚੰਗੀਆਂ ਲਗਦੀਆਂ ਹਨ, ਇਸ ਲਈ ਮੇਰੇ ਵੱਲ ਪੂਰਨ ਤਵੱਜੋ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇ। ਅੱਜ-ਕੱਲ੍ਹ ਤਵੱਜੋ ਦਾ ਜ਼ਮਾਨਾ ਹੈ ਤੇ ਇਹੀ ਅਜੋਕੇ ਯੁੱਗ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਮਹਿੰਗੀ ਵਿਕਦੀ ਹੈ। ਪਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਇਹ ਨਹੀਂ ਪਤਾ ਕਿ ਸਾਡੀ ਤਵੱਜੋ ਦਾ ਮੁੱਲ ਕੋਈ ਹੋਰ ਵੱਟ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਮਨੋਰੰਜਨ ਲਈ ਟੀਵੀ ਖਰੀਦਦੇ ਹਾਂ। ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਨਹੀਂ ਪਤਾ ਕਿ ਟੀਵੀ ਦੇ ਬਹਾਨੇ ਅਗਲਿਆਂ ਨੇ ਸਾਡੀ ਤਵੱਜੋ ਲੁੱਟ ਲਈ ਹੈ, ਜਿਸਨੂੰ ਅਗਲਿਆਂ ਨੇ ਬੜੇ ਮਹਿੰਗੇ ਭਾਅ ਵੇਚਣਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਸਮਝਦੇ ਹਾਂ ਟੀਵੀ ਸਾਡਾ ਮਨੋਰੰਜਨ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਪਰ ਉਹ ਮਨੋਰੰਜਨ ਦੇ ਬਹਾਨੇ ਸਾਨੂੰ ਮਸ਼ਹੂਰੀਆਂ ਦਿਖਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅਣਜਾਣੇ ਹੀ ਸਾਡੇ 'ਤੇ ਏਨਾ ਅਸਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਉਹੀ ਖਰੀਦਦੇ ਹਾਂ ਜੋ ਸਾਨੂੰ ਟੀ ਵੀ 'ਤੇ ਮਸ਼ਹੂਰੀਆਂ ਵਿਚ ਦਿਖਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਫੋਨ 'ਤੇ ਵੀ ਸਾਕ ਸੰਬੰਧੀ ਤੇ ਮਿੱਤਰ ਦੋਸਤ ਸਾਡੀ ਤਵੱਜੋ ਲੁੱਟਦੇ ਹਨ ਤੇ ਆਪਣੀ ਤਵੱਜੋ ਲੁੱਟਣ ਤੋਂ ਬਚਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਅਕਸਰ ਦੇਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜੀ ਗੱਲ ਮਿੱਤਰ ਦੋਸਤ ਨੂੰ ਆਪ ਦੱਸੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਉਸਨੂੰ ਚੈਤਾ ਵੀ

ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਕਿ ਉਸਨੂੰ ਕੀ ਦੱਸਿਆ ਸੀ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਸੀਂ ਵੀ ਹਾਂਸੀ ਹਾਂਸੀ ਕਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ਤੇ ਗੱਲ ਕੋਈ ਸੁਣ ਨਹੀਂ ਰਹੇ ਹੁੰਦੇ। ਬਲਕਿ ਸਾਡਾ ਧਿਆਨ ਆਪਣੀ ਗੱਲ ਵਿਚ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਕਿਹੜੀ ਗੱਲ ਕਰਨੀ ਹੈ ਤੇ ਕਿਹੜੀ ਨਹੀਂ

ਕਰਨੀ। ਮੇਰਾ ਇਕ ਬੜਾ ਹੀ ਪਿਆਰਾ ਮਿੱਤਰ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਰੋਜ਼ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਤਿੰਨ-ਤਿੰਨ ਚਾਰ-ਚਾਰ ਵਾਰੀ ਫੋਨ ਕਰਦੇ ਸਾਂ। ਫਿਰ ਅਚਾਨਕ ਮੈਂ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਕਿ ਜਦ ਮੈਂ ਉਸਨੂੰ ਫੋਨ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਤਾਂ ਉਹ ਅੱਗਿਓਂ ਹਰ ਵਾਰੀ ਏਨੀ ਕਾਣਤ ਨਾਲ 'ਹੈਲੋ' ਕਹਿੰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਉਸਦੀ ਕਾਣਤ ਮੈਨੂੰ ਸੁਣ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਫਿਰ ਮੈਂ ਉਸਨੂੰ ਫੋਨ ਕਰਨਾ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿਤਾ ਤੇ ਉਸਦਾ ਫੋਨ ਵੀ ਬੰਦ ਹੋ ਗਿਆ। ਹੁਣ ਅੱਠ ਦਸ ਸਾਲ ਹੋ ਗਏ ਹਨ ਉਸਦਾ ਫੋਨ ਆਏ ਨੂੰ ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਫੋਨ ਕੀਤੇ ਨੂੰ। ਉਸਦੀ ਕਾਣਤ ਕਾਰਨ ਰਿਸ਼ਤਾ ਖਤਮ ਹੋ ਗਿਆ। ਮੇਰੇ ਵੀ ਕਈ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਹਨ ਜੋ ਮੇਰੇ ਕੰਨਾਂ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਸੀਹਤਾਂ ਤੁੰਨੁਣ ਲੱਗ ਪੈਂਦੇ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਵੇਲਣੇ ਵਿਚ ਗੰਨੇ ਤੁੰਨੀਦੇ ਹਨ। ਕਿਸੇ ਨੂੰ

ਇਹ ਨਹੀਂ ਪਤਾ ਹੁੰਦਾ ਕਿ ਹਰ ਕਿਸੇ ਦੀ ਮੱਤ ਦਾ ਵੇਲਣਾ ਹਮੇਸ਼ਾ ਪੁੱਠਾ ਚਲਦਾ ਹੈ ਤੇ ਉਹ ਨਸੀਹਤਾਂ ਦੇ ਗੰਨੇ ਖਿੰਚਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਲਈ ਹੀ ਅਜਿਹੇ ਫੋਨਾਂ ਤੋਂ ਹਰ ਕਿਸੇ ਦਾ ਜੀਅ ਕਾਣਤ ਮੰਨਣ ਲੱਗ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਫਿਰ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹੈਲੋ ਨਿਕਲਦੀ ਹੈ, ਜਿੰਦਾਂ ਦੀ ਮੇਰੇ ਦੋਸਤ ਦੇ ਮੂੰਹੋਂ ਨਿਕਲਣ ਲੱਗ ਪਈ ਸੀ।

ਪਿੱਛੇ ਜਿਹੇ ਕਿਸੇ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਕਿਸੇ ਦੀ ਬੜੀ ਹੀ ਘਟੀਆ ਲਿਖਤ ਪੜ੍ਹਨ ਨੂੰ ਕਿਹਾ। ਮੈਂ ਪੜ੍ਹ ਤਾਂ ਲਈ ਪਰ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਇਸ ਘਟੀਆ ਲਿਖਤ ਨੇ ਖਾਹ-ਮਖਾਹ ਮੇਰੀ ਤਵੱਜੋ ਲੁੱਟ ਲਈ ਹੈ। ਇਹਦੇ ਨਾਲੋਂ ਤਾਂ ਮੈਂ ਕਿਸੇ ਕੰਧ ਵੱਲ ਦੇਖਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਤਾਂ ਚੰਗਾ ਸੀ। ਮਾੜੀ ਗੱਲ-ਬਾਤ ਨਾਲੋਂ ਤਾਂ ਖਾਲੀ ਅਸਮਾਨ ਵੱਲ ਦੇਖਣਾ ਜਾਂ ਖੁੱਲ੍ਹੀ ਖਿੜਕੀ ਬਾਣੀ ਬਾਹਰ ਵੱਲ ਦੇਖਣਾ ਕਿਤੇ ਚੰਗਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਹੋਸਟਲ ਦੇ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਮੈਂ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਬੈਠਾ ਪੜ੍ਹ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਮੇਰਾ ਇੱਕ ਡੇ ਸਕੋਲਰ ਦੋਸਤ ਮੈਨੂੰ ਮਿਲਣ ਆਇਆ ਹੋਵੇਗਾ ਤੇ ਹੋਸਟਲ ਦੇ ਬਾਹਰ ਹੀ ਉਹਨੂੰ ਮੇਰੇ ਉਸਤਾਦ ਦੋਸਤ ਪ੍ਰੋ. ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਮੇਰੇ ਬਾਰੇ ਪੁੱਛਿਆ ਤਾਂ ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਉਸਨੂੰ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਕੋਈ ਕੰਮ ਹੈ ਜਾਂ ਸਿਰਫ ਮਿਲਣ ਦੀ ਲਾਲਕ ਹੀ ਹੈ। ਉਹ ਦੋਸਤ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਜੀ ਬਸ ਲਲਕ ਹੀ ਸੀ। ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਬਿਨਾ ਮਿਲੇ ਹੀ ਤੁਰ ਗਿਆ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਬੇਸ਼ਕ ਲਲਕ ਕੰਮ

ਤੋਂ ਵੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਆਪਣੀ ਲਲਕ ਲਈ ਅਗਲੇ ਦਾ ਵੀ ਖਿਆਲ ਰੱਖਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਅਗੇ ਵੀ ਲਲਕ ਹੈ ਕਿ ਨਹੀਂ।

ਆਓ ਸੁਝ-ਬੁਝ ਤੋਂ ਕੰਮ ਲਈਏ। ਉਸੇ ਨੂੰ ਮਿਲੀਏ-ਗਿਲੀਏ ਜਿਹੜਾ ਮਿਲਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਜਿਹਨੂੰ ਮਿਲਣ ਨੂੰ ਜੀਅ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਸੇ ਨੂੰ ਫੋਨ ਕਰੀਏ ਜਿਹੜਾ ਸੁਣਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਜਿਹਨੂੰ ਫੋਨ ਕਰਨ ਨੂੰ ਜੀਅ ਵੀ ਕਰਦਾ ਹੋਵੇ। ਇਸਦੇ ਉਲਟ ਵਾਲਾ ਮੇਲਾ-ਗੇਲਾ ਤੇ ਫੋਨ-ਸ਼ੋਨ ਘਟਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰੀਏ। ਆਪ ਵੀ ਖੁਸ਼ ਰਹੀਏ ਤੇ ਅਗਲੇ ਨੂੰ ਵੀ ਖੁਸ਼ ਰਹਿਣ ਦੇਈਏ। ਆਪਣੀ ਤਵੱਜੋ ਆਪਣੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਖਰਚ ਕਰੀਏ।

ਅਧੂਰੀਆਂ ਸਤਰਾਂ...

ਵਿਦੇਸ਼
ਵਿਚ ਜਨਮੀ ਤੇ
ਪਲੀ ਬੋਟੀ ਨੇ
ਅਚਾਨਕ ਆ ਕੇ ਦੱਸਿਆ..

‘ਆਪਾਂ’
ਸਵੀਟਾਂ
ਕਿਹੜੀਆਂ ਵੰਡੀਆਂ ਸੀ?
ਦੱਸਿਆ.. ਕੋਈ ਵੀ.. ਨਹੀਂ ਵੰਡੀਆਂ ਸਨ..

ਡੈਡ,
ਕੱਲ੍ਹ ਮੈਂ ਮੌਮ ਨਾਲ
ਗੁਰਦਵਾਰੇ ਗਈ ਸੀ
ਲੋਹੜੀ ਦਾ ਮੇਲਾ ਦੇਖਣ..

ਡੈਡ,
ਇਹ ਤਾਂ ਫੇਅਰ ਨਹੀਂ!
ਇਹ ਕੁਰੈਕਟ ਵੀ ਨਹੀਂ!
ਕਿਹਾ.. ਹਾਂ ਸੱਚ ਹੀ.. ਇਹ ਫੇਅਰ ਨਹੀਂ..

ਉੱਥੇ ਲੋਕ
‘ਨਿੱਕੇ ਬੇਬੀਆਂ’ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਆਏ ਹੋਏ ਸੀ
ਪੀ-ਨੱਟ ਤੇ ਸਵੀਟਾਂ ਵੰਡਦੇ ਸੀ..

ਇੱਕ
ਸਧਾਰਨ ਪਰ
ਲਾਜਵਾਬ ਤੇ ਬੇਮਿਸਾਲ ਸਵਾਲ (?)..

ਅੰਦਰ
ਬਾਬਾ ਜੀ ਤੇ
ਬਾਹਰ ਲੋਕ ਵੀ ਕਹਿੰਦੇ ਸੀ
ਲੋਹੜੀ ‘ਮੁੰਡੇ ਬੇਬੀਆਂ’ ਦੀ ਹੁੰਦੀ ਆ..

ਸੱਚ ਹੀ..
ਮੇਰੇ ਖੋਖਲੇ ਜਿਹੇ ਮਨ ਨੂੰ
ਹੋਰ ਖੋਖਲਾ ਕਰ ਗਿਆ..

‘ਆਪਾਂ’
ਮੇਰੇ ਭਰਾ ਦੀ
ਲੋਹੜੀ ਵੀ ਐਥੇ ਈ ਪਾਈ ਸੀ?
ਦੱਸਿਆ.. ਹਾਂ ਐਥੇ ਹੀ ਪਾਈ ਸੀ..

ਸੱਚ ਹੀ
ਮੇਰਾ ਅਗਾਂਹ ਵਧੂ ਹੋਣ
ਦਾ ਫੋਕਾ ਵਹਿਮ-ਭਰਮ ਤੋੜ ਗਿਆ..

‘ਆਪਾਂ’
ਪੀ-ਨੱਟ ਤੇ
ਸਵੀਟਾਂ ਵੀ ਵੰਡੀਆਂ ਸੀ?
ਦੱਸਿਆ.. ਹਾਂ.. ਵੰਡੇ ਤਾਂ ਸਨ..

ਸੱਚ ਹੀ
ਪੜ੍ਹੇ ਲਿਖੇ ਨੂੰ
ਅਨਪੜ੍ਹ ਤੇ ਬੇਅਕਲ ਕਰ ਗਿਆ..
ਸੱਚ ਹੀ
ਕੁੜੀਆਂ ਨੂੰ ਬਸ
ਚਿੜੀਆਂ ਜਿਹੀਆਂ ਬਣਾ ਗਿਆ..

‘ਆਪਾਂ’
ਮੇਰੀ ਲੋਹੜੀ
ਕਦੋਂ ਕਿੱਥੇ ਪਾਈ ਸੀ?
ਦੱਸਿਆ.. ਉਹ.. ਤਾਂ.. ਨਹੀਂ ਪਾਈ ਸੀ..

ਸੱਚ ਹੀ
ਇੱਕ ਸਧਾਰਨ
ਲਾਜਵਾਬ ਬੇਮਿਸਾਲ ਸਵਾਲ
ਮੈਨੂੰ ਬੇਜਵਾਬ ਤੇ ਬੇਬੁਝਾਨ ਵੀ ਕਰ ਗਿਆ..
-ਕੁਲਵਿੰਦ ਬਾਠ, ਕੈਲੀਫੋਰਨੀਆ

ਕੈਦੀ ਦੀ ਕਲਮ ਅਤੇ ਸੋਚ -2

ਅਸੀਂ ਅੱਜ ਵੀ ਗੁਲਾਮ, ਸਾਡੀ ਆਜ਼ਾਦੀ, ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਲਈ ਸੰਘਰਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਕੌਮ ਅੱਜ ਵੀ ਗੁਲਾਮ ਹੈ। ਗੁਲਾਮੀ ਸਿਰਫ ਸਰੀਰਕ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਆਰਥਿਕ ਹੱਕਾਂ ਦਾ ਨਾ ਮਿਲਣਾ ਵੀ ਗੁਲਾਮੀ ਹੀ ਹੈ। 1947 ਤੋਂ ਹੁਣ 2024 ਤੱਕ ਕੋਈ ਐਸਾ ਪਲ ਨਹੀਂ ਆਇਆ ਜਦੋਂ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਧਰਤੀ ਨੇ ਸੁਖ ਦਾ ਸਾਹ ਲਿਆ ਹੋਵੇ। ਪਹਿਲਾਂ 1947 ਦੀ ਦੇਸ਼ ਵੰਡ ਤੇ ਫੇਰ 1984 ਦਾ ਕਤਲੇਆਮ ਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਨਸਲਕ੍ਰਸ਼ੀ। ਫਿਰ ਚਿੱਟੇ ਦਾ ਜ਼ੋਰ ਫੜਨਾ ਤੇ ਹੁਣ ਸਾਡੀਆਂ

ਗੁਰਕੀਰਤ ਸਿੰਘ ਕੈਂਥ
ਕੈਦੀ ਨੰਬਰ 402055

ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਹਤੱਪਣਾ, ਸਕੂਲੀ ਸਿੱਖਿਆ ‘ਤੇ ਡਾਕਾ ਅਤੇ ਐਨ ਐਸ ਏ ਵਰਗੇ ਕਾਨੂੰਨ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ‘ਤੇ ਲਾਗੂ ਹੋਣਾ।

ਮੈਂ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਨੂੰ ਅਪੀਲ ਕਰਦਾ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਵਿਚੋਂ ਸਮਾਂ ਕੱਢ ਕੇ ਸੋਚਣ ਕਿ ਕੀ ਉਹ ਆਜ਼ਾਦ ਹਨ ਜਾਂ ਅਜੇ ਵੀ ਗੁਲਾਮ ਹੀ ਹਨ। ਮੈਨੂੰ ਤੇ ਇੰਜ ਮਹਿਸੂਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗੋਰੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੁਣ ਅਸੀਂ ‘ਕਾਲੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ’ ਦੇ ਗੁਲਾਮ ਬਣ ਗਏ ਹਾਂ। ਸਾਨੂੰ ਖਾਤਰ ਕਰਾਰ ਦੇ ਕੇ, ਸਾਡੇ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਮਾਨਸਿਕ ਤੌਰ ‘ਤੇ ਗੁਮਰਾਹ ਕਰ ਕੇ ਨਸ਼ਿਆਂ ਦੇ ਲਤ ਲਾਉਣ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੋਚ ਨੂੰ ਗੁਲਾਮ ਕਰਨ ਦੀ ਲਗਾਤਾਰ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਆਜ਼ਾਦੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ।

ਮੈਂ 6 ਫੁੱਟ ਚੌੜੇ ਅਤੇ 8-9 ਫੁੱਟ ਲੰਮੇ ਕਮਰੇ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਕੈਦੀ ਸਲੈਂਗ ਅਤੇ ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਫੀਸੀਅਲ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਸੈੱਲ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਵਿਚ ਰੋਜ਼ਾਨਾ 23 ਘੰਟੇ ਬੰਦ ਰਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਪਰ ਮੇਰੀ ਸੋਚ ਤੇ ਦਿਲ ਨੂੰ ਕੋਈ ਵੀ ਤਾਕਤ ਗੁਲਾਮ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ ਕਿਉਂਕਿ ਮੇਰੀ ਉਗਲ ਮੇਰੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਫੜੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਅੱਜ ਅਸੀਂ ਪੰਜਾਬ ਛੱਡ ਕੇ ਅਮਰੀਕਾ, ਕੈਨੇਡਾ ਤੇ ਹੋਰਨਾਂ ਬਾਹਰਲੇ ਮੁਲਕਾਂ ਵਿਚ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਹਵਾ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਕਈ ਵਾਰ ਸਾਰਾ ਕੁਝ ਛੱਡ ਕੇ, ਵੇਚ ਵੱਟ ਕੇ ਰੂਹ ਪੰਜਾਬ ਪਰਤਣ ਨੂੰ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਕ ਸਮਾਂ ਸੀ ਮੈਂ ਸਿਆਟਲ ਕੈਂਟ ਦੇ ਸ਼ਹਿਰ ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਦੇ ਘਰ ਗਿਆ ਸਾਂ ਤੇ ਉਸ ਨੇ ਭਿੰਡੀਆਂ ਦੀ ਸਬਜ਼ੀ ਬਣਾਈ ਹੋਈ ਸੀ। ਮੈਂ ਰੋਟੀ ਨੂੰ ਲੱਤ ਮਾਰ ਕੇ ਆਪਣੀ ਪਿਸਤੌਲ ਚੁੱਕ ਕੇ ਮਾਂ ਨੂੰ 10 ਮਿੰਟ ‘ਚ ਆਉਣ ਦਾ ਲਾਰਾ ਲਾ ਕੇ ਗਿਆ ਪਰ ਮੁੜ ਘਰ ਨਾ ਪਰਤ ਸਕਿਆ ਤੇ ਅੱਜ ਗੁਲਾਮੀ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਭੁਗਤ ਰਿਹਾ ਹਾਂ।

ਅਸੀਂ ਬਾਹਰ ਵੱਸ ਗਏ ਹਾਂ ਇੱਥੇ ਰੋਟੀ ਰੱਜ ਕੇ ਖਾਂਦਿਆਂ ਨੂੰ ਸਾਨੂੰ ਕਦੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਗਰੀਬਾਂ ਜਾਂ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਦਾ ਖਿਆਲ ਵੀ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ।

ਮੈਂ ਜਦ ਵੀ ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਮੌਜੂਦਾ ਹਾਲਾਤ ਬਾਰੇ ਪੜ੍ਹਦਾ ਹਾਂ ਤਾਂ ਮੇਰਾ ਮਨ ਭਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਮਹਿਸੂਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਅੱਜ ਵੀ ਗੁਲਾਮ ਹੀ ਹਾਂ। ਮੈਨੂੰ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮੁਲਕਾਂ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੀ ਨਵੀਂ ਪੀੜ੍ਹੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਅਤੇ ਵਿਰਸੇ ਨਾਲ ਜੋੜ ਕੇ ਰੱਖਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਇਹ ਵੀ ਇੱਥੋਂ ਦੇ ਰੀਤੀ-ਰਿਵਾਜਾਂ ਦੀ ਗੁਲਾਮ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ।

ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਨਸ਼ਿਆਂ ਦੀ ਦਲਦਲ ਵਿਚੋਂ ਕੱਢਣ ਲਈ ਖੇਡਾਂ ‘ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਹਰੇਕ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਖੇਡ ਸਟੇਡੀਅਮ ਬਣਾਏ ਜਾਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਜੋ ਨੌਜਵਾਨ ਨਸ਼ਿਆਂ ਦੀ ਗੁਲਾਮੀ ਦੀਆਂ ਜੜ੍ਹਾਂ ਵੱਢ ਸਕਣ। ਮੈਨੂੰ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਇਕ ਮੁਸਲਿਮ ਭਰਾ ਨੇ ਬਾਕਸਿੰਗ ਸਿਖਾਈ ਸੀ। ਮੈਨੂੰ ਯਾਦ ਹੈ ਕਿ ਜਦ ਮੈਂ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਦੋ ਗੈਂਗ ਮੈਂਬਰਾਂ ਕੋਲੋਂ ਬਾਕਸਿੰਗ ਵਿਚ ਜਿੱਤ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ ਸੀ ਤਾਂ ਜੋ ਮੈਨੂੰ ਖੁਸ਼ੀ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਈ ਸੀ ਉਹ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਬਿਆਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖੇਡਾਂ ਨਾਲ ਜਿੱਥੇ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਵਿਚ ਡਿਸਿਪਲਿਨ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਥੇ ਹੀ ਉਹ ਪੈਸਾ ਤੇ ਨਾਮਣਾ ਵੀ ਖੱਟ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਛੋਟੇ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੀ ਨਸ਼ਿਆਂ ਨੇ ਜਕੜ ਲਿਆ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਮੈਂ 11 ਸਾਲਾਂ ਦਾ ਸੀ ਤਾਂ ਆਪਣੀ ਨਾਨੀ ਦੀ ਮੌਤ ਦਾ ਗ਼ਮ ਸਹਾਰ ਨਾ ਸਕਿਆ। ਮੈਂ ਕੇਸਧਾਰੀ ਸੀ ਤੇ ਪਟਕਾ ਬੰਨ੍ਹਦਾ ਸੀ ਪਰ ਮੈਂ ਤੰਬਾਕੂ ਤੇ ਚਿੱਟੇ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਿਆ ਅਤੇ ਕੇਸ ਵੀ ਕਟਵਾ ਦਿੱਤੇ। ਮੈਂ ਸਕੂਲ ਦੀ ਬਾਸਕਟਬਾਲ ਟੀਮ ਦਾ ਕੈਪਟਨ ਸੀ ਉਸ ਸਮੇਂ ਪਰ ਜਦ ਕੋਚ ਨੂੰ ਨਸ਼ਿਆਂ ਬਾਰੇ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਤਾਂ ਮੇਰੀ ਕਪਤਾਨੀ ਵੀ ਖੁੱਸ ਗਈ। ਫਿਰ ਮੈਂ ਥੋੜ੍ਹੇ ਸਮੇਂ ਲਈ ਨਸ਼ਾ ਛੱਡ ਕੇ ਆਪਣੇ ਸਰੀਰ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਦਿੱਤਾ। ਨਸ਼ੇ ਛੱਡਣ ਲਈ ਸਰੀਰਕ ਕਸਰਤ, ਖੇਡਾਂ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹਨ। ਮੈਂ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਈਚਾਰੇ ਨੂੰ ਅਪੀਲ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਨੌਜਵਾਨ ਪੀੜ੍ਹੀ ਨੂੰ ਆਰਥਿਕ, ਸਰੀਰਕ ਤੇ ਨਸ਼ਿਆਂ ਰੂਪੀ ਗੁਲਾਮੀ ਤੋਂ ਨਿਜਾਤ ਦਿਵਾਉਣ ਲਈ ਅੱਗੇ ਆਉਣ ਤੇ ਆਪਣੇ ਹੱਕਾਂ ਲਈ ਸੰਘਰਸ਼ ਕਰਨ।

ਅਦਾਕਾਰ ਰਣਵੀਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਰੰਗ

ਅਦਾਕਾਰ ਰਣਵੀਰ ਸਿੰਘ ਆਪਣੀ ਪਤਨੀ ਅਦਾਕਾਰਾ ਦੀਪਿਕਾ ਪਾਦੁਕੋਨ ਨਾਲ।

ਅਦਾਕਾਰ ਰਣਵੀਰ ਸਿੰਘ ਅੱਜ ਕੱਲ੍ਹ ਆਪਣੀਆਂ ਦੋ ਫਿਲਮਾਂ 'ਸਿੰਘਮ ਅਗੇਨ' ਅਤੇ 'ਧੁਰੰਧਰ' ਮੁਕੰਮਲ ਕਰਨ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਰੁੱਝਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। 'ਸਿੰਘਮ ਅਗੇਨ' ਮਲਟੀ ਸਟਾਰ

ਗੁਰਜੰਟ ਸਿੰਘ

ਫਿਲਮ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਰਣਵੀਰ ਸਿੰਘ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਅਜੈ ਦੇਵਗਨ, ਅਕਸ਼ੈ ਕੁਮਾਰ, ਟਾਈਗਰ ਸ਼ਰੋਫ, ਅਰਜੁਨ ਕਪੂਰ, ਜੈਕੀ ਸ਼ਰੋਫ, ਸਿਧਾਰਥ ਯਾਦਵ, ਆਸ਼ੂਤੋਸ਼ ਰਾਣਾ, ਦੀਪਿਕਾ ਪਾਦੁਕੋਨ, ਕਰੀਨਾ ਕਪੂਰ ਖਾਨ, ਸ਼ਵੇਤਾ ਤਿਵਾੜੀ ਆਦਿ ਕਹਿੰਦੇ-ਕਹਾਉਂਦੇ ਕਲਾਕਾਰ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਇਸ ਫਿਲਮ ਨੂੰ ਨਿਰਦੇਸ਼ਨ ਰੋਹਿਤ ਸ਼ੈਟੀ ਦੇ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਫਿਲਮ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਉਸ ਨੇ ਆਪ ਹੀ ਲਿਖੀ ਹੈ। ਇਹ

ਫਿਲਮ ਇਸੇ ਸਾਲ ਪਹਿਲੀ ਨਵੰਬਰ ਨੂੰ ਰਿਲੀਜ਼ ਹੋਣੀ ਹੈ। ਦੂਜੀ ਫਿਲਮ 'ਧੁਰੰਧਰ' ਵੀ ਮਲਟੀ ਸਟਾਰ ਫਿਲਮ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਰਣਵੀਰ ਸਿੰਘ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਸੰਜੇ ਦੱਤ, ਆਰ. ਮਾਧਵਨ, ਅਕਸ਼ੈ ਖੰਨਾ, ਅਰਜੁਨ ਰਾਮਪਾਲ ਆਦਿ ਕਲਾਕਾਰ ਹਨ। ਇਸ ਫਿਲਮ ਦੇ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਅਦਿਤਿਆ ਧਰ ਹਨ। ਫਿਲਮ ਵਿਚ ਰਣਵੀਰ ਬਿਲਕੁਲ ਵੱਖਰੀ ਦਿੱਖ ਵਿਚ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਫਿਲਮੀ ਕਰੀਅਰ ਦਾ ਆਰੰਭ ਸਾਲ 2010 ਵਿਚ ਫਿਲਮ 'ਬੈਂਡ ਬਾਜਾ ਬਾਰਤਾ' ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਇਸ ਪਹਿਲੀ ਹੀ ਫਿਲਮ ਨਾਲ ਉਹ ਚੋਟੀ ਦੇ ਅਦਾਕਾਰਾਂ ਵਿਚ ਸ਼ੁਮਾਰ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਰਹਿੰਦੀ ਕਸਰ 2011 ਵਿਚ ਆਈ ਫਿਲਮ 'ਲੋਡੀਜ਼ ਵਰਜਿਸ ਰਿੱਕੀ ਬਹਿਲ' ਨੇ ਕੱਢ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਇਸ ਫਿਲਮ ਵਿਚ ਉਸ ਦੀ ਅਦਾਕਾਰੀ ਕਮਾਲ ਹੈ।

ਸੋਹਣੀ ਸੁਨੱਖੀ ਆਰਿਜ ਫਾਤਿਮਾ

ਉੱਘੀ ਅਦਾਕਾਰਾ ਆਰਿਜ ਫਾਤਿਮਾ ਦਾ ਪੂਰਾ ਨਾਂ ਅਰੀਬਾ ਫਾਤਿਮਾ ਜਾਫਰੀ ਹੈ। ਫਾਤਿਮਾ ਦਾ ਜਨਮ 7 ਅਕਤੂਬਰ 1989 ਨੂੰ ਅਮਰੀਕਾ ਵਿਚ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਅੱਜ ਕੱਲ੍ਹ ਉਹ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਟੈਲੀਵਿਜ਼ਨ 'ਤੇ ਛਾਈ ਹੋਈ ਹੈ; ਖਾਸ ਕਰ ਕੇ ਉਰਦੂ ਡਰਾਮਿਆਂ ਵਿਚ ਉਸ ਦੀ ਤੁਤੀ ਬੋਲਦੀ ਹੈ। ਫਾਤਿਮਾ ਨੇ ਆਪਣੇ ਕਰੀਅਰ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਸਾਲ 2012 ਵਿਚ ਜੀਓ ਟੀ.ਵੀ. ਦੇ ਲੜੀਵਾਰ 'ਕਿਸ ਦਿਨ ਮੇਰਾ ਵਿਆਹ ਹੋਵੇਗਾ-2' ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਉਸੇ ਸਾਲ ਉਸ ਦਾ ਇਕ ਹੋਰ

ਕੁਦਰਤ ਕੌਰ

ਲੜੀਵਾਰ 'ਮਰ ਜਾਏ' ਭੀ ਤੇ ਕਿਆ' ਨਸ਼ਰ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਉਸ ਕੋਲ ਵਾਹਵਾ ਕੰਮ ਆ ਗਿਆ। ਫਿਰ ਅਗਲੇ ਸਾਲ 2013 ਵਿਚ ਉਸ ਦੇ ਦੋ ਲੜੀਵਾਰ 'ਵੋਹ' ਅਤੇ 'ਕਿਸ ਸੇ ਅਪਨਾ ਕਹੋ' ਪ੍ਰਸਾਰਿਤ ਹੋਏ। ਫਿਰ ਤਾਂ ਚੱਲ ਸੇ ਚੱਲ। ਹੁਣ ਤੱਕ ਉਹ ਅਨੇਕ ਲੜੀਵਾਰਾਂ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਕਲਾ ਅਤੇ ਸੁਹੱਪਣ ਦੇ ਰੰਗ ਦਿਖਾ ਚੁੱਕੀ ਹੈ।

ਫਾਤਿਮਾ ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ-ਲਿਖਾਈ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਸ਼ਹਿਰ ਕਰਾਚੀ ਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਅੱਜ ਕੱਲ੍ਹ ਮਿਸ਼ੀਗਨ (ਅਮਰੀਕਾ) ਦੀ ਵਸਨੀਕ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਡਰਾਮਿਆਂ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਵਗੈਰਾ ਲਈ ਉਹ ਅਕਸਰ ਕਰਾਚੀ ਗੇੜਾ ਰੱਖਦੀ ਹੈ। ਪਹਿਲਾਂ-ਪਹਿਲ ਉਸ ਨੇ ਬਤੌਰ ਮਾਡਲ ਕੰਮ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਇਸੇ ਦੌਰਾਨ ਹੀ ਉਸ ਨੂੰ ਕਾਮੇਡੀ ਲੜੀਵਾਰ 'ਕਿਸ ਦਿਨ ਮੇਰਾ ਵਿਆਹ ਹੋਵੇਗਾ-2' ਵਿਚ ਰੋਲ ਮਿਲਿਆ। ਇਸ ਲੜੀਵਾਰ ਵਿਚ ਉਸ ਦੀ ਅਦਾਕਾਰੀ ਦੀ ਇੰਨੀ ਤਾਰੀਫ ਹੋਈ ਕਿ ਉਸ ਦੀਆਂ ਧੁੰਮਾਂ ਚਾਰੇ ਪਾਸੇ ਪੈ ਗਈਆਂ। ਫਿਰ ਉਸ ਨੇ 'ਗੁਸਤਾਖ ਦਿਲ', 'ਹਿੰਦਤ', 'ਆਪ ਕੇ ਲੀਏ', 'ਦਿਲ ਹਾਰੀ', 'ਕਿਤਨਾ ਸਤਾਤੇ ਹੋ', 'ਇਸ਼ਕ ਪ੍ਰਸਤ', 'ਜੀਨਾ ਦੁਸ਼ਵਾਰ ਸਹੀ', 'ਤੇਰੀ ਉਲਫਤ ਮੇ', 'ਮੇਰੀ ਬੇਟੀ', 'ਹਮ ਨਸੀ' ਆਦਿ ਲੜੀਵਾਰਾਂ ਲਈ ਅਦਾਕਾਰੀ ਕੀਤੀ। ਉਸ ਨੇ ਲਘੂ ਫਿਲਮ 'ਦੇਸੀ ਗਰਲ ਵਿਦੇਸੀ ਬਹੂ' ਵਿਚ ਵੀ ਅਦਾਕਾਰੀ ਕੀਤੀ।

ਫਿਲਮਸਾਜ਼ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰ ਹਿਰਾਨੀ ਦੀਆਂ ਬਾਤਾਂ

ਉੱਘਾ ਫਿਲਮਸਾਜ਼ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰ ਹਿਰਾਨੀ ਵੀ ਹੁਣ ਓ.ਟੀ.ਟੀ. ਮੰਚ ਉੱਤੇ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ ਹੈ। ਉਹ ਵੀ ਹੁਣ ਲੜੀਵਾਰ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਵਿਚ ਮਸਰੂਫ ਹੈ। ਇਸ ਲੜੀਵਾਰ ਲਈ ਉਸ

ਆਮਨਾ ਕੌਰ

ਨੇ ਅਦਾਕਾਰ ਵਿਕਰਮ ਮੈਸੀ ਦੀ ਚੋਣ ਕੀਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ 'ਤੇ ਕੰਮ ਜ਼ੋਰ-ਸ਼ੋਰ ਨਾਲ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਵਿਕਰਮ ਮੈਸੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਕਰੀਅਰ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਸਾਲ 2007 ਵਿਚ ਲੜੀਵਾਰ 'ਧੂਮ ਮਚਾਓ ਧੂਮ' ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਸ ਨੇ ਕਈ ਟੈਲੀਵਿਜ਼ਨ ਲੜੀਵਾਰਾਂ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ 'ਧਰਮ ਵੀਰ', 'ਬਾਲਿਕਾ ਵਧੂ', 'ਕਬੂਲ ਹੈ' ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ

ਬਾਅਦ ਉਸ ਨੇ ਫਿਲਮਾਂ ਵਿਚ ਸਹਾਇਕ ਅਦਾਕਾਰ ਵਾਲੇ ਕਿਰਦਾਰ ਨਿਭਾਉਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੇ ਅਤੇ ਉਹ 'ਲੁਟੇਰਾ', 'ਦਿਲ ਧੜਕਨੇ ਦੇ' ਅਤੇ 'ਗਰਲਫਰੈਂਡ' ਵਿਚ ਨਜ਼ਰ ਆਇਆ। ਸਾਲ 2017 ਵਿਚ ਉਸ ਨੂੰ ਲੜੀਵਾਰ 'ਏ ਡੋਬ ਇੰਨ ਦਿ ਗੰਜ' ਵਿਚ ਲੀਡ ਰੋਲ ਕਰਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲਿਆ ਅਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਸ ਦੀ ਗੁੱਡੀ ਚੜ੍ਹ ਗਈ।

ਅੱਜ ਕੱਲ੍ਹ ਸਫਲ ਫਿਲਮਸਾਜ਼ ਮੰਨੇ ਜਾਂਦੇ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰ ਹਿਰਾਨੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਕਰੀਅਰ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਫਿਲਮ ਐਡੀਟਰ ਵਜੋਂ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਉੱਝ, ਉਸ ਦਾ ਇਹ ਤਜਰਬਾ ਬਹੁਤ ਮਾੜਾ ਰਿਹਾ ਅਤੇ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣਾ ਰੁਖ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰੀ ਫਿਲਮਾਂ ਵੱਲ ਮੋੜ ਲਿਆ। ਇਸ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਉਸ ਨੂੰ ਅਪਾਰ ਸਫਲਤਾ ਮਿਲੀ ਅਤੇ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਉਸ ਦੇ ਦਿਨ ਫਿਰ ਗਏ। ਫਿਰ ਉਸ ਦੀ ਇੱਛਾ ਆਪ ਫਿਲਮਸਾਜ਼ ਬਣਨ ਦੀ ਜਾਰੀ

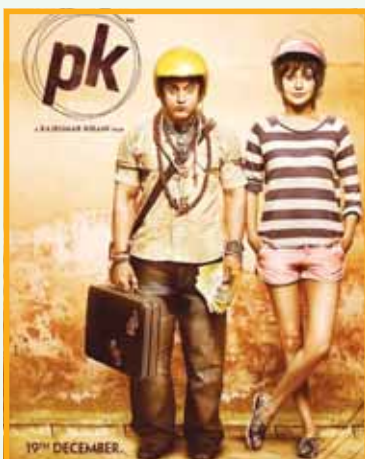
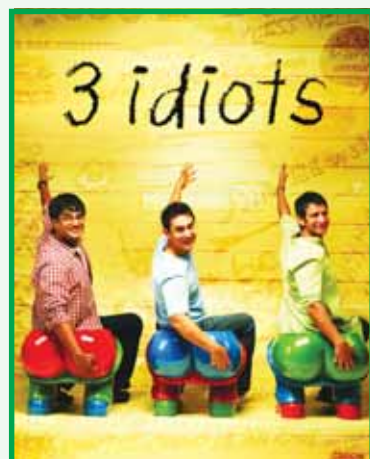

ਅਤੇ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਇਹ ਇੱਛਾ ਪੂਰੀ ਵੀ ਕਰ ਦਿਖਾਈ। ਉਸ ਨੇ ਫਿਲਮ 'ਮੁੰਨਾ ਭਾਈ ਐੱਮ.ਬੀ.ਬੀ.ਐੱਸ.' ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਅਤੇ ਪਟਕਥਾ

ਲਿਖੀ ਤੇ ਫਿਲਮ ਬਣਾਈ। ਇਸ ਫਿਲਮ ਦਾ ਨਿਰਮਾਤਾ ਵਿਧੂ ਵਿਨੋਦ ਚੋਪੜਾ ਬਣਿਆ। ਇਸ ਫਿਲਮ ਵਿਚ ਮੁੱਖ ਭੂਮਿਕਾਵਾਂ ਸੰਜੇ ਦੱਤ ਅਤੇ ਗਰੇਸੀ ਸਿੰਘ ਦੀਆਂ ਸਨ। ਫਿਲਮ ਦਾ ਕੁੱਲ ਬਜਟ 1.2 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਨੇ 56 ਕਰੋੜ ਦੀ ਕਮਾਈ ਕੀਤੀ। ਇਹ ਫਿਲਮ ਸਾਲ 2003 ਵਿਚ ਆਈ ਸੀ ਅਤੇ ਉਦੋਂ ਇਹ ਫਿਲਮ ਵਪਾਰਕ ਪੱਖੋਂ ਬਹੁਤ ਸਫਲ ਫਿਲਮ ਮੰਨੀ ਗਈ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਫਿਰ ਹਿਰਾਨੀ ਨੇ ਕਦੀ ਪਿੱਛੇ ਮੁੜ ਕੇ ਨਹੀਂ ਦੇਖਿਆ। ਆਪਣੀ ਵਧੀਆ ਫਿਲਮਸਾਜ਼ੀ ਕਰ ਕੇ ਉਸ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀਆਂ ਫਿਲਮਾਂ ਨੂੰ ਅਨੇਕ ਇਨਾਮ ਮਿਲੇ। ਉੱਝ, ਉਹ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਇਨਾਮ ਦਰਸ਼ਕਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਨੂੰ ਮੰਨਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਮੁਤਾਬਿਕ, "ਦਰਸ਼ਕਾਂ ਦੇ ਇਨਾਮ ਤੋਂ ਸਭ ਇਨਾਮ ਛੋਟੇ ਹਨ।"

ਰਾਜ ਕੁਮਾਰ ਹਿਰਾਨੀ ਨੇ '3 ਇਡੀਅਟਸ',

'ਪੀ.ਕੇ.' ਵਰਗੀਆਂ ਯਾਦਗਾਰੀ ਫਿਲਮਾਂ ਬਣਾਈਆਂ। ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਉਸ ਦੀ ਫਿਲਮ 'ਡੰਕੀ' ਆਈ ਸੀ ਜਿਸ ਨੇ ਸਾਰਿਆਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਆਪਣੇ ਵੱਲ ਖਿੱਚਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਫਿਲਮ ਵਿਚ ਅਦਾਕਾਰੀ ਦੇ ਜੌਹਰ ਸ਼ਾਹਰੁਖ ਖਾਨ, ਤਾਪਸੀ ਪੰਨੂ, ਬੋਮਨ ਇਰਾਨੀ, ਅਨਿਲ ਗਰੇਵਰ, ਵਿਕਰਮ ਕੋਛੜ, ਵਿੱਕੀ ਕੋਸ਼ਲ ਆਦਿ ਕਲਾਕਾਰਾਂ ਨੇ ਦਿਖਾਏ। ਇਸ ਫਿਲਮ 'ਤੇ 120 ਕਰੋੜ ਲੱਗੇ ਸਨ ਅਤੇ ਇਸ ਨੇ 471 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਕਮਾਏ। ਵਪਾਰਕ ਪੱਖੋਂ ਇਹ ਸਫਲ ਫਿਲਮ ਸੀ ਪਰ ਇਹ ਓਨੀ ਕਮਾਈ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕੀ ਜਿੰਨੀ ਇਸ ਤੋਂ ਆਸ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਸੀ। ਅਸਲ ਵਿਚ, ਸ਼ਾਹਰੁਖ ਖਾਨ ਭਾਵੇਂ ਆਪਣੇ ਸਮਿਆਂ ਦਾ ਵੱਡਾ ਅਦਾਕਾਰ ਹੈ ਪਰ ਉਸ ਦੀ ਅਦਾਕਾਰੀ ਵਿਚ ਕੁਦਰਤੀ ਮਾਹੌਲ ਗਾਇਬ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਕਰ ਕੇ ਬਹੁਤੀ ਵਾਰ ਉਸ ਦੀ ਅਦਾਕਾਰੀ ਵੀ ਨਕਲੀ ਜਿਹੀ ਲੱਗਣ ਲੱਗ ਪੈਂਦੀ ਹੈ।

ਫਿਲਮਸਾਜ਼ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰ ਹਿਰਾਨੀ ਦੀਆਂ ਫਿਲਮਾਂ 'ਮੁੰਨਾ ਭਾਈ ਐੱਮ.ਬੀ.ਬੀ.ਐੱਸ.', '3 ਇਡੀਅਟਸ', 'ਪੀ.ਕੇ.', 'ਸੰਜੂ' ਅਤੇ 'ਡੰਕੀ' ਦੇ ਪੋਸਟਰ।

ਸ੍ਰੀ ਹਰਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਧਿਆਈਐ ਜਿਸ ਡਿਠੇ ਸਭ ਦੁਖ ਜਾਏ॥

ਸਮੂਹ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਪੁਰਬ ਦੀ ਲੱਖ ਲੱਖ ਵਧਾਈ ਹੋਵੇ

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਪੁਰਬ ਸਬੰਧੀ
ਹਰ ਸਾਲ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸਮਾਗਮ

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਦੀਵਾਨ ਐਵੇਨਿਊ, ਸ਼ਿਕਾਗੋ

(2341 W. Devon Ave., Chicago IL 60659)

ਵਿਖੇ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਅਨੁਸਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਆਪ
ਸਭ ਨੂੰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਪੁਰਬ ਸਮਾਗਮ ਵਿਚ ਪਰਿਵਾਰ ਸਮੇਤ ਪਹੁੰਚ
ਕੇ ਗੁਰੂ ਕੀਆਂ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਹੈ ਜੀ

ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦਾ ਵੇਰਵਾ

2 ਅਗਸਤ, 2024 (ਸ਼ੁਕਰਵਾਰ)

ਅਰੰਭ ਸ੍ਰੀ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਸਵੇਰੇ 8:30 ਵਜੇ

4 ਅਗਸਤ, 2024 (ਐਤਵਾਰ)

ਭੋਗ ਸ੍ਰੀ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਸਵੇਰੇ 9 ਵਜੇ

ਕੀਰਤਨ: 9 ਤੋਂ ਦੁਪਹਿਰ 12 ਵਜੇ ਤਕ

ਲੰਗਰ ਦੀ ਸੇਵਾ 12:30 ਵਜੇ, ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਹਲਦੀਰਾਮ ਦੀਆਂ ਮਠਿਆਈਆਂ
ਦੇ ਡੱਬੇ ਵੰਡੇ ਜਾਣਗੇ

ਭਾਈ ਗੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਭਾਈ ਸਤਪਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਤੇ ਭਾਈ ਜਸਪਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ
ਕੀਰਤਨੀ ਜਥਾ ਕੀਰਤਨ ਰਾਹੀਂ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਨਿਹਾਲ ਕਰੇਗਾ।

ਪਾਠ, ਕੀਰਤਨ ਅਤੇ ਲੰਗਰ ਦੀ ਸੇਵਾ

ਰਵਿੰਦਰ ਕਪੂਰ, ਪਰਮਜੀਤ ਕਪੂਰ, ਗੁਰਲੀਨ ਕਪੂਰ,
ਡੇਵਿਡ, ਅਮਨ ਕਪੂਰ ਅਤੇ ਸਿਮਰਨ ਕਪੂਰ ਵਲੋਂ

ਹੋਰ ਜਾਣਕਾਰੀ ਲਈ ਸੰਪਰਕ ਕਰੋ:

ਰਵਿੰਦਰ ਕਪੂਰ ਤੇ ਪਰਮਜੀਤ ਕਪੂਰ

ਫੋਨ: 847-387-2923

**Biggest wholesaler
in the USA**

Prag International: 1125 Howard Street. Elk Grove Village. IL 60007; Ph:- 847-979-5970

Wholesaler and Distributor Of: Haldiram, Hawkins, Prestige, Milton, Panasonic, Titu Folding Bed
And Folding Mattress, Aman Kitchenware, Restaurant Equipment's, Pats And Pans For Home &
Restaurants, Religious Items, Wedding Items, Blankets... And Many More...